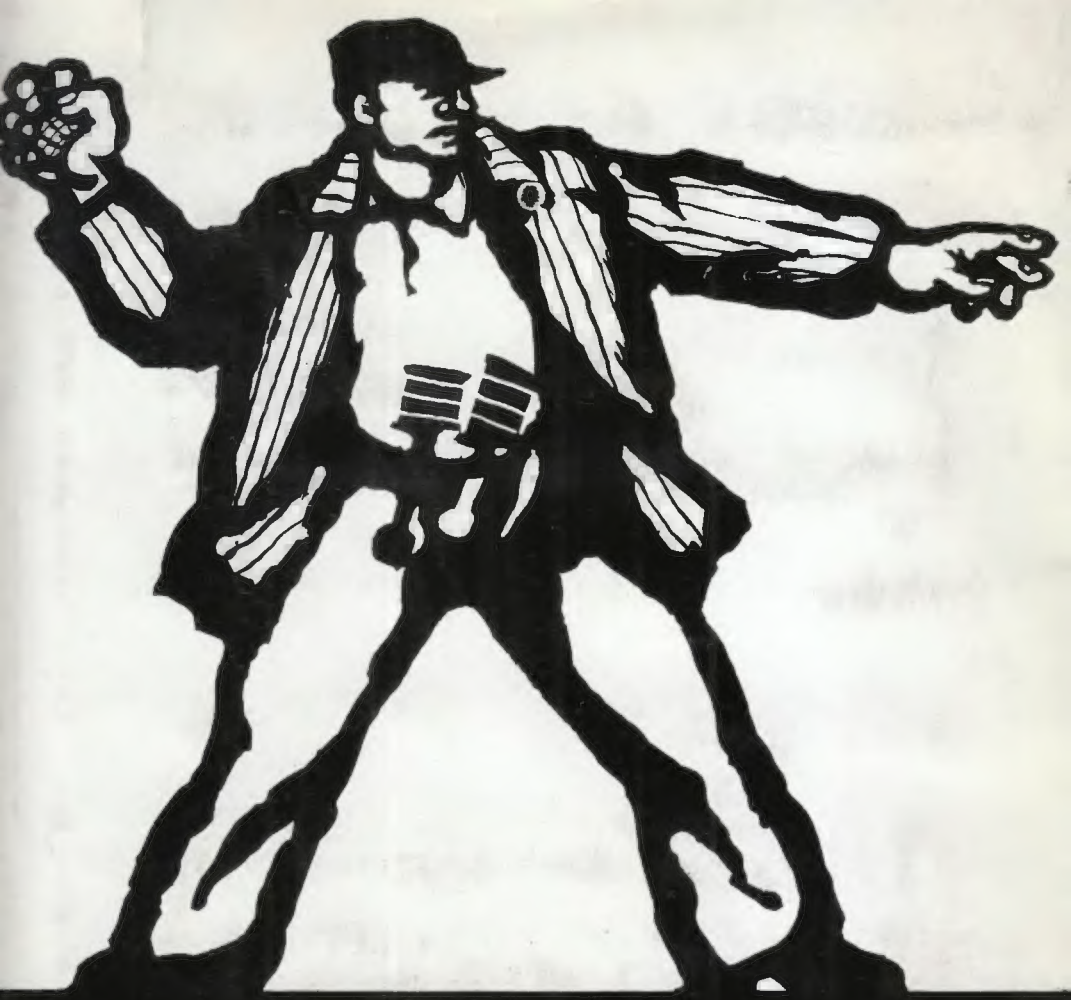

Harsányi János

MAGYAR SZABADSÁGHARCOSOK A FASIZMUS ELLEN

MAGYAR SZABADSÁGHARCOSOK

A FASIZMUS ELLEN

HADTÖRTÉNELMI INTÉZET ÉS MÚZEUM

MAGYAR SZABADSÁGHARCOSOK A FASIZMUS ELLEN

DOKUMENTUMOK A MAGYAR ANTIFASISZTA ELLENÁLLÁSI MOZGALOM TÖRTÉNETÉBŐL
1941—1945

SZERKESZTETTE ÉS A BEVEZETŐ TANULMÁNYT ÍRTA:
HARSÁNYI JÁNOS

A SZERKESZTÉSBEN RÉSZT VETT
DR. GAZSI JÓZSEF

MÁSODIK KIADÁS

STUDIUM GENERALE
Zuglói Egyesület
1143 Budapest, Ilka u. 32.
940.53

ZRÍNYI KATONAI KIADÓ, BUDAPEST 1969

A DOKUMENTUMOK GYŰJTÉSÉBEN KÖZREMŰKÖDTEK:
DR. GAZSI JÓZSEF, MORVA TAMÁSNÉ ÉS PINTÉR ISTVÁN

A BIBLIOGRÁFIÁT WINDISCH ALADÁRNÉ, A HELYSÉGMUTATÓT
DR. GAZDAG LÁSZLÓ ÉS DR. RÉTVÁRI LÁSZLÓ. A RÖVIDÍTÉSEK
TÁBLÁZATÁT GELLÉRT TIBOR ÁLLÍTOTTA ÖSSZE

Felelős kiadó a Zrínyi Katonai Kiadó parancsnoka — Felelős szerkesztő: Nagy Zoltán — Műszaki szerkesztő: Hámori Imre — Képszerkesztő: Markó József — A védőburkoló és a kötésterv Benkő Sándor munkája — Műszaki vezető: Olajos Tibor alezredes — Terjedelme: 56,75 A5 ív + 1 ív melléklet
Példányszáma: 2500 — Készult az MSZ 5602—67 szabvány szerint — 328 (24)
690200/1 Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató
006 ZI 243—k—6971

AZ EURÓPAI NÉPEK ANTIFASISZTA ELLENÁLLÁSI MOZGALMÁNAK SZEREPE A FASISZTA HÓDÍTÓK FELETTI GYŐZELEM KIVÍVÁSÁBAN A MAGYAR NÉP HARCA A FASIZMUS ELLEN

A második világháború idején a világ haladó erői élethalálharcot vívtak a nemzeti és egyéni szabadság, a civilizáció és a demokrácia legádázabb ellenségével, a világuralomra törő német fasizmussal és szövetségeseivel. A győzelemben, amelyet a haladó erők a Szovjetunióval az élükön kivívtak, fontos szerepet játszott az európai országokban kibontakozó antifasiszta ellenállási mozgalom, a népeknek nemzeti függetlenségükért, a demokráciáért és szociális felszabadulásukért indított forradalmi harca.

A második világháború mérhetetlen szenvedést és kárt zúdított a világra. A békés életre vágyó emberiségben egy negyedszázad múltán sem csitult el a kérdés: miért történhetett minden úgy, ahogyan történt, miért nem akadályozták meg idejében annak az őrült lángnak a fellobbanását, amelynek tüzében sok millió emberélet és az emberi munka eredményeinek tengernyi sokasága semmisült meg. 13,6 millió szovjet, 4,2 millió német, 259 ezer amerikai katona halt meg, a háború által érintett országok lakosságából, összesen 27 millió katona; 28 millió polgári személy pusztult el (ebből 5 millió a náci koncentrációs táborokban); a Szovjetunióban 1710 város és 70 ezer falu szétrombolásával 6 millió, Németországban pedig 1 millió 630 ezer épület (közöttük több mint 500 híres műemlék)

ment tönkre.[1] A második világháború gyászos eredményeinek e néhány megrendítő számadata szenvedélyesebb vád a bűnösök ellen minden szónál.

Attól az időtől fogva, hogy a cári Oroszország szolgasorban sínylődő népei az emberiség legszebb hajnalán, 1917 októberében megdöntötték a feudál-kapitalista rendet és helyébe megalkották a kizsákmányolástól és elnyomástól mentes szabad, szocialista államukat, a világ imperialistái mindent elkövettek, hogy megsemmisítsék a munkás-paraszt államot. A szovjethatalom puszta léte, az elnyomott embermilliókra gyakorolt vonzó hatása nyugtalanította az imperialistákat. Az a példa, hogy a dolgozók képesek megszabadulni az elnyomóiktól és tudnak élni nélkülük, halálos veszedelmet jelentett számukra. Az évek során azonban a fiatal szocialista állam egyre erősödött, izmosodott, és megsemmisítésének terve mind több gondot okozott a kapitalistáknak. A probléma megoldására alkalmas eszköznek ígérkezett a nemzetközi porondon megjelenő Hitler-fasizmus.

A harmincas évek elején a finánctőke támogatásával Németországban hatalomra jutott a fasiszta párt. 1938-ra Németország számos ipari, és különösképpen hadifontosságú termékben nemcsak elérte, hanem túl is szárnyalta az európai kapitalista államokat, és meggyorsította háborús előkészületeit. A támogatásuk következtében létrejött helyzetben az Amerikai Egyesült Államok, Anglia és Franciaország imperialistáinak minden igyekezete arra irányult, hogy Hitlernek és szövetségeseinek rabló éhségét keletre, mindenekelőtt a Szovjetunió ellen irányítsák. Abban reménykedtek, hogy a fiatal szocialista állam nem bír majd ellenállni a ránehezedő nagy

1 Strategie der Abrüstung. Achtundzwanzig Problemanalysen. Herausgegeben unter der Schirmherrschaft der American Academy of Arts and Sciences von Donaldh G. Brennan. Bertelsmann Verlag, Gütersloh, 1962. S. 17. (A haditechnika tömegpusztító erejének növekedése, a fasizmus erkölcsi gátlást nem ismerő, vérengző hadviselésének következtében a háborús károk, s ezen belül az emberéletben okozott veszteség tekintetében — a megelőző világháborúval szemben — igen nagy az emelkedés. A hadviselő felek katonalétszáma az első világháborúban 60 millió, a másodikban 110 millió volt. Amíg 1914—1918-ban a 9,2 millió emberáldozatból csak ½ millió a polgári lakos, addig 1939—1945-ben az 55 milliós összveszteségből már 28 millió a polgári személyek száma.) P. N. Poszpelov szovjet akadémikus adatai szerint a második világháború idején 20 millió szovjet ember vesztette életét, míg Németország halottakban, sebesültekben és hadifoglyokban 13,6 millió emberéletet vesztett. (P. N. Pospelov: Die historischen Ergebnisse und die Lehren des grossen Vaterländischen Krieges. Moszkva 1965.)

nyomásnak, belepusztul a fasiszta hatalmakkal vívott élethalálharcba, s így megszabadulnak a kizsákmányoláson alapuló életforma legnagyobb ellenségétől. Emellett ettől a háborútól a dolgozók demokratikus vívmányainak megsemmisítését, a munkás- és kommunista mozgalmak elfojtását is várták.

Az említett vezető kapitalista államok tehát Hitlernek és szövetségeseinek kelet felé „zöld utat" biztosítva ösztönzőivé váltak az egymás után következő agresszióknak. Röviddel a háború kitörése előtt a fasiszta hódítók vérbe fojtották a spanyol nép szabadságharcát, majd leigázták Ausztriát, Csehszlovákiát és Albániát.

Az emberiséget a fasiszta zsarnokság veszedelme fenyegette. A Szovjetunió ebben a válságos helyzetben csakúgy, mint már a megelőző években is, hatalmas erőfeszítéseket tett a kollektív biztonság megteremtése érdekében. Fáradozásai azonban sikertelenek maradtak. Az általa kezdeményezett tárgyalásokon Anglia és Franciaország képviselői csak taktikáztak. Egyoldalú kötelezettségvállalásra, olyan megegyezésre akarták a Szovjetuniót rábírni, hogy a terheket jóformán csak ő viselje.

Világossá vált, hogy a nyugati kapitalista államok abbeli reményükben, hogy Hitlert az általuk támogatott keleti terjeszkedés kielégíti, nem hajlandók a fasizmus veszedelme ellen áldozatokat hozni, határozottan fellépni. A Szovjetunió számára nem maradt más választás, mint 1939. augusztus 23-án aláírni a Németország által felajánlott megnemtámadási szerződést.

Kimondhatatlan kárt okozott az egész emberiségnek az a magatartás, amelyet a nyugati vezető kapitalista hatalmak a fasiszta agresszió irányában tanúsítottak. Számításuk azonban nem igazolódott. A hitleri Németország gazdasági előretörése, s az említett hatalmak megbékéltetési politikája egyre nyíltabb agressziókra sugallta a fasiszta háborús szövetséget. Az is hamarosan kiderült, hogy Hitler hadigépezete nemcsak keletre, hanem nyugatra is képes működésbe lépni. Az angol és francia uralkodó körök antikommunista törekvésükben Hitlert akarták szekerükbe fogni, hogy álmaik révbe jussanak. Ám a zabolátlan ló fölött elvesztették uralmukat és saját országuk is áldozatul esett a népek érdekeivel mit sem törődő politikájuknak. A békítgető politika eredménytelensége következtében a hitleri Németország Franciaországot és Angliát is meg-

támadta. Most már az önvédelem és néptömegeik nyomása arra késztette a szóban forgó országok vezető köreit, hogy szövetségre lépjenek a Szovjetunióval.

A hitlerista hadak 1939. szeptember 1-én 4 óra 45 perckor megrohanták Lengyelországot, s ezzel megkezdődött a csaknem hat évig tartó második világháború. 1940 áprilisában Dánia és Norvégia, májusában Hollandia, Belgium és Luxemburg került a hitleristák uralma alá, júniusban pedig Petain marsallal az élen a francia kormány kapitulált a fasiszta német csapatok előtt. Októberben a fasiszta Olaszország Albánián keresztül megtámadta Görögországot, de ez a támadás a görög nép hősi ellenállása következtében igen lassan haladt előre, sőt az a veszély fenyegette az olasz csapatokat, hogy az albán hegyekből a tengerbe szorítják őket. A görög ellenállás letörése, valamint a Szovjetunió elleni támadás tervének, a „Barbarossa" tervnek megvalósítása céljából Hitlernek először a Balkánt kellett leigáznia, hogy hadseregeinek jobbszárnyát biztosítsa. 1941. április 6-án csapatai benyomultak Jugoszláviába, és 18-án már ez az ország is az áldozatok sorát növelte. 1941 nyarán már 12 európai ország népe nyögött a fasiszta barbárok igája alatt. Az agresszorok a legkegyetlenebb terroron alapuló reakciós rendet honosították meg a leigázott országokban. Tűzzel-vassal terjesztették a náci ideológiát, és hozzáfogtak a társadalmi élet fasizálásához. Vadállati kegyetlenséggel irtották a haladó erőket, tömeges kivégzéseket hajtottak végre, megfosztották a népet legelemibb jogaitól, megsemmisítették a munkás- és demokratikus szervezeteket, az emberek millióit hurcolták kényszermunkára Németországba. Szétrombolták a leigázott népek gazdaságát, és ősi kultúrájuk megsemmisítésére törtek. Európát börtönökkel és koncentrációs táborokkal tűzdelték tele, melyekben halálra kínozták a különböző nemzetek fiainak százezreit. Egyszóval, bevezették az „új rendet". A fasiszta népirtás méretére jellemző, hogy a 6 028 000 emberéletből, amelyet a lengyel nép a második világháború folyamán elvesztett, csupán 644 000 fő lett a harctevékenységek áldozata, míg 5 384 000 ember a tömeges kivégzések következtében és a különböző haláltáborokban pusztult el.[2] Jugoszlávia

2 „Wir haben es nicht vergessen". Polonia, Warszawa. 1961. 159. o.

1 700 000 fős veszteségéből 306 000 ember esett el a harcokban, a többi 1 394 000 a megszálló csapatok gyilkos cselekményeinek lett áldozata.[3] A Szovjetunió megszállt területeinek egyetlen körzetében, a szmolenszki körzetben, a hitleristák agyonlőttek, elégettek, felakasztottak, vagy halálra kínoztak 93 405 szovjet lakost.[4]

A leigázott népek azonban nem békéltek meg az idegen uralommal, az ellenállás a megszállással egyidejűleg megkezdődött. A lakosság már az első napoktól fogva kinyilvánította gyűlöletét azzal, hogy nem vette észre az ellenséget. „Die Stadt ohne Blick", a nézés nélküli város, így nevezték el Párizst a németek a megszállás első napjaiban. A különböző országokban antifasiszta ellenállási mozgalom bontakozott ki az idegen hódítók és a velük egy húron pendülő belső reakció, a nép nemzeti érdekeit semmibe vevő, a megszálló hatóságokkal együttműködő árulók ellen. Az antifasiszta ellenállási harc szervezői, lelkesítői és résztvevői között a legelső sorokban a kommunista pártok voltak. A harc céljául az idegen uralom alóli felszabadulást, a nemzeti függetlenség és a demokratikus szabadságjogok kivívását jelölték meg. Ennek a feladatnak a végrehajtása valamennyi antifasiszta erő összefogását tette szükségessé. Az antifasiszta ellenállási mozgalom sikeres vezetése céljából a Kommunista Internacionálé 1935 július—augusztusában megtartott VII. kongresszusa hívta fel a kommunista pártok figyelmét a legfőbb tennivalóra: fokozni kell a harcot a munkásosztály egységes fellépéséért, valamint a háború és a fasizmus ellen küzdő széles népfront létrehozásáért.

A többségükben illegalitásban, nehéz körülmények között dolgozó kommunisták kezdeményezésére a társadalom különböző rétegeiből kikerült más-más világnézetű és vallású emberek fogtak össze a halálos ellenség, a fasizmus ellen. A második világháború idején az antifasiszta ellenállási mozgalom nagy vívmányai voltak a különböző politikai pártokat és szervezeteket tömörítő népfrontok, nemzeti frontok és hazafias frontok.

Az ellenállási mozgalomban sokféle szervezet és csoport

3 A. Milanovic és S. Maric: A jugoszláviai népi felszabadító háború nemzeti és nemzetközi jellege. HIL Pgy. FIR. doboz, gépelt fordítás 31. o.

4 Советские партизаны. Госполитиздат, Москва, 1961. 135. o.

vett részt, közöttük olyanok is, amelyeket a burzsoázia vezetett. A harc fő erőit azonban minden országban a munkásosztály, a parasztság és a hazafias értelmiség alkották, s a döntő szerepet azok a csoportok játszották, amelyeket a kommunisták vezettek. A kommunisták figyelembe vették, hogy a nemzeti felszabadító antifasiszta mozgalomnak elsősorban általános demokratikus feladatai vannak, de szorosan összekapcsolták ezt a harcot a dolgozók szociális felemelkedéséért folyó küzdelemmel. Magyarázták a népnek, hogy a fasiszta rend és az idegen uralom megsemmisítése elengedhetetlen feltétele a társadalmi átalakulásért vívott harc sikerének. A tömegekkel együtt vallották: a fasizmus és az idegen hódítók csapatainak szétverésén túl meg kell akadályozni, hogy a régi rend hívei országukban helyreállíthassák a háború előtti rendszert.

Az ellenállási mozgalom burzsoá szervezeteiben is nagyszámú becsületes hazafi harcolt. Közülük többen hősi halált haltak az antifasiszta harcban. A burzsoázia nagy része azonban más utat választott. Közülük kerültek ki az idegen hódítókkal együttműködő árulók, s a külföldre, biztonságos helyre menekült „ellenállók", akik a nyugati hatalmak győzelmére számítva — és azt hőn óhajtva — a háború után ismét kezükbe akarták kaparintani a hatalmat. Ezek az „ellenálló" vezérek — jelentős anyagi eszközökre támaszkodva — külföldön és országaik területén megteremtették a polgári ellenállás fegyveres erejét, hogy alkalmazásuk segítségével, a háború menetének számukra legalkalmasabb időpontjában, helyreállíthassák országukban a háború előtti burzsoá rendet. Egész magatartásukat ennek a célnak rendelték alá. Arra törekedtek, hogy a tömegek ne jussanak a kommunisták befolyása alá, passzív, kiváró politikát folytattak, lebeszélték a tömegeket a népi ellenállási mozgalomról, s arra intették őket, hogy várják ki türelemmel a felszabadulást, amit a nyugati hatalmak hadműveletei hoznak meg számukra. A burzsoázia vezető körei jól ismerték a marxizmus—leninizmus tanítását, miszerint az imperialista háború polgárháborúvá alakulhat át. Tudták, hogy ha a tömegek kezében fegyver van, nem maradnak meg a nemzeti felszabadításnál, hanem tovább folytatják harcukat a társadalom felszabadításáig. A nagy kiterjedésű és tömeges partizánháború viszonyai között ez a veszély igen nagy félelem-

mel töltötte el őket. Az ellenállási mozgalom burzsoá szervezeteinek vezetői féltek saját népük forradalmi aktivitásától és attól a jövőtől, amit a nép fegyveres felkelése, s a Vörös Hadsereg felszabadító harcai ígértek.

A kommunisták viszont éppen ezért a jövőért, a dolgozók nemzeti és társadalmi felszabadításáért, a társadalmi átalakulásért vállaltak minden megpróbáltatást — sőt a halált is. Ők bizonyultak népük legjavának, ők voltak az igazi hazafiak. Nincsenek pártok, amelyek annyi áldozatot hoztak volna nemzetük megmentése érdekében, mint a kommunista pártok, Franciaországban 75 000, Csehszlovákiában 25 000, Ausztriában 2000, Németországban 26 000, Olaszországban, Görögországban, Jugoszláviában és más európai országokban ezer és ezer kommunista áldozta életét népéért az antifasiszta harcban. Azoknak a száma pedig csak százezrekben fejezhető ki, akiket börtönbe, koncentrációs táborokba és kényszermunkára vetett közülük a zsarnokság, mert ezek az igazi hazafiak voltak a legnagyobb ellenségeik rabló, embertelen céljaik elérésének útjában. Voltak olyan kommunista pártok is, amelyek a háború éveiben tagságuknak több mint a felét elvesztették. A Jugoszláv Kommunista Pártnak például az ellenállás első hónapjaiban már 3000 tagja elesett a hódítók ellen vívott harcban, közöttük húszan a vezető szervek tagjai közül.[5]

A kommunisták antifasiszta tevékenységét a proletár internacionalizmus elvei irányították. Hazájuk védelmét a nemzetközi antifasiszta felszabadító mozgalom részének tekintették. Hirdették, hogy a népek nemzetközi összefogása a közös ellenség, a fasizmus elleni harcban elengedhetetlen.

Az ellenállási mozgalom szervezeteiben, a különböző országok területein működő partizánosztagokban sok nép fiai harcoltak és áldozták életüket a hitleristák ellen. Ezek a közös harcok az internacionalista összefogásnak ragyogó példái voltak. „... amikor kirobbant a nemzeti felszabadító felkelés, Franciaország minden körzetében nagy számban voltak külföldi önkéntesek, akik részt vettek a Franciaország szabadságáért folyó harcokban. Négyezer spanyol vett részt Párizs felszabadításában, s a második világháború alatt meghaltak

5 A. Milanovic és S. Maric: i. m. 19. o.

vagy kivégzettek hősi emlékművein az ipari és bányavidékeken gyakran annyi lengyel név olvasható, mint francia,"[6] Franciaország szabadságáért mintegy 20 000 lengyel harcolt.

Nem teljes adatok szerint Európa különböző országaiban 60 000 olasz szabadságharcos küzdött a fasizmus ellen, akik közül 32 000 áldozta életét a harcban.[7] Az 1944. augusztus végén kirobbanó szlovák nemzeti felkelésben részt vett 2000 cseh, 800 magyar, 400 francia, 200 német, 80 lengyel, 80 jugoszláv, 50 román, 40 bolgár.[8] Jugoszlávia területén a népfelszabadító mozgalomban

— 5 olasz század, 14 zászlóalj, 7 dandár és 2 hadosztály;
— 4 szovjet század és 4 zászlóalj;
— 2 bolgár zászlóalj és egy dandár;
— 1 magyar zászlóalj;
— 3 osztrák zászlóalj;
— 1 lengyel század[9] harcolt.

Az antifasiszta ellenállási mozgalomnak a második világháború idején sokféle formája alakult ki: aktív és passzív; tömeges, csoportos és egyéni; legális és illegális; békés és erőszakos harci formák. Hogy milyen forma, illetve formák együttes alkalmazására került sor, azt a konkrét feltételek, körülmények, a háború időszaka, a frontok, legfőképpen pedig a szovjet—német arcvonal hadműveleteinek menete határozta meg.

A legelterjedtebb és legszélesebben alkalmazott harci formák közé tartozott az üzemekben, hadianyaggyárakban és a vasúton a sztrájk, a szabotázs, a munka termelékenységének csökkentése, használhatatlan termékek gyártása, az ipari és szállító berendezések tönkretétele, az energiatelepek és üzemanyagbázisok, raktárak felgyújtása vagy felrobbantása, a vezetékes hírhálózat berendezéseinek megsemmisítése, vonalai-

6 Jean Hugonnot: A francia ellenállási mozgalom nemzeti és nemzetközi jellege. HIL Pgy. FIR. doboz, gépelt fordítás 21. o.

7 Roberto Battaglia: Az olasz ellenállási mozgalom története. 1945. 658. o. (oroszul). Издательство иностранной литературы. Москва.

8 Slovenské národni povstáni. Sborník K 15 vyroci. Praha, 1959. 48. o. (A magyar résztvevők száma — az újabb kutatások alapján — ennél jóval több volt. — H. J.)

9 Некоторые стороны международной антифашистской солидарности в освободительной войне народов Югославии 1941—1945 — Сообщение — Белград, 1962. 2. sz. melléklet. 1—3. o.

nak megrongálása, a katonai behívások előli elbujdokolás és a szökések a fasiszta hadseregek soraiból.

A megszállt országok lakossága gyűlöletének kifejezéseként és az ellenség akadályozása érdekében megtagadta a leigázó hatóságok rendeleteinek végrehajtását, a kényszermunkákban való részvételt, az evakuálást elrendelő parancsokat, s nem teljesítették a beszolgáltatást. A falvak, városok, tanyák, erdei települések lakossága bújtatta, élelemmel, ruházattal segítette az aktív antifasiszta harcosokat,[10] mosott, varrt rájuk, felderítő és összekötő megbízásokat teljesített részükre. Családjaikat, hozzátartozóikat erkölcsi és anyagi támogatásban részesítette. Az ilyen szolgálatok nélkül időnként és helyenként az ellenállási harcok működése teljesen lehetetlenné vált volna. E fontos tettek végrehajtása kockázatot s bátorságot követelt, mivel a megszállók a legkegyetlenebbül bántak el azokkal, akik bármi módon is együttműködtek az antifasiszta harcosokkal. A partizánokkal és segítőikkel szemben követendő magatartásra az m. kir. honvéd vezérkar főnöke a Horthy-hadseregnek például a következő utasítást adta: „A partizánok leverését kövesse nyomon a *legkönyörtelenebb* megtorlás. Elnézésnek nincs helye!... A foglyul esett partizánokat — esetleg kihallgatásuk után — a helyszínen fel kell koncolni vagy elrettentő példaként a közelfekvő helységekben nyilvánosan, kötél által ki kell végezni. Hasonlóképpen kell eljárnunk a leleplezett és kezeinkbe került partizánsegítőkkel is. Fontos, hogy a megtorlásról a lakosság minél szélesebb rétegei tudomást szerezzenek."[11]

Az antifasiszta ellenállási mozgalom legmagasabb és leghatásosabb formája a fegyveres harc volt, amely széles körű alkalmazásra talált a kibontakozó partizánmozgalomban.

A partizánmozgalom a széles néptömegek aktív nemzeti felszabadító harca, melyet hazájuk függetlenségéért, forradalmuk győzelméért folytatnak.

A partizánmozgalom legfontosabb feladatai:

10 Lugovszkaja írja, a nép által a partizánoknak nyújtott segítségről szóló könyvében, hogy a Nagy Honvédő Háború idején, nem teljes adatok szerint, a partizánok élelemmel való ellátásának 80%-át a helyi lakosság, 10%-át az ellenségtől szerzett zsákmány, 8%-át a partizánnak jelentkezők magukkal hozott készlete és 2%-át a szovjet hátország biztosította.

11 HIL 58 800/10. sz./eln. 4. VKF. 1942.

— erősíteni a néptömegekben az ellenség feletti végső győzelem hitét, bátorítani, lelkesíteni őket aktív ellenállásra az idegen betolakodókkal szemben;
— pusztítani az ellenség élő erőit, technikai és anyagi eszközeit, bomlasztani harckészségét és vezetését;
— fontos felderítéseket végezni az ellenség mögöttes területein;
— rombolni a megszálló erők összeköttetési, közlekedési és szállítóeszközeit, hadtápját, megbénítani az utak, vasutak, különösen pedig a csomópontok forgalmát;
— meghiúsítani a területrablók katonai és közigazgatási intézkedéseit, a visszavonulásra kényszerült hódítók rombolásait;
— támadásokkal állandóan nyugtalanítani a kisebb ellenséges helyőrségeket, egységeket, alegységeket és parancsnokságokat;
— a reguláris felszabadító csapatok támadása számára kedvező feltételeket biztosítani, egyszóval elviselhetetlen állapotokat kell teremteni az idegen betolakodók számára.

A partizánmozgalom politikai és katonai tartalma alapján több szakaszra tagolódó, az egész felszabadító háború folyamán állandóan tartó forradalmi, politikai-katonai harc. Ennek a bonyolult harci formának megvannak a maga sajátos törvényszerűségei, a harc menetétől függő, másrészt azt szabályozó alapelvei. A partizánharc jellegéből, politikai tartalmából következik, hogy a népek nagy tömegeit átfogó partizánmozgalmat csak az igazságos háborúk szülnek. Kibontakozását és fejlettségi fokát sok körülmény befolyásolja, tömegméretűvé azonban csakis az igazságos háborút vívó nép mozgalma válik. E harc sikerének előfeltétele, hogy a terület lakossága, ahol a partizánharc megindult, szembeforduljon a megszálló csapatokkal, hogy az aktív partizánharcosok és a nép között állandó szoros összeköttetés, élő kapcsolat legyen. A partizáncsoportoknak, osztagoknak, egységeknek és magasabbegységeknek — hogy harcukban érvényesüljön a legfelsőbb parancsnokság politikai és katonai vezetése — összeköttetésben kell állniuk a reguláris csapatok parancsnokságával. Ennek híján a partizánharc a legújabbkori háborúk korszakában csak mér-

sékelt eredményeket hozhat, és nem segíti elő megfelelően a fő cél elérését: az ellenség fegyveres erőinek szétzúzását. „Ezt az eszközt (mármint a partizánháborút — H. J.) alá kell rendelni más eszközöknek, összhangba kell hozni a harc főeszközeivel és meg kell nemesíteni a szocializmus felvilágosító és szervező befolyásával."[12]

A partizánharcokban különös nehézséget jelent a vezetés megszervezése. Ennek a harci formának ugyanis nemcsak fontos hírszerző és felderítő munkát kell végeznie, fontos politikai és katonai feladatokat kell megoldania, hanem a sikeres harcok eredményeként, felügyeletük és védelmük alatt tartott területeken a gazdasági, kulturális, pénzügyi és jogi ágazatokra tagolódó közigazgatási tennivalókat is el kell látnia. Ezt a sokrétű feladatot csak egy olyan jól szervezett vezetés tudja irányítani, amelynek törzsét katonai, politikai, közigazgatási és felderítő-hírszerző szakemberek alkotják. Emellett a törzseknek ugyanúgy, mint az alájuk rendelt egységeknek, rendkívül mozgékonyaknak kell lenniük, hogy bármikor változtatni tudják a helyüket anélkül, hogy a vezetés folyamatossága megszakadjon. A partizánharc egyik legfontosabb alapelve a mozgékonyság. A partizánegységeknek képeseknek kell lenni az állandó és gyors helyváltoztatásra, a vezetésnek pedig arra, hogy a helyzetnek megfelelően az egységeket gyorsan összevonni, illetve kisebb alegységekre tagolva alkalmazni tudja. Rendkívül fontos, hogy a törzsek a felső vezetés utasításait, parancsait azonnal megkapják, és a felső vezetés is azonnal értesüljön az egységek helyzetéről, harcairól és a tőlük kapott felderítési adatokból összeállított jelentésekről.

A kezdeti szakaszban, amikor az ellenség igen erős, a partizánmozgalom pedig még gyenge, a feladatokat ennek figyelembevételével kell megjelölni. A vezetésnek ekkor arra kell fektetni a fő súlyt, hogy a megszálló hatalmak által bitorolt területen a forradalmi harc gondolatát táplálja, célját tudatosítsa és elfogadtassa, módszereit a tömegekkel megismertesse, a mozgalom politikai, katonai és gazdasági bázisát megteremtse, illetve kiszélesítse.

Mint látjuk, a hangsúly a lakosság körében végzendő mély-

12 Lenin: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1958. I. kot. A partizánháború, 344. o.

reható politikai munkán, a partizánosztagok megszervezésén, a partizánharcokra kedvező terep kiválasztásán, a hírszerzés, a felderítés és a szabotázsakciók előkészítésén van.

A kezdeti időszakban, amíg a partizánerők gyengék, a kis létszámú osztagokkal csak kisebb ellenséges alegységek és egységek nyugtalanítása, törbecsalása, megtámadása és szétszórása célszerű. Arra nem szabad törekedni, hogy ezeket a kisebb egységeket mindenáron megsemmisítsék, mert a partizánerők nagyobb veszteség esetén igen meggyöngülnének, s mivel a személyi állomány feltöltése ekkor még elég nehéz, az ellenségtől szenvedett vereség súlyos morális kárt, esetleg egy-egy partizánosztag megsemmisülését is jelenthetné. Az ellenség teljes megsemmisítésére akkor kell törekedni, ha a sorozatos partizánsikerek következtében az ellenséges alegységek és egységek demoralizálódtak, a kis létszámú partizánosztagok nagy erejű egységekké fejlődtek, s a helyi népi erők támogatásával a megsemmisítő harcokat jelentősebb veszteség nélkül tudják végrehajtani.

Amikor azután a partizánmozgalom egyes területeken a lakosság jelentős részére támaszkodó népfelkeléssé duzzad, a nemzeti felszabadító harc szerves részévé, az idegen hódítók kiűzésének és megsemmisítésének hathatós tényezőjévé válik.

A második világháború idején Európában a Szovjetunió harcbalépése után bontakozott ki a világtörténelemben eddig még példa nélkül álló méretekben a partizánháború. A Szovjetunió háborúba lépése az európai ellenállási mozgalom fejlődésére kedvező feltételeket teremtett. A szovjet állam népe és hadserege nemcsak arra volt képes, hogy országa területéről kiűzze a fasiszta betolakodókat, hanem arra is, hogy a hitleri hadak szétverésével megmentse az emberiséget a fasizmus igája alól. A Szovjetunió a népi felszabadító ellenállási mozgalmakat hathatós erkölcsi, politikai, gazdasági és katonai segítségben részesítette. 1941 nyarán Európa országaiban aktivizálódott az antifasiszta harcosok tevékenysége, s a leigázott országok területén gyorsabb kibontakozásnak indult a partizánmozgalom.

Az ellenállási mozgalom fejlődésének további jelentős lökést adott a fasiszta hadak veresége Moszkva alatt, majd az egész háború menetére döntő fordulatot hozó volgográdi és kurszki

győzelem határtalan lelkesítője és hajtóereje volt az ellenállási mozgalom szerteágazó folyamának egész Európában. A partizánmozgalom ettől az időtől kezdett egyes országokban a megszálló csapatokra veszélyes méreteket ölteni. A partizánegységekből népfelszabadító hadseregek alakultak Jugoszláviában, Görögországban, Albániában, Bulgáriában, s tömegméretű mozgalom bontakozott ki Franciaországban, Olaszországban, Belgiumban és más országokban.

A tömegméretű, sikeres partizánharcok eredményeként jelentős területek szabadultak fel az idegen uralom alól Jugoszláviában, Görögországban, Észak-Olaszországban és más országokban is, amelyeken a forradalmi népi szervek vették át a hatalmat. Számos országban a népi felszabadító háború összeolvadt a belső reakció elleni polgárháborúval. A hitleristáknak hatalmas katonai erőket kellett a frontra küldés helyett a hátukban fenyegető partizánmozgalom ellen bevetni.

1943 közepén Jugoszlávia népfelszabadító mozgalmában például 26 hadosztály, 10 önálló dandár, 108 partizánegység és 13 önálló század állott harcban. Ez az erő az év novemberéig mintegy 100 000 km^2 területet, az ország területének majdnem a felét szabadította fel. A fenyegető helyzet felszámolására a németek hatodik balkáni offenzívájában 36 hadosztályt vetettek be.[13]

A háború befejező szakaszában, amikor a Vörös Hadsereg a fasiszta hadakat a Szovjetunió területéről kiűzve felszabadította Kelet- és Délkelet-Európa országait a fasiszta iga alól, az antifasiszta ellenállási mozgalom fejlődésének tetőfokára lépett. A felszabadító szovjet csapatok közeledése egy-egy leigázott ország határához rendszerint a tömeges antifasiszta fellépést eredményezte az országon belül. Az ellenálló erők sok esetben együttműködtek a felszabadító csapatokkal az ország területének az ellenségtől való megtisztításában, majd segítséget nyújtottak más népek felszabadulásához is. Ugyancsak együttműködés jött létre a felszabadító hadsereg és a lakosság között is. Az utóbbiak a felszabadító csapatokat támogatták harcában, s amiben csak tudtak, segítségére siettek. A Vörös Hadsereg győzelmei, a sikeres partizánharcok és a nemzetközi helyzet hatására Közép- és Délkelet-Európa országaiban az

13 A. Milanovic és S. Maric: i. m. 25. o.

STUDIUM GENERALE
Zugló Egyesület
1143 Budapest, Ilka u. 32.
940.55/3

antifasiszta felszabadító mozgalomból népi forradalmak nőttek ki.

Az idegen hódítóktól való megszabadulással egyidejűleg a meggyengült reakciós erőket szétverve, a hatalmat az új népi forradalmi szervek vették át. 1944. augusztus 23-án Romániában, szeptember 9-én Bulgáriában a népi felkelés megdöntötte a fasiszta diktatúrát, illetve a monarcho-fasiszta uralmat. 1944. augusztus végén a szlovákiai partizánmozgalom ugyancsak népi felkelésbe nőtt át, s a lengyel nép antifasiszta harca is, a felszabadító Vörös Hadsereg közeledtével, népi forradalomba torkollott.

Közép- és Délkelet-Európa országaiban a felszabadulással egyidejűleg létrejött forradalmi hatalmi szervek lerakták a népi demokratikus rend alapjait.

A szovjet—német arcvonalon négy esztendőn át 250 ellenséges hadosztályt lekötő Szovjetunió erkölcsi és katonai szerepe után — a normandiai partraszállást megelőzve — a népfelkelés volt Franciaország 1944 második felében megvalósuló felszabadulásának is sorrendben következő meghatározó tényezője. A francia szabadságharcosok szabadították fel az ország $^3/_5$ részét, s „a nemzeti felkelés a szó szoros értelmében beszívta a partra szálló hadtesteket". Maga Eisenhower tábornok írja a francia ellenállás erőiről, hogy: „Az FFI segítsége egyenértékű volt 15 kisegítő hadosztály tevékenységével." Elismerte a tábornok azt is, hogy a normandiai partraszállás idején az FFI erői kétszeresen felülmúlták a partra szálló csapatokét. „1944 szeptemberében az FFI szervezett egységei 500 000 főt és 30 hadosztályt számláltak a támogató néptömegek és a hatalmas tartalékokat képező hazafias milíciákon kívül."[14]

A második világháború antifasiszta mozgalmairól szólva, ha csak néhány vonással is, de vázolnunk kell a Szovjetunió népeinek hatalmas partizánmozgalmát. Elmaradhatatlan a róla szóló összefoglalás azért is, mert méretei, eredményessége, nemzeti és nemzetközi hatása következtében nagy szerepe volt a Szovjetunió területének az idegen hódítóktól való megtisztításában. A Vörös Hadsereg győzelmei mellett lelkesítője és serkentője volt az európai népek szabadságharcának, s ami talán még fontosabb, a szovjet partizánok hatalmas erkölcsi, anya-

14 Jean Hugonnot i. m. 49., 52. o.

gi és katonai segítséget nyújtottak Európa leigázott népeinek a fasiszta hódítók ellen folytatott népi felszabadító harcukban.

A szocialista hazaszeretettől, és más népek testvéri megbecsülésétől fűtött, a Szovjetunió Kommunista Pártja által vezetett szovjet partizánmozgalom hathatós segítője volt az ellenség szétverésében fő szerepet játszó szovjet fegyveres erőknek. A szovjet partizánok — ugyanúgy mint a Vörös Hadsereg — nemcsak hazájuk felszabadításáért, hanem a fasiszta iga alatt élő valamennyi nép szabadságáért harcoltak.

A szovjet nép, kommunista pártjának 1941. június 29-i és július 18-i útmutatása és felhívása alapján a hitleri csapatoknak a Szovjetunió elleni támadása után nyomban megkezdte az ellenállást, és soha, még a legválságosabb időben sem vesztette el a végső győzelembe vetett hitét. Ennek a rendíthetetlen erőnek a magyarázatát meggyőzően hirdetik a lenini szavak: „Sohasem fogják legyőzni azt a népet, amelynek munkásai és parasztjai nagy többségükben felismerték, megérezték és tisztába jöttek vele, hogy saját hatalmukat — a szovjethatalmat — a dolgozók hatalmát védelmezik, melynek győzelme nekik és gyermekeiknek biztosítja a kultúra minden áldását, mindennek élvezetét, amit az emberi munka létrehozott."[15]

A partizánosztagok száma a háború folyamán óriásira nőtt. 1943 végén Ukrajna területén 29 magasabbegységben és 83 önálló osztagban 43 500 fő, Belorusszijában 720 osztagban 122 000 fő, s az egész Szovjetunó területén az ellenség hátában mintegy 250 000 partizán működött. A partizánok száma ekkor már több, mint kétszerese volt, mint egy évvel ezelőtt.[16] A nagy kiterjedésű népi felszabadító háború szervezésére és irányítására az Állami Honvédelmi Bizottság 1942. május 30-án a főparancsnokság mellett létrehozta a Partizánmozgalom Központi Törzsét. Ezzel egyidejűleg megalakították a partizántörzseket a frontok Hadi Tanácsai mellett is.

15 Lenin Művei 29. kötet, Szikra, Budapest, 1953. 322. o.

16 История Великой Отечественной Войны Советского Союза 1941—1945, Военное Издательство Министерства Обороны Союза ССР Москва. 1961. III. 460—461. o. A Nagy Szovjet Enciklopédia adata szerint 1943 őszén a hitlerista megszállás alatt álló területen mintegy 360 000 partizán harcolt, akik 500 000 főnyi tartalékkal rendelkeztek. (32. kötet, 164. o.)

A partizán magasabbegységek a nagyobb vállalkozásaikat és hadműveleteiket összehangolták a Vörös Hadsereg hadműveleteivel. A központi irányítás és a partizánharcnak a reguláris csapatok hadműveleteivel való összehangolása igen nagymértékben fokozta az akciók hatásfokát. Az ellenállási mozgalom történetével foglalkozó milánói 2. Nemzetközi Konferencián elhangzott szovjet referátum megközelítően pontos adatai szerint a szovjet partizánok a második világháború alatt megsemmisítettek és megsebesítettek több mint 1 millió hódítót és velük együttműködőt, üzemképtelenné tettek 4000 harckocsit, önjáró löveget, páncélozott járművet és körülbelül 2000 löveget és aknavetőt. Megsemmisítettek több mint 2400 mozdonyt, 85 000 vasúti kocsit, felrobbantottak és megrongáltak 1600 vasúti hidat.

„A szovjet partizánok részéről az ellenség közlekedési vonalaira mért csapások eredménye — a legszerényebb számítások szerint is — több mint 3 millió tonna ledobott légi bomba hatásával egyenértékű. Ez ötszöröse annak, amennyit az angol—amerikai légierő az ellenség közlekedési vonalaira, és csaknem tízszerese annak, amennyit a német légierő a szovjet hátország vasúthálózatára szórt."[17]

Az ilyen eredmények érthetővé teszik, hogy a partizánok hatalmas ellenséges erőket kötöttek le, melyeket a Vörös Hadsereg ellen bevetésre szánt vagy az európai országokban elhelyezett csapataikból kellett a hitleristáknak biztosítani. „A partizánok részéről fenyegető veszély késztette a németeket arra, hogy 15 hadosztályt kössenek le az életfontosságú közlekedési vonalaik védelmére."[18]

A megszállók vadállati kegyetlensége, a rablás, gyújtogatás és tömegmészárlás nem tudta megfélemlíteni a szabadságharcosokat, ellenkezőleg, csak még magasabb fokra hevítette gyűlöletüket a fasiszták ellen, és még inkább növelte az ellenállási mozgalom harcosainak számát. Az ellenségnek tapasztalnia kellett, hogy: „mindenütt, ahol a nép energikus partizánharcot vív, ott az ellenség igen hamar meggyőződhet ar-

17 Советские партизаны. Госполитиздат, Москва, 1961. 762. o.

18 C. Aubrey Dixon and Otto Heilbrunn: Communist Guerilla Warfare c. mű rövidített orosz nyelvű kiadása. Moszkva. Издательство иностранной литературы, Москва, 1957. 24. o.

ról, hogy a vér és a tűz elavult kódexével vezetni már nem lehet".[19]

A szovjet nép, a szovjet partizánok önfeláldozó harca hazájuk, társadalmi rendjük védelmében mély hatással volt Európa leigázott népeire, hatalmas lendületet adott az európai ellenállási mozgalmaknak. „Ellenállhatatlan erejű az az ösztönzés, amely az ukrán és orosz síkságok, Leningrád és Moszkva, Kijev és Rosztov felől árad és egyre szélesebb gyűrűket vet egész Európában" — írja Roberto Battaglia olasz történész a „Második világháború" című könyvében. A szovjet partizánok nemcsak példát mutattak arra, hogy hogyan kell küzdeni a szabadságért, hanem nagy számban vettek részt más népek szabadságharcában is. 1942—1945 között Lengyelországban 84 szovjet partizánosztag működött, amelynek ereje mintegy 12 000 harcosra rúgott.[20] A Partizánmozgalom Ukrán Törzse 1944 július—augusztusában — a Csehszlovák Kommunista Párt kérésére — Szlovákia területére 24 csehszlovák—szovjet állományú szervezőcsoportot küldött bevetésre. Az 1944. augusztus végén kezdődő szlovák népfelkelésben 3000 szovjet partizán vett részt. Nem volt európai ország, amelynek antifasiszta mozgalmában kisebb-nagyobb számban szovjet partizánok ne segítették volna a nép felszabadító harcát. Norvégiában, Bulgáriában és néhány más országban egyenként és kisebb csoportokban. Görögországban az I. Barszuhov által vezetett szovjet partizánszázadban és más osztagokban, Olaszországban a kisebb csoportokon és osztagokon kívül nagy létszámú alegységekben, mint amilyen például a V. Pereladov parancsnoksága alatt harcoló orosz rohamzászlóalj volt. Olaszország nemzeti hősévé avatták a nemzeti felszabadító harcban Liguriában elesett legendás szovjet szabadságharcost, Fedor Poltant. Belgium területén nem kevesebb, mint 500 szovjet állampolgár harcolt a hitleristák ellen. 1944 júniusa és szeptembere között a franciaországi felszabadító harcokban 32 szovjet partizánosztag működött, amelynek állományában több mint 5000 szovjet partizán harcolt.[21]

19 Marx—Engels művei XIII. kötet, II. rész, 174. o. Goszpolitizdat. Moszkva. 1959. II. kiadás (oroszul).

20 Az ellenállási mozgalom történetével foglalkozó milánói 2. Nemzetközi Konferencia (1961. március) lengyel referátumabol.

21 О чем не говорилось в сводках. Госполитиздат, Москва, 1962. 426—428. о.

Arról a közvetlen segítségről, amelyet a szovjet partizánok nyújtottak a csehszlovák, lengyel és jugoszláv népnek, röviden már esett szó. Egy adat azonban még idekívánkozik a felsoroláshoz: 77 volt azoknak a szovjet partizánosztagoknak a száma, amelyek 1944 második felében Csehszlovákia, Magyarország és Románia területén — a kommunista pártjaik kérésére — működtek, s ezek az osztagok több mint 17 000 főt számláltak soraikban.[22]

A népek nemzetközi összefogásának tanúbizonyságát adták azok a külföldi antifasisták is, akik ezerszám harcoltak a közös ellenség ellen a szovjet partizánok soraiban a Szovjetunió területén. A szovjet partizánosztagok személyi állományában képviselve volt Európa csaknem valamennyi szabadságszerető népe. Belorusszija területén 1216 külföldi vett részt az ellenállási mozgalomban. Ebből cseh és szlovák 423, lengyel 275, jugoszláv 195, német és osztrák 123, magyar 69, francia 61, belga 31, holland 16, román 10, olasz 6, spanyol 3 és bolgár 2.[23]

Ukrajna területén több mint 2500 külföldi antifasiszta partizán harcolt: 1848 lengyel, 418 cseh és szlovák, 47 magyar, 61 jugoszláv, 30 német és osztrák, 27 görög, 18 francia, 11 román, 6 bolgár, 4 spanyol és mások.[24]

Sok száz külföldi antifasiszta harcos vett részt az ellenállási harcban és áldozta életét a Szovjetunió más területein is.

A szovjet partizánmozgalom ugyanúgy, mint más európai népek partizánmozgalma, a német-fasiszta hódítók ellen kibontakozó magas szervezettségű harc volt, amelynek voltak nemzeti és nemzetközi sajátosságai. E mozgalom legdöntőbb közös sajátossága azonban az volt, hogy a népek nem békéltek meg az idegen elnyomással, szembefordultak az emberi civilizációt, s az emberek nagy csoportjait, egész népeket kiirtásra ítélt sötét erővel, a fasizmussal.

A második világháború óta a nyugati országokban — különösképpen a katonai vezetők — nagy figyelmet szentelnek a partizánmozgalom tanulmányozásának. Sok könyv és cikk jelenik meg a német fasiszta megszállók ellen kifejlődött szov-

22 „Die Völker im Widerstandskampf" No. 3. 1960.

23 М. И. Семиряга: Интернациональная солидарность трудящихся в борьбе против фашизма (1939—1945). Харков, 1962. 29. o. (Автореферат диссертации на соискание ученной степени доктора исторических наук).

24 Uo.

jet partizánmozgalom tapasztalatairól. Ennek okára világosan rámutat Denning altábornagy, az észak-írországi katonai körzet parancsnoka, C. Aubrey Dyxon dandártábornok és Ottó Heilbrunn angol szerzők Communist Guerilla Warfare (London 1954) című könyvéhez írt előszavában: „a szerzők idejében irányították rá a szabad nemzetek figyelmét arra az égető szükségességre, hogy ki kell dolgozni a partizánok elleni harc tervét, akikkel bármely elkövetkező háborúban összeütközésbe kerülhetnek". Még nyomatékosabb a könyv 28. oldalán található felkiáltás: „Itt az ideje, hogy megértsük a partizánmozgalom teljes jelentőségét. Annál is inkább, mivel a kommunisták a partizánháború módszerét a tökéletességig fejlesztették... és bármely jövő háborúban nekünk a partizánokkal hátunkban kell harcolnunk."

A katonai teoretikusokat a második világháború ellenállási mozgalmának tapasztalatai rádöbbentették arra, hogy korábbi nézetük, miszerint a partizánharc korszerű fegyverzettel, milliós hadsereggel vívott háborúk korszakában elavult, figyelmet sem érdemlő harci forma, hibás. Az imperialisták tudják, hogy a szocialista tábor országai vagy a nemzeti függetlenségükért küzdő népek ellen indított háborújukban feltétlenül számolniuk kell az agresszor ellen fellángoló széles népi partizánmozgalommal. Számos példa alapján elismerik a partizánharc jelentőségét is. „Nem volt még egyetlen példa sem a háborúk történetében, amikor a partizánmozgalom olyan nagy szerepet játszott volna, amilyent az utolsó világháborúban játszott" — írja könyvében Lothar Rendulic volt hitlerista tábornok.[25] Egyes nyugati teoretikusok az agresszió áldozatául esett népek partizánharcát az idegen leigázók ellen törvénytelennek minősítik, a szabadságharcos hazafiakat banditáknak nevezik. Az a véleményük, hogy a békés lakosságtól semmiben sem különböző, fegyvereiket rejtve viselő és „orvul" támadó partizánok nem is számíthatnak a háború vívását szabályozó hágai egyezmény cikkelyeinek védelmére.[26]

25 Rendulic Lothar: Der Partisanenkrieg. (Bilanz des Zweiten Weltkrieges. (oroszul). Издательство иностранной литературы, Москва, 1956. 135. o. A Nagy Szovjet Enciklopédia adata szerint 1943 őszén a hitlerista megszállás alatt álló területen mintegy 360 000 partizán harcolt, akik 500 000 főnyi tartalékkal rendelkeztek. 32. kötet, 164. o.)

26 Az 1907-es hágai egyezményről van szó.

A partizánharccal foglalkozó munkák nyugati szerzői egy szóval sem ítélik el az agresszor jogilag egyáltalán nem igazolható támadását, de a megszállás ellen, szülőföldjükért szent partizánháborúra kelt nép mozgalmát — ugyanúgy, mint a német fasiszták a második világháború idején — jogilag törvénytelennek tartják. Ezek a „szakemberek" gondosan tanulmányozzák annak a hóhérmunkának a szervezését és módszereit, a speciális különítmények, törzsek, csapatok ténykedéseit, legfőképpen pedig a kegyetlen terror és népirtás eszközeit, amelyeket a nácik a partizánok és az őket támogató lakosság ellen alkalmaztak. Tanulmányozzák azért, hogy ne kövessék el azokat a hibákat, amelyeket a németek — szerintük — elkövettek. „Ezeket a tanulságokat figyelmen kívül hagyni — húzzák alá a már idézett könyvükben a fent említett angol szerzők — végzetes volna ránk." S noha elismerik, hogy a németeknek a partizánok elleni erőfeszítései sikertelenek maradtak, mégis sok olyan módszert, taktikát és szervezetet találnak, amelyeket teljes mértékben vagy „bizonyos módosítással" alkalmazni kell a partizáncsoportokkal szembekerülő imperialistáknak. Ezek közé sorolják például: a partizánok kiirtását tömeges nyilvános akasztások és agyonlövések útján, túszok szedését a békés lakosságból (direktivájuk szerint minden saját katonáért, aki a partizánok ellen esett el tízet vagy többet kell a túszok közül kivégezni), bírósági komédiát alkalmazva mindenkit meg kell semmisíteni a lakosságból, akit az agresszor partizánnak számít stb.

Mit kell véleményük szerint jobban csinálni a partizánharcok elfojtása érdekében a hitleristáknál?

Az előbb felsorolt, általuk elfogadott elvek láttán ellentmondásnak tűnik, hogy a partizánok elleni akciókban a kegyetlen fasiszta brutalitást javasolják némileg módosítani. Nem lényegében csak formájában. A kegyetlenségnek „finomabb" módon való végrehajtására második javaslatuk ösztönzi őket. Azt ajánlják ugyanis, hogy a partizánok elleni segédcsapatokat a lakosságból kell verbuválni. Propagandával és mézesmadzag politikával — írják — sok hívet kell szerezni a megszállt ország népéből. Ami azt illeti, ez a módszer nem új. Segédcsapatok szervezésével a hitleristák is próbálkoztak. A jelentéktelen számú áruló és a rendőri alakulatokba bekénysze-

rített helyi segéderő nem jelentett a hitleristáknak és nem jelent semmiféle agresszornak sem csodafegyvert a partizánok elleni harcban. A jelenkori történelmi példák is azt mutatják, hogy az agressziót szenvedett népek — ha lélekszámban, technikában, katonai erőben a szabadságukra törő hódítóknál sokkal gyengébbek is — a támadás pillanatától kezdve önfeláldozó harcba kezdenek a betolakodókkal, az imperialista leigázókkal szemben. A szabadságharcosok a világ minden részén követik azt az útmutatást, amit a proletariátus nagy géniuszai már több mint egy évszázaddal ezelőtt hirdettek: „Annak a népnek, mely ki akarja vívni függetlenségét, nem szabad a szokványos háborús módszerekre szorítkozni. Tömegfelkelés, forradalmi háború, partizánharcok mindenütt — ez az egyedüli eszköz, melynek segítségével egy kis nép megbirkózhat egy nagy néppel, mely egy gyöngébb hadsereget képessé tesz arra, hogy ellenálljon egy erős és jobban szervezett hadseregnek."[27]

Az ellenállási és partizánharcnak, a nemzeti felszabadító mozgalomnak, a magyar nép életében dicsőséges hagyományai vannak. Népünk egész történelme folyamán szakadatlan harcot folytatott szabadságáért és függetlenségéért az idegen elnyomók, és velük szövetséges belső reakció ellen. A török—tatár uralom elleni honvédő harcokban a reguláris csapatok mellett ott találjuk az önkéntes harcbalépő paraszti tömegeket is. A Rákóczi-szabadságharcban igen sok bajt és veszteséget okozott az ellenségnek a népfelkelés. „A császári tábornokok egyre nagyobb elkeseredéssel szidják a nép »megátalkodott gonoszságát«. »Előlünk falustól elfutnak erdőkbe, mocsarakba, rejtekekbe, barmaikat magukkal hajtják, gabonájukat elhurcolják vagy a földbe rejtik.« Takarmányukat maguk fölégetik... Az üres falvak legalább pihenést nyújthatnának a császári seregeknek, de nem lehet tudni, melyik pillanatban gyújtják rájuk a tetőt..." — írja a kuruckor népfelkeléséről a krónikás.[28]

Az 1848—49-es szabadságharc és forradalom idején Kossuth

27 Marx—Engels: Az olaszországi harcok. A marxizmus—leninizmus klasszikusai a partizánmozgalomról. Gyűjtemény. Idegennyelvű Irodalmi Kiadó, Moszkva, 1945. 34. o.

28 Várkonyi Ágnes: Vak Bottyán. Művelt Nép Kiadó, Budapest, 1951. 53. o.

felismerte a partizánharc jelentőségét, s egyik legfontosabb feladatként jelölte meg a néptömegek harcának, a gerilla tevékenységnek országos méretű felszítását és megszervezését.[29] „... kívánom a néptől, keljen fel millióival, nem azért, hogy ágyú torkába rohanjon, mert hivatása nem ez, vannak emberek, kik ezt megteszik, hanem repkedje körül az ellenséges sereget, nem hagyva percnyi nyugalmat is annak, s meg fogja találni sorsát, ki meg merte fertőztetni ellenséges fegyverrel e hazának földjét... a nép keljen fel s égesse föl a helyet, hová lehajtja a fejét az ellenség... mert a népnek harca legyőzhetetlen, mihelyt népharczczá válik..."[30]

A száműzetésben élő Kossuth még egyszer aláhúzta a partizánharc óriási jelentőségét, amikor Teleki Lászlóhoz küldött levelében ezeket írta: „Ha nagyobb gondot fordítottunk volna a szabadcsapatok szervezésére, ügyünk talán más véget ér."

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után, amikor a belső ellenforradalmárok, s a külső intervenciós seregek összefogott ereje a dolgozók első szabad hazájának elpusztítására tört, csaknem százezer volt magyar hadifogoly internacionalista sietett a forradalom védelmére kelt csapatokba, a Vörös Gárdába, a Vörös Hadseregbe, hogy az orosz proletariátussal együtt harcoljanak a szovjethatalomért, a társadalmi haladásért és saját népük felemelkedéséért.[31] „Azok a magyarok, akik az Urálban, Ukrajnában, Szibériában és a polgárháború számtalan más pontján küzdöttek a fehérgárdisták és az imperialisták intervenciós csapatai ellen, amikor a szovjethatalomért harcoltak, ugyanakkor harcoltak a magyar nép nemzeti függetlenségéért és szocialista jövőjéért is."[32]

Annak a küzdelemnek, amit a magyar nép egész történelme folyamán nemzeti szabadságáért és társadalmi felemelkedéséért folytatott, kimagasló eseménye volt a Magyar Tanács-

29 E témáról lásd Varga János: Népfelkelés és gerillaharcok Jellasich ellen 1848 őszén c. könyvét. Hadtörténelmi Levéltár. — Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1953.

30 Kossuth felhívása népháborúra a képviselőház 1848. december 20-i ülésén. Kossuth Lajos összes munkái XIII. köt. 816. o. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1952.

31 A magyar internacionalisták harcairól szól Gyórkei Jenő—Józsa Antal könyve: Magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Kossuth Kiadó, Budapest, 1957.

32 Kádár János: Az októberi forradalom nemzetközi jelentőségéről. Társadalmi Szemle, 1957. október.

köztársaság védelme. A történelmünk során először szabaddá vált dolgozók tízezrei önként ragadtak fegyvert, hogy szocialista forradalmukat, hazájukat, a megfojtásukra törő túlerejű ellenséggel szemben életük árán is megvédjék.[33] A 133 napig tartó hősi harc 1919-ben elbukott. A Magyar Tanácsköztársaság vívmányai, a forradalmi honvédő háború katonáinak elszánt harcai azonban gazdag erőforrásnak bizonyultak az elkövetkező súlyos elnyomás éveiben. Sokat szenvedett népünknek hosszú évekig ismét csak a szabad élet utáni sóvárgás jutott, de az elrabolt szabadság íze, emléke elevenen élt, és egyik leghathatósabb táplálójává vált a Horthy-fasizmussal szemben kifejlődő ellenállási mozgalomnak.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom magyar internacionalistái, az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság vöröskatonái, az üldözött kommunisták, s a szabadságharcos szellemű pártonkívüli munkások és parasztok nagy számban sereglettek 1936 nyarán és őszén a nemzetközi fasizmus erői által megtámadott Spanyol Köztársaság védelmére. A spanyol néppel, és 53 ország antifasisztáival karöltve az „ezer nyelvű, egy szívű brigádban" küzdöttek a magyar önkéntesek a második világháborúra készülő, állig felfegyverzett fasiszta túlerő ellen. Madrid népe a „La compania de oro" (arany század) kitüntető elnevezést adta a magyar századnak, amely a különböző egységekben szétszórtan harcoló magyar önkéntesek összevonása után, 1937 márciusában zászlóaljjá alakult. Sok-sok magyar szabadságharcos küzdelmének és hősi halálának emlékét őrzik Madrid városnegyedei, a Manzanares, Segre és Ebro folyók hullámai, Katalónia mezői, ligetei és különösképpen a szabadságért ma is szüntelenül harcoló spanyol hazafiak, a csodás szépségű spanyol föld minden táján. A magyar nép dicsőségét is hirdették Dolores Ibarrurinak, a Spanyol Kommunista Párt egyik vezetőjének szavai, melyeket 1938 novemberében Barcelonában, a Spanyol Köztársaság parlamenti ülésén, a nemzetközi brigádok búcsúztatásakor mondott: „...A nemzetközi önkéntesek eljöttek, hogy segítsenek megvédeni egy megtámadott országot... eljöttek hozzánk harcolni, minden feltétel nélkül, mert

33 Lásd Liptay Ervin: A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1960., és Hetés Tibor: Munkásezredek előre. Táncsics Kiadó, Budapest, 1960.

mélységesen szeretik a szabadságot és az igazságot. Mindenüket nekünk adták: fiatalságukat, érett megfontoltságukat, tudásukat és tapasztalataikat, vérüket és életüket, reményeiket és vágyaikat... Spanyolország zászlajai üdvözöljétek ezt a sok hőst, hajoljatok meg ennyi mártír előtt."[34] A spanyol nép szabadságharcában részt vett több mint ezer magyar — közöttük a háromszáz főt meghaladó hősi halott — tanúbizonysága volt a magyar nép szabadságszeretetének, s annak, hogy Horthy véres ellenforradalmi terrorja sem tudta megtörni a magyar kommunisták, a magyar dolgozók forradalmi elszántságát.[35]

A Magyar Tanácsköztársaság leverése után hatalomra került reakciós ellenforradalmi fasiszta rendszer a fehérterrort — a külföldtől való elszigetelődéstől tartva — szalonképesebb formába öltöztetve inzétményesítette, és népelnyomó uralmának alapjává formálta. Az uralkodó osztályok, Horthyval az élen, halálosan rettegtek a néptől, egy esetleges újabb proletárdiktatúrától. Ezért súlyos gúzsba kötötték a munkásságot és parasztságot, s minimálisra korlátozták, vagy eltörölték a sajtó-, gyülekezési és szervezkedési szabadságot. A növekedő nyomor miatt elégedetlenkedők fékentartására, a forradalmi hangulat elfojtására a csendőrséget és a rendőrséget különleges jogokkal ruházták fel, internáló táborokat hoztak létre, statáriumot hirdettek ki és kényszer bevonulásokat eszközöltek. A hatalom bitorlói a magyar kommunisták és a Szovjetunió ellen aljas rágalomhadjáratot, a szomszéd népek iránti ellenséges érzület felkeltésére — revíziós területi követeléseik hangoztatása mellett — fékevesztett soviniszta uszítást folytattak. Antiszemita, gyűlölködő hangulatot szítottak és tápláltak a lakosság körében. A néptömegeknek azt bizonygatták, hogy a fokozódó nyomort az országnak a trianoni békeszerződéssel foganatosított megcsonkítása eredményezte, s minden baj okozói a kommunisták és a zsidók. A Horthy-fasiszta rezsim 25 éven keresztül felhasznált minden, eszközt: iskolát, templomot, rádiót, sajtót, mozit, ifjúsági egyesületeket stb.-t arra,

34 Györkei Jenő: Spanyol földön a szabadságért. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1963. 240. o.

35 A magyar önkéntesek spanyolországi harcairól lásd Csatáry József: A spanyol barikádokon. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1961.

hogy a magyar nép előtt leplezze népellenes nemzetáruló politikáját, hogy bénítsa a dolgozó osztályok politikai tisztánlátását és aktivitását a bajok valódi okozója, a reakciós, fasiszta rend ellen.

A magyar uralkodó osztályoknak belpolitikai helyzetük megszilárdítására és „országgyarapító" külpolitikai céljaik elérésére olyan szövetségesekre volt szükségük, akiket az övéikkel megegyező bel- és külpolitikai célok vezéreltek: a legkegyetlenebb elnyomás és terror a munkásosztály és a lakosság más forradalmi osztálya és haladó rétegeivel szemben, s a kizsákmányolás lehetőségeinek növelése idegen népek leigázása, véres imperialista hódító háborúk útján. Ezen az alapon jött létre a magyar és a német fasizmus kézfogása. 1933. január 30-át, Hitler hatalomrajutását követő napon a fasizmus egyik magyarországi szálláscsinálója, Gömbös Gyula miniszterelnök a következő utasítást küldte Khuen-Héderváry Sándornak, a külügyminiszter állandó helyettesének: „Minél előbb vegye fel az érintkezést tisztelgő látogatás formájában Hitler kancellárral. Adja át nevemben Hitler kancellárnak üdvözletemet és szerencsekívánataimat, hivatkozva arra, hogy tíz évvel ezelőtt az elvközösség és világnézeti közösség alapján érintkezésben voltunk. Adjon kifejezést azon óhajomnak, hogy... most már hivatalos állásban is tiszteljen meg azzal, hogy nexusban maradunk, miután meggyőződésem, hogy külpolitikailag és gazdaságpolitikailag kooperatív kell a két országnak eljárnia."[36] A magyar nép nagy szerencsétlenségére Horthy-Magyarország sorsát Németország sorsához kötötte, s ez azt jelentette, hogy egyre gyorsuló ütemben rohantunk a fasizmus és a háború szörnyűségének szakadéka felé. Nem volt olyan erő, amely képes lett volna fordulatot adni a helyzetnek. A Kommunisták Magyarországi Pártja — a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának útmutatásai alapján — a demokratikus, haladó erők élére állva fokozta erőfeszítéseit, hogy valamennyi fasizmus- és háborúellenes erő összefogásával antifasiszta, demokratikus népfrontot hozzon létre. A célt azonban — ha ért is el bizonyos eredményeket — nem sikerült megvalósítani.

36 Magyarország és a második világháború. Kossuth Kiadó, Budapest, 1959. 46. o.

A népfront túl kései létrehozása is egyik meghatározója lett a szerény méretű ellenállási mozgalomnak.

A Horthy-fasizmus egész negyedszázados uralma idején irtóhadjáratot folytatott minden haladó erő, különösképpen a haladás élcsapata, a kommunista párt ellen, amely a legsúlyosabb illegalitás körülményei között is a magyar nép nemzeti érdekeiért és társadalmi felszabadulásáért küzdött. Az állam rendőri és csendőri szervei nagy raffinériával és szakértelemmel az ország egész területét behálózó besúgó rendszert építettek ki, melynek működése nyomán a legtapasztaltabb és legképzettebb kommunisták kerültek börtönbe. A tömlöcök, az internáló táborok és a halál elől tízezrek kényszerültek emigrációba. A politikai üldözötteken kívül — akik a Szovjetunió mellett Közép- és Nyugat-Európa polgári demokratikus államaiban kerestek menedéket — több ezerre rúgott azoknak a száma, akiket a nyomor, a munkanélküliség késztetett kivándorlásra. A felvilágosító szó a kommunisták bebörtönzése és a féktelen csendőri és rendőri terror nyomán — amely a kommunistákhoz hasonlóan üldözte a baloldali szociáldemokrata vezetőket és munkásokat is — igen megfogyatkozott. A baloldali szociáldemokraták az antifasiszta demokratikus erők tömörítése és a népi ellenállási mozgalom vezetésére hívott munkásosztály egységfrontjának megteremtése érdekében együttműködtek az illegális kommunistákkal. A szakszervezetekben és a szociáldemokrata ifjúsági szervezetekben karöltve harcoltak az egységért és a demokratikus nemzeti frontért. A szociáldemokrata pártnak jobboldali, peyerista vezérkara azonban kommunista- és Szovjetunió-ellenes gyűlöletüktől, s az uralkodó ellenforradalmi rendszert kiszolgáló munkásáruló mivoltuktól vezérelve ellenségei, akadályozói voltak a munkásegységnek és a kommunistákat soraiba záró népfrontnak „Nálunk egységfrontról még beszélni sem lehet, mert ezzel elismerjük a bolsevik párt létjogosultságát"[37] — írta Mónus Illés, a szociáldemokrata párt fő ideológusa a pártszervezeti vezetőkhöz küldött körlevelében. A jobboldali szociáldemokrácia „népfrontpolitikájának" célkitűzése külpolitikai irányát tekintve, a „szláv és germán áradat ellen" való összefogás volt.

37 Idézi Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom 1936—1945. Kossuth Kiadó, 1965. 42. o.

Kommunisták nélkül, a magyar nép forradalmi erői nélkül, a Szovjetunió ellen is hadállásokat foglaló „népfrontpolitikával" azonban a fasizmus, s az imperialista világháború halálos veszedelmét nem megelőzni, hanem közelebb hozni, a magyar nép nemzeti érdekeit nem megvédeni, hanem csak elárulni lehetett. Valójában ezt is tették a jobboldali szociáldemokraták, s ezt a Horthy népelnyomó, háborús politikáját ugyancsak kiszolgáló ellenzéki polgári pártok is, amelyek az összefogást a kormányzó vezetése alatt ajánlgatták a népnek. „A nemzeti egységhez nagy vezető személyiség kell, aki mögé gondolkodás nélkül odaáll az egész nemzet. A nemzetnek megvan ez a személyisége a Kormányzóban"[38] — nyilatkoztatta ki politikája lényegét, Horthy-hűségét a Független Kisgazdapárt, miskolci nagygyűlésén.

Antifasiszta, háborúellenes nemzeti egység létrehozása Horthyval az élen, csupán csalfa ábrándkergetés lehetett. „Nagy dolgok véghezviteléhez nem szükséges lángésznek lenni, nem kell az emberek fölé emelkedni — velük kell lenni." Igaz Montesquieu-nek ez a mondása, mint ahogy az is igaz, hogy Horthy közel sem volt lángész, távolabb állt a néptől, mint Makó Jeruzsálemtől és „nagy"-nak csak az elnyomásban és a nemzet érdekeinek elárulásában bizonyult.

A jobboldali szociáldemokraták, a polgári pártok horthysta vezetőivel együttműködve, az ellenséggel szembeni passzív, „kivándorlási" politikát hirdették, s ezzel akadályozták az antifasiszta nemzeti front, az ellenállási mozgalom kifejlődését.

1939. szeptember 1. a második világháború kitörése után a magyar kormány különleges intézkedésekkel fokozta háborús előkészületeit. A fegyverkezési program végrehajtását meggyorsították, megszervezték a hadiüzemi termelést, korlátozták a szakszervezetek működését és tovább nyomorították az amúgy is siralmas állapotban levő polgári szabadságjogokat. Az ipari termelés gyors ütemű fejlődése és a hadi beruházások következtében átmeneti konjunktúra következett be, a munkanélküliséget munkaerőhiány váltotta fel, emelkedtek a munkabérek, javult a dolgozó tömegek helyzete. A Hitler kezéből kapott területgyarapodások: 1938 novemberében Dél-

38 Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom 1939—1945. Szikra, 1955. 199. o.

Szlovákia, 1939 márciusában Kárpát-Ukrajna, 1940 szeptemberében Észak-Erdély, s a „diadalmas bevonulások"-at kísérő hatalmas nacionalista propaganda nagy hatással volt a középrétegekre, a kispolgárságra — de a munkásosztály és a parasztság egy részére is. A politikailag képzetlen, elvakított tömegek nem látták, hogy az ilyen területgyarapodás milyen következményekkel jár, az elegendő felvilágosító szó hiányában nem látták előre, hogy a számla kiegyenlítése, melyet Hitler ezeknek az adományoknak a fejében benyújt, a magyar népet a legkétségbeejtőbb katasztrófába sodorja, és hogy az „országgyarapodás" milyen anyagi és emberáldozatba kerül. Az események ennélfogva előnyös helyzetet teremtettek a háborús készülődésnek, átmenetileg a rendszer belpolitikai stabilizációját szolgálták, egyszersmind fékezői voltak a tömegek antifasiszta összefogásának.

A második világháború elején a német fasiszta hadsereg gyorsan érte el sikereit. Hetek alatt lerohant egy-egy országot, s a villámháború menete azzal ijesztgette a magyar uralkodó osztályt, hogy ha nem igyekeznek a belépéssel, akkor a háború nélkülük fejeződik be, s a zsákmány feletti osztozkodásnál kiszorítják őket az asztaltól. 1941. április 11-én, Jugoszláviának a hitleri csapatok által való megrohanása után öt nappal, a magyar kormány hadseregét a Bácska, a baranyai háromszög és a Mura-vidék megszállására küldte. Az örök barátsági szerződés megszegése, amelyet 1940. december 12-én írtak alá Belgrádban, a jugoszláv népnek kegyetlenkedést, halált, pusztulást hozott. A Horthy-hadsereg katonai és közigazgatási szervei mintegy két és fél ezer békés lakost gyilkoltak meg és másfélszázezer embert űztek el otthonukból, börtönöztek be, szállítottak kényszermunkára és büntetőtáborokba. A védtelen lakosság elleni „dicső hadi sikerek"-en felbuzdulva, vezető beosztású katonák és politikusok arra hívták fel a kormányt, hogy Magyarország haladéktalanul lépjen be a háborúba. Werth Henrik, a honvéd vezérkar főnöke Bárdossyhoz 1941. június 14-én küldött bizalmas tájékoztatójában, a Szovjetunió elleni háborúba lépés érdekében így ágál: „... biztosan számíthatunk, hogy a német haderő rövid idő alatt ki fogja vívni a győzelmet éppúgy, mint eddig is tette... Oroszországgal szemben épp olyan gyors sikerre számíthatunk, mint

eddig. Ekkor pedig Magyarország részvétele is igen rövid ideig fog tartani, olyannyira, hogy néhány hét múlva a mozgósított magyar haderő fokozatos leszerelésére számíthatunk, hogy a bevonultatott tartalékosok a leszerelés után még az aratásra is hazatérhetnek...

E háborúban részt kell vennünk: mert ezt megköveteli... társadalmi és gazdasági rendszerünk biztosítása; ...a bolsevizmussal szembeni elvi állásfoglalásunk úgy a múltban, mint a jelenben is; mert politikailag a tengelyhatalmak mellett véglegesen lekötöttük magunkat; mert további országgyarapításunk is ettől függ."[39]

1941. június 22-én a fasiszta német csapatok megtámadták a Szovjetuniót, s most már a magyar kormány elérkezettnek látta az időt, hogy önként részt vegyen a szovjet nép elleni rablóháborúban. A hadba lépés melletti hangulatkeltés érdekében német repülőgépek június 26-án bombázták Kassát. Az előre megbeszélt provokációt úgy kürtölték világgá, hogy a szovjet légierő bombázta Magyarországot.[40] Ez volt a közvetlen ürügy arra, hogy a magyar hadsereg megkezdje hadműveleteit a Szovjetunió ellen. A hadüzenetet június 27-én Bárdossy László miniszterelnök jelentette be a magyar parlamentben.

A Szovjetunió elleni háború megindulásával az ország gazdasági életét teljes egészében a háborús célok, különösképpen pedig a német érdekek szolgálatába állították. A legfontosabb hadiipari nyersanyagok közül az olaj felét, bauxit-termelésünknek pedig több mint háromnegyed részét Németországba szállították. A repülőgép-, lőszer- és fegyvergyárak túlnyomórészt a németek számára dolgoztak. A mezőgazdasági termékekből, kiváltképpen a kenyérmagvakból és a zsíradékból oly nagy volt a nácik igénye, hogy a magyar kormányszervek azt már csak rendkívül szigorú beszolgáltatási rendszerrel, a

39 Párttörténeti Archívum. A. XXII. 7/1920/62. Közli: Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához V. Szikra, Budapest, 1955. 44—47. o.

40 „...1944-ben Bárczy miniszterelnökségi államtitkár... egy összeesküvést tárt fel előttem, amelyet sohasem tartottam volna lehetségesnek. Bárczy úr az eseményekről való közvetlen ismeretei alapján közölte velem, hogy Krudy Ádám repülőezredes, a kassai repülőtér parancsnoka Bárdossy miniszterelnököt írásban értesítette, hogy ő, Krudy saját szemével látta, hogy a bombákat német repülőgépek dobták le... Bárdossy azt válaszolta Krudynak, ha nem akar kellemetlen helyzetbe kerülni, akkor erről hallgatnia kell..." (Horthy Miklós: Ein Leben für Ungarn. Bonn, 1953. Athenaeum Verlag, 235—236. o. Közli: Magyarország és a második világháború. Kossuth Könyvkiadó, 1959. 371—372. o.

magyar lakosság élelmiszer-fejedagjainak jelentős csökkentésével voltak képesek kielégíteni. A hadiipari üzemekben kíméletlenül fokozták a munkatempót. 10—20 órás munkanapot vezettek be, s az üzemi katonai parancsnokok fogdákkal, behívásokkal és más kényszerítő eszközökkel igyekeztek biztosítani a rablóháború fokozódó igényeit. A népre nehezedő súlyos megterhelés miatti elégedetlenséget a kormányzat az elnyomás fokozásával tudta csak korlátok között tartani. A háborúellenes, antifasiszta ellenállás megakadályozására a terrorintézkedések sorozatát vezette be. A katonai bíráskodást a polgári lakosságra is kiterjesztette és a honvéd vezérkar főnökének különbírósága hűtlenség bűntette miatt sűrűn osztogatta a halálos ítéleteket. Szigorú börtönbüntetéssel, internálással, kényszermunkával sújtották mindazokat, akik szót emeltek az igen nehéz élet- és munkakörülmények ellen vagy vonakodtak végrehajtani a kiadott intézkedéseket. Az antiszemita és kommunistaellenes uszítás felfokozásával párhuzamosan, a zsidókat és politikailag megbízhatatlan kommunistákat, valamint más haladó egyéneket különleges munkásszázadokba tömörítve a szovjet frontra hurcolták. A büntetőszázadok keretállományának olyan eligazítást adtak, hogy akkor dolgoznak jól, ha a munkaszolgálatosokból lehetőleg senki sem marad életben. Különös kegyetlenséggel vetették rá magukat a horthysta hatóságok, rendőri és csendőri szervek a nemzetiségekre. „A vezérkari főnökség titkos bírósága 1941 őszétől 1942 februárjáig 323 halálos ítéletet hozott. 1942 januárjában pedig Zsablya és Újvidék környékén csendőr, határvadász és folyamőr alakulatok 7650 embert gyilkoltak meg."[41] Kárpát-Ukrajnában több mint 183 000 embert zártak börtönbe és koncentrációs táborokba, akik közül 115 000-en elpusztultak. Észak-Erdélyből, a horthysta terror elől 1941—1943 között több mint 193 000 ember menekült más országokba.[42]

A háború, amelynek gyors, győzelmes befejezésétől a fasiszta rendszer uralmának megszilárdulását remélte, a nép számára rengeteg vérveszteséget, szenvedést, s az ország

41 Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. V. Szikra, Budapest, 1955. 82. o.

42 Антифашистское движение сопротивления в странах Европы в годы второй мировой войны. Москва, 1962. 269. o.

anyagi és kulturális javainak pusztulását hozta. Magyarország háborús vesztesége emberben megközelítette az 500 000 főt. Ennek negyedrésze a fronton, fele a náci koncentrációs táborokban pusztult el. Légi bombázások és más harccselekmények folytán 2665 város, község és település semmisült meg, illetve szenvedett jelentős sérülést. 1 700 000 lakóház közül 45 300 rommá vált és 236 ezer súlyosan megrongálódott; 615 ipartelep szüntette be termelését, amelyek közül 281 teljesen elpusztult.[43]

A magyar nép nem akart háborút. A nép akaratának, érdekeinek leghűségesebb szolgálói és szószólói, a magyar kommunisták, a Szovjetunió elleni háború kezdetén még inkább fokozták erőfeszítéseiket a háborúellenes antifasiszta erők tömörítésére a legnagyobb veszély, a hitlerista agresszió ellen. A föld alá kényszerített, hallatlanul nehéz körülmények között dolgozó Kommunisták Magyarországi Pártja nemzeti összefogásra hívta fel a politikai pártokat, a magyar nép Hitlerellenes, antifasiszta erőit, a háborúból való kilépés, a különbéke megkötése, a független, szabad, demokratikus Magyarország megteremtése érdekében.[44]

A kommunisták felhívása a magyar társadalom széles rétegeiben visszhangra talált. 1941. október 6-án, a Batthány-emlékmécsesnél több száz fiatal antifasiszta tüntetett a magyar függetlenség mellett. A részvevők száma, s a hazafias megmozdulás politikai súlya tekintetében jelentősebb volt már a november 1-i tüntetés, amikor a különböző osztályok és pártok képviselőinek több ezres tömege, a Kossuth Lajos és Táncsics Mihály sírjánál rendezett koszorúzási ünnepségen követelte a kormánytól, hogy Magyarország lépjen ki a háborúból és kössön különbékét a Szovjetunióval.

Az antifasiszta nemzeti összefogás szükségességének felismerése jegyében született meg a Népszava 1941-es karácsonyi száma, amelyben kommunisták, baloldali szociáldemokraták, haladó polgári politikusok és tudósok, a szabadságért és a magyar függetlenségért tettekre hívták fel a magyar népet. „... bármennyire is bizonytalan a harc kimenetele, de nem

43 Magyar Statisztikai Szemle 1946. 1—6. szám. 4, 15, 18, 22. o.
44 Lásd a kotet 1. sz. dokumentumát.

hozhat végleges bukást egy nagylelkű és bátor nemzet számára, ha minden erejével kiáll nála sokszorta hatalmasabb erőkkel szemben is..."[45] — emlékeztet a kossuthi szabadságharc útmutatására Bajcsy-Zsilinszky Endre, a karácsonyi számban írt cikkében.

Az antifasiszta erők háborúellenes mozgalmának fejlődésére nálunk is, mint Európa más országaiban, lendítő hatással volt a hitleri hadak Moszkva alatt elszenvedett veresége 1941 telén. A Wehrmachtnak ez a kudarca a villámháború első nagy megtorpanását, a verhetetlenségről hirdetett legenda szertefoszlását jelentette. Nehezen ugyan, de lassan-lassan kezdett feloldódni a magyar lakosság széles rétegeit megfertőző és félrevezető horthysta soviniszta propaganda hatása is, és egyre több lett azoknak a száma, akiket soraiba vonzott a függetlenségért, a demokratikus átalakulásért küzdő antifasiszta ellenállási mozgalom. A hazafias erők számának a gyarapodását segítette elő a kommunista párt 1942. február 1-én megjelenő illegális lapja, a Szabad Nép is, amely ugyancsak az antifasiszta függetlenségi harc szervezésén, a nemzeti egység létrehozásán fáradozott.

Nagy munkát fejtett ki a szovjetellenes, soviniszta, horthysta propaganda és a rablóháború céljainak leleplezésében, az antifasiszta harc szervezésében a Kommunisták Magyarországi Pártja Külföldi Bizottsága vezetésével működő Kossuth-rádió és a magyar hadifoglyok lapja a Szovjetunióban, az Igaz Szó.[46] A magyar nyelvű rádióadó 1941 szeptemberétől 1945 áprilisáig a Szovjetunió területéről sugározta adásait, amelyekben tájékoztatta a magyar népet a valóságos harctéri helyzetről, s buzdított az antifasiszta ellenállási harcra.[47]

1942 februárjában a Kommunisták Magyarországi Pártja kezdeményezésére megalakul az országban a németellenes függetlenségi mozgalom legális szerve, a Történelmi Emlékbizottság, amelynek tagjai között kommunista, szociáldemokrata és haladó polgári politikusokat, szakszervezeti vezetőket, írókat, művészeket, országgyűlési képviselőket, neves közéleti

45 Idézi Kállai Gyula i. m. (1965-ös kiadás) 117. o.
46 Az Igaz Szó első száma 1942. október 10-én jelent meg.
47 A Kossuth rádió anyaga másolatban a HIL Tanulmányok gyűjteménye 206/2257. sz. alatt.

személyeket találunk.[48] A bizottság munkájának legjelentősebb eredménye a március 15-i antifasiszta tüntetés megszervezése volt. Tízezres tömeg tüntetett Petőfi és Kossuth szobránál a háború ellen, a független, szabad, demokratikus Magyarországért. A háborúellenes erőknek — a hitlerista hadak Moszkva alatti kudarca nyomán — fokozódó aktivizálódása is közrejátszott abban, hogy február végén megbukott a Bárdossy-kormány.

Bárdossyt március 9-én Kállay Miklós váltotta fel a miniszterelnöki székben. Az új kormány, hogy a háború továbbfolytatását biztosítsa, még véresebb terrorintézkedéseket vezetett be a háborút ellenzők, legfőképpen pedig az ellenállási mozgalom vezetőereje, a kommunista párt ellen. Csupán április és május hónapokban mintegy 500, a Kállay-kormány idején közel 2000 kommunistát és más antifasiszta hazafit tartóztattak le és vetettek börtönbe. A megkínzott foglyokból sokat kivégeztek, közöttük az illegális kommunista párt vezetőjét Schönherz Zoltánt, a Szabad Nép szerkesztőjét Rózsa Ferencet, s a kárpát-ukrajnai kommunisták vezetőjét, Borkanyuk Alexet is. A hazafiak ezreit küldték büntetőosztagokba, különleges munkásszázadokba a keleti frontra vagy hurcolták el a különböző koncentrációs táborokba, ahol ezerszámra pusztították el őket. „A párt központi bizottsága július végén, vagyis a letartóztatások után mindössze 10—12 elvtárssal tudta csak a kapcsolatot megtartani."[49] Az 1942-es letartóztatások után, a magyar ellenzéki politika, és a magyar közélet neves személyiségeihez küldött körlevelében a Kommunisták Magyarországi Pártja mégis kinyilatkoztatja eltökéltségét a harc további vitelére: „... bármilyen erőszakkal is üldözik Hitler magyar csatlósai a nemzeti szabadságharc harcosait, bennünket semmiféle áldozat nem tud eltéríteni ettől az úttól. Számunkra a függetlenségi harc nem taktika, hanem a magyar dolgozók érdekeinek szolgálata".[50]

A kommunista pártot ért nagy vérveszteség és a kegyet-

48 A Történelmi Emlékbizottság tagjai voltak többek között: Kállai Gyula, Somogyi Miklós, Földes Ferenc, Darvas József, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Szakasits Árpád, Tildy Zoltán, Szekfű Gyula, Kodály Zoltán, Illyés Gyula, Mihályfi Ernő, Parragi György, Veres Péter, Bernáth Aurél és Pátzai Pál.

49 PI Archívuma 1956/Gy. Kádár János visszaemlékezései. Az adatot közli Mucs Sándor, Hadtörténelmi Közlemények, 1957. 1—2. sz. 36. o.

50 Kállai Gyula i. m. 151. o.

len üldözés által megfélemlített demokraták félreállása, az ellenállási mozgalom átmeneti meggyengülését eredményezte.

A kommunistáknak, az antifasiszta erők összefogására tett kísérlete nem sikerült. Magyarországon — az európai népek ellenállási mozgalmának fellendülésével szemben — 1942-ben az antifasiszta harc megtorpanása következett be. A terror mellett fékezte az ellenállás fejlődését annak a káros illúziónak a hatása is, amelyet a kormány céltudatosan táplált, a jobboldali szociáldemokraták és a polgári pártok vezetői pedig terjesztettek a demokratikus tömegekben; nevezetesen az, hogy a kormány alkalmas pillanatban maga szakít majd Hitlerrel, s így szükségtelen, sőt egyenesen káros a kormány politikája ellen fellépő antifasiszta mozgalom. Kállay politikája — amely Hitler háborús követeléseinek teljes kiszolgálása mellett az angolszászok felé kacsingatást, a két vas tűzbentartását jelentette — imponált a polgári ellenzéknek is, akik a hitleri csapatok egymás után következő vereségei, s az antifasiszta koalíció erőfölényének felismerése miatt már nem hittek Hitler győzelmében, és a magyarországi társadalmi rendszer átmentését a nyugati hatalmak katonai segítségétől remélték. A fasiszta hadak 1943 folyamán elszenvedett vereségei után a magyar uralkodó osztály egy része — élükön Kállay miniszterelnökkel — titkos tárgyalásokat kezdett az angol kormánnyal Magyarország angolszász csapatokkal való megszállásának lehetőségeiről. 1943. szeptember 9-én a magyar és az angol kormány megbízottai között ilyen irányú előzetes megegyezés jött létre.

A magyar politikai életre, az ellenállási mozgalom további alakulására nagy hatással volt a Vörös Hadseregnek, az egész második világháború menetére döntő fordulatot hozó volgográdi győzelme és a 2. Magyar Hadsereg doni pusztulása. A Hitler-fasiszta hadak felett aratott sztálingrádi győzelem, s a magyar nép érdekeitől idegen célokért harcba küldött több mint százezer[51] magyar élet elpusztulásának megrendítő hatása újabb lökést adott a lakosság háborúellenes hangulatának.

51 „A 2. Magyar Hadsereg a közel egyéves frontszolgálat után 1943. január 12. és február 9. között megsemmisült. Vesztesége emberben (halottak, súlyos sebesültek, megfagyottak, foglyok) 147 971 fő . . . A 2. Magyar Hadsereg anyagi felszerelése 80%-ban elpusztult." (Dr. Horváth Miklós: A 2. Magyar Hadsereg megsemmisülése a Donnál. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1958. 42. o.

A Kommunisták Magyarországi Pártja hatalmas tömegfelvilágosító munkát fejtett ki, röplapokon követelte a magyar katonák hazaszállítását a frontról, a különbéke megkötését a Szovjetunióval, szabotázsokat, sztrájkokat, háborúellenes tüntetéseket, paraszti megmozdulásokat szervezett. A legnagyobb hadiüzemekben sztrájkba léptek a munkások. A csepeli Weisz Manfréd-üzemben és a diósgyőri vasműben 1943. szeptember elején sokezres — háborúellenes tüntetéssel egybekötött — sztrájk zajlott le. A hadiiparban a fentiek következtében csökkent a termelés. A parasztok, akik Győrffy-Bengyel Sándor közellátási miniszter beszámolója szerint már 1942-ben 12 000 vagon gabonát rejtettek el a hatóságok elől, szabotálták a beszolgáltatást, még több kenyérmagvat vontak el a rablóhadsereg táplálásától. Az ellenállás agitációs, propaganda- és szervező munkájából nagy részt vállaltak a baloldali szociáldemokraták, a Nemzeti Parasztpárt, a Független Kisgazdapárt baloldali vezetői is. E pártok lapjaiban, a Népszavában, Szabad Szóban lehetőség adódott a kommunistáknak a legális propagandára. A kommunista párt, amely 1943 júniusától Békepárt néven dolgozott, igyekezett kiszélesíteni befolyását a tömegekre. Röpcédulákon, illegális lapján a Béke és Szabadságon keresztül, s minden legális és illegális lehetőséget kihasználva bátorította és lelkesítette a magyar népet az ellenállásra, és magyarázta a csüggedő tömegeknek, hogy a Szovjetunió győzelme a fasizmus felett meghozza a magyar nép számára is a felszabadulást. Amilyen ütemben közeledett az előnyomuló Vörös Hadsereg Magyarország határaihoz, olyan mértékben növekedett az antifasiszta mozgalom.[52] Ennek láttán a fasiszta hadvezetés biztosítani akarta magát attól a számára igen veszélyes meglepetéstől, hogy a háborúellenes erők fellépésének hatására Magyarország esetleg szembeforduljon a fasiszta blokkal. 1944. március 19-én a német csapatok megszállták Magyarországot. A megszállással egyidejűleg hatalomra került Hitler-bérenc Sztójay-kormány terrorszervei és a német Gestapo, az ellenállási mozgalom felszámolására, a haladó erők megfélemlítésére tömeges letartóztatásokat foganatosítottak, a fasiszta pártokon kívül feloszlattak minden más legális

52 Meggyőzően érzékelteti ezt a tényt az ellenállási mozgalom e kötetben elhelyezett dokumentumainak száma is.

pártot, s a Békepárt vezetői és tagjai felkutatására és megsemmisítésére vetették magukat. A vad hajszának ismét sok kommunista és más antifasiszta esett áldozatul. Nagy veszteség érte az ellenállási mozgalmat Ságvári Endrének, a párt egyik vezetőjének halálával, aki 1944. július 27-én, a Horthy-rendőrséggel vívott tűzharcban esett el.

A német megszállás, a kegyetlen náci módszerek megismerése az illegalitásba kergetett pártok vezetőit is arra bírták, hogy politikai szövetségre lépjenek a kommunistákkal, és együtt harcoljanak velük a hitlerista hódítók és a Horthy-fasizmus ellen. Magyarország német megszállásának az ellenállási mozgalomra tehát kettős hatása volt. A fokozott terror, a kommunisták és más hazafiak megsemmisítése, illetve bebörtönzése, a szervező, a vezető erőre mért nagy csapás visszavetette a mozgalom fejlődését, az idegen hatalom jelenléte és tényked ései ugyanakkor siettették annak a felismerését, hogy bármilyen eredményt is csak az antifasiszta erők összefogásával lehet elérni.

1944 májusában a Békepárt, a Szociáldemokrata Párt, a Független Kisgazdapárt és a legitimista Kettős Kereszt Szövetség tömörülésével mégalakult az antifasiszta erők egységfrontja, a Magyar Front. Később belépett a Magyar Frontba a Nemzeti Parasztpárt is. A szervezet munkájának eredményei hamarosan megmutatkoztak. Az antifasiszta harc fellendülése leginkább abban mutatkozott meg, hogy növekedett a szabotázsok száma, a terménybeszolgáltatások, a fasiszta intézkedések és a hadimunkák megtagadása. A Magyar Front — a jobboldali vezetők ellenzését legyűrve — számos kísérletet tett a fegyveres ellenállás megszervezésére. Horthyhoz is több memorandumot küldtek azzal a javaslattal, hogy a demokratikus erőkre, a népre támaszkodva forduljanak szembe Hitlerrel. A fegyveres népi ellenállástól azonban Horthyék, s maguk a polgári ellenállók is igen féltek. Attól tartottak, hogy a népi felkelés akadályozza majd őket abban, hogy hatalmon maradhassanak. Még mindig reménykedtek, hogy angol—amerikai csapatok bevonulása biztosítja majd számukra uralmuk átmentését. A magyar kormány, a Magyarországon tartózkodó lengyel menekültek burzsoá csoportjain keresztül állandó kapcsolatot tartott fenn a Londonban székelő lengyel emigráns

burzsoá kormány vezető politikusával, Mikolajczykkal. Amikor már nyilvánvaló volt, hogy Hitler nem nyeri meg a háborút, ezt az ágat is az angolszász kapcsolatok erősítésére használták fel. Amint Újszászy vezérőrnagy a VKF/2. osztály akkori vezetője írja feljegyzéseiben, még az olyan nácibarát politikusok is, mint „Keresztes-Fischer bízott az ország angol—amerikai megszállásában és e módon szívesen látta P. Varga Béla azon tervét, hogy az angolszászok élén az »Anders«-féle, Közel Keleten tartózkodó lengyel hadsereg vonuljon be hazánkba".[53]

A felszabadító Vörös Hadsereg azonban október elején megindította magyarországi hadműveleteit, hozzákezdett hazánk területének az ellenségtől való megtisztításához. A magyar kommunisták látták, hogy az ellenállási mozgalomnak most már haladéktalanul túl kell lépni a propagandán és az eddigi harcmódokon, és késedelem nélkül a fegyveres harc megindításához kell látni. Kezdeményezésükre 1944 októberében, a Magyar Front keretében megalakult a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága. A fegyveres harc szervezésére és irányítására, az év szeptemberében újjáalakult Magyar Kommunista Párt létrehozta a katonai bizottságot. Ez a szerv kapcsolatot kezdett kiépíteni a hadsereg németellenes köreivel, lépéseket tett fegyverzet és robbanóanyagok biztosítására, szervezeti kapcsolatokat teremtett a különböző ellenállási csoportokkal. A katonai bizottság munkáját közvetlenül az MKP KV-e irányította. Előkészületek folytak a munkásság felfegyverzésére és a hadsereg egységeinek bevonására a németek ellen. A Fegyveres Felkelés Katonai Vezérkara azt tervezte, hogy fegyveres felkelő csapatokkal belülről áttörik a Budapesten körülzárt német és magyar erők védelmi vonalát, folyosót nyitnak a szovjet csapatok számára a főváros belseje felé, majd a szovjet erőkhöz csatlakozva közreműködnek Budapest felszabadításában. A terv kivitelezésére már nem került sor, mert árulás következtében a katonai vezérkar vezetőit letartóztatták és kivégezték.[54]

53 Részletek Újszászy István vezérőrnagy feljegyzéseiből. HIL Pgy. M/214.

54 A Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának működésére, a Magyar Kommunista Pártnak a bizottságban folytatott munkájára lásd Pintér István: Adatok a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának történetéhez. Hadtörténelmi Közlemények, 1961. 2. sz. 431—456. o.

Horthyék vágyait, ábrándjait, az angolszász megszállást illetően a Magyarország területén előnyomuló szovjet csapatok sikerei és a fasiszta Németország összeomlásának közelsége szétfoszlatta. A vezető osztályok azonban kétségbeejtő helyzetükben sem voltak képesek a háborúellenes erőkkel összefogva szembefordulni a németekkel. A szovjet kormánnyal felvett fegyverszüneti tárgyalásokon a német fasiszta csapatokat mentő alkudozásokba kezdtek, s előkészületlen, elvetélt kiugrási kísérletükben szinte jóváhagyásra terjesztették Hitler elé a fegyverszünet megkötését. Horthynak és kormányának ilyenformán előre kellett látnia a következményeket. Október 15-én, a fegyverszünetet kérő kormányzói proklamáció elhangzása után, a német közreműködéssel végrehajtott nyilas puccs a legsötétebb magyar fasiszta erőket juttatta hatalomra. Szálasi lett a „nemzetvezető", akinek javára Horthy lemondó nyilatkozatot írt alá.[55] A nyilasok uralomra juttatása, a Gestapo, s a Magyarországon elhelyezett német erők létszámának megnövelése is eszköz volt Hitler kezében arra, hogy utolsó csatlósát a süllyedő hajón tartsa, hogy Magyarország pusztulása árán is késleltesse a fasiszta Németország vereségét, a Vörös Hadsereg előrenyomulását.

A hazafiak, a kommunisták üldözése és legyilkolása, a nemzeti javak kiszállítása az országból még az eddigieknél is nagyobb méreteket öltött. Mindez azonban nem tudta elfojtani az ellenállási mozgalmat. A munkások sok helyütt megakadályozták, hogy a gépeket és más nemzeti vagyont a fasiszta rablók kiszállítsák az országból, megrongálták vagy elrejtették a háború folytatását elősegítő üzemi berendezéseket, a parasztok elrejtették az élelmet, tömegessé vált a szökés a hadseregből, a hatóságok az erődítési munkákra már semmiféle kényszerrel sem tudták biztosítani a szükséges munkáslétszámot. Budapesten és az ország iparvidékein megkezdték működésüket a kisebb látszámú fegyveres partizáncsoportok. A kis létszámú csoportokat, az úgynevezett akciógárdákat a fővárosban a kommunista párt hozta létre. Tagjaik legnagyobbrészt ifjúmunkások, haladó gondolkodású értelmiségi ifjak, diákok, a bevonulás elől bujkáló, valamint szökött ka-

55 A nyilasok hatalomra jutásáról lásd Rozsnyói Ágnes: A Szálasi puccs. Kossuth Kiadó, Budapest, 1962.

tonák és munkaszolgálatosok soraiból kerültek ki. A feladatot a párt központi bizottságától, illetve a katonai bizottságtól illegális összekötők, úgynevezett felső kapcsolataikon keresztül kapták. Az 5—15 fős Szír-, Marót-, Laci-csoportnak, a Homok-, Ságvári-, Várnai-, Lakatos-gárdának, a KISZ-gárdáknak, a Vörös Brigádnak fasiszta emlékművek, könyvesboltok, gyűlések, német és nyilas szálláskörletek felrobbantásával, röpcédulák, s az illegális Szabad Nép terjesztésével bátorítani kellett a lakosságot az antifasiszta fegyveres harcra; katonai objektumok, gépkocsik, vasútvonalak, elektromos és híradó távvezetékek megsemmisítésével pedig zavarták az ellenség katonai ténykedéseit. A nagyobb, 50—60 főt számláló újpesti, rákoshegyi, rákospalotai, kőbányai, kispesti, pesterzsébeti, csepeli — nagyobbrészt katonai alegységeknek álcázott — csoportokat, a munkáslakta peremkerületekben azzal bízta meg a párt, hogy akadályozzák az ellenség hadműveleteit, azonkívül védjék meg az üldözötteket az elhurcolástól, az emberi életet és a nemzeti javakat a Vörös Hadsereg elől visszavonuló fasiszta csapatok pusztításaitól, rombolásaitól, tevékenységükkel nyújtsanak segítséget a szovjet csapatok felszabadító hadműveleteihez.

A feltételek ezekben a kerületekben előnyösek voltak a partizánakciók végrehajtásához. A magyar munkásmozgalomnak e területeken mélyek voltak a gyökerei, erősen hatottak a párt- és a szakszervezeti tradíciók. Ezek a csoportok — a párt iránymutatásai szerint — soraikba vettek minden hazafit, aki kész volt harcolni a fasiszták ellen. Ennek eredményeként létszámuk rohamosan nőtt. Az újpesti csoport pl. 22 fővel alakult meg és a felszabadulás napjáig számuk megháromszorozódott. Fokozta harcuk eredményességét kettős szervezeti felépítésük is. A csoportok katonai és civil részlegei a feladatok végrehajtásában, a biztosításban kölcsönösen segítették egymást.

Mind a kis létszámú akciógárdáknál, mind pedig a nagyobb partizáncsoportoknál nehézségeket okozott a robbanóanyagok és fegyverek előteremtése. Ezt a problémát úgy oldották meg, hogy kapcsolatot teremtettek a laktanyák és katonai egységek hazafias, antifasiszta tisztjeivel és legénységével, akik készek voltak a partizánokat fegyverzettel, robbanóanyaggal, sőt ruházattal is ellátni. Fegyverzet és robbanóanyag gondjaikon se-

gítettek ezenkívül az ellenségtől zsákmányolt hadianyaggal is. A partizánok közé beállt szökött katonák pedig sokszor nemcsak saját fegyvereiket hozták magukkal, hanem annál jóval többet.

A fővárosi partizáncsoportokon kívül az ország ipar- és bányavidékein is alakultak fegyveres partizáncsoportok. Miskolc, Pécs, Salgótarján, Sárisáp, Tatabánya és más vidéki városok környékén központi irányítással vagy saját kezdeményezésre működtek az antifasiszta ellenállás szervezetei, azzal a céllal, hogy városaikat, üzemeiket megmentsék a fasiszta hadak pusztításától, hogy a felszabadító szovjet csapatok részére végzett felderítő munkával meggyorsítsák szülőföldjük felszabadulását. A magyar falvak és városok népe felszabadítóként fogadta a Vörös Hadsereg katonáit és segítségére sietett nehéz harcaiban.

Az antifasiszta ellenállási mozgalom bátor harcosai voltak azok a hazafiak is, akik Budapesten, Székesfehérvárott, Miskolcon és máshol az országban, maguk és családjuk életének veszélyeztetésével rejtegették és ápolták a hadifogságból, börtönből megszökött vagy más módon bajba jutott szovjet katonákat. A felszabadított területeken a hálás lakosság munkával, mosással, varrással, pihenésük biztosításával segítette az elcsigázott szovjet harcosokat.

A szovjet csapatok nemcsak az ellenséget űzték ki és a fasiszta elnyomókat verték szét, hanem igen nagy segítséget nyújtottak a háború által súlyos helyzetbe került lakosságnak az élet beindításához is. A félelem, amely az ellenforradalmi fasiszta propaganda hatására a tömegek egy részét eltöltötte, a szovjet ember megismerése után felengedett és kölcsönös segítségen alapuló baráti viszony fejlődött ki a lakosság és a szovjet harcosok között.

A hazug fasiszta propaganda — különösen a háború kezdeti szakaszában — még fokozottabban éreztette káros hatását a hadseregbe kényszerített katonatömegek között, ahová — sajnos — nem tudott utat találni a kommunisták felvilágosító munkája sem. A nacionalista, soviniszta, szovjetellenes szellemben nevelt katonákkal igyekeztek elhitetni, hogy a „civilizáció és az emberiség létét veszélyeztető bolsevizmus elleni keresztes hadjárat"-ra küldik őket, hogy „Magyarország hatá-

rait a Don partján védik meg". S ha a háború iránti ellenszenv érzete az egyszerű emberek többségét uralta is, ez az érzés nem jelentett hatásos ellenszelet annak a hajónak a vitorlájára, amelyen hazánk sorsát egy kalóztársaság a sziklazátony felé irányította.

A háborús események, a fasiszta hadsereg vereségei, a katonák háborús tapasztalatai, a Vörös Hadsereg győzelmei, a szovjet partizánok önfeláldozó harcainak példái, s a Kommunisták Magyarországi Pártja Külföldi Bizottsága által szervezett és irányított antifasiszta hadifogolymozgalom felvilágosító munkája nyomán nőtt, erősödött a magyar hadseregben a háborúellenes hangulat, majd kifejlődött az antifasiszta ellenállási mozgalom egyik formája: a harc megtagadása, a katonai átállás. A szovjet nép ellen küldött magyar csapatok katonáiból és a kihurcolt munkaszolgálatosokból már 1942 folyamán mentek át egyenként és csoportosan a szovjet partizánokhoz a Brjanszki-erdő környékén, Fehér-Oroszországban és Ukrajnában. A fegyelmi helyzet romlásának, a háborúellenes hangulatnak, a demoralizálódás folyamatának az első nagy lökést azonban a 2. Magyar Hadsereg doni pusztulása adta. „A doni összeomlás után a magyar katona felszerelését eldobta, botot vett a kezébe és ment, ment nyugatnak, gondolván, tavaszra csak eléri a Kárpátokat! Ha a doni vereség minket a Dnyeszteren ér, akkor az emberek fellázadnak és fegyveresen fordulnak ama pár tiszt ellen, aki útjukat meri állni" — jellemzi a voronyezsi katasztrófa utáni állapotot Lóskay Ferenc ezredes, ezredparancsnok.[56]

A katonaátállások 1944. március 19., főleg pedig október 15-e után megnövekedtek, tömeges méretűvé azonban csak a háború befejező szakaszában váltak. Budapest bekerítése után százszámra hagyták ott állásaikat és mentek át a szovjet csapatokhoz azok a magyar katonák, akik fegyveres segítséget akartak nyújtani a Vörös Hadseregnek a fasiszta csapatok szétveréséhez. Ezekből az átállókból alakult meg a 12 századerejű Budai Önkéntes Ezred, amely 1945 január elejétől Buda felszabadításáig szovjet kötelékben, a 83. dandár alárendeltségében működött. A 2500 főt számláló magyar egység szá-

56 HIL 2. hadsereg iratai 19. kho. Lóskay Ferenc ezds. harcjelentése. Idézi Tóth Sándor: Hadtörténelmi Közlemények, 1957. 1—2. sz. 101. o.

zadai a Déli pályaudvar, a Bartók Béla út, Lenke tér, Móricz Zsigmond körtér, Gellérthegy, Alkotás utca, Vérmező, a Vár, valamint a Marcibányi tér és a Bimbó utca környékén vettek részt a felszabadító harcokban. A magyar önkéntesek közül mintegy hatszázan áldozták életüket Magyarország felszabadításáért.[57]

1944 végén és 1945-ben a háború végéig nagy létszámú magyar alegységek és egységek álltak át a szovjet csapatok, a csehszlovák és jugoszláv partizánok oldalára és vettek részt az antifasiszta felszabadító harcokban.[58]

A fasizmus feletti győzelem kivívását segítették a magyar hadifogságból önkéntes jelentkezéssel alakult 1. magyar vasútépítő hadosztály, 3. magyar vasútépítő dandár, 1. magyar híradó építő zászlóalj katonái is, akik utak, hidak, vasutak építésével, illetve helyreállításával segítették elő a Vörös Hadsereg hadműveleteinek sikerét.[59]

1945 áprilisában felvonult a német fasiszta csapatok elleni harcra az új magyar demokratikus hadsereg két hadosztálya is, harcbavetésükre azonban már nem került sor.[60]

A második világháború idején a magyar antifasiszták közül több ezren az ország határain kívül vettek részt az ellenállási mozgalomban. A különböző népek felszabadító harcának segítségére sietó magyarok megértették, hogy a Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Franciaország, Belgium, Dánia és más országok területén a fasiszták ellen vívott harc a magyar nép szabadságáért is folyik.[61] A szülőföldjükön kívülre szakadt magyar antifasiszták internacionalista kötelességüknek tekintették a nácik elleni harcot azon a földön, ahová a fasiszta rezsim nyomora, politikai üldözése vagy a háború sodorta őket. Az európai népek ellenállási moz-

57 Lásd Tóth Sándor: A Budai Önkéntes Ezred története. Hadtörténelmi Közlemények, 1960. 1. sz. 67. o.

58 Lásd Gazsi József: Magyar katonák átállásai a Vörös Hadsereghez hazánk felszabadítása során. Uo. 1964. 4. sz. 679. o.

59 Lásd Dr. Mucs Sándor: Magyar műszaki csapatok a német fasizmus elleni harcban. Uo. 598. o.

60 A megalakulás és elvonulás körülményeit leírja Dr. Mucs Sándor: A magyar néphadsereg megszervezése és fejlődése (1945—1948) c. munkájában. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1963.

61 Ezekről a harcokról közöl adatokat Gazsi József—Harsányi János: Magyar antifasiszták Európai népeinek szabadságharcában. Dokumentumok. Hadtörténelmi Közlemények, 1965. 1. sz.

galmában részt vett magyarok a politikai és gazdasági emigráció soraiból, az adott ország területén átvonuló vagy ott tényked magyar katonai alakulatokból, s a különleges büntetőszázadokban frontra hurcolt munkaszolgálatosokból, a haláltáborokból megszökött vagy azokból kiszabadított üldözöttek közül kerültek ki. A külföldi magyar ellenálló csoportok szervezésében is a kommunista párt járt az élen. A párt emigrációba kényszerült kipróbált tagjai alkották ott is a harc vezető kádereit. Az európai népek szabadságharcában részt vett magyar antifasiszta ellenállók száma és harcuk formái természetesen különbözőképpen alakultak.[62]

A Szovjetunió területén a 2. Magyar Hadsereg doni veresége után igen megnövekedett a magyar hadifolyok száma. 1943 első felében elérte a százezer főt. A magyar hadifoglyok nagy tömegei saját bőrükön tapasztalták, hogy milyen sorsra juttatták őket a német szövetségesek és otthoni áruló uraik. Politikai tisztánlátásukat, a szovjet nép ellen folyó rablóháború valódi jellegének és céljainak felismerése tekintetében elősegítette a Kommunisták Magyarországi Pártja Külföldi Bizottsága vezetésével kifejtett hatalmas felvilágosító propagandamunka. A külföldi bizottság a hadifoglyok politikai nevelése és oktatása érdekében antifasiszta iskolákat szervezett, amelyeken — az egymást követő tanfolyamokon — több száz becsületes antifasiszta harcos nevelődött. Ezek, valamint a régi illegális kommunisták és munkásmozgalmi harcosok alkották azután azt az erjesztő erőt, amely a különböző táborok magyar hadifoglyai között nagyhatású politikai fejlődést eredményezett. A Vörös Hadsereg győzelmei és a politikai nevelőmunka nyomán az antifasiszta hangulat mind mélyebbre hatolt. Az antifasiszta iskolákról sokan vettek részt a különböző szovjet partizánegységek harcaiban Ukrajna és Belorusszia területén. Soraikból kerültek ki a Vörös Hadsereg élcsapatainál működő frontpropagandista csoportok, amelyek munkája nyomán sok magyar katona vonta ki magát a harcból és választotta a biztos pusztulás helyett a hadifogságot.

62 A kötetben közölt dokumentumok szemléltetik a külföldi magyar antifasiszta csoportok harcainak az adott ország területén folyó ellenállás sajátosságaiból adódó változatos formáit, s a résztvevők létszámának különbözőségét.

Hazafias szándék, a magyar nép becsületén — vezetőik bűnös politikája miatt — ejtett csorba kiköszörülésének vágya, s a felismert igazi ellenség, a fasizmus elleni fegyveres harc szükségességének felismerése vezette 1943 nyarán a Szovjetunió területén élő magyar antifasiszta hadifoglyok legjobbjait, amikor — a Kommunisták Magyarországi Pártja Külföldi Bizottsága vezetésével — Magyar Légió szervezéséhez fogtak. Létrehozására a hadifogolytáborok küldötteiből Krasznogorszkban megalakították a Nemzeti Bizottságot, amelynek 24 legénységi és 14 tiszti állományú tagja volt.[63] A legénységi állományú katonák, munkaszolgálatosok és alacsonyabb rendfokozatú, főleg tartalékos tisztek törekvése azonban megbukott a hadifogoly tábornokok, törzstisztek és hivatásos tisztek nagy részének ellenállásán, megbukott a szervezők közé bekerült fasiszták aknamunkája következtében. Hiba volt, hogy a külföldi bizottság ragaszkodott a magas rangú tisztek személyéhez. Nélkülük, akaratuk ellenére is meg kellett volna teremteni ezt a szervezett antifasiszta katonai alakulatot. A Magyar Légió létrejöttének elmaradásában más okok is közrejátszottak, de a magyar antifasiszta hadifogolykatonák, tisztek és munkaszolgálatosok tömegein nem múlott, hogy a csehszlovákok, jugoszlávok, lengyelek és románok alakulatai után nem jött létre a magyar antifasiszta hadifoglyok fegyveres katonai egysége.

A szovjet partizánok között harcoló magyar szabadságharcosok egy részét az antifasiszta hadifogolymozgalom, másik részét pedig a hadműveleti területen a partizánokhoz vagy a Vörös Hadsereghez átszökött katonák és munkaszolgálatosok csoportjai adták. A harc megtagadását, és az átszökések számának növekedését a fegyelmi helyzet romlása idézte elő, amely a német fasiszták és csatlósaik sorozatos vereségei hatására egyre fokozódott. A partizánvadászatra küldött 33. ezred 3. zászlóalja parancsnokának 1942. április 6-án kelt rádiótávirata arról panaszkodik, hogy a fegyelmileg igen leromlott katonákkal — akik nem akarnak harcolni a partizánok ellen — nem tudja feltartóztatni a szovjet partizánok erős nyomását. A zászlóaljparancsnok a táviratot így fejezi be:

63 A Nemzeti Bizottság tagjának, Váradi Istvánnak szóbeli közlése.

„Attól félek, hogy ha ezeket a katonákat nem váltják le, fegyvereiket ellenünk fordítják".[64] Gyakorivá vált a partizánok elleni harcra utasító parancsok nyílt megtagadása. Olevszk helyőrségének 150 magyar katonáját, mert megtagadták az ilyen parancsot, lefegyverezték és büntető eljárás végett elszállították.[65] 1942. június 17-én Ponomarenko marsallnak, a partizánerők főparancsnokának jelentik, hogy a szuzemkai májusi harcokban egy magyar zászlóalj megtagadta a harcot a szovjet partizánok ellen, amiért a magyar alegységet a németek repülőgépekről bombázták. A támadásnak sok magyar esett áldozatul.[66] 1943 februárjában Luck városában egy nagyszámú magyar csoportot a német Gestapo agyonlőtt, mert a katonák kijelentették, hogy nem harcolnak a partizánok ellen.[67]

Ezekből a példákból kitűnik, hogy a partizánvadászatra küldött magyar katonák közül sokan nem voltak hajlandók végrehajtani a kiadott parancsot. Igyekeztek kapcsolatot teremteni a szovjet partizánokkal, átszöktek hozzájuk és soraikba álltak. 1942 júliusában Kovpak partizántábornok, a Szovjetunió hőse magasabb partizánegységéhez az észak-ukrajnai Sztaraja Guta faluban 40 magyar katona és munkaszolgálatos állt át.

Orjol körzetében már 1942 végén jelentős számú magyar csoport harcolt a szovjet partizánok soraiban, amit az is igazol, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 25. évfordulójának ünnepén a magyar partizánok előtt külön magyar nyelvű ünnepi beszédet is tartottak.[69] Kovpak partizánjai között a Brjanszki-erdőben, a Gyeszna, Dnyeper és Pripjaty mentén, Ukrajna nagy kiterjedésű mezőin, s a Kárpátok lábainál harcolt magyar antifasisztákról írja D. Bakradze, a Szovjetunió hőse, Kovpak magasabbegységének harcosa:

64 Архив быв. Комиссии по истории Великой Отечественной войны Академии Наук УССР ф. 2, д. 22, л. 311. Közli: Ф. П. Шевченко. Участие венгров и румын в партизанском движении на Украине в годы Великой Отечественной войны Советского Союза, Новая и Новейшая История. 1961. 5. sz. 93. o.

65 Uo. ф. 1, д. 56, л. 37. Közli: Ф. П. Шевченко, i. m. 96. o.

66 Архив Института Марксизма—Ленинизма. (Арх. И. М. Л.) ф. 69, оп. 1, д. 61, 165—168, 171—174, 180. o.

67 Архив Комиссии, ф. 3, д. 11, л. 2, Közli: Ф. П. Шевченко, i. m. 96. o.

68 Г. Базима. Слидами великого рейду Киев, 1959, 157. o. Közli: Ф. П. Шевченко, m. 95. o.

69 Арх. И. М. Л. ф. 69. оп. 1. д. 61, л. 281, 287, 291. o.

„A magyar partizánok számos dicső hőstettet hajtottak végre, remek, bátor harcosok voltak."[70] 1943 végén, 1944 elején a Kovpak magasabbegységében harcoló magyar csoportok létszáma elérte a 100 főt. Debrecen környéki magyar parasztfiú, Tóth József volt Versigora, a Szovjetunió hőse magasabbegysége egyik zászlóaljának politikai biztosa, aki 1944 márciusában a Bugon való átkelés után, Lengyelország területén, Hvojanovka falu mellett esett el a fasisztákkal vívott harcban. Jegyzetfüzetében e tiszta szívű magyar hős hitvallásának néhány sora maradt ránk: „Én büszke vagyok arra, hogy a magyar nép fia vagyok. Az a nagy tisztesség és szerencse jutott osztályrészemül, hogy védelmére kelhetek második hazámnak, Oroszországnak.[71] Az ő ellensége — a mi ellenségünk. Oroszországért harcolva közelebb hozom a magyar nép felszabadulásának napját. Milyen kár, hogy nem minden honfitársam érti ezt meg... Eljön az idő, hogy megértik... Oroszország nélkül Magyarország szabaddá válása lehetetlen!"[72]

A brjanszki magyar partizánok 41 fős csoportja több mint 30 akcióban vett részt a szovjet partizánok oldalán. A nagy véráldozatokkal járó harcok után közülük mindössze tizen maradtak életben.

1943 közepén a chojnyiki körzetében működő „Szuvorov" brigádban 20 magyar harcolt. Naumov tábornok, a Szovjetunió hőse magasabbegységének „Cservoni" osztagában 5 fős magyar csoport, Fjodorov tábornok, a Szovjetunió hőse volhíniai magasabbegységében 13 magyar, Szatanowszki lengyel ezredes partizánegységében, Gyágya Petya ezredében, a Pripjaty-osztagban, a Breszt-Litovszk környékén tevékenykedő „Csernyák"-osztagban, Ukrajna területén Oduchi, Begma és Grabcsák partizánegységeiben és más szovjet partizánosztagokban is harcolt kisebb-nagyobb számú magyar csoport.[73]

Szervezés, vezetés, személyi állomány és harci forma tekin-

70 Д. Бакрадзе: Кровью героев. Тбилиси, 1955. 183. o. Közli: Ф. П. Шевченко, uo.
71 Tóth József a második világháború előtt emigrált a Szovjetunióba.
72 «Партизанские были» Москва, 1958. 260. o.
73 Adatokat közöl Gazsi József—Harsányi János: Dokumentumok a magyar ellenállási mozgalom történetéből a második világháború idején. Hadtörténelmi Közlemények, 1962. 2. sz. 262. o.

tetében külön kategóriát jelentenek a magyar partizánmozgalomban a Szovjetunióban alakult és légi úton az akkori Magyarország területére bevetett ejtőernyős osztagok, az úgynevezett szervező csoportok. 1944 nyarán a Csehszlovák és Román Kommunista Párttal együtt a Magyar Kommunista Párt is azzal a kéréssel fordult a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságához, hogy nyújtson segítséget az ország területén kibontakozó ellenállási mozgalom fejlesztéséhez, kiterjesztéséhez. Az említett pártok képviselői az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottsága alárendeltségébe tartozó Partizánmozgalom Ukrán Törzsével együtt kidolgozták a tennivalókat. Tizenegy 13—15 fős létszámú szervező csoport került bevetésre, mintegy 170 fő erőben. Az volt a feladatuk, hogy mozgósítsák a helyi lakosságot a német és magyar fasiszták elleni harcra, kapcsolódjanak be az egyes területeken már meglevő ellenállásba, fogják azt össze, és a helyi erőkkel gyarapodva végezzenek rombolásokat az ellenség fontos objektumai ellen, végezzenek felderítést az ellenség tényekedéseiről, mozgásáról, a közlekedési vonalak és eszközök elleni akciókkal hátráltassák a fasiszta hadműveleteket. Ezekben a partizánosztagokban kaptak helyet azok az antifasiszta volt hadifoglyok, akik már megelőzően a különböző szovjet partizánosztagokban megtanulták a partizánharc elméleti és gyakorlati követelményeit, s most már mint vezetők értékesítették tudásukat, tapasztalatukat. Ezeknek az osztagoknak, egységeknek az irányításában igen nagy segítséget nyújtottak a partizánharc vezetésében mesteri magasságra emelkedett szovjet partizánok.

Az 1944 nyarának végén és őszén harcba lépő osztagok száma rohamosan nőtt, s ezek a harcok végére már több száz fős egységekké duzzadtak. Sajnos a szervező csoportok egy részét földetérésük után pár nappal már sikerült a túlerejű csendőri és katonai alakulatoknak szétverniük, így feladatukat nem tudták végrehajtani.

A szabadságszeretet és a nemzetközi szolidaritás érzése fűtötte azokat a magyar partizánokat is, akik *Csehszlovákia területén* harcoltak a fasiszta csapatok ellen. Az 1944. augusztus 29-én kitört Szlovák Nemzeti Felkelésben a szlovák nép nem maradt egyedül. Európa huszonöt nemzetének fiaival együtt

a magyarok is tömegesen siettek a túlerejű ellenséggel szembeszállt szlovák nép segítségére.[74] Szeptember hónaptól kezdve egyre sokasodott a szökött magyar katonák és polgári egyének száma, akik a Szovjetunióból érkezett magyar kommunistákkal és antifasiszta volt hadifoglyokkal együtt a szlovák és szovjet partizánegységek soraiban vettek részt a felkelésben. Működtek Szlovákiában önálló magyar osztagok is. A Csehszlovákia területén harcolt magyar szabadságharcosokról pontos számot adni nem tudunk. A legújabb kutatások azonban nemcsak alátámasztják Miroslav Kropiláknak, a Szlovák Tudományos Akadémia Történelmi Intézete igazgatóhelyettesének adatát, mely szerint 800 magyar partizán és 1200 szökött katona növelte Szlovákiában az antifasiszta felkelő erőket,[75] hanem azt is igazolják, hogy a csehszlovák nép antifasiszta ellenállási mozgalmában részt vett magyarok száma ennél nagyobb volt.

Harcoltak magyarok *a lengyel nép szabadságharcában is.* A nagyarányú lengyel antifasiszta mozgalom, valamint a lengyel és magyar nép történelmileg kialakult hagyományos barátsága nagy befolyást gyakorolt a Lengyelország területén állomásozó vagy azon áthaladó honvédekre. Egyre gyakrabban került sor a magyar egységekben szökésre, zendülésre, németellenes fellépésre. 1944 májusában a Lublin környéki Glina-hegységben működő lengyel partizánegységhez egy teljes magyar katonai század csatlakozott.

A magyar egységek és alegységek antifasiszta tisztjei és katonái fegyverekkel, gyógyszerrel és különféle felszereléssel segítették a helyi földalatti szervezeteket és partizánalakulatokat — és esetenként be is kapcsolódtak a lengyel ellenállási mozgalom akcióiba. A varsói felkelés idején számos magyar antifasiszta lépett a hitleristák ellen harcoló lengyel alakulatok soraiba. Közöttük voltak azok a magyar deportáltak is, akiket 1944. augusztus 5-én, a varsói Gesia utcai koncentrációs táborból szabadítottak ki a lengyel felkelők.

74 Lásd Pintér István: Magyar antifasiszták részvétele a szlovákiai partizánharcokban. Párttörténeti Közlemények, 1959. 3—4. sz. 88—134. o.

75 „A felkelés: forradalmi tett forradalmi hagyomány." Új Szó, 1964. augusztus 29.

A magyar alakulatok antifasiszta katonái rejtegették a hitleristák mészárlása elől Varsóból menekülő lengyel hazafiakat.

A német hadvezetés, a lengyel felkelőkkel való rokonszenvezés és a részükre nyújtott aktív segítség miatt a magyarokkal szemben szigorú intézkedéseket hozott és a Varsó körül elhelyezett magyar csapatokat leváltotta.

„Szükség esetén erőszak alkalmazásával csírájában el kell fojtani a német fegyveres erők érdeke ellen irányuló minden olyan tevékenységet, amely a magyaroknak a bolsevista vagy lengyel banditákkal való barátkozásában nyilvánul meg" — hangzik Wormann tábornok 1944. augusztus 25-én kiadott titkos parancsa.[76]

A jugoszláv népek antifasiszta ellenállási mozgalmának — amely méreteit, szervezettségét és eredményességét tekintve az elsők között volt Európában — szerves részét képezték a *Jugoszlávia területén* élő nemzeti kisebbségek antifasisztáinak a jugoszláv népek testvéri közösségében vívott felszabadító harcai. A Jugoszláv Kommunista Párt politikai munkája nyomán létrejövő nemzetiségi fegyveres osztagok a felszabadító erők főparancsnokságának 1942. végén kiadott parancsa alapján alakultak meg. Ezek az egységek főleg azokra a területekre támaszkodtak, ahol az illető kisebbség élt. 1942 vége és 1945 eleje között Jugoszlávia területén — a többi nemzetiségi alegységek mellett — két magyar zászlóalj és egy brigád alakult, amelyek Szlavóniában és a Vajdaságban működtek.[77] Főleg ezeknek az alegységeknek sorait növelték Magyarország területéről a jugoszláv antifasiszták segítségére siető budapesti kommunisták és más haladó erők csoportjai, valamint a büntetőtáborokból és a hadseregből megszökött üldözöttek és antifasiszta érzelmű katonák. A jugoszláv nép szabadságharcában részt vett magyarok száma azonban több volt ezen alegységek összlétszámánál. Szolgáltak például a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg más alegységeiben és a hadtápszolgálatnál is. A politikai apparátusban is voltak magyarok, akik közül sokat börtönbe, büntetőtáborokba juttattak vagy kivé-

76 Idézi: Sohacki S. A.: Fejezetek a lengyel—magyar fegyverbarátság történetéből. Bp. Országos Béketanács. 1964.

77 Некоторые стороны международной антифашистской солидарности в освободительной войне народов Югославии 1941—1945. — Сообщение — Белград, 1962.

geztek a megszálló szervek. A Jugoszláviát ért fasiszta támadás kezdetén csak a Vajdaságból 200 magyar kommunistát — a Jugoszláv Kommunista Párt aktív harcosait — gyilkoltak le.[78]

A már említett magyar alegységeken kívül 1945 áprilisában a Lackó partizánosztagban ugyancsak működött egy magyar zászlóalj.[79]

A magyar alegységek közül a legnagyobb létszámot a Petőfi-brigád érte el, amely 1944. november végén, december elején a bácskai, a pécsi és Pécs környéki magyar önkénteseket, s az 1943. augusztus 15-től már Szlavóniában működő Petőfi-zászlóalj személyi állományát egyesítve, kétezren felüli harcos létszámmal a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg 16. hadosztályának 15. brigádjaként Szlavóniában, majd később a Dráva mentén tevékenykedett. A súlyos harcokban nagy vérveszteséget szenvedett Petőfi-brigádot 1945. március végén — általános átszervezés miatt — feloszlatták és harcosait a 16. hadosztály más brigádjaiba osztották be.[80]

A háború utolsó hónapjaiban növekedett a jugoszláv hadsereg egységeihez átállt magyar katonák száma is. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg Szlovén Vezérkarának 1945. május 15-én kiadott Nyílt parancsa szerint, alakulataikban 500 magyar vett részt a megszállók elleni harcokban.[81]

A hitlerista hadak áldozatául esett más országokhoz hasonlóan, a nácik által meggyalázott *Franciaország földjén* is — a megszállással egy időben — megindult az ellenállási harc. A francia hazafiak küzdelme a háború folyamán olyan hatalmas tömegmozgalommá nőtt, amelyet 1789 óta nem ismert a nagy forradalmi múlttal rendelkező francia nép történelme. Ennek az antifasiszta harcnak részesei voltak azok a külföldről bevándorolt dolgozók is, akiknek a politikai üldözés vagy a gazdasági nyomor miatt el kellett hagyniuk mostohává vált hazájukat. Franciaország, számukra, a francia forradalom óta hagyományos menedékhelyet, a szabadság földjét jelentette. 1940-ben 3 millió bevándorolt munkás élt francia földön. A külföldi önkénteseket — közöttük a magyarokat is — egy-

78 Некоторые стороны международной антифашистской солидарности в освободительной войне народов Югославии 1941—1945. — Сообщение — Белград, 1962.
79 Uo., 1. sz. melléklet, 4. o.
80 A Petőfi-brigád lásd: Magyar Szó, 1961. VI. 25.
81 Hadtörténelmi Közlemények, 1960. 1. sz. 274. o.

aránt fűtötte a harcra buzdító hazaszeretet, amelyet saját hazájukért és az őket befogadó Franciaországért éreztek. Az antifasiszta magyarok, az illegális Magyar Szemle 1943. augusztus elsejei számában felhívással fordultak honfitársaikhoz: „A külföldön élő magyarok nem maradhatnak tétlenek azokban az órákban, melyekben hazájuk sorsa dől el. A kanadai, amerikai, mexikói és angliai magyarok már régóta cselekvően kiveszik részüket a Függetlenségi Front munkájából: azoknak, akik Franciaországban élnek, szintén cselekedniük kell... Magyarország sorsa szorosan kapcsolódik Franciaországéhoz. Hitler és a hitlerizmus teljes veresége adja vissza mindkét ország szabadságát... A magyarok, akik Franciaországban élnek, úgy tudnak legjobban harcolni hazájuk függetlenségéért, ha minden erejükkel támogatják a francia dolgozók harcát Hitler ellen."

„Nem lehet élni, ha Franciaország nem szabad többé" kiáltotta oda a fiatal magyar diák, Elek Tamás, a „23-ak csoportja" tagja gyilkosainak, mielőtt földre bukott a kivégző osztag golyóitól. Ő és a vele együtt hősi halált halt két társa, Boczor József és Glasz Imre a Misaak Manouchian örmény forradalmár parancsnoksága alatt működő franciákból, olaszokból, spanyolokból, románokból, lengyelekből álló partizáncsoportban harcolt, amely több sikeres akciót hajtott végre a német fasiszták ellen. Ennek a csoportnak a nevéhez fűződik von Ritternek, Hitler különmegbízottjának, a francia munkásdeportálások szervezőjének megsemmisítése Párizsban.[82]

A francia partizánok soraiban küzdő magyarok részt vettek a diverziós munkában, a röpiratok gyártásában és terjesztésében, támogatták a börtönbe jutottak és elesettek hozzátartozóit és részesei voltak a fegyveres akcióknak. Számos magyar tagja volt azonkívül a párizsi egészségügyi csoportoknak, a lyoni, toulouse-i és marseille-i partizáncsoportoknak.

1943-ban a magyar antifasiszta harcosok egy széles mozgalomban egyesültek, amely az MFM (Magyar Függetlenségi Mozgalom) nevet kapta. Ebbe a szervezetbe lépett be a Franciaországi Magyar Asszonyok Szervezete, és a Franciaországi

82 Lásd az F. F. I.—F. T. P. F. kiadásában megjelentetett Pages de gloire des vingt trois c. kiadványt.

Magyar Értelmiségiek Köre is. Az MFM Magyar Szemle néven illegális lapot bocsátott ki. Az MFM szervezte meg a felszabadulás után az új 'francia demokratikus hadsereg állományában felállított magyar Petőfi-egységet is.

Eddigi adataink alapján mintegy 450 Franciaországban harcolt magyar partizánról tudunk, akik közül több mint százan haltak hősi halált.[83]

A franciaországi magyar partizánokon kívül az 1940-es német támadáskor 3000-nél több magyar fogott fegyvert a „Volontaires Étrangers" ezredekben és más katonai egységekben a francia nép szabadságáért.[84]

Algériában a második világháború idején kevés magyar élt, de ott is siettek honfitársaink az antifasiszta harc zászlaja alá. Erről tesz bizonyságot 1943. július 4-én kelt határozatuk: „... mi magyarok, akik Algériában élünk, mindig megőrizzük hazafiúi érzéseinket szülőhazánkkal szemben, Franciaországot azonban második hazánknak tekintjük... Az Algériában élő magyarok minimális száma ellenére jelenleg 50 honfitársunk szolgál önként a szövetségesek és a franciák különböző haderőtesteiben... a helyzet azt követeli, hogy minden magyar, aki demokratikus országban él, egyesüljön a szövetségesek oldalán, a harcban való részvételre..."[85]

Az 1940 májusában bekövetkezett német megszállás után, a belga hazafiakkal együtt, a *Belgiumban* élő magyarokból is illegális csoportok alakultak. Az ellenállási harcra való mozgósítás elősegítésére a magyar antifasiszta csoport Szabadság címmel magyar nyelvű lapot adott ki. A belga ellenállási szervek irányítása alatt működő magyarok a propagandamunkán kívül fegyveres akciók végrehajtásában vettek részt. Elsősorban Brüsszelben tevékenykedtek, de működtek az ország más területén is. A magyar csoport harcos állományát főként a Belgiumban élő, volt spanyolországi önkéntesek alkották. A magyar ellenállók részvételével végrehajtott fegyveres akciók közül kiemelkedtek:

83 A második világháború előtt Franciaországban kb. 25 000 magyar élt.
84 André Lazar: Hongrois de la Résistance. Préf. de Vercors. Paris. Szabadság c. folyóiratának 1943. július 22-i számában.
85 A határozat teljes szövege megjelent a Francia Kommunista Párt Szabadság c. folyóiratának 1943. július 22-i számában.

— a német szolgálatban álló flamand fasiszták és rexisták ünnepélyének szétverése a brüsszeli Adolphe Maxon levő Marivaux moziban;

— a Saventhem és Sterrebeke között végrehajtott vasútrobbantás, amelynek eredményeképpen 300 ellenséges katona semmisült meg. A sikeres akcióért a magyar csoport dicséretben részesült, Löwenwirth Miklóst, a magyar partizánok később mártírhalált halt parancsnokát pedig a belga kormány — halála után — a Lipót-rend tiszti keresztjével tüntette ki;

— Brüsszel legforgalmasabb pontján, a Porte de Schaerbeeknél lelőtték Schollen Obersturmführert, a flandriai SS főparancsnokát.

A hírszerzés és összeköttetés munkáját a magyar csoportban — úgy, mint Franciaországban — Belgiumban is főként nők végezték.

A belgiumi magyar partizánok közül — akiknek száma a rendelkezésünkre álló adatok szerint mintegy ötven főt tett ki — sokan áldozták életüket a harcban. 1944. augusztus 5-ét, Brüsszel felszabadulását csak hárman ünnepelhették szabadon, a többiek vagy elestek, vagy a Gestapo haláltáboraiban sínylődtek. Ez utóbbiakból is csak 5—6 fő élte túl a fasiszta emberirtást. 1947-ben Brüsszel utcáin tízezrek álltak sorfalat, amikor a belga és más nemzetiségű hősökével együtt a schaerbeeki temetőbe vitték végleges nyugvóhelyre a magyar partizánok két parancsnokának, Molnár Istvánnak és Löwenwirth Miklósnak hamvait. A lakosságnak ez a kegyeletes tiszteletadása a többi hősi halált halt belgiumi magyar partizánnak is szólt, akik idegen földben, jeltelen sírokban alusszák örök álmukat.[86]

A katonai átállások, amelyek különösen a háború befejező szakaszában váltak nagyobb méretűvé, azt jelezték, hogy a Horthy-hadseregben a bomlás folyamata meggyorsult, s az elmélyülő antifasiszta hangulat aktív tettekre ösztönözte a háborút mielőbb befejezni akaró katonákat is. A fasizmussal való szembefordulás példáját adták az 1944 november—decemberében, megszálló feladatok ellátására *Dániába* szállított,

86 A belgiumi magyarok harcairól lásd Harsányi János: Magyarok a belga nép ellenállási harcában a második világháború idején. Hadtörténelmi Közlemények, 1956. 1. sz. 182. o.

kb. 12 000 főt számláló magyar egységek antifasiszta katonái is. A magyar honvédek megbarátkoztak a lakossággal, és rajtuk keresztül kapcsolatba kerültek a dán hazafiak ellenállási központjával. Magyar nyelvű sokszorosított lapjukon, a Magyar Szón keresztül harcra szólították fel a katonatársakat a német csapatok ellen. A felhívás nem maradt eredménytelen. Jylland nyugati partján, a Nymindegab községben állomásozó magyar század például fegyverekkel, lőszerrel, robbanóanyaggal látta el a dán ellenállási mozgalom helyi tagjait.

Egyes magyar alegységek bekapcsolódtak az aktív fegyveres ellenállásba is. 1945. április 22-én például egy kb. 100 főből álló magyar csoport kitört a koppenhágai gárdakaszárnyából, s a laktanya német őrségéből több fasisztát megsemmisítettek. A tűzharcban sok magyar is elesett.

A második világháború idején, a felsorolt országokon kívül Európa más országaiban is részt vettek magyarok kisebb-nagyobb számban az antifasiszta ellenállási mozgalomban. Hiteles adatokkal azonban jelenleg csak azokról a harcokról rendelkezünk, melyek keretének vázlatát, kialakulásának körülményeit az előző oldalak tartalmazzák. A hallatlanul nehéz körülmények között kifejlődő magyar antifasiszta ellenállási mozgalom sajnos nem vált kiterjedt népfelkeléssé, sőt olyan méretű harccá sem, amelynek számottevő katonai jelentőséget lehetne tulajdonítani. Amint Nemes Dezső írja: „A fegyveres nemzeti ellenállás nem tudott kellő időben és jelentékenyebben kifejlődni."[87] Erkölcsi, politikai szerepét és eredményeit azonban lehetetlen figyelmen kívül hagyni. Annál inkább nem, mert a felszabadulás után a népi demokratikus forradalom győzelmének kivívásában elementárisan bontakoztak ki azok az erők, amelyek a fasizmus ellen, s a társadalmi felszabadulásért folyó harc vállalása tekintetében a magyar népben potenciálisan a háború alatt is megvoltak, de az érintett, és itt nem tárgyalt konkrét történelmi okok miatt, a Magyarország felszabadításáért folyó harcban csak igen mérsékelt eredményekre vezettek. A magyar forradalmi erőkre időről időre mért súlyos csapások — az 1942-es nagy letartóztatások, az 1944-es márciusi német megszállás, az októberi

87 Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása. Kossuth Kiadó, Budapest, 1960. 74. o.

nyilas puccs stb. — olyan arányú veszteségeket okoztak az antifasiszta ellenállási mozgalomnak, hogy mindannyiszor szinte mindent elölről kellett kezdeni. A második világháború folyamán mind a Horthy-fasiszta kormányok, mind pedig a Kommunisták Magyarországi Pártja, a nemzeti összefogás, az egységfront megteremtésén fáradozott. Az előbbiek a háború folytatása, a fasizmus, a népellenes, reakciós uralkodó osztály, a feudálkapitalista társadalmi rend megmentése, az utóbbi a háború megelőzése, befejezése, a fasizmus megsemmisítése, a társadalmi rend demokratikus átalakítása érdekében. A széles néptömegek nemzeti összefogását sem az egyiknek, sem a másiknak nem sikerült elérni. A magyar nép számára a szabadságot a Vörös Hadsereg hozta meg. A fasizmus ellen fegyvert ragadó magyar partizánok harcukkal és életük áldozásával szerény mértékben ugyan, de hozzájárultak a fasizmus felett aratott győzelemhez, népünk szabadságának kivívásához.

*

Népünk az elmúlt esztendőben ünnepelte hazánk felszabadulásának, történelmünk legjelentősebb eseményének huszadik évfordulóját. Ez a dokumentumkötet szerény hozzájárulás az ünnepléshez, tisztelgés a hősök emlékműve előtt, akik a magyar kommunisták hívó szavára vagy anélkül, hazánk határain belül, vagy távoli égbolt alatt életüket és vérüket adták a magyar nép és más népek felszabadításáért vívott harcban.

Az antifasiszta ellenállási mozgalom volt partizánjai a dolgozó nép hatalmának megteremtésében, a szocialista társadalom építésében és megvédésében, a munka frontján — híven szabadságharcos múltjukhoz — az első sorokban haladtak és haladnak. Harcos életüket, cselekedetüket a hazaszeretet, más népek megbecsülése és a dolgozók nemzetközi összefogásának magasztos eszméi vezérlik. Szabadságharcos múltjuk, a dolgozók végső győzelmébe vetett rendíthetetlen hitük és az elszállt évek viharaiban még acélosabbá szilárdult akaratuk tiszteletet és megbecsülést érdemel. A magyar dolgozók iránt érzett szeretetére nem vet árnyékot az sem, hogy elenyésző számban akadtak közöttük is olyanok, akik a

felszabadulás utáni években letértek a nép tántoríthatatlan szolgálatának útjáról.

Sajnos, mind ez ideig nem született meg az antifasiszta ellenállási mozgalom hiteles történetének monografikus feldolgozása. A munka előkészítését leginkább megfelelő értékű és mennyiségű dokumentumok hiánya késlelteti. A háború idején, a kegyetlen fasiszta terror közepette, az ellenállási mozgalom vezetői és harcosai nem tudták megőrizni a fontos okmányokat — legtöbbször nem is vezethettek részletes dokumentációt. Azonkívül igen sok forrásanyag megsemmisült, illetve eddig még nincs feltárva. A kötetben közölt dokumentumok — hadműveleti és politikai összesítő jelentések, parancsok, kitüntetési lapok, bírósági ítéletek, hadműveleti naplók, az akciókról szóló részletes korabeli leírások, a partizánharcokra vonatkozó ellenséges jelentések stb. — csak egy részét alkotják annak az iratanyagnak, amelynek összegyűjtése külföldi és belföldi levéltárakban és a harcok résztvevői között hosszú évek óta folytatott tudományos kutatómunka eredményei.[88] Az itt közreadott dokumentumokkal azt szeretnénk elérni, hogy az olvasó képet kapjon a magyar antifasiszta ellenállási mozgalom formáinak sokféleségéről, s arról, hogy a magyar antifasiszták nagy számban siettek más népek ellenállási harcainak támogatására.

Úgy gondoljuk, hogy a kötet anyaga segítségére lesz az olvasónak — a történészeknek, pedagógusoknak, s mindazoknak, akik a magyar antifasiszta ellenáliási harc történetét tanulmányozni és másokkal megismertetni akarják — abban, hogy bővítsék e mozgalommal kapcsolatos ismereteiket. A kö-

88 Kutatást folytattunk: A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézete Archívumában Moszkvában, az intézet kijevi filiáléjában; a Lengyel Egyesült Munkáspárt Pártarchívumában, és a lengyel Hadtörténelmi Levéltárban Varsóban, a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Intézete és Múzeuma levéltárában, a Honvédelmi Minisztérium, a Vezérkari Főnökség, a 2. Magyar Hadsereg és a „Partizángyűjtemény" fondokban; az Országos Levéltárban, a Miniszterelnökség II. osztályában, a Belügyminisztérium elnöki, res. és általános sorozataiban, a Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztályában és az MTI kőnyomatosokban.

Anyagot gyűjtöttünk a partizánharcok volt résztvevői között Magyarországon, a Szovjetunióban és Lengyelországban. Kaptunk iratanyagot azonkívül a Szovjetunió más levéltáraiból, a Jugoszláv Néphadsereg Hadtörténelmi Intézete Archívumából, valamint a Magyar Szocialista Munkáspárt Párttörténeti Intézete Archívumából.

tet tartalmával is szeretnénk bizonyítani, hogy a magyar nép antifasiszta harca méreteiben elmaradt ugyan sok európai nép küzdelmétől, de jelentősebb volt annál, mint ahogyan ezt az eddigi adatok alapján ismertük.

A kutatók által eddig feltárt forrásanyagot távolról sem tekinthetjük teljesnek. Tudunk olyan harcokról is, amelyekről nincsenek semmiféle okmányaink. Az itt közreadott dokumentumoknak — amelyek egy-két kivételtől eltekintve még nem jelentek meg nyomtatásban — értékét növeli, hogy az eseményekkel egyidőben, vagy közvetlenül utánuk keletkeztek. Visszaemlékezéseket nem közlünk.

A Magyar Kommunista Pártnak az antifasiszta ellenállási mozgalom szervező és vezető szerepére vonatkozó legfontosabb dokumentumait (párthatározatok, irányelvek, memorandumok, röplapok, illegális sajtóanyag, Kossuth-rádió anyaga és más fontos iratanyagok) — miután ezek az eddig megjelent forráskiadványokban már megtalálhatók[89] — nem soroltuk be a kötet anyagába.

A dokumentumok egy részét teljes egészében, más részét csak rövidített formában közöljük. Jelentős azoknak az iratoknak a száma is, amelyekből csak szorosan a címben megjelölt témához tartozó részleteket adunk közre. A kötet hivatása, s a terjedelemmel való célszerű gazdálkodás magyarázza a forrásközlés ama tudományos szabályának mellőzését is, hogy ismertessük a dokumentumok nem közölt részeinek tartalmát.

A dokumentumok sorrendiségének megállapításánál kizárólag az események időrendjét tartottuk szem előtt. A zárójel nélküli dátum az esemény időpontját, a zárójelben levő pedig a dokumentum keltét jelöli. Egy dátum szerepel, ha a kettő egybeesik, vagy csak igen kismértékben tér el egymástól. Bár a tematikus csoportosítás megszokottabb és könnyebbé teszi a kötet kezelését, mégis az időrendi összeállítás mellett döntöttünk, mert így az olvasó, az adott idő keresztmetszetében nyer átfogó képet a magyar partizánoknak szülőföldünkön és határainkon kívül vívott hősi küzdelmeiről.

89 **Előre harcra ifjúmunkás — Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1954.; Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához V. — Szikra, Budapest, 1955.; Felszabadulás — Szikra, Budapest, 1955.; — Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1935—1945. III. Kossuth, Budapest, 1965.** és más kötetekben.

A kötet könnyebb kezelhetőségét szolgálja a függelékben található tematikus mutató, amely megjelöli az egy-egy partizánalakulatra, vagy egy-egy témára vonatkozó dokumentumok sorszámait. Ugyancsak a függelékben helyeztük el a rövidítések táblázatát, a név- és helységmutatót, az időrendi táblázatot és a magyar antifasiszta ellenállási mozgalom történetével foglalkozó művek és cikkek válogatott bibliográfiáját.

Ezúton mondok köszönetet mindazoknak, akik a kötet elkészítéséhez támogatást nyújtottak. Közöttük különösen dr. Gazsi Józsefnek, a Hadtörténelmi Intézet tudományos munkatársának, aki az anyaggyűjtési és szerkesztési munkában egyaránt nagy segítségemre volt, Pintér Istvánnak, a Párttörténeti Intézet, és Morva Tamásnénak, a Hadtörténelmi Levéltár tudományos munkatársának, akik gyűjtésükből rendelkezésemre bocsátottak néhány dokumentumot. Köszönöm a Magyar Partizán Szövetség vezetőségének azt a sokoldalú támogatást, amelyet e könyv létrehozásához nyújtottak.

Harsányi János

„A második világháború idején, a súlyos üldöztetés és illegalitás ellenére, a föld alá kényszerített kommunista párt volt az, amely építette a munkás-paraszt szövetséget és tömörítette a nemzet összes antifasiszta, demokratikus és háborúellenes erőit. A mi pártunk volt az egyetlen erő, amely kivezető utat tudott mutatni a nemzet számára abból a szakadékból, amelybe a Horthy-fasizmus taszította, s így a munkásosztályon kívül a parasztságot, az egész népet vezető párttá fejlődött. Pártunk áldozatos harca ellenére népünk nem tudott felülkerekedni a Hitler-fasiszták és a 20 éven át az egész nemzetközi imperializmus által támogatott Horthy-rendszeren. A szabadságot a magyar népnek is, mint Európa annyi más népének, a felszabadító szovjet hadsereg hozta el."

(Kádár János: Beszéd a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának 40. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen. Népszabadság, 1955. november 20.)

1941

„...A magyar nép nem akart háborút, sem »keresztes«, sem megelőzőt. A magyar nép békét akart. Áruló urai mégis háborút kezdtek. Ők kezdték, de a magyar nép fogja befejezni. És megígérhetjük, hogy ebben a befejezésben nem lesz sok öröme Horthynak, Barthának és egyéb Hitler-bérenceknek."

(A Kossuth-rádió 1941. november 14-i adásából.)

A KMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK FELHÍVÁSA AZ ANTIFASISZTA NEMZETI EGYSÉG MEGTEREMTÉSÉRE[1]

A német megszállás és a szovjetellenes háború súlyos terheket ró Magyarország népére. Az ország kirablása a németek által éhínséggel, a fokozódó nyersanyaghiány munkanélküliséggel fenyegeti az országot.

A magyar katonáknak a németek kilátástalan háborújában való részvétele csak a drága magyar vér oktalan pazarlását hozza az országnak. Hadseregünknek a távoli harcmezőkön való cél nélküli feláldozása viszont az országot függetlenségének és létének legbiztosabb védelmétől fosztja meg.

A világpolitikai helyzet és a háborús erőviszonyok alakulása a német imperializmus vereségét bizonyossá teszi. Magyarország, mint a hódító német imperializmus szövetségese, újabb, az elsőnél sokkal súlyosabb Trianon elébe nézhet, amelyben annál biztosabban felosztják az országot a környező kapitalista országok, minél inkább legyöngül Magyarország a Szovjetunió elleni háborúban.

Minthogy a németek önkényuralma Magyarországon az összes néprétegek legfőbb veszedelmévé nőtt, és a szovjetellenes háborúnak a megszüntetése a nemzet egyetemének érdeke, a kommunista párt központi bizottsága elhatározta, hogy minden munkáját és akcióját a jelenleg döntő, fő feladat alá rendeli, úgymint: „Magyarország felszabadítása a német imperializmus igája alól, a német hadsereg eltávolítása az országból, a Szovjetunió elleni indokolatlan háború megszüntetése."

A kommunista pártnak ezen legfontosabb alapvető politikai célok megvalósítása érdekében együtt kell működnie mindazon néposztályokkal és körökkel, amelyek szintén felismerték az okot, a veszélyeket, amelyeket a német fennhatóság és a há-

1 A határozat 1941. szeptember 1-én kelt.

ború folytatása a magyar nemzet számára jelent és mindazokkal, amelyek hajlandók a fenti célok megvalósítása érdekében harcolni, azok pártállására való tekintet nélkül.

A központi bizottságnak ez a határozata logikus folytatása annak a politikának, amelyet a KMP az ország függetlenségének és szabadságának a német imperializmus elleni megvédésére immár egy esztendeje folytat. Ez a politika, amely a pártvezetőség 1940. október 3-i, 1941. április 2-i és 1941. június 28-i határozataiban kifejezésre jutott, az ország szabadságának a megvédése érdekében minden németellenes és haladó politikai erővel való együttműködést kívánatosnak tart.

Mindezért a párt bizottsága utasítja a párt vezetőségét, hogy a németellenes nemzeti egység megvalósítása érdekében lépjen érintkezésbe a jelentős magyar polgári pártokkal, köztük az uralkodó kormánypárt vezetőségével és a KMP jelenlegi célkitűzéseinek és tevékenységének ismertetésével is igyekezzen az osztályok és a pártok, a nemzet érdekében való együttműködésének útjában álló akadályokat elhárítani.

A KMP jelenlegi célkitűzéseit a következőkben állapítja meg:

1. A céltalan szovjetellenes háború megszüntetése és honvédségünknek az ország határainak védelmére való visszarendelése.

2. Az ország lakossága élelmiszerrel való ellátásának a biztosítása: csak a tényleges felesleg vihető ki az országból.

3. A falunak áruval való ellátása; az ország iparának további fejlesztése.

Ezeknek a célkitűzéseknek a megvalósítása a nemzet egyetemének, tehát a polgári pártoknak és a kormányzó pártnak is érdeke. Az azonos célért felsorakozó erőknek az ország fennállását fenyegető veszély közelségében nem szabad egymást felemészteniük, hanem együttműködéssel kölcsönösen erősíteniük kell egymást.

Ezt az együttműködést indítványozza a KMP a polgári pártoknak egy nemzeti alapon álló, németellenes politikai mozgalom keretében. A kommunista pártot ne kezeljék ellenségként, hanem ellenkezőleg, szövetségesként; szervezeteit és híveit ne üldözzék közigazgatási és egyéb úton, annál is inkább, mivel a közös nemzeti célok eléréséig az együttműködés egész tartama

alatt a KMP tevékenysége a magyar alkotmány korlátait nem lépi túl és nem irányul a meglevő állami és társadalmi rend erőszakos megváltoztatására.

A KMP egész tevékenységét, tömegbefolyását és szervezeti erejét a közös nemzeti célok megvalósításáig kizárólag a közös ellenség, a megszálló német hatalom ellen fogja fordítani, és a polgári pártoknak a dolgozó tömegek támogatását nyújtja az egyre fokozódó német kívánságokkal szemben.

A KMP Központi Bizottsága reméli, hogy a polgári pártok vezető politikusai és a kormány felelős férfiai felülemelkednek az osztálykorlátokon és a politikai előítéleteken, és felismerik javaslatának a politikai jelentőségét. Az összes osztályoknak és a pártoknak az együttműködése a végveszély elhárítására a nemzetet legválságosabb óráin segítheti át. Újabb Trianont háríthat el országunk feje felől, amely nemzeti létünk vesztét is okozhatja.

A Muhipuszta hétszázadik és Trianon huszadik emlékévében szívleljük meg nemzeti tragédiánk tanulságát: csak az összefogás a közös ellennel szemben mentheti meg az országot a pusztulástól és a szolgaságtól.

Közli: Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához V. Szikra, Budapest, 1955. 58—60. o.

2
1941. július
(1942. március 23)

A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE BÍRÓSÁGÁNAK BÜNTETŐ INDÍTVÁNYA 13 ADAI LAKOS ELLEN AKIK PARTIZÁNSZERVEZKEDÉST KEZDTEK A MEGSZÁLLÓ CSAPATOK HÁTÁBAN

H. 136/42. szám.
Fodor Sándor p. e. és társai bűnügye.

Büntető indítvány

Büntető indítványt teszek az előzetes letartóztatásban levő:

I. Fodor Sándor
II. Szalma Mihály
III. Csicsmann Péter
IV. ifj. Lóczi István
V. Pergel Flórián
VI. Vámos Gergely
VII. Pergel István
VIII. Török Mihály
IX. Józó István
X. ifj. Adamkó Mihály
XI. Patus Ferndinánd
XII. Tasi András
XIII. Török Béla

terheltek ellen

az 1930. évi III. tc. (Élt) 59. §-ának 1. és 4. pontjába ütköző hűtlenség bűntette miatt, melyet azáltal követtek el, hogy:

I-től XIII. r. terheltek Adán, illetve tartózkodási helyükön, 1941. évi július havától letartóztatásukig terjedő időben, tehát háború idején, de részben az ezt megelőző időben is, abból a célból, hogy a magyar és a vele szövetséges német fegyveres erőnek szándékosan hátrányt, az ellenségnek szándékosan előnyt okozzanak, különösképpen pedig a Szovjetunió győzel-

mének elősegítése érdekében a délvidéken működő, az állam és a társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására és megsemmisítésére irányuló kommunista szervezkedésben,[2] mint helyi bizottsági, sejt tag, valamint ezek vezetője, illetve a kommunista párt harci csoportjának az ún. aktív csapatnak (partizáncsapat) tagjai tevékenyen részt vettek, és ennek során abból a célból, hogy a visszahódított délvidéket újból a szerb, illetve a szovjet uralom alá juttassák, egyben a szovjet-orosz hadsereget támogassák, és annak győzelmét elősegítsék, forradalom kirobbantását tervezték, s erre szervezkedtek, illetve szövetkeztek, ún. aktív csoportok (partizáncsapatok) tagjai lettek, melynek feladata volt a lázadást elősegíteni és véghezvinni, a fegyveres honvéd és csendőr, illetve egyéb fegyveres alakulatokat, testületeket, megrohanni, és azok tagjait megölni,[3] ezenkívül a magasabb vezetőségtől kapott utasításnak megfelelően rombolásokat és gyújtogatásokat, a szálastermény, gabonaraktárak felgyújtása, vasúti sínek és hidak felrobbantása, távíró és távbeszélő vezetékek elvágása, a VS. alapra[4] pénzadományok gyűjtése és adományozása, szovjet-orosz ejtőernyősök érkezése esetén azoknak fegyverrel, lőszerrel, ruhákkal és élelmiszerrel, valamint rejtegetéssel való támogatása, a párt, különösen a harci csoport tagjainak fegyverrel, lőszerrel, ruházattal, élelmiszerrel való ellátása, és általában minden olyan cselekmény, mely a szovjet-orosz hadsereg győzelmének elősegítését, a magyar és szövetséges fegyveres erőnek hátrányát célozta, ennek érdekében továbbá fegyvereket és lőszert szereztek be, kommunista bizottsági és sejt üléseket tartottak, kommunista röpiratokat szerkesztettek, kaptak, olvastak és terjesztettek.

2 A Kommunisták Magyarországi Pártja szüntelenül leleplezte a Horthy-Magyarország területszerzési törekvéseit és a fasiszta revizlós gondolatot. Az úgynevezett visszacsatolásokat mint háborús cselekményeket értékelte. Ez és a kötetben megjelent más bácskai dokumentumok a Jugoszláv Kommunista Pártnak a magyarok körében végzett munkáját tükrözik.

3 A jugoszláv partizánok az ellenállási harc kezdeti időszakában az ellenségtől sokszor puszta kézzel voltak kénytelenek fegyvert szerezni.

4 A Vörös Segély a Kommunista Internacionálé IV. kongresszusának határozata alapján 1922. december 6-án alakult meg. A nemzetközi szervezet célja a forradalmárok anyagi és erkölcsi megsegítése volt. Ápolta a munkásság nemzetközi szolidaritásának eszméjét. Segítette a reakció, a fasizmus és fehérterror üldözöttjeit. A fasizmus több millió bebörtönzött áldozatának nyújtott segítséget. A magyar szekció megszervezésére 1923-ban került sor.

Indítványozom:

1. A főtárgyalásnak elrendelését, annak Szabadkán való megtartását, és arra terheltek elővezetését.

2. A főtárgyaláson egy katonai szakértőnek a VKF 2. D. osztályától, továbbá egy orvosszakértőnek a szabadkai állomásparságtól való kirendelést.

3. A vonatkozó bűnperiratok felolvasását és a bűnjelek ismertetését.

Szabadka, 1942. évi március hó 3-án.

Dr. Szabó András s. k.
hadbíró főhadnagy

Hadtörténelmi Intézet Levéltára — a továbbiakban HIL HM eln. 13. oszt. 29789. 1942. — Másolat.

3

1941. augusztus—szeptember
(1941. november 7)

A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETE A ZENTAI KOMMUNISTÁK SZERVEZKEDÉSE, PARTIZÁN ROHAMCSAPATOK SZERVEZÉSE ÜGYÉBEN

M. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága,
mint rögtönítélő bíróság
H. 1/41. szám.

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága, mint rögtönítélő bíróság... Zentán, 1941. évi november hó 7-én a nyilvánosság kizárásával megtartott főtárgyalás alapján a vád- és védelem meghallgatása után a következőképpen

ítélt:

dr. Gerő István
Müller István
Lőwy Károly
Spiró Mátyás
Lőwi Dénes
Molnár Péter
Nagyabonyi Vince Miklós
Lővei Mihályné, sz. Székely Ilona
Ősz-Szabó János[5]
Nagymélykuti Mátyás

vádlottakat

5 Ősz-Szabó Jánost 1942-ben különleges büntetőszázaddal a szovjet frontra küldték, ahol átszökött a Vörös Hadsereg oldalára. A partizánmozgalomban való részvételére és hősi halálára vonatkozó adatokat lásd a névmutatóban megjelölt oldalakon.

az 1930. évi III. tc. (Élt.) 59. § 4. pontjában ütköző hűtlenség bűntettében, melyet azáltal követtek el, hogy

Zentán, 1941. évi augusztus és szeptember hónapokban, mint az ottani kommunista párt helyi bizottságának tagjai, a kommunista szervezkedéssel kapcsolatban a felsőbbségtől, mely Szabadkán székelt, kapott utasításoknak megfelelőleg a szovjet-orosz hadsereg győzelmének kivívása és elősegítése érdekében rombolási, gyújtogatási és egyéb szabotázscselekmények elkövetésére, az orosz ejtőernyős csapatok támogatására szövetkeztek, s ennek végrehajtásaképpen ún. rohamcsapatokat[6] szerveztek és eziránybán felhívásokat bocsátottak ki, illetve erre a párttagokat beszervezték, mely rohamcsapatoknak forradalmi megmozdulás esetén a hatóság megrohanása, ily épületek megszállása és a fegyveres testületek lefegyverzése lett volna a feladata,

miáltal háború idején szövetkeztek és felhívásokat bocsátottak ki arra vonatkozóan, hogy a magyar és szövetséges haderőnek szándékosan hátrányt, az ellenségnek pedig szándékosan előnyt okoztassék,

és ezért valamennyi vádlottat... kötél által végrehajtandó halálbüntetésre, mint fő,

továbbá 10 (tíz) évi hivatalvesztésre, politikai jogaik gyakorlatának ugyanily tartalmú felfüggesztésére és a magyar—szerb, magyar—horvát határsávból — illetőségi helyüket kivéve — való kitiltásra, mint mellékbüntetésre ítéli...

Végül elrendeli a haditörvényszék, hogy a kiszabott halálbüntetés a következő sorrendben hajtassék végre: 1. Nagymélykuti Mátyás, 2. Ősz-Szabó János, 3. Nagyabonyi Vince, 4. Lőwi Dénes, 5. Lőwi Károly, 6. Müller István, 7. Lővei Mihályné, 8. Spiró Mátyás, 9. Molnár Péter és 10. dr. Gerő István.

Indokok:

...A Hb. 1333/41—V. számú és ezzel kapcsolatos bűnügyekből folyó hivatalos tudomás szerint a jugoszláviai kommunista központ által kiadott utasítások értelmében a szabadkai kom-

6 Azaz partizáncsapatokat.

munista kerületi bizottság egyik vezető tagjának, Mayer Ottmár szerkesztőnek, valamint az adai kommunista bizottság vezetőjének, néhai Bakos Kálmánnak közbenjöttével Zentán is megszerveztetett a kommunista helyi bizottság. 1941. év folyamán e bizottság tagjai a vádlottak voltak, akik köré kisebb-nagyobb létszámmal sejtek csoportosultak. A továbbiakban a szervezést főképp dr. Gerő I. r. vádlott, Nagyabonyi Vince Miklós VII. r. vádlottak irányították, és a helyi bizottságban Nagyabonyi titkárként, Molnár Péter pénztárosként működött, dr. Gerő I. r. vádlott a sajtószolgálatot, az intellektuális csoport vezetését, s a tagok oktatását látta el, míg Ősz-Szabó János sejtvezető tevékenységén kívül Ada, Zenta és Szabadka között a sajtóösszeköttetést tartotta fenn, Lövei Mihályné pedig a női mozgalom szervezője volt. A kommunista szervezkedésnek a vádlottak által is beismert célja a Szovjetunió érdekeinek elősegítése volt, ezt megelőzően a forradalom előkészítése, a hatalom átvevői részére megfelelő szervezet felállítása. A cél érdekében eszközcselekményül szabotázscselekmények kivitele határoztatott el a már ismert Vajdasági ifjúsághoz című röpirat utasításai értelmében, bár Zentán szabotázscselekmények elkövetésére a szervezkedés felgöngyölítése folytán sor nem került. Ugyancsak a már ismert „Lenin-levél"[7]-ben foglalt utasítások értelmében rohamosztagok szervezését, ennek irányítására katonai bizottság felállítását határozták el a zentai helyi bizottság tagjai és a bizottság határozata értelmében dr. Gerő I. r. vádlott kéretett fel a katonai parancsnoki állás betöltésére. Dr. Gerő I. r. vádlott a helyi bizottság megbízását elhárította ugyan magától, azzal az indoklással, miszerint ő a szerb hadseregben csak egészségügyi szolgálatot teljesített, de ugyanekkor a helyi bizottság előtt kijelentette, hogy maga helyett alkalmas embert szerez, majd a következő összejövetelen már be is jelentette, hogy parancsnoknak alkalmas személyt talált és beszervezett. Ez a személy Müller II. r. vádlott volt. A H. B. vezető tagjai a sejtüléseken hangoztatták a rohamcsapatok megszervezésének szükségességét és Gerő I. r. vádlott különösképpen szorgalmazta ezt és a H. B. minden

7 A Jugoszláv Kommunista Párt 1941. június 22. után „Lenin-levél" címmel egy felhívást bocsátott ki, melyben a partizánmozgalom kifejlesztésére hívta fel az ország dolgozóit. A felhívás utasításokat adott a mozgalom gyakorlati megszervezésére is.

tagja kötelességének érezte a szigorú pártfegyelem hatása alatt, hogy a középületek megszállására alkalmas rohamcsapatokat minél előbb felállítsák, hogy a forradalmi megmozdulás esetén készen álljanak mindannak a feladatnak elvégzésére, amelyet a Lenin-levél előírt, nevezetesen a hatóságok megrohanására, a csendőrség, rendőrség lefegyverzésére, a katonai és középületek elfoglalására stb. Az utasítás értelmében a német—orosz háború kitörése után az ily irányú szervezés lendületesen megindult és ennek során dr. Gerő I. r. vádlott beszervezte Müller II. r. és Spiró Mátyás IV. r. vádlottakat, Molnár VI. r. vádlott három egyént. Nagymélykuti X. r. vádlott négy egyént, Nagyabonyi VII. r. vádlott három egyént, Ősz-Szabó János egy egyént, Spiró Mátyás IV. r. vádlott Lőwi Károly és Dénes vádlottakat szervezte be a rohamcsapatba, s említettek a feladatokat elvállalták, megígérve, hogy kellő időben rendelkezésre állanak, egyesek pedig (Müller, Lőwi testvérek) a leszálló orosz ejtőernyősök részére polgári ruhák beszerzését is kilátásba helyezték. Mindezeken felül vádlottak a H. B. kebelén belül a Vörös Segélyre anyagi viszonyaikhoz képest befizetéseket eszközöltek, dr. Gerő I. r. vádlott pedig havonként 10 pengőt juttatott, ezenfelül Ősz-Szabó János sajtóösszekötő költségeit fedezte. Megemlíttetik, hogy az adai és zentai kommunista párt között az első kapocs Molnár és Nagyabonyi vádlottak révén létesült és Nagyabonyi szervezte be Lőveinét, valamint Ősz-Szabót, Molnár VI. r. vádlott pedig Nagymélykutit.

A rohamcsapatok feladatairól a H. B. tagjai az általuk beszervezetteket megfelelő oktatásban részesítették, egyben kötelességükké tették — a forradalmi hadsereg szellemének megfelelően — a szükséges fegyverek beszerzését, mert — úgymond — jó partizán csak az lehet, aki a csendőrtől veszi el fegyverét és használja fel az ellen, akitől elvette.

Dr. Gerő I. r., Müller II. r., Lőwi III. r., Spiró IV. r., Lőwi Dénes V. r. vádlottak ténybeli beismerésük mellett tagadták bűnösségüket, jóllehet nyomozati és ügyészi kihallgatásuk alkalmával azt beismerték. Bűnösségüket csupán a kommunista szervezkedést illetően ismerték el és védekezésül azt hangoztatták, nevezetesen dr. Gerő I. r. vádlott azt adta elő, miszerint ő tisztán ideológiai síkon működött és nem rohamcsapatokat szervezett, hanem rendfenntartó közegeket igyekezett

biztosítani arra az esetre, ha a kommunizmus átveszi az uralmat, hogy ezáltal a személy- és vagyonbiztonságot megőrizzék — úgymond — nemzetőrség féle szerepre gondolt; Müller II. r. vádlott érdemben azzal védekezett, hogy nem mondott ellent Spiró IV. r. vádlott felhívásának, de határozott ígéretet sem tett és elállottnak tekintette magát a vállalkozástól, illetve szövetkezéstől azáltal, hogy később dr. Gerővel folytatott beszélgetése során, amikor utóbb nevezett az ő érdeklődésére azt válaszolta, miszerint „még nem jött el az idő" (ti. a cselekvésre), ő azt felelte Gerőnek, hogy „rám ne számítsatok". Lőwi Dénes és Lőwi Károly vádlottak azt adták elő, hogy Spiró felhívását komolynak nem tartották, ennek megfelelően szövetkezésüket tárgytalannak tekintették, és később ezt tudomására is hozták Spirónak és vele az összeköttetést megszakították arra való tekintettel, hogy a rádióhírek jegyzését kérte tőlük, és ezt veszélyesnek tartották. Spiró IV. r. vádlott védekezésül érdemben azt adta elő, hogy csupán rendfenntartás céljából szándékozta Gerő I. r. vádlott megbízását végrehajtani. Egyebekben vallomásukat a tényállásnak megfelelően adták elő.[8]

Molnár VI. r., Nagyabonyi VII. r., Lővei Mihályné VIII. r., Ősz-Szabó János IX. r., Nagymélykuti Mátyás X. r. vádlottak beismerték bűnösségüket. Védekezésül érdemben lényegeset elő nem adtak, csupán azt hangoztatták, hogy cselekményük elkövetésére részben nyomorúságos helyzetük, állástalanságuk, tudatlanságuk és kommunista propaganda megtévesztése következtében vállalkoztak.

A haditörvényszék I—V. r. vádlottak védekezésében foglaltakat mentőkörülményül el nem fogadhatta, mert VI—X. r. vádlottak egymást kiegészítő, a teljes őszinteség hatásával bíró vallomása, valamint a Hb. 1333/41—A. V. számú bűnperiratokból néhai Bakos Kálmán elítélt idevonatkozó vallomása alapján tényként állapította meg, dr. Gerő I. r. vádlottnak terhére rótt szövetkezést. Lőveiné, Ősz-Szabó János, Molnár Péter vádlottak önmagukat is terhelő vallomásából kitűnően ugyanis dr. Gerő I. r. vádlott volt az, aki a rohamcsapat és en-

8 A bírósági tárgyalások folyamán az antifasiszta ellenállók nem megingás vagy meghátrálás miatt védekeztek, nem személyük mentése, hanem a mozgalom érdekei, a fasiszta osztálybíróság megtévesztése irányította magatartásukat. (Lásd a kötetben Borkanyuk, Turóczi Gábor, Tartsay Vilmos és mások periratait.)

nek szervezésére hivatott katonai bizottság felállítását a már ismertetett célból sürgette, és a részletfeladatok tekintetében a H. B. tagjait a Lenin-levélben foglaltak tanulmányozására utasította és azt maga is oktatta. Müller II. r. vádlott tekintetében is tényként kellett megállapítani a szövetkezés fennforgását, mert éppen dr. Gerő I. r. vádlott volt az, aki a H. B. ülésén Nagyabonyi és Lőveiné vádlottak vallomásának tanúsága szerint bejelentette, hogy katonai parancsnoknak alkalmas személyt talált, amiből jogszerűen ama következtetés vonható le, hogy Müller II. r. vádlott dr. Gerő I. r. vádlott felhívására jelentkezett és készségesnek mutatkozott a parancsnoki állás betöltésére. Ugyszintén Spiró IV. r. vádlott vallomásából kitűnően Lőwi Károly és Dénes vádlottak készségesnek mutatkoztak a rohamcsapatokban való részvételre és az orosz ejtőernyős csapatok részére polgári ruhák szerzésére, csupán a továbbiak során, amikor Spiró rádióhírek feljegyzését kérte abból a célból, hogy propagandaeszközül használhassa, szakították meg az összeköttetést. Spiró IV. r. vádlott bűnösségét Lőwi Károly és Dénes vádlottak vallomása igazolja, mert kétségtelen, hogy Spiró ez utóbbiakhoz felhívást intézett a vád tárgyává tett cselekmények elkövetésére.

Müller, Lőwi Károly és Lőwi Dénes védekezéséhez még megjegyzi az ítélőbíróság, hogy a most nevezett vádlottak által hangoztatott elállást nem látta fennforogni, mert államellenes cselekményeknél a szövetkezéstől való elállásra lényeges jogi és ténybeli kellékként mutatkozik ama körülmény, hogy a szövetkezettek minden törekvésükkel igyekezzenek befolyásolni társaikat a tervbe vett bűncselekményektől való elállásra, és egyúttal a hatóságnak a szövetkezést feljelenteni tartoznak, hogy a bűncselekmények kellő időben megakadályozhatók legyenek. Márpedig említett vádlottak a most jelzett kötelességüket elmulasztották, amiből azt a következtetést vonta le a haditörvényszék, hogy bár ők további cselekményeket nem végeztek, a szövetkezést maguk részéről hatályában fenntartották és csupán a kellő alkalmas időre vártak, hogy a mozgalomban részt vegyenek. Itt említtetik meg ama körülmény is, hogy a kommunista pártnak kiadott utasítások értelmében a helyi bizottság a rohamcsapatokban való részvételre csakis ún. szimpatizáló embereket igyekezett beszervezni, akik kellő pil-

lanatban aktív tagokká válnak. Utóbb nevezett vádlottak tekintetében az ítélőbíróság vizsgálta az összes életkörülményeket és megállapította azt, hogy semmi olyan anyagi körülmény nem mutatkozik náluk, amely indokolttá tette volna a kommunizmushoz való csatlakozást, hanem őket csupán fajiságból fakadó és a Szovjetunió céljaival közös eszmevilág indította cselekvésük elkövetésére.

Vádlottak a cselekményüket a rögtönbíráskodás kihirdetése után és ennek tudatában követték el. Zenta városában első ízben 1941. évi július hó 18-án, másodízben augusztus hó 19-én hirdetmények útján közhírré tétetett a rögtönbíráskodás ...

A katonai szakértőnek a főtárgyaláson előadott és az ítélőbíróság által is elfogadott szakvéleménye szerint a zentai kommunista szervezkedés csak részlege az egész Bácskát behálózó kommunista-nacionalista egységfront romboló tevékenységének. E tevékenység célja a hátország gyengítésével a szovjet győzelmének biztosítása. Az ennek érdekében megszervezett roham- és partizáncsapatok alkalmasak arra, hogy itt a határszélen és a nemzetiségekkel erősen kevert vidéken fejetlenséget keltsenek, ezáltal a magyar és a szövetséges csapatoknak szándékosan hátrányt, az ellenségnek pedig előnyt okozzanak. Vádlottak cselekménye tehát súlyosan sérti a honvédelem érdekeit, annál is inkább, mert vádlottak a szövetkezés alapján tervbe vett tevékenységüket eredménnyel is végezhették volna el, ha a nyomozás nem idejében indul meg.

Az 1941. évi július hó elsején megjelent 30. számú Honvédségi Közlönyben közzétett 4870/1941. M. E. számú rendelet I. fejezetének rendelkezéséhez képest a rögtönbíráskodás kiterjed a hűtlenség bűntettére is. Figyelemmel arra, hogy az m. kir. minisztériumnak 4870/1941. M. E. számú rendeletének 3. §-a 3. pontja értelmében a vád tárgyává tett cselekményt illetően az egyébként polgári büntetőbíráskodás alá tartozó egyének is honvéd bünbetőbíráskodás alá tartoznak, továbbá figyelemmel arra, hogy a vádlottaknak önmaguk által beismert és bizonyított cselekvősége megvalósítja a rendelkező részben megjelölt bűntett tényálladéki elemeit, végül, mert a bűncselekményt a vádlottak beszámítást kizáró és büntethetőséget megszüntető ok hiányában a rögtönbíráskodás kihirdetése

után követték el, őket a rendelkező rész értelmében bűnösnek kellett kimondani.

Az ítélet egyéb rendelkezései a felhívott törvényhelyeken alapulnak.

Zenta, 1941. évi november hó 7-én.

Dr. Tarsa Károly s. k.
hadbíró főhadnagy,
tárgyalásvezető

Jankó László s. k.
karp. c. őrmester,
jegyzőkönyvvezető

Az ítéletet megerősítem, azonban Nagyabonyi Vince Miklós VII. r., Lővei Mihályné sz. Székely Ilona VIII. r., Ősz-Szabó János IX. r. és Nagymélykuti Mátyás X. r. vádlottakra kiszabott halálbüntetést a Kormányzó Úr magas elhatározásával felruházott jogomnál fogva kegyelemből Nagyabonyi Vince Miklós VII. r. vádlottat illetően 15 (tizenöt) évi, Lővei Mihályné VIII. r. vádlottat illetően 15 (tizenöt) évi, Ősz-Szabó János IX. r. vádlottat illetően 10 (tíz) évi, Nagymélykuti Mátyás X. r. vádlottat illetően 12 (tizenkettő) évi fegyházbüntetésre változtatom át.

Ez a büntetés végrehajtandó!

Budapest, 1941. évi november 10-én.

vitéz Szombathelyi vezds. s. k.
az m. kir. honvéd vezérkar főnöke
mint illetékes parancsnok

A jogerős ítéletet és a megerősítő záradékot elítéltek előtt kihirdettem azzal, hogy dr. Gerő István I. r., Müller István II. r., Lőwi Károly III. r., Spiró Mátyás IV. r., Lőwi Dénes V. r. és Molnár Péter VI. r. elítélteken a kötél általi halálbüntetés két órán belül végre fog hajtatni, egyben Nagyabonyi Vince Miklós VII. r., Lővei Mihályné sz. Székely Ilona VIII. r., Ősz-

Szabó János IX. r. és Nagymélykuti János X. r. vádlottak büntetése a kegyelmi tény napjától veszi kezdetét.

Zenta, 1941. évi november hó 11-én, 15 óra 45 perckor.

Dr. Tarda Károly s. k.
hadbíró főhadnagy,
tárgyalásvezető

Dr. Gerő István I. r., Müller István II. r., Löwi Károly III. r., Spiró Mátyás IV., Löwi Dénes V. r. és Molnár Péter VI. r. elítélteken a kötél általi halálbüntetés a mai napon 17 óra 45 percig bezárólag végrehajtatott a rendelkező részben megállapított sorrend szerint.

Zenta, 1941. évi november hó 11-én.

Dr. Tarda Károly s. k.
hadbíró főhadnagy,
tárgyalásvezető

HIL HM eln. 13. oszt. 2737. 1942. — Másolat.

4

1941 november—1942 február
(1942. augusztus 18)

A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK BÍRÓSÁGA MÁSFÉL ÉVI BÖRTÖNNEL SÚJTJA UHRIN ISTVÁN GYOMAI LAKOST, MERT ENDRŐDÖN A KENYÉRMAGVAK ELREJTÉSÉRE ÉS A MEZŐGAZDASÁGI MUNKÁK SZABOTÁLÁSÁRA BUZDÍTOTTA A LAKOSSÁGOT

M. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága,
mint ítélőbíróság.
H. 160/42. szám.

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága, mint ítélőbíróság, Uhrin István polgári egyén vádlott ellen... Budapesten 1942. évi augusztus hó 18-án a nyilvánosság kizárásával megtartott főtárgyalás alapján, a vád és védelem meghallgatása után a következőképpen

ítélt:

az 1942. évi március 28-tól előzetes letartóztatásban levő, 1942. évi augusztus hó 4-től pedig vizsgálati fogságban levő Uhrin István gyomai születésű, illetőségű és lakos, 28 éves (1914. V. 10.), rk. vallású, magyar anyanyelvű, nőtlen, atyja: néhai János, anyja: Kuli Anna, 4 és fél hold szántóföldje van, földműves, polgári egyén vádlottat

bűnösnek mondja ki

az 1930. évi III. tc. (Élt.) 59. §-ának 4. pontjába ütköző hűtlenség bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy:

Endrődön, 1941. év novemberében és 1942. év februárjában,

tehát a háború idején, Kurilla Bálint, Kurilla István, ifj. Gallai József, Uhrin György, Gyuricza Pál és Hornok Imre endrődi lakosokat az ún. függetlenségi mozgalomban való részvételre, jelesül a tengelyhatalmaktól való elszakadás hirdetésére, a kenyérmagvak elrejtésére vagy az állatokkal való feletetésére,[9] illetve megsemmisítésére, valamint a mezőgazdasági munkák késedelmes elvégzésére törekedett reábírni, miáltal a magyar állam fegyveres erejének hátrányt, az ellenségnek pedig előnyt okozni szándékozott.

Ezért a haditörvényszék vádlottat...

1 (egy) évi és 6 (hat) hónapi börtönre, mint főbüntetésre, továbbá 5 (öt) évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanily tartamú felfüggesztésére, valamint a határsávból — illetőségi helyét kivéve — kitiltásra, mint mellékbüntetésre ítéli...

Indokok:

A haditörvényszék a vádlott részbeni beismerő vallomása, valamint a bűnperiratok alapján az alábbi tényállást állapította meg.

Vádlott 1941. év novemberétől 1942. év január hó második feléig Budapesten tartózkodott, ahol napszámos munkát végzett, szabad idejében pedig részt vett a szociáldemokrata párt Országos Ifjúsági Bizottsága által rendezett szemináriumi előadásokon és vitaestéken. Ezeknek az előadásoknak és vitaestéknek célja az volt, hogy hallgatóságukat megnyerjék az ún. függetlenségi mozgalom részére, amely tulajdonképpen kommunista célkitűzéseket szolgált. A függetlenségi mozgalom célja ugyanis az volt, hogy Magyarországot a vele szövetséges Németországtól elszakítsa, amely cél megvalósítására szolgáló eszközök gyanánt a mozgalom a Németországgal szembeni ellenséges hangulat szítását, különböző szabotázscselekmények elkövetését: különösen a kenyérmagvak elrejtését vagy az állatokkal való feletetését, megsemmisítését, a mezőgazdasági

9 A gabona beszolgáltatásának megtagadására a KMP (Békepárt) több alkalommal roplapokon szólította fel az ország lakosságát. (Lásd pl. Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1935—1945. Kossuth Könyvkiadó, 1964. 421. old.) 1943 nyarán csupán Csongrád megyében 4000, magában Szentesen 1200, Kiskunfélegyházán pedig 1000 gazda ellen indult eljárás terményrejtegetés miatt.

munkák késedelmes elvégzését jelölte meg. Ezenkívül azonban a mozgalom azt is hangoztatta, hogy Magyarországnak a szovjettől semmiféle követelése nincsen, éppen ezért nincs értelme a vele folytatott háborúnak sem, hanem oda kell hatni, hogy a katonák a fronton szökjenek át a szovjethez.

A szemináriumi előadások részvevői, így vádlott is, megbízást kaptak a függetlenségi mozgalom terjesztésére, s ennek megfelelően vádlott 1941. év decemberében történt rövid endrődi látogatása alkalmával, illetve 1942. év január hó második felében történt végleges hazatérése után az általa megbízhatóknak tartott Kurilla Bálint, Kurilla István, ifj. Gallai József, Uhrin György, Gyuricza Pál és Hornok Imre endrődi lakosokat a függetlenségi mozgalomba akként igyekezett beszervezni, hogy előttük a függetlenségi mozgalomról a szemináriumi előadásokon és vitaesteken hallottakat ismertette.

Vádlott tagadta, hogy a függetlenségi mozgalom érdekében szervező tevékenységet fejtett volna ki, illetve, hogy a függetlenségi mozgalomban maga részt vett volna, s csak annyit ismert be, hogy a szociáldemokrata párt Országos Ifjúsági Bizottságának szemináriumi előadásain és vitaestéin a tényállásban írt időben részt vett és azokon a függetlenségi mozgalomról szó volt olyan értelemben, hogy Magyarországnak elsőrendű érdeke volna magát Németországtól teljesen függetleníteni azáltal, hogy az ország kevesebbet termelne és így nem szállíthatna Németországnak. Arra vonatkozóan, hogy tagadása ellentétben áll a nyomozás során tett részletes beismerő vallomásával — vádlott miként a nyomozásvezető által történt kihallgatása során is —, arra hivatkozott, hogy korábbi beismerő vallomását kényszer, nevezetesen bántalmazás hatása alatt tette.

A bűnperiratokból kitetszőleg Kurilla Bálint, Kurilla István, ifj. Gallai József, Uhrin György, Gyuricza Pál és Hornok Imre, akik ellen az Élt. 59. § 4. pontjába ütköző hűtlenség bűntette címén — a függetlenségi mozgalomban való részvétel miatt — tett feljelentést a m. kir. honvéd vezérkar főnöke, mint illetékes parancsnok a Kbp. 138. § 1. bekezdése alapján félretenni rendelte, az előzetes nyomozás során a vádlottra vonatkozó ítéleti tényállást megerősítő vallomást tettek, később

azonban a nyomozás során azt bántalmazásra való hivatkozással szintén visszavonták.

A haditörvényszék azonban nem fogadta el vádlottnak azt a védekezését, hogy beismerő vallomását csupán kényszer hatása alatt tette, mert...

vádlottnak a főtárgyaláson tett részbeni beismerő vallomása az ügy lényegi részére vonatkozik és — tekintettel arra, hogy vádlott huzamos időn keresztül látogatta a szemináriumi előadásokat és vitaesteket — magában véve is kétségtelenné teszi a vádlottnak a függetlenségi mozgalomban való részvételét.

A haditörvényszék arra a meggyőződésre jutott, hogy vádlott elkövette az ítélet rendelkező részében körülírt cselekményt.

Minthogy pedig a haditörvényszék megítélése szerint vádlott cselekvősége alkalmas volt arra, hogy a magyar állam és szövetségese fegyveres erejének hátrányt, az ellenségnek pedig előnyt okozzon, ennélfogva az kimeríti a rendelkező részben megjelölt törvényszakasz tényálladéki elemeit, miért is abban vádlottat bűnösnek kimondani és megbüntetni kellett.

A büntetés kiszabásánál a haditörvényszék súlyosbító körülményt nem észlelt, ellenben enyhítő körülménynek vette vádlott feddhetetlen előéletét, részbeni beismerését, hogy számottevő eredményt nem ért el cselekvőségével, vádlottnak testi fogyatkozása (nagyothallás) és idegessége folytán kisebb fokban csökkent beszámítási képességét. E körülmények gondos és lelkiismeretes mérlegelése során a haditörvényszék a Btk. 92. §-ában meghatározott rendkívüli enyhítő jog alkalmazását találta indokoltnak, mert az enyhítő körülmények túlsúlyban vannak, s ehhez mérten vádlott egyéniségének figyelembevételével, alanyi bűnösségével és bűncselekménye tárgyi súlyával arányban állóan szabta ki a büntetést.

A hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését a törvény kötelező rendelkezése alapján szabta ki a haditörvényszék.

A haditörvényszék vádlottat illetőségi helyéről nem tiltotta ki, mert családi körülményei és megélhetése őt e helyhez köti s az innen való kitiltás a büntetés célján túlmenő káros következményekkel járhatna.

Az ítélet egyéb rendelkezései a felhívott törvényszakaszokon alapulnak.

Budapest, 1942. évi augusztus hó 18-án.

Dr. Balthazár Géza hb. szds. s. k.
tárgyalásvezető

Hantos József főtörzsőrm. s. k.
jegyzőkönyvvezető

Az ítéletet megerősítem!

Budapest, 1942. évi augusztus hó 24-én.

vitéz Szombathelyi vezds. s. k.
a m. kir. honvéd vezérkar főnöke,
mint illetékes parancsnok

HIL HM eln. 13. oszt. 48914. 1942. — Másolat.

1942

„Aki hazafi: cselekszik ott, ahol van és úgy, ahogy tud... a kaszárnyában vagy az egyetemen, a gyárban, vagy a gazdakörben... Az igét hirdetni nem elég."

(A Kossuth-rádió 1942. augusztus 25-i adásából.)

5

1942. január 4—február 12

(1942. szeptember 25)

A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETE BORKANYUK ELEK ÜGYÉBEN, AKIT KISSZÁMÚ EJTŐERNYŐS CSOPORTJÁVAL PARTIZÁNMOZGALOM SZERVEZÉSE CÉLJÁBÓL KÁRPÁTALJA TERÜLETÉRE DOBTAK LE

M. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága,
mint ítélőbíróság
H. 178/42. szám.

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága, mint ítélőbíróság az 1930. évi III. tc. 95. §-ának 2. pontjába ütköző hűtlenség bűntette miatt vádolt Borkanyuk Elek[1], Borkanyuk Demeterné, Borkanyuk László és Borkanyuk Anna polgári egyén vádlottak ellen a m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága által kiadott büntető indítvány folytán emelt vád felett... Budapesten, 1942. évi szeptember hó 25-én a nyilvánosság kizárásával megtartott főtárgyaláson, a vád és védelem meghallgatása után a következőképpen

ítélt:

az 1942. évi február hó 12-étől június hó 19-ig előzetes letartóztatásban volt, azóta vizsgálati fogságban levő

1 Borkanyuk Elek (1901—1942) szülei szegény kárpátaljai erdőmunkások voltak. Gyermekük is ezt a foglalkozást űzte. 22 éves korában kezdett tanulni. A polgári iskola elvégzése után a Kereskedelmi Akadémiát látogatta. 1924-től tagja volt a Csehszlovák Kommunista Pártnak. 1926-ban Harkovban pártakadémián tanult, s újságírói képesítést szerzett. 1929-ben a kárpátaljai Komszomol területi titkára, később a terület párttitkára és parlamenti képviselője lett. A kárpátukrajnai Pravda főszerkesztője is volt. Kárpátalja magyar megszállása előtt a Szovjetunióba ment. 1942 januárjában partizánbevetésre a Kárpátokba került. A csoport a földreszálláskor szétszóródott. 2 ember hősi halált halt, a többit elfogták. Borkanyuk szerencsésen hazajutott, de a horthysta hatóságok hamarosan nyomára bukkantak és elfogták. A katonai bírósági tárgyalás után a Margit-körúti fogházban 1942. október 3-án kivégezték. Utolsó szavaiként ezt kiáltotta: „Éljen a független, szabad Magyarország".

Borkanyuk Elek

kőrösmezői születésű, ismeretlen illetőségű, szovjet-orosz állampolgár, 41. éves, (1901. I. 11.), felekezet nélküli, azelőtt g. kat. vallású, ruszin nemzetiségű, nős, volt csehszlovák országgyűlési képviselő, kb. 2000 P értékű vagyona van, atyja: néhai Elek, anyja: Kocserzsuk Doszja, p. e. I. r. vádlottat

bűnösnek mondja ki

az 1930. évi III. tc. 59. §-ának 2. pontjába ütköző hűtlenség bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy:

Gilicsinből (Szovjet-Oroszország) 1942. évi január hó 4-én repülőgépen útbaindulva, mintegy hat főből álló ejtőernyős csoport parancsnoka — abból a célból, hogy Magyarország területén hadifontosságú üzemekben és tereptárgyakon rombolást kövessen el, továbbá, hogy Kárpátalja területén az elégedetlen elemekből partizánmozgalmat szítson — Kőrösmező közelében ejtőernyővel a földre ereszkedett, polgári ruhát öltött, hozzátartozóival az összeköttetést felvette, azokat fegyverszerzésre iparkodott rábírni, általuk a hatósági intézkedésekről és a lakosság hangulatáról állandóan tájékoztatta magát, minthogy azonban a vele egy időben ugyancsak ejtőernyővel földre ereszkedett társait a magyar, illetve a német hatóságok hamarosan ártalmatlanná tették, s február hó 12-én ő is kézre került, cselekményét be nem végezhette, tehát háború idején az ellenségnek előnyt okozni megkísérelte, továbbá

az 1942. évi február hó 19-től március hó 9-ig előzetes letartóztatásban volt, s június hó 28-tól vizsgálati fogságban levő

özv. Borkanyuk Demeterné

sz. Peredáruk Jeudocha, kőrösmezői születésű, illetőségű és lakos, 56 éves, (1886. III.) g. kat. vallású, ruszin nemzetiségű, özvegy, háztartásbeli, vagyontalan, atyja: néhai Peredáruk Elek, anyja: Haszasinyuk Anna, p. e. II. r.,

az 1942. évi február hó 19-től március hó 9-ig előzetes letartóztatásban volt, június 28-tól vizsgálati fogságban levő

Borkanyuk László

kőrösmezői születésű, illetőségű és lakos, 60 éves, (1882. II. 11.) g. kat. vallású, ruszin nemzetiségű, nős, földműves, kb. 2000 P

értékű vagyona van, atyja: néhai Alexa, anyja: Kocserzsuk Doszja, p. e. III. r. és

az 1942. évi február hó 19-től március 9-ig előzetes letartóztatásban volt és június 28-tól vizsgálati fogságban levő

Borkanyuk Anna

kőrösmezői születésű, illetőségű és lakos, 19 éves (1923. III. 27.) g. kat. vallású, ruszin nemzetiségű, hajadon, háztartásbeli, vagyontalan, atyja: néhai Demeter, anyja: Peredáruk Jeudocha, p. e. IV. r. vádlottat

bűnösnek mondja ki

az 1930. évi III. tc. 59. § 1. pontjába ütköző hűtlenség bűntettében, amelyet azáltal követett el, hogy:

Kőrösmezőn, 1942. évi január hó 5-től február hó 12-ig terjedő időben I. r. vádlottat (Borkanyuk Eleket) hatóság elől rejtegették, élelemmel, ruházattal stb.-vel ellátták és feladata szempontjából jelentőséggel bíró körülményekről rendszeresen tájékoztatták, tehát háború idején oly cselekményt követtek el, amely által a magyar állam fegyveres erejének szándékosan hátrányt, az ellenségnek pedig szándékosan előnyt okoztak:

és ezért

Borkanyuk Elek I. r. vádlottat az 1930. évi III. tc. 59. §-ának utolsó bekezdésében foglalt büntetési tétel,

Borkanyuk Demeterné II. r., Borkanyuk László III. r., és Borkanyuk Anna IV. r. vádlottakat pedig

az 1930. évi III. tc. 59. §-ának 1. bekezdésében foglalt büntetési tétel, továbbá valamennyi vádlottat ugyanezen törvény 70. §-a alapján, Borkanyuk László III. r. vádlottat illetően a Btk. 91. §, Borkanyuk Demeterné II. r. és Borkanyuk Anna IV. r. vádlottakat illetően pedig a Btk. 92. §-ának alkalmazásával

Borkanyuk Elek I. r. vádlottat kötél által végrehajtandó halálra,[2]

2 A mártírhalált halt Borkanyuk Elek nevét viselte a 70—80 főt számláló partizáncsoport, amely 1944 végén, 1945 elején a morvaországi Javoricka környékén működött. Az oroszokból, csehekből, szlovákokból álló csoportban, amely a Jermák-osztag csoportja volt, néhány angol és egy magyar is harcolt. (Horányi Gyula beszámolója HIL Pgy. Cs/12.)

Borkanyuk Demeterné II. r. vádlottat 5 (öt) évi fegyházra, Borkanyuk László III. r. vádlottat 10 (tíz) évi fegyházra, s Borkanyuk Anna IV. r. vádlottat 2 (kettő) évi fegyházra mint fő, valamennyi vádlottat 10 (tíz) évi hivatalvesztésre és politikai jogaik gyakorlatának ugyanily tartamú felfüggesztésére, továbbá I. r. vádlottat Magyarország területéről való kiutasításra és a visszatéréstől örökre való eltiltásra, II., III. és IV. r. vádlottakat pedig a határsávból — illetőségi helyüket kivéve — való kitiltásra, mint mellékbüntetésre ítéli . . .

Indokok:

A haditörvényszék a főtárgyaláson kihallgatott vádlottak vallomása, az ismertetett iratok alapján a következő tényállást állapította meg.

Borkanyuk Elek I. r. vádlott, aki a volt Csehszlovák Köztársaság idején a prágai parlamentben Kárpátalja kommunista párti országgyűlési képviselője volt, 1939. évi március 14-én éjjel, egy nappal előbb, mielőtt a magyar csapatok Kárpátalját visszafoglalták, Románián keresztül Szovjet-Oroszországba ment s ott telepedett meg. 1941. év januárjában elnyerte az orosz állampolgárságot, majd 1941. július 3-án besorozták orosz katonának és ejtőernyős kiképzésben részesítették, majd egy 6 tagból álló ejtőernyős csoport parancsnokságával bízták meg. A csoport tagjai közül egy — a rádiós — orosz nemzetiségű és állampolgár, míg a többi Magyarországból emigrált kommunista világnézetű egyén volt.

A I. r. vádlott parancsnoksága alatt álló ejtőernyős csoportot nagy mennyiségű (60 kg) robbanóanyaggal, azonkívül 50 kézigránáttal, 10 db pokolgéppel, rádió-leadó készülékkel és egyéb műszaki anyagokkal, továbbá fejenkint 1—1 pisztollyal és 1—1 géppisztollyal, valamint megfelelő mennyiségű lőszerrel és élelmiszerrel, 12 000 pengővel és 500 dollárral, azonkívül igazoló okmányokkal és térképekkel látták el.

A csoportot — miután vasutak és egyéb műtárgyak robbantására kiképezték — 1942. január 4-én délután repülőgépen a Kárpátok fölé vitték s ott a csoport tagjai ejtőernyőn leereszkedtek.

Az ejtőernyős csoport indulás előtt azt az utasítást és feladatot kapta, hogy kb. 1 hónapig ne kezdjen semmi akcióba,

csak tájékozódjék, s amikor a helyzetet elég érettnek találja, kezdje meg a partizáncsapatok szervezését, hidak, vasutak, hadiüzemek és egyéb műtárgyak robbantását, amely a magyar csapatok utánpótlását akadályozza.

A leereszkedő ejtőernyősök közül négyen Galíciában — német megszállás alatt levő területen — ketten, Borkanyuk Elek I. r. vádlott és egy Kővágó Gyula nevezetű egyén, magyar területen értek földet. Kővágó Gyula leereszkedés után a magyar határvadászokkal felvette a harcot és harc közben elesett, míg I. r. vádlott Kőrösmezőre ment, s ott testvérbátyja, Borkanyuk Demeter özvegyének lakására ment. Itt Borkanyuk Demeterné II. r., Borkanyuk László III. r. és Borkanyuk Anna IV. r. vádlottak a pincében a burgonya alatt búvóhelyet készítettek neki, III. r. vádlott ezenkívül még polgári ruhával is ellátta I. r. vádlottat, aki odaérkezése után 4—5 nap múlva polgári ruhába öltözött át, az ejtőernyős egyenruháját pedig II. és IV. r. vádlottak elásták. A pincében kb. 2 hétig tartózkodott I. r. vádlott, amikor is a nagy hideg elől a házba húzódott és ott a kemence padkájában egy 70 cm hosszú és 50 cm széles üreget vájt magának és éjjel abban aludt. Ugyancsak ide húzódott, ha II. r. vádlott lakásába idegen egyén ment be. Rejtőzködése alatt II. r. és IV. r. vádlottak élelmezték.

I. r. vádlottat rejtőzködésének ideje alatt kérésére II., III. és IV. r. vádlottak állandóan tájékoztatták az ejtőernyősök elleni hatósági intézkedésekről és a nép hangulatáról.

I. r. vádlott, aki a repülőgépből való kiugrás közben géppisztolyát elvesztette, s csupán csak egy pisztolya maradt, az időközben elhalt Borkanyuk Jánost megkérte, hogy részére egy puskát szerezzen, de kérésének Borkanyuk János nem tudott eleget tenni.

I. r. vádlott kőrösmezői tartózkodása alatt 200 pengőt adott III. r. vádlottnak és az élelmezés fejében kb. 400 pengőt II. r. vádlottnak.

A német hatóságoknál önként jelentkezett rádiómérnököt és az elfogott Dékán József ejtőernyőst a német hatóságok a magyar nyomozó hatóságoknak kikérdezés céljából kiadták, amikor is nevezettek előadták, hogy I. r. vádlott volt a pa-

rancsnokuk, mire megindult ellene, illetve kézrekerítésére a nyomozás.

Ennek során kikérdezték III. r. vádlottat is, aki végre is bevallotta I. r. vádlott rejtekhelyét, mire február 12-én nevezettet elfogták.

Elfogatása után a megejtett házkutatáskor II. r. vádlott lakásán egy Popovits László névre kiállított szabályszerű magyar állampolgársági bizonyítványt és egy széleslonkai községi bélyegzővel ellátott népmozgalmi igazolványt, valamint több Técső község és 3 Széleslonka község körbélyegzőjével ellátott kijelentőlapot találtak, amelyekre vonatkozóan I. r. vádlott beismerte, hogy azokat Szovjet-Oroszországból hozta magával. Ugyanakkor találtak a lakásban 7000 pengőt és 500 dollárt, amit szintén I. r. vádlott hagyott ott elfogásakor.

Vádlottak beismerték a terhükre rótt cselekmények elkövetését.

I. r. vádlott azzal védekezett, hogy bár megbízást kapott erre, nem akart sem robbantásokat végrehajtani, sem partizánszervezkedést kezdeményezni, hanem elrejtőzve meg akarta várni a háború végét, amikor is önként jelentkezett volna. Előbb azért nem mert jelentkezni, mert félt, hogy agyonlövik.

II., III. és IV. r. vádlottak azzal védekeztek, miszerint I. r. vádlottat azért rejtették el és látták el a szükséges ruhával és élelemmel, mert vele közeli rokonságban vannak.

Borkanyuk Elek I. r. vádlott védekezésével szemben azokból a körülményekből, hogy:

leereszkedése után nem jelentkezett a magyar hatóságoknál, rövidesen polgári ruhába öltözött át,

hozzátartozói útján állandóan tájékoztatta magát a kárpátaljai eseményekről, a hatóságok intézkedéseiről és a néphangulatról,

III. r. vádlottól érdeklődött partizáncsapatok megszervezésének lehetőségéről,

IV. r. vádlott vallomása szerint puskát akart az elhunyt Borkanyuk János által szerezni,

idegen névre kiállított szabályszerű magyar állampolgársági bizonyítvánnyal és népmozgalmi igazolvánnyal volt ellátva, végül

hozzátartozói előtt tett ama kijelentéséből, hogy a „Páncélház" közelében elfogott ejtőernyősök gyávák voltak, s ő nem adná meg magát élve,

összevetve Dékán József szovjet ejtőernyősnek a főtárgyaláson ismertetett ama vallomásával, hogy az elindulás előtt kapott utasítás szerint a tevékenységüket a földreszállás után kellő tájékozódás birtokában kb. csak 1 hónap múlva kezdjék meg,

a haditörvényszék arra a következtetésre jutott, hogy I. r. vádlott, mihelyt az időt elérkezettnek látja, tevékenységbe akart kezdeni és a vállalt feladatot végre akarta hajtani.

Tekintettel arra, hogy I. r. vádlott az egyenruhát levetette, tehát magát mint katonát felismerhetetlenné tette, reá nézve a hadifoglyokra vonatkozó nemzetközi jogszabályok nem alkalmazhatók, s ennélfogva őt polgári egyénnek kell tekinteni, akire a fentiek szerint megállapítást nyert, hogy cselekménye a magyar állam fegyveres erejének érdekeit nagy fokban veszélyeztette. Ezért őt a rendelkező rész szerint bűnösnek kellett kimondani és meg kellett bünteni.

De bűnösnek kellett kimondani Borkanyuk Demeterné II., Borkanyuk László III. r. és Borkanyuk Anna IV. r. vádlottakat is, mert őket nem csupán feljelentési kötelezettség elmulasztása terheli, hanem tevékenyen közreműködtek a rendelkező részben leírt magatartásukkal abban, hogy I. r. vádlott a feladatát majd végrehajthassa.

A haditörvényszék úgy találta, hogy II., III. és IV. r. vádlottak cselekménye nem bűnsegédi minőségben elkövetett hűtlenség kísérletének a bűntettét valósítja meg, hanem egy önálló és befejezett bűncselekmény tényálladékát meríti ki és ezért a vádindítványtól eltérően nem az 59. § 2., hanem az 1. pontja szerint minősítette hűtlenségi cselekményüket.

A büntetés kiszabásánál a haditörvényszék súlyosító körülményt egyik vádlott terhére sem észlelt. Ezzel szemben a töredelmes beismerésüket, továbbá, hogy a cselekményt I. r. vádlott, mint közeli hozzátartozójuk javára követték el, II. és IV. r. vádlottnál még a feddhetetlen előéletüket és végül alacsony értelmi fejlettségüket, IV. r. vádlottnál pedig még a 20 éven aluli életkorát is.

Az enyhítő körülmények mérlegelése után úgy találta a haditörvényszék, hogy III. r. vádlottnál a Btk. 91. §, II. és IV. r. vádlottaknál pedig a Btk. 92. §-ában foglalt enyhítőjog alkalmazása indokolt, s a kiszabott büntetés áll bűnösségük fokával és cselekményük súlyával arányban.

I. r. vádlottnál enyhítő körülményt nem talált a bíróság.

Az ítélet egyéb rendelkezései a felhívott törvényszakaszokon alapulnak.

Budapest, 1942. évi szeptember hó 25-én.

Dr. Topolay Imre s. k.
hadbíró százados,
tárgyalásvezető

Dr. Tisje József s. k.
karp. c. őrv.,
jegyzőkönyvvezető

Az ítéletet megerősítem és végrehajtását elrendelem!
Budapest, 1942. évi október hó 2-án.

vitéz Szombathelyi vezds. s. k.
a m. kir. honvéd vezérkar főnöke.
mint illetékes parancsnok

Elítéltekkel a végrehajtató záradékot közöltem.

II., III. és IV. r. elítéltek szabadságvesztés büntetése a mai napon veszi kezdetét, de abba a Kbp. 417. § értelmében az ítélet kihirdetése napjától (1942. évi szeptember hó 25-től) a mai napig eltelt idő beszámít.

Budapest, 1942. évi október hó 2-án.

Dr. Topolay hb. szds. s. k.
tárgyalásvezető

HIL HM eln. 13. oszt. 35580. 1942. — Másolat.

A FRANCIA FRANKTIRŐRÖK ÉS PARTIZÁNOK NEMZETI EGYESÜLETE TANÚSÍTJA, HOGY FRIEDMANN IMRE MAGYAR PARTIZÁN RÉSZT VETT AZ ANTIFASISZTA ELLENÁLLÁSI HARCBAN

Alulírottak, a Francia Franktirőrök[3] és Partizánok volt Nemzeti Katonai Bizottsága, tanúsítjuk, hogy

Friedmann Imre, alias „Emeri Francois"
(II. rue Maréchal a Paris 13 Seine)

1942 elején a párizsi körzetben önként belépett a Francia Belső Front Fegyveres Erői szerves részét alkotó Francia Franktirőrök és Partizánok soraiba.

Nevezett bátran és becsülettel vett részt több, az ellenség elleni akcióban (szabotázs, különítmények megtámadása, robbanóanyag gyártása stb.). A rábízott feladatokat mindig sikerrel hajtotta végre.

Az egyik akció végrehajtása folyamán Párizsban letartóztatták[4] és Rouille-ba internálták. 1944. május 14-én azonban La Rochelle-ből megszökött.[5]

3 Jelentése „szabad lövész". Franktirőröknek nevezték a Franciaországba behatolt ellenséges csapatok ellen küzdő önkéntes gerillaharcosokat. Jelentős szerepet játszottak az 1870—71. évi francia—porosz háború idején a német csapatok elleni harcokban. A második világháború alatt, a német megszállás idején a Francs-tireurs et Partisans (FTPF) szervezetbe tömörült franktirőrök részesei voltak az ország felszabadításáért, a hitlerista megszállók ellen folytatott ellenállási mozgalomnak. Tevékenységüket a Francia Kommunista Párt irányította.

4 Friedmann Imre (mozgalmi néven Fenyvesi Imre) így ír erről. „A Gestapónak sikerült a Bleriot repülőgépgyárból egy partizáncsoportot kiemelni. Közülük egy ember a vallatás során fontos adatokat szolgáltatott ki, melynek következményeként 6 üzemi csoport lebukott. Köztük Berthier elvtárs, az üzemi központ irányítója is, akivel én is tartottam a kapcsolatot. Miután erről nem értesültünk, Berthier elvtárssal korábban megbeszélt találkozón megjelentem, de már elkéstem, mert már ott járt a francia titkosrendőrség, amelynek sikerült Berthier titkos feljegyzéseit megfejteni, a titkos találkozó helyén megjelenni és letartóztatni." (HIL Pgy. F/22. sz.)

5 Francia kikötőváros az Atlanti-óceán partján.

Szökése után újra elfoglalta helyét a Francia Franktirőrök és Partizánok soraiban, és aktívan részt vett hazánk területének felszabadításában.[6]

Ezt az igazolást hivatalos felhasználás céljából adtuk ki.

Francia Franktirőrök és Partizánok.
Volt Nemzeti Katonai Bizottság elnöke

F. Vigne alezredes
Volt Francia Franktirőrök
és Partizánok Nemzeti Egyesülete

HIL Pgy. F/22. — Francia nyelvű eredeti.

6 Friedmann Imre visszaemlékezése a HIL Pgy. F/22. sz. alatt található.

7

1942. eleje
(1943. július 14)

BÍRÓSÁGI ÍTÉLET HEKEPEK ERZSÉBET HŰTLENSÉGI PERÉBEN, AMELYET HÁBORÚELLENES RÖPCÉDULÁK SZÓRÁSÁÉRT HOZTAK

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága, mint ítélőbíróság Hekepek Erzsébet polgári egyén vádlott ellen... Budapesten, 1943. évi július hó 14-én a nyilvánosság kizárásával megtartott főtárgyalás alapján, a vád és védelem meghallgatása után a következőképen

ítélt:

Hekepek Erzsébet

budapesti születésű, illetőségű és lakos, 20 éves, (1923. VI. 5.), r. k. vallású, hajadon, elárusítónő, vagyontalan, magyar nemzetiségű, anyja: Hekepek Margit, p. e. vádlottat

bűnösnek mondja ki

az 1930. évi III. tc. 59. § 4. pontjába ütköző hűtlenség bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy:

Budapesten, 1942. év elején abból a célból, hogy a magyar állam fegyveres erejének szándékosan hátrányt, az ellenségnek pedig előnyt okozzon, Steiner Ferenccel, a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagjával a háború ellen izgató röpcédulák szórására szövetkezett, és 3 ízben röpcédulák szórásánál Újpesten és Pesterzsébeten őrt állva közreműködött, két alkalommal pedig a Szabad Nép című kommunista sajtótermék egy-egy példányát elolvasás céljából átvette

és ezért őt

az 1930. évi III. tc. Élt. 59. § 1. bekezdésébe foglalt büntetési

tétel, az Élt. 70. § 1. bekezdése és a Ktbtk. 8. § alapján és a Btk. 92. § alkalmazásával

6 (hat) havi, hetenként 1 (egy) napon bőjttel, a bőjtnapokon kemény fekvőhellyel súlyosbított börtönre, mint főbüntetésre, 3 (három) évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanily tartamú felfüggesztésére, valamint a határsávból — illetőségi helyét kivéve — való kitiltásra, mint mellékbüntetésre ítéli.

Budapest, 1943. évi július hó 14-én.

Dr. Piri Gábor s. k.
hadbíró százados,
tárgyalásvezető

Nagy Géza s. k.
karp. szkv.,
jegyzőkönyvvezető

Az ítéletet megerősítem!
Budapest, 1943. évi július hó 31-én.

vitéz Szombathelyi vezds. s. k.
a m. kir. honvéd vezérkar főnöke,
mint illetékes parancsnok

HIL HM eln. 13. oszt. 5002. 1942. — Másolat.

8

1942 eleje
(1944. december 22.)

A FRANCIA FELSZABADÍTÁSI KORMÁNYBIZOTTSÁG IGAZOLJA, HOGY FISCHER ANDOR MAGYAR PARTIZÁN TEVÉKENYEN RÉSZT VETT A FRANCIA ELLENÁLLÁSI MOZGALOMBAN

Francia Köztársaság

Trévoux, 1944. december 22.

Alulírott Mamet úr, a Trévoux-i Felszabadulási Kormánybizottság elnöke, valamint Reynon úr, a titkos haderők vezetője ezennel igazolják, hogy Fischer Andor úr, „Anfi"[7] született 1903. február 1-én 1942. év elejétől a francia ellenállási mozgalomhoz tartozott, és abban aktívan részt vett.

Nevezett rádióhírszolgálat útján biztosította az összeköttetést bel- és külfölddel.[8]

Birtokában volt egy fegyver és robbanóanyag lerakat.[9] A lakása az ellenállási (partizán) szervek rendelkezésére állott, hogy ott elrejtsen összekötő közegeket és vezérkari tiszteket.[10]

A nemzeti felkelés pillanatában fegyvert fogott a trévoux-i szabad csapatokkal (Valin-Noel csoport, a didier-i tábor), ahol a csoport vezérkarához osztották be. Részt vett minden ütközetben (Meximieux) egészen a körzet felszabadításáig. A reá-

7 Az ellenállási mozgalomban viselt álneve volt.

8 Saint Michel kapitány így ír Fischer ez irányú tevékenységéről: „Létrehozta és fenntartotta az összeköttetést a rádió-hírszolgálat Trévoux-i (Ain megye) és Villefranche-i (Saone Rhône megye) csoportjai között... Lakásán rádió adó-vevőállomást rendezett be, hogy fenntartsa az összeköttetést Párizs, Lyon és London között." (HIL Pgy. F/30. sz.)

9 Az okmány rossz magyarsággal készült és nem hiteles fordításban maradt ránk. E mondat helyes értelmezése: Lakásán a partizánok fegyvert és robbanóanyagot tároltak.

10 Fischer Andor a lakásán elrejtette Saint Michel kapitány felfegyverzett csoportját. A dokumentumban említett akciók végrehajtásában Fischer Andor felesége is tevékenyen részt vett.

bízott feladatokat mindenkor veszélyt nem ismerve hajtotta végre.[11]

A felszabadulás után minden erejét a közlekedés megszervezésére fordította (autó- és autóbuszforgalom).

Jelenleg tagja a Felszabadítási Kormánybizottságnak.

Pecsét:	Aláírás:
Felszabadítási Kormánybizottság Francia Belső Haderők Trévoux-i körzet	Mamet, a Felszabadítási Kormánybizottság elnöke Reynon, a titkos haderők vezetője

HIL Pgy. F/30. sz. — Másolat.

11 Az egyik dandárparancsnoki napiparancs így emlékezik meg Fischer tevékenységéről: „Az ellenséget mindenütt keményen verte és a rábízott feladatokat veszélyt nem ismerve hajtotta végre. Ezen napiparanccsal a Francia Hadirend bronz csillagával való kitüntetés jár." (HIL Pgy. F/30.) A 8. katonai körzet által kiadott igazolvány tanúsítja, hogy Fischer Andor 1944. V. 20-tól 1944. IX. 3-ig a francia belső haderőben teljesített szolgálatot.

9

1942. február 17—július 6
(1943. szeptember 17)

TÖMÖSI FERENC SZÁZADOST A LEGFELSŐBB HONVÉD TÖRVÉNYSZÉK ANTIFASISZTA KIJELENTÉSEIÉRT LEFOKOZZA ÉS 4 HAVI FOGHÁZRA ÍTÉLI

M. kir. legfelsőbb honvéd törvényszék.
P. II. 181/43. szám.

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. legfelsőbb honvéd törvényszék... a szabadlábon levő Tömösi Ferenc m. kir. „Török Ignác" II. honvéd utász zászlóalj állományába tartozó százados vádlott ellen... Budapesten 1943. évi szeptember hó 17. napján a nyilvánosság kizárásával tartott tárgyaláson... a m. kir. honvéd koronaügyész helyettesének, dr. Farnady Károly hadbíró ezredesnek a meghallgatása után, a szabadlábon levő vádlott jelenlétében, a következőleg

ítélt:

... a vádlottat bűnösnek mondja ki

1. az 1937. évi X. tc. 2. §-ában ütköző folytatólagosan elkövetett vétségben, melyet azzal valósított, meg, hogy

Kijevben, 1942. évi február hó 17-től július 6-ig terjedő időben, közelebbről ismeretlen időpontban tiszt bajtársai előtt az alábbi kijelentéseket tette:

„A német győzelem bizonyos függő helyzetbe hozza Magyarországot Németországgal szemben, ami semmiképpen sem kívánatos, sem a tengelyhatalmak hírei, sem pedig a propagandája nem tartalmazzák mindig a teljes igazságot, valótlan, hogy Oroszország támadni készült, Németország gazdasági okokból kényszerült a háború megindítására", továbbá: „Né-

metországnak nehéz lesz ezt a háborút megnyernie, mert a demokrata hatalmak nagy erővel rendelkeznek, hatalmas az érdekkörük a tengelyállamokhoz képest, bármiként is lekicsinyli a tengelypropaganda Amerika gazdasági erejét, mert a békebeli statisztika mást mutat, a tengelyállamokkal szemben a demokrata hatalmak jól átgondolt, koncentrikus támadást vezetnek, ha a térképre nézünk, rá kell jönnünk, hogy a 80 milliós Németország nem győzheti le a 180 milliós orosz népet, Japán nem érhet el sikereket a 400 milliós Kínával szemben, sem India, sem az arab világ sem fog fellázadni az angolokkal szemben, hiába hangoztatja ezt a tengely propagandája, mert angol pénzből élnek, s ha lázongnak is, anyagi előnyükért teszik", végül egy alkalommal a magyar fegyverekről folytatott beszélgetés során a magyar géppuskát elavultnak mondta, miután oly híreket koholt, amelyek a köznyugalmat zavarták és az ország külső politikájának érdekeit veszélyeztethetik és

2. a Szolgálati Szabályzat I. Rész általános határozványaiba ütköző fegyelmi kihágásban, amelyet azáltal követett el, hogy az 1. pont alatt említett időben tiszt bajtársaival folytatott beszélgetés alkalmával a németek által Kijevnél a Dnyeperen épített ideiglenes híddal kapcsolatban a németek visszavetésére célozva kijelentette, hogy fogják a németek még azt robbantani, továbbá a következő kijelentéseket tette:

„A szovjet lakosságnak nem is volt olyan rossz dolga, mint nálunk a propaganda hirdette, az emberek általában jól éltek, megvolt mindenük, jó volt a családvédelem is, amit a gyermekszaporulat bizonyít, számos olyan intézményük van, amiből a művelt nyugat tanulhatna", amikor pedig az egyik német rádióállomás Németország államfőjének beszédét ismertette, őt: „Ni, a kis Hitler" kijelentéssel ihlette, a Donau rádióállomás bemondóját „stricinek" nevezte, s végül egy földbirtokpolitikai vita során olyan kijelentéseket tett, amelyekből az ellentétes felfogású hallgatói az ő elveire vonatkozóan téves következtetéseket vontak le s ennek következtében őt antiszociális érzelműnek vélték, mely kellő megfontoltságot nélkülöző kijelentéseivel magát hátrányos megítélésnek tette ki, s őt ezért az 1937. évi X. tc. 2. §-ában foglalt büntetési tétel (egy évig terjedhető fogház) és a Ktbtk. 22. § 5. pontja alapján, a Ktbtk. 55.

§-ára való figyelemmel, a Ktbtk. 8. §-ának az alkalmazásával 4 (négy) havi, hetenként egy napon bőjttel, s a bőjtnapokon kemény fekvőhellyel súlyosított fogházra mint főbüntetésre, és lefokozásra, mint mellékbüntetésre ítéli.[12]

Matoltsy vőrgy. s. k.
alelnök

dr. Waschner Hermann s. k.
hb. ezds. tanácselnök

HIL Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 9. doboz. 8. — Másolat.

12 Az írott iratot kivonatosan ismertettük.

10

1942. február 19

(1942. március 13)

A SZÉKESFEHÉRVÁRI HADTESTPARANCSNOKSÁG VÁD- ÉS ELFOGATÓPARANCSA SÖRÖS REZSŐ, VALAMINT SOLYMÁRI KÁROLY SÁRISÁPI BÁNYÁSZOK ELLEN, AKIK A VÖRÖS HADSEREG GYŐZELMÉT HANGOZTATTÁK

Vád- és elfogatóparancs

I. Sörös (Schauer) Rezső... sárisápi illetőségű és lakos, róm. kat. vallású, bányász foglalkozású, a m. kir. II/2. hadiüzemi személyzeti parancsnok állományába tartozó hadiüzemi munkás ellen...

II. Solymári Károly... Sárisápon született, uo. illetőségű és lakos, róm. kat. vallású, bányász foglalkozású, a m. kir. II/2. hadiüzemi személyzeti parancsnok állományába tartozó hadiüzemi munkás ellen... akiket alapos gyanú terhel, hogy:

I. Sörös Rezső

Dorogon, 1942. évi február hó 19-én a X-es aknában az ott egybegyűlt munkáscsoport előtt az alábbi kijelentéseivel, úgymint „a végső győzelem a szovjeté lesz, a sárisápiaknak nem kell félniük, mert tót nyelvük majdnem egyezik az orosszal; Sárisáp már most is kis Moszkva, annyi a kommunista ott; az oroszok győzelme biztos, mert rengeteg gabonájuk, emberük és hadianyaguk van" — az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos megsemmisítésére izgatott (az 1921. III. tc. 5. § 1. bekezdésébe ütköző és e törvényhely szerint büntetendő az állami és társadalmi rend felforgatására és megsemmisítésére irányuló vétség),

Dorogon, 1942. évi február hó 19-én a X-es aknában az ott egybegyűlt munkáscsoport előtt a következő kijelentéseket tette: „a fogságba esett magyarok üzenik, hogy ne harcoljanak Hitlerért és a magyar urakért, hanem adják meg magukat vagy szökjenek át a szovjet hadsereghez, mert ott jó dolguk lesz, mivel ott jólét és gazdagság uralkodik. Ha bejönnek az oroszok, csúnya mészárlást csinálnak majd a potrohos hasú urakon, akik elesznek mindent a szegény munkásság elől és dolgoztatják őket éhbérért" — miáltal az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos megsemmisítésére, valamint a magyar fegyveres erő szolgálati fegyelme ellen izgatott,
(az 1921. III. tc. 5. § 1. bekezdésébe és a 6. § 1. bekezdésébe ütköző, az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló vétség) —

vádirat szerkesztését és annak a helybeli honvéd törvényszékhez való benyújtását rendelem el.

Egyben terheltek ellen a Kbp. 176. § értelmében a Kbp. 171. § 2. 3. és 4. pontjai alapján vizsgálati fogságot rendelek el, mert a büntetés előrelátható nagysága miatt szökésüktől lehet tartani, továbbá feltehető az is, hogy a tanúkra az igazság kiderítését akadályozó módon hatni törekednének vagy az elkövetett bűntettet, vagy vétséget megismételnék.

Székesfehérvár, 1942. évi március hó 13-án.

vitéz Hennyey altbgy. s. k.
illetékes parancsnok

HIL HM 13. oszt. 543394. 1942. — Másolat.

11
(1942. március 14)

A BUDAPESTI 1/80. SZ. HADIÜZEM PARANCSNOKÁNAK 1. SZ. PARANCSA, MELYBEN ROBBANTÁSOS SZABOTÁZSAKCIÓRÓL TESZ EMLÍTÉST

1. sz. gyári parancs

Robbanó vagy gyúlékony anyagoknak a tüzelőanyagba való csempészése

Előfordult a múltban, hogy bűnös kezek robbanószereket csempésztek az üzem fűtésére, az üzemi gépek hajtására szolgáló kazánok, kályhák fűtőanyagába azzal a célzattal, hogy a munkások életének veszélyeztetésével pánikot idézzenek elő, illetve a munka menetének hátráltatásával szabotázscselekményeket kövessenek el.

Ezért nyomatékosan figyelmeztetem a parancsnokságom alatt működő hadiüzemek hadimunkásait, hogy ez irányban fokozott éberséget tanúsítsanak és a legjelentéktelenebbnek látszó gyanús körülményt is azonnal jelentsék a parancsnokságnak.

vitéz Kócsy Elemér
m. kir. hadiüzemi személyzeti parancsnok

HIL 1/80. hadiüzemi parancsnok iratai. Szám nélkül. 1942. — Eredeti tisztázat.

12

1942. március 31
(1942. június 2)

A BUDAPESTI I. HADTESTPARANCSNOK VÁD- ÉS ELFOGATÓPARANCSA HÁROM, A WEISS MANFRÉD GYÁRBAN DOLGOZÓ MUNKÁS ELLEN, AKIK A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJA ÁLTAL KIADOTT RÖPLAPOT ELOLVASTÁK ÉS TOVÁBBADTÁK

M. kir. budapesti 1. honvéd hadtestparancsnok,
mint illetékes parancsnok
Ü. 1709/42.—III.
Mancher József honv. munk. ig. vett
bádogossegéd és társai elleni bűnügy.

Vád- és elfogatóparancs

A Weiss Manfréd Rt. hadiüzem szolgálatában álló és honvédelmi munkára igénybe vett

I. Mancher József szül. 1908. augusztus 1-én Pásztón, bpesti illetőségű és (IX. Lónyai u. 39/b. fszt.) lakos, nős, rk., apja: néh. Mancher János, anyja: néh. Ökrös Anna, katona nem volt, és

II. Kopacz Ferenc szül. 1912. december hó 2-án Csikcsicsón, uo. illetőségű, csepeli (Szt. Imre tér 4. fsz. 6.) lakos, rk. nőtlen, apja: néh. Kopacz János, anyja: Miklós Rozália, a román hadseregben 2 évet szolgált, magyar katona nem volt, bádogossegédek ellen ama cselekmények gyanúja miatt, hogy:

Csepelen, 1942. évi március hó 31-én Mancher József Sztálin napiparancsa című röpiratot,[13] mely a Kommunisták Ma-

13 A Kommunisták Magyarországi Pártja 1942 márciusában röpiratot adott ki, melyben ismertette Sztálinnak a Vörös Hadsereg fennállása 24. évfordulóján — 1942. február 23-án — kiadott 55. sz. napiparancsát. A parancs eredeti szövege megtalálható: Sztálin: A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra, 1949. című kiadványban. A KMP röpiratát lásd: Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. V. köt. Szikra, 1955. 92—94. old.

gyarországi Pártja aláírásával volt ellátva, s mely tartalmilag a Szovjetunió győzelmét sürgeti és a szovjet elleni háborúban való részvétel ellen izgat, bár annak tartalmáról tudomást szerezve további elolvasás végett Ungár Lajos munkatársának adta át...

III. Ungár Lajos bádogossegéd ellen ama cselekmény gyanúja miatt, hogy

a Sztálin napiparancsa című röpiratot, melyet 1942. április hó 1-én a hadiüzemben átolvasás végett neki Kopacz Ferenc munkatársa átadott, s mely röpirat összes fellelhető példányát a budapesti kir. büntetőtörvényszék vizsgálóbírája 1942. március hó 31-iki végzésével lefoglalta, annak tartalmát ismerve, nyilván továbbadási célzattal 1942. április 2-án bevitte a hadiüzembe, s szándékát csak azért nem tudta keresztülvinni, mert a nyomozóhatóságok személymotozás alkalmával a röpiratot nála megtalálták...

a Kbp. 137. § ut. bek.-hez képest a Kbp. 242. § alapján vádirat szerkesztését és annak az illetékes m. kir. budapesti honvédtörvényszékhez való benyújtását rendelem el.[14]

Egyben I. és II. r. gyanúsított ellen a Kbp. 171. § 2. pontjához képest, a Kbp. 176. § alapján a vizsgálati fogságot is elrendelem, mert

az alkalmazandó büntetés előrelátható nagysága miatt megszökéstől lehet tartani,

III. r. gyanúsítottat szabadlábon hagyom.

Ruszkiczay-Rüdiger altbgy. s. k.
illetékes parancsnok

HIL HM eln. 13. oszt. 479940. 1942. — Másolat.

14 A budapesti honvédtörvényszék 1942. július 15-én Mancher Józsefet 3 havi és 2 heti, Kopacz Ferencet 4 havi, Ungár Lajost 3 havi fogházra, mint főbüntetésre és mindhármukat 1—1 évi hivatalvesztésre, mint mellékbüntetésre ítélte.

13

1942. április 3—november 3.
(1942. november 28)

A MAGYAR TÁBORI BÍRÓSÁG HALÁLOS ÍTÉLETE TURÓCZI GÁBOR SZÖKÖTT HONVÉD ELLEN, AKI KOVPAK[15] PARTIZÁNJAINAK SORAIBAN HARCOLT A BRJANSZKI ERDŐBEN

A keleti magyar megszálló csoportparancsnokság tábori bírósága, mint ítélőbíróság.

H. 246/42. szám.

A magyar szent korona nevében!

A keleti magyar megszálló csoportparancsnokság tábori bírósága, mint rögtönítélő bíróság a m. kir. 21/II. zászlóalj állományába tartozó és legutóbb a m. kir. 51/III. zászlóalj 9. századánál szolgálatot teljesített Turóczi Gábor póttart. honvéd ellen az Élt. 59. §-ának 1. pontjába ütköző és a m. kir. minisztériumnak 1941. évi június hó 30-án kelt 4870/1941. M. E. számú rendelete 1/B. pontjának 1. bekezdéséhez képest rögtönbíráskodás során kötél általi halállal büntetendő hűtlenség bűntette miatt... tábori posta 113/100. szám alatti állomáshelyén, 1942. évi november hó 25. 26. és 28. napján a nyilvánosság kizárásával tartott főtárgyalás alapján a vád és védelem meghallgatása után... Turóczi Gábort... kötél által végrehajtandó

halálbüntetésre ítéli...

15 Szidor Artyemejevics Kovpak vezérőrnagy, a Szovjetunió kétszeres hőse, a szovjet nép partizánmozgalmának egyik kimagasló egyénisége. A szumszki partizánosztagok magasabbegysége élén 1941 szeptemberétől 1944 januárjáig, sebesüléséig működött a fasiszta területrablók hátában. Partizánhadserege a brjanszki erdőktől a Kárpátokig mintegy 10 000 kilométeres utat tett meg és hajtotta végre a párt, valamint a főparancsnokság utasításait. Ennek során 39 helységben verte szét a fasiszta helyőrséget. Sz. A. Kovpak ma az Ukrán Szovjet Köztársaság Legfelső Tanácsa Elnökségének elnökhelyettese, a Szovjetunió Legfelső Tanácsának tagja.

Indokolás:

... Vádlott ... 1941. év november havától teljesített katonai szolgálatot a hadműveleti területen, a m. kir. 51/III. zlj. állományában, előbb mint tiszti küldönc, később a 8. századnál mint golyószórós.

Megállapítást nyert, hogy vádlott, a századát, az m. kir. 51/III. zlj. 8. századot 1942. évi április hó 3-án ért orvlövész támadás következtében önhibáján kívül többedmagával a banditák[16] fogságába esett, ahol, — ki nem derített okokból — életüket meghagyták, majd egymástól akként választották el, hogy vádlott egy Kolpak[17] nevezetű banditavezér parancsnoksága alatt álló csoporthoz került.

Miután vádlott az említett banditacsoportnál bajtársaitól távol egyedül maradt, minden igyekezetével arra törekedett, hogy a maga részére a banditák bizalmát megnyerje és ekként további életben maradását biztosítsa. Ezen törekvésében segítségére volt egy állítólagos magyar származású, Pável Pavlovics nevezetű moszkvai politikai megbízott, akivel fogságba esése után a banditákkal ismerkedett meg, s akinek politikai fejtegetései iránt érdeklődést tanúsított.[18]

1942. évi május hó 25-én, egy újabb orvlövész támadás alkalmával a m. kir. IV. honvéd utászzlj. állományába tartozó hét utász, tisztes és utász került annak a banditacsapatnak a fogságába, amelynél Turóczi Gábor póttartalékos honvéd is tartózkodott. Név szerint Vadli István tart. tizedes, Szücs István vádlott a banditák között már minden felügyelet nélkül, otthonosan járkált, puskával és hatvan darab tölténnyel felszerelten és a banditák megbízásából az újabb hadifoglyokat csapattestük, továbbá annak ereje, fegyverei és tartózkodási helye felől kikérdezte. Vádlott és az új hadifoglyok között — akiket a banditák életben hagytak és főleg kocsisként alkalmaztak —, vádlottnak, mint régebbi hadifogolynak és a banditák bizalmasának, vezető szerepre való törekvése következ-

16 A magyar hatóságok, hivatalos szervek, orvlövészeknek, banditáknak nevezték a hazájuk és népük szabadságáért annyi vért és életet áldozó hazafiakat, a partizánokat.

17 Helyesen: Kovpak.

18 Pável Pavlovics nevet a szovjet partizánok adták Földes Pálnak, a Szovjetunióban élő magyar kommunista emigránsnak, akit a párt küldött politikai munkára Kovpak partizánjai közé.

tében nem fejlődött ki az az őszinte, meghitt viszony, ami a banditák fogságában egymásra talált hadifoglyok között természetes lett volna. Így vádlott az új foglyok megérkeztét főleg arra használta fel, hogy a saját akaratát velük szemben minden körülmények között érvényesítse. Kiss Ferenc honvédet, mivel kocsissá történt beosztásával szemben némi ellenállást tanúsított, megfenyegette, majd nevezettnek arra is parancsot adott, hogy utászcsizmáját bocsássa rendelkezésére, s annak átadására erélyes fenyegetéssel rá is kényszerítette.

Igazolt tény, hogy a hét utász fogságba esésével egyidejűleg a banditák a m. kir. IV. honvéd utászszázlóaljtól néhány magyar gyártmányú tányéraknát is zsákmányoltak és azokat a magyar és a szövetséges német csapatok néhány nap múlva bekövetkezett támadása alkalmával Turóczi Gábor és Erdélyi Pál honvédek közreműködésével — bár az utóbbiakat Vadli István tart. tizedes a segédkezéstől távol tartani igyekezett — le is telepítették.

A továbbiakban megállapította a rögtönítélő bíróság, hogy a banditák 1942. évi július hó közepe táján Putivl tájékán, a Szejm folyónál levő és a magyar, valamint a német csapatok által biztosított területhez tartozó parton levő átkelési célt szolgáló kompnak a felrobbantását vették tervbe és annak végrehajtása céljából Turóczi Gábor póttart. honvédet, Vadli István tart. tizedest, Kiss Ferenc és Erdélyi Pál honvédet is magukkal vitték. A hét utász közül ugyanis három, név szerint Szücs István és Kovács István őrvezetők, valamint Kaszner Albert honvéd még július hó elején megszöktek, Lukács Ferenc honvéd pedig a csoportnál visszamaradt. Megállapítást nyert idevonatkozóan az is, hogy a banditák tervüket nem közölték előre a magukkal vitt hadifoglyokkal, s azok csak akkor vettek tudomást a vállalkozás tulajdonképpeni céljáról, amikor a túlsó parton levő komphoz való átevezés és áthozatal céljából egy csónakot szállíttattak fel velük a komp magasságába. A kitűzött céllal kapcsolatban a banditák eredeti terve az volt, hogy a túlsó parton tartózkodó ellenség esetleges tevékenysége miatt veszélyesnek látszó feladattal, nevezetesen az átevezéssel és a kompnak az innenső partra való áthozatalával a négy hadifoglyot bízzák meg. Amikor azonban a foglyok összesúgásából észrevették, hogy ez a megbízatás számukra

egyúttal kedvező szökési lehetőséget is jelent, Turóczi Gábort és két bandität bízták meg a komp áthozatalával, a másik három foglyot pedig a kocsikhoz parancsolták. A kitűzött feladat ilyképpen végrehajtást is nyert és a kompot a saját védőkörletükbe történt átszállítás után felrobbantották.

1942. évi július hó 28-án, az éjjeli órákban a számban túlerős banditáknak a m. kir. 47/III. zlj. ellen intézett orvtámadása alkalmával nagyobb számú magyar és román, főleg azonban ruszin nemzetiségű honvéd került a szóban forgó banditacsoport fogságába. Ezekkel együtt a hadifoglyok száma 25 főre emelkedett. Az újonnan fogságba esett hadifoglyokat a banditák, miután sikertelenül kísérelték meg őket fegyver elfogadására és a szövetséges csapatok elleni harcokban való részvételre rávenni, általánosságban agyonlövéssel való fenyegetés mellett a feltétlen engedelmesség kötelezettségére figyelmeztették. Miután azok fegyver átvételére és ilyképpen a harci vállalkozásokban való részvételre hajlandóságot nem mutattak, először a brjanszki erdőben különböző földmunkák elvégzésével bízták meg őket, majd azok befejezése után, kb. október elején, századonként kettesével osztották el őket.

Vádlott az említett erdőben végzett földmunkákban csak néhány napig vett részt, s ez idő alatt a hadifogoly bajtársait egyrészt látszólag igyekezett a sorsuk miatti kétségbeesésükben vigasztalni, másrészt azonban arra is figyelmeztette őket, hogy megszökniük nem szabad, mert e tekintetben értük kezességet vállalt. Elhitette továbbá velük ezen idő alatt — de később is —, hogy a visszaszökő magyar hadifoglyokat a németek és a magyarok kivégzik, s végül annak hangsúlyozásával, hogy nem egyenként, hanem együttesen kell megszökniük, azzal fenyegette őket, hogy az egyenként, vagy kisebb csoportban szökni szándékozókat maga fogja agyonlőni. Kijelentette azt is, hogy a munka befejezésével a banditák valamennyiüket szabadon fogják bocsátani. Turóczi Gábor póttart. honvéd az erdőben végzett néhány napos munka után a banditacsoport parancsnokságához került és itt a parancsnok megbízásából két darab magyar nyelvű röpiratot is szerkesztett, melyben hadifogoly társai nevében azt a valótlan körülményt juttatta kifejezésre, hogy a hadifoglyok a banditáknál azokkal minden tekintetben egyenlő és a magyaroknál sokkal jobb elbánás-

ban és ellátásban részesülnek, s egyben arra is felhívást intézett — hangsúlyozva, hogy a banditák, ellenkező híresztelésekkel szemben, hadifoglyaikat nem ölik meg —, hogy beosztásaikat elhagyva, jöjjenek át az erdőben rejtőzködő banditákhoz. Ezen magatartása ellenére vádlott a vele közelebbi kapcsolatot fenntartó magyar nyelvű fogolybajtársaival gyakran bocsátkozott szökést célzó tervezgetésekbe, a végrehajtástól azonban — főleg azzal a kifogással, hogy egyenkénti szökés esetén a banditák az ittmaradottakat agyonlőnék — minden esetben visszatartotta őket. Gyakran arra hivatkozott, hogy ő már több alkalommal is megszökhetett volna, s csupán azért nem szökött meg, mert bajtársait nem akarja fogságban hagyni.

1942. évi október hó elején, amidőn a munka befejeztével a banditák a foglyokat századokhoz osztották el, vádlott Vadli István tart. tizedessel és Erdélyi Pál, valamint Lukács Ferenc és Tkács Illés honvédekkel együtt a banditák utász részlegéhez nyert beosztást. Ezt követőleg egy ízben, október hó 10. táján — amint az tényként megállapítást nyert — vádlottat Vadli István tizedessel és Erdélyi Pál honvéddel együtt a banditák azzal bízták meg, hogy a magyar alakulatokból körülbelül másfél-három kilométer távolságban levő burgonyaföldön burgonyát szedjenek. Tekintettel a magyar csapatok közelségére és a kedvező alkalomra, Vadli István tart. tizedes és Erdélyi Pál honvéd között azonnal felmerült a szökés gondolata, az ez alkalommal is puskával felszerelt és felettük felügyeletet gyakorló vádlott azonban annak kijelentésével, hogy ha meg mernének szökni, agyonlőné őket, s hogy a magyarok felé eső terület különben is teljesen alá van aknázva — a szökés végrehajtásában nevezett bajtársait megakadályozta. Két másik különböző alkalommal vádlott Kiss Ferenc és Takács János honvédeket tartotta vissza a szökéstől, amikor azok annak végrehajtása céljából a maguk részére kedvező helyzetet igyekeztek teremteni. Kovács Géza tart. honvédet a tervbe vett szökése során ugyancsak visszalépésre igyekezett rábírni olyképpen, hogy a moszkvai embertől[19] vett értesülés szerint a magyaroknál nyomasztó a helyzet és a banditáknál sokkal biztonságosabb az élet.

19 Földes Pál volt.

Tényként állapította meg a rögtönítélő bíróság azt is, hogy vádlott a m. kir. 47/III. zászlóalj ellen 1942. évi július hó 28-án intézett orvtámadás alkalmával a banditák kezére került fontosabb magyar nyelvű iratoknak a kiválasztására, majd pedig a jelentős tartalommal bíró iratoknak orosz nyelvre való lefordítására is parancsot kapott, s hogy vádlott ezt a parancsot először egyedül, majd Fazekas György honvéd bajtársával kísérelte meg végrehajtani. Ez utóbbi azonban nem ismerte az orosz írást, s így végül is egy bandita közreműködésével maga fordította le az iratokat.

1942. évi október hó végén a banditacsoport, amelynél a hadifoglyok tartózkodtak, az erődöt, ahol eddig rejtőzködtek, elhagyta és Ukrajna felé indult útba, különböző rombolások egyidejű végrehajtása mellett. A rombolásokat főként azon osztag végezte, amelynél vádlott, Vadli István tart. tizedes, Erdélyi Pál és Tkács Illés honvéd volt beosztva. Tényként nyert megállapítást, hogy e rombolások alkalmával nevezettek minden különösebb kényszer alkalmazása nélkül, a banditákkal egyetértőleg közreműködtek, s bár a közreműködés közelebbi mértéke a rögtönítélő eljárás során nem volt tisztázható, minden kétséget kizáróan megállapítást nyert, hogy vádlott Tkács Illés társaságában két ízben üzemben levő két-három távbeszélő oszlopot fűrészelt el.

Vádlottnak a banditák között vitt szerepével kapcsolatosan megállapítást nyert még az is, hogy hét hónapig tartó fogságban léte alatt az orosz nyelvet szóban és írásban majdnem teljes mértékben elsajátította, s hogy ugyanezen idő alatt három ízben is bizalmas természetű beszélgetést folytatott a már említett magyar származású moszkvai politikai megbízottal, aki legutóbbi ottlétekor, 1942. évi október hó 2-án az ő közreműködésével a hadifoglyokat kihallgatta és azokat a Magyarországon és a magyar hadseregben előidézendő forradalom céljaira meg akarta nyerni. Ezen törekvésében vádlottat példaként állította a többi fogoly elé, hangoztatva, hogy ő (Turóczi) arról mindent tud már, s egyidejűleg kifejezést adott annak az óhajának is, hogy bár minden magyar ember „úgy gondolkoznék" mint a „Gábor".

Végül bizonyítottnak vette a rögtönítélő bíróság, hogy vád-

lottat a banditák bizalmuk és maguk közé tartozásának külső elismeréseként egymás közt és a többi hadifoglyokkal való kapcsolatban is kizárólag „Gábor"-nak nevezték, puskával szerelték fel, minden felügyelet nélkül teljes mozgási szabadságot élvezett, velük étkezett és lakott, néha a többi fogoly felügyeletével is megbízták és általában a többi hadifoglyokhoz viszonyítva, minden tekintetben megkülönböztetett bánásmódban részesült.

Vádlott a terhére rótt bűncselekményben való bűnösségét csupán a rendelkező rész f pontja tekintetében nem ismerte be.

... A rögtönítélő bíróság ... mind a lelki, mind pedig a testi kényszer alatti cselekvés megállapításának a lehetőségét, következésképp a Btk. 77. §-ában körvonalazott beszámítást kizáró ok létesülését, teljes mértékben megnyugtatóan kizárttá teszi.

... A kifejtetteknél fogva a rögtönítélő bíróság vádlott fentebb tárgyalt cselekvőségeiben feltalálta mindazokat a tényálladéki alkatelemeket, amelyek az Élt. 59. §-ának 1. pontjában körvonalazott folytatólagosan elkövetett hűtlenség bűntettének a megvalósításához szükségesek.

A főtárgyaláson tanúként kihallgatott Horba György honvéd vallomása során vádlottnak a banditákhoz való viszonyáról előadta, hogy egy ízben hallotta, amikor két bandita dicsérte, mert egy alkalommal az egyik magyar járőr előtt eltagadta, hogy a közeli kunyhóban nyolc bandita alszik és magát magyar járőrnek adta ki. Az ugyancsak tanúként kihallgatott Kovács Géza honvéd pedig vádlottól szerzett tudomásaként arról számolt be, hogy az egy alkalommal a magyarok által körülvett banditák részére a gyűrűből való kimenekülésük céljából felderítő szolgálatra vállalkozott. Végül Fazekas György honvéd a már ismertetett tanúvallomásban foglaltakon kívül még arról is említést tett, hogy ugyancsak vádlottól értesült arról, hogy egy ízben az ukrán milícia[20] elleni vállalkozásban részt vett, más alkalommal pedig a magyar csapatokhoz „ne lőjetek, mi is magyarok vagyunk" felhívást intézte.

20 A német fasiszta megszállók által a szovjet nép esküdt ellenségeiből, a fasisztákkal együttműködő ukrán nacionalista árulókból szervezett partizánvadász alakulatról van szó.

Vádlott ezen magatartásai, valamint a Vadli István tizedes és Kiss Ferenc honvéd vallomásában említett azon körülmények, hogy vádlott hidak és vasutak robbantásában, továbbá a bizonyított eseteken kívül még más alkalmakkor is aknák telepítésében tevőlegesen részt vehetett — az ítélkezés körébe vonható nem volt. Kétségtelenül megállapítható ugyan — s ezt vádlott beismerése ugyancsak alátámasztotta —, hogy Turóczi a banditák aknás részlegével vállalkozásokra több ízben útba indult, mely vállalkozások különböző nagy fontosságú tereptárgyak megsemmisítésére irányultak. Nem álltak azonban további támpontok az ítélőbíróság rendelkezésére a tekintetben, hogy vádlott a tárgyalt romboló cselekményeknél valójában milyen tevékenységet fejtett ki. Az említett tanúk vádlott terhére szólóan csak az elindulás tényét igazolták, tanúsított magatartása tárgyában azonban további közelebbi adatokkal szolgálni nem tudtak. Vádlott idevonatkozóan határozott tagadó álláspontra helyezkedett annak hangsúlyozásával, hogy a szóban forgó vállalkozásokban csak szemlélőként, illetve kísérőként vett részt, ami viszont beosztásának természetes velejárója volt. Ennélfogva vádló azzal az indokolással, hogy vádlott tagadásával szemben az említett tanúk egyedül álló és egyéb bizonyítékokkal meg nem erősített vallomása alapján ezen cselekményeknek általa történt elkövetése, sőt még az azokban való bűnsegédi bűnrészessége sincs kellőképpen bebizonyítva — ezekre vonatkozóan vádkiterjesztéssel nem élt.

Az m. kir. minisztériumnak a Honvédségi Közlöny — Szabályrendeletek — 1941. évi 30. számban közzétett 4870/1941. M. E. számú rendelete I. fejezetének B alpontjában foglalt rendelkezése értelmében vádlottnak a hűtlenség bűntettét kimerítő cselekménye rögtönbíráskodás alá vonandó. Az erre vonatkozó rögtönbíráskodás kihirdetéséről vádlottnak saját beismerése szerint tudomása volt.

A főtárgyaláson kihallgatott dr. Minich József tart. orvos zászlós orvosszakértő szerint vádlott épelméjű és a terhére rótt cselekménysorozat elkövetésekor, valamint a főtárgyalás alkalmával is büntetőjogilag teljes mértékben beszámítható állapotban volt és így tetteiért büntetőjogi felelősséggel tartozik.

Minthogy tehát ily módon vádlottal szemben beszámítást ki-

záró, vagy büntethetőségét megszüntető ok nem forgott fenn, őt a rendelkező rész értelmében bűnösnek kellett kimondani és az ott megjelölt büntetéssel kellett sújtani.

Tábori posta 113/100, 1942. évi november hó 26-án.

dr. Boros Gyula s. k.
hadbíró százados,
tárgyalásvezető

Kőhalmi György s. k.
tart. tizedes,
jegyzőkönyvvezető

Muhr József ezredes s. k.
elnök

Az ítéletet megerősítem! A kiszabott kötél által végrehajtandó halálbüntetést a Kbp. 416. §-ának utolsó bekezdése alapján agyonlövéssel végrehajtandó halálbüntetésre változtatom át és annak végrehajtását elrendelem.

Tábori posta 113/100, 1942. évi november hó 28-án 1 óra 30 perckor.

vitéz Bakay Szilárd altbgy. s. k.
illetékes parancsnok

88

Az illetékes parancsnok úr megerősítő és végrehajtást elrendelő záradékát elítélt előtt kihirdettem azzal, hogy az agyonlövéssel végrehajtandó halálbüntetés a kihirdetéstől számított két órán belül végre fog hajtatni.

Tábori posta 113/100., 1942. évi november hó 28-án 7 óra 10 perckor.

dr. Boros Gyula hb. szds. s. k.
tárgyalásvezető

Turóczi Gábor póttart. honvéd elítélten a halálbüntetés agyonlövéssel a mai napon 8 óra 59 perckor végrehajtatott.[21]

Tábori posta 113/100, 1942. évi november hó 28-án.

dr. Boros Gyula hb. szds. s. k.
tárgyalásvezető

HIL HM eln. 13. oszt. 76831. 1942. — Másolat.

21 „... A szumszki partizánosztagok magasabbegysége, a főparancsnokság parancsának megfelelően a Dnyeper jobb partjára, majd nyugat-ukrajnai portyájukra indultak. Velük jött Gábor egész csoportja is ... Felderítő osztagaink 1943 tavaszán egészen Kijev alá jutottak, felrobbantották a hidakat az ellenség legfontosabb út- és vasútvonalain, a Tyetyerev és Irpeny folyón ... A magyar elvtársak e hadművelet csaknem valamennyi akciójában részt vettek. Különösen kitüntek bátorságukkal és merészségükkel az első század magyar utászai. Az utunkat keresztező folyókon ezek a magyarok a többi partizánnal együtt nemegyszer kimondhatatlanul nehéz körülmények között, az ellenség heves tüze közepette, rendszerint gyorsan és jól oldották meg az átkelést.

A jobb parti portyán Gábor egy felderítő raj parancsnoka volt. Egy alkalommal, amikor a Dnyeperhez értünk, a harci feladatról nem tért vissza. Ez igen nagy veszteséget jelentett a magasabbegység valamennyi harcosa számára, mivel Gábor a nálunk töltött idő alatt valamennyiük kedvence lett. A magasabbegység 2000 embere között egy sem akadt, aki ne ismerte volna ezt az életörömtől duzzadó, képzett magyar harcost. Valamennyien meg vagyunk győződve arról, hogy Gábor semmilyen körülmények között nem állt át az ellenséghez. Valószínűleg igen nehéz körülmények közé jutva hősi halált halt a német megszállókkal vívott harcban. Milyen kár, hogy ez az éles ésszel és meleg szívvel megáldott ember nem érhette meg a győzelmet ..." — írja Kovpak viszaemlékezésében. C. A. Ковпак: вместе против общего врага. — HIL Filmarchivum 1/64.

14

1942. április 20
(1942. július 1)

SZEMELVÉNYEK A BRJANSZKI FRONT POLITIKAI CSOPORTFŐNÖKSÉGE HADITUDÓSÍTÓJÁNAK, BEJNEROVICSNAK TÁJÉKOZTATÓ JELENTÉSÉBŐL A BRJANSZKI PARTIZÁNOK TEVÉKENYSÉGÉRŐL.[22] A MAGYAR KATONÁK MEGTAGADJÁK A RABLÁSRA ÉS GYÚJTOGATÁSRA ADOTT PARANCSOKAT

... II. Az ellenség taktikája a partizánok elleni harcban

Részletek a magyar katonák és tisztek megbüntetésére adott parancsokból.

46. ezred.[23]

1942. április 20.

Gerő Sándor, a 33. magyar ezred 1. zászlóaljának[24] hadtápos katonája nem teljesítette a házak felgyújtására adott parancsot — hadbíróság elé állították.

22 A jelentést Pigurnov hadosztálykomisszár, a Brjanszki Front politikai csoportfőnöke, Matvejev, az SZKB(b)P Orjoli Területi Bizottsága titkára és Firszanov államvédelmi őrnagy, az NKVD orjoli területe parancsnoka részére terjesztették fel.

23 A 46. gyalogezred a Szovjetunió területén működő magyar megszálló erőkhöz tartozó 105. dd. alakulata volt. A 105. és a 108. dd. 1941. december elejétől Csernyigov, Lubnyi területén biztosított. December közepén, a megindúló szovjet ellentámadással egyidejűleg a pártizánmozgalom is igen nagy erővel lángolt fel. „A partizánok elleni állandó harc a 30—35 fokos hidegben a megszálló csapatok fizikumát és idegzetét a végsőkig igénybe vette" — olvashatjuk a VKF összefoglaló jelentésében (HIL VKF. eln. 1. 4340—1942.)

A 46. gyalogezred parancsnokának, Baumann alezredesnek az volt a feladata, hogy Gluhov—Novgorod—Szeverszkij—Kroloved területén számolja fel a partizán erőket. E feladatot nem sikerült végrehajtania, a partizánok elleni vállalkozásokban jelentős veszteséget szenvedtek. A „Baumann-csoport" parancsnoksága és közvetlen alakulatai 1942. április 28-án Hutor Mihajlovszkij helységbe szorultak vissza.

24 Az 1. zászlóalj megjelölése téves, a „Baumann-csoport" alakulatai közé ugyanis a 33/III. zlj. volt besorolva.

A „Baumann-csoport" hadrendjére és körleteire vonatkozó részletes adatokat lásd Dr. Csima János őrnagy: Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához (1938—1945) 110—118. old.

1942. április 21.

Aleksz János tizedes az aknavető szakaszból arra a parancsra, hogy lopjon disznót, azt felelte: „Mit mondanánk mi, ha ellopnák a mi disznónkat?" A parancsot nem teljesítette — hadbíróság elé állították.

1942. április 21.

Kovács János 1942. április 16-án barátjának forradalmi kijelentéseket tett — hadbíróság elé állították.

1942. április 21.

A mihajlovi tanyákon 1942. április 18-án Hites Vilmos százados és szakaszára bízták a házak felgyújtását. A parancsot nem teljesítették. A tisztet lefokozták és őrizetbe vették.

Berzon Pál zászlós politikai témájú beszélgetéseket folytatva a katonákkal azt a kijelentést tette előttük, hogy erre a háborúra nekik semmi szükségük sincsen. — Hadbíróság elé állították.

Az ismertetett dokumentumok világosan mutatják a megszállók csapatainak bomlását és azt, hogy a katonák nem akarnak harcolni. Ha a partizánoknak foglyok ejtésére nyílna lehetőségük, sok magyar katona megadná magát. Erről beszéltek a partizánok fogságába esett katonák ...

A Kovpak osztagában tolmácsként dolgozó fogoly magyar katona, a harcban zsákmányul ejtett tábori egyezményes jelrendszer alapján megfejti a titkos magyar dokumentumokat és rádiógramokat és orosz nyelvre fordítja azokat.

A németekkel folytatott egyik csata idején aktívan segítette a tüzéreket, odahordta nekik a lövedékeket a lövegekhez.

A magyar hadifogoly katonák kijelentik: „Elmegyünk partizánnak és lőni fogjuk a németeket, a magyarokra nem lövünk, a magyarok nem akarnak harcolni."

ПА ИИП ЦК КПБ, ф. 69, оп. 1, д 87. л. 273.
Orosz nyelvű eredeti.

15

1942. április 24

(1943. március 20)

A KATONAI BÍRÓSÁG VARGA FERENC BÁNYÁSZT AZ ALACSKAI HADIÜZEM FELSZERELÉSÉNEK RONGÁLÁSÁÉRT HÁROM ÉVI BÖRTÖNNEL SÚJTJA

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága, mint ítélőbíróság Varga Ferenc I. r. és id. Sikur László II. r. vádlottak ellen Budapesten, 1943. évi március hó 20-án a nyilvánosság kizárásával megtartott főtárgyalás alapján, a vád és védelem meghallgatása után a következőképpen

ítélt:

Varga Ferenc

tornaszentjakabi születésű, sajószentpéteri illetőségű és lakos, 32 éves (szül. 1911. II. 20.). róm. kat. vallású, nős (felesége: Egri Borbála), vagyontalan, bányamunkás, magyar nemzetiségű, atyja: János, anyja: Csehi Julia, p. e., I. r. vádlottat

bűnösnek mondja ki

az 1930. évi III. tc. 59. § 2. pontjába ütköző hűtlenség bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy:

Alacskán — az Észak-Magyarországi Kőszénbánya Rt. telepén — 1942. évi április hó 24-én — tehát háború idején — a bányaüzem északkeleti ereszkéjében a villanyerőre berendezett csillevontató kötélpálya drótkötelének átreszelését megkezdte, de felfedezés folytán be nem végezte, miáltal az említett hadiüzem munkája folytonosságának veszélyeztetésével a magyar állam fegyveres erejének szándékosan hátrányt okozni megkísérelte

és ezért őt:

az 1930. évi III. tc. 59. § 1. bekezdésében foglalt büntetési tétel és ugyanez törvény 70. § 1. bekezdése alapján, a Btk. 92. § alkalmazásával 3 (három) évi fegyházra, mint főbüntetésre, 5 (öt) évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanily tartamú felfüggesztésére, a határsávból — illetőségi helyét kivéve — való kitiltásra, mint mellékbüntetésre ítéli.[25]

Dr. Piri Gábor s. k.
hadbíró százados,
tárgyalásvezető

Nagy Géza karp. tiz. s. k.
jegyzőkönyvvezető

Az ítéletet megerősítem! Az ítélet végrehajtandó!
Budapest, 1943. évi április hó 12-én.

vitéz Szombathelyi vezds. s. k.
a m. kir. honvéd vezérkar főnöke,
mint illetékes parancsnok

HIL HM eln. 13. oszt. 31306. 1943. — Másolat.

25 A bányavidékeken számos háborúellenes szabotázscselekmény ügyében indítottak eljárást a hatóságok. Pécsbányatelepen Wilhelm Péter és Ruppert János bányászokat ítélték el, akik a Kossuth-rádió felhívása nyomán kifejtett tevékenységükkel elérték, hogy a munkások megtagadták a túlórázást, palát kevertek a szén közé és más, a termelést akadályozó szabotázscselekményt hajtottak végre. (HIL HM eln. 13. oszt. 70415. 1943.)

16

(1942. június 17)

BESZÁMOLÓ JELENTÉS A PARTIZÁNMOZGALOM ÁLLAPOTÁRÓL AZ ORJOL TERÜLETI KÖRZETEK CSOPORTJÁBAN. (A BRJANSZKI ERDŐBEN). EGY MAGYAR HŐS KATONAI DÍSZTEMETÉSE

Ponomarenko elvtársnak, a főhadiszállás mellett működő Partizánmozgalom Központi Törzse parancsnokának SZK(b)P Központi Bizottsága

... A szuzemkai körzetben a magyar csapatok és a rendőrség ellen vívott májusi harcok idején[26] az egyik magyar zászlóalj — a foglyok és sebesültek elmondása szerint — megtagadta a partizánok elleni harcot. A német parancsnokság repülőgépeket bevetve bombázta és lőtte ezt az alegységet. Ennek következtében sok magyar katona meghalt és megsebesült. Osztagaink a sebesültek egy részét összeszedték. Ezek most nálunk állnak kezelés alatt. Néhány magyar katona (10 fő) átállt a mi oldalunkra, és jelenleg a Vorosilovról elnevezett osztagban vannak. Partizánjainkkal részt vesznek a rendőri erők és a magyar alakulatok elleni akciókban. Jól harcolnak.

26 Májusban a szovjet partizánok tüzérségi erők támogatásával nagy támadást indítottak Szeregyina-Buda és környékének magyar és német megszálló helyőrségei ellen. Május 6-án a 2. magyar hadsereg 6. könnyű hadosztálya Dmitrijev (Szeregyina—Buda K 70 km körzetébe érkezett. Azt a feladatot kapta, hogy a 2. német hadsereg alárendeltségében Kurszk felé fésülje át a partizánveszélyes területet. Május 14-én a „Timár-csoport" a 6. k. ho. egy zászlóaljával együtt Piszarevkától D-re ütközött meg a Jampol környéki partizán csoportokkal. Ugyanezen a napon a szovjet csapatok a 108. k. ho-nál áttörték a német „D" hadosztály vonalát, így az súlyos veszteségek után kénytelen volt visszavonulni. (Dr. Csima János i. m. 118. o.)

A legutóbbi hadművelet alkalmával elesett egy magyar partizán, aki hősiesen harcolt. Katonai tiszteletadással temettük el...

N. Alesinszkij,
az SZK(b)P Orjoli Területi Bizottságának képviselője,
a körzeti partizánosztagok magasabbegységében

A. Bondarenko,
az orjoli terület egyesült partizánosztagai
magasabbegységének komisszárja

ПА ИНП ЦК КПБ, ф. 69, оп. 1, д. 61, л. 165—180.
Orosz nyelvű eredeti.

17

(1942. július 21)

MARTINOWSZKI FERENC[27] FRANCIAORSZÁGI MAGYAR PARTIZÁN BÚCSÚLEVELE, AMELYET KIVÉGZÉSE ELŐTT ÍRT

Nancy, 1942. júl. 21. $^1/_2$ 5 órakor.

Kedves Szüleim, Testvéreim,

Rokonaim és Barátaim!

Mikor ezen utoljára írt levelemet megkapjátok, én megszűntem létezni, vagyis nem tartozom többé az élők sorába, mert reggel hat órakor kivégeznek.

Bocsássanak meg a fájdalmakért, amit okozok, de ez az én végzetem.

A háborúnak az áldozata vagyok, belementem a szabadságért való harcba és tudni kell meghalni. Áldozata vagyok egy gyalázatos, szégyenletes árulásnak.

Ne sírjatok kedves szüleim, testvéreim, rokonaim és barátaim. Nem kell, hogy szégyenkezzetek miattam. Jön majd még olyan idő, amikor büszkék lesztek rám, és szebb lesz a jövő. Csak néha gondoljatok rám is: gondoljátok, hogy volt egy fiatok és egy testvéretek, aki meghalt a szabadságért való harcban.

Búcsúzok tőled is kedves bátyám, aki szintén a börtönben szenvedsz, abban a reményben, hogy neked több szerencséd lesz és egy nyugodt életet kezdhetsz, én már nem megyek odáig. Egy jobb jövőért harcoltam, és, ha újra kellene kezdeni, csak ezt az utat választanám.

27 Martinowszki Ferenc, mozgalmi nevén François, 1920. III. 5-én született Kesztölcön. 3 éves korában került ki Franciaországba. A német megszállás után önként belépett a Lens Novelles-i ellenállási csoportba. 1942-ben partizántevékenységéért letartóztatták és VII. 21-én a douai-i fogházban kivégezték.

Még egyszer ismétlem, hogy nem félek meghalni. Nem én vagyok egyedül, öten vagyunk.

Most búcsúzom tőletek. Kedves szüleim, testvéreim, rokonaim és barátaim. Isten veletek, az utolsó álmom elérkezett. Még egyszer és utoljára Isten veletek.

Testvértek

Feri

HIL Pgy. F/29. — Fotokópia.

18

1942. augusztus 5 — 1944. június 13
(1959. március 7)

A SZOVJET HÁBORÚS VETERÁNOK BIZOTTSÁGA KEBELÉBEN MŰKÖDŐ VOLT PARTIZÁNOK SZEKCIÓJA VEZETŐSÉGI TAGJÁNAK, J. MELNYIKNEK TÁJÉKOZTATÓJA A MAGYAR NEMZETISÉGŰ BAUER TATJÁNA SZTYEPANOVNA FELDERÍTŐ-PARTIZÁNNŐ HARCI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Bauer István kommunistát, a munkásmozgalom veteránját, az 1919-es magyar proletárforradalom harcosát a politikai foglyok egy csoportjával együtt a szovjet kormány javaslata alapján magyar hadifoglyokkal cserélték ki. Bauer István és családja a Szovjetunióban élt. Magyarország felszabadulása után visszatértek hazájukba.

Bauer István azzal a kéréssel fordult a Szovjet Háborús Veteránok Bizottságához, derítse föl, mi lett leányával, Bauer Tatjána Sztyepanovnával.

A magyar nemzetiségű Bauer Tatjána a Szovjetunióban született 1924-ben. A középiskola elvégzése után a Moszkvai Állami Egyetem történelem szakára iratkozott be. Tagja volt a Komszomolnak.

1942 májusában Bauer Tatjána kifejezte azt az óhaját, hogy részt akar venni a német betolakodók elleni harcban. Komszomol menetlevelével Moszkvából az egyik különleges iskolára irányították. 1942. augusztus 5-én pedig repülőgéppel átdobták a Minszktől északkeletre fekvő erdők különleges csoportjának állományába.

A csoporthoz tartoztak: K. I. Guscsin parancsnok, Bauer Tatjána és J. A. Nyepomnyasaja (most Belosztockaja) felderítők.

Bauer Tatjána mindenekelőtt legalizálta magát, hogy kons-

pirációs lakást szerezzen és bejelentkezhessen. Bauer Tatjána a partizánok között csak „Tánya" becenéven volt ismeretes. A speciális csoportot pedig „Kosztya" csoportjának nevezték.

Egy hónappal azután, hogy átdobták őket a németek hátába, a csoport átment Bobriba,[28] a minszki terület logojszki kerületébe,[29] ahol őket Pjotr Ivanovics Jurkovics, mint családtagokat fogadta otthonába. Jurkovicsék háza volt a csoport szállása 1944 februárjáig.

Amikor „Kosztya" csoportja Bobriba érkezett, a közeli kerületekben már sok partizánosztag működött, amelyekkel a felderítők azonnal megteremtették a kapcsolatot. Bobri település abba a zónába tartozott, amelyet a partizánok ellenőriztek és csak néhányszor törtek oda be nagyobb német erők.

Bobri 30 házból álló település, erdős-dombos területen fekszik, távol a nagyobb lakott helyektől. A Jurkovics család fejét, Pjotr Ivanovicsot — most már 70 éves — röviddel a csoport érkezése után a németek a partizánokkal való kapcsolat gyanúja miatt letartóztatták. Kínozták, puskatisztító vesszővel és botokkal verték. Az elszenvedett kínzások ellenére Jurkovics otthont adott a különleges csoportnak és 2 éven keresztül megosztotta velük a veszélyt és a nélkülözést.

Jurkovics felesége, Natálja Ivanovna és leánya Mária — abban az időben 16 éves kislány — sokat segített a csoport tagjainak a háztartásban.

Jurkovics fia, Mihail — aki 1919-ben született — 1943 elején lett „Kosztya" csoportjának harcosa és néhány fontos megbízatást hajtott végre. Adatokat gyűjtött a németekről a Nyugat-Belorusszijában fekvő Vilejki-Krasznoje[30] lakott helyek körzetében. A csoportban volt működésének utolsó napjáig.

Bobri lakosai közül felvették a csoportba Pjotr Dobragosz partizánt. Pjotr Dobragosz most Bobriban él és a „Januskovicsi" szovhozban mint ács dolgozik.

Bauer Tatjana már 1942 októberében kapcsolatot teremtett Minszkkel és Zászlávljjal,[31] megszervezte a találkozóhelyeket és a tájékoztató szolgálatot egy sor lakott helyen.

28 Kis település Minszktől északra.
29 Város Minszktől északra.
30 Kis település Nyugat-Belorusszijában.
31 Település Minszktől északnyugatra.

Az egyik összekötő Pavel Mihajlovics Kucserov volt. A megszállás alatt Kucserov a jegyhivatalban dolgozott. Most Minszkben él a Nyemig utca 15. számú ház 4-es lakásában. Tánya megbízatása alapján Kucserov értesüléseket gyűjtött a német egységek mozgásáról és technikai eszközeiről. Rajta keresztül Tánya időben értesítette a partizánokat arról, hogy Minszkbe magyar hadosztály és cseh zászlóaljak érkeznek. Ugyancsak néhány nappal előre tájékoztatta a partizánokat arról, hogy a németek rajtaütnek a Logojszk Begoml-i[32] partizánkörzeten.

Az ügynökség szervezése közben Tánya találékonynak bizonyult, igyekezett megszervezni az információt a legkülönbözőbb csatornákon keresztül. Összekötői között volt például Anna Kuzmunyicsna Bojaronceva, Gorkij u. 34/3. sz. alatti lakos. Bojaronceva mint takarítónő dolgozott a minszki német parancsnokság légierejének osztályán, és Tánya megbízatása alapján elcsente a németek szolgálati levelezésének dokumentumait, amelyeket Tánya — aki jól bírta a német nyelvet — seregeink és a partizánok informálására használt fel.

Bauer Tatjána első találkozóhelye Minszkben Tamara Szergejevna Szinyica lakása volt, Gorkij u. 9. sz. alatt Tamara Szinyica kapcsolatban volt néhány vlaszovistával,[33] a szovjet hadsereg volt katonáival, akik az ő lakásán gyülekeztek. Tánya bátran ismeretséget kötött velük és meg tudta őket nyerni a partizánok érdekében végzendő munkára. Rajtuk keresztül megszervezte a fegyverellátást. Ezek az emberek később csatlakoztak a partizánokhoz.

Kucserov és felesége, valamint Bojaronceva és más, minszki munkája alapján őt ismerő személyek elbeszélése alapján Tánya bátor és találékony felderítő volt. Az ügy érdekében harcolva nem félt a kockázattól, de soha sem tette ki veszélynek a vele kapcsolatban levő embereket.

32 Város Minszktől északkeletre kb. 120 km-re.

33 Andrej Vlaszov orosz hazaáruló tábornok 1942 őszén átállt a német fasiszták oldalára. A német hadvezetés segítségével árulókból a szovjet hadsereg és a partizánosztagok ellen harcoló ellenforradalmi csapatot szervezett. Vlaszov követőit, a vezetése alatt gyilkoló, rabló, kegyetlenkedő bandák tagjait nevezték vlaszovistáknak. Az amerikai csapatokhoz menekült Vlaszovot kiadatása után, 1946 nyarán a szovjet nép bírósága az árulóknak járó halálbüntetéssel sújtotta.

Tánya 1943 végén legyengülten érkezett Kucserovék lakására. Csak amikor Kucserov felesége kiment, mondta meg, hogy megsebesült. Elmesélte, hogy két partizánnal együtt lovaskocsin jött Minszkbe. Váratlanul beleütköztek a német előőrsbe. A németek utasították őket, hogy álljanak meg. Tánya beszédbe elegyedett a németekkel saját nyelvükön, a partizánoknak pedig odasúgta, hogy ne álljanak meg. Az őrök csak akkor kaptak észbe, mikor a partizánok már elmentek mellettük és a lovak közé csaptak. A németek tüzet nyitottak és megsebesítették Tányát a jobb lapockáján. A lány néhány napig Kucserovéknál maradt, akik gyógyításáról otthon gondoskodtak. Kucserov Vladiszkij és Pavljukov orvosokat hívta el hozzá.

Tánya egyszer azt a feladatot kapta, hogy szerezzen olyan pecsétet, amelyet a partizánok fel tudnak használni. Ezzel a céllal ment el Minszk polgármesteréhez, Ivanovszkijhoz. A fogadás ideje alatt sikerült is megszereznie az asztalán fekvő sassal és „8"-as számmal ellátott pecsétet.

A felderítő parancsnokság tájékoztató adatai szerint Tánya 1942 végén azt a feladatot kapta, hogy jusson be Minszkbe, vállaljon munkát és használjon fel minden lehetőséget a felderítésre. A bejelentkezéssel kapcsolatos nehézségeken túljutva beiratkozott a német nyelvű tolmács tanfolyamra. Beférkőzött a német tanárok és az iskola növendékeinek bizalmába. Ez a körülmény jelentősen megkönnyítette számára az értékes adatok gyűjtését. Mivel a növendékeknek a tanfolyam befejezése után Németországba kellett utazniuk, Tánya a partizánparancsnokság utasításának megfelelően néhány nappal a vizsga befejezése előtt elhagyta Minszket. A partizánokhoz tartva útközben razziába került, elfogták és börtönbe vetették. Ám a börtön dolgozóival kapcsolatot tartó személyek segítségével Tánya rövidesen megszökött és visszatért a partizánokhoz.

Azok az emberek, akik ismerték Tánya minszki tevékenységét, és sikerült is őket megtalálni, sok érdekes epizódot meséltek el Tányáról. Elmondták, hogy Tánya igen gyorsan elsajátította a felderítés nehéz munkáját. Rendkívül óvatos és megfontolt volt. Férfiasan viselt el minden nehézséget. Amikor a kapott feladat végrehajtására ment, 2—3 nap alatt 100

km-nyi utat tett meg gyalog — gyakran mezítláb. Télen nemegyszer egyedül vergődött át erdőkön és a hótorlaszokkal teli utakon.

Tánya tevékenysége nem korlátozódott csupán Minszkre. Megfordult Zászlávlj vasúti és országúti csomópontokon és más helységekben is.

Zászlávljban Tánya összekötői a Zagoszto testvérek voltak. Mindketten a város vasútállomásán dolgoztak. Amikor a fiatalabbat a németek lelőtték, Tánya összekötője Sztyepán Sztyepánovics Zagoszto lett, aki mint útkaparó dolgozott. Tánya megbízatása alapján ötnaponként fontos adatokat szolgáltatott a németek katonai szerelvényeinek mozgásáról, és romboló cselekményeket hajtott végre.

A zászlávlji kerületi pártbizottságon dolgozik Nagyezsda Petrovna Tarleckaja, aki közel egy évig volt kapcsolatban Tányával. Tányáról szóló elbeszélése mélyen meghatott. Tárleckaja könnyekkel a szemében emlékezett vissza Tányára, akivel nemcsak a partizánmunka kötötte össze, hanem a közös kockázat és személyes ismeretség is. Mindazoknak az elbeszéléséből, akik Tányát a németek elleni közös harc révén ismerték, a Tányához való jó emberi kapcsolat tükröződött.

„Bátorságáért és hősiességéért — írja Pável Mihajlovics Kucserov — Tánya minden tiszteletet és megbecsülést megérdemel. Eszembe jut egy 1943-ban történt eset, amikor Tánya felkeltette a németek gyanúját és elfogták a zászlávlji kerületi Szemki-Gorodoknál. Tánya terhes volt. A németek nem vették figyelembe, hogy egy leendő anyával van dolguk: napokig verték őt puskatisztító vesszővel és kötéllel. De Tánya nem adta ki sem magát, sem a partizánokat."

Tatjána életének utolsó három hónapjában súlyos harcok közvetlen részvevője lett: fegyverrel a kezében harcolt.

1944 tavaszától a németek nagyerejű hadműveletet kezdtek a partizánok megsemmisítésére Minszktől északra. E célra jelentős erőket vetettek be. „Kosztya" csoportja Lunyin partizánbrigádjának maradványaival és Nyikoláj Nyikolajevics különleges csoportjával együtt visszavonult a Palik tó melletti mocsarakba, ahol több mint 2 hónapot töltött. Az élelem elfogyott, a lőszer is erősen megcsappant. Lóhússal táplálkoztak. És amikor az is elfogyott, azt ették, ami akadt: még szárított

békát is. A partizáncsoport — amelyhez Tánya is tartozott — néhányszor megkísérelte a német gyűrű áttörését, de eredménytelenül. 1944. június 13-án a begomeli kerület Makovje[34] falujánál, Minszktől 130 km-re északkeletre egy éjszakai harc folyamán Bauer Tánya fegyverrel a kezében hősi halált halt. Csak néhány nap múlva temették el a lakosok 700 m-re Makovje falutól, 600 más elesett partizánnal együtt.

Most a harc helyén — a bekerített közös síron — bajtársi síremlék áll. 12 olyan embert sikerült felkeresnünk, akik kapcsolatban voltak Bauer Tányával és jól ismerték őt a partizánharcokból. Egészen biztos, hogy ezek a személyek csak egy kis hányada azoknak, akik ismerték Tányát. Sokan meghaltak, másoknak viszont az idők folyamán nyoma veszett.

Az összegyűjtött anyag, valamint a Szovjetunió Honvédelmi Minisztériuma Felderítő Főparancsnokságának jellemzése azt bizonyítja, hogy Bauer Tatjána végig hű maradt a német betolakodók elleni harc ügyéhez, nagy bátorságról, becsületességről és hősiességről tett tanúságot.

Bauer Tatjána nyomainak keresésében jelentős szolgálatot tett Jekatyerina Alekszejevna Bjelosztockaja. Ő segített megtalálni sok olyan embert, akik kapcsolatban voltak Bauer Tatjánával.

J. Melnyik,
a Szovjet Háborús Veteránok
Bizottsága volt partizánok
szekciója irodájának tagja

HIL Pgy. Sz/83. — Orosz nyelvű eredeti.

34 Település Zaszlavj közelében.

19

1942. szeptember 14—szeptember 19
(1943. január 11)

A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETE NAGY SÁNDOR SZAKASZVEZETŐ ELLEN, AKI TÖBB REPÜLŐGÉP ÜZEMANYAGSZŰRŐ BERENDEZÉSÉT MEGRONGÁLTA

M. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága,
mint ítélőbíróság.
H. 324/42. szám.

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága, mint ítélőbíróság Nagy Sándor tsz. szakaszvezető vádlott ellen az 1930. évi III. tc. (Élt.) 59. §-ának 1. pontjába ütköző hűtlenség bűntette miatt... Budapesten 1943. évi január hó 11-én a nyilvánosság kizárásával megtartott főtárgyalás alapján, a vád és védelem meghallgatása után a következőképpen

ítélt:

... Nagy Sándor nagyvázsonyi születésű, illetőségű és veszprémi lakos, 25 éves (1917. VIII. 2.) r. k. vallású, nőtlen, vagyontalan, tsz. szakaszvezető a m. kir. honvéd harckiképző repülőezred állományában, atyja: József, anyja: Bedics Jusztina, vádlottat

bűnösnek mondja ki

az 1930. évi III. tc. (Élt.) 59. §-ának 1. pontjába ütköző (és az ugyanezen § utolsó bekezdése szerint minősülő) hűtlenség bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy

Veszprémben 1942. évi szeptember hó 14-e és 19-e közötti — közelebbről már meg nem állapítható — időben a m. kir. honvéd bombázó kiképző repülőosztálynak kiképzésére kigurított Cr. V. és G. típusú egymotoros vadászgépeinek, mint a m. kir.

honvéd bombázó kiképző repülő üzemi csoporttól kiküldött üzemanyag ellátója, szerelője, szolgálati kötelességének szándékos megszegésével benzinüzemanyaggal való feltöltéseit olyként végezte, hogy az üzemanyag szűrésére szolgáló szűrőszitás tölcsér szarvasbőrlapját csavarhúzójával és zsebkéssel szándékosan átlyuggatta, miáltal a megrongált szűrőberendezésen keresztül a gépekbe jutott tisztátalan (homokos) benzin folytán a gépek motorjai különböző, de általában 1000—1200 méteren felüli magasságban leálltak, s a gépvezetők — feladatuk végezetlenül — csak siklórepüléssel tudtak a földre leszállni, mely szándékos cselekménye által a magyar fegyveres erőnek szándékosan hátrányt okozva a hadviselés érdekeit nagyfokban veszélyeztette,

és ezért őt

az 1930. évi III. tc. (Élt.) 59. §-ának utolsó bekezdésében meghatározott (halál) büntetési tétel és az Élt. 70. §-ának 1. bekezdése, valamint a Ktbtk. 22. §-ának 1. pontja alapján, de a Btk. 92. §-ának az alkalmazásával

15 (tizenöt) évi fegyházra, mint fő, továbbá

10 évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanilyen tartalmú felfüggesztésére, a határsávból — illetőségi helyét kivéve — való kitiltásra, valamint lefokozásra, mint mellékbüntetésre ítéli.

Dr. Szabó András s. k.
hadbíró százados,
tárgyalásvezető

Hermann Gyula s. k.
hadapród őrmester,
jegyzőkönyvvezető

HIL HM eln. 13. oszt. 17013. 1943. — Masolat.

20

1942. október 22—23
(1942. december)

BONDAREV ALEZREDES JELENTÉSE ELŐLJÁRÓ PARANCSNOKA RÉSZÉRE A SILINKAI HELYŐRSÉG SZÉTVERÉSÉNÉL FOGSÁGBA EJTETT MAGYAR KATONÁKRÓL

A Bugyonnijról (parancsnok Gurszikov), Rudnyevről (parancsnok Androszov), Kaganovicsról (parancsnok Bulkin) és a Dzerzsinszkijről (parancsnok Kalmikov) elnevezett partizánosztagok által kiküldött felderítők megállapították, hogy Silinka helységben (Szeregyina-Budától 15 km-re északra) állomásozik egy 250 főből álló magyar helyőrség.

1942. X. 22-ről 23-ra virradó éjjel a fent említett osztagok hadműveletet indítottak a silinkai helyőrség ellen. A harcban a helyőrséget szétverték. Megöltek 128, fogságba ejtettek 41 katonát. Felrobbantottak 3 lőszerraktárt. Az osztagok visszatértek támaszpontjukra.

A foglyok egy magyar építő zászlóaljhoz tartoztak, akiket erődítések és utak építésére használtak fel.[35] Mivel nemzetiségük szerint a magyar zsidókhoz tartoztak, a német tisztek és katonák elviselhetetlen bánásmódban részesítették őket.[36] A legkisebb vétségért kikötötték, fizikailag megkínozták a munkaszolgálatosokat. A fogságba esés a kínzásoktól való megszabadulást jelentette számukra és így hálásak voltak a partizánoknak.

35 A 101/10-es zsidó munkásszázad 1942. július 22-én indult el Nagykátáról és augusztus 10-én érkezett Szeregyina-Budára. A jelentésben említett foglyok e századból kerültek ki. Jelentős részük nem is fogságba esett, hanem a támadás alkalmával átszökött a szovjet partizánokhoz. Az október 22-ről 23-ra virradó éjszaka drámai eseményeire, s a partizánokká vált magyarok további harcaira Krausz Endre naplója (HIL Pgy. Sz/50.) ad részletes beszámolót. E csoport történetével foglalkozik Kende Béla visszaemlékezése is. (HIL Pgy. Sz/72.)

36 Nemcsak a németek, hanem a munkásszázad magyar tisztikarának és keretlegénységének nagy része is kegyetlenül bánt velük.

A foglyokat egyenlő számban beosztották Kulikov és Kalmikov osztagába. Októberben — őrkíséret nélkül — gazdasági munkára használták fel őket, jelenleg azonban már az osztagok állományába tartoznak és a parancsnok belátása szerint rendelkezik velük.[37]

Bondarev alezredes,
hadműveleti osztályvezetőhelyettes

ПА ИНП ЦК КПБ, ф. 69, оп. 1, д. 87, л. 273.
Orosz nyelvű eredeti.

37 5 fő a Dzerzsinszkij-, 27 fő a Rudnyev-osztaghoz, 2 fő orvosi beosztásba, 1 fő a parancsnokság törzsébe tolmácsnak, 6 fő pedig a partizánok tüzéregységéhez került. (HIL Pgy. Sz/72.)

21

1942. október 22—1943. május 19
(1961. február 1)

AZ SZKP BRJANSZKI TERÜLETI BIZOTTSÁGA PÁRTLEVÉLTÁRÁNAK IGAZOLÁSA ARRÓL, HOGY TÁNCOS ISTVÁN MAGYAR PARTIZÁN A BRJANSZKI PARTIZÁNOK OLDALÁN VÍVOTT HARCBAN HŐSI HALÁLT HALT

Táncos István 1913-ban született, magyar nemzetiségű, háború előtti foglalkozása nyomdász. A Molotov partizánbrigád Cskalovról elnevezett partizánosztagában 1942. október 22-től 1943. május 19-ig szolgált mint harcos.

1943. május 19-én Táncos István elesett a brjanszki terület komaricsi[38] körzetében, Trosztna községben, itt van eltemetve.[39]

A jegyzékeken kívül, amelyeken Táncos szerepel, más, a partizánbrigádban folytatott tevékenységét jellemző irat a pártlevéltárban nincs.

Lakhelye a háborúig: Magyarország, Budapest, Marujev körút[40] 50.

Az igazolást az SZKP Brjanszki Területi Bizottsága Pártlevéltára anyagai alapján állítottuk ki.

Sulzsenko,
az SZKP Brjanszki Területi Bizottsága
Pártlevéltárának vezetője

HIL Pgy. Sz/III. t. 84. — Orosz nyelvű fotokópia.

38 Város Brjanszktól délre kb. 100 km-re.
39 A magyar csoport, amelynek parancsnoka Fái István volt, sikeres vállalkozást hajtott végre a falu német helyőrsége ellen. Az ellenség megsegítésére érkező nagy erejű német motorizált egység azonban meglepte a partizánokat, s Táncos Istvánnak már nem volt ideje csatlakozni az elvonulók csoportjához, útját elvágták, elfogták és a németek nyomban felakasztották. (Krausz Endre naplója 16—17. old.)
40 Valószínűleg Margit körút.

22

1942. október 23—1943. július 27
(1961. február 1)

AZ SZKP BRJANSZKI TERÜLETI BIZZOTTSÁGA PÁRTLEVÉLTÁRÁNAK IGAZOLÁSA ARRÓL, HOGY WEISZ LÁZÁR MAGYAR PARTIZÁN A BRJANSZKI PARTIZÁNOK OLDALÁN VÍVOTT HARCBAN HŐSI HALÁLT HALT

Weisz Lázár (atyai neve az iratokban nem szerepel). Született 1905-ben, magyar zsidó nemzetiségű. Pártonkívüli. Középiskolai végzettségű. A háború előtti foglalkozása pincér. „A szovjet hatalomért" partizánbrigád Dzerzsinszkijről elnevezett partizánosztagában 1942. október 23-tól 1943. július 27-ig szolgált mint harcos.

A partizánosztagba a szuzemkai körzet Silinka falujából érkezett, a partizánok támadás közben foglyul ejtették.

Weisz Lázár 1943. július 27-én a német fasiszta megszállók elleni harcban elesett. Eltemették halála színhelyén a brjanszki erdőben.

A jegyzékeken kívül, amelyeken Weisz Lázár szerepel, más a partizánosztagban folytatott tevékenységét jellemző irat a pártlevéltárban nincs.

Lakóhelye a háborúig: Huszt város, Ertno u. 42.

Az igazolást az SZKP Brjanszki Területi Bizottsága Pártlevéltára anyagai alapján állítottuk ki.

Sulzsenko,
az SZKP Brjanszki Területi Bizottsága
Pártlevéltárának vezetője

HIL Pgy. Sz/III. t. 94. — Orosz nyelvű fotokopia.

23

1942. október—1943. július
(1961. február 1)

AZ SZKP BRJANSZKI TERÜLETI BIZOTTSÁGA PÁRTLEVÉLTÁRÁNAK IGAZOLÁSA GELLÉN ISTVÁN MAGYAR PARTIZÁNNAK A BRJANSZKI PARTIZÁNOK KÖZÖTTI MŰKÖDÉSÉRŐL

Gellén István, aki 1912-ben született, a Molotov partizánbrigád Tyimosenkóról elnevezett partizánosztagában orvosként szolgált 1942 októberétől 1943 júliusáig. 1943 júliusában Gellén István nyomtalanul eltűnt.[41] A partizánosztagba mint hadifogoly került.

A jegyzékeken kívül, amelyeken Gellén István szerepel, más a partizánosztagban folytatott tevékenységét jellemző irat a pártlevéltárban nincs.

Lakhelye a háború előtt: Budapest, Tomaréti u. 129/a.

Az igazolást az SZKP Brjanszki Területi Bizottsága Pártlevéltára anyagai alapján állítottuk ki.

Sulzsenko,
az SZKP Brjanszki Területi Bizottsága
Pártlevéltárának vezetője

HIL Pgy. Sz/III. t. 99. — Orosz nyelvű fotokópia.

41 Dr. Gellén István nem tűnt el. A brjanszki erdőben a partizanharc iskoláját kijárva, 1943 végén Brinski ezredes — a partizánok között Gyáva Petya néven szerepelt —, a Szovjetunió kétszeres hőse partizáncsoportjában harcolt a Pripjaty mocsarak területén, majd 1944. augusztus 21-én a Dékán-csoport tagjaként Észak-Erdélyben ejtőernyős bevetésre került. A földreérés kor lábtörést szenvedett és a csendőrök kezébe került, akik kivégezték. Gellén Istvánra vonatkozó adatokat lásd még a névmutatóban megjelölt oldalakon.

24

(1942—1945)
(1945. március 1)

A. HALLIER VOLT BUDAPESTI FRANCIA KATONAI ATTASÉ IGAZOLJA, HOGY MERÉNYI SCHOLTZ GUSZTÁV SEGÍTETTE A NÉMETORSZÁGBÓL HAZÁNKBA MENEKÜLT FRANCIA HADIFOGLYOKAT

Budapest, 1945. március 1.

A. Hallier ezredes, a francia követség v. katonai attaséja igazolja, hogy Merényi Scholtz Gusztáv orvosezredes a legnagyobb szolgálatokat tette az 1942-től 1945-ig Magyarországon menedéket talált francia szökevény katonáknak.[42]

A légierők egészségügyi szolgálatának főnöke személyesen szervezte meg az általa vezetett és nagylelkűen a franciák rendelkezésére bocsátott Röntgen-intézetben a tuberculozis elleni vizsgálatokat.

Azonkívül megkönnyítette a gyógyszerészeti cikkek beszerzését — mivel azok másként, mint hivatalos úton nem voltak elérhetők — a francia menekült katonák tábora és a követség orvosi rendelője részére.

42 Utassy Lóránd vezérőrnagy, a HM 21. (hadifogoly) osztályának vezetője szerint a háború alatt mintegy 600—700 francia hadifogoly menekült át Németországból hazánkba. Magyarország a második világháború alatt nem volt hadiállapotban Franciaországgal, ily módon ezeket a katonákat itt nem mint hadifoglyokat, hanem — a lengyel menekültekhez hasonlóan — a genfi konvenció szerint internáltakként kezelték. Ez a helyzet a hadifogoly sorsához képest lényegesen kedvezőbb körülményeket jelentett. Az itt levő franciák szabadon munkát vállalhattak, keresetükkel maguk rendelkeztek stb. A tisztek többnyire mint nyelvtanárok dolgoztak a különböző vidéki városokban. „A francia foglyok igazán jólétben éltek, de ebbe nem törődtek bele, hanem igyekeztek volna mindenképpen a saját hadseregükhöz csatlakozni. Történtek kísérletek Jugoszlávia és Csehszlovákia irányába, azonban eredménytelenül." — írja Utassy. (HIL Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 7. doboz. 17. sz.) Ezt az állítást annyiban kell helyesbítenünk, hogy tudomásunk szerint Jugoszláviába és Csehszlovákiába több francia hadifogoly átment, s czek ott bekapcsolódtak a partizánharcba. A Szlovák Nemzeti Felkelés idején például 250 francia harcolt, 107-en hősi halált haltak Vutky Dubnička Stečno-nál. A francia partizánok egy része Magyarországról szökött át a szabad Szlovákia területére. (Lásd a szlovákiai Új Szó című lap 1956. VIII. 17-i számát.)

Mindennemű orvosi tanáccsal ellátta a Németországból szökött és hozzáforduló franciákat. Több esetben teljesen tisztában volt azoknak a sebesüléseknek az eredetével is, amelyeket a németek ellen partizánként harcoló franciák szereztek. A titoktartásával bebizonyította, hogy nézetükkel egyetért, velük egy párton van.

Mindent egybevetve Merényi Scholtz ezredes ténykedésével a legnagyobb fokú, minden érdek nélküli odaadást tanúsított, s bebizonyította a szövetségesekkel rokonszenvező érzületét, nem törődve azokkal a veszélyekkel, amelyek őt a német megszállás és nyilas uralom nehéz időszakában ezáltal fenyegették.

A. Hallier s. k.

HIL HM eln. 26286. 1945. — Másolat.

1943

„Nemzeti összefogásra van égető szükség!... Milliók akarnak egyet, de még külön utakon járnak. A sok szétforgácsolt erő összefogására van szükség. Munkásság, parasztság, polgárság: a nemzet egész egyetemének egy táborban a helye, a magyar függetlenség harcos táborában."

(A Kommunisták Magyarországi Pártja körlevele. 1943. április PI Archívum. A. IV. 1943/71.)

25
(1943. január 1.)

AZ ORJOLI TERÜLET NYUGATI KÖRZETÉBEN MŰKÖDŐ EGYESÍTETT PARTIZÁNBRIGÁDOK POLITIKAI OSZTÁLYÁNAK BESZÁMOLÓJA AZ 1942. NOVEMBER 20—DECEMBER 31-IG TERJEDŐ IDŐSZAKRÓL

Ponomarenko elvtársnak, a főhadiszállás mellett működő Partizánmozgalom Központi Törzse parancsnokának és Matvejev elvtársnak, a Partizánmozgalom Központi Törzse képviselőjének, a Brjanszki Front Haditanácsa tagjának

A harci és a partizánokkal együttműködő lakosság által végzett felderítés adatai, az ellenségtől zsákmányolt dokumentumok és a foglyok elbeszélése alapján megállapítható, hogy harccsoportunk partizánjai ellen a 108. és 102. magyar gyalogos hadosztály, a 107.[1] és 105. hadosztály egységei... a lokotszki katonai körzet rendőri brigádja, Zwist ezredes csoportjának 57. gyalogezrede, az 532. hadtest egységei...[2] és még egy sor kis egység ... működik.

Az ellenséges egységek elhelyezkedése: 108. gy. ho. törzse Szeregyina Budán (a hadosztályparancsnok Abt tábornok), a 38. gyalogezred védi Nyegino és Usztár falukat, valamint Szuzemka állomást és a falut. Az ezred törzse Szuzemkában van. A 34. gyalogezred Zelenij Gájt — Gorozsankát — Ulica — Hleborobot védi. Az ezred törzse Ulicában tartózkodik. A 36. gyalogezred[3] védi Csernackijét, Golubovkát,[4] Glubocskát és

1 Téves adat. Valójában a 107. hadtápzászlóalj volt itt a magyar megszálló erők állományában.
2 Zwist ezredes csoportja és az 532. hadtest német alakult volt.
3 A 36. gyalogezred két zászlóalja a 38. ezred alárendeltségében harcolt.
4 Falu Luganszktól kb. 45 km-re nyugatra.

Zsihovát. A 102. magyar gyaloghadosztály (a törzs Lokotyban[5] van, a hadosztály parancsnoka Tiszt[6] vezérőrnagy). A hadosztály egységei, a 43. és 53. gyalogezred a Navlja folyó[7] északi partját védi a Szeltanovka — Zalizsje — Nyifki Glinnoje szakaszon. E hadosztály többi egysége Szinyezemki, Braszovo, Komaricsi Lokoty állomásokon helyezkedik el.

A 105. gy. ho. törzse[8] Sosztkán,[9] a hadosztály egységei pedig Rudnya, Sosztka, Jampol, Mihajlovszkij helységekben vannak.

Zwist ezredes csoportjának 57. gyalogezrede a következő pontokat védi: Znob-Trubcsevszkaja, Mefedovka, Novgorod-Szeverszkij. Von Winning csoportja Trubcsevszk[10] városban állomásozik és védi a Gyeszna folyó jobb partján levő falvakat Trubcsevszktől Szagutyevóig[11] ...

Kaminszkij birgádja a Lokoty, Komáricsi, Navlinszk, Szevszk, Szuzemszk és Szeregyina Budai körzetek falvaiban helyezkedik el. A Pogárszki, Trubcsevszki, Vigonyecski és Pcsenszki körzetek járási székhelyein... 5—150 főből álló helyőrségek vannak. Feladatuk: megvédeni a körzetek falvait a partizánoktól. Ezeket a helyőrségeket bevonják a partizánok elleni támadó hadműveletekbe is.

Az ellenség körülvette a brjanszki erdőséget, sok föld-faerődöt és figyelőpontot épített a Gyeszna folyó nyugati partján. A brjanszki erdőség déli és délkeleti részén egy sor helységet erődítési csomóponttá alakítottak ...

Harccsoportunk partizánjai ellen a 108. magyar hadosztály 35. gyalogezred 3. zászlóalj 7. századának katonái tevékenykednek. Ulica faluban van a szálláshelyük. Német József 1943. január 8-án, miután Fekete János százados megsértette, pus-

5 Falu Brjanszktól kb. 70 km-re délre.
6 A név elírás, a 102. hadosztály parancsnoka 1942. július 10-én Dépold Miklós vezérőrnagy volt.
7 A Gyeszna bal oldali mellékfolyója Brjanszktól délre.
8 A 105. hadosztály parancsnoka 1942. októberétől Álgya Papp Zoltán vezérőrnagy volt.
9 Város Gluhovtól kb. 30 km-re északnyugatra.
10 A Gyeszna folyó jobb partján, a Nyerussza folyó torkolata közelében.
11 A magyar és német megszálló erők csapatainak elhelyezkedése ismeretében megállapítható, hogy a partizánok igen pontos felderítési adatokkal rendelkeztek a velük szemben működő ellenségről.

kájával rálőtt a tisztre és a keletkezett zűrzavart felhasználva sítalpon, fegyveresen a Szevszki körzet Frunzéről elnevezett partizánosztagába jött és megadta magát. Német József kijelenti, hogy a magyarok nem akarnak harcolni.

Bondarenko
zászlóaljkomisszár,
a Szovjetunió hőse,
az orjoli terület nyugati körzetei
egyesült partizánbrigádjai
parancsnokának politikai helyettese

Andrejev
ezredkomisszár,
az orjoli terület nyugati körzetei
egyesült partizánbrigádjai
politikai osztályának vezetője

ПА НИП КПБ, ф. 69, оп. 1, д. 53, л. 219—273.
Orosz nyelvű eredeti.

26

(1943. január 9)

A VKF 2. OSZTÁLYÁHOZ ÉRKEZETT BESÚGÓI JELENTÉS ARRÓL, HOGY A JUGOSZLÁVIAI PARTIZÁNOK ÖSSZEKÖTTETÉST LÉTESÍTETTEK MAGYAR TERÜLETEN AZ URADALMI CSELÉDEKKEL

Mb. egyén jelentése, 1943. jan. 9-ről

Megbízható értesülés szerint a viroviticai partizánok az utóbbi időben összeköttetést kerestek és találtak Barcson, Babocsán és Vízváron az ottani zsidókkal és az uradalmak nincstelen földmunkásaival. Állítólag így már létesültek is magyar területen a partizánokkal összeköttetésben álló kommunista sejtek.

Fentieket Def-el közvetlenül közöltem.

HIL VKF eln. I. oszt. 4535. 1943. — Eredeti tisztázat.

27

1943. február 8
(1946. április 26)

A HŐSI HALÁLT HALT LÖWENWIRTH MIKLÓS PARTIZÁN HADNAGY[12] KITÜNTETÉSI OKMÁNYA

Belga királyság

A hadügyminisztert az a megtiszteltetés érte, hogy tudathatja, miszerint a Régensherceg Ő Királyi Fensége 1946. április 26-án kelt 2238 számú rendeletével

Löwenwirth Miklós hadnagyot,
a belga partizánhadsereg tagját,
halála után
1943. április 8-i dátummal

kitüntette
a Lipót-rend tiszti keresztje pálmával,
és az 1940-es hadikereszt pálmával
kitüntetésekkel:

„Mivel egységével 1943. február 8-án aláaknázta a Saventhem[13] és Sterrebeke közötti vasútvonalakat, minek következtében a brüsszel—bécsi expressz kisiklott. A szerelvény kocsijai több méter távolságnyira az árokba borultak és így a kisiklás következtébe (hozzávetőlegesen) több mint háromszáz német meghalt és megsebesült."

Aláírás
A belga hadügyminisztérium
pecsétje

HIL Pgy. B/34. — Francia nyelvű eredeti.

12 Löwenwirth Miklós 8 éves korában vándorolt ki édesapjával Belgiumba. Ifjúkora óta részt vett a Belga Kommunista Párt ifjúsági szervezetének munkájában. A német megszállás után Brüsszel, illetve Brabant tartomány illegális ifjúsági szervezete egyik vezetőjeként dolgozott. Csatlakozott a belga partizánhadsereg magyar csoportjához. A partizánok fegyvereket, robbanóanyagot szereztek és különböző akciókat hajtottak végre a fasiszták ellen. Kézigránáttal dobálták meg a belga nácik, a rexisták felvonulását. A sikeres vonatrobbantási akcióról a közölt okmány is tanúskodik. 1943. február 9-én egy utcai razzia során elfogták. Miután a németek a kilétét megállapították, a breendocki erődbe szállították, ahol a megszállók katonai bírósága halálra ítélte és 1943. március 15-én kivégeztette. Rövid életrajzát lásd az „Ifjú Kommunista" című folyóirat 1960. 9. számában.

13 Belga város Brüsszel közelében.

28

(1943. február
(1943. május 21)

RÉSZLET A MAGYAR 47/II. ZÁSZLÓALJ PARANCSNOKÁNAK HARCTUDÓSÍTÁSÁBÓL; A SZOVJET PARTIZÁNOK IGEN SOKSZOR NEM LŐTTEK A MAGYAR KATONÁKRA

... 8. Orosz propaganda

Nem lehet figyelmen kívül és említés nélkül hagyni az oroszok által igen ügyesen alkalmazott egyéb propagandaeszközöket, mint például egyes foglyoknak jó bánásmód után való szabadon bocsátását. Ezt több, visszavonulás alatt állítólag orosz fogságba került és onnan ilyen körülmények között szabadon bocsátott emberünk mondotta el. Hogy ezt az igen ügyes és hatásos propagandaeszközt az orosz hadvezetőség rendelte el, bizonyítja az a tény, hogy a Moszkvával rádió útján összeköttetésben levő partizánok igen sok helyen fogságba került embereinkkel szemben hasonlóan jártak el. Pl. a visszavonulás alatt f. év február 23-án Noszovka[14] és Kobizscsa közötti erdőn átvezető úton több kisebb csoporton rajtaütöttek, azokat leszerelték, elbeszélgettek velük, elvették fegyvereiket, majd azzal, hogy „Ti magyarok vagytok, benneteket nem bántunk, menjetek haza Magyarországra", ismét kezet fogva elbúcsúztak és az erdőkben eltűntek. Ezt követőleg II. hó 24-én mint a 3. hadtestcsoport ideiglenes parancsnokának jelentették, hogy az éj folyamán a hdt. közvetlenek (közelebbről III. gk. tü. oszt.) elhelyezési körletének egyik házába behatoltak a partizánok és ott 3 tisztet és 6 tüzért lefegyvereztek. Noszovkáról érkezők ugyanaznap jelentették, hogy útközben több kisebb csoportot lefegyvereztek, kifosztottak, majd azzal, hogy legközelebb szalonnát és kenyeret hoznak a menetelő magya-

14 Falu a kijev—bahmacsi vasútvonal mellett, Kijevtől 90 km-re ÉK-re.

roknak, mert tudják, hogy nincsen ennivalójuk, szabadon bocsátották őket. Egy helyen vodkával (pálinkával) is megkínálták őket, majd ismételt lekezelés után szabadon engedték őket.

Az ellenséges propaganda igen jól működött, ezt a gyors hírszerzésük nagyban elősegítette pl. a 46. gyalogezred pk. úr felváltását követő napon az elg. magyar és román nyelven azt hangszórón átkiáltotta, azon megjegyzéssel, hogy persze az ezredpk-otokat már felváltották, ő hazamegy, de ti nem lesztek felváltva, ti itt pusztultok el. Ezek az átkiáltások elég gyakran ismétlődtek és az ellenség alapos tájékozottságáról tanúskodtak. Ezzel szemben a mi romboló szakaszunk, bár jól, de sajnos csak igen ritkán működött.

Hunyadváry József alez.
47/II. zlj. p.

HIL 2. magyar hadsereg, III. hdt., 47/II. zlj. harctudósítása.

29

1943. február
(1943. március 13)

A 108. HONVÉD KÖNYŰ HADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁG TÁBORI BÍRÓSÁGÁNAK RENDELKEZÉSE GERZANICS JÁNOS HONVÉD ELFOGÁSÁRA, AKI FONTOS HADITITKOKAT TARTALMAZÓ OKMÁNYOKAT JUTTATOTT EL A SZOVJET PARTIZÁNOKHOZ

H. 58/43. szám.

Rendelkezés

Az m. kir. 108. honvéd könnyű hadosztály törzsállományába tartozó és 1943. évi február hó 25-től március 3-ig előzetes letartóztatásban volt, azóta pedig szökésben levő

Gerzanics János tart. karp. honvéd c. tizedes, aki 1912. évi március hó 17-én Szászóka községben (Bereg vm) született, ottani illetőségű és repedei lakos, gör. kat. nyug. igazgató tanító, békeállományteste: a m. kir. 70. bevonulási központ, Ungvár, atyja: Gerzanics János, anyja: Gerberi Emilia, elvált, volt házastársa: Csigás Margit, 1 gyermeke van, legutóbb tábori posta 118/01. szám alatti lakos, terhelt ellen azon cselekmény gyanúja miatt, hogy

1. a hadműveleti területen, tábori posta 118/01. szám alatt, 1943. évi február hó első felében, mint a 108. honvéd k. ho. I. b. osztályánál alkalmazott orosz tolmács, tehát közhivatalnok, ezen szolgálati viszonyánál fogva birtokába és tudomására jutott, katonai titkot képező és a hadosztályra vonatkozóan elsőrendű fontossággal bíró titkos adatokat tartalmazó intézkedéseket és közléseket, nevezetesen:

1. a hadosztály összes alakulatait feltüntető jegyzéket (a tábori munkásszázadoknál a tábori postaszám megjelölésével).

2. a 14/108. k. ho. III. 43. I. 18. számú „Szigorúan bizalmas!

Tiszt-tisztnek!" jelzésű, az álnevek megváltoztatása tárgyában kiadott rendelet.

a) 1. sz. mellékletét (a hadosztály távolsági mellékállomásainak álnévtáblázata) — s ennek keretében a 34. és 38. gyalogezredek alakulatainak álneveit és a 31/108. k. ho. III. I. 29: számú, „Szigorúan bizalmas! Tiszt-tisztnek!" jelzésű rendeletet, a távbeszélő hívószámtáblázat és a tolvajnyelv-szótár kiegészítése tárgyában.

b) 2. sz. mellékletét (a távbeszélő központok helyi mellékállomásainak hívószámai) — és

c) 3/a. sz. melléklet (a tolvajnyelv-szótár I. része),

3. a 167/108. k. ho. I. a. 43. II. 2., illetve a 392/k-i megsz. csop. I. a. 43. I. 26. számú „titkos" jelzésű rendelkezést (a megsz. csop. és az alárendelt hadosztályokra vonatkozó fedőnevek használata),

4. a 108. k. ho. I. b. osztály által a banditafoglyok kihallgatásánál használt kérdőpont-táblázatot, továbbá

5. 944/k. megsz. csop. I. b. 42. IX. 5. sz. alatt a 4. pont alatti célra kiadott „szigorúan bizalmas!" jelzésű litografált nyomtatványt és végül

6. a hadosztályparancsnokság állomáshelyét, osztályok szerinti tagozódását, a vonatközlekedést és a híradó század parancsnokait (név szerint)

az 5. pont alatti kivételével saját kezűleg leírta, illetve a 6. pont alattiakat Kiszjelova Anasztázia Filjemonova foglyul ejtett orvlövésznőnek orosz nyelven tollba mondta és nevezettet azzal az utasítással látta el, hogy a neki átszolgáltatott összes tárgyalt iratokat a banditákhoz juttassa el, aki azokat kevéssel utóbb a részére meghatározott rendeltetéssel Csumakova Alekszandra Nikiticsna novinszkiji lakosnak adta át —, miáltal a magyar állam érdekét súlyosan sértve, a fenti minőségben tudomására és birtokába jutott katonai titkokat háború idején illetéktelen személyekkel közölt abból a célból, hogy azok az orosz állam, illetve az annak érdekében működő banditák tudomására jussanak (az Élt. 60. §-ának 2. pontjába ütköző és az 1943. évi XVIII. tc. 2. §-ának utolsó bekezdése és anak 3. §-a szerint minősülő hűtlenség bűntette) —, továbbá

2. a 108. k. ho. parancsnokság tervszerű visszavonulása közben 1943. évi március hó 3-án este $^{3}/_{4}19$ óra tájban — tehát

háború idején — Szhov község közelében mint az I. b. osztálynak a tábori bíróság foglyai közt menetelő letartóztatottja az általa elkövetett hűtlenség bűntette miatt ellene megindítandó rögtönítélőbíráskodás kimenetelétől való félelmében, abból a célból, hogy végleg kivonja magát a szolgálati kötelezettsége alól, nyilvánvalóan a banditákhoz (azaz az ellenséghez) szökött át (a Ktbtk. 93. §-ába ütköző és a Ktbtk. 94. §-ának utolsó bekezdése szerint minősülő szökés bűntette) — és végül

3. a 2. pont alatti szökés alkalmával a saját szolgálati használatában álló, kincstári tulajdont képező ruházati és felszerelési cikkek közül 1 db köpenyt, 1 db sapkát, 1 db zubbonyt, 1 db nadrágot, 1 pár bakancsot, 1 db zöld inget, 1 db gatyát, 1 pár meleg kapcát, 1 pár molinó kapcát, 1 db kötszövött ujjast, 1 pár szőrme kesztyűt, 1 db bőrmellényt, 1 db fülvédőt nyaksállal és 1 db gázálarcot 50 P-t felülhaladó ismeretlen összértékben magával vitt és így azokat jogtalanul eltulajdonította (a Ktbtk. 132. §-ának 2. bekezdésébe ütköző és u. e. bekezdés II. tétele szerint minősülő szolgálati bűntett) ,—

a terhelt kézre kerítése végett a Kbp. 428. §-a szerinti nyomozólevél egyidejű kibocsátása mellett, a Kbp. 426. §-a alapján nyomozó eljárást rendeltek el.

Nyomozásvezetőül dr. Boros Gyula hadbíró százados fog eljárni.

Tábori posta 118/01, 1943. évi március hó 13.

dr. Boros hb. szds. s. k.
a bíróság vezetője

HIL HM eln. 13. oszt. 24856. 1943. — Másolat.

30

1943. március 15
(1944. december 9)

A NIEUWE JEUNGD CÍMŰ BELGA LAP 1944. XII. 9-I SZÁMÁNAK MEGEMLÉKEZÉSE LÖWENWIRTH MIKLÓSRÓL

A munkáscsaládból származó Löwenwirth Miklós harcosként csatlakozott hozzánk, rendkívüli tettrekészségével. Harcos volt, aki nálunk eszméi védelmében harcolt.

Jókedvével, modorával és bajtársias viselkedésével mindenütt barátokat szerzett.

Szerencsétlenségre bajtársunk 1942. októberében, 21 éves korában, egy akció során a Gestapo kezére került.[15] A breendoncki büntetőtáborban[16] a legválogatottabb kínzásoknak vetették alá, hogy szólásra bírják. De hiába. Miklós nem beszélt, és nem lehetett beszédre bírni.

A Himmler-vadállatok, ezt belátva, elhatározták, hogy a schaerbeeki országos lőtéren minden formaság és eljárás mellőzésével agyonlövik.

Ott gyilkolták meg őt, elfogatása után egy hónappal.

Löwenwirth Miklós neve fényesen ragyog hőseink névsorában. Nem fogunk Téged elfelejteni, és meg fogunk bosszulni; így legyen, erre megesküdtünk![17]

HIL Pgy. B/12. — Nieuwe Jeungd. 1944. december 9. szám.

15 Az időpont téves, 1943. február 9-én fogták el.
16 Erődítmény Boom városka mellett. A német bevonulás után a Gestapo koncentrációs táborrá alakította át.
17 A lap Löwenwirth Miklós fényképét is közli.

31

(1943. március 19)

A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJÁNAK HÁBORÚELLENES HARCA A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE BÍRÓSÁGA EGY PER KAPCSÁN TETT TÉNYMEGÁLLAPÍTÁSA TÜKRÉBEN[18]

... A most folyamatban levő háború megindulásakor, de különösen azóta, mióta a tengelyhatalmak[19] oldalán Magyarország is belépett a háborúba, Magyarországon fokozottabb mérvű kommunista szervezkedés indult. A szervezkedés vezetője és irányítója a Szovjet-Oroszországban kiképzett Schönherz Zoltán mérnök volt[20] (hűtlenség bűntette miatt a VKF.

18 Részlet a Dr. Gyöngyösi Nándor és Skolnik József elleni hadbírósági ítéletből. Skolnik József (1906—) — cipészmunkás, a húszas évektől vesz részt a cseh kommunista mozgalomban. 1941 januárjától a KMP Központi Bizottságának és Titkárságának tagja. 1942 decemberében letartóztatják és elítélik. A felszabadulás után több ízben törvénytelenül bebörtönzik, internálják, később rehabilitálják. 1956 óta ismét aktív pártmunkás.

19 Németország, Olaszország és Japán.

20 Schönherz Zoltán (1905—1942) Kassán született. Brünni, majd prágai egyetemi tanulmányai befejezése után mérnöki oklevelet szerzett. Már egyetemi évei alatt bekapcsolódott a kommunista mozgalomba. A Csehszlovák Kommunista Párt megbízásából egy ideig Prágában, majd Kassán végzeti fontos pártmunkát. 1934-ben a Szlovák Ifjúsági Szövetség titkárává választották. 1935-ben a párt Moszkvába küldi tanulni. 1938-ban letartóztatták, és rövid időt töltött a lőcsei börtönben. 1938 őszén, miután a Horthy-hadsereg bevonult a Felvidéknek, a bécsi döntéssel Magyarországhoz csatolt részére, a KMP utasítására Kulich Gyula, az OIB titkára Kassán felvette Schönherz Zoltánnal a kapcsolatot. 1939 őszén és 1940 nyarán Schönherz Moszkvába utazik, hogy a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának beszámoljon a magyarországi eseményekről, a párt helyzetéről és útmutatást kérjen a további munkára. 1940 decemberében, a hófedte Kárpátokon keresztül gyalogosan tért vissza Magyarországra. A párt itthoni vezetői titkárságot és Központi Bizottságot alakítottak, amelynek Schönherz Zoltán is tagja lett. 1941 áprilisában a párt az ő vezetésével létrehozta az illegális Függetlenségi Bizottságot, amelynek első tevékenységei a Bathyány-emlékmécsesnél, a Kossuth és Táncsics sírjánál lezajlott háborúellenes tüntetések megszervezése, a „Népszava" 1941-es karácsonyi számának előkészítése, 1942. február 1-én az illegális „Szabad Nép" megjelentetése, s 1942. március 15-én a Magyar Történelmi Emlékbizottság által szervezett, független demokratikus Magyarországot követelő tüntetés előkészítése volt. Az 1949-es nagy kommunistaellenes hajsza során a rendőrség július 6-án elfogta Schönherz Zoltánt is. Hazaárulás vádjával haditörvényszék elé állították és október 9-én reggel a Margit-körúti fogház udvarán kivégezték. Búcsúlevelének sorai őrzik ennek a nagy hazafinak, tántoríthatatlan kommunistának magasztos hitvallását, amelyet a siralomházban írt:

„En nem cselekedhettem másképpen, mint ahogyan cselekedtem ... Sokat dolgoztam, és abban a hitben halok meg, hogy munkám nem volt hiábavaló. Ha mégegyszer születnék és újból élnék, akkor sem tudnék másképpen élni."

bíróság, mint ítélőbíróság által hozott H. 247/42. ügyiratjelű bűnügyben kötél általi halálbüntetésre ítéltetett és kivégeztetett), akinek vezetésével 1941. év február havában megalakult a KMP-nak azaz a Kommunisták Magyarországi Pártjának vezetősége... A KMP ügyeinek intézésére a központi bizottság tagjaiból egy 3 tagú „titkárság" alakult...

A párt fenti szervezetein kívül alsóbb szervekre tagozódott; ezek elnevezése: területi bizottság, szakmai bizottság, szociáldemokrata párti bizottság és az ún. rajzoló csoport, melyet rohamgárdának is neveztek. A párt vezetősége a titkárság volt.

A központi bizottság feladata volt a kommunista párt irányítása, a szervezkedés kiterjesztése, a tagok felvétele és az egyes bizottságok ellenőrzése, az alsóbb szervek feladatköre terület, illetve szakmák szerint oszlott meg. A szociáldemokrata párti bizottságra az a fontos szerep hárult, hogy a szociáldemokrata pártba beépítve, illegális működését a párt legalitásának felhasználásával fejtse ki s a pártnak baloldali elemeit a kommunista elvkitűzéseknek megnyerve úgy ezeket, mint ezek útján magát a szociáldemokrata pártot is befolyásuk alá vonják. A rohamgárda feladatköre volt a kommunista célkitűzéseket agitációval, főként azonban röpiratok terjesztésével és falfeliratok alkalmazásával szolgálni.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának ily módon felépített szervezete különösen a magyar—szovjetorosz háború 2. évében, 1942. évben fokozottabb mérvű működést fejtett ki. Míg egyrészt a szervezet a kommunisták uralomra jutására kedvezőbb lehetőséget nyújtó belpolitikai rendszerváltozásra törekedett, ugyanakkor fokozottabb mértékben léptek előtérbe a szervezkedés külpolitikai célkitűzései, nevezetesen az a törekvés, hogy Magyarország a Szovjetunióval való háború abbahagyására, különbéke kötésére s szövetségeseivel, elsősorban a Német Birodalommal való szembeszállásra indíttassék.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának vezetői, a párt valóságos célkitűzéseit elleplezték, s az irányzatos hírverés során megtévesztő módon olyképpen tüntették fel, mintha ezek a célkitűzések nem a Szovjetunióval szemben kialakult európai arcvonal egyik bástyájának, Magyarországnak a harcon kívül helyezését és ezáltal a Szovjetunió megsegítését, il-

letve tehermentesítését, hanem kizárólag Magyarország érdekeit szolgálnák.[21]

A szervezkedés céljainak szolgálatában igyekeztek felhasználni, az egyes közéleti férfiak nyilatkozataira támaszkodva egyes politikai pártok által felszínen tartott azt a mozgalmat, mely a független, szabad, demokratikus Magyarország követelését írta zászlójára.

A KMP az e mozgalom által erősített nemzeti irányzatot saját céljaira akarván felhasználni, az ezzel a jelszóval a nemzeti gondolathoz közelebb hozott ipari munkásság között kereste talaját és ennek a jelszónak a cégére alatt mérgezte a lelkeket s toborozta híveit. Hogy ezt a célt könnyebben elérje, iparkodott tagjai útján bejutni a legális szervezetekbe s ott a vezető szerepet magához ragadva vélte elérni a részben politikailag iskolázatlan részben pedig amúgy is politikailag egyoldalúan, baloldali szemléletben nevelt tömegek átállítását. Így sikerült is elérnie azt, hogy a szervezkedés az ország területén széles körben elterjedt, s csak a hatóságok éberségén múlott, hogy nem öltött még nagyobb arányokat.

A KMP ugyanakkor, amikor érintkezést keresett egyes polgári pártokkal és közéleti tényezőkkel, továbbá érintkezésbe lépett a szociáldemokrata párt vezetőségével, úgy igyekezett magát s működését feltüntetni, mintha kommunista politikai célkitűzéseit a magyar nemzet célkitűzései érdekében mérsékelné és a jövőben magyar érdekeket kívánna szolgálni. Mindazonáltal már korán úgy röpiratain, mint pedig az irányzatos hírverésben kifejezésre juttatta valódi célkitűzéseit és igazi feladatának megvalósításába kezdett.

Azzal az ürüggyel, hogy a Magyarország szabadsága, függetlensége, becsülete és jövője a német birodalom által veszélyeztetve van, úgy a terjesztett röpiratban, különösen az 1942. évi február 6-i kiadású és a délvidéki eseményeket is tárgyaló röpiratában,[22] mint az 1942. évi március havi kiadású és „Sztalin napiparancsa" feliratot viselő s a háborús helyzettel fog-

21 A Kommunisták Magyarországi Pártja sohasem titkolta programját. A háború folyamán azonban nem a távolabbi célok megvalósítása, hanem a fasizmus ellen folytatott küzdelem állt tevékenysége előterében. A pártnak a háborúból való kiválásunkra tett erőfeszítései természetesen a magyar nép érdekeit szolgálták.

22 A röpiratot lásd: Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. V. köt. Budapest, Szikra, 1955. 82—84. old.

lalkozó röpiratában — az irányzatos ellenséges hírverés szólamaival teljesen megegyezően — egyrészt azt hirdetik, hogy Magyarországnak a Szovjetunióval szemben semmiféle sérelme vagy ellentéte nincs s Magyarország kizárólag idegen, elsősorban német érdekek szolgálatában, a kormányzatának kapitulációs politikája révén került a Szovjetunióval háborúba. Hirdetik azt, hogy a hadüzenet ürügyéül szolgált kassai bombázás a németek műve volt, mert Hitler magyar, bolgár stb. katonák hullahegyeivel akarja elsáncolni birodalmát, hogy uralmát meghosszabbítsa. Hangoztatják e röpiratok s a hírverés azt is, hogy Németország gazdasági és katonai összeomlás előtt áll. Vonatszámra hordatja ki Magyarországból az élelmiszert, miközben a magyar nép éhen veszhet. A kormányzat először kenyeret és zsírt, majd életet és vért áldozott Hitlernek s még nemzeti becsületét és jövőjét is kiszolgáltatja neki.

Mindezek alapján a Kommunisták Magyarországi Pártja követeli, hogy: abba kell hagyni a háborút, ki kell lépni a háromhatalmi szövetségből, együtt kell haladni a szovjet—angol—amerikai szövetséggel, össze kell fogni, hogy megszabaduljunk a „német hódítóktól", verjük vissza a német követeléseket, egy magyar katonát sem Hitlernek, a magyar hadseregre itthon van szükség, hogy megvédjen bennünket Hitler banditáitól, ki a háromhatalmi szövetségből, önrendelkezést és egyenjogúságot a velünk élő nemzeteknek és olyan kormányt az ország élére, amelyik szembeszáll a német elnyomókkal és megvalósítja ezeket a követeléseket.

Célkitűzése érdekében a kommunista párt felhasználni törekedett egyrészt a kurucoknak és az 1848-as eszmevilágnak a nemzetben ma is élő hagyományait, a magyar szabadságszeretetet és a nemzeti függetlenség gondolatához való feltétlen ragaszkodást, másrészt a háborús nélkülözéseket és szenvedéseket.

Az utóbbi időben az ellenséges részről Magyarországba küldött forradalmi utasításoknak megfelelően arra törekszenek, hogy Magyarország a hadseregét a hadszíntérről vonja vissza[23]...

HIL HM eln. 13. oszt. 17634. 1943. — Másolat.

23 Az irat további része a per vádlottainak tevékenységével foglalkozik.

32

1943. március 24
(1943. április 29)

A CSENDŐRSÉG KÖZPONTI NYOMOZÓ PARANCSNOKSÁGÁNAK ÁTIRATA A HM 15. OSZTÁLYÁHOZ, MELYBEN KÖZLI, HOGY A LAPÁNCSA ÉS ILLOCSKA KÖZSÉGEKEN ÁTVONULÓ HONVÉDEK A VOLKSBUND TAGOK HÁZAIRA FESTETT NÁCI JELVÉNYEKRE LÖVÖLDÖZTEK

Bizalmasan megállapítottam, hogy Krämer Flórián pécsi lakos, VDU[24] területvezető 1943. március 27-én a pécsi 4. honvéd kerületi parancsnoksághoz, valamint Baranya vármegye főispánjához a másolatban csatolt feljelentést küldötte.

A feljelentés tárgyában végeztetett bizalmas puhatolás adatai szerint 1943. március 24-én kb. 14 órakor egy gyakorlatozó honvéd páncéltörő ágyús osztag vonult keresztül Lapáncsa községen egy őrmester vagy törzsőrmester parancsnoksága alatt. Az említett község VDU tagjai, még 1940-ben „Viktória" jelvényeket festettek házaik falára, amely koszorú övezte „V" betűből áll, s melynek felső szárai felett középen horogkereszt, alatta pedig „Der Deutsche Sieg"[25] felírás olvasható. Az említett csapat egyik tagja a lapáncsai 24. számú ház falára festett ilyen jelvényre egy lövést adott le, amely a „V" betű jobboldali szárába fúródott, nyoma jelenleg is látható.

A gyakorlatozó csapat innen a közeli Illocska község irányába távozott és azon is keresztül vonult. Ebben a községben a VDU tagok házain szintén Viktória jelvények vannak. Az ismeretlen honvéd őrmester vagy törzsőrmester itt az alábbi házak falaira festett „Viktória" jelvényekre lövöldözött:

24 Volksbund der Deutschen in Ungarn. A magyarországi németek fasiszta politikai szervezete, a nácik ötödik hadoszlopa volt hazánkban. A szervezet tevékeny részt vállalt Magyarország megszállásának előkészítésében. Csábítással, ígérgetéssel, kényszerrel és erőszakkal több tízezer embert szállított a Wehrmacht és az SS részére.

25 A német győzelem.

1. Bock Henrik 56/f. számú házára 3 lövést;
2. Fischer Mátyás 89. számú házára 4 lövést;
3. Lang Ádám 63. számú házára 1 lövést;
4. Hart Miklósné 100. számú házára 3 lövést és
5. Wehner Miklós 105. számú házára 3 lövést és
6. Keresztes Bálint 100. számú házára 2 lövést.

Az ismeretlen honvéd tiszthelyettes összesen 15 lövést adott le. A lövedékek a „Viktória" jelvényekbe, illetve azok környékén csapódtak be. Becsapódási helyük jól látható, valószínűleg 9 mm-es Frommer pisztoly lövedékétől származhatnak. A lövöldözésből kifolyóan senki sem sebesült meg.

A lövöldözést követő napon érkezett az említett helyekre Krämer Flórián VDU területvezető — akinek az esetet a helyi csoportvezetők jelentették. Megtekintette a lövések nyomait, majd utasította a helyi csoportvezetőket, hogy az esetek szemtanúit kutassák fel és írják össze.

A helyi csoportvezetők a tanúk felkutatását meg is kezdték, munkájukat azonban megnehezíti az a körülmény, hogy a cselekmény elkövetése idején a lakosság legnagyobb része a mezőn dolgozott és inkább a gyermekek tartózkodtak a községben. Másrészt pedig a lakosság magyar érzelmű része, az úgynevezett „angolok nem akarnak tudni semmiről. Egyébként" Marx József, a VDU illocskai helyi csoportjának vezetője azt hangoztatja, hogy a lövöldözésnek még nagy visszhangja lesz és azt sokan megkeserülik.

A bizalmas megállapítás szerint az említett honvédosztag a Pélmonostoron állomásozó zászlóalj kötelékébe tartozik. A lövöldöző honvéd kilétének megállapítása a 4. honvéd kerületi parancsnokságnál folyamatban van...[26]

A hiv. távol levő közp. nyom. pk. helyett
Bernáth alezredes

HIL HM eln. 15. oszt. 36332. 1943. — Eredeti tisztázat.

26 A pécsi hadtestparancsnok ügyésze szerint: „A szakaszt Pintér Lajos tsz. zászlós vezette. Nevezett előadása szerint a két község között elhelyezett, és a trianoni volt határt jelző magyar címer a legbrutálisabb módon meg volt rongálva, amely rongálás reá, mint magyar emberre fájdalmas hatást tett. Gyakorlatozás közben észlelte, hogy a lakosság a honvédekre fitymáló megjegyzéseket tesz és gúnyos arckifejezéssel fogadta a honvédeket. Ezek a tények együttesen váltották ki belőle azt a cselekményt..." Pintér Lajos zászlóst parancsnoka 20 nap állomásfogsággal fenyítette meg. *HIL HM eln. 13. oszt. 40062. 1943. — Másolat.*

33

1943. május 13
(1943. június 17)

A VKF BÍRÓSÁGA DOMONKOS MIKLÓS MOZDONYFŰTŐT 8 ÉVI FEGYHÁZRA ÍTÉLI, MERT PÁPÁN KÉT MOZDONY KENŐKÉSZÜLÉKÉBE HOMOKOT SZÓRT

H. 150/43. szám.

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága, mint ítélőbíróság a Domonkos Miklós órabéres mozdonyfűtő p. e. ellen az 1930. évi III. tc. (Élt.) 59. §-ának 1. és 2. pontjaiba ütköző hűtlenség bűntette miatt... Pápán, 1943. évi június hó 16. és 17. napján a nyilvánosság kizárásával megtartott főtárgyalás alapján a vád és védelem meghallgatása után a következőképpen

ítélt...

... Domonkos Miklós vaszari születésű, ugyanottani illetőségű, pápai lakos, 23 éves (1919. XII. 2.) róm. kath. vallású, nőtlen, órabéres mozdonyfűtő (fűtőházi munkás), vagyontalan, apja: Domonkos Vince, anyja: Harangozó Teréz, magyar nemzetiségű, p. e. vádlottat

bűnösnek mondja ki

az 1930. évi III. tv. (Élt.) 59. §-ának 1., illetve a 2. pontjába ütköző hűtlenség bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy Pápán, a MÁV fűtőháznál, 1943. évi május hó 13-án éjjel 21 h 30 és 23 h 30 közötti időben, tehát háború idején, abból a szándékból, hogy a magyar állam és szövetségesei fegyveres erejének hátrányt, az ellenségnek pedig előnyt okozzon, a Csornára induló 8420. számú személyvonat 22 015. számú mozdonyának a baloldali hajtórúd csapágy kenőkészülékébe egy

maroknyi, a Bánhidára induló 7327. számú személyvonat 22053. számú mozdonyának mindkét oldalán levő kenőkészülékébe pedig egy gyufás doboznyi homokot szórt,

és ezért őt

az 1930. évi III. tc. (Élt.) 59. §-ának első bekezdésében megjelölt büntetési tétel (tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház) és az 1930. évi III. tc. (Élt.) 70. §-a alapján, de a Btk. 92. §-ának alkalmazásával 8 (nyolc) évi fegyházra, mint fő, továbbá 8 (nyolc) évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlatának ugyanilyen tartalmú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre

ítéli...[27]

Dr. Maksai Géza hb. alezredes s. k.
tárgyalásvezető

Rigó János tsz. főtörzsörm. s. k.
jegyzőkönyvvezető

Az ítéletet megerősítem!
Budapest, 1943. évi július hó 16-án.

vitéz Szombathelyi vezds. s. k.
m. kir. honvéd vezérkar főnöke,
mint illetékes parancsnok

27 Az államvasutak dolgozói által a háború befejező szakaszában végrehajtott szabotázscselekményekről szóló összefoglalást lásd: HIL Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 4. doboz. 20.

34

1943. június 2—1943. július 15
(1943. július 18)

AZ M. KIR. 105. KÖNNYŰ HADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁG TÁBORI BÍRÓSÁGA A 32. GYALOGEZRED ÁLLOMÁNYÁBA TARTOZÓ HERBERT JÓZSEF TARTALÉKOS ŐRVEZETŐT KÖTÉL ÁLTALI HALÁLBÜNTETÉSRE ÍTÉLI, MERT SZÖKÉST KÍSÉRELT MEG A BOBROVICA MELLETT TÁBOROZÓ SZOVJET PARTIZÁNOKHOZ, SEGÍTETTE ŐKET S A PARTIZÁNOK RÖPLAPJAIT TERJESZTETTE

H. 293/43. szám.

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. 105. könnyűhadosztály parancsnokság tábori haditörvényszéke, mint rögtönítélő bíróság, a m. kir. 32. honvéd gyalogezred állományába tartozó Nagy Kálmán tart. tizedes, I. r., Herbert József tart. őrvezető II. és Varga Ferenc honvéd III. r. vádlottak ellen az Élt. 59. §-ának 3. és 4. pontjába ütköző hűtlenség bűntette, továbbá Koresnyik Olga IV., Prjadka Alekszandra V. r. és Rudenko Sura VI. r. vádlottak ellen az Élt. 59. §-ának 1. pontjába ütköző hűtlenség bűntette miatt... Kobizscsán 1943. évi július hó 18-án a nyilvánosság kizárásával megtartott főtárgyalás alapján, a vád és védelem meghallgatása után a következőképpen

ítélt:

az 1943. évi július hó 15-e óta előzetes letartóztatásban levő

Herbert József

budakeszi születésű, illetőségű és lakos (szül. ideje 1917. VI. 6.) 26 éves, róm. kath. vallású, nőtlen, polgári foglalkozására

nézve napszámos, atyja: Herbert Vendel, anyja: Mészáros Maris, a m. kir. 32. honvéd gyalogezred állományába tartozó tart. őrvezető, II. r. vádlottat

bűnösnek mondja ki

az Élt. 59. §-ának 3. és 4. pontjába ütköző hűtlenség bűntettében, melyet azáltal követett el, hogy
hadműveleti területen, Kobizscsán,[28] mint az ottani állomásőrség tagja, 1943. év folyamán, július hó 15-én történt letartóztatásáig, abból a célból, hogy a magyar állam fegyveres erejének szándékosan hátrányt, az ellenségnek pedig szándékosan előnyt okozzon, a Bobroviza község környékén táborozó banditákkal érintkezésbe bocsátkozott, illetve erre szövetkezett oly módon, hogy a banditákkal szoros kapcsolatokat fenntartó Prjadka Alekszandra ukrán nővel (V. r. vádlottal) szerelmi viszonyt fenntartva barátkozott, azt elhelyezési körletébe többször bebocsátotta s előtte kijelentette, hogy ő is átmegy a bandita táborba, továbbá július hó folyamán a nála megjelent Prjadka Alekszandrával a banditák részére csekélyebb mennyiségű rumot és cigarettát küldött azzal az üzenettel, hogy a banditák ne támadják meg őket és ne lőjenek rájuk járőrözés közben, végül letartóztatását követőleg a banditákkal való szövetkezés leleplezésének meghiúsítása végett olyan tartalmú levelet írt Nagy Kálmán tizedesnek, melyben nevezettet, valamint többi bajtársait az ügy elhallgatására szólítja fel;

továbbá bűnösnek mondja ki

az 1943. évi július 17 óta előzetes letartóztatásban levő

Koresnyik Olga

borsowkai születésű (Szovjet-Oroszország), ugyanottani illetőségű és bobrovizai lakos, 26 éves (szül. ideje: 1917. január 1.) pravoszláv vallású, férjezett, férje neve Koresnyik Alexander, szakácsnő, atyja: Pirosok Szemen Mihajlow, anyja: Lisenko Serina Borisona, ukrán nemzetiségű, polgári egyén, IV. r. vádlottat,

28 Kobizscsa falu Kijevtől kb. 80 km-re ÉK-re van.

az 1943. évi július 17 óta előzetes letartóztatásban levő

Prjadka Alekszandra

Kraszna Quadlieska-i (Szovjet-Oroszország) születésű és illetőségű, bobrovizai lakos, 23 éves (szül. ideje: 1920. június ?) pravoszláv vallású, férjezett, férje neve: Prjadko Grigorij Grigorievics, traktorvezető, atyja: Izsák Szelion Inakona, anyja: Panina Rojza Refimona, orosz nemzetiségű, polgári egyén, V r. vádlottat,

az 1943. évi július 17. óta előzetes letartóztatásban levő

Rudenko Sura

bobrovizai (Szovjet-Oroszország) születésű, illetőségű és lakos, 24 éves (szül. ideje: 1918. november ?) pravoszláv vallású, férjezett, férje neve: Rudenko Petro Artimovics, munkásnő, atyja: Larenzius Pavel Jerdusenko, anyja: Slinko Vazielena Antonia, ukrán nemzetiségű, polgári egyén, VI. r. vádlottat

az Élt. 59. §-ának 1. pontjában ütköző hűtlenségi bűntettében, melyet azáltal követtek el, hogy

Bobrovizán, 1943. év folyamán, július hó 17-én történt letartóztatásukig, a magyar állam fegyveres erejének szándékosan hátrányt, az ellenségnek pedig szándékosan előnyt okoztak akképpen, hogy Koresnyik és Prjadka vádlottak szoros érintkezésben állva a banditákkal, a velük ismeretségben levő honvédeket, különösen Herbert tart. őrvezető II. r. vádlottat a banditákhoz való átszökésre csábították, Koresnyik és Rudenkó vádlottak a megszökött Kauba Sándor és Weisz Nándor honvédeket a banditák táborába kísérték, Koresnyik vádlott a Varga honvéd III. r. vádlott által Kauba honvéddel íratott levelet továbbítás végett Prjadka vádlottnak átadta, de az utóbb nevezett a levél kézbesítése helyett több honvéd egyén megszökésére vonatkozó üzenetet továbbított a banditák parancsnokának, ugyancsak Prjadka vádlott a Herbert őrvezető II. r. vádlott által küldött rumot és cigarettát a banditáknak átadta, végül Koresnyik és Rudenko vádlottak a Kauba és Weisz honvédeknek a banditatáborból írt levelét, melyben több honvédet a banditákhoz való szökésre csábítanak, továbbá Koresnyik vádlott a honvédek átszökésére csábító több

magyar nyelvű röpiratot Herbert őrvezető II. r. vádlottnak közvetítettek.

Ezért a haditörvényszék Herbert tart. őrvezető II. r. vádlottat a Kbp. 444. §-ának 2. és 3. bekezdése, a Ktbtk. 22. §-ának 4. 5. pontja, úgyszintén a Ktbtk. 7. §-a alapján, Koresnyik IV. r., Prjadka V. r., és Rudenko VI. r. vádlottakat a 24 486/eln. 13—1943. H. M. számú rendelet III. pontjának 2. bekezdéséhez képest a Kbp. 444. §-ának 2. és 3. bekezdése alapján

kötéllel végrehajtandó halálbüntetésre,

mint főbüntetésre, továbbá Herbert tart. őrvezető II. r. vádlottat lefokozásra és a honvédségből való kicsapásra, mint mellékbüntetésre ítéli.

A pénzbüntetés kiszabását valamennyi vádlottnál a megfelelő előfeltételek hiánya okából mellőzi.

Végül elrendeli a haditörvényszék, hogy a halálbüntetés a következő sorrendben hajtassék végre: I. Rudenko, II. Koresnyik, III. Prjadka, IV. Herbert.

Indokok:

A haditörvényszék vádlottaknak a bűnösségüket is beismerő vallomása, Tóth Kálmán tart. tizedes és Varga Ferenc tart. honvéd vádlottak előadása, dr. Kopcsányi Dezső tart. főhadnagy, dr. Fodor Ferenc tart. főhadnagy, Jáger Miklós tart. hadnagy, Dombai József tart. szakaszvezető, Hikkert Ernő c. tizedes, Sörös Pál, Vida János, Fekete György honvédek. Omálycsenko Mária, Konán Elisaveta és Jascsuk Polja polgári egyének tanúvallomása, a rendelkezésre álló tárgyiratok és bűnjelek, úgyszintén a főtárgyaláson meghallgatott orvosszakértők véleménye alapján a rendelkező részben leírt tényállást vette beigazoltnak.

Ehhez a haditörvényszék a következőket fűzi hozzá:

A 32. honvéd gyalogezred aknavető századának egyik szakasza 1943. január 2-től június 2-ig Bobrovizán teljesített szolgálatot, mint az ottani vasútállomás őrsége. Az őrség tagjai közül néhányan, így Herbert József tart. őrvezető II. r. vádlott is, fehérneműjük mosatását a vasútállomás közvetlen közelében lakó ukrán nőkkel végeztették és ennek folytán azok-

kal ismeretségre tettek szert. Több honvéd és ukrán nő között szerelmi viszony is kifejlődött és azt a kapcsolatot Herbert tart. őrvezető II. r. vádlott még akkor is fenntartotta Prjadka Alekszandra V. r. vádlottal, amikor az őrséget június 2-án a Kobizscsa vasútállomásra helyezték át. Az ezt követő időben Herbert II. r. vádlott két ízben is bebocsátotta az elhelyezési körletébe Prjadka Alekszandra V. r. vádlottat, jóllehet a nevezett nő több ízben arra szólította fel Herbert II. r. vádlottat, hogy szökjön át a banditák táborába. Ez a tábor ugyanis a főtárgyaláson felmerült kétségbevonhatatlan adatokhoz képest a Bobrovizát környező erdőségben van, melynek közelében a női vádlottak mezei munkával foglalatoskodtak és ezenfelül a banditákkal szoros kapcsolatokat tartottak fenn.

Herbert II. r. vádlott ígéretet tett Prjadka Alekszandra V. r. vádlottnak, hogy ő is át fog szökni a banditákhoz. Az őrség több tagja már korábban erre az elhatározásra jutott, amennyiben július 7-e körüli időben Varga Ferenc és Kauba Sándor honvédek a táborba való átszökésük tárgyában összeköttetést igyekeztek teremteni a banditákkal. Ez alkalommal ugyanis a járőrözés közben megengedett pihenő során az előbb nevezett honvédek úgyszintén Fekete György honvéd megjelentek Koresnyik Olga IV. r. vádlott lakásán, ahol ugyanakkor ott tartózkodott Prjadka Alekszandra V. r. vádlott is és itt Varga honvéd III. r. vádlott egy olyan tartalmú levelet diktált Kauba honvédnek, mely szerint kérik az egyik bandita tisztet, hogy jöjjön el Koresnyik vádlott lakására, mert meg akarják beszélni az átszökésüket. Azt is kérték ebben a levélben, hogy banditák ne lőjenek rájuk. Fekete György honvéd azonban megharagudott, hogy ilyen levelet akarnak küldeni a banditáknak, mire a levelet, melyet Koresnyik vádlott már átadott Prjadka vádlottnak továbbítás végett, visszavették és eltépték. Prjadka vádlott hangoztatta, hogy ő levél nélkül is elintézi ezt az ügyet és a következő napok valamelyikén, amikor a mezőn a banditákkal találkozott a levél tartalmát azokkal közölte.

Ezekben a napokban történt, hogy Herbert tart. őrvezető II. r. vádlott kb. másfél dcltr. rumot és 18 db cigarettát adott át Prjadka vádlottnak azzal, hogy adja át a banditáknak és kérje

meg őket, hogy járőrözés közben ne támadják meg a járőrt és ne lőjenek rájuk.

Július hó 11-ről 12-re virradó éjjel Dombai József szkv. egy járőrt vezetett Kobizscsáról Bobrovizára. A járőrnek tagjai voltak Kauba Sándor és Weisz Nándor honvédek is. A nevezett honvédek a 32. gy. e. parancsnokának állítólagos parancsára hivatkozva lemaradtak a járőrtől, felkeresték Koresnyik vádlottat azzal, hogy vezesse őket a banditák táborába. Koresnyik vádlott kiment a mezőre a két honvéddel, ahol találkozott Rudenko vádlottal, akivel megbeszélték, hogy miképpen kísérjék a két honvédet a banditáknak általuk ismert táborába. Egy darabig együtt mentek mind a négyen az erdő felé, majd Rudenko vádlott mind a két honvéddal visszamaradt, mialatt Koresnyik vádlott az erdőbe ment és közölte az erdő szegélyén levő banditaőrrel a két honvéd szándékát. Ezek után visszament a honvédekért, akikkel együtt a banditaőrhöz mentek, aki egy darabig eléjük jött. A találkozáskor a bandita kezet fogott a honvédekkel és mindkettőjüket magával vitte az erdőbe.

Július hó 14-én a délutáni órákban, mikor Koresnyik vádlott éppen a mezőn dolgozott, lóháton a helyszínre jött Kauba honvéd egy banditával és egy levelet adott át Koresnyik vádlottnak azzal, hogy azt adja át Varga honvéd III. r. vádlottnak. A levelet a már banditatáborban tartózkodó Kauba és Weisz honvédek írták és ebben bajtársaikat, sőt név szerint megemlítve Nagy Kálmán tizedes I. r. vádlottat, Herbert tart. őrv. II. r. vádlottat, Varga honvéd III. r. vádlottat és még másokat is arra szólítanak fel, hogy szökjenek át a banditatáborba, mert ott nagyon jó dolguk lesz. A levelet Koresnyik vádlott magával vitte, szólt Rudenkó VI. r. vádlottnak, hogy közölje a magyar katonákkal, hogy egy levél van számukra a banditatáborból. A közlést azonban Jascsuk Polja ukrán nő tette meg, aki a július hó 14-ről 15-re virradó éjjelen ismét járőrszolgálatot teljesítő Dombai szkv-nek és Herbert őrv. II. r. vádlottnak mondotta meg, hogy Koresnyik vádlott lakásán egy levél vár reájuk. A szkv. és II. r. vádlott elmentek Koresnyik lakására, de nevezett vádlott Dombai szkv-nek nem, csupán Herbert tart. őrvezetőnek, II. r. vádlottnak adta át a levelet. Dom-

bai szkv. azonban elvette a levelet a II. r. vádlottól és azt beszolgáltatta a parancsnokságának.

Herbert t. őrv. II. r. vádlottat és Varga honvéd III. r. vádlottat, akinek a levelet címezték, a 32. gy. e. parancsnokság július 15-én letartóztatta. Ugyaneznap este Sörös honvédnek, aki vacsorát vitt a letartóztatásban levő Herbert t. őrv. II. r. vádlottnak, utóbb nevezett vádlott egy cédulát adott át azzal, hogy Sörös honvéd juttassa azt el Nagy tizedes I. r. vádlottnak. A cédulára az volt felírva, hogy ha az ügy kivizsgálása során valamit kérdeznek Nagy tizedes I. r. vádlottól és a vádlottak többi bajtársairól, arról ne tudjanak semmit, a rumról sem, amit adtak, továbbá, hogy Prjadka V. r. vádlott Herbert t. őrv. II. r. vádlottnál aludt, végül, hogy Kauba honvédról senki sem tud semmit. Sörös honvéd, aki egyébként bizalmi szolgálatokat is teljesített, az esetet azonnal jelentette dr. Kopcsányi Rezső tart. főhadnagynak, aki a levelet élethűen lemásolta, az eredetit megtartotta, a másolatot pedig visszaadta Sörös honvédnak azzal az utasítással, hogy azt adja át Nagy tizedes I. r. vádlottnak és annak válaszát másnap reggel mutassa be. Sörös honvéd dr. Fodor Ferenc t. főhadnagy, szakaszparancsnokának tudomásával ittasnak tetette magát, átadta a levélmásolatot Nagy tzds. I. r. vádlottnak, aki elolvasás után összerágta és lenyelte, s azt üzente Herbert t. őrv. II. r. vádlottnak, hogy mindent megértett, minden úgy lesz, ahogy ő írta.

A következő napon Nagy t. tizedes I. r. vádlott, úgyszintén a vádlottként szereplő ukrán nők is letartóztatásba kerültek.

Hozzátartozik még a tényálláshoz, hogy amikor Koresnyik vádlott átadta a Kauba honvéd által írt levelet Herbert t. őrv. II. r. vádlottnak, ugyanakkor több magyar és ukrán nyelvű röpiratot is átadott nevezett t. őrvezetőnek. A röpiratok gyalázkodó hangon tárgyalják a magyar csapatok szereplését Ukrajnában és arra szólítják fel a honvédeket, hogy szökjenek át a banditák táborába.

Herbert József t. őrv. II. r. vádlott az általa elkövetett bűncselekmény tekintetében teljes beismerésben van. Védekezésül azt hozta fel, hogy állandóan járőr szolgálatot kell teljesíteniük, féltek a partizánoktól és ezért küldte a rumot, meg a cigarettát. Prjadka vádlottnak a csábítására, aki egyébként a szeretője volt, ígérte meg, hogy átmegy a banditák táborába,

de ezt nem gondolta komolyan. A II. r. vádlottnak ez a védekezése nem fogadható el, mert egyrészt államellenes cselekményeknél semmilyen kényszeralappal nem érvényesíthető, az ilyen bűncselekményeknél tehát a félelemérzés, mint mentőkörülmény figyelembe nem jöhet, másrészt pedig Prjadka vádlott vallomásából, Herbert II. r. vádlott egész ténykedéséből, de különösen abból, hogy a Nagy tzds. I. r. vádlottnak küldött levél szövegéből a banditákkal való érintkezés komolysága kétségtelenül kiderül, az a körülmény is nyilvánvaló, hogy Herbert t. őrv. II. r. vádlott Kauba és Weisz honvédek példáját akarta követni.

A női vádlottak ugyancsak teljes beismerésben voltak. Védekezésül a banditáktól való félelmüket, Prjadka V. r. vádlott még azt is hozta fel, hogy őt szerelmi viszony fűzte Herbert t. őrvezetőhöz és így azt szerette volna, ha az a banditákhoz pártol.

Védekezésük azonban a már fentebb említetteknél fogva mentségül nem szolgálhat.

A haditörvényszék megítélése szerint a vádlottak által elkövetett bűncselekmények és az általuk okozott jogsérelem a magyar fegyveres erő és általában a hadviselés érdekeit súlyosan sértette és cselekményük alkalmas volt egyúttal arra is, hogy az ellenségnek előnyt okozzon.

Az orvosszakértő véleménye szerint a vádlottak sem a bűncselekmények elkövetése idején, sem pedig jelenleg nem szenvednek elmebetegségben, továbbá oly elmezavarban, amely a beszámíthatóságukat kizárná. Prjadka V. r. vádlott és Rudenko VI. r. vádlott nincs terhes állapotban, ellenben Koresnyik IV. r. vádlott valószínűleg három és fél hónapos terhes állapotban van. Ezt a körülményt a főtárgyaláson meghallgatott 2 másik orvosszakértő is ilyképpen adta elő.

A kifejtettekhez képest, minthogy a vádlottak terhére rótt cselekmények minden tekintetben megvalósítják a rendelkező részben írt bűncselekmények tényálladéki elemeit és azok elkövetését a vádlottak beismerésén kívül a rendelkezésre álló tanúvallomások és bűnjelek is igazolják, védekezésük pedig elfogadhatatlannak bizonyult, minthogy továbbá a vádlottak a bűncselekményüket a rögtönbíráskodás kihirdetése után és ennek tudatában követték el, a vádlottak bűnösségét meg kel-

lett állapítani, mert büntethetőséget megszüntető és beszámítást kizáró ok nem forog fenn.

Ezzel kapcsolatban még megjegyzi a haditörvényszék, hogy Koresnyik vádlott terhes állapotát a szakértők csak valószínűsíteni tudják, viszont nevezett vádlott, aki már két gyermeket szült, hangoztatta, hogy nem érzi magát terhes állapotban. Ennélfogva vele szemben is a rögtönbíráskodás keretében kellett ítélkezni.

A bűnösség megállapításánál a haditörvényszék figyelembe vette azt a körülményt is, hogy az ukrán lakosság előtt köztudomású és ezt a német katonai hatóságok is gyakran kihirdették, hogy a fegyveres erő ellen elkövetett bűncselekményeik halálbüntetést vonnak maguk után. Minthogy pedig a 24 486/eln. 13—1943. H. M. számú rendelet III. pontjának 2. bekezdéséhez képest az országlakosok felett az előbb említett bűncselekmények miatt az az állam intézkedik, melynek védereje őket elfogja, a polgári egyén vádlottakkal szemben is honvéd büntetőbíráskodás illetékessége megállapítható volt.

Az ítélet egyéb rendelkezései a felhívott törvényszakaszokon alapulnak.

Tábori posta: B. 107., 1943. évi július hó 18-án.

Dr. Borsos. hb. szds. s. k.
tárgyalásvezető

Dr. Kozma Zoltán s. k.
jegyzőkönyvvezető

Az ítéletet megerősítem és a halálos ítélet végrehajtását Herbert József II. r. vádlottra vonatkozólag elrendelem, egyben azonban a Koresnyik Olga IV. r., Prjadka Alekszandra V. r. és Rudenkó Sura VI. r. vádlottakra kiszabott halálbüntetést a Kormányzó Úr Ő Főméltósága által reám ruházott kegyelmi jognál fogva fejenként 15—15 (tizenöt-tizenöt) évi fegyházbüntetésre változtatom át.

Tábori posta: B. 107., 1943. évi július hó 20-án.

Álgya vőrgy. s. k.
illetékes parancsnok

A jogerős ítéletet és a megerősítő záradékot, valamint a kegyelmezés tényét elítéltek előtt a mai napon 5 h-kor kihirdet-

tem azzal, hogy a halálbüntetés Herbert József II. vádlotton 2 (kettő) órán belül végre fog hajtatni.

Minthogy a kötél általi halálbüntetést végrehajtó egyén közrevonható nem volt, az ítélet Herbert József II. r. vádlotton a m. kir. minisztérium 7650/1941. M. E. számú rendeletének 3. §-a alapján agyonlövés által 7 órakor végrehajtatott.

Koresnyik Olga, Prjadka Alekszandra és Rudenko Sura elítéltek szabadságvesztés büntetése az idevonatkozó intézkedéstől veszi kezdetét, az intézkedés napjáig eltelő idő azonban a büntetésbe beleszámít.

Tábori posta: B. 107., 1943. évi július hó 22-én.

Dr. Borsos hb. szds. s. k.
tárgyalásvezető

HIL HM eln. 13. oszt. 59639. 1943. — Másolat.

35

1943. június 12—1944. augusztus 1
(1962. február)

ÖSSZESÍTÉS A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ PARTIZÁNMOZGALMÁBAN BELORUSSZIJA TERÜLETÉN RÉSZT VETT MAGYAROKRÓL[29]

A névjegyzék 61 nevet tartalmaz a következő adatokkal: 1. sorszám, 2. vezeték és keresztnév (egyeseknél apja keresztneve is), 3. születési év, 4. pártállás, 5. iskolai végzettség, 6. foglalkozás, 7. a partizánosztagba kerülésének időpontja, 8. beosztása a partizánosztagokban, 9. honnan és milyen módon jutott az osztagba, 10. milyen osztagban vagy osztagokban harcolt, 11. családjának magyarországi címe, 12. az osztagból való távozásának időpontja.

A 61 fő közül:

1 fő 1943 júniusában,
2 fő 1943 augusztusában,
38 fő 1943 szeptemberében,
2 fő 1943 novemberében,
2 fő 1944 januárjában,
13 fő 1944 márciusában,
2 fő 1944 júniusában,
1 fő 1944 júliusában került a szovjet partizánokhoz.

A partizánokhoz jutás módjai:

a) átszökés,
b) harc közben önkéntes átállás,
c) harc közben fogságba esés.

29 Hiteles névjegyzék alapján készült. A névjegyzéket a jelzetben megjelölt irattárban talált dokumentumok felhasználásával állították össze. Az itt említetteknél több magyar harcolt Belorusszija területén a szovjet partizánok soraiban, vagy valamilyen módon segítette azokat, de valamennyinek nevét nem őrzi iratanyag.

Honnan és hol kerültek a partizánosztagokba:

a) a magyar hadseregből Kalinkovicsinál,
b) a magyar hadseregből (19. löv. e.) Avramovszkajánál,
c) a 41. magyar őrzászlóaljból,
d) a 167. magyar munkásszázadból,
e) a magyar hídőrségből Obidovicsinál,
f) a magyar hadseregből Hotiszlávnál,
g) a 21. gyal. e. 7. századából,
h) a 12. ho. 3. zlj-ból,
i) a magyar hadseregből Rudavkánál.

Milyen partizánosztagokban s brigádokban harcoltak:

a Kutuzov osztagban,
a „Belorusszija" brigádban,
a Bozsenko osztagban,
a Szverdlovról elnevezett osztagban,
a Szuvorovról elnevezett osztagban,
az Oszipovics magasabbegység „Sztálin" osztagában,
a Jazikovics osztagban,
a Lenin osztagban,
a Csapajev osztagban,
a Kovalenko osztagban,
a 810. sz. partizánezredben,
a Kotovszkij osztagban,
a 208. Sztálin partizánezred 1. zlj-ban,
a Molotov osztagban,
a Dzerzsinszkij osztagban,
a Nyemitova osztagban,
a „Pinszki" osztagban,
a Lukjancsikov osztagban,
a Zsukov osztagban,
a Kujbisev osztagban,
a Csernak osztagban.

Az osztagból való távozás időpontja: a partizánosztagnak a Vörös Hadsereggel való egyesülése után.

Материали ПА ИИП ЦК КП, Белоруссии а/з—75/2—1962.
(Orosz nyelvű, hiteles névjegyzék.)

36

(1943. július 21.)

A HM RENDELETE A HONVÉD HADTEST ÉS KERÜLETI PARANCSNOKSÁGOKHOZ, AMELYBEN SZABOTÁZSCSELEKMÉNYEK MIATT MEGTILTJA, ILLETVE KORLÁTOZZA A MUNKASZOLGÁLATOSOK FFLHASZNÁLÁSÁT

Az utóbbi időben a hátországban több nagyobb arányú tűzeset fordult elő, melyeknél a nemzeti vagyont tetemes károsodás érte.

Így az elmúlt évben Máramarosszigeten kigyulladt a honvéd élelmezési raktár, ez évben a Mátyásföldi gk. szertár, valamint a komáromi szabad kikötő és a debreceni honvéd élelmező raktár szénatelepe.

Az okozott kár nagysága mindegyik esetnél több százezer pengő.

A megejtett kivizsgálásnál minden esetben megállapították a gyújtogatást, s a gyanú mindenkor a felsorolt munkahelyen dolgozó kisegítő szolgálatosokhoz (zsidók) vezetett.

Egyes gyanúsítottaknál találtak is gyújtogatásra alkalmas spiritusz rudacskákat.

A hasonló cselekmények megakadályozására az alábbiakat rendelem el:

1. A hdt. (ker.) parancsnokság a területén dolgozó mindazon zsidó munkásalakulatoknál, amelyek honvédségi szerveknek dolgoznak, vizsgálja felül a munkakörülményeket és amennyiben a munkahelyen a zsidók alkalmazása a fentiekhez hasonló cselekmények elkövetésére módot nyújt, haladéktalanul tegyen javaslatot a zsidó munkásalakulatok felváltására.

2. Amennyiben a munkahelyen csak egyes munkaköröknél (raktárakban, gyúlékony vagy robbanóanyag közelében stb.) nem kívánatos a zsidók felhasználása, úgy az ilyen munkakörök megjelölését saját hatáskörében szabályozzák. A megje-

lölt munkaköröknél kisegítő szolgálatosok alkalmazása még felügyelet mellett sem engedélyezhető.

3. A jövőben a hdt. részéről benyújtott munkaerő igényléseknél a fenti szempontból veszélyes munkahelyekre kifejezetten *„nem zsidó"* munkás alakulatot igényeljen s kérelmét csupán jelen rendeletem számára való hivatkozással indokolja...

A miniszter rendeletéből:
Dr. Hankovszky vk. ezds. s. k.

HIL VKF eln. I. oszt. 5477. 1943. — Sokszorosított másolat.

37

(1943. június 25)

A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE INTÉZKEDIK, HOGY A „FOKOZÓDOTT PARTIZÁNVESZEDELEM MIATT" HADMŰVELETI TERÜLETRŐL FEGYVER, LŐSZER ÉS ROBBANÓANYAG NE KERÜLHESSEN AZ ORSZÁG TERÜLETÉRE

„A fokozódott partizánveszedelem miatt, valamint az ellenőrzés alapjául szolgáló egyöntetűség biztosítása végett elrendelem, hogy az anyaországba bármilyen célból visszautazó tisztek és legénység egyéni fegyverét (puskánként 20 db, pisztolyonként 14 db tölténnyel), a kórházvonaton szállított sebesültek és betegek kivételével, hozza magával. A menetokmányon fel kell tüntetni a fegyver számát és a lőszer mennyiségét. A hazatérők — tisztek, tisztjelöltek és tiszthelyettesek kivételével — egyéni fegyverüket Lawocznén[30] az 5. rsz. és ktg. pságnál, illetőleg a gépkocsin utazók Siankiban[31] a 6. rsz. és ktg. pságnál kötelesek leadni.

A lavocznei és a sianki rsz. és ktg. pság felelős azért, hogy az ország területére érkező honvéd egyének (ti-ek, ti. jelöltek és thtts-ek kivételével, kik egyéni fegyvereiket pi., pi. töltény megtartják) semmiféle fegyvert, lőszert, kézigránátot és robbanóanyagot ne hozzanak magukkal.

Azokat a honvéd egyéneket, akik e tilalom ellenére kézigránátot vagy robbanóanyagot hoznak be az ország területére, elfogva a legközelebbi honv. áp-nak kell átadni. Ezek közül a hdm. területen levő alakulatoktól szabadságon levőket a csapattestükhöz hdm. területre a budapesti rsz. és ktg. pság-on át vissza kell kísértetni, míg a más célból érkezetteket bűnvádi úton való felelősségre vonásuk céljából az illetékes pk-oknak kell átadni. Akik lőfegyvert és lőszert hoznak jogtalanul az

30 Falu a Beszkidek-hágótól 10 km-re ÉK-re.
31 Falu az Uzsoki-hágótól 5 km-re ÉK-re.

ország területére, azokat a fegyver és lőszer őrizetbevétele mellett felelősségre vonás végett csapattestükhöz kell feljelenteni. Minden ilyen esetet a Vkf. úrnak (3. vkf. oszt. útján) az észlelő közegek jelentsenek be, hogy az ellenőrzés terén mutatkozó mulasztások miatt a határon levő rsz. és ktg. pságokat felelősségre vonhassa.[32] Azokban a kivételes esetekben, mikor honvéd egyének Hegyeshalmon vagy Galántán át lépnek az ország területére, a fegyverek beszedését a belépő ponton levő rsz. és ktg. pság, végzi. A von. kis. őrségek fegyverzetét a belépő ponton levő rsz. és ktg. pság-ok nem szedik be, hanem ezek fegyverzetükkel az útbaindító pság-ukhoz vonulnak be."

Az ápk-ok gondoskodjanak a fenti rendelkezések ellenőrzéséről és betartásáról.

Az 1942. évi 39. számú bizalmas hdt. parancsnoksági parancs 3. pontjában közölt 9063/M./III. any.—1942. sz. rendeletemet (Visszautazók fegyverzetének leadása Lembergben) hatályon kívül helyezem . . .

Aggteleky Béla
altábornagy s. k.

HIL Parancsgyűjtemény. Székesfehérvári II. honv. hdt. pság, 29. Bizalmas Hadtestparancsnoksági Parancs. 1943.

32 Ez a rendelet is Horthyék attól való félelmére vall, hogy a szociális helyzetével és a háborúval elégedetlen tömegek fegyverhez és robbanóanyaghoz jutva fellázadhatnak. Ők tehát az antifasiszta fegyveres ellenállást — az elhárító szervezetek gondos kiépítése és az igen erős terror ellenére is — reális veszedelemnek tartották.

1943. július 4
(1946. június 22)

A BELGIUMI MAGYAR FÜGGETLENSÉGI MOZGALOM ÉRTESÍTŐJÉNEK CIKKE MOLNÁR ISTVÁN ÉS CSOPORTJA ELFOGATÁSÁRÓL

Három éve . . .

Fülledt kánikulai meleg volt 1943. július 4-én, vasárnap. A brüsszel—auderghemi[33] erdő felé vezető úton, a 35-ös villamos végállomásánál nyolc, a bal kezükkel maguk előtt biciklit toló férfi haladt. Jobb kezükkel a zsebükben levő fegyvert fogták. Az „Armée Belge des Partisans"[34] magyar századának tagjai mentek a kapott parancs értelmében „akcióra", az erdő sűrűjébe. Elvegyülnek a kirándulók között, egymástól néhány lépésre. Azután az alig észrevehető „Állj" jelre 5 ember helybenmarad, három pedig elindul az erdőbe felderítésre. A három közül az egyik Molnár István, a század parancsnoka,[35] a másik Lévai József, kipróbált spanyolországi önkéntes,[36] a

33 Belga város Brüsszeltől 10 km-re DK-re.
34 Belga Partizán Hadsereg.
35 Molnár István (mozgalmi neve Weisz Sándor) 1911-ben Magyarországon született. Részt vett a spanyol polgárháborúban, ahol a magyar zászlóalj parancsnokhelyettese volt. A spanyol összeomlás után egy dél-franciaországi internálótáborba került, ahonnan 1939 végén megszökött és Belgiumba ment. 1940 végén a limburgi, antwerpeni, brüsszeli és észak-franciaországi magyar ellenállók csoportjainak alapítói közé tartozott. 1942 decemberében a belga partizánok „mozgó hadteste" magyarokból álló második századának parancsnoka lett. 1942 decemberében a Gestapo elfogta, de sikerült megmenekülnie. Részt vett a Saventhem és Sterrebeek közötti vasútrobbantásban. Számos akcióban bizonyította be bátorságát és önfeláldozását. 1943. július 4-én egy feladat teljesítése közben a soignies-i erdőben csapdába került, s a németekkel folytatott harcban életét vesztette. Haló porai az ixellesi temetőben nyugszanak.
36 Lévai József erdélyi parasztcsaládból származott. Mint cipészmunkás már Magyarországon bekapcsolódott az illegális mozgalomba. Harcolt a spanyol polgárháborúban. 1940-ben telepedett le Belgiumban, s már a következő évben belépett a magyar partizánok soraiba. Ott volt a Matiaux filmszínház felrobbantásánál, s ezenkívül sok más akcióban is részt vett. 1943. július 4-én a Gestapo elfogta. A vallatás során sem a társalt, sem a mozgalmat nem árulta el. A hírhedt breendoncki erődben 10 hónapot töltött. Innen 1944 júniusában Buchenwaldba, onnan pedig a Dóra nevű megsemmisítő táborba szállították, ahol nyomtalanul eltűnt.

harmadik a század egyetlen belga tagja, akit csak „Petit" néven ismerünk. A három partizánt csakhamar elnyeli a fák sűrűje, míg a hátramaradottak éberen ügyelnek, várják a megbeszélt jelt.

Mennyit mentek már ők hárman? 3—400 métert vagy még többet? Hirtelen lövések dördülnek el, szinte minden oldalról egyszerre. A kirándulók fejvesztetten menekülnek. Az öt partizán nyugtalanul néz: vajon mi történhetett? Csapdába estek? Minden oldalról civil- és egyenruhás németek, kezükben fegyverrel sietnek a lövések iránya felé. Az öt partizán nyugtalan szívvel visszavonul. Az előzetesen kapott parancsot be kell tartani.

*

Este nyolckor a Place Saint-Losse-ra megyek a „biztosító találkára", Molnár Pista nem jön. Helyette L. Emile,[37] a „corps mobile"[38] parancsnoka jelenik meg. Az egyetlen, aki kettőnkön kívül ismeri ezt a rendez-vous-t.[39] Sok szóra nincs szükség. Baj van, úgy látszik, mindhárman odavesztek. Lehetséges ez? Molnár Pista, aki legendás hírre tett szert abban, hogy nehéz helyzetekből is ki tudott menekülni. Mindenesetre azonnal intézkedni kell. A rue Braemt 90 alatti fegyverraktárt azonnal ki kell üríteni. A fogtechnikus fegyverraktáros a feleségével együtt valizokban[40] hordja el a fegyvereket biztosabb helyre. Meg kell akadályozni a baj terjedését. Az összes találkák azonnal átállítva.

*

Lassan kibontakoznak a tragédia részletei. A három partizán csapdába jutott, még fegyvert használni sem volt idejük. Lévayt azonnal lefegyverezték. A századparancsnok azonban nem tagadta meg magát. Két lépésre az egyik gestapóstól, hirtelen ráveti magát. Az ugrás sikerül, a német elvágódik. Egy

37 Löwenwirth (Lakatos) Emil a német megszállás alatt a belgiumi magyarok ellenállási mozgalmát szervezte és részt vett a magyar partizánegység akcióiban. 1944 augusztusában a Gestapo letartóztatta és a neüengammei koncentrációs táborba hurcolta. Innen megszökött, s visszament a már felszabadított Belgiumba. Később hazatért Magyarországra.

38 Mozgó hadtest.

39 Találkozót.

40 Bőrönd, útitáska.

pillanat és Molnárnak kezében van a fegyvere, ez a jó, kipróbált fegyver, amely annyi nehéz helyzetben mentette már meg. De ma nincs szerencséje. A „pipa" csütörtököt mond. Irtózatos birkózás folyik. Minden a másodperceken múlik. Közelednek a németek. Pista revolverével üti ellenfele fejét. A 17 éves „Petit" felhasználja a zavart, hatalmas ugrással veti magát a néhány méterre levő szakadékba, utat mutatván parancsnokának. Molnár ellenfele a kapott ütéstől ájultan fekszik... Ugrás a menekülést jelentő szakadék felé, amelyben a „Petit" már messzire jutott... De az ugrás pillanatában lövések dördülnek el. A bajba jutott hekustársuk segítségére sietők németek már csak 30—35 méterre vannak, és a levegőben úszó test halálra sebzetten esik vissza a földre... Még élet van benne, amikor a rabkocsiba emelik. Itt Lévay mellé lökik és bajtársának karjaiban sóhajt utolsót. Lévay később Buchenwaldban pusztult el.

*

Molnár István, a spanyolországi köztársasági hadsereg kapitánya, a Rákosi-zászlóalj parancsnokhelyettese, a belgiumi magyar partizánszázad parancsnoka, a belga ellenállási mozgalom egyik legbátrabb és legtehetségesebb tagja, 1943. július 4-én elesett a fasizmus ellen vívott harcban, a kapott parancs teljesítése közben. Emlékét örökre szívünkbe zártuk.

Weisz József

Hadtörténelmi Múzeum, Nyomtatványtár, 1248/Em.

39

(1943. július 15)

A SZEGEDI V. HADTEST PARANCSNOKSÁG 33. SZ. BIZALMAS PARANCSA KÖZLI, HOGY 58 MAGYAR PARTIZÁN ÉRKEZETT KURSZKBA A MAGYAR CSAPATOK ÁLTAL MEGSZÁLLT TERÜLETEN VÉGZENDŐ PARTIZÁNMUNKÁRA

2. Magyar kommunisták partizánként való bevetése Magyarországon

„A beszivárgások megakadályozása érdekében megteendő határőrizeti intézkedések kiadása céljából közlöm, hogy a csapataink által a K-i hadszíntéren megszállt területeken a partizántevékenység fokozódik. Mivel a partizánbandáknak a Kárpátok felé való szivárgása észlelhető, számítani kell azzal, hogy kisebb csoportokban a Kárpátokban rövidesen meg fognak jelenni. Újabban asszonyok is tömegesen lépnek a partizánok közé.

Teljesen megbízható jelentés szerint f. hó 10-én hamis okmányokkal és magyar egyenruhában 58 — németül is beszélő, ejtőernyős- és partizántanfolyamot végzett — magyar kommunista érkezett Kurszkba. Feladatuk az általunk megszállt területen a partizántevékenység előmozdítása. Felszerelésük gép. pi., kézigránát, rádió.

Az utóbbi időben sűrűn észlelhető az is, hogy orosz hadifoglyok Németországból Magyarországba szöknek. A szökevények a rossz élelmezést mondják a szökés okául, könnyen lehetséges azonban, hogy partizántevékenységi célzattal tervszerűen szivárognak Magyarország területére."

HIL Parancsgyűjtemény. Szegedi V. honvéd hadtestparancsnokság. 33. Bizalmas hadtestparancsnokságí parancs. 1944. július 15.

40

(1943. július 27)

A VKF ÖSSZEFOGLALÓJA AZ ÉSZAKKELETI-KÁRPÁTOKBAN FOLYÓ PARTIZÁNTEVÉKENYSÉGRŐL. MAGYAROK KOVPAK TÁBORNOK PARTIZÁN-MAGASABBEGYSÉGÉBEN

... 4. Kőrösmezővel szemben levő német szervektől származó hír szerint[41]

Sztanislau és Nadvorna területére ismeretlen számú ejtőernyős ismeretlen időben ért földet. Köztük 25 magyar egyenruhás, a többi orosz katonai egyenruhában. Ezek vették át a vezetést a német vonalakon átszivárgott és az Északkeleti-Kárpátokba vonult partizáncsoport felett.

Partizánok valószínű feladata: lengyel és román területen levő olajkutak felgyújtása és egyéb szabotázscselekmények.

A partizánokkal VII/6, 9, 12, 16 és 19-én német megszálló csapatok kisebb ütközeteket vívtak.

Vonulás közben Kolomeában 1000—1200 zsidót kiszabadítva csatlakoztattak magukhoz.

A szóban levő partizáncsoportban orosz elit csapatrészek is vannak ...

... VII/27-én a Tatárhágó közelében az alábbi partizánok jöttek át:

1. Lukács Ferenc balatonújlaki,
2. Drágun János alsóneresznicei,
3. Hamoda András drágabártfalvi,
4. Markovics Kálmán botfai,
5. Marosán Gergely bálványoscsabai,
6. Szálecsiván László pecsétszegi,
7. Mágor Gábor szeszári és

41 Az irat több adatot tartalmaz Kovpak tábornok partizánjaira és az ún. „Kárpáti portyára" vonatkozóan. A témára lásd Gazsi József tanulmányát a Hadtörténelmi Közlemények 1965/3. számában.

8. Kozuk János magyarkomjáti lakosok, akik 1942. január—február hóban vonultak be Zalaegerszegre a 47. gyalogezredhez, majd ugyanaz év május 17-én az orosz frontra mentek és a brjanszki hutánál július hó 28-án orosz partizánok fogságába estek.

Előadásuk szerint Kovpak nevű orosz vezérőrnagy engedélyével hagyták el a partizáncsoportot. Eltávozásuk előtt felszólították őket, hogy lakóhelyükön kezdjenek partizánszervezkedést és keltsenek rokonszenvet az oroszok mellett. 1—1 önműködő puskát, 50—50 darab töltényt, 3—4 kézigránátot kaptak és a határig 2 partizán kísérte el őket, hogy megmutassák az utat. Utasították őket, hogy csak német egyenruhában levő személyekre tüzeljenek.[42]

Elfogott más partizánok előadták, hogy Magyarországon át Szerbiába, Boszniába és Hercegovinába akarnak menni. Szerintük Magyarországon könnyen át tudnak majd menni, mert Kárpátalján a ruszinok csatlakoznak hozzájuk, s akkor olyan erővel fognak rendelkezni, hogy a magyar csapatokkal sikeresen felvehetik a harcot. A partizánok foglyot nem ejtenek, akit elfognak, kínzások közben agyonlövik.

A határ megerősítése a honvédség és csendőrség részéről megtörtént. A határszélen levő csendőrőrsök parancsnokává a kassai kerületi parancsnokság vitéz Ághy Zoltán cső. alezredest nevezte ki, kinek a kivezényelt nyomozókat és az ungvári tanzászlóaljat is alárendelte.

A honvédség a határt teljesen lezárta, a havasokról a pásztorokat állatokkal együtt lerendelték.

HIL VKF eln. I. oszt. 5651. 1943. — Eredeti tisztázat.

42 „Közös harcban a közös ellenség ellen" című írásában Kovpak így ír ennek a csoportnak az útbaindításáról: „Ezekben a történelmi napokban magyar honvéd harcostársaink egy csoportja, melyben magyar anyanyelvűeken kívül kárpát-ukránok és románok is voltak . . . a közel egyéves partizánkodás után elhatározták, hogy visszatérnek hazájukba, és falvaikban, városaikban harcra buzdítják a népet a fasiszta betolakodók ellen, és otthon ugyanolyan partizánosztagokat szerveznek, mint amilyeneket nálunk láttak.

1943. július 24-én a magyar partizán bajtársaink búcsúztatására századainknál gyűléseket tartottunk. Nekik adtuk legjobb fegyvereinket, elláttuk őket elegendő lőszerrel, kézigránátokkal, élelmiszerrel, ruházattal.

Megható volt ez a búcsú. Bajtársak búcsúztak, kik gyakran osztották meg bánatukat, nélkülözéseiket, éhségüket és a közös ellenség felett aratott győzelem nagy örömét . . ."

(HIL Pgy. Filmarchívum 1/64.)

41

1943. nyara

KOCSIS ZSIGMOND HONVÉD VERSE, AMELYBEN ARRÓL ÍR, HOGY AZ IGAZI ELLENSÉG, A HITLERISTÁK ELLEN KELL FORDÍTANI A FEGYVERT

Magyar katona dala

Egerszegen, sej, de Egerszegen
Szok a gőzös megállni.
Ott kiáltják, sej de ott kiáltják:
Magyar fiúk, beszállni.
Beszállok, sej de beszállok,
Indulhat a gőzös masina,
Sírhat-ríhat, sej de sírhat
Szerető édes anya.

Ukrajnában, sej de Ukrajnában
Fog a gőzös megállni.
Ott kiáltják, sej de ott kiáltják:
Magyar fiúk, leszállni.
Ki is szállok, írok a babámnak
egy szomorú gyászos levelet,
Beteg vagyok, fáj az árva szívem,
Gyógyítani nem lehet.

Ha meghalok, sej de ha meghalok,
Ki fog engem siratni?
Ki fog az én, sej de ki fog az én
Koporsómra borulni?
Majd megsirat engem a
szanitéc rozsdás lapátja,
Ki szórja rám a véres földet
A jobb és bal oldalamra.

Feltekintek, sej de feltekintek
A csillagos nagy égre,
Kérdem tőle, sej de kérdem tőle,
Miért jöttem én el ide?
„Hitlert kérdezd! Horthyt kérdezd!"
— felelik a csillagok,
„Ők küldtek el, s ti mentetek
Mint magyar katona-rabok."

Érted haljak, sej de érted ontsam
Piros magyar véremet,
Hitler Adolf, sej de Horthy Miklós,
Ki kínozod népemet?
S gyilkoljam az orosz munkást
és az orosz parasztot,
Aki engem soha tettel,
De még csak szóval sem bántott.

Orosz földön, sej de szovjetföldön
Kinyíltak a szemeim,
Látom most már, sej de látom most már,
Kik az ellenségeim.
Nem az orosz, nem az ukrán,
hanem Hitler bandája,
Ha már adtak kézbe fegyvert,
Szegezzük őreája.

Írta: Kocsis Zsigmond honvéd
(18. dandár[43] 3/III. zászlóalj 7. század)[44]

Hadtörténelmi Múzeum. Nyomtatványtár. 2015. — Nyomtatott röpirat.

43 A 18. dd. (átszervezés után könnyű hadosztály) 1943 áprilisában Vaszkovicze (Koroszteyeny É. 10 km), Narodicsi, Lpinyikim, Zserev területén működött a magyar megszálló erők alárendeltségében.

44 Kocsis Zsigmond elesett a fronton. A „Magyar katona dala" naplójával együtt került a Vörös Hadsereg birtokába. A verset nyomtatott formában röplapként terjesztették a magyar katonák között.

42

(1943. augusztus 15)

HORVÁTORSZÁG NÉPFELSZABADÍTÓ HADSEREGE II. HADTESTÉNEK TÖRZSE KÖZLI A TERÜLETÉHEZ TARTOZÓ VALAMENNYI EGYSÉGGEL, HOGY MEGALAKUL A PETŐFI SÁNDOR NEVÉT VISELŐ MAGYAR ZÁSZLÓALJ

127/43. szám.

A II. hadtest törzséhez tartozó terület valamennyi egységéhez és intézményéhez

Törzsünk határozata alapján folyamatban van a népfelszabadító hadsereg Petőfi Sándor nevét viselő magyar zászlóaljának a megalakulása. A zászlóalj a Dráva menti Osztag állományába fog tartozni, létszáma 90 fő lesz. Amennyiben a zászlóaljnak a szükséges létszámra való feltöltéséhez nem lesz elegendő magyar nemzetiségű harcosa, úgy a Dráva menti Osztag törzse gondoskodjék arról, hogy a hiányzó emberállományt szerb, illetve horvát nemzetiségű harcosokkal töltsék fel.

Horvátország népfelszabadító hadserege Petőfi Sándor nevét viselő magyar zászlóaljának parancsnokává Kiss Ferenc, politikai biztosává Geri Károly, a zászlóaljparancsnok helyettesévé Pelesko György, a politikai biztos helyettesévé Virág Róbert, a zászlóalj törzsfőnökévé pedig Kaufer Sándor elvtársat nevezzük ki.

Az egyes századok parancsnokait és politikai biztosait az arra legrátermettebb elvtársak közül az osztag törzse nevezi ki. A kijelölt parancsnokok megerősítését az osztag törzse kérje a mi törzsünktől.

A népi felszabadító hadsereg magyar zászlóaljának vezényleti nyelve a magyar. A zászlóalj harcosainak joguk van sapkájukon az ötágú csillag mellett a magyar nemzeti színeket is viselni.

A Dráva menti Osztag törzse a legrövidebb időn belül köte-

les minél több magyart mozgósítani, hogy a zászlóalj erejének növekedésével brigáddá alakuljon át.[45]

A magyar zászlóalj létrehozásával az a célunk, hogy a fasizmus ellen és az igazi demokrácia megteremtéséért vívott harcunkban a népi felszabadító hadsereg soraiba vonjuk a magyar nemzeti kisebbség minél több tagját.

Halál a fasizmusra, szabadságot a népnek!

Politikai biztos:	Törzsfőnök:
(Olvashatatlan aláírás)	(Olvashatatlan aláírás)

MNO. FNPY. VII. Arhiv Narodno-Oslobodilackog RATA. BR. Reg. 9—2—3/F. K470/0.

45 A Petőfi-zászlóalj állományának létszáma a felszabadító harcok során állandóan növekedett, s ennek következtében brigáddá alakult át. Harcaira vonatkozóan lásd még a mutatóban megjelölt dokumentumokat.

A Petőfi-zászlóalj állományába került rövid időre az a 11 budapesti ifjúmunkás is, akik 1944. január 30-án és február 6-án két csoportban szöktek át Palánkánál a Dunán, hogy a jugoszláv partizánok soraiba jelentkezzenek. A Fehér Sándor, Ziegler Klára, Hegedüs Pál, Vári József, Vas Jolán, Vas Gitta, Hengl Lajos, Berán Iván, Pál Klára, Tipold Katalin és Nagy Ilonából álló magyar csoport harcuk nagy részét az 1. Szerémségi osztag, majd pedig az 1. Szlavón diverzáns osztag állományában vívták. Közülük Nagy Ilona a Száva mellett, Racsa községnél hősi halált halt.

43

(1943. augusztus 15)

A HORVÁTORSZÁGI NÉPFELSZABADÍTÓ HADSEREG II. HADTESTÉNEK TÖRZSE ÁLTAL KIADOTT KÜLÖN PARANCS, MELYBEN A MAGYAR PETŐFI ZÁSZLÓALJ ÉS EGY NÉMET SZÁZAD SZERVEZÉSÉRE, FELSZERELÉSÉRE ÉS BEOSZTÁSÁRA INTÉZKEDIK

126 és 127/1943.

A Dráva-menti Osztag Törzsének[46]

Mint az a csatolt aktából kitűnik, törzsünk ma létrehozta a magyar zászlóaljat és a német századot. Ezek feladata elsősorban politikai természetű: a magyar és német falvakon és városokon vezető útjuk során politikai propagandát folytatnak arra törekedve, hogy minél nagyobb számú magyart és németet vonjanak be sorainkba. Tekintettel arra, hogy ezek a most még kis egységek fiatal és tapasztalatlan vezetőkkel rendelkeznek, arra kényszerülünk, hogy nagyobb egységeink parancsnoksága alá vonjuk őket. A szóban forgó egységeket osztagokhoz osztjuk be, amiből Önökre az alábbi feladatok hárulnak:

1. Az említett egységeket parancsnokságukhoz való megérkezése után, mindenekelőtt töltsék fel a magyar zászlóaljat 80, a német századot pedig 40 főre. A feltöltést osztaguk horvát és szerb nemzetiségű harcosaiból oldják meg.

2. Az így feltöltött egységeken belül hajtsák végre a következő szervezést: a magyar zászlóaljon belül hozzanak létre két századot, a német századon belül pedig két szakaszt, s az így létrehozott alegységek élére nevezzenek ki magyar, illetve né-

46 Az eredeti szövegben: „Drága Sógorom és Barátom!" megszólítás is szerepel. A parancsnokokat a parancs hol magázza, hol tegezi, hol egyes számban, hol többes számban fordul hozzájuk. E tekintetben a szöveget helyesbítettük.

met nemzetiségű vezetőket, akinek nevét jóváhagyás végett terjesszék fel törzsünkhöz.

3. Azokat az elvtársakat, akik e zászlóaljhoz, illetve századhoz fegyver nélkül érkeztek, fel kell fegyverezni. A szükséges mennyiségű karabélyt igényeljék a Papuk-Krndija[47] Terület parancsnokságától. Természetesen a fegyverek legyenek megfelelőek és rendelkezzenek minden szükséges tartozékkal (derékszíj, 50 töltényes tölténytáska, bajonett). Az egységek harcosait 7,9 mm mauser, vagy M 24 mintájú átalakított manlicher puskával kell ellátni. Fegyverzetük semmi esetre se legyen háromlövetű, vagy más ilyenfajta puska.

4. Ugyancsak Önöknek kell ellátni a zászlóalj törzsét a hivatali teendők végzéséhez szükséges minden anyaggal és eszközzel (írógéppel, papírral, indigóval, borítékkal stb.). A fentiek — ha erre mód van — vonatkoznak a német század parancsnokságára is.

A zászlóalj törzsét, illetve a század parancsnokságát lássák el a politikai és katonai jellegű foglalkozásokhoz szükséges eszközökkel, s adjanak meg e vezetők munkájához minden támogatást és útbaigazítást. Eközben legyenek különös tekintettel azokra a feladatokra, melyek az említett egységek előtt állanak. Főképpen segítsék őket abban, hogy hogyan kell tömeggyűléseket szervezni és vezetni, pontosabban, milyen témákat kell ezekre a tömeggyűlésekre kiválasztani, milyen jelszavakat kell kiírni, milyen tartalmú röplapokat kell kiadni stb.

5. A szóban forgó egységek alapvető feladata, hogy minél több magyart és németet mozgósítsanak a harcra, s minél előbb brigáddá, illetve zászlóaljjá nőjék ki magukat. Ennek megfelelően a jelentkező harcosokat a magyar, illetve a német egységbe kell beosztani, függetlenül attól, hogy ezek az emberek a magyar, illetve a német egységeknél jelentkeztek-e, avagy pedig az Önök valamely zászlóaljánál.

6. A feladatok végrehajtásához szükséges megfelelő külső biztosítása érdekében ezeket az elvtársakat rendes lábbelivel és ruházattal kell ellátni. Ebből a célból sorakoztassák fel mindkét egységet, majd állapítsák meg, mennyi ruhára és lábbelire van szükség, s azután a saját embereikről húzzák le a

47 Hegységek Horvátország közepén.

szükséges lábbelit és ruhákat, hogy ezekkel a célkitűzéseknek megfelelően felöltöztethessék a magyar és a német elvtársakat. Természetesen, ezt az eljárást kellőképpen meg kell magyarázni, s elvtársaikkal, mint különös fontossággal bíró szükségszerűséget kell megértetni azzal a kiegészítéssel, hogy számukra már készül az új ruha és lábbeli a Pozsegai Terület műhelyeiben.

Amíg a problémákat meg nem oldják, az egységek Drenovában[48] fognak tartózkodni és a Területi Parancsnokság fog gondoskodni elszállásolásukról és élelmezésükről.

Erre, valamint a puskákkal való ellátásra vonatkozó parancsot megküldtük a Papuk-Krndij Terület parancsnokságának. Önökre most az a feladat vár, hogy kapcsolatba lépjenek e parancsnoksággal, továbbá, hogy minél előbb — a rendelkezéseknek leginkább megfelelő módon — oldják meg a törzsünk által Önök elé állított feladatokat, s hogy a feladatok megoldásáról írásbeli jelentést tegyenek.

Abban a hitben, hogy Önök átérzik a szóban forgó feladat teljes súlyát, s annak az Önökre vonatkozó részét meg is oldják, maradunk harcos kommunista üdvözlettel:

Halál a fasizmusra! — Szabadság a népnek!

Politikai biztos:
(Olvashatatlan aláírás)

Törzsfőnök:
(Olvashatatlan aláírás)

MNO. FNPY. VII. Archiv Narodno-Oslobodilackog RATA. BR. Reg. 8—3/F. K470/0.

48 Ny-Horvátországban.

44

1943. nyara
(1944. február 8)

AZ ÚJ-SOMOGY CÍMŰ IMRÉDYSTA LAP CIKKE A JUGOSZLÁVIAI „PETŐFI"-BRIGÁDRÓL[49]

A horvátországi magyar partizán Petőfi-brigád parancsnoka Kiss József[50] borbély, létszáma: 140 fő[51]

Trepsa József és felesége Kis Erzsébet 1943 tavaszán menekült Magyarországra a horvátországi Oresac községből. Jelenleg Belcsapusztán[52] élnek, ahol Trepsa gazdasági cseléd, nincs velük semmi baj. Oresacon született a fiuk, a 17 éves Trepsa István, mezőgazdasági cseléd. A gyerek Horvátországban maradt, a múlt év decemberéig, Karácsony előtt menekült át és Belcsapusztára került, a szüleihez.

Egy szép napon a hatóság tudomására jutott, hogy Trepsa István hosszabb ideig partizán volt. Trepsa István elmondta, hogy a múlt év nyarán egy partizáncsoport Gaciste község elemi iskolájában partizántoborzást tartott. A partizánok a toborzás előtt mindenkit az iskolához rendeltek. Véletlenül tartózkodott Gaciste községben, amely lakóhelyéhez, Oresachoz alig egy kilométerre fekszik.

Kíváncsiságból bement az iskolába. A partizánok felszólították, hogy térjen közéjük. Ő maga és néhány fiatalkorú társa félelmükben engedtek a felszólításnak.

Este a partizáncsoport a toborzott újoncokkal Vucsin[53] községbe ment. Itt már néhány száz partizán várt rájuk. A partizánok között több fiatal leány is volt. A községből felmentek a hegyekbe és ott tartózkodtak. Drenovácon szerelték fel. Ka-

49 1943 nyarán még nem volt brigád, csak zászlóalj.
50 A „Petőfi"-zászlóalj parancsnoka Kiss Ferenc volt.
51 A létszámra vonatkozó adat a nyár végi állapotot figyelembe véve helyes.
52 Barcs mellett, Somogy megyében.
53 Falu Jugoszláviában Cabunatól 16 km-re D-re a Papuk-hegységben.

pott köpenyt, zubbonyt, sapkát, puskát 25 tölténnyel és egy kézigránátot. A felszerelést a csoport parancsnoka, Kiss József cabunai borbély adta át, a sapkáján ötágú vörös csillag volt. Itt mondták meg nekik, hogy

> „a Petőfi Sándor magyar partizánbrigádba tartoznak; a brigád parancsnoka Kiss József borbély. Országutak és vasútvonalak felrobbantása volt a feladatuk. A német csapatok többször rajtuk ütöttek, ekkor az erdőségekbe menekültek. A Petőfi-brigád létszáma 140 fő volt."

A múlt év december elején a brigád megtámadta a német csapatokat. A zűrzavarban eldobálta felszerelését és megszökött. Szülőfalujába lopózott, itt nagybátyjától kapott polgári ruhát. Innen menekült Magyarországra. Trepsa István most tisztázza dolgait. Abból, amit mond, szomorú kép bontakozik ki a magyar Petőfi partizánbrigádról, amelynek akkor 140 tagja volt.

Új Somogy c. lap 1944. II. 8.

45

(1943. augusztus 17.)

A 2. HADTEST TÁVIRATBAN JELENTI A HONVÉDELMI MINISZTERNEK, HOGY A KOMÁROMI SZABAD KIKÖTŐBEN A NÉMETEK RÉSZÉRE TÁROLT SZÉNÁBÓL ÉS SZALMÁBÓL 800 VAGONNYI — FELTEHETŐEN GYÚJTOGATÁS KÖVETKEZTÉBEN — ELÉGETT

Jelentem, hogy Komáromban a Duna-parti nemzetközi szabad kikötő Ny-i területén tárolt szalma- és szénakazlakban f. hó 17-én 16 h 5 perckor tűz ütött ki.[54] A tűz továbbterjedését a riadóztatott helyőrség alakulatai, valamint a tűzoltóság 20 h 30 perckor megakadályozta. A kár a németek készletéből 35 kazal, kb. 800 vagon. Az átvételnél visszautasított készletből 9 kazal, kb. 190 vagon. A tűz keletkezésének felderítésére szükséges nyomozás folyamatban van. Az eddigi feltevések öngyulladásra vagy gyújtogatásra utalnak. Részletes jelentést a nyomozás eredményének alapján később fogok felterjeszteni. Egyben jelentem, hogy a légitámadás esetén is komoly veszedelmet jelentő tűzveszély preventív elhárítására a f. évi VI. hó 2-án kelt 103 443/eln. 6.—1943. sz. felterjesztésemben jelentett rendszabályok, úgymint a szállítások szüneteltetése, illetve lassítása, valamint az átvett készleteknek a németek részéről történő elszállításának jelentékeny meggyorsítása, végül a tolatások céljaira motoros mozdony biztosításának szükségessége jelenleg is fennáll. A HM úr VII. 19-én kelt 47 008/eln. 2. e.—1943. sz. rendeletében foglalt rendszabályok megtételére az intézkedés a hdt. pság részéről még VII. 16-án, illetve VII. 31-én megtörtént. Az őrségek megerősítésére vonatkozóan ör-

54 Július 5-én ugyancsak gyújtogatás következtében Debrecenben égett el nagy mennyiségű széna. A kémelhárító osztály a tett elkövetésével az ott dolgozó munkaszolgálatosokat vádolta.

alakulati őrségek felállítására a HM úrnak a hadtest parancsnokság már javaslatot tett. Még az első tűzeset előtt tett intézkedéseimre a folyamőrség az ellenőrzést megszigorította. A tűzoltóság a telepen a tűzoltó készülékek számát szaporította. Az őrség megerősítése is megtörtént.

HIL HM eln. 2/e. oszt. 57427. 1943. — Hughes távirat.

(1943. augusztus 31)

SZŐNYI MÁRTON HADIFOGOLY ZÁSZLÓS VERSE HARCBA SZÓLÍTJA A MUNKÁSNÉPET ELNYOMÓIK ELLEN[55]

Fel a harcra!

1. Vörös zászló leng a szélben,
S kürtök hangja zeng
Fel a harcra munka népe!
Rőt hajnal dereng.

a) Munkás edzett acélöklünk
Pörölyként csap arra,
Aki nékünk szembeszállva
Romlásunk akarja.

2. Tűrtünk eddig, s szenvedésünk
Nem ismert határt.
Minden egyes jajszavunkért
Börtön, kötél járt.

55 Szőnyi Márton ezt a versét — és a 49. sz. alatt közöltet is — a Volga menti Gorkijhoz közel fekvő oranki hadifogolytáborban írta. Szőnyi Márton zászlós repülőgépét 1941. augusztus 27-én a szovjet elhárító vadászgépek lelőtték. Neki sikerült ejtőernyővel földet érni. A szovjet védelmi vonal közelében fogságba esett. A hadifogolytáborból 1943 őszén — antifasiszta érzelmű hadifoglyok egy csoportjával — Moszkva mellé, a krasznogorszki 27. számú hadifogolytábor antifasiszta iskolájára került, ahol a Horthy-hadsereg zászlósából tudatos antifasiszta harcossá vált. 1943. december végén partizánbevetésre indul. Rácz Gyula magyar csoportjában Ősz-Szabó Jánossal, Horvát Sándorral, Zamek Vlagyimírrel, Jakabovits Andorral, Ihász-Kovács Sándorral és dr. Kovács Istvánnal a Pripjaty-mocsarak környékén működő Satanowski lengyel ezredes partizánegységének harcosa lesz. A Kovel—Breszt—Pinszk városok által bezárt háromszögben Nyugat-Belorusszija és Ukrajna területén, majd Lengyelországban vívták nehéz harcaikat a „Jeszcze Polska nie zginela" („Nincs még veszve Lengyelország") lengyel partizánegység csoportjai, köztük Rácz Gyula magyar csoportja is. E harcok után a magyarok a Rovnó melletti Obarovban levő partizántáborba kerülnek és rövid idő múlva Szőnyi Márton egy magyar csoport élén magyarországi ejtőernyős bevetésre repül. Szőnyi Mártonra vonatkozó adatokat lásd még a névmutatóban megjelölt oldalakon.

b) Fel a harcra munka népe!
Közel már az óra,
S néked kell majd törvényt tenni
Életre, bitóra.

3. Tőkés, gyáros, nagy földesúr!
Nem lesz kegyelem!
Pénz, szerszám, gép s eke vasa
Csak nekünk terem.

c) Fel hát harcra munka népe!
Elpusztul a gyáva.
Fogd a fegyvert! Szól a kürt, a
Nagy leszámolásra!

HIL Pgy. 79. — Eredeti tisztázat.

47

1943. szeptember 1—1944. július 28
1944. július 28.

BELORUSSZIJÁBAN, A SZOVJET PARTIZÁNOK SORAIBAN HARCOLT SCHWARCZ SÁNDOR MAGYAR PARTIZÁN SZEMÉLYI LAPJA

Schwarcz Sándor született 1912-ben Budapesten (Magyarország), magyar nemzetiségű, munkás. Magyar kommunista — tagkönyve nincs. Iskolai végzettsége — 8 osztály. 1943. szeptember 1-én Kalinkovicsinál[56] a magyar hadseregből került a partizánok közé.

1943. szeptember 1-től 1943. december 4-ig a 125. brigád 39. sz. osztagában (olvashatatlan) terület (olvashatatlan) körzetében;

1943. december 4-től 1944. április 18-ig a 150. sz. brigád Bozsenko osztagában a Pinszk-i és Breszt-i terület (olvashatatlan) körzetében;

1944. április 18-tól 1944. július 28-ig a Bozsenko osztagban (olvashatatlan) terület (olvashatatlan) körzeteiben partizánként működött.

Kitüntetésre felterjesztve. Nős. Családjának címe: Budapest, Ceglédi út (olvashatatlan szám) I. 108.

1944. július 28.

Schwarcz Sándor
(saját kezű aláírás)

Katonai jellemzés:

Schwarcz elvtárs harci eredményei: részt vett két gépkocsi felrobbantásában, ahol személyesen 6 németet ölt meg. Részt vett egy szekér szállítmány és két ló felrobbantásában.

56 Pinszk—Gomel vasútvonal mellett fekszik. Mozirtól 12 km-re E-ra.

Részt vett egy 17 hitleristából álló csoport megsemmisítésében, ő maga 3 németet ölt meg.

Az osztagban Schwarcz elvtárs fegyelmezett harcos volt, a parancsnokság minden utasítását szó nélkül és időre teljesítette.

(Olvashatatlan aláírás) (Olvashatatlan aláírás)

A part. oszt. parancsnoka A part. oszt. komisszárja

Az osztagparancsnok és a komisszár aláírását hitelesítem

(Olvashatatlan aláírás) főhadnagy

Личный листок по учету партизанских кадров. ПА ИИП ЦК КПБ. Orosz nyelvű eredeti.

48

1943. szeptember 1—1944. július 28
(1944. július 28)

BELORUSSZIJÁBAN A SZOVJET PARTIZÁNOK SORAIBAN HARCOLT GROSZ LÁSZLÓ MAGYAR PARTIZÁN SZEMÉLYI LAPJA

Grosz László született 1910-ben Budapesten (Magyarország), magyar nemzetiségű, munkás. Magyar kommunista, tagkönyve nincs. Iskolai végzettsége — 8 osztály.

1943-ban Kalinkovicsi városban a magyar hadseregből került a partizánosztagba.

1943. szeptember 1-től 1943. december 4-ig a 125. sz. brigád 39. sz. osztagában (olvashatatlan) terület (olvashatatlan) körzetében;

1943. december 4-től 1944. április 18-ig a Jazikovics brigád (olvashatatlan) nevű osztagában (olvashatatlan) terület (olvashatatlan) körzeteiben;

1944. április 18-tól 1944. július 28-ig (olvashatatlan) brigád (olvashatatlan) osztagában a Pinszki terület (olvashatatlan) körzeteiben partizánként működött.

Nős, a család címe: Budapest, Dobozi út 11. Kondel Jolán.
1944. július 28.

Grosz László
(saját kezű aláírás)

Katonai jellemzés:

Grosz elvtárs részt vett egy közös műveletben, ezenkívül az osztagnál cipészként dolgozott, ahol megvarrt több mint 80 pár csizmát és több mint száz párat megjavított. Bármilyenek

voltak az életkörülmények, soha nem tagadta meg egy partizánnak sem a csizma megvarrását, sem javítását.

(Olvashatatlan aláírás)
A part. oszt. komisszárja

(Olvashatatlan aláírás)
A part. oszt. parancsnoka

Az osztagparancsnok és komisszár aláírását hitelesítem:

(Olvashatatlan aláírás)
főhadnagy

Личный листок по учету партизанских кадров. ПА ИИП ЦК КПБ.
Orosz nyelvű eredeti.

49
(1943. szeptember 10)

SZŐNYI MÁRTON VERSE

Fogj fegyvert!

Proletár! Balra át!
Fogj fegyvert a kézbe!
Nem apád! Üssed hát!
Minden gyárost, uzsorást
Számoljunk fel végre!

Paraszt nép! Merre még?!
Itt osztják a földet!
Minden öl a tiéd.
Csak sok gaz van. Arra lépj
Amíg ki nem ölted.

Több ököl, több erő.
Legyünk végre egyek!
Kalapács, s heverő
Sarló, kasza mind elő;
Hulljanak a Rendek!

Sarló és kalapács
a vérszínű zászlón —
Ez jelent haladást
Az egész világon.

HIL Pgy. — Eredeti tisztázat.

50

1943. szeptember 26.

A BELORUSZ SZSZK ÁLLAMVÉDELMI NÉPBIZTOSSÁG KÜLÖNLEGES OSZTAGÁBAN HARCOLT NAGY SÁNDOR MAGYAR PARTIZÁN KITÜNTETÉSI LAPJA

Nagy Sándor harcost (születési év: 1912, nemzetisége magyar) felterjesztjük a „Honvédő Háború partizánjának" érem 1. fokozatára. Harcolt az ellenség hátában, a Belorusz SZSZK Államvédelmi Népbiztosság különleges osztagában. Sebesülése nincs. A partizánosztag állományába tartozik 1943. IX. 26 óta. Kitüntetése nincs.

Címe: Szlovákia, Trepcsanszkaja terület, Hejlak falu.

Családja címe: Magyarország, Detergamszkaja terület, Ebat falu[57]

Személyes katonai hőstettének és érdemeinek rövid leírása:

Nagy elvtárs a német helyőrségben csoportot szervezett, s azzal együtt fegyveresen átjött a partizánokhoz.

Az osztagban bátor és fegyelmezett harcosnak bizonyult. Többször részt vett a német büntető osztagok elleni harcban. Az egyik akcióban a támadó ellenség elől visszavonuló csoportot saját fegyverének tüzével fedezte.

Az osztag támaszpontján főszakácsként dolgozott, s e minőségében időben és jól látta el az osztag harcosait meleg étellel.

Méltó a „Honvédő Háború partizánjának" érem 1. fokozatára.

Makszimenko államvédelmi alezredes,
a Belorusz SZSZK Államvédelmi Népbiztosság
parancsnoka

Canava államvédelmi őrnagy,
a Belorusz SZSZK Államvédelmi Népbiztosság
parancsnokhelyettese

Личный листок по учету партизанских кадров. ПА ИИП ЦК КПБ.
Orosz nyelvű eredeti.

57 Valószínű: Esztergom megye, Ebed falu.

51

(1942. szeptember 30)

A HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETE A SCHÖNHERZ ZOLTÁN ÉS TÁRSAI ELLEN FOLYÓ PERBEN A BÍRÓSÁG TÉNYMEGÁLLAPÍTÁSAI A KMP-NEK A FÜGGETLEN MAGYARORSZÁG MEGTEREMTÉSE ÉRDEKÉBEN KIFEJTETT TEVÉKENYSÉGÉRŐL[57/a]

M. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága,
mint ítélőbíróság

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága, mint ítélőbíróság ... Budapesten 1942. évi szeptember hó 29-én és 30-án a nyilvánosság kizárásával megtartott főtárgyalás alapján a vád és védelem meghallgatása után a következőképpen

ítélt: ...

Schönhercz Zoltán I. r. vádlottat kötél által végrehajtandó halálra,

Tóth Mihály II. r. vádlottat 15 (tizenöt) évi fegyházra,

Erdős László III. r. vádlottat életfogytig tartó fegyházra,

Goldmann György IV. r. vádlottat életfogytig tartó fegyházra,

Grósz Dezső V. r. vádlottat életfogytig tartó fegyházra,

dr. Vida Ferenc VI. r. vádlottat életfogytig tartó fegyházra,

Politzer György VIII. r. vádlottat 10 (tíz) évi fegyházra,

dr. Róth Imre Endre IX. r. vádlottat 1 (egy) évi és 2 (kettő) hónapi börtönre, végül

Rendek András X. r. vádlottat 10 (tíz) hónapi börtönre, mint fő-, a fegyházra ítélt vádlottakat 10—10 (tíz—tíz) évi, a bör-

57/a A dokumentumból csak azt a részletet közöljük, amely a KMP-nek a második világháború idején kifejtett tevékenységéről szól.

tönre ítéltek 3—3 (három—három) évi hivatalvesztésre, valamint politikai jogaik gyakorlatának ugyanilyen tartamú felfüggesztésére, Grósz Dezső V. r. vádlottat pedig még 2000 (Kettőezer) pengő pénzbüntetésre, és végül Tóth Mihály II. r. vádlottat lefokozásra, mint mellékbüntetésre ítéli . . .

Indokok:

. . . A haditörvényszék megállapította, hogy a KMP az ún. független Magyarország jelszavával megindult szellemi mozgalom által teremtett nemzeti irányzatot saját céljaira akarván felhasználni az ezzel a jelszóval a nemzeti gondolathoz közelebbhozott ipari munkásság között kereste talaját és ennek a jelszónak a cégére alatt mérgezte a lelkeket és toborozta a tagjait. Hogy ezt a célját könnyebben elérje, iparkodott tagjai útján bejutni a legális szakszervezetekbe, akik ott a vezető szerepet magukhoz ragadva vélték elérni a tömegek lelki átállítását. Így sikerült is a mozgalmat úgy kimélyíteni, hogy a szervezkedés az egész ország területére kiterjedt és csak a hatóságok éberségén múlott, hogy nem öltött végzetes arányokat.

Megállapította azt is a haditörvényszék, hogy vádlottak tevékenysége Schönhercz Zoltán I. r. vádlotton, illetve a Központi Bizottságon keresztül összefüggésben volt az erdélyi kommunista párt működésével is, amelynek miként az a m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága által a Kohn Hillel és társai ellen H. 91/42. szám alatt lefolytatott bűnügyben megállapítást nyert — az volt a határozata, hogy a szervezkedést minden vonalon tovább kell folytatni, a katonai behívások esetén a párttagoknak be kell vonulnia, kifogástalan magatartást kell tanúsítaniok, tisztjeik bizalmát meg kell nyerniök, ha azonban a harctérre kerülnek, fordítsák fegyvereiket a tisztjeik ellen, adják meg magukat a szovjet-orosz hadseregnek és harcoljanak együtt a „burzsoá" csapatok ellen. A partizán csapatokat támogatni kell, a szovjet ejtőernyős csapatoknak meg kell mutatni a katonailag és egyébként fontos épületeket, raktárakat, hidakat, vasutakat, nekik mindenben segítségükre kell lenni és a rombolásokat, robbantásokat velük együtt kell végrehajtani. Az ejtőernyősöket szük-

ség esetén el kell rejteni és őket fegyverrel, ruhával, élelmiszerrel kell ellátni.

Az erdélyi tartományi kommunista pártnak erről a határozatáról Schönhercz Zoltán I. r. vádlottnak és rajta keresztül a Központi Bizottságnak is tudomással kellett bírniok, mert dr. Kohn Hillel 1941. július hó 3-án, vagy 4-én Budapestre utazott, s itt mozgalmi ügyekről tárgyalt Schönhercz Zoltán I. r. vádlottal, akivel akkor minden bizonnyal közölte is az erdélyi részben a háborúval kapcsolatosan kiadott intézkedéseket.

A főtárgyaláson a vádlottak a kommunista szervezkedés és szervezet, valamint a mozgalmi szerepüket illetően teljes ténybeli beismerésben voltak, bűnösségüket azonban valamennyien tagadták. Tagadták azt, hogy cselekményükkel a magyar állam fegyveres erejének, vagy velük szövetséges fegyveres erőnek hátrányt akartak okozni, s védekezésük szerint a mozgalom egyedüli célja az volt, hogy Magyarországot a német befolyástól függetlenítsék és a most folyó szovjet elleni háborúból kivonják. Azzal is védekeztek még, hogy céljuk azonos volt a magyarországi szociáldemokrata és egyéb polgári pártok ilyen irányú céljaival, és célkitűzéseiket, amely az ún. függetlenségi mozgalomban csúcsosodott ki, s igen sok közéleti vezető egyéniség vallja és óhajtja, akinek hazafiúi magatartásához semmi kétség nem fér. Vádlottaknak ezzel a védekezésével szemben a haditörvényszék az egyes vádlottak, így nevezetesen Goldmann György és Grósz Dezső vádlottak vallomásából, valamint a párt által kibocsátott illegális röpiratokból megállapította, hogy vádlottak a magyar állammal szövetséges német fegyveres erő gyöngítésére és arra törekedtek, hogy Magyarországon forradalmi hangulatot készítsenek elő és így a német haderő egy részét a magyarországi forradalom lekösse, miáltal a szovjet hadsereget segítik.

Ugyanis a fentnevezett egyének vallomása szerint a függetlenségi mozgalom irányzatának végcélja az volt, hogy Németországot a szövetségi hatalmakkal szemben úgy katonai, mint gazdasági erejében csökkenteni kell, hogy egy vesztett német háború esetén Magyarország demokratikus átállítása megtörténhessen.

Grósz Dezső azt vallotta, hogy 1941. július hóban a német—

orosz háború kitörése után a kommunista párt úgy határozott, hogy tevékenyen részt vesz a függetlenségi mozgalom agitációjában és hogy a kommunista párt feladja információs jellegét és akciós párttá alakul.

A haditörvényszék megállapította, hogy vádlottak Budapesten és környékén is többszáz egyént szerveztek be a kommunista mozgalomba és azt is megállapította, hogy vádlottak a szociáldemokrata és egyéb polgári pártok és újságírók által már korábban kezdeményezett ún. függetlenségi mozgalom tömeghangulatát kihasználni akarva a mozgalomba később kapcsolódtak bele és ott a tömeg hangulatát saját céljaikra igyekeztek felhasználni.

A haditörvényszék abból a körülményből, hogy oly törvényellenes pártnak a működése, amely ugyanazokat az eszméket követi és vallja, amelyekre a magyar fegyveres erővel harcban álló Szovjet-Oroszország állami berendezkedése felépült, okszerűen arra következtet, hogy a jelen bűnügy tárgyát képező kommunista szervezkedés valóban célul tűzte ki a szovjet-orosz hadsereg támogatását és ez a szövetkezés és mozgalmi tevékenység minden tekintetben alkalmas is volt arra, hogy az ellenséget adott esetben segítse és a saját haderőnknek, valamint a szövetséges német haderőnek a hátországban uralkodó rend felborítására irányuló törekvésükkel hátrányt okozzon.

A haditörvényszék megítélése szerint I—VI. r. vádlottak mint legfőbb és főbb vezetők tevékenysége oly súlyos, hogy még a többi vádlottak cselekménye csak veszélyeztette, az övék nagy fokban veszélyeztette a hadviselés érdekeit ...

Budapest, 1942. évi október hó 8-án.

Dr. Topolay Imre hb. szds. s. k.
tárgyalásvezető

Bencze Vilmos őrm.
jegyzőkönyvvezető

Az ítéletet megerősítem és annak végrehajtását elrendelem!
Budapest, 1942. évi október hó 8-án.

vitéz Szombathelyi vezds. s. k.
a m. kir. honvéd vezérkar főnöke,
mint illetékes parancsnok

Schönhercz Zoltán I. r. elítélten a kötél általi halálbüntetés a mai napon 8 óra 20 percig bezárólag végrehajtatott.

Budapest, 1942. évi október hó 9-én.

Dr. Gazda Imre s. k.
hadbíró százados

PI. Arch. Schönherz Zoltán és társainak peranyaga.

52

(1943. október 18)

AZ SZKP BRJANSZKI TERÜLETI BIZOTTSÁGA PÁRTLEVÉLTÁRA ÁLTAL KÉSZÍTETT HITELES MÁSOLAT NÉVAI LÁSZLÓ[58] BRJANSZKI PARTIZÁN KITÜNTETÉSI LAPJÁRÓL

1. Családi és utóneve — Névai László.

2. Rangja — nincs.

3. Beosztása, egysége — „A szovjethatalomért" partizánbrigád törzsének tolmácsa.

4. Születési éve — 1914. 5. Nemzetisége — magyar zsidó 6. pártállása — pártonkívüli.

7. Részvétele a polgárháborúban, az ezt követő harci tevékenységben, a Szovjetunió védelmében és Honvédő Háborúban (hol, mikor) — nem vett részt; a Honvédő Háborúban 1942. X. 22.-től.

8. A Honvédő Háborúban sebesült-e, kapott-e légnyomást — nem.

9. Mióta szolgál a Vörös Hadseregben — nem szolgált.

10. Milyen kiegészítő parancsnokság hívta be — nem hívták be.

11. Korábban milyen kitüntetése volt (milyen tettekért) — nem volt kitüntetve.

I. Személyes hőstettének, érdemeinek rövid, konkrét ismertetése.

1942. október 22-én a Silinka faluban végrehajtott hadműveletnél Névai elvtárs társainak egy csoportjával együtt átállt a partizánok oldalára.

58 Dr. Névai László ma az Eötvös Loránd Tudomány Egyetem Jogi Karának tanszékvezető tanára. A brjanszki partizánok között végzett munkájáról, főképpen pedig a magyar katonák körében terjesztett röpcédulák és felhívások gyártásáról D. V. Jemljutyin ezredes, a Szovjetunió hőse, a Brjanszki Partizánkörzet Egyesült Partizánbrigádjának és Osztagainak volt parancsnoka „Hadra kelt a nép szent háborúra . . ." című írásában elismeréssel emlékezik meg. (HIL Filmarchívum 1/64.)

A partizánosztagba érkezésének első napjaitól kezdve a politikai osztály tagjaként dolgozott, ahol röplapokat és felhívásokat gépelt magyar nyelven, amelyeket a katonák között terjesztettünk.

1943. februárjában Névai elvtársat átvezényelték „A szovjethatalomért" nevű partizánbrigád törzséhez, ahol szintén tolmácsként dolgozott és munkájának ideje alatt értékes anyagokat szolgáltatott a felderítő szerveknek.

Munkája mellett Névai elvtárs többször részt vett a hadműveletekben, ahol szintén fegyelmezett harcosnak mutatkozott.

„A szovjethatalomért" nevű partizánbrigád parancsnoksága Névai elvtársat „A Honvédő Háború partizánjának" érem 2. fokozatára terjeszti fel.

(aláírás) százados
„A szovjethatalomért" partizánbrigád
parancsnoka

(aláírás) zászlóalj komisszár
„A szovjethatalomért" partizánbrigád
komisszárja

II. Záradék.

Érdemes „A Honvédő Háború partizánjának" érem 2. fokozatával való kitüntetésre.

Gorskov vezérőrnagy
a Partizánmozgalom Központi és Belorusz
Törzsének képviselője a Belorusz Fronton

1943. október 18.

Az eredetivel megegyezik:

Sulzsenko,
Az SZKP Brjanszki Területi Bizottsága
Pártlevéltárának vezetője

HIL Pgy. Sz/III. t. 77—78. — Orosz nyelvű fotokópia.

53

1943 ősze

A SZOVJETUNIÓBAN ÉLŐ ANTIFASISZTA HADIFOGLYOK ÁLTAL KIDOLGOZOTT PROGRAM A DEMOKRATIKUS MAGYARORSZÁG MEGTEREMTÉSÉRE

A szabad, független Magyarországért!

A Szovjetunióban élő magyar hadifoglyok mély aggodalommal látják, mint rohan Magyarország a végvesztébe, csak azért, mert a magyar nép még mindig tűri Hitler és Horthy uralmát.

A magyar hadifoglyok között széles mozgalom indult meg Magyarország megmentéséért. Megvitatták azokat a tennivalókat, amelyek megvalósítása Magyarországot szabaddá, függetlenné és erőssé tenné. Végül megállapodtak a „SZABAD MAGYARORSZÁG" programjában, amely a 27 b. számú magyar hadifogolytáborból[59] indult ki az alábbi programmal:

1. Azonnali szakítás Hitlerrel és békés, barátságos viszony létesítése a Szovjetunióval, Angliával, az Amerikai Egyesült Államokkal, valamint a szomszédos népekkel. Aktív részvétel a Hitler-fasizmus és a fasiszta Németország csatlósainak megsemmisítésében.

2. A demokratikus szabadságjogok — sajtó, gyülekezési és szervezkedési szabadság — általános titkos választójog, törvény előtti egyenlőség megvalósítása, hogy a magyar nép szabadon fejezhesse ki akaratát és saját óhaja szerint rendezhesse be életét országában.

3. A földmunkások és szegényparasztok földhözjuttatása oly módon, hogy minden magyar parasztnak legalább 10 holdja legyen. A kisgazdák ellátása állami tenyészállatokkal és mezőgazdasági berendezésekkel — számukra megfizethető áron.

59 A 27. b. sz. hadifogolytábor Krasznogorszkban volt.

4. Az ipari munkások életszínvonalának emelése. A 8 órai munkaidőnek törvényhozás útján való bevezetése. Szabadságidő a munkáltató költségére. A női és gyermekmunka hathatós védelme. A betegsegélyző pénztárak önkormányzatának biztosítása, a betegség elleni és aggkori biztosítás kiterjesztése a mezőgazdasági munkásokra. A kisipar hathatós védelme, a magyar ipar egészséges fejlesztése. A bankok és kartellek ellenőrzése és tevékenységük irányítása a magyar nép érdekeinek megfelelően.

5. A közigazgatás demokratizálása, a falusi és városi önkormányzat helyreállítása és kiszélesítése. A falusi, városi és megyei hivataloknak választás útján való betöltése abból a célból, hogy a nép befolyását és ellenőrzését biztosíthassa ama hivatalos szervek felett, amelyekkel közvetlenül érintkezik. Az esküdtszék intézményének helyreállítása.

6. Teljes vallásszabadság.

7. A fasizmus dögvészének kipusztítása a magyar nép életéből. A fasiszta pártok és szervezetek, köztük a német Volksbund feloszlatása. Az antiszemita törvények eltörlése. Mindazok eltávolítása a gazdasági és a társadalmi életből, akik a német fasizmus befolyásának támaszai voltak.

8. A háború bűnöseinek felelősségre vonása. A hadiszállítások átvizsgálása és a törvénytelen hadinyereség elkobzása.

9. Alkotmányozó nemzetgyűlés egybehívása, hogy megteremtse a szabad, független, a nép erejére támaszkodó, demokratikus Magyarországot.

Magyar szabadságharcosok
(partizánok)
Rákóczi-zászlóalja.[60]

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д 1223, л. 99.
Orosz nyelvű eredeti.

60 A krasznogorszki 27. sz. hadifogolytábor magyar antifasisztái által szerkesztett programot a „Rákóczi zászlóalj" (Uszta—Priscsepa partizánosztag) röplap formájában terjesztette a magyar katonák és működési körletének polgári lakossága között.

54

(1943. november 16)

A HONVÉDELMI MINISZTER ANNAK ENGEDÉLYEZÉSÉT KÉRI A MINISZTERTANÁCSTÓL, HOGY A HADIÜZEMEK „RENDBONTÓ" MUNKÁSAIT MUNKÁSALAKULATBAN A HADMŰVELETI TERÜLETRE KÜLDHESSE

7.

A honvédelmi miniszter úr kéri a minisztertanács hozzájárulását, hogy a hadiüzemek munkafegyelmének megszilárdítása érdekében, a csökönyösen visszaeső rendbontó munkásokat — az internálási eljárás lefolytatása után — a katonai büntető munkásalakulatokba összevonja és a hadműveleti területre kiküldje.

Előadja, hogy a kormányzó úr őfőméltósága 1942 tavaszán legfelsőbb parancsával elrendelni méltóztatott, hogy a 2. hadsereg hadműveleti területre való kiküldésével kapcsolatosan, katonai büntető alakulatokba szervezve, a hadműveleti területre küldessenek mindazok az elemek, melyek az ország közrendjét veszélyeztető káros tevékenységet fejtenek ki, illetve rendbontó magatartásukkal a háborús gazdasági termelést gátolják. Ezáltal egyrészt ezek káros tevékenysége megszüntethető, másrészt méltányos, hogy az ország véráldozatából részüket kivegyék.[61]

A legfelsőbb parancs alapján fentiek kiemelése megtörtént, és 1942 tavaszán három különleges munkásszázadba szervezve, az orosz hadszíntérre küldettek.[62]

61 A katonai büntető alakulatokban az úgynevezett különleges munkásszázadokban a keleti frontra küldött politikai megbízhatatlan egyéneket olyan eligazítással bízták a parancsnokok „gondjaira", hogy visszatérésük nem kívánatos. Ezeket mind „véráldozatnak" szánták. E zászlóaljak állományából sokan átszöktek a Vörös Hadsereghez és a későbbiekben a partizánok soraiban harcoltak a fasizmus ellen.

62 1942 tavaszán négy — 401-es, 402-es, 403-as és 404-es — különleges munkásszázadot küldtek ki a keleti frontra.

A folyó évben sajnálattal kellett tapasztalni, hogy a hadiüzemekben az ellenséges hírverésnek a munkafegyelem megbontására irányuló aknamunkája fokozódik, aminek káros következménye — munkásmegmozdulások formájában — máris jelentkezett.

Az ellenséges hírverés ellensúlyozására és a munkafegyelem megszilárdítására a hadiüzemekben a szükséges intézkedéseket saját hatáskörében előadó miniszter úr megtette, de ezen túlmenőleg okvetlen szükséges a csökönyösen visszaeső rendbontó munkások (ideértve az ilyen szakmunkásokat is) kiemelése és a hadműveleti területre való kiküldése. Csak így lehet ezen rendbontó tevékenységet hatásosan megszüntetni.

Szándéka ezeket az elemeket a hadiüzemekből kiemelni, a belügyminiszter urral egyetértően internáltatni, majd kellő létszám elérése esetén katonai büntető munkásszázadokba foglalva, a hadműveleti területre kiküldeni.

A belügyminiszter úr az internálási eljárás lefolytatásához 213 000/VII. 1943. számú rendeletével hozzájárult.

Nyilvánvaló, hogy a hadiüzemekben így előálló munkás- (szakmunkás) kiesés hátránya nem áll arányban azzal a nagy előnnyel, amelyet a munkásfegyelem megszilárdítása révén a termelés zavartalansága terén elérünk.

A minisztertanács hozzájárul.

OL Minisztertanácsi jegyzőkönyv. 1943. november 16. — Eredeti tisztázat. Közölve: Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. 1939—1945. V. kötet, 165—166. oldal.

55

1943. november 16—1944. július 28
(1944. július 28)

BELORUSSZIJÁBAN A CSKALOV-OSZTAGBAN HARCOLT MOLDOVÁNYI FERENC MAGYAR PARTIZÁN SZEMÉLYI LAPJA

Moldoványi Ferenc, született 1914-ben Budapesten, magyar nemzetiségű, tisztviselő, pártonkívüli. Iskolai végzettsége: főiskola (1936), katonai ejtőernyős iskola (1941). Októberben a német hadseregből került a partizánok fogságába.[63] 1943. november 16-tól 1944. július 28-ig mint partizán a Cskalovról elnevezett osztagban a breszti terület berezovói körzetében tevékenykedett.

Családi állapota — nőtlen, családja (anyja) címe: Magyarország, Budapest, II. ker., Toldy Ferenc utca 38. I. em. 18.

1944. július 28.

Moldoványi
(saját kezű aláírás)

Katonai jellemzése:

Az osztagban tartózkodása idején fegyelmezett és igényes harcosnak bizonyult. A romboló cselekményeknél és a német megszállók elleni harcban bátran és határozottan tevékenykedett. A harcosok között tekintélye volt. Harci eredményei a következők: Részt vett három szerelvény kisiklatásában, melynek során megsemmisült három mozdony és 16 hadianyaggal

63 A német hadsereg kötelékében harcoló magyar alakulatból.

megrakott vagon, 9 mozdonynak páncélelhárító fegyverrel való kilövésében, egy műút felrobbantásában és tömeges sínrobbantásokban, használhatatlanná téve 100 sínt. Részt vett továbbá 12 nyílt harcban, melynek során elesett 78 és megsebesült 80 fasiszta. Végül részvevője volt a Novoszelk[64] faluban lezajlott akciónak, melyben több mint 60 német esett el.

(Olvashatatlan aláírás)
A part. oszt. komisszárja

(Olvashatatlan aláírás)
A part. oszt. parancsnoka

Az osztagparancsnok és komisszár aláírását hitelesítem

Szarinyaka főhadnagy,
brigádparancsnok

Hiteles:
A Belorusz Kommunista Párt KB Párttörténeti Intézete pártlevéltári helyettese

Sz. Pocsanyin

Личный листок по учету партизанских кадров. ПА ИИП ЦК КПБ.
Orosz nyelvű fotokópia.

64 50 km-re K-re Breszttől.

56

(1943. november 24)

AZ V. HADTESTPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A VKF 1. OSZTÁLYÁNAK: A NÉMETEKTŐL VETT ÉRTESÜLÉS SZERINT TITO PARTIZÁNJAIHOZ AZ ANGOLOK 13 MAGYART DOBTAK LE EJTŐERNYŐVEL, HOGY A SZERÉMSÉGBEN ÉS BÁCSKÁBAN SZERVEZZÉK A PARTIZÁNHARCOT

S. Újvidék 487 11—24—08300.

VKF. 1. osztály. Budapest,

Jelentem, hogy a Heeresgruppe-től[65] nyert értesülés szerint Tito horvátországi törzsénél, a „Vojvodina"-nál, az angolok 13 fő magyart ejtőernyővel leszállítottak azzal a feladattal, hogy a Szerémségben és Bácskában az antifasiszta mozgalmat szervezzék meg, a vörösök segítségével pedig szivárogjanak át Bácskába.[66]

Felterjesztem: VKF. I. oszt.,

3. hds, ság., Platthy Pál altbgy. úr őnagyméltósága.

Megküldöm szíves tudomásul: Büm. ávk., Cső. közp. nyom. ság., V. Cső. ker. ság., III. hdt. ság., IV. hadt. ság., V. hdt. ság. 21 600/eln. I. 1943.

HIL VKF eln. I. oszt. 6440/12. 1943. — Eredeti tisztázat.

65 Hadseregcsoport.

66 Az V. hadtestparancsnokság 1943. XI. 26-án azt jelentette a VKF 1. osztályának, hogy az ejtőernyősöket Tuzla környékén dobták le, s „feladatuk nemcsak a Szerémségre és Bácskára, hanem az egész Magyarországra szól".

(1943. december 15)

A KRASZNOGORSZKI 27-ES TISZTI HADIFOGOLYTÁBOR[67] LAKÓI FELHÍVJÁK AZ UKRAJNÁBAN TEVÉKENYKEDŐ MAGYAR KATONÁKAT, HOGY SZAKÍTSANAK A NÉMETEKKEL ÉS MENJENEK ÁT A PARTIZÁNOKHOZ

A magyar megszálló hadsereg tisztjeihez és katonáihoz!

Tiszttársak! Honvédek!

Otthon azt mondják rólatok, hogy nem harcoltok a németek oldalán az orosz hadsereg ellen, hogy ti csupán a rendet tartjátok fenn. De amit műveltek, sokkal szégyenletesebb, mintha a németek oldalán harcolnátok. Nem katonák vagytok ti Ukrajnában! A németek csendőrei és hóhérai vagytok az ukrán polgári lakosság ellen. Ezzel mérhetetlen kárt okoztok hazánknak. Növelitek az adósságot, melyet szerencsétlen országunk a már elvesztett háború eredményeként fizetni fog.

De saját magatokat is romlásba viszitek. Otthon már nem sorolnak titeket az élők közé. Itt hagynak benneteket elpusztulni Oroszországban. Azok, akik titeket itt tartanak, a ti életetek árán akarnak eleget tenni Hitler követelésének, hogy magyar csapatok is részt vegyenek a teljesen kilátástalan német háborúban. És ha tovább is betöltitek a gyalázatos szerepet, melyre most felhasználnak benneteket, egy szálig elpusztultok. Akit megkímél a golyó vagy a küszöbönálló szörnyű orosz tél, azzal végez majd a német visszavonulás. A németek utóvédként, vagyis golyófogónak használnak majd benneteket, hogy maguk annál könnyebben szaladhassanak. Ugyanaz történik veletek, mint ami történt velünk, a 2. honvéd hadsereggel: a németek a pusztulásnak dobtak oda bennünket.

67 Moszkvától 15 km-re Ny-ra, Krasznogorszkban volt a 27. számú had.-fogolytábor. Ugyancsak ebben a helységben működött egy felsőfokú antifasiszta iskola, melynek magyar, német, román szekciói voltak. A magyar, német és román kommunista pártok külföldi bizottságai által szervezett és vezetett iskolára önkéntes jelentkezéssel kerültek az antifasiszta érzelmű hadifogoly tisztek, legénységi állományúak és munkaszolgálatosok. Egy-egy tanfolyam általában 6 hónapig tartott. A magyar szekció előadói között voltak: Rudas László, Pelikán Gyula, Fogarasi Béla, Kassai Géza, Nemes Dezső, Andics Erzsébet és mások.

Mi hadifogoly honvédtisztek látjuk a szörnyű veszélyt, mely titeket, honfitársainkat fenyeget s hazafias kötelességünknek tartjuk, hogy megmentsük a magyar becsületet és a ti életeteket. Ezért fölhívunk benneteket arra, hogy:

1. Azonnal szüntessétek be a harcot, melyet a németek oldalán, az oroszok ellen vívtok.

2. Minden rendelkezéstekre álló eszközzel vágjátok át magatokat az orosz hadsereghez vagy a partizáncsapatokhoz.

3. Küldjetek minden csapategységtől (század, zászlóalj, ezred, hadosztály) megbízottakat a legközelebbi partizánosztag parancsnokához, hogy megállapodjatok, hol és mikor mehettek át szervezetten az említett osztaghoz, mely segítségtekre lesz, hogy az orosz arcvonalat átléphessétek.

Aki átjön a szovjet csapatokhoz, annak az orosz parancsnokság biztosítja az emberséges bánásmódot, az orosz tiszteknek, illetve katonáknak kijáró ellátást és a hazatérést az első hadifogolyszállítmánnyal.

Bajtársak! Katonák! Már túl sok magyar vér ömlött ebben a háborúban a németért.

Hazájának és önmagának használ az, aki követi felhívásunkat!

27. sz. Tiszti Hadifogolytábor, 1943. dec. 15.[68]

Görgényi Dániel százados, III. hadtest pság.
Pórffy György szds. VII. tü. mé. szd. pk.
Gallyas Ferenc fhdgy. 1/III. haditudósító szak. pk.
Gulácsy Dénes zls. 13/III. pct. á. szpk.
Szabó József zls. 23/II. 5. szd. 1. szkpk.
Jutasits József hdgy. 52. gy. e. pság.
Tóth János zls. 13/I. zlj. pu. szd. pk.
Vándor Lajos hdgy. 31/III. zlj. pság.
Pál József hdgy. 51. gy. e. törzs.
Otta István hdgy. 22/III. zlj. Budapest, III., Timár u. 20.
Beinrohr Dezső hdgy. 53/I. zlj. Losonc.
Ékes István hdgy. 48/III. zlj.
Örley Zoltán hdp. 47/I. zlj. Szeged, Valéria tér 19.

68 A krasznogorszki 27-es számú hadifogolytábor tisztjei, akik a felhívást szerkesztették és aláírták, kevés kivétellel elvégezték a központi antifasiszta iskolát és jelentős részük a partizánmozgalom aktív harcosa lett.

Pálhiday László zls. 31/III. zlj. Pápa, Késmárki u. 21.
Dr. Vadászy Viktor t. fhdgy. 123. gy. ho. á. üteg pk.
Borbély József zls. 22. gy. e. e. k. av.
Solt Lajos hdgy. 23/II. zlj. szk. pk.
Havas Béla hdpr. 120. glk.
Dr. Kulhanek Armand o. hdgy. 14/I. zlj. vezető orvos.
Bulyovszky László zls. 4. gy. e. von. pk.
Damm Tibor zls. 4. e. kp. gp. szd.
Labancz Ferenc zls. rád. szk. pk.
Gabányi András hdp. 36/III. zlj. szpk.
Somogyi Imre szds. III. hadt. törzs.
Dr. Berky Lajos o. fhdgy. Técső, Máramaros vm.
Szőnyi Márton hdgy. 1/3. v. rep. szd.
Dr. Simon László o. zls. 4/III. zlj. orvos.
Magos György zls. 21. gy. e. pt. á. szd.
Dr. Lammel Antal zls. 51. gy. e. kísérő üteg. Nagyvárad, Gr. Csáky István ut 43.
R. Tóth Ferenc zls. 14/II. zlj. Eger—Kisvárda.
Gira László zls. 22/I. 1. szd. Naszvad.
Dr. Imre László III/1. zlj. Székesfehérvár.
Forró Zoltán zls. II/2. gy. sütő. Nagyvárad—Bp.
Komondy Ferenc áo. fhdgy. 52. gy. e. Tamási.
Szmetana József fhdgy. 43. gy. e.
Cserba Lajos zls. 21/III. zlj. Budapest.
Kertész Béla fhdgy. 23/II. tü. oszt., Nyíregyháza, Vay Á. u. 5.
Sédy Lóránd zls. 23. kho. vonat pság. Nyíregyháza, Sóstói út 17.
Selymes Ferenc zls. 10. k. ho. Makó. Gimnázium.
Pólik István fhdgy. 14/II. zlj. Mezőkövesd.
Lakos Károly 38/II. zlj. Tiszaföldvár.
Hochvart János zls. 53/I. zlj. Gács.
Smelkó József zls. 53/I. zlj. Salgótarján.
Arató Béla zls. 16/III. zlj. Abony—Bicske.
Palásthy László zls. 13. gy. e. Ózd.
Riszdorfer Miklós zls. Komárom.
Eténvi Gyula hdgy. 4/III. zlj. Aszód, Jav. int.
Dr. Érchegyi József hdgy. 22/III. zlj. Szentendre.

Hadtörténelmi Múzeum. Nyomtatványtár. 1984. — Nyomtatott röpirat.

(1943. december 24)

756 MAGYAR HADIFOGOLY NYÍLT LEVELE GRÓF STOMM MARCEL[69] ALTÁBORNAGYHOZ ÉS DESEŐ LÁSZLÓ[70] VEZÉRŐRNAGYHOZ. MAGYAR HADIFOGOLY TISZTIKARHOZ

Tábornok és Tiszt Uraink!

A második világháború rövidesen elkövetkező szakaszában hazánk is csatatérré válik. Otthon hagyott gyermekeink, szüleink és hitveseink feje felett maholnap megdördülnek az ágyúk. Magyarország földje a németek visszavonulási területe lesz, aminek szörnyű következményei felmérhetetlenek.

Mi, hadifoglyok, nem nézhetjük tovább tétlenül az eseményeket; mert ha a háború végső fejleményei is a pusztulásra ítélt fasizmus oldalán találnák Magyarországot, ez a nemzet öngyilkosságával lenne egyenlő. Annyi szenvedés és céltalan véráldozat után elkerülhetetlen lenne az ország újabb csonkítása is.

Minden hazáját szerető magyarnak becsületbeli kötelessége tehát teljes erejével és tehetségével hozzájárulni ahhoz, hogy eddigi szerencsétlen külpolitikánk irányt változtasson. Ha ezt sikerül elérnünk, ha bátran és férfiakhoz méltóan fegyvert fogunk a szövetséges hatalmak oldalán, úgy hazánk jövőjét nem kell reménytelennek tekintenünk. A győztes szovjet—angol—amerikai szövetség a békekötésnél elsősorban azt fogja figyelembe venni, hogy a különböző nemzetek milyen mérték-

69 Gr. Stomm Marcel altábornagy a III. hadtest parancsnoka 1943. február 3-án Bisztriknél (Sztari-Oszkoltól 32 km-re É-ra) esett a Vörös Hadsereg fogságába, vitéz Deseő László vezérőrnaggyal, a hadtest tüzérparancsnokával és szűkebb törzsével együtt. A doni visszavonulásnál Stomm Marcel mindkét lába lefagyott. A hadifogságban a tábornok lábát szovjet orvosok amputálták, majd felgyógyulása után a krasznogorszki hadifogolytábornak egy külön lakrészében helyezték el, ahol két műlábat kapott.

70 Deseő László vezérőrnagy 1938-ban a magyar kormány katonai attaséja volt Moszkvában.

ben hoztak áldozatot a német világuralmi törekvések elleni küzdelemben.

Sajnálatos, de tagadhatatlan tény, hogy Magyarország eddig csak a hitleri célok érdekében hozott áldozatokat. Nemzeti szerencsétlenségünk tehát annak a külpolitikának az eredménye, amit Horthy Miklós évtizedeken keresztül rákényszerített a magyarságra, megtévesztvén és félrevezetvén annak közvéleményét. Ez a valójában nép- és nemzetellenes politika az országot megkérdezése nélkül, akarata ellenére állította Hitler ördögi terveinek szolgálatába és könyörtelenül elhallgattatott minden véleményt, ami ellentétes volt a német fasizmus érdekeivel.

Mi, a 153. számú hadifogolytábor magyar altisztjei, tisztesei és közkatonái, kik annak idején hittünk Horthy Miklós országépítő ígéreteiben, kiket megtévesztettek a hangzatos szavak és tetszetős látszatok, ma világosan megmondjuk, hogy keserűen csalódtunk. Határozott, megalkuvás nélküli kívánságunk: Horthy Miklósnak és rendszerének haladéktalan eltávolítása a magyar közéletből. Horthy Miklóssal, az újkori magyar reakció megalapítójával, a fasizmus előhírnökével és mindenkori támogatójával a szövetséges hatalmak békét kötni soha nem fognak.

Tábornok és tiszt uraink! A moszkvai konferencia és a teheráni tanácskozás után senki sem kételkedhet abban, hogy Hitler uralmának hátralevő napjai meg vannak számlálva. E történelmi események tőlünk is gyors cselekvést kívánnak.[71] Nagy munka vár ránk, amit elvégezni csak az esetben tudunk, ha a tisztikar és a közkatonák teljes egységben összefogunk és vállvetve indulunk a küzdelembe. Hárítsunk el tehát minden akadályt, ami a megteremtendő egység és erőink együttes ki-

71 A Szovjetunióban élő magyar antifasiszta hadifogoly katonák és munkaszolgálatosok — a párt kezdeményezésére — 1943 nyarán mozgalmat indítottak arra, hogy a Vörös Hadsereg oldalán a német és magyar fasiszta csapatok ellen harcba lépő fegyveres alakulatot, légiót alakítsanak. A különböző hadifogolytáborokból Krasznogorszkba érkezett küldöttek megválasztották a Nemzeti Bizottságot, amelynek feladata lett volna a magyar légió szervezési munkáinak ellátása. A magyar antifasiszta hadifogoly tisztek, katonák és munkaszolgálatosok erőfeszítései azonban — nem utolsósorban a magas rangú, hivatásos tisztek tartózkodása és a szervezésbe befurakodott fasiszták aknamunkája következtében — fiaskóval végződött.

fejtésének útjában áll. Így elsősorban arra kérjük Önöket, vegyék revízió alá eddigi álláspontjukat a kormányzókérdésben. Vegyék figyelembe az elmondottakon kívül azt is, hogy a népjogokra alapozandó szabad és független Magyarország csak a Horthy-rendszer romjain épülhet fel. Sziklaszilárd meggyőződésünk, hogy a magyar nép, ha otthon szabadon nyilatkozhatna, ugyanezt az ítéletet hozná. Ezt a népet Horthy Miklós elárulta. Nincs tehát helye tétovázásnak, ha közte és a nemzet között kell választani.

Mi, ugyanúgy mint önök, hűséget fogadtunk a kormányzónak, de ugyanakkor s ugyanabban az esküben elsősorban magyar hazánknak fogadtunk örök hűséget. Ma, amikor a kormányzó személye és tevékenysége ellentétbe került hazánk és nemzetünk érdekeivel, isten és ember előtt tiszta lelkiismerettel csak a nemzetnek tett fogadalmunkat teljesíthetjük.

Új szabadságzászlóinkra a következők legyenek felírva:

a Horthy-rendszer megdöntése,

a szabad, független népi Magyarország megteremtése,

fegyveres harc a szovjet—angol—amerikai szövetség oldalán a barbár hitleri uralom végső megsemmisítéséig.

1943. december hó 24-én.

Hazafias tisztelettel:

(756 aláírás következik)

Igaz Szó című lap. III. évf. 3. sz. 1944. január 18.

59

(1943. december 27)

A IV. HONVÉD HADTESTPARANCSNOKSÁG TÁJÉKOZTATÓ KÖZLEMÉNYE A BÉKEPÁRT SZABOTÁZSRA SZÓLÍTÓ RÖPIRATÁT ÉS A KOMMUNISTÁK HÁBORÚELLENES TEVÉKENYSÉGÉT SZIDALMAZZA

Néhány héttel ezelőtt „Béke Párt" aláírással kommunista ügynökök írógépen sokszorosított röpiratokat és kezdetleges nyomdai úton előállított békefelhívásokat terjesztettek. Annak idején rámutattunk az ellenséges ügynökök aknamunkájának aljas szándékaira, mellyel ismét az 1918-as felfordulást akarták hazánkban előidézni. A rendőrség akkor egytől egyig elfogta a röpcédulák terjesztőit.

Most újabb sokszorosított röpcédulákat terjesztenek, valószínűleg a kommunista szervezkedés újabb sejtjei. Ezekben aljas rágalmakat hintenek szét a honvédség magasabb parancsnokai ellen. A recept ismét uganaz, mint 1918-ban: fegyelmezetlenségre és parancsmegtagadásra úszítják a honvédség tagjait, hogy megkíséreljék kicsavarni a fegyvert a kezéből. A rendőrség már nyomában van a tetteseknek, rövidesen lakat alá kerülnek valamennyien.

Akadályozzák meg a sokszorosított cédulák terjesztését, s ha találkoznak olyan emberrel, aki ilyet tovább akar adni, azonnal tegyenek pontos névvel és adatokkal feljelentést.

Annál is inkább meg kell tegyék ezt, mert a defetista lelkek belső bomlasztási kísérletére és különböző politikai szervezkedésekre és a mindjobban fenyegető külső veszélyre visszahatásképpen a magyar társadalomban még sosem volt olyan erős a nemzeti összefogás szükségességének érzése, mint ma. Minden magyar ember tudja, hogy a belső és külső ellenségnek csak egy fegyelmezett, erős honvédség tud ellenállni. És aki ezt az egyetlen erőt akarja megbontani, alávaló, piszkos hazaáruló.

A keleti front alakulásával Magyarország könnyen abba a helyzetbe kerülhet, hogy a Kárpátokon tisztán önvédelemből szembe kell néznie az ellenséggel. Éppen azért minden nap és minden óra, amelyet békességben dolgozhatunk, a Gondviselés ajándéka, mert a harcokra fel kell készülnünk.[72]

Akadnak azonban olyan aljas, elvetemült hazaárulók, akik az ellenséggel cimborálva falun a terménybeszolgáltatás ellen, a városban a munka abbahagyására biztatják az embereket. Amikor egy szénbánya munkája egyórai üzemszünet miatt vagy a bányászok hanyag, nemtörődöm hangulata miatt nem éri el a teljesítőképesség maximumát, a gyártás megérzi ezt a kiesést s az emiatt el nem készült fegyverek talán 20—30 000 ember pusztulását okozhatják.[73] De így van ez a munka többi ágaiban is. Minden óra új fegyvereket szül, minden nappal több katonát tudunk védelmünkre felszerelni, tehát aki a munka abbahagyására biztat, közönséges hazaáruló, aki az ellenség számára puhítja itt a talajt.

Minden magyar azon legyen, hogy a sors adta időhaladékot — amíg békében dolgozhatunk és készülődhetünk — minél nagyobb erőmegfeszítéssel és a teljesítmény maximumával ki tudjuk használni.

HIL Kaposvári 10. honv. gy. ho. 45. csomó. 410. 1943.
Sokszorosított másolat.

72 Milyen mérhetetlen aljasság és cinizmus sugárzik ezekből a sorokból! A magyar családoknak a háború eddigi szakaszában — hadifoglyokban, eltűntekben és halottakban — már jóval százezren felül volt a veszteségük. Ezt a „békességet" a „Gondviselés" milyen „ajándékának" tekinthették a hozzátartozók?

73 Éppen ellenkezőleg, a békére vágyó emberek tízezreinek életbenmaradását biztosították.

60

1943 december—1944 január
(1944. február 1)

A BELÜGYMINISZTÉRIUM ÁLLAMVÉDELMI KÖZPONTJÁBAN TARTOTT ÉRTEKEZLET ÖSSZEFOGLALÓJA A KOMMUNISTA NYOMOZÁSOKRÓL

Az 1944. évi február hó 1-i Ávk-értekezlet anyaga

Az utóbbi hónapokban a kommunista partizánmozgalmak súlyterülete a Bácska, a Dráva vonal, valamint a Muraköz voltak. A keleti harctér eseményei azonban úgy látszik, Magyarország északi és északkeleti határaira fogják áttolni a partizán veszedelmet. Pillanatnyilag még nem beszélhetünk arról, hogy Kárpátalján a partizántevékenység megélénkült volna, azonban Szlovákiának északkeleti területéről mind sűrűbben érkeznek olyan hírek, hogy a vörös partizánbandák előcsapatai erőszakos felderítést folytatnak az északkeleti Kárpátok hágóinál. Ezekre a szlovák résznél majd részletesebben rámutatok. Itt azért emeltem ki, mert egyéb adatok szerint is a Kárpátok előterében mind több és több vörös partizánbanda felbukkanásáról érkezett jelentés az e területen működő ukrán bandák mellett.

I. Kommunista nyomozások . . .

. . . B) Szamosfalva.

A nyomozócsoport őrizetében levő Weinstein Miklós 23. éves bőrdíszműves, aki az erdélyi kommunista vonalon tevékenykedett. Nagyváradon ifjúsági helyi bizottsági tag és összekötő volt, szökési célzattal az őrizetes helyiség ablakán kiugrott, mindkét lábán combcsonttörést szenvedett. A kolozsvári helyőrségi kórházban ápolják.

Az erdélyi kommunista vonal részleteinek felderítése teljes

eréllyel folyik. Eddig a nyomozócsoport 128 egyén ellen folytatott nyomozást, ezek közül ez idő szerint 70 egyén áll a csoport őrizetében . . .[74]

c) Bácska

Az újvidéki rendőrkapitányság tudomást szerzett egy kom. sejt működéséről. Ez a sejt igyekezett végrehajtani a begecsi partizánmozgalommal szimpatizáló egyének átcsempészését. A sejt hét tagját már sikerült őrizetbe venni. Alapos remény van arra, hogy a sejtszervezkedés birtokában levő sokszorosító gép is hamarosan előkerül. A nyomozás során lefoglaltak egy angol gyártmányú 2 személyes gumicsónakot, amelyet a partizánok a Dunán átkelésnél rendszeresen használtak.

II. Kommunista propaganda

Debrecenben, a város külső részein, de különösen a gyártelepeken és környékükön ismeretlen egyének, kb. 10 négyzetcentiméter területű apró kis röpcédulákat szórtak. Az egyik oldalon „Békét! Kenyeret!", a másikon „Éhezünk! Meddig még!" jelszavak kézinyomdával vannak szedve. Feltehető, hogy elszigetelt egyéni akcióról van szó. A felderítés ez ügyben folyamatban van.

Hódmezővásárhelyen több egyén kapott „Barátság" kezdetű „Magyar Kommunisták" aláírású fenyegető levelet, ebben felhívást arra, hagyjanak fel a Nemzeti Munka Központ[75] ügyeinek propagálásával, mert ellenkező esetben kegyetlen bosszúnak esnek áldozatul.

E kérdés helyi jellegű propagandának látszik. A nyomozás a tettesek után folyamatban van.

Sárisáp községben a bányászok szakszervezetének helyi csoportja közel 1000 fő jelenlétében közgyűlést tartott. A közgyűlés rendezői vörös karszalagot viseltek. Egy hétéves kislány szavalta Várnai Zseni Katona fiamhoz című „Ne lőj fiam!" kezdetű antimilitarista versét. A hatósági biztosként kirendelt

74 Ezek között volt Szirmai István is. Életútjára lásd: Új magyar lexikon 6. kötet, 246. old.

75 A fasiszták által létrehozott ál-munkásszervezet.

községi főjegyző indítványát, hogy a közgyűlés szétoszlás előtt vagy a Himnuszt, vagy a Szózatot énekelje el, nem fogadták el. Ezek az események — amelyek nem szórványosak, hanem rendszeresen előfordulnak — változatlan formában igyekeznek leutánozni az 1918. évi módszert.

A közgazdasági egyetem padsoraiban ismeretlen egyének gépírásos, enyveshátú kis röpcédulákat terjesztettek. Tiltakoznak benne a németek eljárása miatt, amit a norvég diákokkal szemben követtek.[76]

Csurog községben szerb nyelvű röpiratban — valószínűleg orosz eredetű — felhívják a lakosságot a partizánok támogatására, a rájuk vonatkozó propaganda minél erőteljesebb kifejtésére. Harcot hirdetnek a németek ellen, kihangsúlyozzák az orosz hadsereg győzelmét, éltetik Sztálint, kitartásra hívnak fel Tito mellett, mert csak ő mentheti meg a lakosságot.

Békepárt aláírással legutóbbi értekezletünk óta három újabb röpirat került forgalomba.

a) Postai kézbesítés útján ismeretlen tettesek „Munkások! Miért kevés a hús" stb. kezdetű röpiratot terjesztettek. A röpirat élesen támadja a német barátságot, mert ez a közellátási hiányok közvetlen okozója. Követeli a hadiüzemek katonai parancsnokainak eltávolítását.

b) „Magyarok!" kezdetű litografált röpiratban támadja a kormányt, mert feláldozza a magyar honvédséget a német érdekekért. Azonnal kormányváltozást, a honvédek hazahozatalát és különbékét kíván.

c) Az angol rádió ismert híreszlelését idézve követeli a kommunisták üldözésének megszüntetését, a politikai foglyok azonnali szabadonbocsátását . . .[77]

OL ME 2. oszt. R—17514. — Eredeti tisztázat.

76 1943. november 30-án az oslói egyetemet megszállták a németek. 1500 hallgatót és tanárt letartóztattak és Németországba deportáltak.

77 A jelentésből kihagyott részek a bácskai, muraközi és kárpátaljai partizánok tevékenységével foglalkoznak. Befejezésül a romániai belpolitikai viszonyokat ismerteti.

1944

„Nemzeti szabadságharcunknak kettős a jellege, s a kettő elválaszthatatlan egymástól: Harc a megszálló német imperialista hatalom kiűzésével a független Magyarországért! Harc a magyar reakció megdöntésével a demokratikus Magyarország megteremtéséért!"

(A kommunista párt kiáltványa a magyar néphez. Felszabadulás. — Szikra, Budapest, 1955. 18. old.)

61

(1944. január 23)

ALFRED GRANTNAK, A REUTER LONDONI TUDÓSÍTÓJÁNAK INTERJÚJA KÁROLYI MIHÁLLYAL, AKI A PARTIZÁNHARC MEGINDÍTÁSÁT SÜRGETI. KÁROLYI ÜZENETE A SZOVJET HADIFOGSÁGBAN LEVŐ MAGYAR KATONÁKHOZ

London, január 23. (Reuter.

Alfred Grant, a Reuter-iroda kommentátora európai ügyekben írja:

Szombaton interjút adott nekem Károlyi Mihály gróf,[1] amelynek során körvonalazta azt a tervet, hogy nagy partizántömböt kellene alakítani, amely a délkelet-európai hegyekben harcolna. Terve szerint először megszervezné azokat a magyarokat, akik jelenleg hadifoglyok Oroszországban, hogy harcoljanak a Vörös Hadsereg oldalán. 2. partizánhadsereget helyezne el magában Magyarországon a hegyes vidékeken. 3.

1 Károlyi Mihály gróf 1875-ben született. Politikai pályáját 1901-ben a Szabadelvű Pártban kezdte. A háborút megelőző években egyre határozottabban fordult szembe a Tisza István köré tömörülő uralkodó osztályok politikájával. 1913-ban a Függetlenségi Párt elnöke. Ellenzi a Németországgal kötött szövetséget, polgári reformokat sürget. A háborúellenes fellépésével nagy népszerűséget szerzett. Az 1918-as polgári forradalomban előbb miniszterelnök, majd 1919. I. 11—III. 21-ig a köztársaság elnöke. Az antanthatalmak területi követelései nyomán lemondott. Közreműködött abban, hogy a proletariátus békésen átvehette a hatalmat. 1919 júliusában emigrált, majd szembefordult az ellenforradalmi rendszerrel. Horthyék hazaárulónak bélyegezték és birtokait elkobozták. Egy negyedszázadon át emigrációban élt. A háború alatt a nyugaton élő magyarok antifasiszta mozgalmát szervezte és irányította. Az 1944. március 15-én megalakult Angliai Magyar Tanács elnöke volt. Számtalan cikkben, rádióadásban stb. hívta fel a magyar népet a németekkel való szembefordulásra. A Duna-menti népek barátságát és összefogását hirdette. 1946. február 14-én az országgyűlés törvénybe iktatta érdemeit, majd kevéssel ezután hazatért. 1947 és 1949 között Magyarország párizsi követe volt. A törvénytelen Rajk-per hatására lemondott tisztségéről és újra az emigrációt választotta. Élete utolsó évét egy kis franciaországi faluban, a politikai élettől visszavonulva töltötte. 1955-ben halt meg. Özvegye kérésére a forradalmi munkás-paraszt kormány haló porait hazahozatta, s 1962. március 18-án a nemzet mély gyászától kísérve a Kerepesi-temetőben végső nyugvóhelyre tétette.

Tito tábornagy jugoszláv felszabadítási hadseregével együttműködve bevonná a harcba a románokat és más délkelet-európai nemzeteket.[2]

„A terv azonban nem használ cselekvés nélkül" — mondta nekem Károlyi gróf. A volt magyar miniszterelnök ezután átadott nekem egy üzenetet, amely — mint kijelentette — az első lépés a terv megvalósítása felé. Az üzenet az oroszországi magyar hadifoglyokhoz volt címezve és így szólt:

Bocsássátok magatokat a Vörös Hadsereg rendelkezésére Sztálin vezetése alatt. Önként harcoljatok a Vörös Hadsereggel, szervezzétek meg a magyar zászlóaljakat. Kérjétek az oroszokat, hogy lássanak el fegyverekkel. Harcotok legyen jeladás arra, hogy partizán sereg alakuljon Magyarországon.[3] Barátaitok és bajtársaitok ott új erőt fognak meríteni a ti példáitokból és veletek együtt el fogják törölni a szégyent, hogy Horthy neve... (fading[4] miatt olvashatatlan.)

...A magyar nép 30 éven belül másodszor került bele egy

2 Károlyi Mihály különösen nagy érdeklődéssel kísérte a jugoszláv és csehszlovák nép ellenállási harcát. Kapcsolatban, jó viszonyban volt például Velebit tábornokkal, Tito angliai megbízottjával.

Már 1943 decemberében a jugoszláv nép példáját állította a magyar hazafiak elé. Beszédeiben többször megemlékezett a Jugoszláviában harcoló Petőfi-brigádról is.

Világosan látta az ellenállási harc internacionalista jellegét, s tudta, hogy a közös küzdelemben születő barátság a legjobb zaloga a leendő együttműködésnek. „Tito partizánjaival együtt kellene harcolnunk a közös ellenség ellen, hogy a közös harc folytán megteremthessük azt a baráti szellemet, amelyet a nacionalista uszítók igyekeztek kiölni a népekből" — írja Károlyi. (L. Válogatott írásai II. kötet. Gondolat, Budapest, 1964. 145. old.)

Az volt az elképzelése, hogy a magyar ellenállás felszításával létrejöhet a kapcsolat a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg és a csehszlovák ellenállási mozgalom között. Ez pedig már nagymértékben fenyegethette volna a németek hátországi pozícióit. Erre vonatkozó elképzelését 1943. december 30-án fejtette ki Alfred Grant tudósító előtt. Figyelemmel kísérte a leigázott csehszlovák nép bátor antifasiszta harcát is. Szüntelenül szót emelt a két nép őszinte, igaz, náciellenes barátsága mellett.

A szlovák nepfelkelés kitörése alkalmából egy rádiónyilatkozatban kérte a magyar nép támogatását. Az újjászülető Csehszlovákiától különösen a szovjet—magyar közeledés elősegítését remélte.

3 Károlyi már 1942 júniusában arra szólította fel a magyar katonákat, hogy ne engedelmeskedjenek tisztjeiknek, tagadják meg a parancsot és adják meg magukat a Vörös Hadseregnek. Javasolta azt is, hogy létesítsenek légiót a németek elleni harcra. 1943-ban Majszkij londoni szovjet követ útján levelet küldött Moszkvába, melyben kérte, hogy a fogságba esett magyarok közül „szabadcsapatokat" alakíthasson. (L. Károlyi Mihály Válogatott írásai I. Gondolat, Budapest. — 1964. 47. old.)

4 Az adóállomás hangjának elhalkulása.

véres háborúba, amely ellenkezik létérdekeivel. Nem osztják ki a földet a magyar parasztságnak, jóllehet elég sokszor megígérték. Tudassátok a dzsentrivel, hogy Magyarország munkásai és parasztjai követelik az élethez való jogukat. Földet és életet követelnek, amelyért érdemes élni.

Horthy eldobta az ország becsületét. Az igazi magyar hazafiaknak a dolga, hogy visszaszerezzék azt, . . .[5] Horthy és az ő iránya kiszolgáltatta az országot a német náciknak. Itt csak egy dolog van, amit tehetünk. Azok mellé kell állni, akik harcolnak Hitler és Horthy ellen. Harcoljatok a . . ., a csehszlovák és román ellenkormányok, a jugoszláv partizánhadsereg és a nyugati szövetségesek oldalán egy új és boldogabb Európáért és az európai népek új életéért. (M.T.I.)

OL MTI Magyarország. 1944. január 3. — 1944. február 7. 115. l.

5 A dokumentum itt is hiányos.

62

1944. január 28.—1944. április 24
(1944. április 24)

BELORUSSZIJÁBAN, A SZOVJET PARTIZÁNOK SORAIBAN HARCOLT FAZEKAS ISTVÁN MAGYAR PARTIZÁN SZEMÉLYI LAPJA

Fazekas István, született 1920-ban Budapesten, magyar nemzetiségű, munkás, pártonkívüli. Iskolai végzettsége 4 osztály.

1944. január 28-án a breszti körzet Kamennaja falujánál a magyar hadseregből került a partizánosztagba.

1944. január 28-tól 1944. április 24-ig a Csernakról elnevezett osztagban, a breszti terület breszti körzetében tevékenykedett, mint partizán.

Apja, anyja, két nővére, egy fivére van. A család címe: Budapest (Magyarország), Szőlőskert u. 19.

1944. április 24.

Fazekas István
(saját kezű aláírás)

Katonai jellemzése:

A német hadseregből jött át. Ő maga magyar. Magával hozta a puskáját, egy német géppisztolyt és 7 db gránátot. A robbantó csoport tagjaként személyesen kisiklatott két ellenséges szerelvényt. Részt vett még négy ellenséges szerelvény kisiklatásában. A vasútvonal felrobbantása közben két magyar katonát gránáttal megsemmisített. A német megszállók ellen március 25-én vívott harcban Fazekas elvtárs egyike volt a legbátrabbaknak. Az ellenséges tűzből, élete kockáztatásával mentette ki egyik súlyosan sebesült bajtársát.

Fazekas elvtársat harci érdemeiért kormánykitüntetésre terjesztették fel.

A part. oszt. komisszárja
(Olvashatatlan aláírás)

Az osztagparancsnok és komisszár aláírását hitelesítem:

(Olvashatatlan aláírás)
brigádparancsnok

Личный листок по учету партизанских кадров. ПА ИИП ЦК КПБ.
Orosz nyelvű fotokópia.

63

1944. január 28
(1944. február 1)

A PÉCSI IV. HADTESTPARANCSNOKSÁG TÁVIRATA A KAPOSVÁRI 10. GYALOGHADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁGÁHOZ, MELYBEN KÖZLI, HOGY SREDIŠCEN EGY MAGYAR PARTIZÁNBRIGÁD TARTÓZKODIK

... A 27 205. sz. MB. H. egyén jelenti január 28-án: Središce községben (Koprivnica[6] Dk. kb. 15 km.) egy magyar partizánbrigád tartózkodik. Állítólag január 27-én Magyarországról 50 fő zsidó érkezett a brigádhoz.[7] Ezeket a zsidókat egy Pobi Pál nevű partizán futár kísérte Središce-be. Gola község (Gyékényes vasútállomástól Dk. kb. 10 km.) biztosítását kb. 40 főnyi polgárőrség látja el a partizánok ellen. Zsdála és Gotalovo[8] községekben jelenleg nincsenek partizánok, csak időnként jönnek a községekbe portyázni ...[9]

HIL Kaposvári 10. honv. gy. ho. Kt. 822. 1944. — Távirat.

6 Kisváros Horvátországban a Gyékényes—Zágráb vasútvonal mellett.
7 A jugoszláv partizánokhoz többen mentek át Magyarországról, különösen pedig Budapestről. A fővárosban tanuló szerb diákok közreműködésével egy szöktető hálózat működött, amely megbízható elvtársak segítségével kézről kézre adta tovább a fasizmus üldözése elől menekülőket
8 Községek a Dráva mentén.
9 Részlet egy terjedelmesebb táviratból. Az iratnak a jugoszláv helyzettel foglalkozó más részeit nem közöljük.

(1944. február)

A FRANCIAORSZÁGI MAGYAR KOMMUNISTA CSOPORT MEGEMLÉKEZÉSE A FÜGGETLENSÉGI MOZGALOM 5 MAGYAR HŐSI HALOTTJÁRÓL

Weisz János,[10] Glasz Imre,[11] Weisz Pál,[12] Elek Tamás,[13]

10 *Weisz János* (mozgalmi néven Petit Jean) 1903-ban Pécelen született. 1924-ben Párizsba ment, s a Renault-gyárban vállalt munkát. A magyar nyelvű vasmunkások szakszervezeti csoportjának vezetője lett. 1943. szeptember 23-án német nyelvű röpiratokat helyezett el az egyik München felé induló vonatban. A fasiszták ekkor fogták el és kegyetlen vallatások során halálra kínozták.

A franciaországi magyarok Petit Jean emlékének megörökítésére egy repülőgépet vásároltak, s azt a hős nevével ellátva átadták a francia hadseregnek.

11 *Békés (Glasz) Imre* 1902. július 14-én Budapesten született. 1937-ig az illegális munka különböző területeln működött. Többször volt letartóztatva és büntetve. 1937-ben Franciaországba emigrált. 1937—1939-ig a Francia Kommunista Párt tagjaként különösen a magyar emigrációsok között fejtett ki aktív munkát. A háború kitörésekor jelentkezett a francia hadseregbe és egészen az összeomlásig a fronton volt. 1941 őszén visszatér Párizsba, ahol feleségével együtt a fegyveres ellenállási mozgalomba kapcsolódnak be. 1942-ben Boczor csoportjában főleg a náci vonatok robbantásával foglalkozik. 1944. február 21-én huszonhárom társával együtt a németek kivégzik a Párizs melletti Mont-Valérienben.

A deportált feleségéhez írt megható búcsúlevele a „hogy jobb legyen a holnap..." Francia ellenállók búcsúlevelei Móra Ferenc Kiadó, 1958. c. könyvében olvasható.

12 *Weisz Pál* vasmunkás, régi szakszervezeti harcos, 1904-ben Aszódon született, 1939-ben bevonult katonának, Flandriában, majd Dunkerque-nél harcolt. 1940. VII. 31-én leszerelt. Harcostársai rendkívül szerették és nagyra becsülték. Részt vett az illegális sajtó terjesztésében, szabotázscselekményekben és a német szállítmányok elleni támadásokban. 1942. VI. 18-án üzemi szabotázs vádjával letartóztatták. Hat nappal később az elszenvedett kínzások következtében meghalt.

13 *Elek Tamás* 1925-ben Budapesten született. Családja kivándorolt Franciaországba. 17 éves volt, amikor csatlakozott az FTPF mozgalomhoz. Első önálló akcióján a Boul' Mich és a Place de la Sorbonne sarkán levő német könyvesboltot gyújtotta fel. 1943 márciusában gránátokkal támadták meg az egyik asntérs-i (Párizs egyik városrésze) vendéglőt, ahol németek tartózkodtak. Támadást intéztek a Wehrmacht egyik egysége ellen is. 1943. május 1-én a Jaurés metróállomásnál két gránátot dobott egy 70 fős német csoportra. Később a Boczor vezette vasútrongáló osztag tagja lett. Nyolc robbantásban vett részt, amelyek közül a Párizs—Chateau—Thierry (város a Marne folyó partján) között végrehajtott akció volt a legjelentősebb. Ennek a robbantásnak igen sok fasiszta esett áldozatul.

A németek elfogták, s a 23 ellenálló ügyében lefolyt hírhedt perben őt is halálra ítélték.

Boczor József,[14] és mindazoknak emlékére, akik meghaltak a francia nemzeti ellenállási mozgalom szent ügyéért.

Örök dicsőség a fasizmus elleni harcban elesett hősök emlékének. Halál a német megszállókra!

Franciaországi magyar
kommunista csoport

Öt magyar: öt példakép

A franciaországi magyarság nem fog felejteni. Megvan nekünk is a magunk külön kis történelme, amely meg fogja őrizni az öt magyar mártír tetteinek és magatartásának emlékét, mint ahogy a bebörtönzöttek és internált társaink szenvedései-

14 *Boczor József* eredeti neve Wolf Ferenc volt. Batiz nevű Szatmár megyei faluban született. Temesvárott, Felsőbányán és Kolozsvárott végzett forradalmi munkát. 1937 őszén Spanyolországba ment, ahol a nemzetközi brigád soraiban részt vesz az aragonai csatában és a híres ebrói átkelésben. A polgárháború leverése után 1941 márciusáig francia táborokban sínylődött. Később megszökött és bekapcsolódott a Francia Kommunista Párt által vezetett ellenállási mozgalomba. Vezetője lett a Sztálingrád nevű partizáncsoportnak, amely főleg a német vonatok kisiklatására és robbantására specializálta magát. Ő gyártotta a robbantásokhoz szükséges aknákat is. A párizsi Gestapo vérdíjat tűzött ki fejére. 1943. XI. 17-én a németek 22 partizánnal együtt őt is elfogták.

A fasisztáknak az volt a terve, hogy a jórészt bevándoroltakból álló partizáncsoport ellen (tagjai között 8 lengyel, 5 olasz, 3 magyar, 3 francia, 2 örmény, 1 spanyol és 1 román volt) felszítják a francia nép ellenszenvét. A megszállók sajtója a „bűn hadseregének" nevezte őket, s azt magyarázta, hogy az ellenállás gondolata idegen a „becsületes" franciáktól, mert a fegyveres cselekményeket kizárólag az „idegenek" követik el. Így akarták kijátszani egymás ellen a francia hazafiakat s az ország bevándorolt lakosait.

A letartóztatottak közül 10 partizán fényképét hatalmas plakátokra nyomtatták és kiragasztották az utcákon. A nép azonban virágokat helyezett el a plakátok alá, s a párizsi lakosok keresztet vetve haladtak el a hősök arcképei előtt. A plakáton 2 magyar fényképe is látható volt.

A 23 fős csoportban 3 magyar, a már korábban említett Glasz (Békés) Imre, Elek Tamás és Boczor József (Wolf Ferenc) volt. Az ügyész tizennyolcrendbeli szabotázscselekmény miatt emelt ellenük vádat. A partizánok a több hónapon át tartó kínzások és vallatások ellenére hősiesen viselkedtek. Boczor József az utolsó szó jogán például így szólt bíráihoz: „Magyar vagyok. Hazám története a pángermanizmus elleni állandó harc. Ma hivatalosan a németek oldalán állunk. De a magyar nép többsége Németországot ellenségének tartja. Németország ránk kényszerítette a totális háborút, melyben nincs különbség a katonák és a civil lakosság között. Így mi, partizánok, civilben harcolunk, de mi is katonák vagyunk." (A magyar szabadságért. Szikra, Bp. 146. old.)

A megszállók katonai bírósága a 23 partizánt, köztük a 3 magyart is, 1944. február 21-én kivégeztette. A falszabadulás után hamvaikat az ivryi temetőben díszsírhelyre temették el.

A csoport történetét a Pages de gloire des vingt trois (A huszonhármak dicsőségének lapjai című 1951-ben Párizsban kiadott könyv örökíti meg.)

ről is számot ad majd az utókornak! És akadnak majd, akik feljegyzik fiaink számára tanulságul az árulók, a Gestapo-bérencek, a gyászmagyarok gaztetteit is, nevüket a századok szégyentábláira írják! Mindazok, akik segédkezet nyújtanak a megszálló csapatoknak szabadságtipró, fosztogató ténykedéseikben, mindazok, akik nem átallottak a francia nemzet ellenségeinek szolgálatába szegődni, el fogják nyerni jól megérdemelt büntetésüket!

Egy pillanatig sem kétséges, hogy ezeknek a száma elenyészően csekély a szabadságrajongó, a szociális megújulás zászlajára esküvő magyaroké mellett. S épp ez az, ami napjainkban megnöveli elszántságunkat a küzdelem folytatására. Magunk között érezzük a magyar néptömegeket!

Öt magyar mártír a francia szabadságharc jegyében, az ellenállás oldalán! Mennyire kicsinynek tűnő szám ez és mégis milyen nagy valójában, ha viszonyítva nézzük.[15] Az ő gyászba vont nevük, az ő tragikusan betelt sorsuk mekkora erkölcsi tartalékot, s milyen felbecsülhetetlen értéket jelent valamenynyiünk, s a hazánk számára is. Örök cáfolatai lesznek ők annak a sajnos még ma is széltében terjengő, rosszindulatúan táplált balhiedelemnek, mintha a magyarok „en bloc"[16] a fasizmus táborába tartoznának.

Nem, ezerszer is: Nem! Az öt magyar mártír cáfol, ítél és példát mutat!... Cáfolja a magyarságra freccsentett reakciós vádak igazát, elítéli a meghunyászkodókat, a készlesőket, a hóhérokat, s példát mutat a francia nemzeti ellenállás semmiféle áldozattól, semmiféle veszedelemtől vissza nem rettenő támogatására!

PI Archivum. A. VII. 5/1. — Nyomtatvány.

15 A második világháború előtt Franciaországban hozzávetőlegesen 25 000 magyar élt. Ezek közül 119 magyar hősi halottról tudunk.
16 Teljes egészében, válogatás nélkül.

(1944. február 21)

A 23. KÖNNYŰ HADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁGA AZ ELFOGOTT PARTIZÁNOK ÉS A SZERZETT ZSÁKMÁNY UTÁN JUTALOMSZABADSÁGOT HELYEZ KILÁTÁSBA

169/23. k. ho. I. a. 1944. II. 21.

Szemlejelentésekkel kapcsolatos megjegyzések.

... 6. A vállalkozási kedv emelése céljából a hdt. ság, az alábbi rendkívüli és kiméreten felüli szabadságok engedélyezéséhez járult hozzá:

a) minden élve elfogott valóságos bandita után 3 nap,
b) minden halott valóságos bandita után 2 nap,
c) minden zsákmányolt gp., gsz. után egy hét,
d) minden zsákmányolt pct.á., av. után kettő hét.

A szabadság igazságos elosztását a zsákmányoló emberekre a hadt. ság. az alosztály pk-okra bízza. (pl. egy av. zsákmányolásánál a legnagyobb érdemeket szerző 5 nap, másik kettő 3—3 nap, egy ember kettő nap, egy ember 1 napot kapjon.) ...

HIL 54. gy. e. 353. 1944. — Sokszorosított másolat.

(1944. március 14)

A REUTER HÍRSZOLGÁLATI IRODA KÖZLI KÁROLYI MIHÁLY 9 PONTBÓL ÁLLÓ ANTIFASISZTA, AZ ORSZÁG FELSZABADULÁSÁT ÉS DEMOKRATIKUS FEJLŐDÉSÉT ELŐSEGÍTŐ PROGRAMJÁT

Alfred Grant jelenti:

Károlyi Mihály gróf, Magyarország volt elnöke hétfőn kilenc pontból álló programban[17] foglalta össze Magyarország háborúból való kiválásának feltételeit. Abban a pillanatban, amikor az orosz csapatok gyors ütemben közelednek Magyarország határaihoz, Károlyi gróf cselekvésre szólítja fel honfitársait.

A tizenegyedik órában — hangoztatja Károlyi — döntő módon különbséget kell tennünk a magyar kormány és a magyar nép között. Ha ez nem történik meg, mint nemzet, el fogunk veszni. Felszólítom mindazokat (függetlenül attól, milyen párthoz tartozik), akik szemben állnak Hitlerrel és Horthyval, fogjanak össze és kövessék az itt következő programot:

1. Az összes magyar csapatokat vissza kell vonni az orosz frontról és a többi hadszínterekről és az ország összes erőforrásait mozgósítani kell a hitleri Németország elleni harcra.

2. A franciaországi, jugoszláviai és csehszlovákiai népi mozgalmakhoz hasonlóan földalatti mozgalmat kell létesíteni a „Magyar Függetlenség Frontja" körül.

3. Szabotálni kell a hitleri Németországot és Horthy Magyarországát szolgáló hadigépezetet és hadiipart.

4. Helyi ellenállási szervezeteket kell létesíteni a városok-

17 A program „Felhívás minden magyarhoz otthon és külföldön" címmel 1944. március 13-án látott napvilágot. A teljes szövege megtalálható Károlyi Válogatott írásai II. kötet, 148. old. Gondolat Kiadó, Budapest, 1964. A 9 pontos program lényegileg megegyező tartalommal az Angliai Magyar Tanács hivatalos programjává vált.

ban és a vidéken, és partizánalakulatokat kell felállítani, amelyeknek Tito tábornagy hadseregével kell együttharcolniuk.

5. Fel kell szólítani a magyar katonákat a zendülésre és a szövetségesekhez való átszökésre, vagy partizánegységek szervezésére.

6. Ki kell nyilatkoztatni, hogy Magyarország népe jövőjét a szomszéd nemzetekkel való szoros és baráti együttműködésben látja.

7. Meg kell bélyegezni minden olyan igényt, amely a nem magyar népek feletti uralkodásra irányul. A bécsi döntés határozatai, valamint Kárpátalja és a jugoszláv területek elfoglalása nem ismerhető el törvényesnek.

8. Horthy Miklós mint elsőszámú háborús bűnös és a többi bűnösök is megbüntetendők. Az összes fasiszta és reakciónárius szervezetek és pártok feloszlatandók.

9. A feudális és fasiszta rendszer eltüntetendő. Egy szabad és független Magyarországot kell megteremteni, amely földet ad a parasztnak, kenyeret a munkásnak és biztonságot nyújt az összes dolgozóknak. (MTI)[18]

OL MTI Magyarország. 1944. április 29—1944. május 16. 203. l.

18 Károlyi művei bő anyagot adnak az itt érintett problémák tanulmányozásához.

(1944. március 19)

A BÉKEPÁRT RÖPLAPJA A NÉMET MEGSZÁLLÓK ELLENI KÍMÉLETLEN HARCRA SZÓLÍTJA FEL AZ ORSZÁG NÉPÉT

Magyar testvérek! Pusztuljanak a német megszállók!

Kossuth halálának évfordulóján újból gyászba borult az ország. A német megszállta hazánkat! Keveslik eddigi áldozatainkat, teljes pusztulásunkat akarják. Roskadozó uralmukat, vesztett háborújukat a mi pusztulásunk árán akarják meghosszabbítani. A német megszállás jelenti az ország kifosztását, százezrek halálát, városaink tönkrebombázását, az ország hadszíntérré válását, hazánk és népünk pusztulását.

Ez a bére a németért kiontott magyar vérnek. A német rablók levetették álarcukat. Az a német hadsereg, amelyik hanyatt-homlok menekül Ukrajnából, és gyászos futását a magyar katonával fedezi, most egy védtelen ország leigázásával akar harci babért aratni. Megszállták a királyi várat, fogva tartják a kormányzót. Megszállták és kirabolták a szakszervezetek székházait és a „Népszava" szerkesztőségét. SS-legények elhurcolták a munkásság, parasztság és értelmiség vezetőit. Pártkülönbség nélkül túszként lefogták a függetlenség sok jó harcosát: Sigray, Baranyai, gróf Apponyi, Rassay, Szeder,[18/a] Malasits, Rátz Kálmán magyar törvényhozókat. Az ellenálló Bajcsy-Zsilinszky Endrét, a nagy hazafit lelőtték. Sokan elmenekültek a németek elől. Üldözött vad, szabad préda lett a magyar saját hazájában. Ide vezetett az ellenforradalom népellenes politikája, a Hitlerrel kötött szövetség, egy maroknyi szemét ember galád árulása.

18/a Szeder Ferencet, az SZDP főtitkárát nem fogták el. Bajcsy-Zsilinszky Endre a lakásán rátörő Gestapo tisztjeit fegyverrel fogadta. A tűzharcban Bajcsy-Zsilinszky súlyosan megsebesült. Sebesülten hurcolták el.

Magyarok!

Történelmünk legválságosabb napjait éljük. A közös magyar sorsban egymásra kell találnunk. Testvérként fogjunk össze a megszállók ellen. Csak az egységes nemzet szabadságharca mentheti meg a hazát!

Emeljük magasra a nemzeti ellenállás lobogóját!

Katonák! Harcoljatok az országunkat hátba támadó német árulók ellen. Ne szolgáltassátok ki fegyvereteiket és laktanyáitokat a fasiszta ellenségnek! Fegyverrel álljatok a szabadságért küzdő nemzet élére!

Munkások! Szüntessétek be a munkát! Rongáljátok meg a gépeket!

Parasztok! Ne szolgáltassátok be a termést, rejtsétek el az élelmet!

Polgárok! Ne fizessetek adót!

Tisztviselők! Szabotáljatok, bénítsátok meg a közigazgatást, ne szolgáljátok a német elnyomót.

Munkások, parasztok, katonák, polgárok, diákok! Szervezzétek a nemzeti ellenállást, alakítsatok harci csoportokat! Gyárakban, bányákban, műhelyekben, irodákban és házakban; egyetemeken, laktanyákban, őrszobákon, falvakban és tanyákon; ketten, hárman, tízen fogjatok össze!

Szabadítsátok ki magyar testvéreinket a német kezei közül, rejtsétek el és segítsétek a bujdosókat!!

Magyar nők és férfiak! Ne álljatok szóba a németekkel, közösítsétek ki, aki érintkezik velük, vagy bármiképp segíti őket, pusztítsátok el a hazaárulókat!

Ne legyen se éjjele, se nappala hazánk földjén a német megszállóknak! Ne hagyjatok nekik egy nyugodt pillanatot sem! Gyújtsátok rájuk a házat, pusztítsátok őket tűzzel-vassal!

Éljen a független, szabad demokratikus Magyarország!

Éljen az egységes nemzeti front!

Békepárt

PI Archivum. Röpiratgyűjtemény. III. 16/1944. 2356. — Sokszorosított röpirat. Közli: Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1935—1945. Kossuth Könyvkiadó, 1964. 493. o.

1944. március 19
(1944. március 22)

A VIII. HADTEST 1/B OSZTÁLYÁNAK KÖZLÉSE SZERINT A GYÁGYA PETYA PARTIZÁNCSOPORT MEGBÍZOTTJA ÚTJÁN FELVETTE A KAPCSOLATOT A MAGYAR KATONAI PARANCSNOKSÁGGAL ÉS ÁTÁLLÁSRA HÍVTA FEL A HONVÉDEKET

209/23. k. ho. I. b. 1944. III. 22.

Bandita-megbízott érkezése

A 625/VIII. hdt. I. b. 44. III. 20. sz. rendeletéből az alábbiakat közlöm:

Március 19-én 15 órakor Kráská-nál,[19] a Pripjaty híd mellett a 34/III. zlj-nál egy bandita jelentkezett, aki az alanti tartalmú levelet hozta a magyar katonai parancsnokságnak. „A partizán parancsnokságtól „Gyágya Petya" vezérőrnagyról elnevezve küldjük hozzátok itt a mi megbízottunkat, hogy beszélje meg magukkal az átmenetet a mi oldalunkra. Az átmenetnél a mi oldalunkra a következő feltételeket kötjük ki. Biztosítjuk a maguk életét. Ha kívánják, akkor hazájukba szállítjuk magukat, ha beleegyeznek, akkor harcolhatnak mellettünk a német fasizmus ellen. Azokról a feltételekről, melyeket önök kötnek ki, tárgyaljanak a megbízottunkkal. A mi megbízottjainkat 1944. III. 20. moszkvai idő szerint 17 óráig tarthatják vissza. Abban az esetben, ha mi megbízottunkat tovább ott tartják, a megjelölt időn túl, a szokásos egyezmények megszegésének tekintjük és azonnal katonai rendszabályok megtorlással élünk.

19 Kis település a Pripjaty felső folyása mellett.

1944. III. 19. A partizánbrigád pk-a Orlow ezds."[20]

A levelet válasz nélkül hagytam, a bandität a hdt. pság-hoz kísértettem. — A 9. k.hop. eljárást teljes egészében helyeslem.

Hasonló eset előfordulásánál a banditák megbízottját a k.ho. I. b. alosztályára kísértesse be.

1944. III. 22.

A hop. helyett:
(Olvashatatlan aláírás)
ho. vkf.

HIL 54. gy. e. 428. 1944. — Sokszorosított másolat.

20 A levél szövegének nyelvi hiányosságaiból kitűnik, hogy azt nem magyar anyanyelvű írta, illetve fordította, hanem valószínű, magyarul beszélő kárpátukrán. „Gyágya Petya" több ezres partizánegységében egyébként harcoltak magyar partizánok is, így 1943 végén a később mártírhalált halt Gellén István és dr. Kovács István is.

1943 végén, 1944 elején Északnyugat-Ukrajnában, a volhíniai és a Pripjaty mocsarak vidékén harcolt a legendás hírű Fjodorov partizántábornok vezetése alatt egy szovjet partizán-magasabbegység is. E magasabbegység III. zászlóaljának állományába osztották be Dékán Sándor 13 fős magyar csoportját, amely a szovjet partizánok oldalán a Kovel, a Vlagyimir—Volinszkij és Breszt közötti vasútvonal mentén vívott hadműveletekben derekasan megállta a helyét. A magyar osztag partizánjaitól (Dékán Sándor, Uszta Gyula, Solt Lajos, Kosztelic József, Izrael Miklós, Fábri József, Hidvégi Ferenc, Örlei Zoltán, Fischer István, Csizmadia Gyula, Tiszai Zoltán, Szepesi Imre) a Vörös Hadsereg csapataival való egyesülés után meleg bajtársi kézfogással búcsúzott Borisz Haliulin zászlóaljparancsnok. A volhíniai harcok után Dékán Sándor osztagának partizánjai Kárpát-Ukrajnában, Csehszlovákiában, Jugoszláviában és Magyarország területén más-más osztagokban folytatták a harcot, s közülük hárman életüket is feláldozták a szabadságért.

69

1944. március 19 után

A LENGYEL PARTIZÁNOK OLDALÁN HARCOLÓ SZABADSÁGHARCOSOKNAK A HONVÉDEKHEZ SZÓLÓ FELHÍVÁSA, MELYBEN SORAIKBA HÍVJÁK VOLT BAJTÁRSAIKAT

Gondolkozz, magyar!

Tragikus évfordulója volt a magyar szabadságharcnak. — Német csizma alá került a magyar föld egészen, a magyar nép elvesztette önállóságának utolsó pillérét is.

A német fasiszta rablókat apránként kiszolgáló Horthy, Kállay, Szombathelyi is csak rabjai már a német Gestapónak. Nem lehetett tovább két nyerget ülni. Nem volt elég a magyar nép zsírja, sok százezernyi halottja, teljes leigázás kellett.

Mialatt a kormányzó Hitlernél járt, a németek megszállták Magyarországot. Mert nem engedhették, hogy a magyar nép megfordítsa fegyverét és az igazi ellenség ellen forduljon, mint az olasz nép — mondta a német fasiszta híradás.

Mit jelent ez számodra Honvéd? — Aki ide vagy dobva a halálba, mint orzó kutya, hogy a lengyel népet írtsd, nehogy felkeljen közös ellenségünk, a német ellen.

Gondolkozz Honvéd!

A magyar nép érzi és látja a valóságot, jobban mint bármikor. Látja, hogy nemcsak a munkást, de még a józanul gondolkodó polgárságot is börtönbe hurcolták. Látja, hogy a fasiszta banda utolsó napjait éli. Látja, hogy a Vörös Hadsereg a Kárpátoknál üldözi a rabló fasisztákat. Látja, hogy a román földön is szalad már a német, mert a románok nem azonosítják magukat velük. A szerbek ellen vitt magyar honvédek ezrei átmentek a szerb felszabadítókhoz, Petőfi csoportot alakítottak és harcolnak a fasiszták ellen.

Magyar Honvéd! Nem köt többé eskü szavad, mert már nincs szabad hazád, nincs már szabad kormányzód. Ne kövesd tovább eddigi dicstelen utad, mely számodra a biztos halált, családod számára rablók segítését jelenti. Fordulj szembe elnyomóiddal, gyere át hozzánk, magyar partizánokhoz, akik most együtt harcolunk a lengyel partizánokkal a német fasiszta rablók teljes megsemmisítéséért, hazánk felszabadításáért a német rabság alól, szabad, független, demokratikus Magyarországért, melyben a magyar nép maga veszi kezébe a vezetést és ezáltal a népnek szabadságot, munkásnak szabad szervezkedést biztosít. Parasztnak földet, kisiparosnak, kiskereskedelemnek segítséget, a magyar iparnak támogatást ad. Szellemi munkásnak illő fizetést és szabad fejlődést.

Békét minden néppel!

Ezért harcolunk és harcunkba téged is várunk.

Magyar partizáncsoport[21]

Hadtörténelmi Múzeum. Nyomtatványtár. 2149. — Nyomtatott röpirat.

21 Eddig öt, a magyar honvédekhez intézett lengyel röpiratról van tudomásunk. Ennek a röplapnak a stílusa kétségtelenné teszi, hogy szerzője magyar volt. A lengyel partizánok által kiadott felhívások gyakran idézik a két nép történelmének azokat az eseményeit, amikor a magyarok és lengyelek kölcsönösen segítették egymást. „A történelmi lengyel—magyar barátság. Bem tábornok szellemében fordulunk hozzátok, honvédek. Ezer éve ellenségünk nekünk, lengyeleknek és nektek, magyaroknak a német" — olvashatjuk többek között az egyik ilyen röplap bevezető részében.

1944. március 19 után

A LENGYEL HAZAFIAK ÁLTAL A LENGYEL LAKOSSÁG RÉSZÉRE KIADOTT RÖPLAP MAGYAR NYELVŰ PÁRBESZÉDET IS KÖZÖL A FEGYVERVÁSÁRLÁSOK MEGKÖNNYÍTÉSÉRE[22]

1. Isten hozott! Messziről jön? Valószínűleg nagyon fáradt? Maga magyar? Haza mégy?

2. Én lengyel vagyok. Nálunk mindenki szereti a magyarokat. Testvéri nemzetek vagyunk és gyakran közösen segítünk egymásnak.

3. Biztosan éhes olyan hosszú út után? Szívesen megkínálom valamivel. Segítem magának a további útra.

4. Jöjjön az otthonomba egy kicsit megmelegíteni magát és kipihenni. Lesz is valami enni való és hely, ahol aludhatna.

5. Tudok magának egy kis kenyeret, szalonnát vagy vajat kínálni. Talán akar egy meleg levest, húst krumplival vagy tejet?

6. Szívesen vennék magától fegyvert (felszerelést, töltényt). Vagy talán kiakar cserélni a kenyerre (vajra, tejre, élelmire)?

7. Ez a pokróc, (cipő, ló, kocsi, auto, motocikl, ágyú, tank) eladó? Vagy kicserélhető az élelmire (pálinkára)? És a maga tarsainak nincs valami eladni vagy kicserélni?

22 Az iratot érdekessége miatt betűhíven közöljük.

8. Oroszországból visszajön? Már a háza nem messze van. Igyekezen behiozni nekünk a fegyvert es más hadi targyakat, mi jó kifizetünk és segíteni fogunk a hazatéreshez.

9. Viszontlátásra, szerencsés utát![23]

HIL Pgy. 8/25. — Fotokópia.

23 A röplapnak csupán egy negyed részét adjuk. A nem közölt részben „Kik a magyarok" címmel rövid összefoglalást adtak a magyar nép történelméről a hazánkba menekült lengyelek baráti fogadtatásáról, Magyarország második világháborús szerepéről stb. A röpiratban ilyen sorokat olvashatunk. „Német nyomás alatt lepett be Magyarország 1941-ben a tengelyhatalmak oldalán a háborúba. Ez a tény ellenségeink táborába állította őket, azonban velünk szemben nincs ellenséges viszonyban... A lengyelekkel szemben szívélyesek, nemegyszer védelmükbe vették a lengyel lakosságot a kegyetlenkedő német rendőrséggel, vasúti orséggel szemben."

Több viszaemlékezés beszél arról, hogy a magyarok szívesen adtak a lengyeleknek fegyvert és lőszert. Gyakran került sor más felszerelés átadására is. Forrásközlésünkben is több adat található erre. A lengyel Jerzy Warecki például így írt erről: „A dandárparancsnok megmutatta az állomást, ahol vagonok álltak egyenruhákkal, bundákkal stb. és ezeket a Honi Hadsereg rendelkezésére bocsátotta. A mieink ezt cukorral, liszttel és jó lengyel pálinkával honorálták." (HIL Pgy. L/29.)

A Lengyel Honi Hadsereg volt tisztje, Konrad Gaudy a HIL Pgy. L/19. sz. alatt őrzött visszaemlékezésében így ír a magyaroktól kapott támogatásról:

„A magyaroktól az alábbi segítséget kaptam:

1. 1 gépfegyvert, géppisztolyokat, puskákat, lőszert, rakétapisztolyokat, bajonetteket stb. A fent nevezett fegyvereket a Honi Hadsereg III. D. zászlóaljának adtam át. A fegyvereket az általunk megjelölt helyre maguk a magyarok szállították katonai gépkocsikkal. Valahányszor „privát" látogatást tettek nálam, minden alkalommal hagytak látogatásuk emlékéül valamilyen fegyvert.

2. Valahányszor szükség volt rá, hogy valakit a németek szeme elől illegálisan elszállítsunk, katonai autót vagy oldalkocsis motorkerékpárt kaptam, fegyveres kísérettel.

3. A magyaroktól hírszerző és katonai jellegű információkat kaptunk a német egységekről, parancsok másolatait, hadrendeket stb."

71

(1944. március 21)

A KOSSUTH-RÁDIÓ INSTRUKCIÓI A PARTIZÁNHARC MEGINDÍTÁSÁRA, FEGYVEREK ÉS ROBBANÓANYAG SZERZÉSÉRE

Megkezdeni a partizánharcot!

Szüntelenül hirdettük, hogy föl kell készülni a partizánharcra a németek ellen. Most már nem felkészülni, hanem cselekedni kell. Mi a partizánok feladata? Minden eszközzel lehetetlenné tenni a német megszállás és a megszállók életét. Fegyveresen rajtuk ütni, kisiklatni, fölrobbantani csapat- és hadianyag-szállító vonataikat, laktanyáikat, fölgyújtani élelmiszerraktáraikat. E célból azonban meg kell teremteni a partizánosztagokat bátor, elszánt férfiakból. Erre legalkalmasabbak az erdős, hegyes vidékek, de minden olyan terület is, ahol számítani lehet rá, hogy a lakosság élelemmel és búvóhellyel látja el a partizánokat. A dolog természeténél fogva nem jelölhetjük meg pontosan azokat a helyeket, ahol partizánfészkeket kell teremteni élelmiszer és fegyverkészlettel. A partizánoknak mindenekelőtt fegyverre és robbanóanyagra van szükségük, mégpedig nagy mennyiségben. Most már nem arról van szó, hogy néhány puskát, vagy néhány revolvert szerezzünk. A nép tömeges fölfegyverzése a németellenes harcra, napirenden van. A partizánoknak érintkezésbe kell lépniök a németellenes hazafias honvédekkel, a katonai fegyver- és lőporraktárak őrségével és tőlük szerezni fegyvert és muníciót. Segítségükre lehetnek a vasutasok is, akik nemcsak megdézsmálhatják a fegyverszállítmányokat, de egész vagonokat tolhatnak holt vágányra és juttathatják tartalmukat a partizánok kezére. A fegyvergyári munkásoknak is módjuk van tömegesen fegyvert szerezni, robbanóanyagot pedig a bányászoktól kaphatunk. A bányavidékek különben is rendkívül alkalmasak a partizánharcra. Sok bennük a búvóhely és biztos

a lakosság támogatása. Az első néhány fegyvert, ha nem megy másképp, úgy kell megszerezni, hogy lefegyverzünk egy-egy csendőrőrszobát. Végül fegyvert magától az ellenségtől is lehet és kell rajtaütéssel szerezni. Hazafias elszántsággal, halálmegvetéssel, leleményességgel rövid idő alatt olyan partizánmozgalmat teremthetünk, mely tüzessé teszi a földet a németek talpa alatt!

PI Archívum, Kossuth-rádió adásai 1944. március 21.

72

(1944. március 21)

KÁROLYI MIHÁLY A REUTER HÍRSZOLGÁLATI IRODA TUDÓSÍTÓJÁNAK ADOTT NYILATKOZATÁBAN KIJELENTI: REMÉLI, HOGY A MAGYAR MUNKÁSOK ÉS PARASZTOK VÁLASZUL A NÉMET MEGSZÁLLÁSRA MEGSZILÁRDÍTJÁK A FÖLDALATTI MOZGALMAT

Qarr BI/Gyi6 KL

London, március 21. (Blobereuter)

Alfred Grant, a Reuter-iroda egyik munkatársa nyilatkozatot kapott Károlyi Mihály gróftól:

Károlyi Mihály gróf, a magyar demokraták vezére — jelenti az angol laptudósító egyebek között — kizárólag nekem tett nyilatkozatában kedden ezeket mondta:

— Hazám megszállása a német hadseregek által stratégiai szükségesség a németek számára, ha folytatni akarják a háborút... (a rádióvétel itt elmosódott)... A németeknek szükségképpen védeniük kell a Kárpátokat és a Duna-vonalat, mert ez egyúttal magának Németországnak is stratégiai határa. A magyar hadsereg magában véve — akár megbíznak benne a németek, akár nem — nem elegendő a kárpáti szorosok tartására. Horthy Miklós tengernagy — Berlin bábja — számíthatott volna arra, hogy ez bekövetkezik. Ez az utolsó órája a magyar népnek annak belátására, hogy a Németországgal való szövetség immár másodszor is nemzeti szerencsétlenségnek bizonyult. Csak egyetlenegy igazi ellenzék van, amely még megmentheti a helyzetet és ez a parasztságé és az ipari munkásoké, akik most — bizonyos vagyok benne — megszilárdítják a földalatti mozgalmat a németek ellen. (MTI)

OL MTI Magyarország. 1944. március 16—1944. április 18. 44. l.

73

1944. március 22
(1944. május 12.)

AZ M. KIR. RENDŐRSÉG VIDÉKI FŐKAPITÁNYSÁGA KITÜNTETÉSRE JAVASOLJA A SÁTORALJAÚJHELYI BÖRTÖNBŐL KITÖRT PARTIZÁNOK ELLENI HAJSZÁBAN RÉSZT VETT RENDŐRÖKET

Belügyminiszter Úr!

Tisztelettel javaslom, hogy a sátoraljaújhelyi rendőrkapitányság állományába tartozó: 1. Kókai Sándor m. kir. rendőrt, 2. Nagy Péter, 3. Vedres Ferenc és 4. Sárdi József m. kir. próbarendőröket legfelsőbb helyen jelvényes kitüntetésre előterjeszteni, továbbá: Czikely Imre m. kir. próbarendőrt Belügyminiszter Úr magas elismerésében részesíteni.

Fenti javaslatom indoklására az alábbiakban jelentem azt a tényállást, mely szerint nevezettek kiváló buzgalommal és kimagasló bátorsággal, illetőleg leleményességgel teljesített példás és eredményes szolgálatukkal a részükre javasolt jelvényes kitüntetést és elismerést kiérdemelték.

A sátoraljaújhelyi m. kir. törvényszék fogházépületének nagyobbik része a honvéd vezérkar főnökének törvényszéke által elítéltek részére lett átengedve, s abban kb. 400, hűtlenség bűntette miatt súlyos büntetésre ítélt délvidéki szerb nemzetiségű partizán állott katonai őrizet alatt.[24]

Az elítéltek — az illetékes honvéd kerületi parancsnok ügyésze által lefolytatott vizsgálat adatai szerint — a hozzájuk Dél-

24 A fegyveres kitörésben a szerb nemzetiségű partizánokon kívül magyar, szlovák, román politikai foglyok is részt vettek.
A sátoraljaújhelyi börtönben sínylődött 1944-ben politikai elítéltként, a személyi kultusz önkényének 1949-ben áldozatául esett Szalai András is. Szalai András a felszabadulást megelőző években a szociáldemokrata párt Országos Ifjúsági Bizottságában (OIB), a Vörös Segélyben tevékenykedett, a függetlenségi harc szervezésének bátor harcosa volt. A felszabadulás után a pártapparátus különböző posztjain dolgozott.

vidékről érkező családtag látogatók útján pisztolyokat szereztek, és egy az ugyancsak ott büntetését töltő szerb pap fiának szervezésével és vezetésével 1944. évi március hó 22-én 16.00 óra körüli időben a zárkákból ismeretlen körülmények között kitörtek, a katonai őröket megtámadták, lefegyverezték, illetve megölték, az őrségnek pihenő tagjait az őrszobába bezárták, s azoknak a folyosón lévő fegyverállványhoz támasztott puskáikat magukhoz véve egy részük a fogház udvarára tört ki, másik részük pedig a fogház épület utcai kapuját nyitó kulcs megszerzése céljából a katonai őrség tiszti parancsnoki szobájába tört be.[25] A kitörés közelebbi részletei nem voltak megállapíthatók, mert azt az őrszemet, aki a kitörés közelében teljesített szolgálatot, a kitörők megölték, az első kitörésben részt vett és a fogházból tényleg ki is jutott elítéltek pedig a későbbi üldözés során, és részben a honvédbírósági ítélet alapján életüket veszítették.[26]

Az udvaron gyülekezett kitörők közben kifeszítették a fogház utcai kiskapuját és kb. 40 főnyi csoportjuk helyismeret hiányában az utcának a főutcára hajló derékszögű törése felé indult. Itt az utcatörésben szembetalálkozott az őrszolgálatát teljesítő Czikkely Imre m. kir. próbarendőrrel. Az utcatörés miatt Czikkely Imre próbarendőr a felfegyverzett csoportot nem vehette észre, így a saroknál összetalálkozva a tömeg rárontott a rendőrre, lefegyverezték, többször rálőtt, s azt a hömpölygő könnyen meg is sebesítette. A rendőr a földre bukott, mire a kitörők otthagyták, és miután látták, hogy az utca a belváros felé visz, megfordulva a közeli házak udvarán keresztül az ugyancsak közvetlen közelben levő szőlőhegyekbe menekültek.

Czikkely Imre próbarendőr ekkor kb. 16.20 órakor a legközelebbi távbeszélőállomásról jelentést tett a kapitányságnak,

25 A kitörés tervét Vlaskalics Milenkó, a szerb kommunisták vezetője dolgozta ki.

26 A kitörők a feladatokat szétosztották a megalakított partizánosztagok között, Simics Miroszláv 30 fős osztagának — melynek a később Augsburgban elpusztított Lőwi Tibor, s a Birkenauban hasonló sorsra jutott Ádám László pesti ifjúkommunista és Sándor Lajos is tagja volt — feladatához tartozott a polgári fegyőrök lefegyverzése és bezárása az alagsori műhelyekbe, majd a fegyverek birtokában a fegyház elhagyása és a szovjet csapatokhoz, illetve a Kárpátokban harcoló partizánegységekhez való eljutás.

honnan az ott levő őrszemélyzet — kb. 15 fő — azonnal megindult a kapitányságtól kb. 700—800 m távolságban levő fogházépülethez.

Ez alatt az idő alatt a kitörőknek az épületben maradt az a csoportja, amely a tiszti parancsnoki szobába tört be, megölt ott egy honvédet, megsebesítette az őrség parancsnokát Lindenberger Lajos tart. hadnagy, törvényszéki fogházfelügyelőt, kiütötte annak kezéből a csütörtököt mondott pisztolyát, majd utána megtudta, hogy a kaput társaik már kifeszítették, azon át társaik után a szőlőbe menekültek.[27] Ekkor érkeztek meg a helyszínre az első rendőrök, akik az ugyancsak hamarosan, de azért később érkező m. kir. honvédséggel és német katonasággal együttesen az alább egyénenként vázolt azzal a magatartásukkal, hogy már a fogházépület udvarán lévő és felfegyverzett kitörőket az épületbe visszakényszerítették, megakadályozták a még kb. 350 főnyi, a zárkából már kiszabadított elítélteknek megszökését, és segédkeztek a kiszabadultak kézrekerítésében, illetve megsemmisítésében.[28]

A kitörés következtében 2 honvédőr életét vesztette, 2 honvéd és egy fogházőr súlyosan és többen könnyebben megsebesültek. A fogházból kitört és elmenekült elítéltek később a honvédségi és csendőrségi üldözés során mind kézrekerültek, illetve agyon lettek lőve.

A honvéd büntető intézet katonai őrsége parancsnokának Lindenberger Lajos hadnagynak a sátoraljaújhelyi kir. ügyészség elnökének jelenlétében dr. vitéz Fazekas Péter m. kir. rendőrtanácsos és Őrfalvy Aladár m. kir. rendőrfelügyelő előtt tett kijelentése szerint a rendőrség nélkül a zendülés aligha vagy sokkal nehezebben lett volna elfojtható, s a rendőrség tagjainak a fegyveres kitörőkkel szembeni bátor és hősies kiállása minden dicséretet megérdemel.

Az eset megtörténte után megjelent a kapitányságon az abban az időben a városban állomásozó német zászlóalj parancsnoka, Benke százados, aki maga is künn járt a színhelyen, és a

27 Összesen mintegy 70 főnek sikerült kijutni a fegyházból.

28 A menekülők közül 54 fő esett el. A felkelésben való részvételért még további 11 hőst végeztek ki 1944 áprilisában. Eisenberger Sándor, Benya Antal, Huszár Lajos magyar kommunisták neve is ott szerepel a mártírhalált halt hazafiak között.

rendőri őrszemélyzetnek gyors, hősies, határozott és eredményes fellépése fölött csodálatát fejezte ki.

A jelvényes kitüntetésre javaslatba hozott őrszemélyzeti tagok fent írt eseményben egyénenként a következő szolgálatteljesítéssel szerepeltek:

1. Kókai Sándor m. kir. rendőr, amidőn az őrszobán arról értesült, hogy a törvényszéki fogházból az elítéltek fegyveresen kitörtek, Nagy Péter m. kir. próbarendőrrel együtt egy az utcán éppen előttük haladó gépkocsira kapaszkodva elsőnek érkezett a fogházépülethez. Ott gondolkodás nélkül beugrott az udvarnak fogházi részébe és önmagának minden fedezése nélkül puskatűzzel támadt a fogházépület ajtaján az udvarra kitóduló kitörőkre, és váratlan puskatüzével megállította, sőt egy kis időre visszafordulásra kényszerítette azokat, bár azok akkor ott kb. 60—70-en lehettek, pisztollyal és puskákkal voltak felfegyverezve s Kókai Sándor rendőrre több lövést adtak le. A katonai őrség parancsnokának Lindenberger Lajos fogházfelügyelőnek, tart. hadnagynak közlése szerint a legelső volt, aki neki és az őrségnek segítségére sietett, vitézül küzdött. Nevezett fogházfelügyelő megmutatta azt a helyet is, ahol a rendőr a kitörőkkel szemben fedezés nélkül szembeszállt, és ahol a falban több becsapódás volt látható, ami a lövések nyomát jelezte. Tehát élete veszélyeztetésével működött közre.

2. Nagy Péter m. kir. próbarendőr Kókai Sándor m. kir. rendőrrel együtt egy az utcán éppen előttük haladó gépkocsira kapaszkodva Kókai Sándorral együtt érkezett a fogházépülethez. Ott, hogy a kitörőket keresztttűz alá vehesse, a fogházépület egyik közeli másik kapuján akart az épületbe behatolni. Az ajtót zárva találta, azért Kókai Sándor rendőr után menve az udvari kiskapun ment be a fogházépület udvarára. A Kókai Sándor m. kir. rendőr által megállított tömeg közben feleszmélt, hogy csak egy rendőrrel áll szemben, újból megindult lövöldözve a kijárat felé. Nagy Péter m. kir. próbarendőr Kókai Sándor m. kir. rendőr mellé állva tüzelt a tömegre, mely továbbra is tüzelt s így ketten harcolva a tömeget megállították. Nagy Péter próbarendőr ezzel egyrészt Kókai Sándor bajtársának nyújtott segítséget és védelmet, másrészt tevéke-

nyen részt vett a kitörők megfékezésében. Nagy Péter próbarendőr is komoly veszélynek tette ki életét.

3. Vedres Ferenc m. kir. próbarendőr az őrszobából futásban indult a fogházépülethez. Ott a kitörők az udvaron tüzelő Kókai Sándor és Nagy Péter rendőrökre a fogházépület emeleti ablakaiból kezdtek lövöldözni. Vedres Ferenc próbarendőr ezt látva, tűz alá vette az ablakokat, s így védelmet nyújtott bajtársainak, majd pedig közben kiérkezett magyar és német katonai alakulatokkal együttesen harcolva részt vett a fogházépületbe teljesen visszaszorított, de az épület ablakaiból, folyosóiról lövöldöző elítéltek lefegyverzésében és ártalmatlanná tételében, így életét komoly veszélynek tette ki, bár a jobban felszerelt magyar és német katonai alakulatok megjelenése után erre már nem lett volna feltétlenül szükség.

4. Sárdi József m. kir. próbarendőr az őrszobáról szinten futásban indult a fogházépülethez. Ott látva, hogy az elítéltek az emeleti ablakból tüzelnek Kókai Sándor és Nagy Péter rendőrökre, tűz alá vette az emeleti ablakokat, és így védelmet nyújtott bajtársainak, majd pedig a közben kiérkező német és magyar katonai alakulatokkal együttesen harcolva részt vett a fogházépületbe teljesen visszaszorított, de az épület ablakaiból, folyosóiról lövöldöző elítéltek lefegyverzésében és ártalmatlanná tételében, így életét komoly veszélynek tette ki, s bár a jobban felszerelt magyar és német katonai alakulatok megjelenése után erre már nem lett volna feltétlenül szükség.

Belügyminiszter Úr magas dicséretére előterjesztett Czikkely Imre m. kir. próbarendőr szolgálatteljesítése a következő:

Őrszemszolgálata közben a fogházépület közelében levő utcatörésben a fogházból kitörteknek első, kb. 40 főnyi csoportja — miután azokat az utcatörés miatt nem vehette észre — váratlanul megtámadta. A kitörők lefegyverezték, többször rálőttek, majd földre lökték és otthagyták. Homlokán egy horzsoló lövéstől könnyebben megsebesült, s életét valószínűleg csupán annak köszönheti, hogy magát holtnak tetette, s vérző fejét látva a kitörők halottnak hitték. Amint a kitörők pár lépésnyire elhagyták, futásban a legközelebbi távbeszélőállomásra sietett, jelentést tett a kapitányságnak és az ő jelentése alapján történt karhatalomnak kirendelése, így közvetve jelentős része volt a kitörés megfékezésében.

Végül tisztelettel csatolom az eseményt szemléltető módon feltüntető vázrajzot, valamint a jelvényes kitüntetésre javasoltak adatairól összeállított kimutatást, mely szerint Kókai Sándor m. kir. rendőr „Magyar Ezüst Érdemkereszt", Nagy Péter próbarendőr „Magyar Bronz Érdemkereszt", Vedres Ferenc és Sárdi József próbarendőröket „Magyar Bronz Érdemérem" — jelvényes kitüntetésre kérem legfelsőbb helyre előterjeszteni.

Budapest, 1944. évi május hó 12-én.

A főkapitány rendeletéből:
Olvashatatlan aláírás s. k.
főkapitányhelyettes

74

1944. március

(1944. szeptember 7)

A „LA VOIX DU MIDI" C. FRANCIA LAP „KÜLFÖLDI ÖNKÉNTESEK A FRANCIA ELLENÁLLÁSBAN" CÍMŰ CIKKÉBEN GOLDBERGER ISTVÁN MAGYAR PARTIZÁNRÓL EMLÉKEZIK MEG

Goldberger István magyar mérnök, volt toulouse-i diák, 1944 márciusában Lyonban részt vett egy akcióban, amelynek az volt a célja, hogy lefegyverezzenek egy csendőrcsoportot. Az akció sikerült, egy elvtársat azonban az ellenség elfogott. Goldberger ekkor ennek az elvtársnak a lakására sietett, hogy még a várható házkutatás előtt eltüntesse a nyomokat. Már késő volt: négy milicista tartózkodott a szobában. Goldberger fegyvertelen volt, s minden ellenállás lehetetlennek bizonyult. A milicisták ráugrottak, leütötték egy székkel és addig verték, amíg el nem vesztette eszméletét. Ezután a hóhérok magabiztosan elterpeszkedtek, anélkül, hogy gyanút fogtak volna. Goldberger magához tért, észrevett egy pisztolyt az asztalon, felugrott és súlyosan megsebesítette, illetve megölte a négy milicistát. A tölténytár azonban kiürült és a zajra más milicisták is odasiettek, akik lefegyverezték őt. Napokon át kínozták, hogy megtudják a nevét és nemzetiségét. Goldberger semmit sem árult el az ellenségnek. Nem mondta meg a nevét. Nem mondta meg a nemzetiségét, hogy ne hívja fel a gyilkosok figyelmét a magyar csoportra, mely részt vett a Franciaország szabadságáért vívott harcban. Halála előtt azt mondta az egyik cellatársának: „Vérem nem hullott hiába. Biztos vagyok benne, hogy a harcban ezer más ember is a helyemre áll, s hogy a győzelem biztos."

Kínhalált halt, azonban törhetetlen lélekkel, felemelt fejjel — névtelenül.[29] Az ismeretlen külföldiek ott nyugszanak a névtelen franciák mellett az újjászülető francia földben. Azért haltak meg, hogy a franciák és az emigránsok szabadon, testvéri egységben és egyenlő jogokkal élhessenek Franciaországban.

HIL Pgy. F/32. Magyar nyelvű fordítás.

29 *Goldberger István* 1910-ben született Erdélyben. 1938-ban utazott ki Franciaországba. 1942 májusában belépett az ellenállási mozgalomba. A grenoble-i „Liberté"-osztagban kapott megbízatást. Az ellenállási mozgalom által halálra ítélt Louis Lefranc német kollaboráns fasiszta egyetemi tanárt ő lőtte agyon az egyetem épületében. 1944 márciusában Lyonba utazott, s bekapcsolódott a „Carmagnole"-osztag munkájába. Itt felrobbantottak egy németekkel zsúfolt villamost, szabotázst követtek el a Bronzavia repülőgépgyárban stb. Részt vett egy rendőrcsoport lefegyverzésében is. Elfogatása körülményeit a közölt dokumentum részletesen leírja. A fasiszták egy másik magyar partizánnal, Weisz Tiborral együtt agyonlőtték.
Goldberger István Dalos Henrik fedőnévvel is szerepelt.

75

(1944. április 14)

A CSENDŐRSÉG KÖZPONTI NYOMOZÓPARANCSNOKSÁGA JELENTI A BELÜGYMINISZTERNEK, HOGY BUDAPESTI KOMMUNISTÁK LÉPTEK BE TITO PARTIZÁNJAINAK SORAIBA. A JELENTÉSBEN SZÓ VAN A BÉKEPÁRT RÖPCÉDULAAKCIÓIRÓL IS

5977.

B kt. 1944.

Baloldali mozgalmak

II.

Kommunista mozgalom:

... 4. Kardelisz Mihály, Kardelisz András és több társa, szökésben levő kommunista felfegyverzett partizánok Piros, Kiszács, Ófutak községekből,[30] valamint Újvidékről és Budapestről 31 kommunistát gyűjtöttek össze, abból a célból, hogy azokat Tito partizánjaihoz szállítsák. Az eddigi adatok szerint már több személyt átcsempésztek Tito bandájához. Ezzel kapcsolatban az újvidéki nyomozó alosztály több gyanúsítottat vett őrizetbe.

5. A Békepárt fedőnév alatt működő Kommunisták Magyarországi Pártja posta útján ismét röplapokat küldött szét magánszemélyek és egyesületek címére.[31] A beérkezett jelentésekből megállapítható, hogy a röpiratok zömét Budapesten adják postára, rendszerint a 62-es és 72-es posta körzetében.

30 Újvidék környéki községek.

31 A Békepártnak a parasztsághoz szóló röplapját lásd: Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1935—1945. Kossuth Könyvkiadó, 1964. 499. old.

Újabb röpiratokat küldtek: Kolozsvárra, Nagylétára, Verpelétre, Deméndre, Százdra, Sopronnémetibe, Nagycenkre, Gércére, Balmazújvárosra, Medgyesegyházára, Pusztakengyelre, Sarkadra, Szeghalomra, Tótkomlósra, Vésztőre, Bene községbe, az apátfalvi és kerekegyházi Paraszt Szövetség egyes tagjai címére.

A röpirat előállítói és terjesztői után a nyílt nyomozás folyamatban van . . .

PI Archivum. A. VII. 2/71. — Sokszorosított másolat.

76

(1944. április 21)

A KASSAI CSENDŐR NYOMOZÓALOSZTÁLY JELENTÉSE A NYÍREGYHÁZI PARTIZÁNSZERVEZKEDÉSRŐL

6431.
B. kt. 1944.

Baloldali mozgalmak

IV.

Kommunista Párt.

1. A zsidók összegyűjtésével kapcsolatban a kassai nyomozó alosztálynak tudomására jutott, hogy a nyíregyházi zsidók között partizánszervezkedés indult meg. A szervezkedést Nyíregyházán az eddigi adatok szerint Fried Zoltán Ferenc, érettségizett kőművestanonc kezdeményezte és irányította. A mozgalomba több zsidót beszervezett, fegyvereket, lőszert szerzett be és a fegyverekkel gyakorlatokat is végeztetett. A partizáncsoporttal a Kárpátokba akart vonulni, hogy ott különböző szabotázscselekményeket kövessen el. Utasította embereit hátizsák, ruhanemű és bakancs, valamint a vasúti sínek csavarjainak meglazítására szolgáló kulcsok beszerzésére. Tervbe vették egyedül haladó német katonák megtámadását is.

Fried beszerzett egy világvevő, hordozható, szárazanódos rádió-vevőkészüléket is, hogy az ellenséges híreket bárhol hallgathassák.

A fegyverek, lőszer és felszerelési tárgyak beszerzésére, valamint a mozgalom támogatására Sipos Miklós zsidó sertéskereskedő 2200 pengőt adott.

A kassai nyomozó alosztály őrizetében ezzel az üggyel kapcsolatban 8 gyanúsított van. A nyomozás folyik.

PI Archívum. A. VII. 2/71. — Sokszorosított másolat.

77

(1944. április 26)

RÁKOSI MÁTYÁS[32] LEVELE SZIKLAI SÁNDORHOZ, A 153/I. SZ. HADIFOGOLYTÁBORBAN MŰKÖDŐ MAGYAR ANTIFASISZTA ISKOLA VEZETŐJÉHEZ, A HALLGATÓK PARTIZÁNMUNKÁRA VALÓ FELKÉSZÍTÉSE ÜGYÉBEN

Kedves Sziklai elvtárs!

Tegnap megérkezett Lándor e., akivel csak ma fogok részletesebben beszélni, s elhozta Berzeviczy e. levelét. Minthogy Nemes e.[33] ma utazik Talicába,[34] felhasználom az alkalmat, hogy az új 300-as iskola céljáról külön is tájékoztassam. Amint Berzeviczy e. leveléből látom, a végzett hallgatók a légióért égnek, holott a légió ügye még eldöntetlen s minél tovább húzódik, annál kevesebb a valószínűsége, hogy létrejön. Amennyiben konkrét harci célokról van szó, a hallgatók elsősorban partizánmunkára készüljenek fel, mégpedig partizánmunkára otthon és közvetlenül a front mögött. Csak egy kis része fog a végzett hallgatóknak frontpropagandával és hasonlóval foglalkozni.

Ezért már most ajánlatos a hallgatóknak a partizánmunka jelentőségét aláhúzni. Rá kell mutatni arra, hogy egy kis partizáncsoport otthon többet jelent, mint tízszer-hússzor annyi

32 Új magyar lexikon 5. kötet. 527. old., Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből. 1935—1945. Kossuth Könyvkiadó, 1964. 686. old.

33 Új magyar lexikon 5. kötet. 134. old.

34 Gorkijtól 100 km-re Ny-ra fekszik. Itt, a 153/1. sz. hadifogolytáborban működött egy antifasiszta iskola. Az iskola magyar szekciójának ebben az időben Sziklai Sándor volt a vezetője. Sziklai a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban az intervenciósok ellen mint vörösgárdista harcolt, majd részt vett a spanyol nép 1936—38-as polgárháborújában a nemzetközi brigád harcosaként. 1944 őszén a Vörös Hadsereg harcosai sorában tért vissza Magyarországra. 1956-ban Sziklai Sándor vezérőrnagyot, a Hadtörténeti Intézet parancsnokát budakeszi lakásán az ellenforradalmárok tűzharcban megsebesítették, majd kegyetlenül meggyilkolták.

katona a fronton, hogy a megszállás óta a magyar nép nem azt követeli, hogy egy magyar ezred, vagy egy dandár legyen a fronton, ahol az sokat nem nyom a latban, hanem, hogy innen jöjjenek jól kiképzett hazafiak, akik vezetni tudják a nemzeti ellenállást. (A hallgatók külön partizániskolába mennek, ha erre a munkára jelölik ki őket.) Ezeket azért kell hangsúlyozni, nehogy a hallgatók beleéljék magukat a könnyebb feladatba, a légióba, s utána kiderül, hogy nehezebbet kapnak s ez lohasztja lelkesedésüket.

Viszont éppen a nehezebb feladattal kapcsolatban növekszik a Maguk munkájának jelentősége, annál is inkább, mert most egy hónap alatt végzik el azt, amire eddig három hónapuk volt. Ezt bizonyos fokig ellensúlyozza az a körülmény, hogy az emberek a táborokban mégis több politikai ismeretet szedtek fel, mint mondjuk, az első csoport. A rendelkezésükre bocsátandó szemináriumvezető elvtársak egy része már a táborokból ismeri a hallgatókat, ami a tanítást, meg a kiválogatást is megkönnyíti. Ennek dacára megfeszített munka vár Magukra, elsősorban Magára, Sziklai elvtárs! Ezúttal nemcsak arról van szó, hogy a hallgatók a maximális politikai nevelést kapják, hanem külön még az előttük álló feladatok szempontjából kell átgyúrni őket. Különösen azokra a tulajdonságokra kell súlyt helyezni, ami a partizánharccal összefügg: bátorság, becsületesség, talpraesettség, hidegvér, kollektivitás, gyors tájékozódás, eszesség és egészség szempontjából kell őket alaposan megválogatni és formálni. Arra kell törekedni, hogy minél több olyan hallgató kerüljön ki a kezük alól, aki otthon kisebb nagyobb csoport politikai és katonai vezetője lehessen.

Mi innen igyekszünk kezükre járni. Én magam is oda fogok utazni, ezúttal hosszabb időre. A kért irodalmat megszereztem, köztük az „Új Hangokat" is, csak nem tudják Magukhoz juttatni, úgy, hogy minden elvtárs, aki odamegy, majd visz magával egy csomót. Kérem, hogy azonnal közölje, hogy a megnövekedett létszámmal kapcsolatban mennyi új irodalomra van szüksége és mikre. A papírt, ceruzát és egyebeket is majd nyomjuk. De Maga is követeljen, többek között nálam is, mert néma gyereknek az anyja se érti szavát.

A viszontlátásig üdvözlöm Berzeviczy elvtársat is és eredményes, sikeres munkát kívánok, hozzá a Vörös Hadsereg új döntő győzelmeit.

Meleg kommunista üdvözlettel
Rákosi s. k.

Moszkva, 1944. IV. 26.

HIL Pgy. Sz/31. — Fotokópia.

78

(1944. április 27)

A „FEL MAGYAR DÉLRE" C. RÖPIRAT A JUGOSZLÁVIAI „PETŐFI" ZÁSZLÓALJBA HÍVJA A MAGYAROKAT[35]

Fel magyar délre! A Petőfi Sándor regiment vár ott rád. „Itt az idő, most vagy soha." Ma, majdnem száz évvel a márciusi hősi napok után, amikor Kossuth Lajos elszavalta a nemzeti szózatot,[36] ma e kérdés égetőbb mint valaha: „Rabok legyünk vagy szabadok?" Vezetőitek halasztgatták a döntő határozatot, napról napra, hónapról hónapra, éveken keresztül. Egy látszólagos szabadsággal vakítottak benneteket — ma Németország rabszolgáivá süllyesztettek benneteket. Magyarok, készen vagytok harcolni MOST mint szabad emberek? Vagy mint Németország rabszolgái választjátok a megsemmisülést az Egyesült Államok végső győzelme idején?[37] „Ez a kérdés, válasszatok!"

A másolat hiteléül:
Mohács, 1944. évi április hó 27-én.

Kovács s. k.
s. tiszt

OL BM res. VII. oszt. 1019/7543. — Másolat.

35 A röplapot a rendőrség mohácsi kapitánysága a BM közbiztonsági osztályára terjesztette fel.

36 A röplap írója nem volt eléggé járatos a történelemben. A „Nemzeti dal"-t nem Kossuth Lajos, hanem Petőfi Sándor szavalta el.

37 A szövetséges nemzetekről, az antifasiszta koalíció végső győzelméről van szó.

79

(1944. április 29)

A LENGYEL NÉPI HADSEREG LUBARTOVI HELYŐRSÉGÉNEK PARANCSNOKA FELHÍVJA A MAGYAR HONVÉDEKET, HOGY FORDÍTSÁK FEGYVEREIKET A HITLERISTÁK ELLEN, ÉS CSATLAKOZZANAK A LENGYEL PARTIZÁNOKHOZ

Kedves magyarok!

Tudjuk, hogy nagyon kellemetlen számotokra Európa valamennyi nemzetének olyan iszonyú ellenségét szolgálni, mint a hitlerizmus.

Azt is tudjuk, hogy keresítek az alkalmat, hogy otthagyjátok a kultúra és a haladás zsarnokának seregeit és ellene fordítsátok fegyvereiteket minden nemzet, köztük a ti szenvedő nemzetetek jogainak védelmében is.

Mi lengyelek nagy örömmel fogadunk benneteket a már több mint két év óta harcoló partizán alakulatainak soraiba.

Bár a mi Népi Hadseregünk[38] sorait növelnétek lengyel földön, mégis hazátokért harcolnátok.

Hívlak benneteket magyarok.

Fogjátok a fegyvert, melyet Hitler adott nektek és szegezzétek velünk együtt ennek a fenevadnak. Azonnal válaszoljatok, és mi a magunk részéről elküldjük a Népi Hadsereg egy alaku-

38 Az új lengyel hadsereget a Szovjetunióban élő emigráns lengyelek szervezték meg. 1943 májusában megalakult a Kosciuszko gyaloghadosztály. 1943. X. 12-én Leninónál már 12 ezer lengyel katona harcolt a németek ellen. A hadosztály később hadtestté, majd hadsereggé fejlődött.

A Lengyel Népi Hadsereg (Armia Ludowa) 1944. I. 1-én alakult meg az Országos Nemzeti Tanács dekrétuma alapján. Előde az 1942 tavaszán alakult Népi Gárda, a Lengyel Munkáspárt katonai szervezetének egységei voltak. Szervezeti alárendeltségébe tartoztak a parasztzászlóaljak, a Lengyel Szocialista Párt népi milíciájának osztagai, valamint a Honi Hadsereg (Armia Krajova) ama csoportjai, melyek nem értettek egyet vezetőik jobboldali reakciós politikájával.

A Népi Hadsereg segítséget adott Lengyelország felszabadításához. Részt vett Szczecin, Kobrzego, Wroclaw stb. felszabadításában, Lengyel katonák harcoltak Drezdánál, Prága mellett és Berlin ostromában is. A háború végén mintegy félmillió hazafi volt fegyverben.

latát, amely benneteket elvezet a partizánszállásra, ahol a bosszúvágytól eltelten csak arra várunk, hogy megtoroljuk azokat a kegyetlenségeket, amelyeket a hitlerizmus a mi és a ti anyátokkal szemben is elkövetett.

1944. IV. 29.

Üdvözlünk benneteket magyarok!

A Népi Hadsereg helyőrségparancsnoka

Lengyel Párttörténeti Intézet Levéltára. Archivum Zaktadu Historii Parti. Sygn. 192—III. C. 5. nr. 6. fotokopie. 1303/2.

30

(1944. május 5)

VELEBIT TÁBORNOK LONDONBAN KIJELENTETTE, HOGY EGY MAGYAR EGYSÉG IS HARCOL TITO PARTIZÁNHADSEREGÉBEN

Velebit tábornok Magyarországról.

Ro-H/Bj/5-He. Stockholm, május 5. (MTI.)

Velebit tábornok, a Tito-kormány képviselője, aki jelenleg Londonban tartózkodik, nyilatkozott a sajtó képviselői előtt. Nyilatkozatait a Dagens Nyhgter tudósítói a következőkben közlik. A Tito-hadsereg szervezéséről szólva Velebit tábornok többek között kijelentette:

A segítő csapatok között van egy magyar zászlóalj is. Az új Jugoszlávia egy föderatív állam lesz, amelyben szerbek, horvátok, szlovének, macedóniaiak, montenegróiak, boszniaiak és hercegovinaiak lesznek.[39]

A nemzetiségiek, úgymint a németek és magyarok, kulturális autonómiát fognak kapni. Általában a régi Jugoszlávia határaival megelégszenek. Ezt a problémát a békekonferencia határozatainak kell szabályozniok.

OL MTI Magyarország. 1944. április 29—május 16. 103. l.

39 Jugoszlávia ma a következő népköztársaságokból áll: Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia és a Crna Gora Népköztársaság.

81

(1944. május 15)

KIVONAT SATANOWSKI LENGYEL EZREDES PARTIZÁNEGYSÉGÉNEK NAPIPARANCSÁBÓL. EBBE AZ EGYSÉGBE SOROLTÁK BE RÁCZ GYULA[40] MAGYAR PARTIZÁNCSOPORTJÁT[41]

Kivonat az 1944. május 15-én kelt 48. sz. napiparancsból.

A fent megnevezett deszant-csoporttal együtt irányítani fogom a Rácz parancsnoksága alatt álló magyar operációs csoportot is.

A Rácz-csoport azonnal jelentkezzék a Lengyel Főparancsnokság deszant-zászlóaljánál kiegészítés és felszerelés céljából.

Satanowski ezredes,
a Lengyel Partizánegység
parancsnoka

Hadtörténelmi Múzeum. 1253/Em. — Lengyel nyelvű eredeti.

40 Rácz Gyula 1930-tól tagja a kommunista pártnak. 1942-ben az erdélyi kommunisták elleni per során a hadbíróság 15 évi fegyházra ítélte. 1942 novemberében a 407. sz. különleges munkászázaddal (büntetőszázaddal) a szovjet arcvonalra vitték. 1943. I. 20-án a Vörös Hadsereg fogságába került. A krasznogorszki antifasiszta iskoláról 1944 januárjában partizániskolára került, aminek elvégzése után magyar csoportjával a Satanowski lengyel ezredes partizánegységébe osztották be. 1944. május 15-én visszatért Kijevbe, s a partizániskolán a magyar szekció vezetőjének, Nógrádi Sándornak volt a helyettese.

A felszabadulás után a Földmunkások és Kisbirtokosok Szövetsége, majd a Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetségének főtitkára lett, később egy állami gazdaságot vezetett. Jelenleg nyugdíjas.

41 A Rácz Gyula vezetése alatt működő magyar partizáncsoport tagjai voltak: Horváth Sándor, Zamek Vladimir, Szőnyi Márton, Jakubovits Andor, Ihász-Kovács Sándor, Szabó János és dr. Kovács István.

82

(1944. május 28)

SZŐNYI MÁRTON MAGYAR PARTIZÁN LEVELE, AMELY A „JESZCZE POLSKA NIE ZGINELA" CÍMŰ LENGYEL PARTIZÁNÚJSÁGBAN JELENT MEG

Egy magyar partizán levele

Egy hónap múlt el azóta, hogy a lengyel partizánegység felvette soraiba az egyik magyar partizánosztagot is.

A találkozás a hagyományos lengyel—magyar barátság szellemében folyt le.

Most, amikor elválunk az egység egy részétől, vissza szeretnék tekinteni az együtt töltött időre.[42]

Köszönettel fordulunk felétek lengyel barátaink, mivel nagyon sokat tanultunk tőletek a nehézségek és harcok idején. Hálásak vagyunk Nektek azért is, hogy közelieknek éreztetek bennünket nemcsak a nehéz időkben, hanem az öröm perceiben is. Azokra a tapasztalatokra, amelyeket mellettetek szereztünk, nekünk, magyaroknak, igen nagy szükségünk lesz további önálló munkánkban.

A veletek való együttműködés megszilárdította azt a meggyőződésünket, hogy a Lengyelország függetlenségéért és szabadságáért folyó harcnak a Ti győzelmetekkel kell végződnie.

Ebben a küzdelemben, a fasiszta agresszor elleni harcban adjon nektek erőt az a tudat, hogy mi magyar partizánok szívünk minden érzésével veletek vagyunk. *Éljen a szabad, független, demokratikus Lengyelország! Éljenek a haza igazi védelmezői, a partizánok és partizán nők!*

Szőnyi Márton
alhadnagy

HIL Pgy. L/12. — Lengyel nyelvű fotokópia.

42 Miután a magyar osztag Satanowski csoportjától elvált, 1944. május végén Lublin vidékéről a Rovnó melletti Obarov községben levő partizántáborba ment, ahonnan — csaknem valamennyien — hamarosan újból bevetésre kerültek.

83

(1944. június 2—november 22)

FAZEKAS JÓZSEF FRONTPROPAGANDISTA NAPLÓJA A SZOVJET HADSEREG OLDALÁN FOLYTATOTT HANGSZÓRÓS FELVILÁGOSÍTÓMUNKÁRÓL

Kimutatás a végzett munkáról június 1-től

Június 2., 3., 4-én kint voltunk a vonalban és kézitölcsérrel[43] dolgoztunk. Papp és Kővári egy csoportban, Herencsár egyedül. Adtak összesen 27 programot,[44] 685 lózungot.[45] Többszöri felhívásra, hogy jelezzék, ha megértették, két esetben rakéta fellövéssel válaszoltak. Papp és Kővári nappal is voltak kint a vonalban, próbáltak dolgozni, de nem lehetett.

7-én kézitölcsérrel négyen két csoportban voltunk kint este 10-től reggel 4-ig. Papp és Kővári adott 6 programot, 120 lózungot. Fazekas és Herencsár tölcsér hiányában nem dolgoztak, mind a két helyen igen erős aknatűz volt.

8-án az előbbi helyen és csoportban tölcsérrel adtunk összesen 20 programot, 40 lózungot. Híreket kilenczer, ebből 2 esetben németül mondta el Kővári. Fazekas és Herencsár külön-külön felszólítására fényjelző golyóval kaptunk választ félre nem érthető módon, annak jeléül, hogy értették.

9-én az apparáttal[46] dolgoztunk. Adtunk 29 programot, 100 lózungot. Adás közben csend volt. Bejövetelünkkor igen erősen tüzeltek.

11-én az apparáttal dolgoztunk. A hadnagy[47] is kint volt. Adtunk 23+3 programot, 100 lózungot. A leningrádi frontról ott kint kaptuk a híreket a frontáttörésről. Azonnal közvetítet-

43 Hangszóró kézitölcsér.
44 Előre elkészített fronttájékoztatók, hírösszeállítások, tájékoztatók a Vörös Hadsereg vagy a partizánok soraiba való átállásokról, hátországi helyzetjelentések, különböző felhívások stb.
45 Gondolkodásra és helyes cselekvésre késztető jelszavak.
46 Akkumulátorokkal táplált mikrofonos hangszóró.
47 Berdicsevszkij hadnagy, a propagandacsoport segítője.

tük. Kétszer oroszul, háromszor németül, háromszor magyarul. Egész idő alatt síri csend volt. A szomszéd zászlóaljtól jelentették, hogy jól hallották.

12-én az apparáttal dolgoztunk. 22 program, 25 lózung. Megszakításokkal tudtunk csak dolgozni, mert éjjel egész idő alatt igen erős tüzelés volt. A kimenéskor nehézségeink is voltak, lámpa és jelszó hiányában — amit leküzdöttünk. Véleményem szerint az erős tüzelést előző esti adásunk váltotta ki, ami igen mély hatást gyakorolhatott a legénységre s ezért rendszabályt alkalmaztak.

16-án az apparáttal dolgoztunk. Adtunk 23 programot, 30 lózungot. Itt éjjel erős fegyvertűz volt, nappal állandó aknázás az egész környéken. 17-én nappal voltunk kint az első vonalban kézitölcsérrel, de nem dolgoztunk, mivel ott nappal a két vonal között 600 méter a távolság. Itt, a századparancsnok információja szerint, láttak magyarokat.

17-én az apparáttal adtunk 33 programot és 40 lózungot. Itt adás közben síri csend volt. Estefelé igen erős aknázás volt, amiből csak ritkán robbant egy-egy. Igen sok volt a fel nem robbant lövedék. Lehet szabotázsnak eredménye, de lehet, hogy időzített.

24-én apparáttal ugyanott adtunk 26 programot, 40 lózungot. Ebből 17 program és 20 lózung volt magyarul, 9+20 németül. Ez esetben a zene hiányzott patefon[48] defekt miatt, amit Herencsár négy énekkel pótolt. Csend volt. Kértünk jelzőlövéseket, de kétséges, hogy a mi kérésünkre szállt, amit láttunk. A vitebszki frontszakaszról a híreket ismételve adtuk. A sztarsina[49] velünk volt.

27-én apparáttal dolgoztunk. Az új német elvtárs is velünk volt.[50] Adtunk összesen 25 programot, egyszer oroszul a friss híreket, tizenöt német programot, tizenegy magyar programot. Németül volt válasz kérve jelzőlövéssel. Láttunk jelzőlövéseket, de kétséges volt, hogy a mi kérésünkre adták. Magyarul is kértünk választ, de nem kaptunk. Adás közben csend volt.

Július 3-án, mielőtt kimentünk a vonalba — az ellenőrzésre

48 Táskalemezjátszó.
49 Őrmester, a propagandacsoport technikusa volt.
50 Az arcvonalszakaszon magyar és német erők voltak, ezért a propagandacsoport magyarokból és németekből állt.

ittlevő fhdgy. jelenlétében — vita volt afelett, hogy melyik zlj-hoz menjünk dolgozni. A sztarsina ragaszkodott ahhoz, hogy a III. zlj-hoz menjünk dolgozni, ahol már előzőleg háromszor egymásután voltunk. A június 20-án ejtett német fogoly szerint ezen a helyen nincsenek magyarok. Én kértem, hogy mehessünk a II. zlj-hoz, ahol vannak magyarok is. A fhdgy. hivatkozva arra, hogy most elsősorban fontos a németek közti munka, így a döntés az lett, hogy a III. zlj-hoz megyünk dolgozni.

Július 3-án az O. Z. Sz.-el[51] dolgoztunk. A fhdgy. is kint volt. A III. zlj-nál a régi helyen adtunk összesen 16 programot. Németül 9 programot, és tizennyolcszor ismételve Minszk felszabadításáról a híreket. Magyarul 7 programot és 6 hangszórós jelszót. A programpontok ezek voltak:

1. A 69-es számú műsor 2. pontjához beillesztve a Szov. Táj. Ir. júl. 1—3. jelentése a fehér-oroszországi frontszakaszról, korelicsi frontról, Petrovodszk elfoglalása, Franciaországban Cherbourg kikötőváros elfoglalása.
2. Hadifogoly-posta.
3. (68. sz.) Vívd ki hazád szabadságát.
4. (60. sz.) Magyarországi hírek. Mi történik Magyarországon c. röplap és a Vörös Hadsereg felhívása c. lemez.
5. (67. sz.) L. O. honvéd üzenete.
6. (64. sz.) Bajtárs szól bajtárshoz.
7. Át lehet jönni az akna... hangszóró programból az 1, 2, 3, 4, 13, 21 pontok. Adás közben többször megismételtük Minszk felszabadításáról a híreket. Adás közben csend volt. Az idő kedvező. Német felhívásra rakétajelzést kaptunk. Magyarra viszont nem. ¼3-kor értünk haza.

Július 4-én a fenti helyen és módon dolgoztunk. 9 német program után, magyarul csak a híreket adtuk le, mikor az akkumulátor felmondta a szolgálatot. Közben a németek elkezdtek dolgozni, egy nő oroszul beszélt, utána zeneszámot adtak és elhallgattak.[52] Német felhívásunkra rakétát kaptunk. (½ 2-kor értünk haza.

(A 75. 76. 77. 78. 79. 80. műsorokat július 5-én reggel kaptuk kézhez.

51 Az akkumulátorokkal táplált mikrofonos hangszóró orosz rövidítése.
52 A német csapatok oldalán is dolgozott propagandacsoport.

A 88-as programot 8.-án kaptuk.)

Július 7-én falunkat erősen lőtte az ellenség tüzérsége. Lakásunktól 100 m-re voltak becsapódások. Igen sok volt a fel nem robbant lövedék, előfordult, hogy öt egymásután nem robbant.

Július 10-én d. u. futólagosan beszéltünk egy „Frumocsik" nevű (ruszin) fogollyal. 10-én hajnalban jött át önként harmadmagával. 8. div. 21. e. I. zlj. 2. szd. 3. szak. Munkácsi járás. Benedek községbe való. Febr. 28-án vonult be. Március 26-án jött a frontra. Véleménye szerint sok az átjönni akaró, de félnek az aknamezőtől és a családjaik kiirtásától. A támadást várják, hogy megadják magukat. Nekik azt mondják, hogy olasz—francia területen a németek verik az angolokat, mennek előre. A magyar leadásokat jól hallják, egyesek azt mondják igaz, mások nem hiszik. A 2. szd. pk-a: Bán szds. A 3. szak. pk-a: Kovács tizedes, ruszin.

Július 11-én össze vagyunk csomagolva, várjuk az átköltözést új állomáshelyünkre.

Július 12. Megérkeztünk Liskibe[53] új munkahelyünkre. Este megérkezett a sztársinánk. A katyusák erősen lőnek.

Július 13-án reggel $^1/_2$ 6-kor helyi jellegű támadás indult. 1 órás tüzérségi előkészítéssel. 10 óra tájban átmentünk a szomszédos dv-hoz. Itt beszélgettünk az első 15 magyar hadifogollyal. A 10. gy. e. 3. szakasz fele elpusztult, a maradék menekülni próbált. Egyik fogoly Csézán Illés német golyótól sebesült. Századonként 2 csendőr van beosztva teljhatalommal. Összesen 50 fogoly volt.

Július 14-én visszajöttünk régi munkahelyünkre.

Július 15-én du. készültünk dolgozni. Az apparátot kipróbáltuk, nem működik.

Július 18-án Vili[54] kézitölcsérrel kimegy dolgozni. A kapitány[55] és az őrnagy az ezredtől azt a hírt hozták, hogy nincsenek ott magyarok.

Július 17-én a sztarsina az apparáttal javítás céljából elutazik az őrnaggyal együtt. A kapitány információja szerint ismét

53 Sztaniszlávtól DNy-ra kb. 20 km-re a Bisztrica mellett.
54 Wilhelm Holter az antifasiszta frontpropagandacsoport német tagja.
55 Bedanov kapitány, a propagandacsoport instruktora.

vannak magyarok. Holnap Herencsár kézitölcsérrel kimegy dolgozni.

Július 18. Herencsár kimenetele el lett halasztva. Ma du. itt kísértek 5 magyar foglyot, akik ma hajnalban önként jöttek át. (Nem a mi divizionk.) Kihallgattuk őket, mind ruszinok, őrjáratban voltak és átjöttek. (24/III. gp. századbeliek.) Azt mondják, 20-án támadásra készülnek a magyarok. 17-én du. 5 órakor az ezredüknél riadó volt és egy zlj-at elindítottak a 11.-nek segítségül. Olvasták a röpcédulát és hallották a leadásokat. A sztarsina megjött az apparáttal és tovább is utazott.

Július 19. Vili hazaérkezett.

Július 20-án Vili Herencsárral, az apparáttal elmentek dolgozni. Német programot készültek adni, kint tudták meg, hogy vannak magyarok. Adtak összesen 14 programot. 5 németet, 9 magyart. Az apparáttal sokat kínlódtak, amíg üzemképes lett.

Július 21-én átköltöztünk ismét Liskibe. Vili, Herencsár este érkeztek meg.

Július 22-én munkába indulás előtt kipróbáltuk az apparátot, végképp bedöglött. Herencsárral kimentünk (ma este itt ment keresztül Gyáros elvtárs)[56] kézitölcsérrel dolgozni, de a tölcsért kint nem találtuk meg (közben váltás volt a vonalban). 23-án reggel 7 órakor érkeztünk vissza.

Július 23-án reggel 8 órától ezen a frontszakaszon támadásban vagyunk.

Szeptember 1-én én bejöttem a régi munkahelyről és új munkahelyre mentem. E füzetet október 7-én kaptam ismét kézhez, mivel időközben lemaradt a csomagommal együtt.

Szeptember 5-én én és Mede megérkeztünk új munkahelyünkre.

Szeptember 6-án Székely és Kurman az MGM-el[57] szintén odaérkeztek.

Szept. 23-án volt összesen 33 fogoly.

Szept. 24-én az instruktorral és 3 magyar fogollyal előre mentünk a vonalhoz, éjjel 1 órakor a 3 magyar foglyot vissza-

56 Gyáros László elvtárs a spanyol nép 1936—38-as szabadságharcában a magyar zászlóalj harcosa volt, a második világháború idején mint frontpropagandista fejtett ki irányító munkát.

57 Hangszórós gépkocsi.

küldtük. Név szerint: Mohácsi József örv. 1906. Nagytétény Ó. u. 39. 22. e. köz. (kereskedő), Nagy Ferenc honv. 1920. Guta. Komárom m. 22. e. köz., Molnár István honv. 1909. Komárom 22. e. köz.

Szept. 25-én este 8 órakor csapataink elérték a szlovák határt.

Szept. 26-án mi visszamentünk a H-hoz.[58]

Október 16-án a Horthy rádióbeszéde után magyar tiszti küldöttség érkezett a stábhoz.

Október 18-án indultam Moszkvába, ahová 22-én érkeztem meg.

November 1-én indultunk haza, 16—18. közt Váradon voltam, majd 22-én érkeztem Szegedre.[59]

HIL Pgy. Sz/32. — Eredeti feljegyzések.

58 A napló írója így a hadosztályt rövidítette.

59 Fazekas József 1923-tól vett részt az erdélyi munkásmozgalomban. 1925-től tagja a kommunista pártnak, 1942. november 22-én — 15 éves börtönbüntetését megszakítva — a 407-es különleges munkásszázaddal (büntetőszázaddal) a Don mellé vitték. 1943. január 20-án Osztrogorszkban szovjet fogságba került. 6 hónapos antifasiszta iskolát végzett, majd a fasizmus elleni fegyveres harcra jelentkezett. Naumov tábornoknak, a Szovjetunió hősének partizán-magasabbegységébe osztották be, ahol egy 5 fős magyar csoport vezetője volt. A csoport tagjai: Domonkos Ferenc, Kardos Éva, Dékán István és Kovács István. 1944. március végén egyesültek a Vörös Hadsereggel. Ezután közreműködött a rovnói antifasiszta iskola megszervezésében. 1944. június 1-től október 16-ig Kolomea térségében a 4. Ukrán Front 18. hadsereg 24. hadosztályának 272., 168. és 7. ezredei vonalaiban működő magyar antifasiszta front-propagandacsoport munkáját vezette. A felszabadulás után fontos párt- és állami beosztásokban dolgozott. Jelenleg minisztériumi osztályvezető.

84
(1944. június 13)

A KAPOSVÁRI 10. GYALOGHADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁG HELYZETKÖZLÉSÉBEN MAGYAR PARTIZÁNOKRÓL TÁJÉKOZTAT

... Sandrovác (Bjelovar K. kb. 15 km)-on egy partizánezred tartózkodik, melynek kötelékében kb. 120 főnyi magyar egyenruhás csoport is van ...

Klostar (Vitrovitica ÉNy kb. 20 km.)-on 3000 partizán tartózkodik. Köztük sok bersaglieri[60] ruhás, akiket sokan magyar csendőrnek néznek. Ezek között egy Kis Ferenc nevű magyar ezredesi ruhát viselő egyén csekély számú magyar csapatot parancsnokol ...

Levanska (Eszék DNy 50 km). A környéken 100—120 főnyi magyar leventesapkás partizán tevékenykedik.

HIL Kaposvári 10. honv. gy. ho. Kt. 3259. 1944. — Fogalmazvány.

60 Olasz hegyivadász katona.

85
(1944. június 15)

A BELÜGYMINISZTER ÉS A VEZÉRKARI FŐNÖK KÖRRENDELETE EGYSÉGES VEZETÉST LÉPTET ÉLETBE AZ EJTŐERNYŐSÖK ÉS PARTIZÁNOK ELLEN

Szigorúan bizalmas!

3530. szám.
eln. ávk. — 1944.

Körrendelet

Valamennyi m. kir. honvéd hadtest (I—IX.), illetve honvéd kerületi parancsnokságnak, az m. kir. honvéd vezérkar főnöke bíróságának, Kárpátaljai terület kormányzói biztosának, Ricsóy-Uhlyarik Béla hadműveleti területi kormánybiztosnak, valamennyi vármegyei és városi törvényhatóság főispánjának, Budapest székesfőváros polgármesterének, m. kir. csendőrség felügyelőjének, valamennyi csendőr kerületi parancsnokságnak (I—IX.), az m. kir. csendőrség központi nyomozó parancsnokságának, az m. kir. rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának, az ungvári határvidéki rendőrkapitányságnak, az m. kir. rendőrség politikai rendészeti osztályának.

Állomáshelyeiken.

Eddigi saját felderítések és a német közbiztonsági rendőrség által nyújtott tájékoztatások alapján Magyarországon az ejtőernyős ügynökök bevetésének megerősödésével, továbbá más úton érkezett szabotőrök terrorcselekményeivel és a partizánharcok kiéleződésével kell számolnunk.

Megállapítás szerint a partizántevékenységet központilag Moszkvából irányítják. Szükséges, hogy az ejtőernyős ügynökök, agitátorok és partizánok elleni elhárítás az ország egész területén a német biztonsági rendőrség támogatásával, de ma-

gyar vezetés alatt egységesen irányíttassék. Magyar vonatkozásban a partizánelhárítás egységes vezetése az m. kir. honvéd Vezérkar Főnöke (Államvédelmi Központ) feladata.

Fenti indokok alapján — BM és a honvéd Vkf. Úrral egyetértésben — június 15-én 0 órától kezdődően visszavonásig az ejtőernyős ügynök és a partizántevékenység hatékony elhárítása céljából — a területileg illetékes m. kir. honvéd hadtest, illetve honvéd kerületi parancsnokságok szerinti tagozódással — az ország egész területére kiterjedően egységes vezetést léptetek életbe.

Egységes vezető mindenütt a területileg illetékes honvéd hadtest, illetve honvéd kerületi parancsnok. Hadtest, illetve honvéd kerületi parancsnokságok törzsükben jelöljenek ki egy vezérkari, vagy más erre alkalmas tisztet — partizán előadói minőségben — megfelelő segédszemélyzettel. Ennek a csoportnak a feladata az 1. sz. melléklet szerint a honvéd hadtest, illetve honvéd kerületi parancsnokság területén — a honvéd hadtest, illetve honvéd kerületi parancsnok parancsai alapján és a területileg illetékes német biztosító szervekkel egyetértően — a partizánelhárító szolgálat irányítása és vezetése.

(Bácskában, Muraközben, Kárpátalján, miután e területeken a partizán mozgolódás a legerősebb, e tárgyban eddig kiadott rendeleteim érvényben maradnak.)

E kérdéssel kapcsolatos feladatok ellátásában — miként a mezőgazdasági termények betakarításának biztosítása ügyében kiadott 3520/eln. ávk. 1944. számú rendeletemben is — a *közbiztonsági szerveket az illetékes honvéd hadtest, illetve honvéd kerületi parancsnokok, mint egységes vezetők alá rendelem,* a többi közigazgatási hatóságot pedig — illetékes főispánjaik (kormányzói biztos, kormánybiztos, főpolgármester) útján — velük a legszorosabb együttműködésre *utasítom.* Az egységes vezetők figyelmét felhívom arra, hogy a csendőrséget és rendőrséget, mind a megelőző, mind a leküzdő szolgálatban csak oly mértékben vegyék igénybe, amennyiben azt a csendőrség, illetve rendőrség eredeti feladata (közbiztonsági szolgálat) megengedi. Az egységes vezetők a csendőrség felé rendelkezéseiket a csendőr kerületi parancsnokságok útján, a rendőrkapitányságok felé pedig a rendőr kerületi szemlélő útján adják ki.

Az ejtőernyős ügynökök és partizánok kihallgatásánál szem előtt tartandó kérdőpontok összeállítását 2. szám alatt mellékelem.

E rendeletem az ejtőernyős *katonai* személyekkel szemben követendő, eddig kiadott eljárási szabályokat nem érinti.

E rendeletemben foglaltak lelkiismeretes végrehajtása céljából saját hatáskörében haladéktalanul tegye meg a szükséges további intézkedéseket. Alárendelt hatóságait lássa el megfelelő utasításokkal. Fokozott körültekintéssel kövessen el mindent az elhárítás eredményessége érdekében.

A hadtest, illetve honvéd kerületi parancsnokság — szabotázs és partizán — előadójának nevét hozzám (az Államvédelmi Központ útján) késedelem nélkül jelentse.

Tapasztalatairól, intézkedéseiről — esetleges javaslatairól — ugyancsak az Államvédelmi Központ útján, közvetlenül hozzám adjon tájékoztatást, illetve tegyen jelentést.

A miniszter rendeletéből
az m. kir. honvéd vezérkar főnöke
rendeletéből:

Kuthy s. k., ezredes

1. számú melléklet.

Ejtőernyős ügynökök és partizánszemélyek felderítése

A partizánbandák és ejtőernyősök által veszélyeztetett területeken, továbbá az ország belsejében is — a területileg illetékes egységes vezető megítélése szerint — az egységes vezető késedelem nélkül jelentő (hírszerző) központokat állítson fel. Amíg a területén nincs aktív partizántevékenység, csupán előkészíti a központok felállítását, kijelöli a résztvevő személyeket (távollétük esetére helyettesüket), kioktatja őket a teendőik felől, egyébként rendes szolgálati beosztásukban meghagyja őket.

A német SD szolgálat által felállított ily jelentésgyűjtő állomások és hírszerző központok állomáshelyeit a honvéd hadtest (kerület) parancsnokságokkal külön melléklettel közlöm.

Ott, ahol ilyen német szervek is működnek, a magyar jelentő (hírszerző) központot feltétlenül fel kell állítani, és ezek a német jelentő (hírszerző) központokkal szorosan működjenek együtt. Észleleteiket haladéktalanul cseréljék ki. Erre a német szervek elöljáróiktól külön utasítást kapnak.

A jelentő (hírszerző) központok beosztottjainak számát és feladatkörét a szükséghez mérten az egységes vezető állapítja meg. Ezek között a helyileg illetékes csendőr és rendőr szervekből is 2—2 fő vezénylendő egyéb szolgálatuk ellátása mellett. A csendőr járőrök az általuk tett észleleteket kötelesek azonnal — távbeszélőn vagy megbízható hírvivővel — a legközelebbi jelentő (hírszerző) központnak bejelenteni.

A jelentő (hírszerző) összeköttetést több vonalon (rádió, állandó vezeték, személyi stb.) azonnal meg kell szervezni, ezek kiesése esetére pedig honvéd híradó anyaggal és személyzettel elő kell készíteni.

Mind a magyar, mind a német szervek jelentéseiket saját vonalukon terjesztik elő.

A jelentő (hírszerző) szervek minden észleletüket sürgős esetben közvetlenül, egyébként szolgálati úton azonnal jelentsék a területileg egységes vezető által felállított jelentő (hírszerző) központnak. A szomszédos jelentő (hírszerző) központok egymást az eseményekről késedelem nélkül tájékoztassák és a VKF-nek (ÁVK. és 2. VKF. oszt.) haladéktalanul jelentsék. Másirányú jelentéseiket szüntessék be. A biztos és gyors összeköttetési lehetőségeket minden eszközzel ki kell építeni.

A) *A jelentőközpontok feladatai:*

1. Partizán bandák és eje. ügynökök felbukkanását. ellátó és utánpótló anyag ledobását stb. azonnal jelenteni kell a jelentőközpont vezetőjének. Teljesen közömbös, hogy ez a jelentés a lakosságtól, vagy polgári és katonai hatóságoktól származik.

2. A lakosság által megfigyelt partizánokat és eje. ügynököket a leküzdő szervek beérkeztéig megfigyelés alatt kell tartani.

3. Ellenséges berepülések, különösen zavaró repülések esetén — különösen sík területek felett — a légteret állandóan gondos megfigyelés alatt kell tartani. Bejelentésnél az észlelés időpontját és helyét pontosan meg kell jelöltetni.

4. Minél több partizánt és eje. ügynököt (különösen rádiós ügynököt, akik között igen gyakori a nő is) lehetőleg élve kell elfogni és a lehető leggyorsabb úton a kihallgató magyar hatósághoz kell juttatni.

5. Az elfogottakat gyorsan és alaposan kell kihallgatni, hogy az eredmény azonnal kiértékelhető legyen a további felderítés céljaira. A kihallgatás lényegét azonnal közölni kell az elfogó alakulattal. (A kihallgatás kérdőpontjaira vonatkozó összeállítás csatolva.)

6. Minden lehetőséget ki kell használni arra, hogy a rádiós ügynök elfogatása esetén megbízójával rádió-összeköttetésbe juthasson. A cél, hogy az ellenség szándékait ilyen úton is megtudhassuk. Tekintettel arra, hogy eme szolgálat az egész k. arcvonalon egységes irányítást igényel, a megbízónak küldendő rádióhírt előzetesen jóvá kell hagyatni. A rádióleadások tervezetét az egységes vezetők tehát felterjesztik:

a) Politikai jelentéseket az ÁVK-hoz.

b) Katonai jelentéseket az m. kir. honvéd VKF-hez (2. Vkf. o.)

7. Ha a jelentőközpontok a határsávban vannak felállítva, a határontúli felderítő szervekkel (a német közbiztonsági rendőrség és SD szerveivel is) az állandó összeköttetést fenn kell tartani, hogy az állandó hírcsere biztosítva legyen. E célra az egységes vezetők a törzsükben levő német ök. szervet használják fel. A Szlovákiával való összeköttetést a biztonsági rendőrség és SD parancsnok (Budapest) tartja fenn.

B. *Eljárás:*

1. Jelentés beérkezése után a jelentő központ vezetőjének kötelessége a jelentés hitelességének gondos megvizsgálása. Ehhez tartozik pl.: a lakosság kikérdezése, H. egyének alkalmazása, polgári nyomozók felhasználása vagy az erőszakos felderítés.

2. A jelentéseket nem szabad ellenőrizetlenül továbbadni. Ha a rendkívüli veszélyt jelentő hírt ellenőrizetlenül továbbadunk, világosan kifejezésre kell juttatni, hogy a jelentés a gyors továbbítás érdekében ellenőrizetlen. Meg kell jelölni ilyenkor azt is, hogy az ellenőrzés kérdésében milyen intézkedés történt.

3. Ha rádiójelentést fogtunk fel, ezt a területileg illetékes jelentőközpont vezetője azonnal jelenti az egységes vezető útján az Államvédelmi Központnak, illetve a 2. VKF. osztálynak, megjelölve azt a feladatot is, amelyet a megbízó a rádiós ügynöknek adott, valamint a válaszként küldendő rádiójelentés tervezetét. Ennek megszerkesztéséhez a német összekötő szerv bevonandó. A német jelentőszolgálat mindezt saját elöljáróinak külön jelenti.

A jóváhagyást a német jelentőközpont a biztonsági rendőrség és SD parancsnokságtól, a magyar vonal pedig az Államvédelmi Központtól, illetve 2. VKF. osztálytól kapja meg.

Itt a rádiójelentés fedőmegjelölést kap, amely megjelölés alatt a jelentés a továbbiakban is futni fog.

Hogy az ellenségnek a lehallgatást a rádió-ellenjelentéssel kapcsolatban megnehezítsük, lehetetlenné tegyük, bizonyos biztonsági rendszabályokat kell alkalmaznunk: különfutár, kulcsos távirat, fedett telefonbeszélgetés stb.

4. Az elfogott partizánt vagy ejtőernyős ügynököt csak abban az esetben szabad elítélni, ha minden kétséget kizárólag megállapítható, hogy további hírszerzési célokra már nem használható fel.

5. Minden olyan eje. személyt, vagy partizánt, mely a német Luftwaffe parancsnokló tábornokának I. c. osztálya részére valamilyen fontos vallomást tehet, csak azután szabad elítélni, ha az érdekeltet a Luftwaffe egy megbízottja is kihallgatta. Ilyen esetekben szolgálati úton egy kihallgató tisztet kell kérni.

6. Elfogott ejtőernyős ügynökök részletes kihallgatását egységesen a területileg illetékes *csendőrnyomozó alosztályok* végezzék. Ebből a célból a csendőrnyomozó alosztályok baloldali nyomozóiból néhány nyomozót tartalékolni kell. A kikérdezéskor legyen jelen a hd-ek (honv. ker.) II. osztályának megbízottja a katonai adatok kiértékelésére. Továbbá értesítendők és jelen lehetnek a német SD közegei a kihallgatásból származó adatoknak német vonalon való kiértékelése és jelentése céljából.

Az egységes vezetők ezeket a nyomozásokat mindenben támogassák. (Elhelyezés, étkezés, tolmács, szállító és egyéb eszközök.)

A partizánok és ejtőernyős ügynökök leküzdése az egységes

vezetők feladata, akik e tekintetben a területileg illetékes német közbiztonsági rendőrség és SD parancsnokságokkal egyetértésben járnak el. (3. sz. melléklet.)

2. számú melléklet

Kérdőpontok
az ejtőernyős ügynökök és partizánok kihallgatásához

A) *Személyi kihallgatás.*

1. Vezeték- és keresztneve, vezetéknév aláhúzandó.
2. A születés éve, napja, helye.
3. Foglalkozás (eddig gyakorolt foglalkozásokat is felsorolni).
4. Fedőnév és esetleges csúfnév.
5. Állami hovatartozandóság, előző és mostani; megjelölni az okot, hogy az állampolgárságot hogyan szerezte vagy vesztette el.
6. Személyleírás.
7. Ruházat: (megjelölni, hogy a bevetés katonai vagy polgári ruhában történt).
8. Nyelvtudás, anyanyelv.
9. Fényképet mellékelni.
10. Személyi kapcsolatok:
    a) *belföldön*: (szülők, testvérek, feleség, férj, gyermek, rokonok, ismerősök, politikai barátok annak megjelölésével, hogy ezek jelenleg hol tartózkodnak és lehetőleg pontos leírás róluk);
    b) *külföldön:* ugyanazok a kérdések. mint az a) pont alatt.
11. Utolsó belföldi lakása (megjelölve az időpontot és a pontos leírást arról, hogy kinél).
12. Hol tartózkodott addig, míg az ország területére vissza nem érkezett?
13. Mivel foglalkozott külföldön és kinél?
14. Előző politikai tevékenykedése: (mely módon, időben és helyen).
15. Külföldi politikai összeköttetései.
16. Mely körülmények vezették őt arra, hogy mint ejtőernyős,

partizán alkalmazásra kerüljön? (Kikérdezni a toborzás körülményeiről.)

B) *Kihallgatás kiképzésre, felszerelésre és alkalmazásra vonatkozólag.*

I. Kiképzés:

1. Azon iskolának pontos helye, melyben az eje. ügynök, partizán kiképzését kapta. Az iskolavezető neve és személyleírása.
2. A kik. személyzet neve, személyleírása és szaktárgyak megnevezése.
3. A kik. időtartama, tól-ig (pontos időmegjelölést kérni).
4. A tanfolyamon részt vevők száma:
a) magyar részt vevők,
b) egyéb nemzetiségűek (megjelölve, hogy milyenek).
5. A többi tanfolyamon részvevő neve; megjelölve azoknak vezeték és fedőnevét is, ha az ismeretes. A többi résztvevő személyleírása, hozzátartozói, barátai és ismerősei, megjelölve ezeknek tartózkodási helyét és csatolva esetleg rendelkezésre álló fényképét.
6. Azon személyek neve, kik a közeljövőben, mint eje. ügynökök partizánok a kiképzés szempontjából szóba kerülhetnek, vagy alkalmaztatni fognak (megjelölni azt is, ha csak a vezeték vagy fedőnév ismeretes, továbbá ezek hozzátartozóinak, barátainak, vagy ismerőseinek a személyleírását, tartózkodási helyét s mellékelni esetleg fényképét).
7. Milyen technikai kik-t kapott: rádió, chiffre, szabotázs, eje. ugrás, rep. terek helye, egyéb kiképzés?
8. a) milyen utasítást kapott a rádiós arra az esetre, ha vele szemben rádióellenjátékot alkalmaznak?
b) milyen terv alapján történik a rádióösszeköttetés felvétele: hívójel, hullámhossz a saját és az ellenállomásnál, a rádiózás időpontja, chiffre-kulcs?
c) történt-e különleges megállapodás a nemzetközi forgalmi csoportokra vonatkozólag, melyek esetleg a forgalmi csoportnak más értelmet adnának?
d) a hullámhosszok megváltoztatására használatba kerülnek e meghatározott fedőszámok a rádióforgalomban bizonyos időpontokban?

e) a sürgönyleadásnál aláírásképpen milyen fedőnevet használ; fontos, hogy a szovjet-orosz rádióállomás miképpen írja alá magát.

II. Felszerelés:

1. Mely papírokkal rendelkezik? (Milyen névre van kiállítva, annak a megjelölése, hogy mely időpontban és milyen helyen kerül ez átadásra, esetleg az átadó nevének megjelölése, vagy személyleírása, papírok származása).

2. Mennyi pénzt kapott? (Milyen devizában, kapott összeg nagysága, kitől kapta a pénzt, esetleg ennek neve és személyleírása, a pénz származása, a pénz rendeltetése.) Hogyan jutott volna a rádiós ügynök, partizán újabb pénz birtokába?

3. A rádiós ügynök, partizán milyen élelmiszerekkel és közellátási jegyekkel van ellátva? Ki volt az átadó, ennek neve és személyleírása, a jegyek eredete? Mily módon jutott volna a rádiós ügynök, partizán újabb jegyek birtokába?

4. Milyen fegyvereket kapott a rádiós ügynök, partizán? Kitől kapta ezeket? (Név és személyleírás). A fegyverek származása.

5. Milyen technikai eszközöket kapott a rádiós ügynök, partizán? Ki adta azokat át? (Név, személyleírás, eszközök származása.)

6. Melyek a rádióösszeköttetési utasítások, melyeket kapott, s milyen chiffrekulcsot? (Annak neve és személyleírása, akitől ezeket kapta.) Van-e másnak tudomása ezekről a rádióforgalmi utasításokról? Kikre vonatkoztak ezek az utasítások? Forgalmi utasítások eredetije, vagy fénymásolata a jelentéshez mellékelendő. Megvan-e a lehetősége annak, hogy a megbízóval rádióösszeköttetésbe lépjen rádiójáték révén.

7. Milyen szabotázs-, vagy propagandaanyagot kapott a rádiós ügynök, partizán, annak a személynek neve és személyleírása, akitől kapta, az anyag származása.

III. Alkalmazás:

1. Hogyan történt az alkalmazása?

(Felszállási hely, felrepülés ideje (nap, óra), repülés iránya, repülés tartama (órákban), a repülőgépben levő személyek, re-

pülőfelszerelés, ejtőernyősök, repülő-típus, esetleg szám, vakrepülés vagy térkép utáni repülés, egyes repülés vagy rajrepülés, egyéb csoportok, leugrási hely, jelzések a leugrás helyén, időjárási viszonyok, eligazítás a leugrás utánra, útvonal, megtett út, közlekedési eszközök, úticél).

2. A többi leugrott személynek szóló eligazítás.

(Ezek útvonala, közlekedési alkalmatossága, úticélja, hová váltott vasúti jegyet, ezek okmányai és nevei, lehetőleg fénykép csatolandó.)

3. Hol hagyta az ejtőernyőjét? (Pontosan megjelölve a helyet, hogy hol ásta el stb.)

4. Ha anyagokat tartalmazó ejtőernyőt dobtak utána, mi volt annak tartalma. Kinek volt ez szánva, ezek hol maradtak?

5. Milyen eligazítást kapott a rádiós ügynök, partizán a leugrás után, milyet az ellenőrzésnél, hol történt az ellenőrzés, stb. Milyen figyelmeztető jel volt megadva a rádióösszeköttetésnél és a chiffrirozásnál? (Egyéb utasítások.)

IV. A megbízóra és feladatra vonatkozó kihallgatás:

1. A megbízó neve, kora, foglalkozása, állami hovátartozandósága, lakása, vagy tartózkodási helye és személyleírása.

2. Szakszerűség szempontjából a rádiós ügynök, partizán milyen megbízást kapott, feladatának módja.

3. Tárgyi szempontból milyen megbízást kapott a rádiós ügynök? Megbízásainak módja.

4. Mely találkozó helyek vannak a rádiós ügynök, partizán részére meghatározva? (Pontos megjelölése ezeknek.)

5. Milyen levelező vagy egyéb helyek vannak a rádiós ügynök, partizán részére megjelölve? Ezek pontos meghatározása.

6. Honnan történt volna a rádióösszeköttetés felvétele, pontos helymeghatározás — utca, házszám stb. megjelölése kívánatos.

7. Milyen összeköttetések lettek a rádiófelvételre megszervezve? Pontos leírás.

8. A rádiós ügynök, partizán maga chiffrirozott volna-e, ha nem, ki tette volna ezt?

9. Milyen szabotázs- és propagandaanyagot kapott a rádiós ügynök, partizán?

10. Milyen helyen és területen kellett volna a rádiós ügynök-

nek, partizánnak hírszerző-, szabotázs-, romboló- vagy propagandatevékenységet kifejteni?

C) *Különleges észlelések*

Milyen hatással van a háború vezetése a származási országban

a) katonai,

b) politikai és

c) gazdasági szempontból?

3. számú melléklet.

Ejtőernyős ügynökök és partizánok leküzdése

Feladat:

a) A határon betörő, vagy beszivárgó, illetőleg ejtőernyővel lebocsátott bandák megsemmisítése, illetőleg visszaverése.

b) Működési területén folyó bandaszervezkedés csírájában való elfojtása.

c) Szabotázscselekményekkel, vagy fegyveres merényletekkel szemben a köz- és magánvagyon védelme.

d) A fő közlekedési vonalak biztosítása.

Rendelkezésre álló erők:

a) A hdt., illetve kerület területén levő mozgósított, illetve oda kihelyezett, vagy később kihelyezendő alakulatok. Nem mozgósított honvéd alakulatok. Összes közbiztonsági csapategységek. (Zárt alosztály és ennél nagyobb alakulat.) Közbiztonsági alakulatok csakis állomáshelyükön és ennek közvetlen környékén használhatók fel. Esetleg a német összekötő tiszt útján igényelt német biztonsági alakulatok. Végszükség esetén a német haderő egységei.

A feladatra kirendelt erők parancsnoka mellé az egységes vezető a német biztonsági összekötő tiszt javaslatára német biztonsági közegek beosztását engedélyezheti.

Budapesti 1. sz. Állami Levéltár. Főpolgármesteri bizalmas iratok. 469. sz. 1944. — Sokszorosított másolat.

86
(1944. június 15)

A NÉMET NYELVŰ DOROGI LAKOSOK A BELÜGYMINISZTERHEZ INTÉZETT LEVELÜKBEN TILTAKOZNAK AZ ELLEN, HOGY ŐKET A VOLKSBUND A NÉMET HADSEREGBE AKARJA BESOROZTATNI

Nagyméltóságú m. kir. Belügyminiszter úr!

Tudomásunkra jutott, hogy a dorogi Volksbund vezetősége összeállított és felterjesztett egy névjegyzéket a dorogi német nyelvű, vagy német származású polgárokról, abból a célból, hogy eme névjegyzékbe foglalt férfiak soroztassanak be a német-birodalmi hadseregbe katonai szolgálat teljesítésére.[61] Ebbe a névjegyzékbe minket is felvettek éspedig tudtunk ellenére.

Mi alulírottak, a Volksbundnak tagjai nem vagyunk, következésképpen a Volksbund vezetőségének semminemű joga, hogy személyünkkel rendelkezzék, annál kevésbé, mivel tudomásunk szerint Magyarországon ilyen nevű hatóság nincsen.

61 A magyarországi németek sorozása a Wehrmacht és az SS kötelékébe már 1941-ben megkezdődött. A Horthy-kormányzat a területi engedmények fejében hallgatólagosan beleegyezett, hogy az ország szuverenitását megsértve, egy idegen állam hadseregébe toborozzák állampolgárait. A németeknek 1942-től azután több államközi szerződésben sikerült biztosítaniuk a toborzásra való jogot. A német hadseregbe jelentkezettek egyidejűleg elvesztették magyar állampolgárságukat is. A toborzás önkéntes jelentkezés alapján történt, de az egyes Volksbund-szervezetek a kényszer minden eszközét igénybe vették a siker érdekében.
A Kállay-kormány is engedélyezte a svábok sorozását, de megtiltotta, hogy a honvédségnél már szolgálatot teljesítő személyek a német hadseregbe jelentkezzenek. 1944-ben a Volksbund már minden német ajkút szolgálatra kényszerített. 1944 nyarán Csatai, később pedig Feketehalmy Czeidner kötött újabb megállapodásokat a németekkel magyar SS-hadosztályok felállítására. Ezekbe a németek mellett már magyar nemzetiségű egyéneket is toboroztak.

Nevezett szervezetnek személyünkkel kapcsolatos eme eljárását jogtalannak, tehát sérelmesnek találjuk, és ez ellen ezennel tiltakozást jelentünk be és tisztelettel kérjük sérelmünk orvoslását.[62]

Ugyanis mi német nevünkkel is mindenkor magyarnak éreztük és vallottuk magunkat és a német nyelv mellett a magyart is ugyanolyan mértékben bírjuk és használjuk. Magyar hazánkkal szemben kötelességeinket minden vonatkozásban és maradéktalanul teljesítettük. Nagy részünk 50—60 év körüli korban van és részben már az elmúlt világháborúban, részben pedig jelen létküzdelmünkben is becsülettel megállta a helyét, sőt néhányunknak már a fiai velünk együtt most is a m. kir. honvédség kötelékébe tartoznak. Kijelentjük, hogy készek vagyunk a haza hívására és ennek védelmére bármikor fegyvert fogni, de csak a magyar honvédhadseregben, magyar és egyéb nyelvű nemzettestvéreinkkel együtt.

Magyar hazánkhoz való hűséges ragaszkodásunkért nem vártunk soha elismerést, mivel ez a magatartás természetes kötelessége minden állampolgárnak, de égbekiáltó jogfosztásnak és méltánytalan büntetésnek kellene minősítenünk a magyar honvédség és államkötelékből való kicsapatásunkat. Ennek még a gondolatára is tiltakozik és fellázad minden idegszálunk.

Nem tűrhetjük, hogy gondolatvilágunkat „mások"[63] akarják irányítani és legszentebb érzéseinkbe belegázoljanak azok, akiknek gondolkozásával azonosítani magunkat hajlandók nem

62 A Volksbund eleinte csupán tagjai körében toborzott, később azonban a magyarországi németek egy részét is katonai szolgálatra való jelentkezésre kényszerítette. A közölt dokumentum is bizonyítja, hogy még a magukat magyarnak valló, magyar állampolgárságú, de német nevű egyének sorozását is kierőszakolták.

Az itt felsoroltak ekkor még nem tudhatták, hogy a magyar kormány az ország szuverenitásának durva sértése mellett eltűrte, sőt engedélyezte a Volksbund ilyen irányú tevékenységét.

63 Azaz a fasiszták.

vagyunk. Nem tűrhetjük még durva erőszak vagy alattomos megkerülés ellenére sem, hogy a Volksbund dorogi vezetősége felettünk hatóságként rendelkezzék és életünkbe beletaposson.

Nekünk csak egy hazánk van: Magyarország, és csak egy államhatóságunk: a magyar felelős minisztérium. Hűséggel és engedelmességgel Istenen kívül és jog szerint csak ezeknek tartozunk.

Nem vágyakoztunk mi soha „más" haza kenyere után és most sem kell nekünk nagyobb és jobb darabka kenyér, csak akkora és olyan, amekkorát és amilyent magyar hazánk kinek-kinek munkája szerint nyújt. Ezért a szabadságot, otthont és kenyeret adó magyar hazáért készek vagyunk megküzdeni, de mások hazájával szemben — bármennyire is tiszteljük és becsüljük azt — nekünk személy szerint kötelességeink nincsenek.

Mi nem ismerünk „Mutterlandot", nekünk elég egy Vaterland is,[64] de ehhez az Egyetlenhez — jó- és balsorsban egyaránt minden idegszálunkkal ragaszkodunk, és el nem hagyjuk sem bűvös-csábos fuvolaszóra, sem erőszakra.

Nem vagyunk mi világcsavargók... kiknek ott a hazájuk, ahol harács, vagy jobb falat akad. Bennünk isten alkotta nemes melegséggel érző szív dobog, kiknek drága az a föld, hol bölcsőnk ringott. hová gyermekkorunk megannyi kedves emléke fűz, hol küzdünk és élünk, hol őseink sírjai domborulnak. akik mellé egykor mi is nyugovóra akarunk térni. Nem hagyjuk magunkat elszakítani attól a magyar hazától, amelynek szent földjét hősi küzdelemben derék őseink vére áztatta, becsületes munkában verejtékük öntözte, melyet nyugvó poraikkal megszenteltek, és amelyhez drága emlékükkel — minket unokáikat — elszakíthatatlanul és örökre hozzáláncoltak.

64 Mutterland, anyaország, célzás a birodalmi Németországra. A Vaterland szó hazát jelent. Itt Magyarországra utal.

Amikor tisztelettel ismételten kérjük, hogy bennünket a szóban levő jegyzékből töröltetni, illetőleg a kilátásba helyezett sorozáson való megjelenés alól felmenteni méltóztassék, bátrak vagyunk utalni arra a körülményre, hogy ez a sorozás községünkben, Dorogon folyó hó 27-én lesz, amiért is kegyes intézkedését megfelelő időben megtenni méltóztassék.

Igaz ügyünk méltányos elintézésében bízva, magyar voltunkat és hazánkhoz törhetetlen ragaszkodásunkat névaláírásunkkal újból megerősítve vagyunk.[65]

Dorog, 1944. június 15-én.
Hazafias tisztelettel:

Bauer Márton
Stein Ferenc
Lalzinger János
Stein János
Pfluger Sebestyén
Halbauer János
Bauer János
Weih Sebestyén
id. Pimtner Márton
Osznald Sándor
Bauer István
Ritthing József
Binder Rudolf
Puchner József
Till József
Bauer János
Wágner Károly
Puchner Márton
Puchner János
Berbezich József
Mayer Mihály
Kitzing Mátyás
Salzinger József
Till Márton
Schmidt Mihály
Wich Ferenc
Kárer József

HIL HM Miniszteri tudakozó iv. 2204. 1944. — Eredeti tisztázat.

65 Az ilyen és hasonló jellegű állásfoglalások ebben az időben meglehetősen ritkák.
Jellemző, hogy a magyar kormány még az ilyen megindító esetek kapcsán sem volt hajlandó lépéseket tenni a Volksbund túlkapásainak megakadályozására. Fontosabb volt számára a nácik jóindulata, mint állampolgárainak élete.
A HM-ben 1944. VII. 27-én a következőket írták az ügydarabra: „A beadványban szereplők legnagyobb részét a helyi elbíráló bizottság németnek minősítette s mint ilyeneknek sorozását már korábban elrendeltük. Besorozásuk esetén a németek részére rendelkezésre bocsátásra jönnek figyelembe."

87
(1944. június 17)

A SZEGEDI V. HADTESTPARANCSNOKSÁG BIZALMAS PARANCSBAN TÁJÉKOZTATJA ALÁRENDELT ALAKULATAIT ARRÓL, HOGY A BÉKEPÁRT UTASÍTÁST ADOTT TAGJAINAK LŐFEGYVEREK SZERZÉSÉRE A HONVÉDSÉG TAGJAITÓL

A „Békepárt" lőfegyverek szerzésére kiadott utasítása.

676/eln. I. ny. ao. — 1944.

A honv. vkf. úr értesítése szerint a „Békepárt" fedőnév alatt működő Kommunisták Magyarországi Pártjának Központi Bizottsága oly értelmű utasítást adott tagjainak, hogy minél nagyobb számmal szerezzenek lőfegyvereket. A fegyverek beszerzése végett utasította tagjait, hogy honvédegyéneket hívjanak meg nyilvános helyekre vendégségbe, ott itassák le őket, majd pedig a náluk levő fegyverzetet vegyék el.

A fentiekkel kapcsolatban a legénységet oktassa ki.

Fegyverzet elvesztése esetén a Ny. és K. ti. a nyomozást ebben az irányban is vezesse be, s a fegyverzet elvesztését egyidejűleg a hdt. pság. nv. ao-hoz haladéktalanul jelentse.

HIL Parancsgyűjtemény. Szegedi V. honv. hdt. pság. 32. Bizalmas Hadtestparancsnoksági Parancs. 1944. június 17.

(1944. június 19)

A SZEGEDI V. CSENDŐRKERÜLET UTASÍTÁSA KÖZLI, HOGY A PARTIZÁNOK REJTEGETŐIT A JÖVŐBEN SÚLYOSABB, SZÜKSÉG ESETÉN HALÁLOS ÍTÉLETTEL FOGJÁK SÚJTANI

856.
kt. — 1944./

A m. kir. belügyminiszter úr folyó hó 13-án kelt 28.068/Res. XX. 1944. számú rendelete, illetőleg a B M úrnak a honvéd vezérkar főnökének bíróságához intézett átirata szerint, Bácskában a partizánrejtegetés újból erőteljesebbé vált.

Az események jövőbeli alakulása során ennek a jelenségnek további erősbödésével számolnunk kell. Ezért a partizánrejtegetőkkel szemben a lakosság nyugalmának feltétlen biztosítása, a közbiztonság védelme érdekében komolyabb, súlyosabb — szükség esetén halálos — ítéletek meghozása látszik szükségesnek.

Ily módon, ha nem is lesz kiirtható, de minden bizonnyal jótékonyan lecsökkenthető az alattomos partizánrejtegetések száma. Konkrét esetekben a nyomozásnak lelkiismeretes körültekintéssel módjában áll annyi bizonyítékot összegyűjteni, ami elegendő a rejtegetővel szemben a *bűnrészesség* megállapításához, ezáltal súlyosabb — szükség esetén halálos — ítélet alkalmazásához.[66]

Nem vitás, hogy a partizánrejtegető a hűtlenség bűntettében a Btk.-nak a *részesség* fogalma alá tartozó káros tevékenységet fejt ki. A részes büntetése pedig a tettesével arányos elbírálás alá esik.

66 Világos beszéd, amelyet csak így lehet érteni: Csendőrök! Csak rajtatok múlik annyi „bizonyíték" összegyűjtése, melynek alapján bárkit halálra lehet ítélni. Az ilyen vád szerint végrehajtott sok kivégzés bizonyítja, hogy a csendőrök „értelmes" végrehajtói voltak ennek az utasításnak.

1940. aug. 9-ike óta az ország egész területén — a visszacsatolt területeken a felszabadulás időpontjától kezdve — hűtlenség bűntettére, annak kísérletére, az elkövetésre irányuló szövetségre és felhívásra a rögtönbíráskodás érvényben van. Tehát a partizánrejtegető statáriális eljárás alá vonható, illetve a partizán által elkövetett hűtlenség bűntettében válik részessé.

Az említett területeken már köztudomású, hogy a partizánok — tevékenységüknek akár kezdeti, akár fejlődési folyamatában — legtöbbször illegális néven, külön e célra elkészített, csak nehezen felderíthető rejtekhelyeken bújkálnak, így e téren senki sem védekezhetik hatályosan tudatlansággal.

Az őrs és a nyomozó alosztály-parancsnokságokat nyomatékosan felhívom a partizán-rejtegetők bűnrészességének megállapításához szükséges adatok részletes kinyomozására.

(Olvashatatlan aláírás)

HIL Szegedi 5. csendőrker. pság. Madarasi őrs. 213. 1944. — Sokszorosított másolat.

89
(1944. június 19)

A PÉCSI HADTESTPARANCSNOKSÁG TÁVIRATI TÁJÉKOZTATÓJA A KAPOSVÁRI 10. GYALOGHADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁGA RÉSZÉRE JUGOSZLÁV ÉS MAGYAR PARTIZÁNBRIGÁDOK TÁMADÁSÁRÓL

Alkalmi egyén jelenti június 22-én: A partizánok június hó 19-én több brigádnyi erővel megtámadták és elfoglalták . . .[67] (Eszéktől DNy-ra kb. 25 km-re) községet. Állítólag a védők közül kb. 450 halott volt. A harcban részt vett a 17. partizánbrigád, amelynek parancsnoka Risutics nevű egyén, és a magyar partizánbrigád, melynek parancsnoka Katona nevű személy. Ez a támadó csoport a község elfoglalása után a Nasice-Eszék-i műút mentén Poganovci, Bracevci és Martinci községekben[68] helyezkedett el. Felszerelése állítólag igen jó. Az utóbbi időben ugyanis légi úton jelentős utánpótlási anyagot kaptak . . .

HIL Kaposvári 10. honv. gy. ho. Kt. 3783. 1944. — Távirat.

67 Olvashatatlan szó.
68 Kisközségek a Nasice—Osijek (Eszék) útvonal mentén.

90

(1944. június 22)

A KAPOSVÁRI 10. GYALOGHADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁG ALÁRENDELT ALAKULATAI RÉSZÉRE KÜLDÖTT HELYZETKÖZLÉSE MAGYAR PARTIZÁNOKRÓL IS EMLÍTÉST TESZ

... Varasd környékén állítólag 800 gp-t kaptak a partizánok légi úton. A partizánok soraiba kényszerített magyarokat a 16. brigádba[69] osztják be.

... Podgorci (Bjelovar-tól ÉNy 10 km) község környékén egy 600 főnyi magyar partizánbrigád tartózkodik, néhányan közülük magyar egyenruhában.

... Cresnjevica (Barcs-tól DNy-ra 24 km), Kozarevac, Sedlarica-n három partizán zlj. tartózkodik. Egy-egy zlj. létszáma 230 fő, ebből 4 tiszt. Ti-ek és thts-ek fegyverzete géppisztoly. Zlj-anként 1—2 gp., 5—6 gsz. Zlj-anként 25 fő 10—14 éves fiút alkalmaznak hírvivőként. Ezek között vannak a bekényszerített magyarok is.

... Kriznica (Pitomaca-tól K 8 km). A Dráván inneni területről csak a partizán érzelműeket engedik át. Állítólag itt akarnak magyar területre betörni.

Hop., vkf. szolgálatilag távol:
(Olvashatatlan aláírás)

HIL Kaposvári 10. honv. gy. ho. Kt. 3702. 1944. — Fogalmazvány.

69 A magyar partizánbrigádot a 16. hadosztályba sorolták be. A partizánhadsereg nem bekényszerítettekből, hanem önkéntesekből verbuválódott. A horthystáknak nehezére esett annak beismerése, hogy vannak magyarok, akik a fasiszták ellen harcolnak.

91

1944. június
(1945 október 22)

DR. LÁNYI ALADÁR SZÁZADOS NYILATKOZATA ARRÓL, HOGY A NÉMETELLENES KIJELENTÉSEIÉRT HONVÉDDÁ LEFOKOZOTT TÖMÖSI FERENC SZÁZADOS RÉSZT VETT A SZOVJET PARTIZÁNOK ÉS A MAGYAR HONVÉDEK KÖZÖTTI ELLENSÉGESKEDÉS MEGSZÜNTETÉSÉBEN

Budapesti 1. honv. kerületi parancsnokság bírósága.

Nyilatkozat

Alulírott dr. Lányi Aladár a budapesti I. honv. kerületi parancsnokság bíróságához beosztott hadbíró százados büntetőjogi felelősségem tudatában az alábbiakat jelentem ki:

1944. évi június havában a hadműveletekben mint a VI. honv. hadtest parancsnokság bíróságának a vezetője vettem részt.

Ezidőben a partizántevékenység Tatarow[70] és környékén — ahol a hadtestparancsnokság törzsszállása volt — oly nagymérvű volt, hogy arra a meggondolásra késztetett, miszerint a partizánokkal valami módon megegyezést kell létrehozni.

A megegyezés megvalósításának módozatai érdekében érintkezésbe léptem Tömösi Ferenc, akkor honvéddá lefokozott vezérkari századossal[71] és a lehetőségeket vele részletesen megtárgyaltuk, mely után javaslatot tettem hadtestparancsnokomnak, vitéz Farkas Ferenc altábornagynak, aki a javaslatot el

70 Nadvornától D-re 32 km-re.
71 Tömösi lefokozásáról szóló hadbírósági ítéletet lásd a névmutatóban, a neve mellett megjelölt oldalon.

is fogadta.[72] Ezután orosz nyelvű felhívást bocsátottam ki, aminek eredményeképpen a tárgyalások fel is lettek véve, s azok arra az eredményre vezettek, hogy ez időtől kezdve a partizánokkal a magyarok részéről összetűzés soha nem volt.[73]

Erről a megállapodásról a német parancsnokságok tudomással nem bírtak.

A fentiek részletes leírása a VI. hadtest naplójában az orosz nyelvű felhívás egy eredeti példányának csatolása mellett feltalálható.

Ennek a megegyezésnek az előkészítésében Tömösi Ferenc, akkor honvéd, igen tevékeny részt vett.

Budapest, 1945. évi október hó 22-én.

Dr. Lányi Aladár hb. szds. s. k.

HIL HM eln. Szám nélkül. Lymbus. 1945. — Másolat.

72 Vitéz Kisbarnaki Farkas Ferenc altábornagy a második világháború végén a felszabadító Vörös Hadsereg elől a fasiszta német hadsereggel nyugatra menekült, ahol angolszász hadifogságba került. Közvetlenül a világháború befejezése után, 1945 nyarán a fasiszta magyar katonai emigráció élére állt. Mint a „Magyar Harcosok Bajtársi Közössége" (MHBK) — fasiszta emigrációs katonai és politikai egyesület — vezéregyénisége jelenleg is szervezi a Magyar Népköztársaság és a szocialista világrendszer országai ellen irányuló kémkedést, diverzáns aknamunkát, melynek anyagi dotációját az Amerikai Egyesült Államok fedezi. Kisbarnaki Farkas Ferenc jelenleg a Német Szövetségi Köztársaságban él.

73 Megerősíti ezt az állítást Bohus Sándor nyilatkozata, aki ebben az időben a Csukás őrnagy parancsnoksága alatt álló hadtestközvetlen hírzászlóaljnak volt a katonája Tatarovban (HIL Pgy. Cs/60.).

92

1944. június—1944. július
(1944. október 27)

A BUDAPESTI I. HONVÉD HADTESTPARANCSNOKSÁG BÜNTETŐINDÍTVÁNYA ERŐS TIBOR ÉS DR. RICHTER KÁROLY ELLEN, AKIK TUDTAK A JUGOSZLÁV PARTIZÁNOKHOZ VALÓ ÁTSZÖKÉSI TERVEKRŐL

Büntetőindítvány

Büntetőindítványt teszek az 1944. évi július hó 16-tól 1944. évi szeptember hó 11-ig előzetes letartóztatásban volt, azóta 1944. október 27-ig vizsgálati fogságban volt, s jelenleg szabadlábon levő

I. Erős Tibor ...

és

II. Dr. Richter Károly ... ellen

az Élt. 69. § I. bek.-be ütk. feljelentési kötelezettség elmulasztásának bűntette miatt, amelyet azáltal követtek el, hogy

Budapesten, 1944. évi június—július havában, közelebbről meg nem határozható időben, bár olyan időben vettek hitelt érdemlő tudomást arról, hogy az 1930. III. tc. 59. § 1. bek. 4. pontjába ütk. hűtlenség bűntettének elkövetése céloztatik, azáltal, hogy Szabó Gusztáv p. e. a magyar állam és szövetségese fegyveres erejének szándékosan hátrányt, az ellenségnek pedig szándékosan előnyt okozni szándékozik oly módon, hogy Kontler Kázmér és Grosszmann Nándor p. e.-kel a Horvátországban működő Tito-féle partizánokhoz való átszökésre szövetkezett — amidőn annak megakadályozása még lehetséges volt, arról a hatóságnak jelentést nem tettek.

A büntetés kiszabását az 1930:III. tc. 69. § 1. bek. alapján indítványozom.

Indítványozom továbbá:

1. a főtárgyalás megtartását és terheltek megidézését,

2. Szabó Gusztáv tanúkénti elővezetését a Conti utcai Büntető Intézetből, végül

3. a vonatkozó bűnperiratok felolvasását.

Jutvay hb. fhdgy.
nyom. vez. s. k.

HIL HM szám nélkül. Lymbus. 1944. — Másolat.

93
(1944. július 17)

A PÉCSI IV. HONVÉD HADTESTPARANCSNOKSÁG ÁTIRATBAN KÖZLI SOMOGY ÉS BARANYA MEGYE FŐISPÁNJÁVAL, HOGY A BUDAPESTI ZSIDÓK TITO PARTIZÁNJAIHOZ SZÖKNEK, ELRENDELI AZ IDEGENEK FOKOZOTTABB ELLENŐRZÉSÉT

M. kir. pécsi IV. honvéd hadtestparancsnokság. 8726. szám. eln. I.—1944. Budapesti zsidók szökése Titóhoz. Méltóságos Főispán Úrnak, Kaposvár, Pécs. 1944. évi július hó 17-én.

A BM. közbiztonsági osztályának értesítése szerint a budapesti zsidók igen nagy számban, a megkülönböztető jelzésük levétele után, a hadtest területén keresztül is a horvátországi Tito-csapatokhoz szökdösnek. A határvadász- és csendőrpság-ok már megfelelő utasítást kaptak a fokozott ellenőrzésre. Kérem szíves intézkedését, hogy — különösen a határsávba eső községekben — az idegen ellenőrzést (vasútállomásokon, autóbusz megállóhelyeken) a polgári közigazgatási szervek is fokozottan szervezzék meg. Megküldöm Baranya és Somogy vármegye főispán urainak.[75]

A szab.-on levő hdt. pk. helyett:

(Olvashatatlan aláírás)

Kaposvári Állami Levéltár. Lengyeltóti főszolgabírói iratok. 4912. 1944. Másolat.

75 A IV. hadtestparancsnokság utasítása nyomán Somogy megye főispánja elrendelte, hogy „a gyanús elemeket igazoltassák, s akik magukat minden kétséget kizáró módon igazolni nem tudják, haladéktalanul adják át az illetékes határvadász vagy csendőri szerveknek".

1944. július 27
(1944. július 28)

AZ M. KIR. RENDŐRSÉG BUDAPESTI FŐKAPITÁNYA A SÁGVÁRI ENDRE[76] MEGGYILKOLÁSÁBAN RÉSZT VETT RENDŐRÖKET KITÜNTETÉSRE JAVASOLJA HORTHY KABINETIRODÁJÁNAK

Folyó évi július hó 27-én 19 óra 45 perckor a csillaghegyi nyomozó csoportnál szolgálatot teljesítő Cselényi Antal detektív, Kristóf László és Palotás Ferenc csendőrnyomozók, hosszú megfigyelés után, Budapest területén nyomára jutottak dr. Ságvári Endrének, aki már mintegy hét éve földalatti baloldali szervező munkát végzett és vezetett. Nyomon követték és a XII. ker. Szép Ilonai vasúti kocsiszín mellett levő Nagy Bélaféle cukrászdában egy állítólagos Szabados nevű kommunista társával figyelés alá vették, majd őket elfogni igyekeztek. Elfogásuk után motozás, illetve bilincselés közben dr. Ságvári Endre, aki izmos férfi, hirtelen dulakodni kezdett és a szomszéd asztalon levő aktatáskájához kapott, onnét önműködő

76 Ságvári Endre (1913—1944) Budapesten, értelmiségi családból származott. Érettségi, majd az egyetem jogi karának elvégzése után a városházán tisztviselői állást kap. Ebben az időben iratkozik be a szociáldemokrata pártba és kapcsolódik be az ifjúsági mozgalomba. Rövidesen az Országos Ifjúsági Bizottság (OIB) belső munkatársa, majd Kulich Gyula letartóztatása után, s az 1937. szeptember 17-i Tompa utcai nyilaselienes akció vezetéséért kapott 8 hónapos börtönbüntetéséből szabadulva, 1941 elején az OIB vezetője lesz. A párt útmutatásai alapján irányítja az ifjúsági mozgalmat, s kiváló szervezőjévé válik a függetlenségi tömegakcióknak. Szerkesztője az 1944. március 15-én megjelent „Béke és Szabadság"-nak, a Békepárt lapjának. Két illegális nyomdát szervez a pártnak. Az 1944. március 19-én bekövetkezett német megszállás után az ellenállási mozgalom egyik vezetője lesz. 1944. július 27-én a Budakeszi úti Nagy-féle cukrászdában — egy illegális találkozó alkalmával — nyomozók törnek rá, s a velük vívott tűzharcban hősi halált hal. A Békepárt röplapján így búcsúzik mártírjától:

„Ságvári Endre úgy halt meg, ahogy élt: harc közben. Utat mutatott életével — példát mutatott most halálával. Fegyverrel kell szembeszállnunk a bérgyilkos söpredékkel, amely a terror és népcsalás minden eszközével taszítja sírba nemzetünket!

Harcoljatok Ságvári Endre szellemében, akit élete és halála a magyar nép szabadsághősévé avatott."

pisztolyát előrántotta és rögtön tüzelt. Lövéseivel Cselényi Antal detektívet a jobb vállán, Kristóf László csendőrnyomozót a jobb combján súlyosan megsebezte, míg a hatósági közegek segítségére sietö Pétervári János rendőrőrmester gépkocsivezetőt, haslövéssel életveszélyesen találta.

A lövések leadása után dr. Ságvári Endre a helyiségből kimenekült, de a Palotás Ferenc csendőrnyomozó és a sebesülten utána futó Cselényi Antal detektív lövéseitől eltalálva holtan összeesett. Dr. Ságvári Endre Szabados nevű társát sikerült elfogni.

A sérültek közül Pétervári János rendőrőrmester állapota haslövése következtében annyira súlyos, hogy életben maradása kétséges.

Erre, valamint arra a körülményre tekintettel, hogy a kitüntetések soron kívüli adományozása a két karhatalmi testület tagjaira igen buzdító hatással lenne, a belügyminiszter úr utasítása, valamint a csendőrség felügyelőjének, végül a honvédelmi minisztérium csendőrségi osztályának szóbeli hozzájárulásával is a négy kitüntetési javaslatot Kormányzó Úrhoz soron kívüli előterjesztés végett mély tisztelettel felterjesztem.

Budapest. 1944. évi július hó 28-án.

(Olvashatatlan aláírás)
főkapitány

OL BM eln. 2. tét. 5715. 1944. — Eredeti tisztázat.

95

1944. nyara — 1945. február
(1945. június 11)

PÁLFFY GYÖRGY ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE AZ ELLENÁLLÁSI MOZGALOMBAN KIFEJTETT TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Az ellenállási mozgalomban való részvételem leírása

Az ellenállási mozgalomba aktívan közvetlenül 1944. március 19-e után kapcsolódtam be egyrészt mint az eddig legális, de a fenti időponttól föld alá kényszerült Kisgazdapárt tagja, melynek országos nagyválasztmányi és budapesti intéző bizottsági tagja voltam, másrészt az illegális Békepárt, később a Kommunista Párt révén, amelynek korábbi kapcsolatok után 1944. nyarán tagja is lettem.

Kisgazdapárti vonalon kapcsolatban voltam a párt vezetőjével, Tildy Zoltánnal,[77] akit illegalitása alatt többször felkerestem, valamint családjával, amelyről viszont veje, dr. Csornoky Viktor, jelenleg nemzetgyűlési képviselő és felesége, Tildy Erzsébet 1944. késő nyarán kb. két hétig illegalitásban nálam laktak. Tildy Zoltánt tájékoztattam és tőle átvettem a Kisgazdapárt véleményét egyes kérdésekben. 1944. szeptemberében elkísértem őt Szakasits Árpád és Vörös János akkori vezérkari főnökkel való első találkozására.

A Békepárt, illetve Kommunista Párt vonalán kezdetben, közvetlenül a Magyar Front megalakulása után, a katonai pro-

77 Tildy Zoltán (1889—1961) 1930-ban részt vett a Független Kisgazdapárt megalapításában, az 1930-as évek végétől ügyvezető elnöke volt. 1942-ben tagja volt a Történelmi Emlékbizottságnak. 1944-ben csatlakozott a Magyar Fronthoz. 1945 novemberétől miniszterelnök. 1946—48-ban köztársasági elnök. Politikája arra irányult, hogy az ország demokratikus átalakítását polgári keretek közé szorítsa. 1956 októberében aktív szerepet vállalt az ellenforradalmi lázadásban, ezért a Legfelsőbb Bíróság népbírósági tanácsa hatévi börtönbüntetésre ítélte. Hátralevő büntetését az Elnöki Tanács 1960-ban felfüggesztette.

pagandát vezettem az erre a célra beszervezett csoportommal, amely állott a következőkből:

dr. Novák Károly miniszteri titkár,
jelenleg a sopronkőhidai fogházból útban hazafelé,

dr. Décsi Gyula, jelenleg rendőrfogalmazó a politikai rendőrségen,

Ravasz Károly jogszigorló és ez utóbbinak néhány diáktársa.

A még meglevő röpiratokat az 1. sz. melléklet alatt csatolom. Ezeket a röplapokat egy kivételével (a IX. 1-i) én írtam[78] és kezdetben 1000, majd 2000 körüli példányszámban készítettem el a Békepárt, majd a Kommunista Párt illegális sokszorosítóján. A beborítékozást, lebélyegzést és postázást fenti csoport végezte összeírt címjegyzék és megszerzett hivatalos elosztók alapján, kezdetben velem együtt, később amikor a szervezés és az akciók irányítása jobban lekötött, külön az én irányításom alatt.

Párhuzamosan a propagandamunkával folytattam a Békepárt, illetve később a Kommunista Párt megbízásából a szervező munkát 1944. októberétől kezdve, mint a Kommunista Párt katonai bizottságának vezetője. Irányításom alatt dolgoztak kommunista párttagok és mások, névszerint:

dr. Novák Károly, később az utóbbi helyett

Kovács (Fehér) Lajos,[79] jelenleg a budapesti politikai rendőrség helyettes vezetője,

Sólyom László[80] ny. százados, jelenleg Bpest rendőrfőkapitánya.

78 A röplapok az irat mellékleteként, a jelzetben megadott helyen találhatók.

79 Életútjára lásd: Új magyar lexikon. 2. kötet, 297. old.

80 Sólyom László (1909—1950), katonai iskoláit Kőszegen és Budapesten végezte. A Ludovika Akadémián 1931 augusztusában hadnaggyá avatták. Miskolcra került csapatszolgálatra a IV. tábori tüzérezredhez. Egy évet Franciaországban külföldi szolgálatban töltött. A hadiakadémiát, 1939-ben, mint évfolyamelső végezte el. Székesfehérvárra helyezték mint vezérkari századost. 1941 nyarán a szovjet hadüzenetkor kilépett a honvédség kötelékéből s az Egyesült Izzóban helyezkedett el. Ekkor már kapcsolata volt az illegális kommunista párttal. A Magyar Kommunista Párt Katonai Bizottságában Pálffy Györggyel dolgozott együtt az ellenállás megszervezésén. 1944. november 18-án egy illegális találkozón elfogták, de sikerült megszöknie. A felszabadulás után a budapesti rendőrség főkapitánya lett. 1946-ban visszakerült a Magyar Néphadsereghez, ahol tábornoki rangban 1950. május 21-ig magas beosztásokban dolgozott. 1950. augusztus 19-én koholt vádak alapján kivégezték.

Szervezkedésünk két irányú volt:

1. Kis akciócsoportok szervezése, felfegyverzése, anyaggal való ellátása és bevetése német- és nyilasellenes akciókra.

2. Tömegszervezés, fegyveres felkelés céljából.

ad 1. 1944. szeptemberétől 1945. januárig vezetésem alatt váltakozóan 3—5 csoport, egyenként 3—6 főből működött az alábbi, ellenőrzött eredménnyel:

a Gömbös-szobor felrobbantása,

kb. húsz esetben német teherautók, vontatók, tábori lövegek felrobbantása,

6—8 esetben kézigránátos támadás német járművek ellen,

3 esetben az Andrássy úti nyilasház őrsége, illetve földszinti termei ellen, valamint az angyalföldi nyilas ház ellen.

6 esetben vasúti pálya megszakítása, robbantása a budapesti körvasút területén, illetve Kelenföld környékén (ebből egy esetben, egy este, 18 helyen a Déli összekötő híd és a Kelenföldi pályaudvar között).

3 esetben felrobbantása beépítésre váró német páncélos géppuska állásoknak,

a Városi Színházban tartott nyilas nagygyűlésen két robbantás, amely a gyűlés további folytatását meg is hiúsította,

a Kossuth Lajos utcai nyilas könyvesbolt felrobbantása.

Az akciócsoportok vezetői felé összekötőm volt az említett Kovács (Fehér) Lajos. A fegyvereket a csoportok felfegyverzésére és a robbanóanyagot részben az ellenállási mozgalom más szerveitől, részben katonai alakulatoktól szereztük, illetve a Gömbös szobor esetében Makay Miklóstól, a NITROCHEMIA igazgatójától kértem és kaptam.

ad 2. A fegyveres felkelés céljából folyó tömegszervezés három irányú volt:

a) a Kommunista Párt által megmozgatható munkástömegek megszervezése, ezt Apró Antalon,[81] jelenleg a Magyar Kommunista Párt központi vezetőségének tagján, nemzetgyűlési képviselőn és Bartán, a párton belül akkor a Vasasok vezetőjén keresztül irányítottam.

81 Új magyar lexikon 1. kötet. 137. old.

b) A társadalom különböző köreiből (egyetemi hallgatók, nemzetőrségek, később kisegítő karhatalmi alakulatok, miniszteri és más hatósági tisztviselők, tartalékos tisztek stb.) különböző ellenállási csoportok megszervezése, nyilvántartása, tájékoztatása, fegyverrel és anyaggal való ellátása.

c) A Honvédség különböző egységeinek beszervezése, amit mindhárman csináltunk. Így pl. beszerveztük a 207/2. légvédelmi ágyús üteget a nagyrákosi gyakorlótéren, az ún. szállító századot Budán, egy pályaudvar őrségét, amely később az újpesti összekötő híd őrsége lett.

Mindez a szervezkedés a Magyar Front által erre a célra alakított Felszabadítási Bizottság munkáján belül, illetve ahhoz csatlakozva folyt. Ennek megalakulásakor szervezeteink nevében tárgyaltam a Felszabadító Bizottság katonai vezetőivel. Először külön-külön Révay Kálmán századossal és Radványi hmtk. őrnaggyal, majd a kezdeményezésemre összehívott, az általam megjelölt lakáson megtartott értekezleten Nagy Jenő ezredessel. Tarcsay Vilmos századossal, Szemes repülőőrnagygyal, Kővágó József hmtk. századossal, valamint Radványival és Révayval. Ezen az értekezleten, amelyen rajtam kívül még Sólyom László vett részt, kapcsoltuk be a szervezetünket a Kiss—Nagy-féle szervezkedésbe. Az ezt követő második tárgyaláson Kiss János altábornagy, Nagy Jenő ezredes, Almásy Pál hmtk. ezredes, Radványi és Szemes vettek részt rajtam és Sólyom Lászlón kívül. Ezen a tárgyaláson a szervezkedés további módjait, a szükséges biztonsági szempontokat, a kidolgozandó terveket beszéltük meg, illetve a párt nevében tájékoztattam a megjelenteket a párt által beszervezett erőkről és ismertettem a párt felfogását az egyes kérdésekben. A Kiss-Nagy-féle szervezkedésben részt vettek nagy részének elfogatása után, a kommunista párt önállóan folytatta további ez irányú munkáját.

1944. október 9-e óta úgy én, mint feleségem illegalitásban éltünk külön-külön, hamis papirokkal. Illegalitásba azért kényszerültem már október 9-én, mert akkori felettesemet pártvonalon, Horváth Mártont, a Központi Vezetőség egyik tagját, aki jelenleg a „Szabad Nép" felelős szerkesztője, október 7-én

elfogták. Ezután december elejéig, elfogatásáig Rajk László,[82] majd utána Kádár János[83] központi vezetőségi tagok voltak feletteseim, illetve az összekötők a katonai szervezet és a pártvezetőség között.

1945. június hó 11-én.

Pálffy György[84] vk. alez.
Rajk László
Kádár János
Horváth Márton
Sólyom László
Fehér Lajos

HIL HM eln. 28156. 1945. — Eredeti tisztázat.

82 Rajk László (1909—1949) 1930-ban kapcsolódott be a munkásmozgalomba. Magyar—francia szakos tanárnak készült, de tanulmányait nem folytathatta. Építőmunkásként dolgozott. A Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége kommunista frakciójának egyik vezetője volt. 1937-ben Spanyolországba ment, ahol a nemzetközi brigád magyar zászlóaljának politikai biztosaként harcolt.

A Spanyol Köztársaság leverése után, 1939—41-ben Franciaországban internálták. 1941-ben a párt utasítására hazatért. Hamarosan letartóztatták, s csak 1944 szeptemberében szabadult ki. A párt központi bizottságának titkára és a Magyar Front egyik vezetője lett. Nagy szerepe volt a két munkáspárt képviselői által elfogadott 1944. október 10-i közös határozat megalkotásában. 1944 decemberében a nyilasok letartóztatták, Sopronkőhidára, majd Németországba hurcolták.

1945 májusában érkezett haza. Tagja lett a MKP Központi Vezetőségének és a Politikai Bizottságnak. Az MKP budapesti pártbizottságának titkára volt. A párt főtitkárhelyetteseként is dolgozott. 1945 végétől belügyminiszter, 1948 augusztusában külügyminiszter volt. 1949 májusában koholt vádak alapján letartóztatták, provokációs bűnper során 1949 szeptemberében halálra ítélték és kivégezték.

83 Életútját lásd: Új magyar lexikon 4. kötet, 7. old. és Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1935—1945. Kossuth Könyvkiadó, 1964. 670. old.

84 Pálffy György (1909—1949) tanárnak készült, de a katonai pálya jobban vonzotta és hivatásos katona lett. 1932-ben fejezte be tanulmányait a Ludovikán. Pécsett, majd Kecskeméten szolgált. A vezérkari akadémiát Olaszországban, Torinóban végezte. Hazatérése után németellenes cikket írt a „Magyar Szemle" részére, melynek közlését a vezérkar nem engedélyezte. 1937—39-ben a Hadiakadémián tanult. Később kilépett a szolgálatból és az Egyesült Izzóban helyezkedett el. Két év elteltével már a vállalat cégvezetője volt. 1943-tól kapcsolatban állt a kommunista párttal. A párt utasítására belépett a Kisgazdapártba. 1944 őszén a Magyar Kommunista Párt Katonai Bizottságának lett a vezetője. Nagy érdemei voltak a budapesti ellenállási mozgalom szervezésében és irányításában. Az illegális munkát a főváros ostroma alatt is mindvégig folytatta.

A felszabadulás után megszervezi a HM katonapolitikai osztályát, s annak vezetője lesz. Később a határőrség országos parancsnoka volt. 1948-ban a néphadsereg felügyelőjévé nevezik ki, s a honvédelmi miniszter helyettese lesz. Tagja volt a párt központi bizottságának. 1949-ben letartóztatták és koholt vádak alapján kivégezték.

A MAGYAR FRONT RÖPLAPJA AZ ORSZÁG SÚLYOS HELYZETÉBEN CSELEKVÉSRE SZÓLÍTJA FEL A NEMZETET

Magyarok!

Megindult a világ népeinek döntő rohama a német zsarnokság ellen. Nyugaton partra szálltak az angolszászok és hatalmas rést vágtak az európai börtön „bevehetetlen" falán. Délen elfoglalták Rómát és gyors iramban üldözik a patkányként menekülő német banditákat. Keleten már kezdetét vette a Vörös Hadsereg félelmes erejű támadása. Porba omlott Hitler utolsó reménye: egyszerre kell szembenéznie az angolszászok és a szovjet győzedelmesen előnyomuló haderőivel. Az ötéves háború és a tizenegy éves náci rémuralom végéhez közeledik.

Magyarok! Ne kövessük a fasizmust a gyalázat és a pusztulás útján! Az invázió megadja az utolsó lehetőséget hazánk megmentésére. A három fronton szorongatott száz sebből vérző németek kénytelenek kivonni az országból a hazánkat megszállva tartó haderő nagyrészét. Itt az idő a német megszállók kiűzésére, a hazaáruló Sztójay—Imrédy söpredék elkergetésére...

A németek hanyatt-homlok menekülnek a frontokon és maguk helyett rosszul felszerelt honvédeink százezreit hajtanák a Vörös Hadsereg ellen, a biztos pusztulásba.

Ebben a súlyos helyzetben a demokratikus pártok szövetsége,

a Magyar Front cselekvésre szólítja a nemzetet!

Honvédek! Tisztek, altisztek, legénység! A Hitler-banditák nagy része kénytelen kitakarodni az országból. Tőletek függ, hogy meddig úr a gyűlölt sváb hazánk földjén! Tőletek függ, hogy néhány ezer SS és Gestapo-pribék egy maroknyi becs-

telen áruló segítségével meddig herdálhatja szabadon népünk vérét és kenyerét! Ne védjétek a pusztuló Hitler zsarnokságot a Kárpátokon! Forduljatok szembe a német elnyomókkal! A meginduló keleti támadás alkalmat ad, hogy csatlakozzatok a Vörös Hadsereghez! Harcoljatok együtt Tito néphadseregével! Csak így változtathatjátok át vereségünket győzelemmé!

A veszély órájában a Magyar Front harcba hív minden magyart, bárhol is állt, bármit is tett eddig.

Azokat is, akik a szovjetellenes propaganda hazugságok hatása alatt a német megszállókat és ügynökeiket szolgálták. A döntés órájában látniuk kell, hogy nemcsak hazánk sírját ássák meg, hanem a magukét is.

Azokat is, akik közönyből, vagy gyávaságból segítik a németet. Az utolsó órában tegyék félre közönyüket, vetkőzzék le gyávaságukat! Ma már nagyobb kockázat kiszolgálni a németeket, mint harcolni ellenük.

Mindenki felelős tetteiért a nemzet ítélőszéke előtt, amint a nemzetnek is felelnie kell magatartásáért a népek ítélőszéke előtt.

Magyarok! Az invázió közelebb hozta felszabadulásunkat. Az idő rövid! Hitler-Németország összeomlása előtt kell szembefordulnunk a meggyengült ragadozóval. Csak így biztosíthatjuk új Trianon helyett méltó helyünket a szabad nemzetek körében. Mindnyájan sorakozzatok fel a nemzeti ellenállás mozgalma mögé! Sztrájkoljatok és szabotáljatok! Ne menjetek hadiüzemekbe! Ne termeljetek, ne szállítsatok a németeknek! Rongáljátok a haditermelést és közlekedést! Ne szolgáltassátok be a terményeiteket! Akadályozzátok meg a németbérenc kormány rendeleteinek végrehajtását!

Ki a németekkel!

Pusztuljanak a hazaárulók!

Éljen a szabad, független, demokratikus Magyarország!

Magyar Front

HIL Röplapgyűjtemény. 101.

RAJK LÁSZLÓ, KÁDÁR JÁNOS ÉS HORVÁTH MÁRTON NYILATKOZATUKBAN BESZÁMOLNAK AZ MKP KATONAI BIZOTTSÁGÁNAK TEVÉKENYSÉGÉRŐL, S IGAZOLJÁK, HOGY ANNAK VEZETŐJE PÁLFFY GYÖRGY VOLT

Nyilatkozat

Alulírottak, Rajk László, Kádár János és Horváth Márton, a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének tagjai és az illegális Kommunista Párt volt Központi Vezetőségének ugyancsak tagjai, igazolják, hogy 1944. kora őszén megalakult a Kommunista Párt illegális katonai bizottsága, amelynek feladata volt a honvédség felé irányuló propaganda, német és nyilasellenes fegyveres akciók megszervezése és irányítása, valamint a fegyveres felkelés céljából való szervezkedés. Ezt a bizottságot mindenkor a Központi Vezetőség egy tagja tartotta. A bizottság a párt más szerveivel nem volt kapcsolatban. A bizottság vezetője Pálffy György volt. A Központi Vezetőség részéről kezdetben Horváth Márton, majd elfogatása után Rajk László, majd az ő elfogatása után Kádár János tartotta a kapcsolatot a bizottság vezetőjével és volt annak pártvonalon felettese.

Igazoljuk, hogy a bizottságnak az Ellenállási Mozgalomban való részvétele, a Pálffy György által leírtak, „az Ellenállási Mozgalomban való részvételem leírása" a valóságnak megfelel.

Ennek igazolására az említett leírást aláírásunkkal is ellátuk.

Rajk László s. k.
Kádár János s. k.
Horváth Márton s. k.

HIL HM eln. 28156. 1945. — Eredeti tisztázat.

1944. augusztus 8—október 26

AZ USZTA—PRISCSEPA PARTIZÁNOSZTAG[85] KATONAI ÉS PÁRTPOLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL SZÓLÓ ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS, AMELYET A PARTIZÁNMOZGALOM UKRÁN TÖRZSÉNEK TERJESZTETTEK FEL

Jóváhagyom:
A Partizánmozgalomnak a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő törzsparancsnoka, Pogrebenko ezredes.

Sztrokacs altábornagy elvtárs, a Partizánmozgalom Ukrán Törzsének parancsnoka által 1944. augusztus 1-én kiadott... számú parancsa alapján létrehoztak egy magyar partizánosztagot, amely 23 főből állt, közülük 8 partizán orosz volt.

Ugyanebben a parancsban nevezték ki Uszta Gyulát az osztag parancsnokává, aki 1914-ben született, pártonkívüli, erdész. 1941. július 27-től 1943. január 17-ig a magyar hadseregben szolgált. 1943. január 17-én esett a Vörös Hadsereg fogságába. Antifasiszta iskolát végzett Moszkvában és 1944. január 17-én került Fjodorov (csernyigovi) magasabbegységéhez, ahol 1944. május 1-ig volt. 1944. augusztus 8-án Kárpátukrajna területén másodszor vetették be az ellenség hátába.[86]

Az ellenség mögöttes területén folytatott harcért „A Honvédő Háború Partizánjának" érem 1. fokozatával tüntették ki.

Hamburger Sándort nevezték ki az osztagparancsnok politikai helyettesévé, aki 1912-ben született, közkatona, 1939 óta a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja. Tisztviselő írnok. Az ellenség hátába 1944. augusztus 25-én vetették be. Kitüntetve „A Honvédő Háború Partizánjának" érem 1. fokozatával.[87]

85 Az Uszta—Priscsepa partizánosztag Rákóczi-partizánegység néven is ismeretes.

86 Uszta Gyula altábornagy, honvédelmi miniszterhelyettes, ma a Magyar Honvédelmi Szövetség főtitkára.

87 Hamburger-Horváth Sándor ezt a bevetését megelőzően az év első felében a Pripjaty mocsarak környékén már harcolt Satanowski lengyel ezredes partizánegységének magyar csoportjában.

Az osztag törzsparancsnoka Kaznacsejev Georgij Viktorovics törzsőrmester lett, aki 1918-ban született, tisztviselő, 1943 óta az SZK(b)P tagja. A Vörös Hadseregben 1939 óta szolgál. 1941. október 3-án Kijev alatt fogságba esett, a fogságból 1941. október 25-én megszökött. 1943. február 21-én önként belépett Sitov magasabbegység-parancsnok Hruscsovról elnevezett partizánosztagába. 1944. augusztus 8-án az ellenség mögöttes területére, Kárpátukrajnába dobták le. Az ellenség hátában kifejtett harci tevékenységéért „A bátorság" éremmel és „A Honvédő Háború Partizánjának" érem 2. fokozatával tüntették ki.

A Partizánmozgalom Ukrán Törzsével való kapcsolat fenntartása céljára Uszta egységének rendelkezésére bocsátották Gatovcov és Avdonyin rádiósokat és két rádióállomást.

A Partizánmozgalom Ukrán Törzse parancsnokának, Sztrokacs altábornagy elvtársnak 1944. augusztus 10-én kelt, ... számú parancsára megalakult egy másik, 22 főből álló partizánosztag is.

Ugyanebben a parancsban kinevezték osztagparancsnoknak Priscsepa Iván Szavvics őrmestert, aki 1921-ben született, tisztviselő, 1943 óta az SZK(b)P tagja. A Munkás-Paraszt Vörös Hadseregben 1941. június 22 óta szolgál. 1942. július 7-én fogságba esett, ahonnan 1942. július 25-én megszökött és 1943. április 15-ig otthon (a csernyigovi területen) tartózkodott, ahol a Zbanackij elvtárs parancsnoksága alatt álló partizánosztag által megszervezett helyi védelemben működött. 1943. április 15-én önként belépett a Zbanackij partizánosztagba, 1943. július 23-án átment a Szalaja parancsnoksága alatt álló magasabbegységbe, ahol 1944. május 5-ig működött. 1944. augusztus 25-én osztagával együtt átdobták az ellenség hátába Kárpátukrajna területére.

Az ellenség hátában kifejtett harci tevékenységéért a „Honvédő Háború" érdemrend 2. fokozatával és a „Honvédő Háború Partizánjának" érem 1. fokozatával tüntették ki.

Az osztagparancsnok politikai helyettesévé Borhegyit nevezték ki, aki 1944. augusztus 25-én repülőszerencsétlenség áldozata lett.

Az osztag törzsparancsnokává J. J. Tatyanyenkót nevezték

ki. Ő ugyancsak az 1944. augusztus 25-i repülőszerencsétlenség következtében vesztette életét.

A Partizánmozgalom Ukrán Törzsével való kapcsolat fenntartása céljára a Priscsepa osztagnak két rádióst, M. Ja. Hajlot és Sz. I. Kotyelnyikovot, valamint két rádióállomást (RPO—2 és Szever típust) bocsátottak rendelkezésére.

Az 1944. augusztus 25-i repülőgépkatasztrófa következtében Priscsepa osztaga 9 főre csökkent, s ezek közül is 2 fő a földre érkezéskor súlyos sérüléseket szenvedett. A Partizánmozgalom Ukrán Törzsének parancsnoka, Sztokacs altábornagy elvtárs 1944. szeptember 6-án kelt parancsával Priscsepa osztagát egyesítette Uszta osztagával.

Az egyesített Uszta—Priscsepa osztag 1944. szeptember 6-án 94 főből állt.

Ettől a naptól kezdődően az osztag Uszta és Priscsepa parancsnoksága alatt állt, a politikai helyettes S. F. Hamburger, a törzsparancsnok G. V. Kaznacsajev volt.

Az Uszta—Priscsepa osztag állományának alakulása időszakonként

Dátum	Összlétszám	Parancsnoki állomány	Partizán	Közülük katonai személy	Párttagság szerinti megoszlás				Párton kívüli	Nők	Megoszlás nemzetiség szerint		
					SZK(b)P tagja	Magy. Kom. Párt tagja	SZK(b)P tagjelölt	Komszomol tag			Orosz	Ukrán	Különféle nemzetiségű
1944 8. hó	13	4	9	—	1	6	—	4	2	—	4	1	8
1944 8. hó	31	6	25	14	3	8	1	4	15	1	9	5	17
1944 9. hó	94	8	86	28	5	8	1	5	75	1	59	15	20
1944 10. hó	168	10	158	5	8	8	2	27	123	3	59	84	25

Megjegyzés: Az 1944. augusztus 25-én éjjel végrehajtott bevetés alkalmával 15 ember elpusztult. (A repülőgép ismeretlen ok következtében a cél fölé érve lezuhant és elégett.)

Az Uszta—Priscsepa osztag fegyverzete időszakonként

Dátum	Géppisztoly	Golyószóró	TT pisztoly	Géppisztoly tölt.	Puska tölt.	Kézigránát	Puska	Rádióállomás	Magyar gépfegyver	Aknavető	Trotil
8. hó	28	2	5	6000	1000	30	1	3	—	—	—
9. hó	44	2	7	20000	8000	25	11	3	—	—	225 kg
10. hó	84	17	19	5000	12000	325	200	6	3	3	25 kg

1. Az osztag harci felépítése

Abból a célból, hogy az osztagot jól lehessen vezetni és az ellenség mögöttes területén a harccselekményekben felhasználni, az osztag harcrendi felépítése a következő volt: három szakasz, szakaszonként három rajjal és egy robbantó csoporttal.

1. szakasz parancsnoka Pecserszkij Ivan Sz. gárdaszázados,
2. szakasz parancsnoka Mataszov Leonyid N. gárdaőrnagy,
3. szakasz parancsnoka Gleba Georgij Mihajlovics közkatona. A diverziós csoport parancsnoka Gordienko Viktor Ivanovics őrmester.

A harctevékenység körlete a Mukacsevótól 22 km-re[88] ke-

88 Mukacsevo körzetében tevékenykedett a szovjet Vaszilij Vaszilijevics Bujanov parancsnoksága alatt álló magyar partizánosztag is, amelynek Lencsés János volt a politikai biztosa és Cserba Lajos a törzsfőnöke. A 23 fős ejtőernyős partizánosztag 1944. október 15-én éjjel, Mukacsevótól 22 km-re északra Trstenice falu közelében ért földet, Tkankó alezredesnek, a Szovjetunió hősének támaszpontján. Feladatukat, hogy harctevékenység céljából jussanak ki Sárospatak körzetébe, nem tudták végrehajtani. Portyázásaik során több ellenséges katonát tűzharcban megsemmisítettek és fogságba ejtettek. Ez az osztag robbantotta fel az ungvári villanytelepet, amelyről a 4. Ukrán Front Hadi Tanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzsének 55. sz. hadműveleti jelentésében a következőket olvashatjuk: „Október 24-én 24 h-kor a Pogugyin parancsnoksága alatt működő robbantócsoport felrobbantotta Uzsgorodon a 600 kilowatt/óra teljesítőképességű villanytelepet. Ennek eredményeképpen megszűnt az áramellátás az ellenség számára dolgozó hadiüzemekben, vállalatokban és intézményekben."

A Bujanov vezette magyar partizánosztag 1944. október 28-án egyesült a felszabadító Vörös Hadsereggel.

letre fekvő: Szvalava, Kerecki, Duszina, Szmoligovica, Krajna Martinka, Voloszke, Csorni-Potok, Brodi, Ardanovo, Zagatje körzetekben volt.

2. Történeti tájékoztató

1944. augusztus 1-én a Partizánmozgalom Ukrán Törzsének parancsnoka, Sztrokacs altábornagy elvtárs által kiadott ... számú parancs alapján Kijev—Szvjatosino városban megalakult egy 23 létszámú magyar partizánosztag azzal a céllal, hogy az ellenség mögöttes területén, Kárpátukrajnában fejtsen ki tevékenységet.

1944. augusztus 8-án éjjel az osztag első 14 főt számláló csoportját Uszta parancsnoksága alatt Kijev repülőteréről indított Douglas repülőgéppel Novoje Szelo térségében az ellenség hátába ledobták (Mukacsevótól 15 km-re délre). Miután a csoport földet ért, az 1086 méter magas Buzsora és a 967 méter magas Martinszkij Kameny hegy körzetébe vonult (30 km-re keletre Mukacsevótól).

Augusztus 9-én a 357. német gyalogos hadosztály Novoje Szelóban (Mukacsevótól 15 km-re) állomásozó egységei értesülve az ejtőernyősök ledobásáról, hajtóvadászatot indítottak a leszállás körzetében.

Az osztag 9 főből álló második felét Hamburger Sándor vezetésével 1944. augusztus 25-én dobták le. A Partizánmozgalom Ukrán Törzse parancsnokának, Sztrokacs altábornagy elvtársnak 1944. augusztus 10-én kelt ... számú parancsára Kijev—Szvjatosino városban megalakult a második, 22 főből álló partizánosztag abból a célból, hogy az ellenség mögöttes területén, ugyancsak Kárpátukrajnában működjön. 1944. augusztus 25-ére virradó éjjel az osztagot két, Kijev repülőteréről elinduló Douglas gép dobta le az Uszta partizánosztag bázisára, az 1086 méter magas Buzsora hegy körzetébe (Mukacsevótól 30 km-re keletre). Az első repülőgép 12 embert dobott le, akik a leszálláskor szétszóródtak.

A meghatározott helyen Priscsepa vezetésével 9 ember gyűlt össze. A gyülekezési helyen hárman, névszerint Gladcsenko Alekszandr Szergejevics, Kotyelnyikov Szergej Jakovlevics és

Gál József nem jelentek meg. 1944. augusztus 26-án reggel a ledobás körzetét a csendőrség átfésülte.

Katyelnyikov Sz. Ja. rádiós és Gladcsenko A. Sz. robbantó, súlyos lábsérülést szenvedve, a Szever rádióállomással és a becsomagolt R. P. O.—2 telepekkel együtt a csendőrség fogságába estek.

A magyar Gál József a leszálláskor halálra zúzta magát. A 967 m magas Martinszkij Kameny hegy körzetében temették el. A második repülőgéppel az osztag törzsparancsnok, Tatyanyevko Ivan Ijics elvtárs vezetésével repült az osztag második része. A csoportban volt a parancsnok felderítő helyettese, Szejfulin Anatolij Pavlovics, Borhegyi Balázs politikai helyettes és Salamon István, Borku László, Ulicsini Zoltán, Hász Imre, Sujer Ferenc, Szabó József harcosok, valamint négy zsák szállítmány. Ismeretlen okból a repülőgép a ledobási hely előtt egy kilométerrel lezuhant és elégett a 697 m magas Martinszkij Kameny hegyen.

A repülőgép legénysége és a gépen tartózkodó emberek teljesen elégtek. Holttestüket ott temették el, ahol a repülőgép elégett.

A Priscsepa osztagban 9 harcképes ember és egy R. P. O—2-es rádióállomás (tartaléktelep nélkül) maradt. Ennek következtében az osztag nem tudta tartani az állandó kapcsolatot a Partizánmozgalom Ukrán Törzsével. 1944. szeptember 6-án a Partizánmozgalom Ukrán Törzsének parancsnoka, Sztrokacs altábornagy rádiogram útján utasította a Priscsepa osztagot, hogy az Uszta osztaggal közösen tevékenykedjék.

Az osztagok egyesülésekor a létszám 94 fő volt.

1944. szeptember 6. és 15. közötti időszakban az osztagparancsnokság a helyi lakosság körében végzett felvilágosító és agitációs munka útján az orosz hadifoglyokból folytatta az osztag személyi állományának kibővítését.

Ily módon 1944. szeptember 15-re az osztag létszáma 100 főre növekedett és hozzáfogott a harctevékenységhez.

1944. szeptember 28-án szállítmány érkezett a Partizánmozgalom Ukrán Törzsétől: 225 kg trinitrotoluol,[89] 10 géppisztoly,

89 Robbanóanyag.

10 puska, 6300 puskatöltény, 40 db kézigránát. A Partizánmozgalom Ukrán Törzse parancsnokának, Sztrokacs altábornagy elvtársnak 1944. október 7-én kelt, ... számú rádióparancsa értelmében az Uszta—Priscsepa osztagot a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellé rendelt Partizánmozgalom Ukrán Törzse képviselőjének V. S. Pogrebenko ezredesnek alárendeltségébe utalták.

Az Uszta—Priscsepa osztagban 19 partizán részesült kitüntetésben, közülük:

2 fő Lenin-rendet,
6 fő Vörös Zászló Rendet,
1 fő A Honvédő Háború rend 1. fokozatát,
1 fő A Honvédő Háború rend 2. fokozatát,
2 fő A bátorságért érmet,
2 fő A katonai szolgálatért érmet,
4 fő A Honvédő Háború partizánjának érem 1. fokozatát,
2 fő Sztálingrád védelméért érmet kapta.[99]

3. Az osztag harctevékenysége

A Partizánmozgalom Ukrán Törzsének parancsnoka, Sztrokacs altábornagy elvtárs az alábbi harcfeladatokat tűzte az osztag elé:

1. A Mukacsevo—Szvalava, Beregovo—Gusztye vasútvonalak szakaszán robbantó tevékenységet kell folytatni.

2. A Mukacsevo—Beregovo, Gusztye—Volovo országutakon megsemmisíteni az ellenség élő erejét és harceszközeit.

3. Időben továbbítani a felderített adatokat az ellenség mozgásáról és a csapatok összpontosításáról a Partizánmozgalom Ukrán Törzsének.

4. Szervezni a helybeli lakosságot a német és magyar fasiszták elleni harcra, bomlasztani az ellenség sorait.

Miután a szállítmányokat a Partizánmozgalom Ukrán Törzsétől megkapták, hozzáfogtak a diverziós harctevékenységhez.

1944. szeptember 15-én a Krjucskov parancsnoksága alatt álló 39 fős második szakasz a Volove-Vecskovi műúthoz vo-

90 A csoport tagjai a felsorolt kitüntetésekből néhányat korábbi tevékenységükért kaptak.

nult (Gusztyetől 36 km-re északkeletre) azzal a feladattal, hogy ott lesállást készítsen elő.

A szakasz működési körzetében menetből rajtaütött a Kerecki faluban levő csendőrség épületén (20 km-re délkeletre Szvalavától). A rajtaütés alkalmával 2 csendőrt elpusztítottak és tönkretették a telefonkészüléket.

Az összecsapás során Georgij Muhamedov könnyű sebet kapott.

Kitűntek: Georgij Muhamedov, Mihail Petrovics Csekalkin és . . .[91] Tovább folytatva az előnyomulást az átszegdelt terepen, 1944. szeptember 20-án az osztag elérte Zapregyil falu körzetét, ahol lesállást foglaltak el.

1944. szeptember 21-én éjjel a partizánok a lesállásból puska- és géppisztolytüzet nyitottak, kézigránátokat dobtak, egy az úton vonuló magyar gyalogos zászlóaljra.

Az összecsapás eredménye 18 halott és 17 sebesült katona és tiszt. A harc folyamán Nyikolaj Petrovics Zajan partizán hősi halált halt. Nyomtalanul eltűnt Fjodor Filippovics Krjucskov szakaszparancsnok és . . .[92] Szergej Antonovics.

1944. szeptember . . .[93] Georgij Kuzmics Ivancov 38 főből álló első szakasza azt a feladatot kapta, hogy a Szvalava—Tibovói szakaszon rajtaütést hajtson végre.

A szakasz Duszino faluban (Szvalavától délkeletre) menetből megrohanta a jegyzői hivatalt. A helyiség átkutatásakor találtak . . .[94] magyar és egy orosz önműködő puskát. A magyar jegyzőt agyonlőtték.[95]

1944. szeptember 16-án a szakasz kijutott Tibovo körzetébe, ahol lesállást foglaltak el. A lesállásból tűz alá vettek két teherautót. A tüzelés következtében a járművek megálltak. Egy német tiszt, két magyar és négy szerb meghalt. A gépkocsin levő katonák fogságba estek. A két gépkocsit és 800 liter benzint a partizánok felgyújtották.

Ebben a hadműveletben kitűntek: Pjotr Nyikolajevics Cimbaliszt és Ivan P. Tribuha.

91 Olvashatatlan név.
92 Olvashatatlan név.
93 A nap megjelölése olvashatatlan.
94 A szám megjelölése olvashatatlan.
95 A jegyző ugyanis rettegésben tartotta a falu lakosságát és beárulta a szökött katonákat.

1944. szeptember 20-án, a feladat végrehajtásáról visszatérőben Ivancov Georgij Kuzmics szakaszparancsnok felderítőket küldött ki Zagatye faluba (Mukacsevótól 17 km-re délkeletre). A helybeli lakosságtól megtudták, hogy a csendőrök éppen a templom védőszentjének ünnepét ülik a csendőrség épületében. A felderítők észrevétlenül a csendőrség épületéhez lopakodtak, kézigránátokkal betörték az ablakokat és puskából, géppisztolyból tüzet nyitottak. A váratlan támadás következtében az erdőgazdaság magyar mérnöke meghalt, 3 csendőr pedig megsebesült.

A rajtaütés során kitűntek Vaszilij Ivanovics Kugusev rajparancsnok, Timofej Alekszejevics Potapov és Izrael Miklós[96] partizánok.

1944. október 3-án Ivan Szemjonovics Pecserszkij gárdaszázados parancsnoksága alatt álló szakasz Bena falu körzetében elérte a Beregovo—Vilok vasútvonalat. Az volt a feladatuk, hogy aknázzák alá a nyolc méter hosszú vasúti hidat.

Október... n[97] a szakasz elérte Bena falu körzetét és Izrael Miklós robbantó aláaknázta a vasúti hidat.

A vasúti töltésen elhelyezett aknák az ellenség élő erőt szállító szerelvényét felrobbantották. A robbanás következtében megsemmisült a vasúti híd, a mozdony és 30 vagon. Ezt követően a vasútvonalon 7 teljes napon át szünetelt a forgalom.

A feladat végrehajtása után ugyanez a szakasz 1944. október 7-én éjjel a Zaluzsa—Kivjazsd útszakaszon (Munkacsevótól 24 km-re délkeletre) Dunkovica falu körzetében megállított egy személygépkocsit, hogy a benne ülő magyar ezredest és főhadnagyot foglyul ejtsék (nevüket nem sikerült megtudni, mert a rajtaütéskor a műúton nagy csapatmozgás volt, emiatt az iratokat sem sikerült megukhoz venni). A tisztek azonban ellenállást tanúsítottak, s a szakaszparancsnok géppisztolyával lelőtte az ezredest, annak segédtisztjét, a főhadnagyot és a gépkocsivezetőt is. Zsákmány: géppisztoly és pisztoly.

Ezután a szakasz folytatta útját az osztag elhelyezési körlete felé. A műút kivjazsd—mukacsevói szakaszán felrobbantot-

96 Izrael-Ihász Miklós a partizánharcokban szerzett sebesülése következtében 1946 nyarán meghalt.

97 A nap megjelölése olvashatatlan.

tak 9 távíró- és telefonoszlopot, s ezáltal 1 km-es szakaszon megszakították a távbeszélő vonalat.

Kitűntek: Ivan Szemjonovics Pecserszkij gárdaszázados, szakaszparancsnok, Borisz Ivanovics Hrisztyuk szakaszparancsnok-helyettes, és Andrej Petrovics Panaszenko, Izrael Miklós, Nyikolaj Sztyepanovics Szuskevics partizánok.

1944. október 3-án a második szakasz egyik rajparancsnoka, Ivan Noszov azt a harcfeladatot kapta, hogy embereivel aknázza alá az Irsava—Szelescse keskenyvágányú vasútvonalat. 1944. október 4-én éjjel a csoport elhelyezte az aknákat a vasútvonalon. Az Irsavától Szelcsébe tartó katonai szerelvény a rajta utazó magyar katonákkal és csendőrökkel együtt felrobbant az aknán. A robbanáskor megsemmisült 1 mozdony és 5 vagon. 1944. október 6-án éjjel ugyanez a csoport Ivan Noszov vezetésével a Kivjazsd—Szelescse szakaszon is aláaknázta a síneket, s a fronton tartó, élelmiszerrel megrakott szerelvény felrobbant. A robbanáskor a vasúti híd is felrobbant és két vagon megsemmisült. Az aknákat Pojmas Andrej rakta le.

1944. október 7-én a diverziós csoport parancsnoka, Mihail Borbu azt a feladatot kapta, hogy aknázza alá Paszika falu körzetében a Mukacsevo—Szvalava vasútvonalat. 1944. október 7-én éjjel a vasútvonalat aláaknázták. 1944. október 8-án 11 órakor a Szvalavától Mukacsevóba tartó szerelvény felrobbant az aknán. A robbanás következtében megsemmisült a mozdony és öt vagon a benne levő élőerőkkel és felszereléssel együtt. Az aknatelepítésben kitűntek: Vaszilij Fjodorovics Domzsevics robbantó, Vaszilij Dimitrovics Zsidov és Schiller György.

1944. október 12-én a 2. szakasz helyettes parancsnoka, Viktor Ivanovics Gorgyijenko azt a harcfeladatot kapta, hogy Rokoszov körzetében aknázza alá a gusztye—rokoszovi vasútvonalat.

1944. október 17-én a csoport elérte a kijelölt pontot és lerakta az aknákat.

1944. október 18-án reggel nyolc órakor egy frontra indított, lőszeres szerelvény felrobbant. A robbanás következtében megsemmisült a mozdony és 17 vagon. Ebben a művelet-

ben kitűntek: Viktor Ivanovics Gorgyijenkó, Alekszandr Grigorjevics Melentyev és Pavel Jevdokimov harcosok.

1944. október 15-én a diverziós csoport parancsnoka, Cimbaliszt Pjotr Nyikolajevics parancsot kapott, hogy Mukacsevo körzetében két aknával aknázza alá a vasútvonalat.

1944. október 18-án éjjel egy aknát telepítettek a vasútvonalra. Október 19-én reggel 9 órakor az aknán egy ellenséges élőerőt szállító szerelvény felrobbant. A robbanás következtében megsemmisült a mozdony és hat vagon. 1944. október 20-án ugyanez a csoport az adott szakaszon elhelyezte a második aknát is, amely ugyancsak felrobbantott egy élő erővel és hadianyaggal megrakott szerelvényt. A robbanás következtében megsemmisült a mozdony és 5 vagon. A vasútvonal alá-aknázásában kitűntek: P. N. Cimbaliszt, a csoport parancsnoka, valamint Tyimofej Alekszejevics és Salamon Márkus.

1944. október 16-án az osztagparancsnokság két, az osztaggal kapcsolatos tartó mukacsevói lakosnak, Makszimovnak és Markovics Andrejnek azt a feladatot adta, hogy Mukacsevóban robbantsanak fel egy mozdonyt. A mukacsevóiak átvették a 400 gr. trinitrotoluolt, feketére festették, majd elhelyezték benne a gyutacsot és az így összeszerelt robbanóanyagot a mozdony szerkocsijára, a szén közé dobták.

Mikor a fűtő a szenet a kazánba kezdte lapátolni, a szénnel együtt belapátolta a trinitrotoluolt is, amely egy pillanat alatt felrobbant. A robbanás szétvetette a kazánt, a mozdonyvezetőt megölte, a fűtőt pedig megsebesítette.

1944. október 18-án az osztag két szakasza (az első szakasz parancsnoka Ivan Szemjonovics Pecserszkij gárdakapitány, a második szakasz parancsnoka Leonyid Nyikitovics Mataszov gárdaőrnagy) Uszta—Priscsepa osztagparancsnokok együttes vezetése alatt elhagyta táborhelyét és Voloszke, Szmologovica Lekoty falvak körzetébe (Mukacsevótól 20 km-re keletre) vonult, hogy ezeken a pontokon megsemmisítse a kis létszámú helyőrségeket.

Az osztag elérte Krajnya-Martinkát, ahonan...[98] főből álló felderítő járőrt küldött Voloszke faluban élő kapcsolatához, Ivan Georgijevics Lengyelhez, aki közölte, hogy Voloszké-

98 A szám olvashatatlan.

ben a helyőrség 33 főből áll (a 2. ezred 2. zászlóaljának katonái).

Mikor a felderítők visszatértek, az osztagparancsnokság elhatározta, hogy szétveri a helyőrséget. Voloszkét nyugati irányból megközelítették, majd bekerítették. Ezután egy rajt Georgij Mihajlovics Gleba vezetésével kiküldtek, hogy tárgyaljanak a magyarokkal. A magyarok azt válaszolták, hogy hajlandók Uszta—Priscsepa osztagparancsnokokkal tárgyalni. Az osztagparancsnokok megkezdték a tárgyalást a magyar tiszttekkel. Azt tanácsolták a magyar tiszteknek, hogy adják át harc nélkül fegyvereiket. A magyarok eleinte nem akartak beleegyezni, de végül is beleegyeztek a fegyverek átadásába.

Míg a tárgyalások folytak, a partizánok a magyar helyőrséget lefegyverezték.

Zsákmányoltak: 1 golyószórót, 33 puskát, 2 géppisztolyt, 12 000 töltényt, 150 kézigránátot, 1 szekeret, 2 lovat és sok élelmiszert.

A partizánok úgy határoztak, hogy a lefegyverzett helyőrséget hazaeresztik, de a magyarok nem mentek haza, hanem Zagatye falu csendőrségére vonultak.

Ennek a községnek mintegy 400 főnyi magyar helyőrsége és csendőrsége ez eset után elhatározta, hogy bosszút áll a partizánokon a voloszkei helyőrség lefegyverzéséért és elindult, hogy felperzselje Voloszkét.

A magyarok reggel 6 óra körül értek Voloszkéba. Az állatokat és a lakosságot kihajtották a faluból és hozzáfogtak az épületek felgyújtásához. Osztagunk ekkor Szmologovica községben tartózkodott (Irsavai járás). A partizánok észrevették, hogy ég a falu, és elhatározták, hogy az ellenség visszavonulási útvonala felől közelítik meg a falut.

Az osztag délnyugati oldalról tört be a faluba, és minden fegyverből tüzet nyitva megtámadta a Voloszkében garázdálkodó magyarokat. A magyarok megkísérelték az ellenállást. A harc egy és negyed órán át folyt. A magyarok nem tudtak ellenállni a partizánok nyomásának és megfutamodtak. Mindössze három épületet sikerült felgyújtaniuk. Az állatállomány és az emberek épségben maradtak.

A magyarok kiűzése után a parancsnokság úgy döntött, hogy

Voloszke, Krajnya-Martinka falvak peremén védelemre rendezkedik be.

A magyarok azonban nem maradtak nyugton és 1944. október 19-én éjjel újból elindultak, hogy az irsavai járásban felgyújtsák Voloszkét, Krajnya-Martinkát és Cserni Potokot. A partizánok védelmi állásaikból meglepetésszerűen puska- és géppisztolytűzzel fogadták a magyarokat, akik pánikszerűen visszavonultak és visszatértek Zagatye faluba. Zagatye faluban a magyarok mintegy két zászlóaljnyi gyalogságot vontak össze, felszerelték aknavetőkkel, és ismét visszatértek, hogy a gyújtogatást végrehajtsák.

1944. október 20-án reggel 9 órakor a Krajnya-Martinka faluban védelmi állásban tartózkodó első szakasz, melynek parancsnoka Ivan Szemjonovics Pecserszkij volt, harcba bocsátkozott a magyarokkal. A harc két óra 30 percen át tartott. Ebben a küzdelemben a magyarok vesztesége: 24 halott, 17 sebesült és 50, a partizánok fogságába esett tiszt és katona.

Hadizsákmány: 54 puska, 8 golyószóró, 5000 töltény, 18 ló szekerekkel.

A falvak védelméért folytatott harcokban kitűntek: Ivan Szemjonovics Pecserszkij gárdaszázados, szakaszparancsnok, Borisz Ivanovics Hrisztyuk rajparancsnok, Leonyid Nyikitovics Mataszov gárdaőrnagy, szakaszparancsnok, Vaszilij Ivanovics Kugusev rajparancsnok, Mihail Petrovics Csekalin rajparancsnok, valamint Nyikolaj Prokofejevics Szavcsenko, Fjodor Petrovics Bugujev, Ananyij Sztyepanovics Reszjakin, Anton Denyiszovics Szuharjev, Grigorij Mihajlovics Totov, Pjotr Mihajlovics Jevdokimov, Sédi Lóránt és Izrael partizánharcosok.

A hadműveleteket Uszta és Priscsepa osztagparancsnokok irányították.

A Vörös Hadsereg csapásai alatt a magyarok pánikszerű visszavonulásba kezdtek. Az osztagparancsnokság elhatározta, hogy Bródi község körzetében (Mukacsevótól 23 km-re keletre) lesállást szervez.

Egy 23 főből álló partizáncsoport, Georgij Gleba szakaszparancsnok vezetésével 1944. október 25-én 12 órára elérte a megadott körzetet, ahol előkészítette a lesállását. Egy óra múlva a lesállás körzetén vonult át a 4. aknavetős hegyi-zászló-

alj. A szakasz partizánjai a lesállásból meglepetésszerűen tüzet nyitottak, és elkezdődött a harc.

A szakasz segítségére kiegészítésül még egy 13 főből álló csoportot is kivezényeltek G. V. Kaznacsajev törzsparancsnok és Hamburger politikai helyettes vezetésével.

A harc másfél óráig tartott. Fogságba esett 25 magyar katona és tiszt, zsákmányoltak: 3 aknavetőt, 1 golyószórót, 24 puskát, 12 lovat, hadianyaggal megrakott szekerekkel.

A harcban kitűntek: Gleba Georgij Mihajlovics szakaszparancsnok, Domonkos Ferenc,[99] Sztyepan Petrovics Tkacsenko, Ivan Lukjakovics Birjukov és Sztyepan . . .[100]

1944. október 25-én az első szakasz parancsnoka azt a feladatot kapta, hogy a szakasszal együtt vonuljon Ardanovo körzetébe (Mukacsevótól délkeletre 29 km-re) és a visszavonuló magyar és német csapatok ellen szervezzék meg a lesállást.

Az éjszakai menetet végrehajtó szakasz még el sem érte Ardanovot, amikor váratlanul a Vörös Hadsereg által megvert, s visszavonulóban levő magyar hegyi tüzérzászlóaljjal találkozott.

A szakasz megindította a támadást, puska- és géppisztolytűzzel árasztotta el az ellenséget. A magyarok ellenálltak. A partizánok az ellenség számbeli fölénye ellenére „Hurrá" kiáltással rohamot intéztek az ellenség ellen, amely nem tudott a partizánok nyomásának ellenállni és pánikszerűen visszavonult.

A harcban elesett 5, megsebesült 8., és foglyul esett 13 magyar katona és tiszt. Zsákmány: 2 golyószóró, 1 gépfegyver es 14 puska.

A partizánok vesztesége: 4 sebesült, közülük kettő súlyos sebet kapott.

A harcban kitűntek: Vaszilij Ivanovics Kugusev szakaszparancsnok, valamint Andrej Petrovics Panaszenko, Ivan Pifanovics Tribuh, Nyikolaj Sztyepanovics Szuskevics partizánharcosok.

99 Domonkos Ferenc, mielőtt az osztagba került, már harcolt Naumov tábornok partizán-magasabbegységében a Szovjetunió területén.

100 Olvashatatlan név.

Az ellenség intézkedései a partizánok ellen

Az ellenség néhány ízben megkísérelte, hogy megsemmisítse a partizánokat. Így például:[101]

1944. augusztus 11-én a magyarok összpontosítást hajtottak végre a Mukacsevo—Irsava, Irsava—Kerecki, és Szvalava—Kerecki körüli erdős szakaszon. Lövészárkok ásásához is hozzáfogtak a Pokutyje—Babicsi, Ivaszko, Dubi, Lekoty, Cserni Potok, Szmoligovica, Krajnya-Martinka, Voloszke, Ilnica falvak körzetében, valamint Irsavától északkeletre Bilki, Lukovo, Zadnye és Dovgétől északra: Bronyka, Kusnyica, Kerecki falvak és Szvalavától északra: Csernyik, Szrijna, Plovija, Duszina, Roszosi körzetekben (Mukacsevotól 30 km-re keletre).

1944. augusztus 12-én az ellenség 2500 embere átfésülte a Buzsorát (1086 m) és a Martinszkij-Kameny (967 m) hegyet. A magyarok arra számítottak, hogy az erdő átfésülésekor megsemmisítik a partizánokat. Az erdőben tartózkodó osztag négy napon át éhezett, de nem mutatkozott lakott helyeken, s így a magyarok megállapítva, hogy ebben az erdőben nincsenek partizánok, visszatértek a frontra.

A magyaroknak tudomására jutott, hogy augusztus 26-ra virradó éjjel Mukacsevótól 30 km-re keletre, az 1086 m magas Buzsora és a 967 m magas Martinszkij Kameny hegyek körzetébe partizán berepülés történt. Augusztus 26-án éjjel Krajnya-Martinka, Cserni Potok, Szmoligovica, Voloszke, Ivaszkovici falvakban mintegy 400 katonát és csendőrt vontak össze és augusztus 26-án reggel átfésülték a ledobási hely körzetét.

Kotyelnyikov rádiós és Gladcsenko harcos a földetéréskor lábukon megsérültek és a partizánok felkutatására kirendelt magyarok fogságába estek.

A partizánok elleni hajtóvadászat idején egy Radák nevezetű áruló magyar partizán átállt a magyarokhoz, és felfedte a partizánok tartózkodási helyét.

A parancsnokság ezért elhatározta, hogy amíg be nem fejeződik a partizánok utáni kutatás, más körzetbe vonulnak át. A hajtóvadászat 1944. szeptember 1-ig tartott. A magyarok azonban látták, hogy a partizánok folytatják a német—magyar

101 A szövegismétlődés miatt három sort a jelentésből kihagytunk. — Szerk.

csapatok elleni hadműveleteiket, és arra ösztönzik Kárpátukrajna lakosságát, hogy ne vonuljon be a magyar hadseregbe, hanem fordítsa a fegyvert a magyar fasiszták ellen. Ezért két gyalogezredet és egy aknavetős osztályt visszarendeltek a frontról és 1944. október 18-án blokád alá vették Dubi, Ivaszkovici, Cserni Potok, Krajnya-Martinka, Voloszke, Ilnica, Kerecki, Roszos, Plavic, Duszino, Sztrijno, Paszika, Bresztov, Lapovica, Kamencsik, Pokutyje, Babicsi (Mukacsevótól 30 km-re keletre) falvak körzetét.

A magyarok a falvak birtokában az élelmezési lehetőségtől akarták a partizánokat megfosztani, és hozzákezdtek a partizánok rendszeres felkutatásához.

Ez idő alatt a partizánok más körzetbe vonultak át, és a magyarok, miután hét nap alatt nem találtak partizánokat az erdőben, visszatértek a frontra.

A magyar hadvezetőség, látva, hogy a partizánok továbbra sem hagyják abba a diverziós harci tevékenységet, ellenkezőleg, fokozzák azt, egy gyalogos hadosztályt rendelt vissza a frontról és október...[102]-ig blokád alá vette: Pokutyje, Babicsi, Ivaszkovica, Dubi, Lekoty, Cserni Potok, Szmoligovica, Krajnya-Martinka, Voloszke, Ilnyica falvakat, továbbá Bilki, Lukovo, Zadnye (Irsavától északkeletre), Bronejka, Kisnyica, Kerecki (Davcsetól északra), Csernik, Sztijno, Plavil, Duszino, Roszos falvak (Mukacsevótól 30 km-re keletre) környékét.

A magyarok a fent nevezett falvakban körkörös védelemre rendezkedtek be és meg akarták akadályozni, hogy a partizánok a falvakból élelmiszert kaphassanak. A blokád ellenére a partizánok kis csoportokban átszivárogtak a magyar lövészárkok között és végrehajtották a harci feladatot: felrobbantották az ellenség vasúti szerelvényeit, hídjait, megsemmisítették élőerejét.

A magyar hadvezetőség látva, hogy ebben a körzetben a partizánok nem járnak be élelemért a falvakba, elhatározta, hogy Kerecki, Roszos, Duszino, Plavia falvakból kivonja csapatait, és a vasútvonalak és vasúti hidak őrzésére csoportosítja át azokat.

A többi helységben a magyarok 1944. október 10-ig maradtak.

102 A nap megjelölése olvashatatlan.

A szervezéskor az osztagban egy SZK(b)P-tag és hét KMP-tag volt. Így először csak magyar pártcsoport létezett. Pártcsoportbizalminak Izrael Miklós, szakasz politikai szervezőt választották meg, aki 1936 óta volt a KMP tagja. Foglalkozása asztalos.

A Komszomol szervezet kezdetben négy főből állott. Az osztag kiegészítése során az SZK(b)P tagjainak és tagjelöltjeinek száma 7 főre (5 tag, 2 tagjelölt), a KMP tagjainak száma 8 főre növekedett.

Az SZK(b)P-tagok és tagjelöltek pártcsoportjának bizalmijává Szemjon Ivanovics Karpov elvtársat, az osztag orvosát választották meg, aki 1942 óta volt az SZK(b)P tagja.

A magyar kommunisták pártbizalminak Kovács István elvtársat választották meg, aki 1936 óta volt tagja a KMP-nak. Izrael Miklós elvtársat felmentették a pártbizalmi tisztség alól, mivel harci feladatok végrehajtása végett majdnem mindig az osztagtól távol tartózkodott.

A kiegészítés során a Komszomol-szervezet is 27 főre növekedett. Komszomol-szervezőnek Ivan Epifanovics Noszov harcost választották meg.

A pártpolitikai munkát a parancsnok politikai helyettese, Hamburger Sándor elvtárs irányította és vezette. Szakasz politikai megbízottként működtek:

1. Sz. J. Karpov elvtárs, 1942 óta SZK(b)P-tag
2. Gk. K. Ivancov elvtárs, 1941 óta SZK(b)P-tag
3. Izrael Miklós elvtárs, 1936 óta KMP-tag
4. Sédi Lóránt elvtárs, 1944 óta KMP-tag.

Az osztagban rendszeresen folyt a pártpolitikai munka. Főképpen a megoldandó harcfeladatokkal kapcsolatos kérdéseket tárgyaltuk meg. Elemeztük a Szovjetunió katonai és nemzetközi helyzetét a Szovjet Tájékoztató Iroda napi jelentései és rádióadásai alapján. Hamburger elvtárs, a parancsnok politikai helyettese meghallgatta a „Kossuth" rádióállomás adását és annak anyagát csoportos és egyéni foglalkozás keretében az osztag személyi állományával feldolgozta (a magyarokkal

személyesen, az orosz elvtársakkal a tolmácsok és a szakasz politikai megbízottak és agitátorok segítségével).

E munkának az volt a célja, hogy emeljük a személyi állomány harci szellemét. Mielőtt a csoportokat a harcfeladatok végrehajtására útbaigazítottuk, megmagyaráztuk nekik a feladat katonai és politikai jelentőségét.

A lakosság körében végzett politikai és felvilágosító munka célkitűzései a következők voltak:

1. megismertetni a lakossággal a partizánmozgalom célját és feladatait;

2. megvilágítani a Vörös Hadsereg szerepét a Honvédő Háborúban. Rámutatni, hogy ez a hadsereg felszabadító hadsereg, amely a népeknek szabadságot hoz, és megszabadítja őket a fasiszta rablóktól;

3. leleplezni a hazug fasiszta propagandát és megmutatni a fasizmus igazi, állati ábrázatát;

4. elmondani az igazságot a Szovjetunióról, harcáról és politikájáról;

5. a lakosságot a német és magyar rablók elleni harcra és a partizánok támogatására ösztönözni.

E munka fő formái:

a) a szóbeli agitáció és propaganda folytatása a helységekbe felderítés és élelemszerzés céljából kiküldött agitátorok útján;

b) röpcédulák terjesztése.

Az osztagban 16 agitátor volt. Ezek közül 6 orosz, 2 kárpátukrán, 8 magyar. Az agitáció orosz, ukrán és magyar nyelven folyt, mivel a lakosság jelentős része értett orosz és magyar nyelven is.

Az agitátorok az alábbi elvtársak voltak.

1. I. E. Noszov,
2. B. I. Kresztyuk,
3. G. K. Ivancov,
4. Sz. I. Karpov,
5. V. I. Gorgyijenko,
6. J. Sz. Pecserszkij,
7. G. M. Hleba,
8. L. D. Zsidov,
9. Kovács I.
10. Izrael M.
11. Sédi L.
12. Borbola M.
13. Salamon M.
14. Domonkos F.
15. Szabó P.
16. Galovács A.

A lakosság számára két röpcédulát adtunk ki ukrán nyelven. Az elsőt 20, kézzel írott példányban (szerzője G. Hleba elvtárs). A röpcédula a partizánmozgalom célját és feladatait foglalta össze. A második röpcédula 10 példányban jelent meg, Sz. J. Karpov elvtárs írta. A röpcédula a partizánmozgalom támogatására szólította fel a lakosságot. Ezenkívül írott formában mindennap eljuttattuk a közeli falvakba a Szovjet Tájékoztatási Iroda helyzetjelentéseit.

Osztagunk működési körzetében élő lakosságon kívül az ellenséges csapatok körében is folytattuk a munkát: röpcédulákat terjesztettünk közöttük. Ezeket a falvakban a falakra ragasztottuk, vagy harc közben szétszórtuk.

Öt röpcédulát adtunk ki magyar nyelvű kézirásos formában, 250 példányban. A röpcédulák szerzője Hamburger elvtárs volt.

A röpcédulák tartalma:

1. Felhívás a magyar katonákhoz és tisztekhez, hogy ne harcoljanak tovább a német fasiszták érdekeiért.

2. Felhívás a magyar katonákhoz és tisztekhez, hogy álljanak át a Vörös Hadsereg oldalára. A felhívás megvilágította a Vörös Hadsereg felszabadító küldetését is.

3. A magyar ifjúkommunista illegális szervezet határozatának ismertetése a magyar katonákkal és tisztekkel, a partizánokkal való együttműködésről és a partizánosztagok szervezéséről.

4. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja.

5. Az 1944. október 15-i események ismertetése a magyar katonákkal. Felhívás a magyar katonákhoz, hogy álljanak a partizánok oldalára. (Az első négy röpcédula másolata a jelen összefoglaló jelentéshez csatolva.)

Az Uszta—Priscsepa partizánosztag harctevékenysége körzetének gazdasági és politikai jellemzése

A harctevékenység körzetében a lakosság nemzetisége kivétel nélkül ukrán, csak Dubi és Ivaszkovica falvaknak egy része volt német.

A harctevékenység körzetéhez a következő falvak tartoztak: Voloszke, Cserni Potok, Krajnya-Martinka, Szmoligovica,

Lekoty, Ivaszkovica, Kerecki, Duszino. Ezekben a falvakban a lakosság kivétel nélkül mezőgazdasággal és fakitermeléssel foglalkozott.

Az Uszta—Priscsepa partizánosztag a lakosság támogatását élvezte, adatokat kapott tőle az ellenségről.

Dubi faluban éltek német családok, amelyek ellenséges magatartást tanúsítottak a partizánokkal és a Vörös Hadsereggel szemben.

A németek és a magyarok rémhíreket terjesztettek a lakosság között arról, hogy „a Vörös Hadsereg és a partizánok felperzselik és kirabolják a falvakat, megerőszakolják a nőket".

A német és magyar fasiszták által terjesztett rémhírek ellenére, a lakosság türelmetlenül várta a Vörös Hadsereget, hogy felszabadítsa őket a német—magyar fasiszták elnyomása alól, s hogy megsemmisítse az ellenség kisebb, még szét nem vert egységeit.

Az Uszta—Priscsepa partizánegység harctevékenységének mérlege

A partizánosztag harctevékenységének időszakában, 1944. augusztus 8-tól október 26-ig az ellenség mögöttes területén kisiklatott 7 vasúti szerelvényt, megsemmisített 7 mozdonyt, ...[103] élőerőt szállító vagont, 27 lőszeresvagont, 22 hadianyagot szállító vagont, felrobbantott 1 vasúti hidat, felgyújtott 2 teherautót, ...[104] személygépkocsit. Megsemmisített 385 katonát és tisztet, köztük a magyar hadsereg egyik ezredesét, akinek a személyazonosságát nem sikerült megállapítani. Megsebesített 412 katonát és tisztet. Foglyul ejtett ...[105] katonát és tisztet.

Zsákmány: 189 puska, 40 géppisztoly, 15 golyószóró, 3 géppuska, 3 aknavető, 40 ló, 3 szekér, 1 személygépkocsi, 1 motorkerékpár, 1 kerékpár, 2 írógép, 5 nyereg, 10 hegyi, ...[106] és 1 tábori konyha.

103 A szám olvashatatlan.
104 A szám olvashatatlan.
105 A szám olvashatatlan.
106 Olvashatatlan szó.

Az osztag felszámolása

A partizánosztag 1944. október 26-án a Vörös Hadsereggel egyesült, és beszüntette tevékenységét.

1944. november 4-ig Pogrebenko ezredes elvtársnak, a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Ukrán Törzse képviselőjének parancsára az osztagot felszámolták.

A partizánosztag személyi állományából 73 főt a Munkás-Paraszt Vörös Hadseregbe irányítottak. 40 főt a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzsének a rendelkezésére bocsátottak. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadseregbe 4 főt, s a Partizánmozgalom Ukrán Törzse rendelkezésére 7 főt indítottak útba.

Uszta Priscsepa őrmester
a partizánosztag parancsnokai

Kaznacsejev törzsőrmester,
a partizánosztag törzsparancsnoka

Hamburger

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д. 1223, л. 8—21.
Orosz nyelvű eredeti.

99
(1944. augusztus 8)

A PÉCSI IV. CSENDŐRKERÜLET NYOMOZÓ ALOSZTÁLYÁNAK JELENTÉSE A BARANYAI PARTIZÁNSZERVEZKEDÉSRŐL

B. 5. 1944.

M. kir. Belügyminiszter Úrnak

(VII. osztály) Budapest.

A baranyai háromszögben és Budapesten folyó partizánszervezkedés felderítése, illetve nyomozása befejezést nyert.

A nyomozással kapcsolatosan 117 egyén került őrizetbe. Ebből 36 egyént, miután ellenük terhelő adatokat megállapítani nem sikerült, szabadlábra kell helyezni. Így az 1930. évi III. tc-be ütköző bűncselekmény miatt 81 egyén lett feljelentve a honvéd vezérkar főnökének kikülönített bíróságához.

A feljelentett egyénekről felvett jegyzőkönyveket az összes mellékleteivel együtt 1944. augusztus 5-én a pécsi honvéd hadtestparancsnokság útján a honvéd vezérkar főnökének kikülönített bíróságához előterjesztettem.

A feljelentett, illetve átadott egyének megoszlása: 72 férfi és 9 nő. Ezek közül 72 g. kel., 9 fő pedig zsidó.

Ebből: 61 férfi és 4 nő a baranyai háromszögből, míg 9 férfi és 5 nő Budapestről származik, 2 férfi pedig francia hadifogoly.

Az intellektuellek csoportjába 14 férfi és 5 nő tartozik, míg 58 férfi és 4 nő földműves és napszámosokból tevődik össze.

A befejező részletes jelentésemet a bíróság által hozott ítélet után fogom előterjeszteni.

Azonos jelentést tettem a BM XX. osztály, BM VII/d. közbiztonsági osztály, BM ÁVK-nak, csendőrség és rendőrség felügyelőjének és a kerületi parancsnokságnak.

(Olvashatatlan aláírás)

PI Archivum. A. VII. 2126. — Másolat.

100
(1944. augusztus 8)

AZ MTI BERLINI JELENTÉSE ARRÓL, HOGY A FRANCIA PARTIZÁNOK KÖZÖTT MAGYAROK IS HARCOLNAK

Né Ze/Bé 6 Bd

Berlin, augusztus 8.

A Berliner Lokal-Anzeiger a franciaországi maquis[107] szervezet elleni harcokról közöl tudósítást és megállapítja, hogy a szervezet tagjai nem franciákból, hanem többségükben nemzetközi elemekből kerülnek ki. Így például egy 1200 tagú terrorista csoportnak csak egyharmada volt francia, a zömét több száz zsidó alkotta Európa majdnem minden államából, köztük Magyarországról is.[108]

OL MTI Magyarország, 1944. július 5—augusztus 30. 184. old.

107 A maquisard a második világháború francia partizánjainak elnevezése volt.

108 1940-ben mintegy 4 millió bevándorolt élt Franciaországban. A politikai emigránsokon kívül sokan a rossz gazdasági helyzet következtében, a fenyegető éhínség elől menekültek el hazájukból. A spanyolokon, lengyeleken és olaszokon kívül csehek, magyarok, románok, örmények, szovjet hadifoglyok, német antifasiszták és osztrákok harcoltak a francia ellenállási mozgalomban.

Jean Hugennot francia történész a német háborús gépezet szétzúzásáról szólva a külföldi önkéntesek nagyszámú részvételéről beszél: „Nincs Franciaországnak egyetlen területe sem, ahol az ember ne találkozhatna harccselekményeikkel" — írja. A francia ellenállási harc fő terhét természetesen a hősies, szabadságszerető francia nép viselte.

A francia ellenállási mozgalmat a németek úgy próbálták beállítani, mintha az teljesen idegen lenne a francia néptől. Ebben szerintük csakis a hazátlan külföldiek vesznek részt. Azt próbálták bizonygatni, hogy a bevándoroltak idegen „ügynökök", „hazátlan emberek" „terroristák" és „zsidók", akik zsoldosok módjára pénzért adták el magukat.

A francia ellenállási mozgalomban részt vett külföldiek valójában igaz hazafiak, a fasizmus esküdt ellenségei voltak. A németeknek azokkal a demagóg vádaskodásokkal és rágalmakkal, amelyeket ezekre a partizánokra szórtak, nem sikerült céljukat elérni, nem tudtak éket verni a franciák és a külföldről bevándoroltak közé.

101

1944. augusztus 8

(1944. augusztus 18)

AZ M. KIR. CSENDŐRSÉG KÖZPONTI NYOMOZÓPARANCSNOKSÁGÁNAK ESEMÉNYÖSSZESÍTŐJE SZŐNYI MÁRTON PARTIZÁNCSOPORTJÁNAK MAGYARORSZÁGI BEVETÉSÉRŐL

IV. Kiegészítés.

A f. hó 11-én kelt Eseményösszesítés III. fejezete kapcsán:

F. hó 8-án éjjel Tarnalelesznél (Pétervására ÉK. 10 km) ledobott 13 szovjet ejtőernyős parancsnoka Szőnyi Márton orosz fogságba jutott rep. hadnagy. A ledobott ejtőernyősök közül saját erők 3 főt Borsodszentgyörgytől D-re az erdőségben elfogtak. Az elfogottak arra a vidékre való bányamunkások. Vallomásuk szerint a ledobott 13 főből 8 magyar és 5 orosz származású.

Feladatuk a vasútvonalak, műtárgyak és katonai szállítmányok robbantása, valamint a Borsod megyei iparvidék szabotálása, a munkásság és lakosság beszervezése. Az oroszok között 1 nő és 1 férfi rádiókezelő.[109]

OL BM ált. 202. csomó. 1944. — Másolat.

109 Szőnyi Márton 13 fős magyar ejtőernyős partizáncsoportja 1944. augusztus 8-án éjjel a Domaháza és Járdánháza (Ózdtól 15 km-re DK-re) közötti erdőben ért földet. Az erdőséget és az utakat nagyszámú katonaság, csendőrség szállta meg. A partizánok felkutatására kivezényeltek leventeerőket is. Az erős ellenséges gyűrűben a csoport két részre szakadt. Kiss Benjámint, Csizmadia Gyulát és Bali Ferencet a leszállás után 3 nappal Dédes közelében elfogták. A tíz főre olvadt osztag állandó tűzharcban igyekezett kijutni a körülzárt körzetből. E harcok során a csoport szétszóródott. Szoták Mihályt elfogták, Bráz Lajos és Molnár István a rudabányai katonai parancsnokságon önként jelentkezett, Ősz-Szabó János, a csoport politikai biztosa és Grigorij Alekszandrovics Novotnij szovjet főhadnagy, az osztag törzsfőnöke, az ellenséggel vívott tűzharcban hősi halált halt. Szemejnyuk rádiós, Polnyickaja rádiósnő, Vlagyimir Zsiljajev robbantó és Jevgenyij Ionovics Ionov orvos, hosszú viszontagságos út után feljutottak a szlovák népfelkelés területére és harcra jelentkeztek a Besztercebánya közelében tevékenykedő A. Sz. Jegorov partizánbrigádjánál. Az egyedül maradt Szőnyi Márton szeptember 7-ig a Hangony völgyére támaszkodó Renget-völgy tanyavilága körüli erdőkben — Kissikátor határában — tartózkodott, amikor egy ellenséges érzelmű tanyásgazda árulása segítségével a csendőrök elfogták és a Macskás tanyán meggyilkolták. A Szőnyi-csoport csendőrkézre került tagjai közül Csizmadia Gyulát, Kiss Benjámint, Bráz Lajost és Szoták Mihályt 1944. november 4-én Sopronban hadbírósági ítélet alapján agyonlőtték. Bali Ferencet és Molnár Istvánt életfogytiglani fegyházzal sújtották.

102
1944. augusztus 8
(1944. augusztus 16)

AZ M. KIR. CSENDŐRSÉG KÖZPONTI NYOMOZÓPARANCSNOKSÁGÁNAK JELENTÉSE ARRÓL, HOGY KASSÁN MEGBESZÉLÉST TARTOTTAK A NÉMET, MAGYAR ÉS SZLOVÁK CSENDŐRSÉGI SZERVEK PARTIZÁNOK ELLENI KÖZÖS AKCIÓK MEGSZERVEZÉSÉRŐL

M. kir. csendőrség központi nyomozóparancsnoksága.
13.851. B. kt. 1944.
Szlovákiai hírek.

Bizalmas

A MAGYAR KIRÁLYI MINISZTERELNÖK ÚRNAK
(II. osztály)

Budapest

Szlovákiából bizalmas úton az alábbi adatokat kaptam:

... 2. Kassán 1944. augusztus 8-án a német Sicherheits-Polizei[110] székházában magyar, szlovák és német biztonsági szervek megbeszélést tartottak. Magyar részről Tölgyessy Győző ezredes, csendőrkerületi parancsnok, Gerecz alezredes és Gasch százados a hdt. II. osztályától, német részről az eperjesi és miskolci Sicherheitsdienst-től[111] egy-egy főrohamvezető és szlovák részről egy ezredes, egy csendőr alezredes — az eperjesi csendőrkerület vezetője —, egy százados és egy rendőrtiszt vettek részt.

Az értekezlet tárgya a Szlovákiában elszaporodott bandák és szabotőrök leküzdése, valamint a két ország közbiztonsági és határszéli szerveinek szorosabb együttműködése, hírek és események kicserélése volt. A megbeszélés az alábbi egyhangú kívánalmakat eredményezte:

110 Biztonsági rendőrség.
111 Biztonsági szolgálat.

a) a határbiztosító szervek állandó és szoros összeköttetése;

b) az előbbi bekezdésben jelzett szervek parancsnokainak gyakori érintkezése;

c) a m. kir. csendőrség és szlovák csendőrség hasonló szoros összeműködése, a határszéli őrsök gyakori megbeszélése;

d) mindkét részről nyomonüldözés esetében kölcsönös támogatás és segélynyújtás;

e) a partizánhelyzet kölcsönös közlése és

f) az összeköttetés gyors megteremtése a németek által kiépített távbeszélővonalon.

Általános megállapítás szerint a szlovák ezredes a túloldali komoly helyzetet igyekezett leértékelni, de a szlovák csendőralezredes, aki német származású, a megbeszélést követő vacsorán őszintén vázolta a szlovákiai helyzetképet, amely szerint Szlovákiában a partizánelhárítás egyáltalán nincs megszervezve. Őrsönként mindössze 3—4 csendőrrel rendelkezik, Eperjesen pedig 35—40 főnyi csendőre állomásozik. Kikülönített karhatalmi őrei nincsenek. A csendőrőrsöket csak arra tudja használni, hogy a partizánhíreket és cselekményeket vidékről Eperjesre jelentik. Ezek a jelentések is késve érkeznek be. Kiépített bizalmi hálózattal nem rendelkeznek, de ezt — szerinte — hiába is kísérelnék meg, mert a lakosság az oroszokkal, s így a partizánokkal is rokonszenvezik . . .[112]

OL ME II. oszt. 25778. 1944. — Eredeti tisztázat.

112 Kassán és környékén a kommunista párt igen eredményes munkát fejtett ki a lakosság körében. Abban a 73 nevet tartalmazó névjegyzékben, amelyet a magyar királyi rendőrség budapesti főkapitányságának politikai rendészeti osztálya 1943. október 21-én a honvédség rendkívüli bíróságához továbbított, nagy számban szerepelnek a kassai pártszervezet szlovák és magyar kommunistái. (Ladislav Olexa—Vladimír Vipler: A nyilaskereszt árnyékában. Szlovákiai Politikai Könyvkiadó, Bratislava 1959.)

A dél-szlovákiai kommunisták ellenállási harcáról értékes adatokat közölnek a szlovákiai Új Szó 1961. márc. 18—23-i számaiban Roják Dezső és Szőke Lőrinc.

103
1944. augusztus 8
(1944. augusztus 29)

A SZOMBATHELYI 3. HONVÉDKERÜLETI PARANCSNOKSÁG A VKF UTASÍTÁSA ÉRTELMÉBEN INTÉZKEDIK A LEDOBOTT PARTIZÁNOK FELKUTATÁSÁRA ÉS A VELÜK ROKONSZENVEZŐK FIGYELTETÉSÉRE

M. kir. szombathelyi 3. honvéd kerületi parancsnokság.
18.071. szám.
eln. 1.—1944.
Elg-es eje-ők felkutatására intézkedés.

O. M. Kormánybiztos

Szombathely

A Vkf. Ur. f. é. VIII. 22-én kelt 4667./eln. ávk. — 1944. sz. rend-re.

Van szerencsém Méltóságodnak hivatkozott rendeletet a következőkben szíves tudomására hozni:

F. hó 8-án Tarnalelesz és Csomaháza között ledobott 13 szovjet ejtőernyős közül nyolc hadifogságban beszervezett magyar nemzetiségű volt.[113]

Mind ez a jelenség, mind az eddig elfogott három magyar nemzetiségű ejtőernyős vallomása — amely szerint a közeljövőben további tömeges, magyar hadifoglyokból alakult, szovjet eje. csoportok ledobása várható — arra késztet, hogy ezek elfogására felkészülve a megfelelő ellenrendszabályokat megtegyük.

Ezért az alábbiakat rendelem:

Az összes hdt. (ker.) pság-ok, a hdt-ek OM. Kormánybiztosának, valamennyi közigazgatási szerv vezetőjének, továbbá a területileg illetékes csendőr ker. pság-oknak közreműködésével a következő rendszabályokat tegyék meg:

113 A Szőnyi-csoportról van szó.

1. Minden községben és városban a szovjet hadifogságba jutott magyar katonák hozzátartozóiról névjegyzéket kell szerkeszteni, s azt valamennyi területileg érintett rendőrkapitányságnak, csendőrpság-nak, városok polgármestereinek, községekben a jegyzőnek és községi bírónak ki kell adni.

2. A névjegyzékben feltüntetetteket eje. ledobások alkalmával feltűnés nélkül megfigyelés alá kell venni. A megfigyelés arra terjedjen ki, hogy a szovjet hadifogságba került magyar hadifogoly nem tért-e vissza hozzátartozóihoz.

3. Valamennyi kommunistagyanús elemet és

4. Valamennyi szláv származású egyént megfigyelés alá kell vonni. Feltehető ugyanis, hogy a ledobott eje-ök utasítást kaptak, hogy az összeköttetést ezekkel az elemekkel vegyék fel.

5. A falvakba és városokba érkező valamennyi idegent a község, illetve város területére való beérkezéskor a rendészeti hatóságoknak át kell adni.

6. Az 1—5. pontban foglaltakat elsősorban azokon a területeken kell végrehajtani, amelyek ellenséges ejtőernyős és szabotázs támadások legvalószínűbb céljainak látszanak. (Ipartelepek, közlekedési berendezések stb.) és eme területek beszervezése után fokozatosan kell kiterjeszteni a hadtest (ker) egész területére.

7. A fogságba esett magyar nemzetiségű szovjet ejtőernyősök vallomása szerint a velük egy csoportban ledobott, illetőleg a tudomásuk szerint beszervezett és a közeljövőben ledobásra kerülő magyar nemzetiségű szovjet ejtőernyősök névjegyzékét mellékelten kiadom.

Fentieket Vas, Zala, Sopron és Veszprém vármegyék főispánjával és alispáni hivatalával — miheztartás végett és a szükséges intézkedések mielőbbi kiadására — közöltem.

Kérem Méltóságodat, a közigazgatási szervek részére még kiadandó részletutasítások megtételére.

1 db. melléklet.

Dr. Temessy Béla s. k. vezérőrnagy.

HIL 3. honv. hdt. területén működő országmozgósítási kormánybiztos iratai. Szám nélkül. 1944. — Sokszorosított másolat.

Kimutatás a ledobott és hír szerint ledobásra kerülő magyar nemzetiségű szovjet ejtőernyősökről

I. VIII. 8-án ledobott, de még eddig kézre nem kerültek:

1. Szőnyi Márton rep. hdgy., budapesti lakos
2. Szoták Mihály tü. tiz., mezőcsáti lakos
3. Molnár István kp. honv., salgótarjáni lakos
4. Ösz-Szabó János musz., zombori lakos
5. Bráz Lajos tü., rudabányai lakos,

II. Beszervezett és valószínűleg ledobásra kerülők:

1. Borhegyi Balázs, Budapest, Jávorka Ádám u. 13.
2. Timli Sándor, Pincehely (Tolna megye)
3. Czinkó János, Tolna
4. Foki József, Gyömrő (miskolci mérőszd.)
5. János Deák László, Felsőardó
6. Lackó Imre, Komárom
7. Molnár István, Salgótarján
8. Németh Ferenc, Komárom
9. Izrael Miklós, Csepel
10. Farkas Mór, Kolozsvár
11. Salamon Márkus, Ungvár
12. Tauber Kálmán, Újpest
13. Gerhardt Márton, Sátoraljaújhely
14. Orosz Imre, Sajóőrs (miskolci tüzér)
15. Balázs Miklós, Hejőkeresztúr (miskolci tüzér)
16. Szántó Károly, Ungvár
17. Fried Lajos, Ungvár
18. Weimann Ödön, Ungvár
19. Vajda József, Miskolc (szerencsi zlj.)
20. Oláh István, Zemplén (miskolci zlj.)
21. Radách József, Somogy
22. Horváth Ferenc, Tolna
23. Nagy Jenő, Nagyvárad
24. Torma László, Cegléd környéki (18. gyalogezred)
25. Dr. Rezner György, Budapest
26. Turóczi Sándor, Szabolcs megye
27. Jakab István, Szabolcs megye (43. árk. szd.)

28. Horváth János, Zemplén (43. árk. szd.)
29. Zahányi György, Szabolcs megye
30. Bali Ferenc, Nyékháza
31. Lahosinczki Béla, Budapest
32. Kározs Lajos, Heves
33. Nagy Béla, Arad (román hadsereg)
34. Szabó Pál, Burgenland (német hadsereg)
35. Kiss Kálmán, Felvidék
36. Pronyi Lajos, Diósgyőr
37. Vágó János, Diósgyőr (miskolci tüzér)
38. Mede József, Salgótarján
39. Kényi Lajos, Budapest
40. Rigó Dezső, Salgótarján
41. Érsek Bertalan, Borsodnádasd (13. II. zlj.)

104
(1944. augusztus 11—október 31)

RÁDIÓGRAMOK A PARTIZÁNMOZGALOM UKRÁN TÖRZSÉNEK PARANCSNOKA, SZTROKACS ALTÁBORNAGY ÉS AZ USZTA—PRISCSEPA PARTIZÁNOSZTAG KÖZÖTT

1944. 08. 11.

A Martinszkij Kameny hegy környékén vagyok, Munkácstól 26 km-rel keletre.

1944. 08. 15.

Kérek embereket és szállítmányt. Nem dolgozhatunk. Mindennap várom. A környező falvak telve magyarokkal.

1944. 08. 15.

A ledobási terület Munkácstól 25 km-rel keletre a Buzsora hegyig, a Buzsorától dél-nyugatra[114]... km. A jelzés 5 máglya. Az egyik végén két máglya, a másik végén is két máglya és egy középen. Két zöld rakéta horizontálisan. Ha a rakétajelzés elmarad, az embereket és a szállítmányt nem lehet ledobni. Jelszó az emberek számára: „Kilenc" Kérem, küldjenek négy sátorlapot.

1944. 08. 23.

Éppen most szabadultunk meg az üldözőinktől és Önök a repülőgép küldését napról-napra halogatják. Adjanak mielőbb embereket és szállítmányt. Egy helyben nem ülhetünk. Adjanak cukrot és sót.

1944. 08. 26.

A repülőgép egy órával korábban érkezett a jelzett időpontnál. Amikor a jelzőtüzeket meggyújtottuk és jelt adtunk, a

114 A szám olvashatatlan.

repülők az erdőre dobták a szállítmányt és az embereket. Az emberek még nincsenek meg. Folytatjuk felkutatásukat.

1944. 08. 27.

Priscsepa parancsnok csoportjából Leguckij harcos, Uszta csoportjából Kövecses, Székely, Orosz összezúzták magukat, 2—3 hónapos gyógykezelésre van szükségük.

Kosztyelnyikov rádiós és Gladcsenko harcos nem került elő. Uszta csoportjából Laczkó hiányzik. A repülők az embereket és a szállítmányt az erdőre dobták.

1944. 08. 29.

Augusztus 27-én Radak magyar fogságba esett. A repülőgép által ledobott felszerelést nem találjuk. Kutatunk utána. A trinitrotoluol nincs meg.

1944. 08. 31.

A repülőgép száma: 18970. Az emberek — 14 fő — halálra zúzták magukat, okmányok nincsenek, minden elégett. A trinitrotoluol a repülőgéppel együtt felrobbant. Mindössze hét lőszert és tartalékfegyvert tartalmazó zsákot találtunk. Két emberről nem állapítható meg, hogy életben maradtak-e vagy elpusztultak. Csoportunk 26 főből áll.

1944. 09. 02.

Laczkó és Izrael sorsáról nem tudunk. A repülőgépszerencsétlenség oka: a motorok felmondták a szolgálatot. A repülőgép személyzetéből senki sem maradt életben. Küldjenek trinitrotoluolt.

1944. 09. 02.

Küljenek trinitrotoluolt, fegyvert és lőszert. Enélkül nem tudunk dolgozni.[115]

115 Az előbbi rádiógramok mindegyikét az osztag törzse küldte Sztrokacs altábornagynak.

1944. 09. 03.

Uszta-Priscsepa.

Miért nem válaszolnak a kérdésekre? Határozottan követeljük a választ. Név szerint kik vannak az önök osztagában. Miért hallgat Priscsepa osztaga állapotáról. Hol vannak Hajlo és Kotyelnyikov rádiósok. Amíg nem kapunk felvilágosítást osztagaik helyzetéről, addig nem küldünk repülőgépet.

Rákosi, Sztrokacs

1944. 09. 03.

Sztrokacsnak.

A repülőgép a miénk. Az alábbiakat állapítottuk meg: a repülőgép katasztrófája pillanatában Hász harcos kis magasságban kiugrott és halálra zúzta magát. A repülőgép mellett fekszik. Okmányait magunkhoz vettük. Minden más — az emberek és a szállítmány elégett.

Három repülőgépet fogadtunk. Egy közülük lezuhant. A két repülőgépről 26 embert és 7 lőszerrel és aknákkal megrakott zsákot kaptunk. Trinitrotoluol nincs. Nem találtuk meg Kotyelnyikovot, Gladcsenkót, Salamont, Izraelt és Laczkót. Várok szállítmányt és trinitrotoluolt.

Uszta

1944. 09. 04.

Sztrokacsnak.

A csoport új feltöltése:

1. Mihajlev
2. Procenko
3. Szulojev
4. Rojev
5. Makarov
6. Kugusev
7. Jevdokinov
9. Kolgobajev
10. Lihacsov
11. Ivankin
12. Bugajev
13. Ivancov
14. Frok
15. Szenitar
16. Penzenyik
17. Zsidov.

Tízen fegyverrel, közülük kettőnek géppisztolya, nyolcnak puskája van.[116]

Izraelt, akiről azt hittük, hogy elpusztult, megtaláltuk.

Küldjön fegyvert és trinitrotoluolt, mert trinitrotoluol nélkül a feladat nem hajtható végre.

Uszta

1944. 09. 05.

Sztrokacsnak.

Csoportunk a korábbi körzetben tartózkodik Priscsepával együtt. Küldjön repülőgépet fegyverekkel és trinitrotoluollal. Jelenleg a lakosság körében agitációs munkát végzünk.

A csoportok személyi feltöltöttsége jónak mondható, csak elegendő eszközünk nincs a cselekvésre.

Uszta

1944. 09. 06.

Uszta-Priscsepa.

Mihelyt lehet segítünk. Tanúsítson nagyobb kezdeményező készséget és több aktivitást. Fegyvert, lőszert szerezzen az ellenségtől, működjenek együtt.

Sztrokacs

1944. 09. 07.

Uszta-Priscsepa.

A nehézségek elkerülhetetlenek, de le kell tudni azokat győzni. Vonuljanak délre a Debrecentől északkeletre elterülő erdőségbe. Ott kitűnőek a feltételek a partizánok fejlődésére és tevékenységére. Fegyvert, szállítmányt adunk.

Sztrokacs

1944. 09. 08.

Sztrokacsnak

A békés lakosságtól szerzett pontos adatok szerint Kotyelnyikov és Gladcsenko rádiósokat adókészülékükkel együtt a csendőrség élve elfogta, sorsuk ismeretlen.

Priscsepa-Uszta

116 A németek fogságába került szovjet katonák megszöktek a hadifogságból és a csoportnál harcra jelentkeztek. Fegyvert az őrektől zsákmányoltak.

1944. 09. 09.

Sztrokacsnak-Rákosinak.

Az Önök által kívánt kezdeményező szerep vállalása a mi fegyverzetünkkel lehetetlen, mivel a magyar csapatok, a csendőrök, valamint egyes polgári személyek is üldöznek bennünket. Mindennap sor kerül kisebb összecsapásra a csendőrökkel és a hadsereggel.

Ha lehetséges, küldjenek fegyvert, lőszert, trinitrotoluolt. Embereink vannak, fegyverünk nincs.

Uszta-Priscsepa

1944. 09. 10.

A Partizánmozgalom Ukrán Törzséhez tartozó osztagok parancsnokainak.

A partizánosztagok...[117] hősi harcot vívnak a Vörös Hadsereg csapásai alatt álló ellenséggel, fegyvert és lőszert az ellenség mögöttes területén szereznek.

Egyes parancsnokok krónikusan...[118] hangulatban szenvednek: követelik, hogy azonnal dobjanak le számukra lőszert, fegyvert és sok mást. Javasolom: egyes parancsnokok értsék már meg, hogy a partizánharc...[119] — fegyvert és lőszert az ellenségtől kell...[120] Nem ölbetett kézzel várakozni, hanem bátran s határozottan harcolni. Olyan időjárási viszonyok között, mikor az ellenség mozgása nehézkessé válik, az ellenség harceszközeit felhasználva kell tevékenykedni.

Sztrokacs

1944. 09. 11.

Sztrokacsnak.

Az a feladat, amelyet Ön nekünk adott, végrehajtható. De hogy hasznot hajthassunk az országnak és segítséget nyújthassunk a Vörös Hadseregnek, sürgősen küldjenek repülőgépet körzetünkbe.

117 Olvashatatlan szó.
118 Olvashatatlan szó.
119 Olvashatatlan szó.
120 Olvashatatlan szó, valószínűen: szerezni.

Most folyik az ellenséges csapatok átcsoportosítása a Kárpátokban levő arcvonalról Erdélybe, Szvalaván és Mukacsevón keresztül, és evakuálják a helyi hatóságokat. Ahhoz, hogy a vasútvonalakat és a közutakat megbénítsuk, trinitrotoluolra és fegyverre van szükségünk.

A ledobás körzete a régi. Jelzések: két máglya és két vörös rakéta a föld felett.

Uszta-Priscsepa

1944. 09. 16.

Sztrokacsnak.

Új feltöltés hadifoglyokból: orosz 21, ukrán 7, belorusz 2, csuvas 1, zsidó 1. Összesen 32 fő. Fegyvere harmincegynek van.

Uszta-Priscsepa

1944. 09. 19.

Uszta-Priscsepa.

Az osztag növelését jóváhagyom. Jobban szervezzék meg az agitációs munkát a magyar hadseregben és a lakosság körében. Érjék el, hogy a magyarok lépjenek fel a németek ellen.

Sztrokacs

1944. 09. 19.

Sztrokacsnak.

A környező falvakban csapatok nincsenek. A ledobási hely a régi. Jelzések: három máglya a ledobási hely hosszában és három fehérfényű jelzőlámpa háromszög alakban elhelyezve. A repülőgépet 21—22 óra között várjuk.

Miután légierőnk támadást hajtott végre Magyarország ellen, a német éjszakai vadászgépek őrjáratoznak. Közölje, hány zsákot dobnak le.

Uszta-Priscsepa

1944. 09. 20.

Sztrokacsnak.

A gépet az általunk megadott időpontban nem lehet fogadni. Légierőnk erős támadása nyomán német éjszakai vadász-

gépek őrjáratoznak, s ezért, ha lehetséges, a repülőgép éjjel 2 és 3 óra között érkezzen. A ledobási hely és a jelzések, mint ahogy legutoljára jelentettük.

Uszta-Priscsepa

1944. 09. 21.

Uszta-Priscsepa.

Tartózkodási körzetéből sehova ne menjen. Szeptember 22-től 26-ig ledobási helyet és a jelzéseket Önnek . . .[121] három máglya a ledobási hely hosszában és három fehér fényű jelzőlámpa háromszögalakban. Ejtőernyős csoportot és szállítmányt dobunk le. Készüljön fel a fogadásra. A jelzéseket ne változtassa meg. A repülőgép indulását jelezzük.

Sztrokacs

1944. 09. 22.

Uszta-Priscsepa

Szeptember 23-ra virradó éjszakán a sötétség beálltával fogadják a repülőt.

Sztrokacs

1944. 09. 23.

Uszta-Priscsepa

Szeptember 23-ra virradó éjjel két ejtőernyőst és 11 zsák szállítmányt dobtunk le Önöknek. Igazolják az átvételt. 24-re virradó éjjel fogadják a repülőgépeket. Az indulást 17 órakor jelezzük.

Sztrokacs

1944. 09. 25.

Sztrokacsnak.

11 zsák szállítmányt és az ejtőernyőst — Namaszejecset — megtaláltuk, de az alhadnagyot nem. Eltévedt.

A repülőgépet lehetetlen fogadnunk, mert körzetünkben esik az eső és erős szél fúj.

Uszta-Priscsepa

121 Olvashatatlan szó.

1944. 09. 29.

Parancsnok elvtársaknak.

Az Önöktől kapott információk az ellenségről igen értékesek, de előfordul köztük nem teljes értékű információ is, amely dezorientálja a Vörös Hadsereg parancsnokságát. Javaslom, hogy fokozzák a felderítő munkát és fordítsanak különös figyelmet az alábbiak teljesítésére:

1. Gondosan felülvizsgálni az összes felderített adatot.
2. Azonnal továbbítani, mert ellenkező esetben elvesztik pozitív értéküket.
3. Hivatkozzanak a megfigyeléseik forrásaira, a megbízhatóság fokára, pontosan és feltétlenül tájolják be a lakott pontokat. Azonnal jelentsék felderítési helyettesük nevét és rendfokozatát, teljes felelősséggel végezzék a felderítést.

Sztrokacs

1944. 09. 29.

Sztrokacsnak.

Szvalavo körzetében végrehajtott rajtaütés folyamán felgyújtottunk két gépkocsit és 800 liter benzint. Foglyul ejtettünk 61 főt. Elesett 1 német.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 06.

Uszta-Priscsepa.

A mai naptól az Önök osztaga a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Ukrán Törzse képviselőjének, Pogrebenkónak lesz alárendelve. A kapcsolatot Pogrebenkóval az érvényben levő eljárás és jelkulcs útján kell tartani.

Sztrokacs

1944. 10. 07.

Uszta-Priscsepa.

Közöljék: milyen szállítmányra van szükség, a ledobási helyet és a jelzéseket. Osztagaik harci és felderítői tevékenység céljából vonuljanak Mukacsevo körzetébe.

Pogrebenko

1944. 10. 09.

Mukacsevótól 30 km-el északkeletre a Polonina-Borsava gerincén magyar csapatok nagyarányú összevonása.

1944. 10. 10.

Mukacsevo körzetében vagyunk. Ledobási hely Mukacsevótól 28 km-el keletre. Jelzések: háromszögalakban elhelyezett máglyák, a ledobási hely hosszában két vörös színű jelzőlámpa. Szállítmány . . .,[122] 2 zsák géppisztoly töltény, gyógyszerek és 15 db . . .,[123] 100 db kézigránát.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 10.

a) 44. október 2-án a vasút Irsava-Szelscse-i szakaszán (27 km-el délkeletre Mukacsevótól) robbantóink által telepített aknán felrobbant egy élőerőt szállító szerelvény.

Megsemmisült a mozdony és két vagon.

b) 44. október 5-én robbantócsoportunk a Beregovo—Vilok vasútvonalon felrobbantott egy csapatokkal megrakott, frontra indított szerelvényt.

Megsemmisült a mozdony és 30 vagon.

Ugyanezen a vonalon felrobbantottuk a vasúti hídat, s ennek következtében a közlekedés hét teljes napon át szünetelt.

Dunkovice faluban (Mukacsevótól 20 km-el délkeletre) felrobbantottunk egy személygépkocsit, a benne ülő ezredes és segédtisztje meghalt.

Kivjazsd község körzetében (Mukacsevótól 25 km-el délkeletre) 1000 méter telefonhuzalt szedtünk le.

1944. október 4-én a Kivjazsd-Szelscse-i keskenyvágányú vasútvonalon (Mukacsevótól 27 km-el délkeletre) a robbantók által telepített aknán felrobbant egy élelmiszert szállító szerelvény.

Megsemmisült a mozdony és 2 vagon.[124]

Október 21-én a mukacsevói állomáson illegálisan tevé-

122 Olvashatatlan szó.
123 Olvashatatlan szó.
124 A robbantások eredményeit a korábban közölt összefoglaló jelentés részletezi.

kenykedő embereink felrobbantottak egy mozdonyt. A mozdonyvezető meghalt, a fűtő megsebesült.

A magyar csapatok kiszipolyozzák az orosz falvakat Kárpátukrajnában.

A magyar csapatok támadásának elhárítása végett október 19-től kezdve osztagunk a következő falvakat védelmezik: Szmoligovica, Krajna-Martinka, Voloszke (Mukacsevótól 21 km-el keletre).

1944. 10. 14.

Pogrebenkónak.

Pontos felderítésünk szerint Mukacsevóban nincsenek csapatok. Volovce felől Mukacsevo, Csop irányába nagy csapatvisszavonulások.

Uszta-Priscsepa

Értesítsen a repülőgépek érkezéséről 17 h-kor. Az idő jó.

1944. 10. 17.

Osztagparancsnokoknak.

Azoknak az osztagoknak, amelyek a Frontok képviseleteinek hadműveleti alárendeltségébe kerültek, az Ukrán Törzs fegyvert és lőszert nem küld. Mindent, amire az osztagoknak szükségük van, Pogrebenkótól kérjenek.

Sztrokacs

1944. 10. 20.

Pogrebenkónak-Sztrokacsnak.

44. 10...[125] osztagaink 34 magyar katonát fegyvereztek le. Zsákmányoltunk 1 géppuskát, 3 géppisztolyt és 20 puskát.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 20.

Pogrebenkónak.

44. 10. 2. Irsava és Szelscse között a keskenyvágányú vasút-

125 A nap megjelölése olvashatatlan.

vonalon aknát telepítettünk. Megsemmisült a mozdony és . . .[126] élőerőt szállító vagon.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 20.

Pogrebenkónak.

44. 10. 4. Szelscse és Kivjazsd között a keskenyvágányú vasútvonalat aláaknáztuk. Megsemmisült a mozdony és 2 élelmiszerrel megrakott vagon.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 20.

Pogrebenkónak.

44. 10. 6-án polgári személyeket küldtünk Mukacsevóba azzal a feladattal, hogy robbantsanak fel egy mozdonyt. A mozdonyt felrobbantották. A mozdonyvezető meghalt, a fűtő súlyosan megsebesült.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 20.

77. sz. táviratukra.

Melyik körzetben fegyverezték le a magyarokat és azok milyen egységhez tartoznak. A választ közölje gyorstáviratban.

Pogrebenko

1944. 10. 21.

Priscsepának.

A Douglas gép parancsnoka — a front közelsége miatt — ellenzi Önöknek a szállítmányt ledobni. Október 16-án éjjel az ellenség arcvonalából a légelhárító tüzérség tüzelt a gépre. Hogy a szállítmányt megkaphassák, vonuljanak 20—30 kmrel beljebb az ellenség mögöttes területére. Döntésüket gyorstáviratban közöljék.

Pogrebenko

1944. 10. 22.

Uszta-Priscsepa.

Állandóan figyeljék az ellenség mozgását a Gusztye—Beregovo vasúti szakaszon és az országút Gusztye—Beregovo, Gusz-

126 Olvashatatlan szám.

tye—Mukacsevo szakaszán. A felderített adatokat rendszeresen közöljék rádió útján a törzzsel.

Pogrebenko

1944. 10. 22.

Uszta-Priscsepa.

Az Önök 81. sz. jelentésére.

Mely falvakat védik az Önök osztagai? A választ gyorstávíratba küldjék.

Pogrebenko.

1944. 10. 22.

Pogrebenkónak.

A magyar csapatok felgyújtják azokat a falvakat, amelyekben a mi osztagaink 44. X. 19. óta védelemben vannak.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 23.

Pogrebenkónak.

Osztagaink Martinka, Voloszke, Szmoligovica falvakat védik.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 23.

Pogrebenkónak

Azokat a magyar katonákat, akiket lefegyvereztünk, kikérdeztük a partizánok elleni harcról. Egységük száma: 2. gyalogezred.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 24.

Pogrebenkónak.

A Beregovo-Vilok vasúti szakaszon felrobbantottunk egy élőerőt szállító szerelvényt: megsemmisült a mozdony és 30 vagon. Ugyanebben a körzetben felrobbantottuk a hidat. A forgalom 7 teljes napon át szünetelt.

Dunkovice faluban szétlőttünk egy személygépkocsit, meghalt egy ezredes a segédtisztjével.

Kivjazsd községben 1 km hosszúságban megszakítottuk a telefonvonalat.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 26.

Pogrebenkónak

A harci osztagok létszámát ma nem jelenthetjük. Védelmezzük Brod, Voloszke, Krajna-Martinka, Szmoligovica, Lekoty, Ivaszkovici, Dubi és Zagatye lakott pontokat.

A zsákmányt és a foglyokat később közöljük.

Uszta-Priscsepa

1944. 10. 29.

Priscsepának

Csodálkozom, miért nem jelentik a Vörös Hadsereggel való egyesülésüket, s azt, hogy jelenleg hol vannak az Önök osztagai.

Pogrebenko

1944. 10. 31.

Pogrebenkónak

Zagatye községben vagyunk. Mukacsevo és Irsava között a Vörös Hadsereg még nem haladt át.

A falvak védelme után foglyul ejtettünk 167 tisztet és katonát. Átadjuk őket a Vörös Hadseregnek. Sok fegyvert zsákmányoltunk. Ezen kívül a magyar katonák a falvakban is szétdobálták fegyvereiket, s mi most összegyűjtjük azokat. A zsákmányolt fegyverek számát azután közöljük.

Uszta-Priscsepa

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д. 1223, л. 138—199.
Orosz nyelvű eredeti.

105
(1944. augusztus 12)

RÉSZLET BONCZOS MIKLÓS BELÜGYMINISZTERNEK A BELÜGYMINISZTÉRIUMI OSZTÁLYVEZETŐKHÖZ INTÉZETT BESZÉDÉBŐL, AMELYBEN BEJELENTI, HOGY LESZÁMOL AZ ELLENÁLLÁSI MOZGALOMMAL

...Minden rendelkezésemre álló eszközzel megóvom a csendőrszuronynak és a rendőrkardnak azt a tisztaságát és tekintélyét, amely megremegteti a gonosztevőt, de amely bátorságot, nyugalmat, biztonságot ád minden kötelességteljesítő magyarnak. Itt is legelső feltétel: a legszigorúbb fegyelem. A karhatalom nem jelenti a puszta erőszakot, hanem a törvény, a jog, az élet, a vagyon, az otthon, a becsület védelmének szolgálatában álló erőt. Nem önmagáért van, nem azért van, hogy fegyvereivel rettegtessen, hanem azért, mert lehetővé teszi a termés betakarítását, az állami élet biztonságát és a termelő munka zavartalan folytatását.

Nem fogom megengedni, hogy akár nyílt, vagy burkolt jelentkezési formában még egyszer felüssék fejüket azok a mozgalmak és törekvések, amelyek a múlt időkben a bomlasztás, rombolás, katonaaellenes hang, a társadalmi testvérharc és az osztályküzdelem hazajáró szellemeiként kísértettek. Ennek egyszer s mindenkorra vége[127]. A harc most a magyarság egész létéért folyik, bárki és bármi kíséri meg, hogy magyar és magyar közé éket verjen, nem fog pardont kapni...

A magyarság jellemétől eddig távol állott a bizalmatlankodó, kételkedő lelkiállapot. Most mégis erre a lelkiállapotra mutatnak igen káros jelenségek. Az *önbizalom megingására,*

127 Az osztályharcot, vagy ahogyan beszédében Bonczos Miklós nevezte: „osztályküzdelmet" nem a kommunisták — akiknek mozgalmára a volt belügyminiszter itt céloz — találták ki; az az antagonisztikus osztályokból összetevődő társadalmak életének objektív törvénye. A kommunisták „csak" felismerték ezt a törvényt, és az elnyomott osztályok felszabadító mozgalmainak élére állva szervezik és vezetik ezt a harcot, amelynek akkor lesz „egyszer s mindenkorra vége", amikor már nem lesznek kizsákmányoló osztályok, és nem akkor, amikor ezt belügyminiszterek deklarálják.

sőt sok esetben hiányára is következtethetünk. Mintha sorsunk irányításának minden fonalát kiejtettük volna kezünkből, mintha oda volnánk dobva a sors játékának s a magunk ereje már nem volna többé számottevő. Ezzel a gyáva kishitűséggel — amely néha már addig megy, hogy a nemzet létét is határidőhöz kötöttnek látja, s már legfeljebb csak a véletlentől vár kedvező fordulást — államéletet élni nem lehet. Mindenkit át kell hatnia a nemzet élni akarásának, katonát, munkást, gazdát egyaránt, de legelsősorban a köztisztviselőt, aki az állam életét irányítja, vagy az államéletben esetleg cselekvően közreműködik. Bíznunk kell abban, hogy a nemzet élni fog, és pedig nem akármilyen, hanem magyar életet.[128]

HIL Pgy. M/196. — Másolat.

128 A Magyar Kommunista Párt által szervezett és vezetett antifasiszta ellenállók, partizánok voltak elsősorban azok, akik egy percre sem inogtak meg abban a hitben, hogy a magyar nép, a magyar nemzet élni fog, s akik a „kedvező fordulást" nem a véletlentől várták, hanem a felszabadító Vörös Hadsereg győzelmétől, amelynek segítésére a magyar antifasiszta harcosok vérüket, sokan közülük életüket is feláldozták.

106
(1944. augusztus 14)

AZ ORSZÁGOS IFJÚMUNKÁS BIZOTTSÁG HATÁROZATA[129] A MAGYAR FIATALSÁG PARTIZÁNHARCRA TÖRTÉNŐ FELKÉSZÍTÉSÉRŐL

Ifjúmunkások, fel a partizánharcra!

Az Országos Ifjúmunkás Bizottság[130] a föld alá szorítva folytatja küzdelmét a demokratikus Magyarországért.

Mint értesülünk, a bizottság augusztus 14-i ülésén a következő határozatot hozta:

„A háború végkifejlődéséhez közeledik. Hitler jármában hazánk háborús katasztrófába rohan. Sztójay és imrédysta minisztertársai távozása ismét mutatja, hogy a náci-bérencek ideoda kapkodnak, kiutat keresnek. Ugyanakkor folytatják a háborút és változatlanul üldözik a demokratikus erőket. Ilyen körülmények között a magyarság életfontosságú érdekei követelik, hogy a nép cselekedjék, hogy a partizánharc országos méretű, erős mozgalommá szélesedjék. Ezért a bizottság elhatározta, hogy partizánharcra mozgósítja az ifjúmunkásságot. E határozat értelmében:

1. utasítja a kerületi szerveit, hogy haladéktalanul alakítsanak mozgósító bizottságokat,

2. a mozgósító bizottságok jelöljék ki a partizánharcra alkalmas egyéneket. Felmentési oknak csak testi alkalmatlanság számít, vagy az, hogy az ifjúmunkásnak a Nemzeti Szabadságharcban más fontos feladata van.

129 A határozatot a „Kossuth-rádió adása nyomán jegyezték le.

130 A rádióadásban szereplő Országos Ifjúmunkás Bizottság valószínűleg egyike volt azoknak az ellenállási csoportoknak, amelyek 1944 nyarán, az ország számos helyén szerveződtek. Tevékenységéről, akcióiról nincs közelebbi tudomásunk. Ez a bizottság nem azonos az OIB-bal, az Országos Ifjúsági Bizottsággal.

3. szeptember 1-ig a bizottságok osszák be a jelölteket 15-ös csoportokba és lássák el őket megfelelő utasításokkal a partizánharc megkezdésére."

A „Kossuth-rádió" üdvözli az Országos Ifjúmunkás Bizottság határozatát és felszólítja azokat az ifjúmunkásokat, akiknek nincs kapcsolatuk a bizottsággal, hogy alakítsanak ők is partizánosztagokat és kezdjék meg a partizántevékenységet.

ПА ИНП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д. 1223, л 109.
Magyar nyelvű másolat.

107
(1944. augusztus 15)

A MAGYAR FRONT TÁJÉKOZTATÓJA SÜRGŐS SZAKÍTÁST KÖVETEL A NÉMETEKKEL, ÚTMUTATÁST AD A HONVÉDSÉG TISZTIKARÁNAK A CSELEKVÉSRE

Honvédtisztek!

A német hadvezetőség legteljesebb meglepetésére, csekély biztosító erők gyenge ellenállása közben, augusztus 15-én angol, amerikai és francia csapatok sikeres partraszállást hajtottak végre 160 km-es arcvonalon Marseilles és Nizza között.

Az arcvonalak alakulása immár nyilvánvalóvá tette minden elfogulatlan hozzáértő és laikus előtt is, hogy a német vezetés tartalékainak végére ért. A csekély hadászati tartalékot keletre kellett szállítani. A keleti válság azonban nem hagyott időt arra, hogy a tartalék egységes ellentámadással úrrá legyen a helyzeten. Ez az erő, részenként bevetve, a legkritikusabb, egymástól messze fekvő pontokon, csak ideig óráig tudja lelassítani az orosz főerők előrenyomulását.

Ugyanakkor nyugaton, a német arcvonal szárnyán áttört angolszász hadseregek, szinte ellenállás nélkül rohanták le Bretagnet és Franciaország szíve felé irányuló gyors előrenyomulásukkal a megmaradt német arcvonal oldalát és hátát veszélyeztetik. A délfrancia partraszállás pedig egyike az utolsó csapásoknak. A német hadvezetőség tartalékok hiányában mindezzel csak a hírmagyarázók propaganda-frázisait állíthatja szembe.

A diplomácia eseményei sem kevésbé világosak: a finnek és bolgárok alig rejtegetik már béketapogatózásaikat. Törökország mindennemű kapcsolatot megszakított Németországgal. S a balkáni hadműveletek napirendre kerülésére mutat Churchill és Tito római tárgyalása is. A nyáron hadifogságba került 17 német tábornok közös moszkvai felhívása után most Paulus tábornagy — aki Sztálingrád védelméért a tölgyfalombot kapta — rádióbeszédében hívta fel a német népet Hitler uralmának megdöntésére.

A hadihelyzet alakulása a magyar politikában is földrengést idézett elő. Imrédy, Jaross, Kunder eltávolítása a kormányból a németellenes erők előrenyomulásának jele és eredménye. De az egész Sztójay-kormánynak pusztulnia kell! Helyét szabadságszerető magyar hazafiaknak kell átvenniük, akik megkezdik és vezetik a német megszállók elleni fegyveres harcot. E harc előkészítésében és megvívásában a honvédség tisztikarára vezető szerep vár!

Cselekednünk kell, amíg nem késő! Az előkészítő munkát már ma meg kell kezdenünk!

Honvédtisztek! Hivatásosok, és tartalékosok, ténylegesek és nyugdíjasok! Lépjetek egymással, hasonló gondolkodású bajtársaitokkal azonnal érintkezésbe. Számotok napról-napra nő! Az ingadozókat győzzétek meg, a soraitokban levő német árulókat leplezzétek le és szigeteljétek el! Készítsétek a helyi viszonyoknak megfelelő terveket a helyőrségben vagy a közelben levő német egységek megrohanására és lefegyverzésére; közlekedési gócpontok, híradóberendezések, középületek megszállására, az árulók lefogására és ártalmatlanná tételére!

Támogassátok a nemzeti ellenállás harcosait! Juttassátok fegyverhez, lőszerhez, robbanóanyaghoz, egyenruhához őket! A bújdosóknak adjatok szállást, mindennemű segítséget, vezessétek félre üldözőiket!

Szabotáljatok minden intézkedést, ami a németeket segíti! Ne siessetek az állományok feltöltésével, a menetkészség elérésével, a parancsok, jelentések továbbításával! Akadályozzátok meg, hogy még több magyar egységet vigyenek az arcvonalba! Az arcvonalban ne harcoljatok! Menjetek át egységeitekkel együtt az oroszokhoz!

Az országmentés feladata vár ma a tisztikarra! Teljesítsétek ezt! A szabad, független és demokratikus Magyarországnak szüksége lesz erős honvédségre, jól képzett tisztikarra. De sorai között csak azokat fogja megtűrni, akik valóban harcoltak is a magyar szabadságért!

Előre! Ütött a cselekvés órája![131]

1944. augusztus 15. Magyar Front

HIL HM eln. 28156. 1945. — Sokszorosított másolat.

131 Ezt a röplapot a Magyar Front megbízásából Pálffy György írta.

108

1944. augusztus 15
(1962. július 10)

KAMINSKI STANISLAW („DANIEL") ALEZREDES, A „BASZTA" EZRED ÉS VARSÓ V. KERÜLETE VOLT PARANCSNOKÁNAK TÁJÉKOZTATÓJA A MAGYAR HADSEREG EGYSÉGEINEK A LENGYEL FELKELŐKKEL VALÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL[132]

1944. augusztus 15-én a Pulawska utca 162 számú háznál levő egységünk egyik járőre a barrikád előtt megállított egy Sluzew[133] felől jövő kétlovas bricskát. Az igazoltatáskor kiderült, hogy a jármű utasai a magyar hadsereg tisztjei. Velük volt egy felkelő katonánk is. Mivel az volt a kívánságuk, hogy vezessék őket a felkelők parancsnokságára, szemüket bekötve a Malczewski utcában levő szálláshelyemre kísérték a magyar tiszteket. Mondanom sem kell, hogy meglepődtem, amikor a nem mindennapi vendégek érkezését jelentették. Különböző feltevéseim között az a gyanú is felmerült előttem, hátha a német parancsnokság küldötte őket azzal a céllal, hogy kikémleljék a felkelő csapatok erejét, felszerelését, elhelyezését, hangulatát. Nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy kezdetben igen tartózkodóan viselkedtem. A beszélgetés folyamán — amely — németül folyt — kifejezték azt a szándékukat, hogy tevékenyen kívánnak segítséget nyújtani a lengyel felkelőknek — még a hadosztálytüzérséggel együtt való átállás formájában is. Viselkedésükből, előadásukból igazmondást és

132 A felkelők parancsnoka Bor-Komorowski tábornok volt. A felkelést 1944. augusztus 1-én robbantotta ki az emigrációban levő reakciós londoni kormány. Céljuk az volt, hogy még a Vörös Hadsereg felszabadítása előtt kezükbe vegyék a város irányítását, s így eleve biztosítsák maguknak a hatalmat.

Varsó népe a 63 napig tartó harcok során szinte emberfeletti hősiességgel küzdött a jól felfegyverzett németek ellen. A lakosság és a felkelők soraiból mintegy 220 000 ember pusztult el a kilátástalan harcokban. Rommá vált a milliós város nagy része is. A londoni kormány kalandor tervei a lengyel nép súlyos tragédiájához vezettek.

133 Pulawska és Sluzew Varsó elővárosai.

teljes őszinteséget éreztem ki a megszállók ellen folytatott harcunkat illetően. A beszélgetés a teljes szívélyesség és egyetértés légkörében folytatódott, sőt nemes és meglepő javaslataik hallatán bizonyos elérzékenyülés fogott el.

Komoly dilemma előtt álltam. Magyar barátaink által felvetett tervek ugyanis a hadosztálytüzérség és kisegítő egységek átállásáról szóltak, s én mint a harcoló Varsó csupán egyik részének parancsnoka, nem éreztem illetékesnek magam ilyen jelentős tárgyalások folytatására, és a végső döntés meghozatalára. Ezért azt javasoltam, hogy 3—4 napon belül megjelennek a magyar parancsnokságon (Zalesieben)[134] a Honi Hadsereg (Armia Krajowa)[135] Főparancsnokságának képviselői, illetve a harcoló Varsó parancsnoka, és véglegesen tisztázzák és pontosan formába öntik a számunkra oly csábító, a magyar barátaink részéről pedig oly nemes elgondolást. Javaslatomat elfogadták, s a küldötteket az előőrshöz vezették, ahol várta őket a bricska.

A megállapodásnak megfelelően, augusztus 18—19-re virradó éjjel Zalesiebe tiszti járőrt küldtem azzal az utasítással, hogy értesítse a magyar parancsnokságot arról, hogy az összeköttetési nehézségek miatt parancsnokságunk képviselői nem tudták átvágni magukat Mokotów[136] felé, azonban képviselőink előbb-utóbb meg fognak jelenni. Sajnos a járőr nem találta Zalesieben a magyar parancsnokságot. A járőr visszatérte és e hír vétele után különböző lehetőségekre gondoltam, többek között arra, hogy a német parancsnokság valamiképp értesült megbeszéléseinkről és rögtön elvonta a magyar egységeket Varsó környékéről. Feltevésemnek nem volt alapja, néhány nappal később ugyanis megtudtam, hogy a hadosztályt Wilanów[137] körzetébe dobták át, s onnan újabb kapcsolatot teremtett a Czerniakowski Körzet[138] parancsnokával, „Bruno" őrnaggyal, majd az V. kerület új parancsnokával, „Karol" al-

134 Varsói városrész.
135 A Honi Hadsereg (Armia Krajowa) 1942-ben a megszállt Lengyelországban alakult katonai szervezet. Irányítója a londoni emigráns kormány volt. Alárendeltségébe 8 különböző katonai szervezet tartozott. A Honi Hadsereget 1945 januárjában oszlatta fel a londoni emigrációs kormány.
136 Varsói városrész.
137 Varsói városrész.
138 Varsói városrész.

ezredessel (Rokickivel), ugyancsak a felkelők oldalára való átállás szándékával. Ez azonban már akkor történt, amikor a parancsnokságot átadtam Rokicki alezredesnek.

E két tény mellett, amely rokonszenvükről és a felkelőknek a legmesszebbmenő formában nyújtandó segítőkészségükről tanúskodik, még két olyan epizódot idézhetek fel, amelyet akkori alárendeltjeim mondtak el.

1. „Radecki" zászlós, aki a németekkel vívott első összecsapás után egységével a kabacki erdőkbe húzódott és augusztus 20-ig tartózkodott ott, tisztán visszaemlékszik a magyar katonákkal való barátságos viszonyra, s példaképpen olyan részleteket mesélt el, hogy vízvételnél ugyanannál a kútnál találkoztak és barátságos, udvarias magatartást tanúsítottak egymással szemben.

2. Kubalski Tadeusz, „Zbroja" tizedes visszaemlékezik, hogy augusztus 18-án kapcsolatot létesített magyar egységekkel (előőrsökkel), akik 18—19-re virradó éjjel átengedték biztosítási vonalaikon a kabacki erdőkből Varsóba (Mokotówba) visszatérő egységeinket.

Ezek az emlékek azokból az időkből valók, amikor — sajnos — magyar barátainkkal való nagyobb méretű együttműködés csak a kezdeti stádiumba, a szándékig jutott el. Igen kellemes emlékeim maradtak róluk, s nagyon sajnálom, hogy a megkezdődött tárgyalások nem realizálódhattak.

Tájékoztatásképpen közlöm, hogy e témáról rövid ismertetők jelentek meg: 1. „Po prostu" (Kertelés nélkül) című hetilap 1959. augusztusi 34., 35. és 36. számában, ahol a szerző (a „Baszta" ezred volt tisztje) még az egyik magyar tiszt nevét is megemlíti.

3. A „Kulisa" c. hetilap 1960. július 31-i számában Adam Borkiewicz: Varsói felkelés (Powstanie Warszawskie) című könyve 417. oldalán.

Bytom, 1962. július 10.

Kaminski Stanislaw
(„Daniel") alezredes

HIL Pgy. L/21. — Lengyel nyelvű másolat.

109.
1944. augusztus 17
(1944. augusztus 19)

CSENDŐRSÉGI JELENTÉS A BORSZEG[139] KÖZSÉG HATÁRÁBAN FÖLDET ÉRT SOKNEMZETISÉGŰ PARTIZÁNCSOPORTRÓL

... IV. Partizántevékenység

... 4. A szóvárhegyi őrs egy járőrének Borszeg községből adott jelentése szerint Borszeg község határában f. hó 17-én éjjel ellenséges repülőgépből kiugrott 9 ejtőernyős partizán közül aznap, a délelőtti órákban a cső. járőrök a nagyváradi 25/1. zlj. pótkeret-század segítségével a kutatás során egy fő német származású és egy fő Ung megyei magyar zsidó fajú ejtőernyőst, míg f. hó 18-án a délelőtti órákban egy debreceni születésű zsidó partizánt fogtak el. Ugyanezen kutató csoportok az erdő átkutatása során egy spanyol származású rádiós partizánnal tűzharcot vívtak, aki a tűzharc során a helyszínen meghalt, míg egy másik partizán sebesülten az erdőben elmenekült.

Csendőregyén nem sérült meg, míg a kutatást végző honvéd egyének közül 1 fő könnyebb sérülést szenvedett.

A megállapítás szerint a még szökésben levő partizánok mindegyike géppisztollyal és kézigránáttal van felszerelve, és közöttük van egy Dunántúlra való magyar származású Kovács Imre nevű partizán is, továbbá egy fehérorosz származású fhdgy., egy őrmester és egy lengyel.

Az elfogott ejtőernyős partizánok előadása szerint f. hó 16-án egy 2 motoros személyszállító repülőgépen Csernoviczból indulva, azon meghagyással hozták őket Magyarországra, hogy itt szabotázscselekményeket hajtsanak végre. El voltak látva rádió adó-vevő készülékkel és magyarországi térképekkel.

A rádiót, 7 drb. ejtőernyőt és 6 darab géppisztolyt a kutató

139 Borszeg — ma Brustusi (Románia) — Nagyváradtól 20 km-re K-re.

csoportok megtalálták, amelyek a honvédség őrizetében vannak.

A szökésben levő ejtőernyős partizánok felkutatására az intézkedés megtörtént, s Nagyváradról 2 honv. huszárszázad a helyszínre érkezett.[140]

PI Archívum, A. VII. 2/83. — Sokszorosított másolat.

140 A borszegi csoport tevékenységére és tagjaira vonatkozóan semmilyen más adattal nem rendelkezünk.

110

1944. augusztus 19
(1944. szeptember 13)

AZ FFI „ITÁLIA" SZABADCSAPAT IGAZOLJA, HOGY MARSCHALL GYÖRGY SORAIBAN HARCOLT

Nemzeti Felszabadító Mozgalom FFI[141] „Itália" szabadcsapat.

Bizonyítvány

Bizonyítjuk, hogy

Marschall György,[142] aki Párizsban, X. ker. Rue des petites Ecuries 27. sz. alatt lakik, tagja a FFI—MLN[143] „Itália" szabadcsapatnak (Boulevard St. Germain 75.) s 1944. augusztus 19-óta a Carrefour St. Michel-St. Germain barikádokon

141 Forces Francaises de l'Interieure — Francia belső erők. De Gaulle-ista ellenállási szervezet.

142 Marschall László György a magyar zászlóalj harcosaként részt vett a spanyol nép 1936—38. évi szabadságharcában, majd a második világháború idején Franciaországban ragad fegyvert a fasizmus ellen. Különösen kitüntette magát az 1944. augusztusi párizsi felkelés idején.

A magyar önkéntesek közül mintegy 150-en harcoltak a FFI soraiban. Közülük sokan a párizsi felkelés alatt haltak hősi halált. A magyarok — egy csapaton belül — Saine et Oise-ban, Oise-ban és Aisne-ben (Párizs környéki megyék) harcoltak és a megvert fasiszta hadakkal vívott küzdelemben Belgiumon át egészen a holland határig jutottak.

A frontról visszatérve — a francia hadügyminisztérium engedélyével — megszervezte a magyar Petőfi-századot, amelynek parancsnoka is lett.

Frontszolgálatai folyamán négyszer megsebesült. Egy spanyol, három francia és egy angol kitüntetést kapott.

1945 márciusában hazatért Magyarországra, ahol az új, demokratikus hadsereg megteremtéséből vette ki részét. 1949. december 29-én a személyi kultusz áldozata lett.

143 Mouvement de libération nationale. Nemzeti Felszabadítási Mozgalom. Ez a francia ellenállási szervezet főleg polgári ellenállókból, radikális köztársaságiakból tevődött össze. A közhivatalnokok nagyszámú tömegét is ez gyűjtötte maga köré.

harcolt, majd gépkocsizó alakulatunknál Észak-Franciaországban és Belgiumban.[144] Jelenléte alakulatunknál nélkülözhetetlen.

Antwerpen, 1944. szept. 13.

(Olvashatatlan aláírás)

HIL Pgy. F/24. — Francia nyelvű fotokópia.

144 Az FFI Párizs VI. kerületi vezetője MacCorkell vezérőrnagynak, az FFI parancsnokának küldött jelentésében dicsérőleg emlékezett meg Marschall György és még két másik magyarnak a belgiumi harcok alatt tanúsított hősies magatartásáról. A magyarok Bocholt védelménél és a Luchtbal-laktanya bevételekor tüntették ki magukat.

(1944. augusztus 19)

A NÉMET 9. HADSEREGCSOPORT TÁVMONDATBAN KÖZLI A „KÖZÉP" HADSEREGCSOPORTTAL, HOGY A MAGYAR CSAPATOK ELŐRELÁTHATÓAN NEM LESZNEK HAJLANDÓK A LENGYELEK ELLEN HARCOLNI

1944. augusztus 19. 24.00 óra.

Távmondat

a Heeresgruppe Mitte (Közép hadseregcsoport) főparancsnoksága számára

Az m. kir. II. tartalékhadtest vezénylő tábornoka,[145] csapatainak a lengyelekkel szembeni magatartását illetően a következőket jelentette:

Nem számolhatunk azzal, hogy a 12. magyar tartalékhadosztály azt a megbízatást, hogy Varsót észak felől elzárja és az attól északkeletre[146] fekvő nagy erdőségeket megtisztítsa, teljesíteni fogja.[147] A csapatot a lengyel lakosság szívélyesen fogadta. Már most mutatkoznak a testvéri barátkozás jelei. A lengyel nemzeti mozgalom vezetői közvetlen kapcsolatot igye-

145 Vattay altábornagy.

146 Az említett erdőségek Varsótól ÉNy-ra vannak.

147 A Varsótól északnyugatra elterülő kampinosi erdőség a lengyel partizánok és felkelők fontos bázisa volt. A németek ezen a részen a 12. magyar hadosztályt vetették be azzal a feladattal, hogy akadályozza meg a varsói felkelés segítségére siető lengyelek továbbhaladását és számolja fel az erdőben tartózkodó ellenállók egységeit. A magyarok azonban ezt a parancsot nem teljesítették.

„Kampinoska keleti részén erős nemzeti bandák csoportjai gyűltek össze, azzal a feladattal, hogy friss erőkkel táplálják a varsói felkelést. Varsótól való elszigetelésük lehetetlen, mert hiányzik az erő... Erre a célra a magyar erők felhasználását le kellett állítani, mert a barátkozás veszélye nagyon megnőtt" — jelenti Vormann német tábornok 1944. augusztus 21-én (L. Sochacki id. műve 119. old.).

A 12. hadosztályt végül is vissza kellett vonni a kampinosi erdőből, s augusztus 28-án elrendelték hazaszállítását.

keztek teremteni a parancsnokokkal.[148] A magyarok az évszázados magyar—lengyel hagyományos barátságnak megfelelően minden katonai akciótól tartózkodnak. A csapat most még vezetőinek kezében van. Hogy ez az állapot milyen sokáig fog fennmaradni, tekintettel a kis létszámú tisztre, főleg a 12. magyar tartalékhadosztálynál, arra vonatkozóan aligha lehet garanciát vállalni. A 12. magyar tartalékhadosztály harci értékét a vezénylő tábornok alig tartja említésre méltónak. Fegyverzettel való ellátottsága minimális.

Javaslat: Megmaradt fegyvereiknek az 5. magyar tartalékhadosztály részére való átadása után a hátországban sáncmunkára bevetni.

Kérdésesnek látszik, hogy az 5. magyar tartalékhadosztály, amelynek bevetése a Visztulán, Varsótól délre egyéb csapatok hiányában szükségessé vált, fog-e harcolni? Talán az érkező ellenséget jelentik. Itt is a lakossággal való barátkozásra kerül majd sor. Amennyiben lengyel csapatok támadnák meg, biztosan nem fog harcolni.[149] A fokozott kémtevékenységre és a bolsevista propagandának a lengyelek révén való beszivárgására külön fel kell hívni a figyelmet. A légelhárító hadtest parancsa szerint a 23. légelhárító ezrednek a 661. légelhárító osztállyal való felváltására — amely a Visztula-védelem Gora Kalwaria és Varsó közötti hátvédje — csak német kötelékek beérkezése után lehet gondolni. Ha a légelhárító osztályt ennek ellenére kivonják, akkor a Visztulán, Varsótól délre alig maradnak riadóállások.

v. Vormann
AOK 9 I a Nr. 4210/44. titkos

HIL Pgy. L/16. — Német nyelvű fotokópia.

148 1944. szeptember 1-én Deseő Gusztáv vezérőrnagy, a 28. hadosztály parancsnoka utasítást adott ki, melyben megtiltja a lengyel partizánokkal való tárgyalásokat. (HIL A 23. t. hadosztály 1944. szeptember 1-i 5. sz. parancsa.)

149 Az 5. magyar hadosztállyal szemben a Visztula túlsó partján az I. lengyel hadsereg alakulatai voltak. A velük kapcsolatos harccselekményekről nincsen tudomásunk. Az 5. magyar hadosztály hazaszállítása 1944. november 20-a körül kezdődött meg.

112

1944. augusztus 22—október 20
(1944. december 1)

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A PARTIZÁNMOZGALOM UKRÁN TÖRZSE RÉSZÉRE A DÉKÁN ISTVÁN PARANCSNOKSÁGA ALATT MŰKÖDŐ MAGYAR PARTIZÁNOSZTAGRÓL

Jóváhagyom:

A Partizánmozgalom 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő törzs parancsnoka
Pogrebenko ezredes

Adatok az osztagról

Sztrokacs altábornagy, a Partizánmozgalom Ukrán Törzsének parancsnoka által 1944. augusztus 20-án kiadott ... sz. parancs alapján megalakították a magyar partizánosztagot, amely 14 főből állt. Közülük 5 orosz nemzetiségű partizán, 9 pedig magyar hadifogoly volt. Ezek antifasiszta iskolát végeztek.

Ugyanebben a parancsban nevezték ki Dékán Istvánt az osztag parancsnokává. Született 1919-ben, magyar, születési helye Győrvár (Magyarország), iskolai végzettsége 8 osztály. 1938 októberétől 1939 decemberéig Németországban dolgozott. 1940-ben behívták a magyar hadseregbe. 1942 áprilisában a szovjet—német frontra került — a kurszki körzetbe. Az év augusztus 7-én fogságba esett. 1943 májusában jelentkezett a Krasznogorszkban működő antifasiszta iskolára. 1943 decemberétől különböző partizánosztagokban tevékenykedett.[150] Kitüntették „A Honvédő Háború partizánjának" érem I. fokozatával. Ugyanebben a parancsban nevezték ki Ihász Kovács

150 *Dékán István* 1943 decemberétől Mihail Ivanovics Naumovnak, a Szovjetunió hősének partizán-magasabbegységében, a „Cservoni Otrád" 3. századának 3. szakaszában harcolt.
Naumov partizán-magasabbegységének portyáiban — a Fazekas József vezette 5 fős magyar csoport tagjaként — Dékán István 1944 áprilisáig vett részt. Ettől az időtől az észak-erdélyi bevetésig Rovnóban, Abárovban, majd Szvjatosinóban partizániskolán tanult.

Sándort az osztag komisszárjának[151] Izutyinovot pedig törzsparancsnoknak.[152]

A Partizánmozgalom Ukrán Törzsével való kapcsolat fenntartása céljából Furmán és Kolobovnyikov elvtársakat rádiósként küldték az osztagba, két rádióállomással, egy „RPO"-val és egy „Szever"-rel.[153]

A 14 fős magyar partizánosztag 1941. augusztus 20-án Kijevben alakult meg. Az osztagban 7 partizánnak már volt kitüntetése — szovjet rendjelek és érmek. 1944. augusztus 21-én éjjel a magyar osztagot a kijevi repülőtérről a SZI—47 sz. repülőgéppel dobták le az ellenség hátába, Szigettől (Magyarország)[154] 15—20 km-re északra, elég pontatlanul, s ennek következtében nagy volt a szétszóródás. Augusztus 22-én reggel csak 3 ember: Dékán osztagparancsnok, a felcser és Furmán rádiós jelent meg a megadott helyen. A Partizánmozgalom Ukrán törzsével rádió hiányában nem tudtak összeköttetést teremteni. A készüléket a földetéréskor ugyanis elvesztették.[155] A csoport kapcsolatot teremtett a helyi román lakosokkal és hozzálátott a többi ejtőernyős felkutatásához. Rövid idő múlva a helyi lakosoktól megtudták, hogy ledobásuk körzetében a csendőrség talált három halott ejtőernyőst, akik fennakadtak egy fán.[156]

151 *Ihász-Kovács Sándor* a Zala megyei Reziben született. Szülei szegényparasztok voltak. A második magyar hadsereggel került a frontra 1942 nyarán. A timi támadás első napján esett fogságba. Fogolytáborba, majd antifasiszta iskolára került, ahol igen gyorsan kiszélesedett látóköre. Több cikket írt az Igaz Szóba, a hadifoglyok lapjába. Az antifasiszta iskolán jelentkezett partizánnak. Először Rácz Gyula csoportjában, a Satanowski lengyel ezredes által vezetett partizánegység állományában került bevetésre. Később Nógrádi Sándor, a magyar partizánok vezetője a Dékán ejtőernyős osztag politikai biztosává nevezte ki.
Ihász-Kovács Sándor földre érés utáni sorsáról nincsenek megbízható adataink. A hős partizán ismeretlen körülmények között életét vesztette.

152 Egy másik dokumentumban a Dékán-osztag törzsparancsnokaként Psetinov Alekszander Pavlovics van megnevezve. Eddigi kutatásaink alapján még nem sikerült tisztázni, melyik név a helyes.

153 Az „RPO" és a „Szever" adó-vevőkészülékek a Vörös Hadsereg rendszeresített nagy hatósugarú híradófelszereléséhez tartoztak.

154 Máramarossziget — ma Sighet (Románia).

155 A nagybányai rendőrkapitányság 1944. augusztus 23-án jelenti: „A helyszínről a csendőrség ... 3 darab ejtőernyőt és 1 darab rádiót szállított be." PI Archívum A. VII. 2/2.

156 A nagybányai rendőrkapitányság jelentésében olvasható: „egy a fákon fennakadt, és minthogy az ejtőernyő zsinórzata nyakára rácsavarodott, az az ejtőernyőst megfojtotta." L. uo.

Ily módon a csoportból csupán hárman maradtunk. Elhatároztuk, hogy három alapvető feladaton munkálkodunk:

1. megkeressük az osztag többi ejtőernyősét;
2. kapcsolatot teremtünk más osztagokkal;
3. partizánosztagot alakítunk és felvilágosító tömegmunkát végzünk a lakosság körében.

Elhelyezkedési körletünktől nem messze volt egy orosz fogolytábor. Felhívásokat intéztünk a hadifoglyokhoz, felszólítva őket, hogy szökjenek meg a táborból és lépjenek be a partizánosztagokba.

A közeli falvakban és erdőkben sok román hadseregből szökött katona rejtőzött. Voltak, akik partizánosztagokba akartak tömörülni, de fegyver hiányában erre nem került sor.

Minden lehetőt megtettünk az elveszett rádióállomás felkutatására. Azt reméltük, hogy ha kapcsolatot tudunk teremteni a Partizánmozgalom Ukrán Törzsével, akkor a csoportot ellátják minden szükségessel. A fáradozás nem járt eredménnyel.

A csoport kb. 3 hétig a ledobás körzetében tartózkodott és állandó felderítést folytatott abból a célból, hogy megtalálja az osztag többi ejtőernyősét. Eredménytelenül. Partizánosztagot sem találtunk a közelben. Ily módon elhatároztuk, hogy kelet felé, a front irányába haladunk, abban a reményben, hogy partizánokkal fogunk találkozni és segítségükkel rádiókapcsolatot teremthetünk a Partizánmozgalom Ukrán Törzsével.

Útközben csatlakozott hozzánk egy orosz repülős, repülőgépét Debrecen (Magyarország) bombázásáról visszatérőben lőtték le, és egy román katona, majd később három orosz hadifogoly is.

1944. október 20-án Óradna körzetében (120 km-re északkeletre Cluj várostól) a három fős csoport — Dékán osztagparancsnok, Furmán rádiós és Meskov felcser — átment a Vörös Hadsereg által már felszabadított területre, majd bevonult a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzséhez.

Dékán István
a magyar partizánosztag parancsnoka

A nyomtalanul eltűntek névsora.[157]

1. Ihász Kovács Sándor, az osztag komisszárja,
2. Izutyirov, törzsparancsnok,
3. Gellen I., az osztag orvosa,
4. Foki I., felderítőparancsnok,
5. Burov V., robbantóparancsnok,
6. Kolobobnyikov, rádiós,
7. Korozs A.
8. Pilevics, géppuskás,
9. Nyul M. partizán,
10. Lebovits I. tolmács,
11. Schiffer F. partizán

Veszteségek a fegyverzetben:

Golyószóró 1
Géppisztoly 10
Kézigránát 31
Távcső 1
Jelzőpisztoly 1

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62. оп. 2, д. 267, л. 1—6.
Orosz nyelvű fotokópia.

157 A szétszóródott partizáncsoport tagjainak további sorsáról az alábbiak ismeretesek: Dékán osztagparancsnok, Furman rádiós, Meskov felcser, valamint Schiffer és Filevics robbantók életben maradtak, és visszakerültek hazájukba.

A szovjet rádiós és a magyar Korozst a partizánvadászok holtan találták meg egy fán fennakadva.

A földre éréskor súlyos zúzódást szenvedett dr. Gellén István, Foki József és valószínűleg Nyúl István. A mozgásképtelen partizánokat elfogóik Nagybányára hurcolták, ahol a sérült szabadságharcosokat ütlegelés közepette vallatóra fogták. A verés és sérülés következtében másnapra mindhárman meghaltak. A nagybányai járványkórház udvarán földelték el őket.

Egy partizánt (feltehetően a szovjet robbantóparancsnokot) a helyi erdész orvul agyonlőtt.

A leugráskor ugyancsak zúzódást szenvedett szovjet törzsparancsnokot egy áruló helyi lakos a csendőrség kezére juttatta. Lebovits Izidor tolmács is a csendőrség fogságába került. További sorsuk ismeretlen.

LENGYEL ALTÁBORNAGY VALLOMÁSA A II. TARTALÉKHADTESTNEK A LENGYEL PARTIZÁNOKKAL VALÓ BARÁTKOZÁSÁRÓL

A II. tartalékhadtest és a lengyelek

A parancsnokságot 1944. VIII. 22-én vettem át Vattay altábornagytól a Varsótól délnyugatra fekvő Grodziskban.[158]

Hadrend: 5. tart. ho. (Szabó II. László vőrgy.)
12. tart. ho. (Német Béla vőrgy.)
23. tart. ho. (Deseő Gusztáv vőrgy.)

Hadosztályok 6—1—3 erőben.[159]

A csapatok megszállók voltak addig is. A júliusi visszavonulás alatt sodródtak helyenként utóvéd harcokba.

Gyalogsági nehézfegyver kevés, és az is zsákmányanyagból (francia, belga), hadosztályonként 3 üteg, amelyből egyik volt csak használható Göring anyaggal[160] ellátva, a többi belga-angol-anyag, kevés lőszerrel és hiányos optikával. A csapatok harcértéke tehát alacsony volt.

A varsói hídfőben a várostól keletre bevetett honvéd huszárhadosztály nem volt nekem alárendelve. (Ibrányi vőrgy.)[161]

Helyzet 22-én

Hadműveleti és harcászati alkalmazás tekintetében az 5. ho. a VIII. né. hdt-nek, 12. és 23. ho. a 9. né. hds. Korück-jé-

158 Grodzisk Varsótól északra fekszik.
159 6. zászlóalj, 1 lovas század, 3 üteg.
160 150 mm-es tábori tarack.
161 Az 1. honvéd lovashadosztály a német IV. SS páncélos hadtest alárendeltségében volt.

nek[162] volt alárendelve. Az 5. ho. folyambiztosításban a Visztulán.

Budapesten való jelentkezésem alkalmával a Kormányzótól és Vörös János vezds-től azt a feladatot kaptam, hogy a 4. ho-t, de különösen sürgősen a huszár ho-t hazaszállíttassam.[163]

1. VIII. 24-én Grodziskban varsói ismerősök (köztük Weiss lengyel ezds. özvegye, aki miskolci születésű) kerestek fel, hogy Bor tábornok (varsói felkelők parancsnoka VIII. 1 óta) embereivel összehozzanak. Ebbe szívesen belementem, mert tisztázni kívántam egy válságos esetre csapataink helyzetét a lengyelekhez, meg hogy a lengyeleken segítsek. Az ajánlaton azért is kaptam, mert a 9. né. hds. pk., Vormann tbk. megkért, mint volt varsói katonai attasét, hogy a felkelőket a felesleges áldozatoktól megkímélendő, szólítsam fel a kapitulációra becsületes feltételek mellett.

VIII. hó utolsó vagy IX. hó legelső napjaiban találkoztam az 5. ho. háp-ján Piasecznóban[164] Bor kiküldöttjével, egy alezredessel. Megbeszéléseink természetesen kettesben folytak, arról az 5. ho. pk-át, Szabó II. László vőrgy-ot és Gyulassy Elemér vk. őrgy. ho. vkf-öt, valamint Porkoláb vk. alez. hdt. vkf-öt tájékoztattam.

A lengyel alez. tolmácsolta Bor tábornok kívánságát, hogy

a) vonuljak be csapataimmal Varsóba és csatlakozzam a felkeléshez,

b) adjunk nekik lövegeket lőszerrel,

c) lengyel szabadcsapatokat és a városból, vagy városba irányuló forgalmat ne gátoljuk mozgásukban.[165]

Válaszomban közöltem vele, hogy Budapestre jelenteni fogom kérésüket, amit én szívemen viselek, azonban szeretném ismerni a helyzetet, mi lesz akkor, ha az oroszok is bevonulnak Varsóba?

162 Korück — Kommandeur des rückwärtigen Armeegebietes — a hadtápterület parancsnoka.

163 A Varsó körzetében levő magyar hadosztályok hazaszállítása Guderiannak 1944. augusztus végén Horthynál tett látogatása folyamán is szóba került. L. Horthy: Ein Leben für Ungarn. Athenäum-Verlag. Bonn, 1953. 275. old.

164 Lengyel város Varsótól D-re.

165 Sok dokumentum bizonyítja, hogy a magyarok valóban nem akadályozták meg a lengyel felkelők mozgását.

A lengyel alez. 2—3 nap múlva az újabb találkozón közölte, hogy mind a felkelőket, mind az esetleg Varsóba bevonult honvéd csapatokat a lublini lengyel kormány[166] veszi oltalmába és gondozásába.

Ezután küldtem el jelentésemet Vörös János vezds-nek a németek előtti titoktartás miatt írásban, repülővel.

Vörös vezds-től az 1. vkf. oszt. kidolgozásában géptávírón kaptam két nap alatt, tehát szept. 5-e táján választ, ennek lényege:

a) A felkelőkhöz nem csatlakozhatom és velük az összeköttetést a kellő formákban szakítsam meg.

b) Egyetért javaslatommal, hogy Bor tábornokkal megegyeztem, miszerint lengyel szabadcsapatokkal harcba nem bocsátkozunk, azoknak mozgását elősegítjük, mint ahogy szabad a lengyeleknek az út és mozgás Varsóból vagy Varsóba.

Bor tbk. kiküldöttjével úgy IX. hó 8-án közöltem a magyar álláspontot, rámutatva arra, hogy csapataink Lengyelországból elszállítás alatt vannak és hogy minden hazakerül. (Ekkor a 12. ho. már elgördült és a 23. ho. is elszállítás alatt volt.)

A lövegek iránti lengyel kérést illetőleg azt közöltem a lengyel alez-el, hogy ha Varsó környékéről a honv. csapatok elvonulnak, úgy az erdőkben hagyjuk a lövegeket vissza. Tartson tehát összeköttetést a Piasecznó-i psággal (5. hop. volt ez, hol tárgyaltunk), mert ez fogja rendelkezésemet végrehajtani.

Néhány nap múlva a lengyel felkelők írásban fordultak az 5. hop-hoz, melyben „Az anyag átadását" sürgették.

Ismét összejöttem Bor tbk. kiküldöttjével és figyelmeztettem eljárásuk helytelen és bennünket a németek előtt kompromittáló, kiszámíthatatlan politikai következményekkel járó voltára. Egyben közöltem, hogy 2 honvédet a 12. ho-nál (Gally Géza ezds-nél) lelőttek. A lengyel alez. bocsánatkérése után megmaradtam amellett, hogy az 5. ho-tól megkapják a lövegeket, ha annak ideje elérkezik.

166 1944. január 1-én alakították meg a Szovjetunióban élő lengyel hazaflak az Országos Nemzeti Tanácsot, amely hivatva volt a lengyel nép érdekeit képviselni az ország teljes felszabadításáig. A Tanács 1944 júliusában Lublinba tette át székhelyét, s megalakította a Lengyel Nemzeti Felszabadító Bizottságot, amely az Ideiglenes Kormány funkcióit gyakorolta. A Felszabadító Bizottság 1944. december 31-én átalakult ideiglenes kormánnyá, amelyet a Szovjetunió elismert, és szövetséget kötött vele.

2. Ezektől az eseményektől függetlenül a következő esetekben tagadtuk meg a ho. pk-okkal együtt a németek lengyelellenes parancsait:

a) a 23. ho-nak 2 zlj-jal kellett volna megtorlást végrehajtani egy lengyel partizánfalu ellen.

b) az 5. ho-nak 1 zlj-at kellett volna a Varsót lezáró gyűrűállásba vinni, balszárnyának visszahajlításaként.

3. IX. hó 15. körül a hdt. utászzlj. tábori miséjére a városka lakosságát is meghívtuk, akiket én lengyelül üdvözöltem, akik lelkesen tüntettek a honvédség mellett annak díszmeneténél. A város vezetőit megvendégeltük. (Dániel György utászezds.)

IX. hó 20-án törzsem is hazaszállításra került, melyet a huszár ho. is követett. Egyedül az 5. ho. maradt vissza Varsónál X. hóig.

A lengyelekkel folytatott megbeszéléseimről tud még Barcsay-Amand Zoltán szds. (Budafoki út 81.)[167]

HIL Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 7. doboz. 12. Eredeti tisztázat.

167 Az irat első része az 1934—1939-es évek magyar—lengyel kapcsolatait tárgyalja, majd a lengyel hadseregnek Magyarországra való menekléséről esik szó. A továbbiakban Lengyel altábornagynak az 1944. október 15-ével kapcsolatos vallomása olvasható. A dokumentumon nincs aláírás. Az irat feltehetően Lengyel altábornagytól származik.

114

1944. augusztus 23
(1945. május 16)

PÁRIZS KATONAI KORMÁNYZÓJA KITÜNTETÉSRE TERJESZTI FEL MARSCHALL LÁSZLÓ GYÖRGY FFI SZÁZADOST, AKI MEGHIÚSÍTOTTA KÉT NÉMET PÁNCÉLOS TÁMADÁSÁT

Párizs Katonai Kormányzósága. Katonai Kormány

Kivonat az 1945. május 16-i 257. számú napiparancsból

Vezeték és utónév: Marschall György

FFI százados. — Déli Szakasz. Coulommiers Beaurepaire laktanya.

A javaslat indoka:

1944. évi augusztus 23-án a Saint-Michel és Saint-Germain útkereszteződésnél[168] két páncélos előtt gyújtópalackokkal helyezkedett el, és ily módon sikerült azok támadását megakadályozni.

Ezzel a dícsérettel együtt jár az ezüstcsillagos hadikereszt-kitüntetés is.

Koenig hadseregtábornok
Párizs katonai kormányzója,
az FFI volt parancsnoka,
Koenig[169]

168 Párizsban.
169 Koenig (Marie Pierre) francia tábornok a Francia Belső Erők (FFI) vezetője. Párizs felszabadulása után a főváros katonai parancsnoka volt. 1945. július 23-tól 1949 augusztusáig a Németországban levő francia erők vezénylő tábornokaként működött.

A kivonat hiteléül: Lize ezredes, az FFI, de la Seine volt parancsnoka. Aláírás: Lize

A másolat hiteléül: Schaal zászlóaljparancsnok.

P.H.

A párizsi magyar főkonzul hitelesítési záradéka 1945. október 27-éről.

HIL Pgy. F/26. — Francia nyelvű fotokópia.

115
(1944. augusztus 25)

A 9. NÉMET HADSEREGPARANCSNOKSÁG TERVEZETT INTÉZKEDÉSEI A LENGYELORSZÁGBAN ÁLLOMÁSOZÓ MAGYAR CSAPATOK ELLEN A LENGYEL—MAGYAR BARÁTKOZÁS ESETÉRE

Távmondat — KR —

A IV. SS páncélos hadtest, a XXXXVI. páncélos hadtestnek, a VIII. Hadseregparancsnokságnak, a von Bach hadtestcsoportnak, az 532. kat. hadtápterület parancsnokságának (Korück), a 25. légvédelmi hadosztálynak, a főszállásmesternek (O. Qu), az 1. repülőhadosztálynak, továbbá különleges rejtjelkulccsal (ANFÜ) rejtjelezve a II. magyar tartalékhadtestnél, az 5., 12., 23. magyar tartalékhadosztálynál és az 1. magyar lovashadosztálynál működő német összekötő parancsnokságoknak.

1. Számolni kell Budapesten államcsíny lehetőségével, amelynek politikai iránya és a hadsereghez tartozó magyar kötelékek magatartására gyakorolt hatása még bizonytalan.[170]

2. A német Wehrmacht érdekeivel szembeni ellenséges ténykedéseket, az ellenünk vezetett támadást és a bolsevistákkal, vagy lengyelekkel való barátkozást szükség esetén erőszakkal *csírájában* el kell fojtani.[171]

3. Az alábbi előkészítő intézkedéseket haladéktalanul meg kell tenni:

a) A német összekötő parancsnokságokat a magyar parancs-

170 A németek attól tartottak, hogy a romániai antifasiszta fordulat után Magyarországon is hasonló lépésre kerül sor.

171 Az augusztus 26. és 31-e közötti állapotokról egy német tiszt ilyen jelentést adott: „A lengyel lakosság nyíltan rokonszenvezik a magyarokkal, és szentül meg van győződve arról, hogy azok felkelés esetén a lengyeleknek aktív segítséget fognak nyújtani. Különösen szoros a kapcsolat a magyar alakulatok és a lakosság között ott, ahol a magyarokat kisebb egységekben lengyel parasztoknál szállásolták el." Sochacki id. műve. 122. old.

noki hatóságoknál a hadsereg híradószolgálata vezetőjének (ANFÜ) különleges rendelkezése szerint adóállomásokkal kell felszerelni. A német összekötő parancsnokságok és adóállomások biztosítására a német összekötő parancsnokságokat az adókkal együtt feltűnés nélkül 1:10 erejű[172] rohamcsoportokkal, 4—4 motorkerékpáros küldönccel és 2 páncélkocsival kell ellátni.

b) A német összekötő parancsnokságok a magyaroknál lezajló minden eseményre pontosan figyelnek, és ezeket a különleges híradási parancsnak megfelelően haladéktalanul jelentik.

A magyar parancsnokságok közelében, amennyiben lehetséges, az ezredharcálláspontok közelében is, a „Bandák elleni bevetés" ürügyével leplezett gépesített különítményeket kell készenlétbe helyezni kb. 150 fő erejéig, amelyek veszély esetén haladéktalanul, vagy felsőbb parancsra, a legszorosabban vett parancsnoki kart letartóztatják.

Erőszakos beavatkozás elvileg csak a hadseregfőparancsnokság (AOK) parancsára.

c) Ha a magyarok haza akarnak vonulni, akkor tárgyalásokkal addig kell visszatartani őket, amíg a hadsereg döntése megérkezik.

d) Az eddigi szövetségesi kapcsolatokat lehetőleg minél tovább fenn kell tartani, hogy a politikai változás kizárólag a másik fél hibájából következzék be és hogy a magyarok számukra hátrányos reakcióját ne a mi intézkedéseink váltsák ki. Amennyiben lehetséges, igyekezni kell hogy a vezető személyiségek szükségessé váló letartóztatása feltűnés nélkül, a harcálláspontón kívül történjék.

e) Amennyiben erőszakos beavatkozás válik szükségessé, úgy azt tekintet nélkül végre kell hajtani. Minden vezető saját személyében felelős a parancs végrehajtásáért, tekintet nélkül az ellenállás erejére. A vezetőket ennek megfelelően kell kiválogatni. A gépesített parancsnokságok felfegyverzésénél vegye ezt számításba (amennyire lehetséges, páncélozott járművekkel kell ellátni őket).

4. Az ellenintézkedések előkészítését, illetőleg végrehajtását az alábbiak teszik meg:

172 1 tiszt, 10 beosztott.

a) IV. SS-pánc. hadtest az 1. magy. lovashadosztálynál,
b) VIII. hadseregpság az 5. magy. tartalékhadosztálynál,
c) XXXXVI. pánc. hadtest a 12. magy. tartalékhadosztálynál.

Nowe Miastoban[173] és a
II. magy. hadtest parancsnokságnál Rawaban
(Rawa Mazowiecka[174]) — 20 km
Skierniewiczetől délkeletre,

d) Korück 532 a 23. magy. tartalékhadosztálynál.

5. *A von dem Bach csoport* a VIII. hadseregpság számára egy zászlóaljnyi harci csoportot tart készenlétben páncélosokkal.

6. *A VIII. hadseregpság és a IV. SS pánc. hadtest* tartalékokat úgy tartsanak készenlétben, hogy a magyarok kiválása folytán keletkező frontrészeket támaszpontszerűleg elzárhassák.

7. *A főszállásmester (O.Qu.)* riadóegységek felállításáról és a szükséges szállítóerőről gondoskodik Tomaszow és Nowe Miasto valószínű bevetési irányba.

8. *Felderítés:*

A német összekötőparancsnokságok felderítési tevékenységét ki kell egészíteni a helyi biztonsági szolgálat azonnali bekapcsolásával, a . . .[175], valamint a rendelkezésre álló elhárító csapatok bevonásával, *amelyek a legszigorúbb titoktartásra kötelezendők.* Csak a *vezetők* lehetnek beavatva szükséges mértékben. A csoportot „Bandák leküzdése" („Bandenbekämpfung") jelszóval kell elindítani.

9. *Jelszavak:*

a) Vezető személyiségek letartóztatása felsőbb parancsra: „Budapest" jelszóra.
b) Jelszó az elöljáró részére, hogy veszély miatt a letartóztatásnak haladéktalanul meg kell történnie: „Gulasch".

173 Lengyel település Varsótól ÉNy-ra.
174 Lengyel település Varsótól DNy-ra.
175 Olvashatatlan rész.

c) A magyarok támadó magatartásának jelentése: „Cigánybáró".

d) Szükséges segítségkérés: „Donau".

10. A főparancsnokságnak és a Korücknek jelentik:

a) a rádióadók, rohamcsapatok és gépesített különítmények útbaindítását a német összekötőparancsnokságok számára,

b) azok beérkezését,

c) a gépesített különítmények készenléti állásait a harcállás-pontok közelében.

11. *A hadsereg hírszerző szolgálata vezetőjének külön parancsa:*

A hadsereg híradószolgálatának vezetője (ANFÜ) megszakítja a telefon- és távíróösszeköttetést Magyarországgal „bandák okozta rongálás" jelszóval egészen 1944. aug. 25-én 10.00 óráig. További parancsra helyreállítja a szikratávíró összeköttetést a hadseregparancsnokság és a II. magyar hadtestparancsnokság, az 1. magyar lovashadosztály, az 5., 12., és a 23. magyar tartalékhadosztály mellett működő német összekötő parancsnokságokkal.

A főparancsnokságok (Korück) ezt a német összekötő parancsnokságokkal folytatott beszélgetést a 4. pont alattiaknak megfelelően együtt hallgatják, és adott esetben bekapcsolódnak.

A hadsereg híradó szolgálatának vezetője ellenőriztesse a fentnevezett magyar kötelékek telefonösszeköttetését, amennyiben lehet, tolmács nélkül, továbbá a szikratávíró kapcsolatot Budapesttel és egymás között, szikratávíró-vevőállomások beállításával.[176]

Óvatosság a német összekötő parancsnokságok és felszámoló osztagok telefonbeszélgetéseinél, főleg ha azt magyarok is hallhatják!

von Vormann

(1944. augusztus—1945. február)

HIL Pgy. L/16. — Német nyelvű fotokópia.

176 Azaz gondoskodjon a vezetékes és a rádióforgalmazás lehallgatásáról.

116
(1944. augusztus 28.)
(1948. december 6)

A FRANCIAORSZÁGI MAGYAR ÖNKÉNTESEK ÉS ELLENÁLLÓK EGYESÜLETE IGAZOLJA, HOGY STERN PÁL MAGYAR PARTIZÁN 1944. AUGUSZTUS 28-ÁN A FRANCIA SZABADSÁGHARCOSOK SORAIBAN HŐSI HALÁLT HALT

ASSOCIATION DES COMBATTANTS
VOLONTAIRES RÉSISTANTS HONGROIS
DE FRANCE
(1939—45)
9, SQUARE DE VERGENNES, 9
PARIS—15

Igazolvány

Alulírott Hackel Mihály, a Magyar Önkéntesek és Ellenállók Egyesületének alelnöke igazolom, hogy Stern Pál, aki 1908. május 3-án született, partizán volt Franciaországban.

1944. április 1-én belépett a Jabencau hadnagy vezetése alatt álló Levroux Indra-i partizánok soraiba. Bajtársaival együtt vett részt az Indra megyében lefolyt felszabadító harcokban.

1944. augusztus 28-án esett el Frédillenél. Levroux-ban van eltemetve, a sírját a község lakói szeretettel gondozzák.

A szabadságért elesett bajtársunk emlékét megőrizzük.

Párizs, 1948. december 6.

Michel Hackel

HIL Pgy. F/31. — Francia nyelvű fotokópia.

1944. augusztus—december
(1962. június 18)

A KAMPINOSI ERDŐ LENGYEL HARCOSÁNAK, EDMUND JUNGOWSKINAK VISSZAEMLÉKEZÉSE A MAGYAROKKAL LÉTESÍTETT KAPCSOLATOKRÓL

A magyar kordon óriási jelentőségű volt számunkra, mert biztosított benünnket Varsó felől minden meglepésszerű német akció ellen. Csak Modlina[177] és Sochaszew[178] felé kellett ébereknek lennünk.

A magyaroknak tevékenységünkben való részvételét illetően nehezen tudnék neveket említeni. Tudomásom van azonban arról, hogy Kampinosban 60—70 magyar jelentkezett egységeinkbe. Többüknek sok kitüntetése volt. Néhány altiszt is volt közöttük. Némelyek gazdasági funkciókat láttak el nálunk, mások részt vettek a fegyveres akciókban. Csupán egynek a nevére emlékszem azok közül, akik átálltak hozzánk: a debreceni Gutman Istvánéra.

A magyarok nemcsak fegyvertelenül — munkára —, hanem fegyverrel is jöttek át. Természetesen ezek egyedi esetek voltak, az egységből ugyanis fegyverrel nem volt könnyű megszökni. Amikor a kampinosi erdőségből visszavonultunk, a magyarokon kívül néhány más külföldi is volt velünk, köztük néhány belga. A Piaski-fűrésztelep[179] ellen intézett támadásnál jött át hozzánk néhány magyar munkaszolgálatos, később egy nagyobb csoport, amelyet egy orosz hadnagy vezetett.[180] Ezenkívül néhány holland és egy francia is volt velünk.

177 Város Varsótól ÉNy-ra a Visztula partján.
178 Város Varsótól Ny-ra kb. 60 km-re.
179 Vasúti állomás a Kampinosi erdőségben.
180 A kampinosi lengyelek egyik egysége felsőbb parancsra tárgyalást kezdett a Laski községben levő magyar parancsnoksággal a kölcsönös támogatásról. A magyarok azonban a közeli hazatérésre számítva, s félve a német besúgóktól, a hivatalos együttműködést nem vállalták. A magyar ezredes azonban megígérte, hogy „amíg ő itt lesz, a felkelőket a magyarok részéről semmi veszély nem fenyegeti és figyelmeztetett, hogy legyünk óvatosak, mert a magyarok eltávozása után a németek mindenáron meg akarják tisztítani az erdőséget a felkelőktől" — írja Edmund Jungowski, a tárgyalások egyik részvevője a Tygodnik Illustrovany c. lengyel lap 1958/37. számában. Részletesen ír a magyarokkal folytatott tárgyalásról Jozef Krzyczkowski is, a Hadtörténelmi Levéltárban őrzött visszaemlékezésében. (Lásd: HIL Pgy. L/20.)

Mivel harcolva húzódtunk vissza, és a helyzet igen veszélyes volt, parancsnokságunk összehívta és tájékoztatta a hozzánk átálltakat a helyzetről. Feltettük nekik a kérdést: megosztják-e velünk sorsukat, vagy elrejtőznek a lakosság között, mert a helyzet veszélyes és sokan elpusztulnak közülünk. Teljes cselekvési szabadságot biztosítottunk számukra. Megpróbálhatnak elrejtőzni a terepen vagy a környező falvakban. Egy részük elment, más részük — köztük néhány magyar is — tovább jött velünk. Sorainkban maradt a már említett Gutman is.

HIL Pgy. L/20. — Lengyel nyelvű másolat.

118

1944. augusztus
(1957. december 10)

A LENGYEL SZABADSÁGHARCOS SZÖVETSÉG KITÜNTETÉSRE TERJESZTI FEL KOVÁCS PÁLT, AKI A KAMPINOSI ERDŐBEN A LENGYEL PARTIZÁNOK OLDALÁN HARCOLT

Javaslat kitüntetés adományozására.
A javasolt kitüntetés: Partizánkereszt.
Milyen címen: a varsói felkelésben való részvételért.

Általános adatok:

1. Családi és utónév: Kovács Pál.
2. Születési hely: Nádudvar, Magyarország.
3. Születési idő 1920. VI. 26.
4. Lakhely: Budapest, Magyarország . . .[181]
5. A javaslat indokolása: 1944. augusztusában átállt a magyar hadosztályból a Honi Hadsereg (Armia Krajowa) Kampinos Csoportjába. A csoport 1944. szeptember végén való szétverése után az év végéig partizánharcokban vett részt a Kampinos erdőségben.
6. A javaslathoz mellékelt fenti személyi adatok valódiságáért felelős személyek családi- és utóneve: Józef Krzyczkowski tart. őrnagy, a Honi Hadsereg Kampinos Csoportjának volt parancsnoka.

Szolgálati helye: a Ludowa Spółdzielna Wydawnicza (Népi Szövetkezeti Kiadó) vezetőségének tagja. Kelt Warszawa, 1957. XII. 10.

7. A kitüntetésre ajánló szervezeti egység: Lengyel Szabadságharcos Szövetség Warszawa — Zoliborzi[182] Egységének Vezetősége.[183]

HIL Pgy. L/22. — Lengyel nyelvű fotokópia.

181 A kitüntetési javaslatnak csupán a fontosabb pontjait közöljük.
182 Varsó városrésze.
183 Jozef Krzyczkowski hasonló indokok alapján még 3 magyart, Darvasi Istvánt (sz. 1920. VI. 21.), Garami Istvánt (sz. 1920. X. 10.) és Jakob Miklóst (sz. 1913. VI. 11.) javasolta kitüntetésre. A kitüntetést valamennyien megkapták.

Dátum nélkül

NÉVJEGYZÉK A FRANCIAORSZÁGI MAGYAR ÖNKÉNTESEK ÉS ELLENÁLLÓK SZÖVETSÉGÉNEK HŐSI HALOTTAIRÓL[184]

1. Altmann László
2. Aranyi József
3. Alpári György
4. Antal József
5. André
6. Balog György
7. Bauer Tamás
8. Beregi Ferenc
9. Böhm Károly
10. Bozi László
11. Boczor József
12. Brázs József
13. Cseki István
14. Dallos G. Henrik
15. Dénes László
16. Elek Tamás
17. Engler Antal
18. Erneszt Béla
19. Farkas Mihály
20. Farkas Gábor
21. Fener Oszkár
22. Dr. Flor Sándor
23. Forgács Antal
24. Ferenczi Sándor

184 A névjegyzék azok nevét is tartalmazza, akik a Franciaországot ért német támadás alkalmával fogtak fegyvert és haltak hősi halált. A németek ellen a francia hadsereg kötelékében mintegy 3000 magyar harcolt. (Lásd André Lazar: Hongrois de la Résistance. Préf. de Vercors. Paris. Alphonse de Neuville. Év nélkül.)

A franciaországi magyarok egyik kiadványa, mely közvetlenül Párizs felszabadulása, 1944. augusztus 26 után jelent meg a „Combattants hongrois sous le drapeau de la resistance nationale francaise" (Magyar harcosok a francia nemzeti ellenállás zászlói alatt) címmel, így ír ezekről a harcosokról: „A szabadságvágy, a fasizmus gyűlölete és Franciaország szeretete adta az erőt, ami a háború kitörésekor, 1939-ben, a francia zászlók alá mozgósította a Franciaországban élő magyarokat. Szinte valamennyi alkalmas magyar önkéntesként lépett be a francia hadseregbe, hogy fegyverrel a kézben harcoljanak a gyűlölt német fasizmus ellen, és segítséget nyújtsanak Franciaország megvédéséhez. A háború folyamán sok magyar esett el a francia zászló alatt. Számuk több százra tehető és ugyanakkor több százan estek fogságba..." HIL Pgy. F/6. sz.

A franciaországi magyarok közvetlenül a háború után megkísérelték összegyűjteni azoknak a honfitársaiknak a neveit, akik életüket áldozták a fasizmus elleni harcban. Emlékezetükre a párizsi Magyar Házban emléktáblát lepleztek le, mely 89 nevet tartalmaz.

Az emléktábla leleplezése után — a halottak neveit felsorolva — körlevelet küldtek szét, s kérték, hogy „akik oly hősi halottról tudnak, akinek a neve nem szerepel vagy egyéb észrevételeik vannak", jelentsék a magyar ellenállók egyesületében. Az itt felsorolt 119 név — amely még mindig nem a teljes névsor — ennek a későbbi gyűjtésnek az eredménye.

25. Fleischner
26. Friedmann Henrik
27. Földes Imre
28. Freinfeld József
29. Fuhsc Miklós
30. Glasz Imre
31. Goldberger István
32. Grün Armand
33. Grün Gyula
34. Getzler József
35. Halpern Izsák
36. Hegedűs Béla
37. Heller Simon
38. Herzka Imre
39. Hajdú Pál
40. Hevesi Andor
41. Hilmayer András
42. Józsa Ferenc
43. Juhász Dénes
44. Kálmán Rudolf
45. Kállai Tibor
46. Kischka Viktor
47. Klein Sándor
48. Klein Lajos
49. Kalisch Jenő
50. Yvonne
51. Klein
52. Krausz András
53. dr. Kunossy János
54. Kefely Miklós
55. Kiss Gábor
56. Kontz János
57. Krazik István
58. Lantos András
59. Liko Gusztáv
60. Lissauer Sándor
61. Lukács József
62. Lukács
63. Lichtmann István
64. Lipárdy Lajos
65. Lantos László
66. Márkus Frigyes
67. Martinovszki Ferenc
68. Martinovszki Rudolf
69. Meiszner Adolf
70. Neumann Károly
71. Neher Ferenc
72. Patacsek Mihály
73. Patak Guido
74. Paszternák Irén
75. Győri László
76. Fiser Imre
77. Zellinger Pál
78. Zoltán Sámuel
79. Banyik József
80. Mészöly Béla
81. Repicsky Dezső
82. Rácz Max
83. Reichmann
84. Reich
85. Ruttka Pál
86. Salgó Elemér
87. Schlanger Emeric
88. Schachter Ferenc
89. Schweiger
90. Stern Sándor
91. Stern Pál
92. Stern Oszkár
93. Schönfeld Imre
94. Schaffel
95. Schwartz József
96. Simon Vince
97. Tamási Béla
98. Tóth Ferenc
99. Toro István
100. Vadász József
101. Vass Tibor
102. Vera

103. Végh Márton
104. Weisz János
105. Weisz Pál
106. Weisz Tibor
107. Wittman Zsigmond
108. Weingartner József
109. Kubinyi István
110. Pomothy János
111. Weltner József
112. Molnár István
113. Szántó Róbert
114. Hosszú László
115. Unterberger Miklós
116. Unterberger József
117. Parlagi András
118. Hirsch Jenő
119. Sonnenschen Jenő

PI Archivum. A. VII. 5/2. — Másolat.

(1944. augusztus—1945. február)

RÉSZLET „A SZLÁVOK SZABADSÁGÁÉRT" 2. CSEHSZLOVÁK PARTIZÁNBRIGÁD[185] TEVÉKENYSÉGÉRŐL SZÓLÓ ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSBŐL. A HARCOK BEFEJEZÉSE UTÁN 61 MAGYAR PARTIZÁNT DEBRECENBE IRÁNYÍTANAK

... *A brigád feloszlatása*

„A szlávok szabadságáért" 2. csehszlovák partizánbrigád harcos útja, miután Pača, Dobalovo, Liptovská, Kokova helységeket a Vörös Hadseregnek átadtuk, véget ért.

A brigád 450 főnyi személyi állománnyal jött ki az ellenség mögöttes területéről.

A brigádot — a brigádtörzs kivételével — feloszlatták, személyi állományát további szolgálatra a Vörös Hadseregbe, a

185 A partizánbrigád parancsnoka Voljanszkij, politikai helyettese Makarov, törzsfőnöke Szavickij volt. A brigád működési ideje 1944. augusztus 6—1945. február.

A brigád működési körlete: Levoca (Lőcse), Poprád, Lipt. Sv. Mikuaš (Liptószentmiklós), Banska-Bisztrica (Besztercebánya), Brzeno, Zvolen (Zólyom), Nova Baňa (Ujbánya), Lučenec (Losonc), Dobšiná.

Voljanszkij törzse bonyolította le a Faragó, Szentiványi, gr. Teleki összetételű magyar kormányküldöttség átsegítését az arcvonalon. 1944. szeptember 27-én (moszkvai idő szerint 20[00] órakor) Losonc mellett, Stará-Halič (Ó-Gács) falunál. A Horthy által Moszkvába irányított küldöttség Kijeven keresztül megérkezett a szovjet fővárosba előzetes fegyverszüneti tárgyalások folytatására.

A 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse a magyarországi partizánmozgalom kifejlesztésének segítése céljából parancsot adott a brigádnak, hogy küldjön alegységeket Magyarországra. VII) ИИП ЦК КПУ, ф. 117, оп. 1, д. 2, л. 3—15.) A parancs teljesítéséről szólnak az 1944. szeptember 22-én kelt 10 922 (158) sz. és a szeptember 25-én kelt 11 077 (171) számú rádiógramok:

„A magyarországi partizánmozgalom fejlesztéséről szóló parancs értelmében magyar és szlovák partizánokból osztagokat szervezünk. Egyidejűleg tárgyalásokat folytatunk a magyar katonai parancsnoksággal... Megkaptuk Lučenec helyőrségparancsnokának... levelét...

— Teljesítve a parancsot, amely partizánosztagok szervezését rendelte el Magyarországon, jelentem: 1. Olchova körzetében egy 100 fős magyar csoportot szerveztünk, 2. Losonc körzetében felkészítettünk egy 40 fős cso-

Csehszlovák hadtestbe és Szlovákiába hátországi munkára irányították.

A brigád megszüntetése után útba indítottak

a 239. tartalék ezredbe	75 főt,
a Csehszlovák hadtestbe	175 főt,
a Partizánmozgalom Ukrán Törzséhez	1 főt,
Tkanko alezredes rendelkezésébe	1 főt
hátországi munkára (szlovákok)	122 főt,
szabadságra	3 főt,
kórházba	9 főt,
Debrecenbe	61 főt...

ИИП ЦК КПУ, ф. 117, оп. 1, д. 1, л. 44.
Orosz nyelvű eredeti.

portot. A csoport személyi állománya: szlovákok, magyarok, oroszok." ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д. 174, л. 7.)

— A brigád „Karel" nevű felderítőjének 1944. szeptember 30-ról szóló jelentésén, a lap tetején ceruzával oroszul a következő szöveg áll: „Budapest körzetében tartózkodom", a lap alján a jelentés szövegében: „... összeköttetést teremtettem az illegális magyar kommunista párt tagjaival..." (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 117, оп. 1, д. 5, л. 12.)

Ugyanitt a 48. oldalon van Keleti Ferencnek szeptember 28-án kelt szlovák nyelvű jelentése Tomásovcéből. A Keleti-csoportot meglátogatta és irányelvekkel látta el Nógrádi Sándor.

A magyarországi partizánmozgalom kiszélesítésére vonatkozó adatot tartalmaz a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzsének 60. sz. hadműveleti-felderítő jelentése az 1944. november 15—20. időszakra:

„Összeállítva 5 magyar osztag, összesen 196 fővel.

a) Földes-csoport	45 fő
b) Guba-csoport	45 fő
c) Kovács-csoport	43 fő
d) Bogyó-csoport	22 fő
e) Uszta-csoport	41 fő

...Az osztagok fel vannak készítve, és mihelyt alkalmas légköri viszonyok lesznek a repülésre, bevetésre kerülnek az ellenség hátában, a 4. Ukrán Front támadó csapatainak sávjában." (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 1, д. 87, л. 158.)

121

(1944. szeptember 4)

A FRANCIA SZABADSÁGHARCOSOK ÉS PARTIZÁNOK ORSZÁGOS KATONAI BIZOTTSÁGA TANÚSÍTJA, HOGY BECKER ISTVÁN MAGYAR PARTIZÁN SORAIKBAN HARCOLT A MEGSZÁLLÓK ELLEN

Belső Francia Erők, Francia Szabadságharcosok
és Partizánok
1940—1944

Oklevél

Kiadta a Francia Szabadságharcosok és a Partizánok Országos Katonai Bizottsága Becker István[186] parancsnoknak, aki a Nemzeti Felszabadító Háborúban becsülettel harcolt a francia szabadságharcosok és partizánok soraiban, és méltó a felszabadult haza elismerésére.[187]

Párizs, 1944. szeptember 4.

Charles Tillon (s. k.)
Seine megyei képviselő
a Francia Szabadságharcosok és Partizánok
Országos Katonai Bizottságának elnöke

HIL Pgy. F/29. — Francia nyelvű fotokópia.

186 A név nehezen olvasható.
187 Az oklevél rajzokkal ékesített, díszes kiállítású.

122

1944. szeptember 7—október 17
(1944. december 30)

A PARTIZÁNMOZGALOM UKRÁN TÖRZSE HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE A TASNÁD KÖRNYÉKÉN BEVETETT MAGYAR PARTIZÁNOSZTAG HARCI ÉS PÁRTPOLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL AZ UKRÁN KOMMUNISTA PÁRT KÖZPONTI BIZOTTSÁGA RÉSZÉRE

Jóváhagyom:
V. Andrejev vezérőrnagy
a Partizánmozgalom Ukrán
Törzse parancsnoka

Az osztag parancsnoka — Maléter Pál.[188]
Politikai helyettes — Balázs Zsigmond.
Törzsparancsnok — Glugovszkij Vaclav Marjanovics.

A partizánosztagot a Partizánmozgalom Ukrán Törzse alakította 1944. szeptember 7-én. Az osztag állományába 14 magyar és 7 orosz partizán tartozott.

Az osztagot a kijevi repülőtérről induló két repülőgépről 1944. szeptember 17-én ejtőernyővel dobták le Magyarország területére. A ledobás az ellenséges helyőrségek összpontosítási körletében történt, távol a ledobás kijelölt pontjától. Ezenkívül a csoportokat egymástól nagy távolságokra dobták le, így

188 Maléter Pál Ludovika akadémiát végzett. A Horthy-hadsereg tisztjeként a Vörös Hadsereg fogságába került. Partizánfeladatra jelentkezett, majd Tasnád körzetében bevetésre került. A felszabadulás után a hadseregben teljesített szolgálatot. 1956 októberében az ellenforradalmárok oldalára állt. Az áruló Nagy Imre kormányában honvédelmi miniszter lett. Aktív vezetője volt a népi hatalom ellen támadó fegyveres csoportoknak. A katonai bíróság a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése, zendülés és hűtlenség bűntette miatt halálra ítélte.

a földre érés után nem tudtak egyesülni.[189] A ledobott felszerelés az ellenség kezére került.

Az osztag azt a feladatot kapta, hogy Magyarország területén szervezze a partizánmozgalmat, és romboló cselekményeket hajtson végre az ellenség hátában. A sikertelen ledobás miatt az ellenség hamarosan felfedezte a partizánokat, és egész idő alatt üldözte őket. Az osztag feladatát nem tudta végrehajtani, és harcolva, manőverezve vonult vissza, hogy csatlakozni tudjon a Vörös Hadsereghez.

1944. október 17-én a Vörös Hadsereg egységeivel való egyesülés után az osztagot feloszlatták.

Az osztag személyi állományából az ellenséggel folytatott harcban elesett 3 fő, fogságba esett 1 fő, és nyomtalanul eltűnt 7 fő, mindannyian magyar nemzetiségűek.

Az osztag az ellenség állandó üldözése közepette, bonyolult körülmények között tényked ett, mégis egy sor harccselekményt hajtott végre. Ennek során az ellenségnek a következő veszteségeket okozta: megölt 2 német, 2 magyar katonát és

189 A partizánegységet két repülőgép szállította Tasnád körzetébe. A két csoportnak a földre érés után Margittától 20 kilométerre délre kellett volna találkoznia egymással.

A körülmények szerencsétlen alakulása folytán azonban az első nap Debrecentől 25 kilométerre keletre, Debrecen és Érmihályfalva között dobta le szállítmányát. Ehhez a csoporthoz a következő magyar partizánok tartoztak:

Balázs Zsigmond, Molnár S., Hauer I., Lőrinc Béla, Dezsi A., Bogár György, Fehér István, Bartal Károly, Druca Sándor, Nagy Bálint, Sznyatru József és Fischer József.

A csoport sorsáról, az egyik megmenekült partizán, Fischer József tájékoztatója alapján jegyezte fel Jefimov parancsnokhelyettes a következőket:

„Néhányan egyenesen egy falu házaira zuhantak. Egy kis erdőbe rejtőzködtek el, de felfedezték őket, körülvették az erdőt, s az ellenség gránátvető tűzzel árasztotta el a partizánokat. Majdnem mindannyiukat megölték. Fischer sebesülten elrejtőzködött a bokrokba és megmenekült." (HIL Pgy. M/189. sz.)

Az 1944. IX. 18-án lefolyt harcban elesett Balázs Zsigmond, Molnár I. és Huber I., Fischer pedig megsebesült. A többi magyarról nincsenek megbízható adataink. A csoport hivatalos jelentése, mint „nyomtalanul eltűntek"-ről tesz említést.

A második gépen levők közül az első csoportban 5 ember ugrott ki. Ezek tevékenységéről a közölt dokumentum emlékezik meg. A másodiknak ugrók csoportjában 4 szovjet partizán volt. Ezek az első csoporttól meglehetősen távol, Szatmárnémetitől 42 kilométerre, Nagykárolytól nyugatra értek földet. A magyar csapatok ezeknek a leszállását is észrevették és üldözni kezdték őket. A negyedik napon átfésülték az erdőt, ahol a csoport tartózkodott, de a partizánoknak sikerült elrejtőzködniük. A csoport a fogságba eséstől félve megsemmisítette a nála levő rádiót és rejtjelkulcsot. A másik rádió a földre érés közben semmisült meg. Így a három részre szakadt csoport nem tudott kapcsolatot teremteni a központtal.

A négy szovjet partizán később találkozott a Vörös Hadsereg csapataival.

4 magyar csendőrt, megsemmisített 3 tehergépkocsit, 1 személygépkocsit, kisiklatott egy vasúti szerelvényt: megsemmisült 4 vagon és megrongálódott a mozdony.

Az osztag agitációs munkával szétbomlasztotta a Kémer faluban állomásozó 350 főnyi 2. magyar zászlóaljat, amely a német parancsnokság utasítására védelmi vonal elfoglalására készült. A zászlóalj teljes állománya — 70 puskát megsemmisítve — szétszéledt. A zászlóalj parancsnoka átállt az osztag oldalára.

Ezenkívül az osztag politikai tömegmunkát végzett Tasnádszarvad, Orló, Csaholy, Almásrákos, Kémer és Kőröstelep falvak lakossága között. E munka eredményeképpen 60 fiatalember, akiket a németek behívtak a hadseregbe, elszökött a gyülekezőhelyről, az őket őrző csendőröket pedig a partizánosztag segítségével megsemmisítették . . .

Összegezés:

1. A partizánosztag a rendkívül bonyolult körülmények, a kis létszám és az állandó ellenséges üldözés ellenére sem vesztette el a fejét, ügyesen, manőverezve vívta harcát.

2. Az osztag harctevékenységének szervezéséért és vezetéséért kitüntetést érdemelnek: az osztag parancsnoka, „Bátorságáért" érmet, az osztag parancsnokának politikai helyettese, Balázs Zsigmond, halála után a „Harci szolgálataiért" érmet és Glugovszkij Vaclav Marjanovics a „Bátorságért" érmet.

3. Az osztagot és harctevékenységének eredményeit nyilvántartásba kell venni, az összefoglaló jelentést el kell küldeni az UK(b)P KB agitációs és propagandaosztályának és egy példányt Rákosi elvtársnak.

Bondarev ezredes,
A Partizánmozgalom Ukrán Törzse Hadműveleti Osztályának parancsnoka

Korotkov,
A Partizánmozgalom Ukrán Törzse 2. osztályának parancsnoka

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 144, оп. 1, д. 1, л. 31—33.
Orosz nyelvű eredeti.

123

(1944. szeptember 10—1945. május 9)

RÉSZLET A SZTÁLINRÓL ELNEVEZETT II. CSEHSZLOVÁK PARTIZÁNBRIGÁD[190] HARCI ÉS PÁRTPOLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL SZÓLÓ ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSBŐL; 70 MAGYAR KATONA FEGYVERESEN ÁTÁLLT A PARTIZÁNOK SORAIBA

... Ugyancsak a „Sztálin"-brigád adta ki a „Munkás" című partizánújságot és röpiratokat, amelyekben megvilágították a partizánok harctevékenységével kapcsolatos kérdéseket, a frontról szóló híreket stb. A röpiratokat és a „Munkás" című partizánújságot a partizánok a békés lakosság és az ellenséges helyőrségek körében terjesztették. Ez a munka nagyon eredményes volt, ami abban nyilvánult meg, hogy sokan az ellenséges helyőrségekből fegyverzettel együtt átálltak a partizánosztagokba. Így például ... Myjava, Starú-Turá, Podhradie, Modrova, Sinica körzetekből 30 gárdista[191] és 70 magyar. A továbbiakban mind becsületes partizánok voltak.

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 112, оп. 1., д. 2., л. 114.
Orosz nyelvű eredeti.

190 A Sztálinról elnevezett II. Csehszlovák partizánbrigád parancsnoka Brunovsky Jozef, politikai helyettese Lozsek Ludvig, törzsfőnöke Placak K. volt. Működési ideje: 1944. szeptember 14—1945. május 9. Működési körlete: Martin, Trenčin, Podhradie, Ilavka, Černy-Lehota, Myjava, Stara Turá.
A 21 fős létszámmal induló osztag, amikor területét a Vörös Hadsereg elérte, már ezernél több partizánt számlált soraiban.

191 Szlovák gárdista.

124

(1944. szeptember 12)

A PÁRT KÖZLI A MAGYAR DOLGOZÓKHOZ INTÉZETT RÖPIRATÁBAN: ÚJBÓL KOMMUNISTA PÁRT NÉV ALATT FOLYTATJA TEVÉKENYSÉGÉT[191/a]

A Kommunista Párt megalakult
Rákosi Mátyás példája nyomán a Kommunista Párt újult erővel
folytatja a harcot
a háború ellen — a békéért
az elnyomás ellen — a szabadságért
a német megszállás ellen — Magyarország felszabadításáért.

MUNKÁSOK! EMLÉKEZZETEK!

A Kommunista Párt vezette népünk harcát 1919 tavaszán, amikor a magyar vörös hadsereg a fiatal Szovjetunió oldalán fegyverrel a kezében küzdött a közös ellenség: a népelnyomó reakció ellen. A forradalom bukása után egyedül a Kommunista Párt vette fel a harcot Európa legelső ellenforradalmi diktatúrája ellen. A fasizmus előretörésének sötét éveiben a nemzet öntudata, élniakarása csak a Kommunista Párt akcióiban, röpirataiban, a függetlenségi mozgalomban világított. A Kommunista Párt indította útjára a független, szabad, demokratikus Magyarországért azt a mozgalmat, amely a nemzet élő erejét közös arcvonalban szólította a reakció háborúja ellen, a békéért. Huszonöt esztendő alatt kommunista munkások vére öntözte a Horthy-rendszer kínzókamráinak padlóját; a börtönök és internálótáborok a mi elvtársainkkal teltek meg; legjobbjaink sorsa kötél, golyó, agyonveretés és bujdosás volt. A sorainkba vágott hézagokat azonban mindig ti pótol-

191/a A párt feloszlatására vonatkozóan lásd a Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1935—1945. Kossuth Könyvkiadó, 1964. 414. o.

tátok legjobb fiaitokkal, magyar proletárok, s pártunk harca folyt szüntelenül, vezérünk és büszkeségünk, Rákosi Mátyás szellemében.

A fasizmus és a háború elleni harcban kikovácsolódott a kommunista és szociáldemokrata munkásság egysége. A testvérharccal leszámoló munkásság szövetségre lépett a parasztsággal és a haladó értelmiséggel.

Pártunk nemcsak a proletariátus, hanem nemzetünk szabadságharcának vezetője lett.

A munkásosztály egysége, a munkásosztály szövetsége a parasztsággal és a haladó polgársággal, a Szovjetunió és az európai munkásmozgalom hatalmas előretörése megteremtették a lehetőséget, hogy országunk demokratikus átalakulása révén is eljuthasson a szocializmushoz. Ezért pártunk a munkásosztály elé a demokratikus Magyarország megteremtését állította közvetlen feladatul. Pártunk neve azonban a múltban összeforrott a proletárdiktatúra célkitűzésével. A Kommunista Internacionálé megszűnése után, 1943 júniusában a Kommunisták Magyarországi Pártja is elhatározta feloszlatását, főleg azért, hogy a munkásságnak a kispolgársággal és polgári elemekkel való széles antifasiszta összefogását ne akadályozza. Kommunista munkások később megalakították a Békepártot, amely működésének egy esztendeje alatt megteremtette az antifasiszta nemzeti egységet és a demokratikus pártoknak a Magyar Frontba való tömörítésével történelmi szerepet töltött be.

A jelen helyzetben mindez már kevés. A Titóékkal egyesülő Vörös Hadsereg teljes félkörben veszi körül határainkat. Ebben a helyzetben az ország vezetői a legszörnyűbb árulást követik el. 25 éves ellenforradalmi múltukhoz híven, a megvert német hadosztályok maradványaira támaszkodva, nemlétező angolszász rokonszenvben bízva az egész magyar honvédséget áldozatul vetik a legyőzhetetlen Vörös Hadseregnek. Ugyanakkor a német hódítók elleni belső harcunk végzetesen elmaradt Európa többi népei mögött. Ennek következménye csak egy lehet. Országunk óriási csatatérré válik, és a közeli béke már csak füstölgő romokat, romlásba döntött népet fog itt találni.

Csak a munkásság háríthatja el ezt a veszélyt nemzetünk felől! Egész Európában a munkásság áll a kommunista pártok vezetése alatt a nemzeti felszabadító harcok élén. A rabszolgaságra szánt európai népek fegyverrel verik ki a németet, mint Párizs népe, vagy sztrájkkal, tüntetéssel kényszerítik átállásra kormányaikat, mint az olasz, román, bolgár, finn munkásság. Nálunk is a Kommunista Párt vezetésével kell a munkásságnak utat mutatni osztályunk és országunk történelmének legdöntőbb pillanatában.

A munkásságnak haladéktalanul szakítania kell várakozó magatartásával. Az ország vezetőitől, Horthytól és társaitól nem várhatunk egyebet mint árulást és újabb árulást. De nekik is tudniuk kell: ha nem követik Mannerheim példáját, ha rászabadítják most a háború poklát az országra, ugyanaz a sors vár rájuk, mint a német háborús bűnösökre.

A munkásság jó része azért tétlen, mert egyedül a Szovjetunióra bízná felszabadítását. Tudnunk kell: az elkövetkezendő béke nem szocialista béke lesz, s ha mi magunk nem harcolunk szabadságunkért, akkor a környező népek gyanakvása és ellenszenve az ország megcsonkítására, tartós megszállásra vezethet. Csak a munkásság harca alakíthatja testvérivé viszonyunkat a Szovjetunióval és a környező népekkel, melyek ma még bizalmatlanul tekintenek a magyarságra, a sok száz éves nemzetiségi elnyomás, uralkodó osztályunk züllöttsége és népünk tétlensége miatt.

Munkások! A Kommunista Párt harcba hív benneteket! Ne várjatok külön utasítást vagy szervezeti kapcsolatot! Ne dolgozzatok! Sztrájkoljatok, szabotáljatok! Menjetek az utcára, tüntessetek a béke mellett! Készüljetek az általános sztrájkra és a fegyveres felkelésre a németek ellen!

Parasztok! Ne tűrjétek terményeitek elrablását! Akadályozzátok a németek átvonulását! Rongáljátok meg a vasutakat, torlaszoljátok el az utakat. Üssétek a németet, ahol éritek!

Polgárok! Ne hajtsátok végre a hazaáruló kormány rendelkezéseit. Bénítsátok meg a termelést és közigazgatást! Viszonyotokat a munkássághoz az fogja eldönteni, hogy a mai élethalálharcunkban a nép vagy a német mellé álltok!

Katonák! Fel a fegyveres harcra a németek ellen, a Vörös

Hadsereg oldalán! Fegyverezzétek le a német csapatokat! Adjatok fegyvert a munkások és parasztok kezeibe!

Halál a német megszállókra!

Pusztuljon a németbérenc kormány!

Éljen a demokratikus népek harca a fasizmus ellen!

Éljen a felszabadító Vörös Hadsereg!

Éljen a demokratikus pártok szövetsége: a Magyar Front!

Kommunista Párt

PI Archivum. Röpiratgyűjtemény. III. 1/1944. 1755. — Nyomtatott röpirat.

125

1944. szeptember 16—20
(1944. szeptember 29)

AZ M. KIR. BELÜGYMINISZTÉRIUM VII. OSZTÁLYA MEGKÜLDI A MINISZTERELNÖKSÉG II. OSZTÁLYÁNAK A CSENDŐRSÉG KÖZPONTI NYOMOZÓPARANCSNOKSÁGÁTÓL KAPOTT JELENTÉST, MELY SZERINT A SZLOVÁKIAI PARTIZÁNOK KÖZÖTT SOK MAGYAR KATONASZÖKEVÉNY VAN

... 1944. szeptember 16-án Kalonda (magyar terület) község határában ismeretlen erejű partizáncsoport egy portyázó csendőrjárőrre géppisztolyból három sorozatot adott le, majd Szlovákia irányába elmenekült. Megállapítás szerint a partizánok a Losonccal szemben levő szlovák területen csoportosuló partizándandárokhoz tartoznak, amely csoportból a magyar területre való partizán beszivárgás nap-nap után megismétlődik. Így 1944. szeptember 18-án Ipolyfödémes község (magyar terület) határában az ottani K. kir.[192] gépkocsijára a partizánok több géppisztolylövést adtak le, aminek következtében a gépkocsi vezetője megsebesült. Az elmenekült partizánok után végzett terepátkutatás eredménytelen maradt, mert a partizánok — egy magyar leventét magukkal hurcolva — szlovák területre visszaszivárogtak. Az elhurcolt leventét a partizánok szabadon engedték, s így az visszatért Ipolyfödémes községbe. A levente elbeszélése szerint a partizánok sajnálkozásukat fejezték ki afelett, hogy magyar gépkocsit támadtak meg, holott szándékuk csupán a németek ellen irányul. Ugyancsak a partizánok elbeszélése szerint, Magyarországról Szlovákiába szökött egyénekből egy külön partizáncsoport felállítása van folyamatban, melynek feladata lesz a Magyarország elleni támadás megindítása. 1944. szeptember 17-én a németek elleni

192. Közbiztonsági kirendeltség.

előkészített támadások fellángoltak, és jelenleg már Besztercebányát és Zsolnát is fenyegetik. A közeledő német nyomásra a besztercebányai csehszlovák kormány és a partizánokat irányító katonai főparancsnokság Zsarnócára (Bars vm. szlovák terület) költözött...

1944. szeptember 20-án a Losonc-Balassagyarmat felé irányított német katonai vonatot a partizánok felrobbantották. A robbanás következtében egy német katona meghalt, 10 megsebesült, 32 ló elhullott, 10 teherkocsi megsemmisült. A megrongálódott vasúti töltést 35 óra múlva kijavították és így a forgalom helyreállt. Kassabéla és Kassahámor (Abauj Torna vm. szlovák terület) községekben és a környező erdőrészben tevékenykedő partizánokat a közelmúlt napokban 300, Magyarországról kiszökött katonaszökevénnyel erősítették meg. A katonaszökevények között olyan is van, aki a Don-kanyarban vívott harcok közben átszökött az oroszokhoz, s mint ismerősöket a magyar—szlovák határra osztották be. E partizánbandát golyószóróval és automata puskával szerelték fel. Feladatuk a német utánpótlás megakadályozása; parancsot várnak a Magyarország ellen megindítandó támadásra...

OL ME II. oszt. P 26452/26731. 1944. — Gépelt másolat.

126

(1944. szeptember 18)

A VÖRÖS HADSEREG 17 849 TÁBORI POSTASZÁMÚ EGYSÉGE IGAZOLJA, HOGY GUTMANN ISTVÁN A CSAPATTEST TŰZSZERÉSZ INSTRUKTORA

Ennek az igazolványnak a felmutatója, Gutmann István, tűzszerész instruktor minőségben rendes katonai szolgálatot teljesít a tábori posta 17 849. sz. csapattestnél.

Az igazolás fénykép nélkül 1944. október 30-ig érvényes.

(Olvashatatlan aláírás)
törzsparancsnok

HIL Pgy. M/195. — Másolat.

127

1944. szeptember 19—1945. január 22
(1945. március 5)

RÉSZLETEK A RÁKOSIRÓL ELNEVEZETT PARTIZÁNOSZTAGOK MAGASABBEGYSÉGE PARANCSNOKÁNAK ÉS KOMISSZÁRJÁNAK ALAKULATUK LÉTREJÖTTÉRŐL, HARCTEVÉKENYSÉGÉRŐL ÉS PÁRTPOLITIKAI MUNKÁJÁRÓL SZÓLÓ ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSÉBŐL

A magasabbegység létrejöttének rövid története

A magyar partizán-magasabbegység törzse és a magyar partizánosztag Kijevben, Sztrokács altábornagynak, a Partizánmozgalom Ukrán Törzse parancsnokának 1944. szept. 12-én kelt... számú parancsa alapján alakult meg. A magasabbegység és a magyar partizánosztag törzsének állományába tartozott 17 szovjet állampolgár, akik eddig az Ukrajnában működő partizánosztagokban harcoltak:

1. V. M. Kozlov
2. V. M. Vaszin
3. V. N. Popov
4. V. P. Tyihobajev
5. M. Sz. Pamij
6. V. T. Vaszkov
7. J. A. Makszimov
8. J. A. Iszakovics
9. A. D. Sesztov
10. J. P. Scsebetovszkij
11. A. A. Zvezdicsev
12. U. Sz. Versikov
13. P. F. Degtyarov
14. I. I. Dorosenko
15. V. N. Mandrik
16. Sz. Sz. Sztyepanyuk
17. A. I. Koval

Rajtuk kívül az osztag személyi állományába tartozott még az alábbi 20 fő, akik korábban a magyar hadsereg katonái és tisztjei voltak, és eddig a Partizánmozgalom Ukrán Törzse mellett működő partizániskolán tanultak:

1. Grubics Zoltán
2. Fábri József
3. Dajkó Ferenc
4. Lövei Dániel
5. Koppány Sándor
6. Ráti János
7. Csizmadia István
8. Gyenes József
9. Horváth István
10. Pataki Pál

Kijevben maradtak (nem dobták le őket az ellenség hátába):

1. Kovács Sándor
2. Goldsleger Ármin
3. Tolkan Pál
4. Szintan István
5. Cinkon János
6. Nagy József
7. Hacsavec István
8. Kanun Pál
9. Ujházi András
10. Kósai Lajos

A 37 főnyi személyi állományból szovjet kitüntetést és érmet kapott 18 fő:

Lenin-rendet	1 fő
Honvédő Háború Rend első fokozatát	1 fő
Honvédő Háború Rend második fokozatát	3 fő
Vörös Zászló Rendet	6 fő
Bátorságért érmet	1 fő
A Honvédő Háború Partizánjának érem első fokozatát	6 fő
A Honvédő Háború Partizánjának érem második fokozatát	4 fő

1944. szeptember 19-én 18 órakor a magyar partizán-magasabbegység törzse és a magyar partizánosztag 10 főből álló csoportja Grubics százados parancsnoksága alatt, összesen tehát 27-es létszámmal, két „RPO" és „Szever" rádióállomással, a kijevi repülőtérről két „Douglas" gépen elindult, hogy ledobják őket csehszlovák területre (Zvolen körzet „Tri dubi" repülőtér), az ellenség hátába, ahonnan később a megadott feladat végrehajtása céljából Magyarország területére: Eger, Gyöngyös, Salgótarján körzetébe vonulnak át. Az első repülőgép 12 fővel, Kozlov őrnagy magasabbegység-parancsnokkal az élen, szerencsésen földet ért „Tri dubi" repülőtéren (Zvo-

len várostól 7 km-re északra). A második repülőgép Scsebetovszkij vezette 15-ös létszámú csoportja Karaszev alezredesnek, a Szovjetunió Hősének támaszpontján (Kordiky falunál, Banska Bystricától 10 km-re északnyugatra) ért földet. Földetérésnél egy fő lábsérülést szenvedett. A fegyverzet, valamint a rádióállomások is épségben maradtak.

1944. szeptember 22-én a magyar partizán-magasabbegység törzse és a magyar osztag egyik csoportja hozzálátott feladata végrehajtásához — portyára indult magyar területre. Az első napokban a portya normális körülmények között zajlott le, volt élelmiszer-tartalék, a környéken helyi vezető segítsége nélkül tudtak közlekedni. Később azonban az élelmiszerhiány és a nehezen járható hegyes vidék szükségessé tette a lakosság bekapcsolását. Segítségükkel, amikor a személyi állomány pihenőt tartott Cokani faluban (8 km-re keletre Filakovótól) elfogtunk egy 2 főből álló magyar csendőr felderítő járőrt, akik Hajnáčka falu csendőrőrséhez tartoztak (Filakovótól 14 km-re keletre).

Abból a célból, hogy megcáfoljuk a magyar csendőrök és a lakosság közt terjesztett német hírverést, miszerint a partizánok vadállatok módjára bánnak a lakossággal és a helyi magyar hatóságokkal, a két fogoly csendőrt lefegyvereztük és elengedtük. A magasabbegység ezután éjjel továbbment Magyarország belseje felé, Salgótarján körzetébe, ahol másnap négy századnyi magyar katona gyűrűjébe került. A megtett intézkedések folytán — kerülve a harcot — a magasabbegység Starája Bašta falu körzetében veszteség nélkül került ki az ellenség szorításából.

A magyar katonai egységek, az ellenséges beállítottságú lakosok, valamint az útbaeső sűrű német—magyar helyőrségek üldözése miatt, és azért is, mert nem tudtunk kapcsolatot teremteni a „nagy földdel",[193] arra kényszerültünk, hogy visszavonuljunk a szlovák—magyar határra.

A kegyetlen fasiszta rendszer s a magyar kormány megtorló intézkedései a lakosság egy részét a partizánok elleni harcra mozgósította. Az élelmiszer probléma, a járhatatlan erdős-hegyes terep arra kényszerített bennünket, hogy az uta-

193 A szovjet hátország.

kat használjuk és segítségért az oroszbarát helyi lakosokhoz forduljunk.

Szlovákia területére érve Babinec faluban (Rimavská Sobotától északra) a parancsnokságtól azt a feladatot kaptuk, hogy végezzünk a határmenti magyar helyőrségekben bomlasztó, a Rožňava ipari körzetében pedig agitációs munkát. Rožňava városa és környéke Szlovákia nagy ipari körzete, 1938 óta a magyar kormány fennhatósága alatt állt. Ennek a körzetnek a völgyeiben, hegyeiben a bányák tucatjai helyezkednek el. A lakosság főként magyar. Abban az időpontban, amikor a magasabbegység megkezdte tevékenységét, Rožňava, Plešivec, Tornalja, Rimavská Sobota körzete hadműveleti terület volt, ugyanis a Vörös Hadsereg egységei ebben az időben érték el a Tiszát. A német és a magyar csapatoknak szükségük volt a közép-szlovákiai fontos közlekedési utakra, melyek a Szabad Szlovák Köztársaság területén vezettek át. Ezért a német parancsnokság az 1938-ban megállapított új magyar—szlovák határon nagy páncélos és gyalogos erőket vont össze, hogy birtokba vegye a szlovákiai közlekedési utakat és elnyomja a köztársaságot.

A fasiszta rendszer elnyomta e körzetek lakosságát. A magyar vagy német hatóságok ellen bármilyen tevékenységgel gyanúsított családokkal szemben megtorlást, súlyos büntetéseket — főbelövés, akasztás — alkalmaztak. Horthy kapitulációjának pillanatától a lakosság fasisztaellenes hangulata és tevékenysége fellendült, a nép rokonszenve a partizánok felé fordult.

A helyi vezetők segítsége — akik szívesen vállalták ezt a feladatot — nagyon megkönnyítette a romboló csoportok átkelését a nehezen járható hegyes, erdős vidéken.

Magyarország északi körzeteit sűrűn hálózzák be a keletet nyugattal összekötő országutak és vasutak: Miskolc, Rimavská Sobota, Košice — Rožňova stb., és az északot déllel összekapcsoló vonalak: Košice — Miskolc, Rožňava, Plešivec — Tornalja — Bánréve, Tisovec — Rimavská Sobota. E hálózatoknak fontos hadigazdasági jelentőségük volt. A magasabbegység megszervezésének idejére a közlekedési utak jelentősége az ellenség számára megnőtt. A fasiszta hadvezetés ugyanis arra törekedett, hogy csapatainak nyugat felé kijára-

ta legyen. Ezért 1944. október 10-ig a szlovák—magyar határ mentén Rožňavától Lučencig nagy német—magyar helyőrségeket hoztak létre.

A magasabbegység abból a célból tartózkodott ebben a körzetben, hogy Magyarország északi körzeteiben előkészítse a talajt a partizáncsoportok működése számára, kapcsolatot teremtsen a lakossággal, és hogy a köztársaság nyújtotta körülmények között veszély nélkül vehessék át a szállítmányt és a Grubics osztagának még hozzánk érkező embereit. Ilyen körülmények között látott hozzá a magyar partizán-magasabbegység létrehozásához a ledobott szervező csoport.

Elsőként léptek be az osztagba: Kőnig Ludvig, Uszlíjar Jurij szlovák hazafiak. Ugyancsak mozgósítottuk az oroszokat, ukránokat, akiket a Nagy Honvédő Háború idején a sors valamilyen módon Szlovákia területére vetett.

Ebben az időben kezdte el a magyar osztag — amelyet gyakorlatilag a kommunista Fábri[194] vezetett — a magyar lakosok közötti politikai munkát. Ennek érdekében sikerült egy nyomdát is beállítani. Mindenkit, aki fegyverrel akart harcolni a német—magyar megszállók ellen, alaposan ellenőriztük okmányok, s a lakosság kikérdezése útján. Többnyire azonban a kommunista párt körzeti bizottságainak — Klokocs hnùštai és Demjén tisoveci titkárok — ajánlására vettünk fel magyarokat és szlovákokat sorainkba. Rožňava körzetéből a kommunista ejtőernyős Fábri — aki maga is idevaló volt — ajánlására történt a felvétel. Röpiratok terjesztésével és Lukovistia, Hrušovo Hostišovce, Ratková stb. határmenti falvak békés

194 *Fábri József* 1928-ban tagja lett a Csehszlovák Kommunista Pártnak. Politikai tevékenységéért 23 hónapot töltött különböző börtönökben. 1940 augusztusában a Horthy-hatóságok bevonultatják katonának, majd internálják Kistarcsára és Nagykanizsára. Onnan 1942 júniusában büntető alakulattal a szovjet frontra viszik.

A frontra érkezése után azonnal átszökik a Vörös Hadsereghez. Krasznogorszkban 6 hónapos antifasiszta iskolán vesz részt, 1943 decemberében partizánnak jelentkezik. Fjodorov vezérőrnagynak, a Szovjetunió hősének partizánjai közé kerül, mint a Dékány Sándor vezette magyar partizáncsoport harcosa. Kovel—Ovrucs—Pinszk térségében harcolnak a német és magyar megszállók ellen. E harcok után az oborovi és szvatosinói partizániskolán részesül kiképzésben.

1944. szeptember 9-én Kozlov szovjet őrnagy parancsnoksága alatt a szlovák felkelés területére repül, s ő lesz a „Petőfi Sándor" magyar partizáncsoport komisszárja, majd parancsnoka.

A felszabadulás után előbb mint pártmunkás, majd 1948-tól a magyar néphadseregben teljesít szolgálatot. Honvéd ezredes.

lakosságának tartott gyűlések eredményeként a partizánok megnyerték a nép rokonszenvét. A nép napról napra több segítséget nyújtott a magasabbegységnek felderítési adatok, pénz és élelmiszer formájában. Ez azonban a magyar csendőrök hajtóvadászatait vonta maga után, akik a lakosság elleni megtorló intézkedésekkel válaszoltak. A legöntudatosabb munkások abbahagyták a munkát és a partizánokhoz jöttek.

A német—magyar hatóságoknak a lakossággal szemben tanúsított barbár bánásmódja s a partizánoknak a lakosság között végzett széles körű agitációs munkája, valamint a nép irántuk tanúsított rokonszenve az osztagok örvendetes növekedését eredményezték.

Magyarok, szlovákok, ruszinok, csehek és más nemzetiségiek találtak egymásra Babinec faluban, hogy orosz testvéreikkel együtt harcoljanak az emberiség gyűlölt ellensége, a fasizmus ellen.

1944. november 17-től kezdve, a magyar kommunisták kérésére, a magasabbegység parancsnoksága parancsot adott ki, melynek értelmében a magyar partizán magasabbegység felvette Rákosi nevét.

A parancsnok Kozlov Vaszilij Mihajlovics volt.

A magasabbegység komisszárjául Vaszin Vlagyimir Matvejevicset, törzsparancsnokául pedig Popov Vlagyimir Nyikolájevicset nevezték ki.

A magasabbegység 1944. szeptember 22-én kelt parancsa alapján azzal a céllal, hogy kihasználjuk a szervező csoport személyi állományának kezdeményező képességét és kielégítsük a partizánokhoz csatlakozó nemzetiségek igényeit, továbbá a kitűzött feladatok végrehajtása, a harci és felderítő tevékenység, valamint az erdős-hegyes vidéken való könnyebb manőverezés céljából két osztagot alakítottunk éspedig:

1. „A hazáért" orosz—szlovák partizánosztagot. A parancsnok Sesztov Alexej Dimitrijevics, a komisszár pedig Scsebetovszkij Jevgenyij Pavlovics lett.

2. A „Petőfi Sándor" magyar partizánosztagot. A partizánosztag parancsnokává Grubics Zoltánt, komisszárjává pedig Fábri Józsefet nevezték ki.

Majd a magasabbegységre vonatkozó 1944. november 9-i parancs értelmében a Tisovec körzetében 18 fővel működő par-

tizáncsoportból megalakult a Sztálinról elnevezett harmadik partizánosztag is. Ennek az osztagnak a parancsnoka Novák Jevgenyij százados, komisszárja pedig Mandrik Vlagyimir Nyesztorovics volt.

A magasabbegység a törzsből, a rádióközpontból, gazdasági részlegből, egészségügyi részlegből és három harci osztagból állt.

A partizánosztagok szervezése céljából alakult egy kikülönített vezető csoport, amelynek állományába tartozott a parancsnoki állomány tartalék törzse és egy szakasznyi harcos. Az osztagok növekedésének megfelelően alakultak az egyenként legalább nyolcvan főt számláló harci századok, amelyek két szakaszt, a szakaszok pedig három lövészrajt foglaltak magukban. „A hazáért" partizánosztag létszáma 42 fő, a Sztálin partizánosztag létszáma 167 fő, a Petőfi partizánosztag létszáma pedig 274 fő volt.

A magasabbegység harctevékenysége

... Az ellenség hátában folytatott partizánharc általános feladatait is figyelembe véve, a 27 főből álló szervező csoport feladata — a Partizánmozgalom Ukrán Törzse által 1944. szeptember 12-én kiadott 0040 és 0041. sz. parancs szellemében — a következő volt: Magyarország területén partizánosztagokat szervezni és az ellenség közlekedési útján végrehajtott aktív harccselekményekkel segíteni a Vörös Hadsereg támadó egységeit. (1944. szept. hónapban a Vörös Hadsereg a visszavonuló német és magyar csapatokat üldözve több ponton átlépte a magyar határt.) Ezenkívül feladatunk volt Magyarország területén támaszpontok létrehozása, azaz fegyverszállítmány és ejtőernyős csoportok fogadására alkalmas helyek keresése. A Salgótarján (Magyarország) körzetébe végrehajtott portya vitathatatlanul bebizonyította, hogy magyar területen lehetetlen elhelyezni a partizánokat és a végrehajtandó feladathoz — többek között magyar partizánosztagok szervezéséhez és támaszpont létesítéséhez — feltétlenül szükséges a kapcsolat megteremtése egy kevésbé veszélyes területen. Erre a célra Rimavská Sobota, Tornalja, Tisovec, Rožňova körzetét válasz-

tottuk ki (az 1938-ban kijelölt szlovák—magyar határ mentén).

1944. nov. 18-án a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse parancsnokának utasítására a Rákosi magasabbegység további harci feladatokat kapott (alább közlöm a rádión vett parancs szövegét):

Kozlovnak: A 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse parancsnokának 0050/00. számú, 1944. november 18-án kelt, Kozlov elvtárs partizánosztagainak harctevékenységéről szóló parancsa.

Az ellenség közlekedési vonalain folytatott romboló tevékenység fokozása céljából megparancsolom:

a) Szervezzék meg a rendszeres és aktív robbantó munkát a Dobšina—Rožňava, Plesivec—Muráň vasútvonalakon.

b) Semmisítsék meg a gépkocsiszállítmányokat a műutakon és földutakon: Telgárt—Dobšina, Rožňava, Plesivec, Revuca—Muráň között.

c) Szakadatlan felderítéssel rendszeresen figyeljék az ellenség mozgását, csapatösszpontosításait a fent említett körzetekben. A foglyok kikérdezése útján állapítsák meg az egységek hovatartozását, derítsék fel a német parancsnokság szándékait.

d) Semmisítsék meg a törzseket, az összeköttetési csomópontokat, az üzemanyagot tároló raktárakat és bázisokat. Rombolják az ellenség távbeszélő és távíró vonalait.

e) Az osztag harctevékenységéről és az ellenségről szerzett felderítési adatokról naponta tegyenek jelentést rádión a Partizánmozgalom Törzsének.

Pogrebenko

Hadműveleti napló[195]

1944. IX. 29.

A magasabbegység törzse és a magyar partizánosztag Camovce (Filjakovótól 8 km-re keletre — Magyarország) tanyán

195 A hadműveleti naplóból csak a Petőfi-osztagra vonatkozó feljegyzéseket közöljük. A hadműveleti napló ezenkívül részletesen tartalmazza a magasabbegység két másik osztagának, „A hazáért" és a „Sztálin" osztagnak harccselekményeit is.

tartott pihenője idején Marcsukov őrszem, észrevett 2 fegyveres magyar csendőrt, akik az erdő szélén a tanya felé haladtak. Marcsukov elvtárs 10 m közelségbe engedte a csendőröket, lövésre emelte a géppisztolyát, és magyar társa magyarul rájuk kiáltott: „Fel a kezekkel!" A csendőrök megtorpantak és letették a fegyvert. Kikérdezés után a lefegyverzett csendőröket elengedték. A zsákmány 2 puska.

1944. X. 12.

A Rimavská Sobota-i magyar helyőrséggel való tárgyalások céljából a partizánosztag parancsnoka elküldte Grubicsot három emberrel. Mikor Vyšnia Pokoradz határába érkeztek, Grubics összeköttetésbe lépett a Vyšnia Pokoradz és Nižnia Pokoradz között levő magyar határőrssel. A magyar katona telefonon felhívta Rimavská Sobota város parancsnokát, Reichard alezredest, aki megígérte, hogy a határőrshöz jön. Egy félóra múlva Nižnia Pokoradz falu felől, parancsnokukkal együtt csatárláncban egy magyar század közeledett a határőrs irányába. A századot vezető tiszt parancsot adott a szolgálatban levő katonáknak, hogy hagyják el a határőrsöt, azután pedig parancsot adott, hogy tüzeljenek a partizánokra. Grubics tüzelve visszavonult. A lövöldözés következtében meghalt egy magyar katona, egy pedig megsebesült, a mi oldalunkon súlyosan megsebesült Dajko ejtőernyős tiszt, aki fogságba esett. Veszteségünk fegyverzetben: egy géppisztoly.

1944. X. 19.

A Petőfi partizánosztagból egy 6 főnyi csoport Gál Bojteh parancsnoksága alatt földerítésre ment Černy Lehota faluból Velká Poloma faluba. Még nem érték el a falut, amikor egy kis lovascsoport közeledését hallották. A partizánok gyorsan alkalmas lőállást kerestek a műút fölött, amelyen a lovasok haladtak. Ötven méternyire magukhoz engedték a lovasokat, majd amikor látták, hogy németek, Vojteh parancsára géppisztolytüzet nyitottak rájuk.

A németek a váratlan tűz hatására leugráltak lovaikról és futni kezdtek. A rajtaütés eredményeképpen elesett öt német, zsákmányoltunk 1 géppisztolyt és 2 lovat nyereggel. Vesztesé-

günk nem volt. Kitűntek Gál Vojteh és Henrich Francisek. A csoport ezután folytatta a feladat teljesítését.

1944. X. 25.

A Petőfi partizánosztag parancsnoksága egy 20 főből álló csoportot Cservenák vezetése alatt rajtaütésre küldött ki a Štitnik—Nižnia—Slaná műútra, Roštár falu körzetébe. A partizánok a helyszínre érkezve alkalmas tüzelőállást foglaltak, hogy a Nižnik—Slanából Roštár felé kocsikon haladó német utászokat megfelelően fogadhassák. A nap második felében az úton feltűntek a szekerek. A németek nem várták a támadást. Egy részük a szekereken ült, másik részük pedig fegyver nélkül az útszélen haladt. Amikor egyvonalba értek a lesbenállókkal, a partizánok géppuskatüzet nyitottak rájuk. Néhány katonát azonnal megöltek, a többiek pedig — elhagyva a szekereket — Nižna—Slaná felé futottak. Mivel ebből az irányból egy ellenséges géppisztolyos oszlop közeledett, a zsákmányt nem tudták összeszedni. A partizánok az erdőn keresztül rejtve visszatértek állomáshelyükre. Roštár falu lakóinak kikérdezése alapján megállapítottuk a rajtaütés eredményeit: 8 katona elesett, 12 megsebesült. Kitűntek Cservenák, Jakubovszkij, Matejko.

1944. XI. 6.

A „Petőfi" partizánosztag partizánjainak egy csoportja Belényi Vlagyiszláv parancsnoksága alatt Štitnik faluban rajtaütés közben foglyul ejtett három motorkerékpáros németet. Emellett zsákmányoltak: 1 motorkerékpárt, 1 géppisztolyt, 2 puskát.

1944. XI. 25.

A Petőfi partizánosztag komisszárja, Fábri elvtárs agitációs anyaggal Magyarországra ment és aknát is vitt magával, amellyel aláaknázta a Turna—Rožňava műutat (Krásnohorské Podhradie falutól 2 km-re nyugatra). A Rožňavába tartó élő erőket szállító ellenséges gépkocsi felrobbant az aknán és elégett. Meghalt öt és megsebesült hét német katona.

1944. XI. 27.

A feladat végrehajtásáról Fábri elvtárs vezetésével visszatérő 12 fős csoport pihenés közben Ochtiná faluban a helyi lakosoktól azt az értesülést kapta, hogy Štitnik felől a Štitnik—Černy Lehota vasúton három német jön kézihajtányon Ochtiná felé. Fábri elvtárs gyorsan riadóztatta a csoportot, majd Roštár és Ochtina állomások között a vasúti pályatesthez futott velük. A közeledő hajtányt a partizánok puskatüzzel fogadták. A német felderítők még ki sem tudtak ugrani belőle. Jakubovszkij géppuskás a hajtányokhoz futva két megölt és egy súlyos sebesült németet látott, aki kis idő múlva szintén meghalt. A rajtaütés eredményeképpen zsákmányoltak egy géppuskát és egy puskát. A hajtányt felgyújtották. Kitűnt: Jakubovszkij.

1944. XI. 30.

Egy magyar partizáncsoport Fábri komisszár elvtárs parancsnoksága alatt Smolnik körzetében menetelés közben harcba bocsátkozott egy német őrjárattal. A németek nem birták a partizánok tüzét és futásnak eredtek. A helyszínen hagytak egy halottat. A mieink nem szenvedtek veszteséget. Kitűnt: Fábián János és Ráti.

1944. XII. 2.

Egy magyar partizáncsoport Fábri komisszár parancsnoksága alatt a Pipitke hegy alatt (Smolniktól 7 km-re délnyugatra) megütközött a hegyekben erődítési munkát végző építő részleggel. A partizánok számbeli fölényben voltak, s menetből harcba mentek át, amelyet meg is nyertek. Az ellenség vesztesége egy halott és 2 sebesült, a többi szétszóródott az erdőben. Veszteségünk 1 halott. Zsákmányoltunk 2 puskát. Kitűntek: Csizmadia, Pataki.

1944. XII. 4.

Borka falutól északra (Smolniktól 10 km-re délre) a Petőfi partizánosztag felderítői beleütköztek az erdőben fát vágó magyar katonákba, akik a partizánokat meglátva szétszaladtak, egy közülük fogságba esett.

1944. XII. 1.

A „Petőfi" partizánosztag Ádler[196] osztagparancsnok elvtárs parancsnoksága alatt Nadobula falu körzetében (4 km-re észak-nyugatra Rožňava várostól) felvette a harcot a magyar csendőrséggel. Az ellenség vesztesége 9 halott és 7 sebesült, a mi veszteségünk 2 sebesült. Kitűntek: Flander, Fábián.

1944. XII. 6.

A „Petőfi" partizánosztag egy csoportja Fábri elvtárs parancsnoksága alatt Lučka falu (10 km-re délre Smolniktól) egyik lakosától azt az értesülést kapta, hogy a falu másik végére magyar katonák érkeztek az arcvonalból élelmiszerért. A partizánok nem vesztették el a fejüket és tárgyalást kezdeményeztek a katonákkal, akik közül öt letette a fegyvert, a többiek elrejtőztek. Zsákmányoltunk három puskát, egy pisztolyt. Kitűntek: Pataki, Csizmadia.

1944. XII. 8.

A „Petőfi" partizánosztag egy csoportja Fábri elvtárs vezényletével Rudnik falu körzetében (Jasovtól 3 km-re északkeletre) váratlanul megtámadott egy csoport magyar katonát, akik a Rudnik-fürdő felé haladtak. A magyarok nem vették fel a harcot, letették a fegyvert. Fogságba esett 17 katona, közöttük volt 1 százados és 1 főhadnagy a magyar SS-ek közül, akiket agyonlőttek. Zsákmányoltak 1 géppuskát, 14 puskát, 2 géppisztolyt és 3 pisztolyt. Kitűntek: Csizmadia, Pataki.

1944. XII. 5.

A „Petőfi" partizánosztag összekötőkből álló csoportja, élén Skolnyik Stefánnal, jelentéssel a magasabbegység törzséhez ment. Az 1411-es magaslaton (Revuca hegységtől 8 km-re északkeletre) találkoztak egy német járőrrel. A partizánok elsőnek nyitottak géppisztolytüzet és megöltek 6 hitleristát. A partizánok veszteség nélkül folytatták útjukat. Kitűntek: Skolnyik, Jaszus.

196 Ádler Károly lőcsei fogtechnikus volt. A partizánosztag-vezetőt néhány partizánjával együtt a német fasiszták elfogták, és Dobšinán harmadmagával kegyetlenül kivégezték.

1944. XII. 6.

A „Petőfi" partizánosztag egyik százada, Csapó Ferenc vezetésével, amikor elhelyezkedési körletet változtatott, az 1480-as Sztolica magaslaton (Červona Skalatól 2 km-re délkeletre), észrevett egy kb. szakaszerejű közeledő őrjáratot. Csapó elvtárs nem sokáig gondolkodott, elhelyezte az embereket az erdő szélén és várt. A partizánok 40—50 méternyire magukhoz engedték az ellenséges katonákat és erős géppuskatüzet nyitottak rájuk. A németek nem tudtak ellenállni, és 12 elesett katonát a csatatéren hagyva rendezetlenül szétfutottak. A mieinknek nem volt veszteségük. Zsákmányoltak 12 puskát. Ezután a század tovább folytatta menetét. Kitűntek: Skolnyik, Jaszus.

1944. XII. 7.

A „Petőfi" partizánosztagot az 1480-as magaslaton (Revúcától 10 km-re északra) váratlanul körülfogták a németek. Heves harc keletkezett, amely 15 percig tartott. Ádler osztagparancsnok elhatározta, hogy kitör az ellenséges gyűrűből, még mielőtt nagyobb ellenséges erők zárnák el az utat. A partizánok „hurrá" kiáltásokkal az ellenségre vetették magukat, és rövid, de heves harcban áttörték az ellenség gyűrűjét. Ebben a harcban a partizánok megsemmisítettek 16 németet. A mi veszteségünk 4 sebesült. Kitűntek: Csapó, Jaszus, Beznogov.

1944.XII.8.

A „Petőfi" partizánosztag egy 30 főnyi csoportja Gyenes József parancsnoksága alatt Cučma faluban (3 km-re északra Rožňava várostól) a helyi lakosoktól azt a felvilágosítást kapta, hogy kb. egy szakasznyi német Rožňava város felől az erdő felé tart. Gyenes elvtárs nem vesztegette az időt, elindult az ellenség elé. Mikor elérték azt az utat, amelyen a németeknek jönniük kellett, a partizánok rajtaütésre alkalmas helyet kerestek és várták az ellenséget. 10 perc múlva beszélgetés hallatszott, és azután feltüntek a váltásra menő megszállók. A partizánok 50 méternyire közel engedték az ellenséget és erős géppuskatüzet nyitottak rájuk. A meglepett ellenség 14 katonát hagyott a csatatéren, a szakasz többi része szétszóródott az erdőben. A partizánok összegyűjtötték a zsák-

mányt: 11 puskát, 3 géppisztolyt, majd veszteség nélkül visszatértek a táborba. Kitűntek: Gyenes, Matejko, Belényi és Kovács.

1944. XII. 8.

A „Petőfi" partizánosztag századparancsnoka, Csapó elvtárs a Roštár—Nižnia Slanà (2 km-re északra Szlavoška falutól) közötti földúton rajtaütést hajtott végre egy ellenséges fogatolt oszlop ellen. Megsemmisítettek: 13 német katonát és 19 lovat. Kitűntek: Majda, Avgusztin, Jaszus.

1944. XII. 9.

A „Petőfi" partizánosztag egyik csoportja, miközben Jaszus parancsnoksága alatt Slavošovce faluban élelmiszer beszerzési feladatát hajtotta végre, felvette a harcot egy csoport némettel, akik a faluba érkeztek. A partizánok gépfegyver-, géppisztoly- és gránáttűzzel megfutamították a németeket, akik a csatatéren hagytak 14 holttestet. Veszteségük 1 géppuska. Kitűntek: Jaszus, Martinyenko, Goga.

1944. XII. 10.

A „Petőfi" partizánosztag századparancsnoka egy rajnyi partizánnal a Štitnik, Ochtyina közötti úton felderítésen volt, amikor észrevettek négy szekéren utazó német katonát. Csapó századparancsnok elhatározta, hogy szétveri őket. A németeket 10—15 méternyire közel engedték és néhány géppisztolylövéssel megsemmisítették őket. Zsákmányoltak egy géppuskát és 3 puskát.

1944. XII. 10.

A „Petőfi" partizánosztag egy csoportja Gál Vojteh parancsnoksága alatt a Červona Skala-Telgárt közötti úton haladva észrevett egy német járőrcsoportot, amely a partizánok láttára futásnak eredt. A partizánok géppisztolysorozatokkal megsemmisítettek 5 németet. Zsákmányoltak 1 géppuskát, 4 puskát és folytatták feladatuk végrehajtását. Kitűntek: Gál és Jaszus.

1944. XII. 13.

A „Petőfi" partizánosztag felderítői, Pataki parancsnoksága alatt Rudnik falutól északra fogságba ejtettek 10 magyar katonát, akik egy közúti hidat javítottak a Jasov-Kosice műúton. Zsákmány: 10 puska, 1 pisztoly.

1944. XII. 15.

A „Petőfi" partizánosztag felderítő csoportja Skolnyik parancsnoksága alatt Červona—Skala falun áthaladva a lakosoktól megtudta, hogy a faluban két német élelmiszert gyűjt. Skolnyik elvtárs elhatározta, hogy elfogja őket. A partizánok megfigyelték azt a házat, amelybe a németek bementek, körülvették, Skolnyik pedig egy géppisztolyossal bement a házba. A németek nem számítottak rá, hogy ebben a faluban partizánok lesznek, értetlenül néztek rájuk és felemelték a kezüket. A partizánok kivezették a németeket az erdőbe és ott agyonlőtték őket. Zsákmányoltak 2 puskát. Kitűntek: Jaszus. Skolnyik.

1944. XII. 17.

A Hylov falu (Košicétől 12 km-re nyugatra) magyar helyőrségében, a Fábri parancsnoksága alatt álló partizáncsoport által végzett agitációs munka eredményeképpen 15 magyar katona fegyverrel együtt (10 puska, 20 gránát) megszökött, és belépett a „Petőfi" partizánosztagba.

1944. XII. 18.

Zlatá Idka (Jasovtól 11 km-re északra) falut, ahol Fábri elvtárs parancsnoksága alatt magyar partizánok tartózkodtak, megtámadta az ellenség. Ám a partizánok elkeseredett ellenállásba ütköztek. A harc egy óra hosszat tartott. A falu magaslati fekvése a partizánoknak taktikai fölényt biztosított. Az ellenség három halottat és 11 foglyot veszítve visszavonult. A mi veszteségünk: 1 ember nyomtalanul eltűnt. Zsákmányoltunk 12 puskát. Kitűntek: Toplanszki, Mátrai és Ráti.

1944. XII. 18.

A szóban forgó osztag romboló csoportja Pataki elvtárs parancsnoksága alatt a Jasov-Košicei műúton, Nováčany falu körzetében aláaknázott egy közúti hidat. Egy Košice felé haladó hadianyagokkal megrakott gépkocsi aknára futott, és a több mint 15 méter hosszú híddal együt felrobbant. A gépkocsi a hadianyagokkal együtt megsemmisült. A híd megsérült. Kitűnt: Csizmadia.

1944. XII. 18.

A „Petőfi" partizánosztag egy csoportja Beznogov felderítési helyettes parancsnoksága alatt a Kopráš—Ochtiná erdei úton (Stiniktól 5 km-re északnyugatra) rajtaütött egy német hadtáprészlegen. Megsemmisült 11 német katona, 2 ló, zsákmányoltak 2 puskát. Kitűntek: Bagamir, Nagy.

1944. XII. 20.

A „Petőfi" partizánosztag egy csoportja Fábri parancsnoksága alatt a Szvata Anka—Zlatá Idka közötti úton harcba bocsátkozott egy magyar SS csapat katonáival, akik nem tudtak ellenállni a partizánok nyomásának, és egy halottat és egy foglyot hátrahagyva szétfutottak. Veszteségünk nem volt. Zsákmányoltunk 1 géppuskát, és 1 puskát. Kitűntek: Tóth Gyula, Forrai.

1944. XII. 21.

A „Petőfi" partizánosztag egyik csoportja Rožňava várostól 5 km-re északra az erdőben elfogott 1 német kémet, aki azt a feladatot kapta, hogy derítse fel a partizánok elhelyezkedési körletét. Kihallgatás után agyonlőtték. Zsákmány: 1 pisztoly.

1944. XII. 21.

A felderítési adatok szerint Rožňava várostól 2 km-re északkeletre helyezkedett el a magyar hadsereg nehéztüzérségi figyelőpontja. (Az arcvonal sávja mellett). A magasabbegység azt a parancsot adta a Petőfi partizánosztag század-

parancsnokának, Gyenes elvtársnak, hogy ezt az ellenséges figyelőpontot semmisítse meg. Gyenes elvtárs magyar tisztnek öltözve 15 katonából álló csoport élén nappal látott hozzá a feladat végrehajtásához. Az erdő felől megközelítették azt a földkunyhót, amelyben a figyelőpont személyi állománya tartózkodott. Gyenes elvtárs a partizánok egy részét biztosításra állította fel, 5 harcossal pedig bement a földkunyhóba. Az őrtálló katona nem tartóztathatta fel a „magyar tisztet". Gyenes elvtárs lövésre emelt géppisztollyal ment be a földkunyhóba és kényszerítette a tisztet és a katonákat, hogy emeljék fel a kezüket, a Gyenessel levő partizánok pedig összeszedték a fegyvereket. A foglyul ejtett magyarokat fölszereléssel és irataikkal együtt a magasabbegység törzséhez kísérték. A tiszt vallomása szerint a figyelőpont a 103. önálló nehéz tüzérosztály alárendeltségébe tartozik, amely Betlér faluban helyezkedik el és a Vörös Hadsereg támadó egységeivel szemben fedezi a Torna—Rožňava műutat Lipovnik falu körzetében. Az akció eredménye: fogságba esett 12 katona és 1 tiszt. Zsákmány: 9 puska, 1 géppisztoly, 1 géppuska. 1 pisztoly, 1 telefon és tüzérségi felszerelések. Kitűntek: Gyenes, Belényi. Matejko, Tuza.

1944. XII. 22.

A partizán felderítés adatai és a lakosság elbeszélése szerint a német és a magyar parancsnokság létrehozott egy álpartizánosztagot, amely fegyver, lőszer, felszerelési és élelmiszer-támaszpontot hozott létre Rudnik-fürdőn (Jásovtól 8 kmre északkeletre). A támaszpontot különös gonddal őrzik. 1944. XII. 22-én egy magyar partizáncsoportot — Karaszevnek, a Szovjetunió Hősének parancsnoksága alatt álló osztaga segítésével — a Petőfi partizánosztag komisszárjának, Fábrinak a parancsnoksága alatt a raktárak őrségének megtámadása céljából a megindulási körletbe küldtek. A csoport azt a feladatot kapta, hogy semmisítse meg a hitleristákat és robbantsák fel a raktárakat. A partizánok az éjszaka leple alatt három oldalról törtek be Rudnik-fürdő helységébe, és biztosító osztagot hagytak a Rudnik felé vezető úton, ahonnan az ellenség feltételezhetően erősítést kaphat. Elkeseredett harc bontakozott

ki. A fasiszták makacsul ellenálltak a partizánok nyomásának. Az éjszaka második felében a harc az ellenséges helyőrség összeomlásával ért véget. A fasiszták vesztesége 15 halott és 39 fogoly. A hatalmas trinitrotoluol raktárt (több mint 15 000 kg) felrobbantottuk, az egyenruha- és lőszerraktárt felgyújtottuk. Veszteségünk 1 halott, 5 sebesült. Zsákmányoltunk: 7 géppuskát, 48 puskát, 1 géppisztolyt, 500 töltényt. Kitűntek: Pataki, Tóth, Mátrai, Pásztor, Csizmadia, Ráti.

1944. XII. 22.

A „Petőfi" partizánosztag egyik raja Skolnyik parancsnoksága alatt a Hnilčik—Huta közötti országúton (7 km-re délre Spiska Nova Ves-től) megsemmisített egy 3 főből álló német járőrt, amely az országutat őrizte. Zsákmány: 2 puska, 1 géppisztoly. Kitűntek: Skolnyik, Gunda.

1944. XII. 23.

A „Petőfi" partizánosztag romboló csoportja, Nagy parancsnoksága alatt Dobsinától 3 km-re északra a Dobsina—Stracene között aláaknázta az utat. Az ellenség egy lőszert szállító gépkocsija felrobbant az aknán. Megsemmisült a lőszerszállító gépkocsi, meghalt 2 német. Kitűnt: Nagy, Vanyó János.

1944. XII. 24.

A „Petőfi" partizánosztag egyik raja, Beznogov parancsnoksága alatt a Poloma-Spisska Nova Ves műúton (Hnilec falutól 5 km-re délre) rajtaütött az ellenség egy szekérszállítmányán. Megsemmisítettek: 6 német katonát, 4 lovat. Zsákmányoltak 4 puskát. Kitűntek: Bezgonov, Tobisz Ján, Ráti.

1944. XII. 26.

A „Petőfi" partizánosztag egyik raja, Csernevák parancsnoksága alatt aláaknázta a Rožňava—Štitnik műutat (Genctől 2 km-re keletre), az ellenség Rožňava felé tartó gépkocsija felrobbant az aknán. A robbanás eredményeként megsemmisült az ellenség gépkocsija, meghalt három német. Kitűntek: Cservenák, Ferko, Blasko.

1944. XII. 27.

A „Petőfi" partizánosztag 7 felderítője, Mátrai parancsnoksága alatt Rudnik faluban felfedezett 1 tehergépkocsit, 1 sofőrrel. A felderítő csoport megtámadta a kocsit, és fogságba ejtette a német sofőrt, aki a motort javította. A gépkocsit felgyújtották, a németet agyonlőtték. Zsákmányoltak 1 géppisztolyt, 1 pisztolyt.

1944. XII. 29.

A „Petőfi" partizánosztag egy csoportját, amelynek Fábri volt a parancsnoka, Vyšni Tejkeš (Košicétől 9 km-re nyugatra) faluban az ellenség megtámadta. A partizánok makacsul ellenálltak, de estére az ellenség erősítést kapott. A csoport 5 hitleristák megsemmisített, kettőt megsebesített, hármat pedig fogságba ejtett. Ezután kénytelen volt visszavonulni a hegyekbe. Veszteségünk: 2 halott és 1 sebesült. Zsákmányoltunk: 2 géppisztolyt, 4 puskát, 1 pisztolyt. Kitűntek: Mátrai, Tóth, Fábián, Drenkó.

1944. XII. 28.

A „Petőfi" partizánosztag 12 főből álló csoportja Skolnyik parancsnoksága alatt a Szpuska Nova Ves—Poloma (Hnilec falutól 4 km-re északra) a műúton megtámadott egy német lovas járőrcsoportot. Megsemmisült 7 német és 4 ló. Kitűntek: Skolnyik, Gyuranek, Novák.

1945. I. 2.

Jasov—Košice térségében a fasiszta parancsnokságot erősen nyugtalanította a partizánok tevékenysége és ezért hajtóvadászatot indítottak ellenük. Egy századnyi német és magyar katona hajtotta végre az erdő átfésülését Zlata Idka falu körzetében, ahol a „Petőfi" partizánosztag egy csoportja tartózkodott Fábri elvtárs osztagparancsnok vezetése alatt. A partizánok méltó fogadtatásban részesítették a fasisztákat. Az ellenség, amely az elkeseredett harcban kilenc katonát és sok sebesültet veszített, visszavonult. A mieink egy halottat veszítettek:

Kerekes Jánost. Zsákmányoltak 3 puskát. Kitűntek: Csizmadia, Pataki.

1945. I. 7.

A „Petőfi" partizánosztag egyik szakasza Matejkó Zoltán parancsnoksága alatt a Pača—Rožňava erdei úton megtámadott egy csoport magyar katonát, akik egy fogatolt vonatosztagot kísértek. A rövid, de elkeseredett harcban a partizánok megsemmisítettek 6 magyar katonát, hetet pedig foglyul ejtettek. (Közülük 1 tiszt.) Zsákmány: 10 puska, 2 géppisztoly, 1 pisztoly. A mi veszteségünk: elesett Frankovics harcos és könnyen megsérült Matejko. Kitűntek: Matejko, Belényi.

1945. I. 12.

A „Petőfi" partizánosztag egyik szakasza Matejko parancsnoksága alatt a Rožňava Krásnohorské Podhradie (Rožňava várostól 5 km-re keletre) erdei úton haladva észrevette, hogy német katonák gyűltek össze egy, az oszloptól elmaradt szekér körül. A partizánok a sötétség leple alatt odakúsztak a németekhez, és Matejko vezényszavára össztüzet zúdítottak rájuk. A németek pánikszerűen otthagyták a szekeret és szétfutottak. A partizánok elhatározták, hogy befejezik a munkát, üldözőbe vették és tűzzel pásztázták a menekülőket. Az ügyes, kezdeményező akcióban a partizánok megsemmisítettek 6 németet és 7 lovat. Zsákmányoltak 3 puskát, 1 géppisztolyt. Kitűntek: Matejko, Jakubovszkij.

1945. I. 12.

Gyenes, a „Petőfi" partizánosztag századparancsnoka azt a felderítési adatot kapta, hogy Rožňavától 7 km-re északra egy tanyán szállt meg a visszavonuló magyar katonák egyik csoportja. Gyenes elhatározta, hogy foglyul ejti őket. Miután a helyzetet ismertette százada személyi állományával, kiosztotta a feladatokat alparancsnokai között. Ezt követően a partizánok körülzárták azt az épületet, amelyben a katonák pihentek. A parancsnok pedig két harcossal bement abba a házba, ahol két magyar tiszt tartózkodott. A magyar tiszti

egyenruhába öltözött Gyenes megjelenése nem keltett gyanút Szálasi tisztjei között. Gyenes nem vesztegette az időt, hanem lefegyverezte és utasította őket, hogy adjanak parancsot a katonáknak, hogy ne lőjenek. A foglyok közül a közkatonákat Gyenes beosztotta százada állományába. A tisztek megtagadták a németek elleni harcot. A bátor vállalkozás eredményeképpen a partizánok fogságba ejtettek 18 katonát és két tisztet. Zsákmány: 3 géppisztoly, 15 puska, 2 pisztoly. Kitűntek: Gyenes és Zentko.

1945. I. 20.

A „Petőfi" partizánosztag felderítési parancsnokhelyettese, Beznogov elvtárs egy 13 főből álló csoporttal a Dobšina Telgárt műúton az ellenség Dobšina felől visszavonuló fogatolt vonatosztaga ellen intézett rajtaütéssel megsemmisített 7 hitleristát és 10 lovat. Kitűntek: Baznogov, Jakubovszkij és Skolnyik.

1945. I. 22.

Čučma faluba (Rožňavától 4 km-re északra) érkezett egy századnyi frontról visszavonuló magyar katona. A „Petőfi" partizánosztag századparancsnoka elhatározta, hogy megtámadja az ellenséges századot. A kapott felderítési adatok szerint a magyar század Čučma faluból erdei úton a Poloma—Hnilec közötti műútra akar átmenni. Gyenes a partizánszázadot lesállásba helyezte. 15 óra 30-kor az ellenséges század elindult a faluból, és amikor a magyarok egyvonalba kerültek Gyenes századával, a századparancsnok jelére a partizánok felemelkedtek leshelyükről és lövésre emelt fegyverrel, valamint gránátokkal az ellenség elé toppantak. Gyenes magyarul vezényelt az ellenséges századnak: „Dobd el a fegyvert!" A sikeresen végrehajtott akció eredményeképpen fogságba esett 84 magyar katona és tiszt, zsákmányoltak 2 konyhát, 8 lovat, 1 db 82 mm-es aknavetőt, 59 puskát, 2 géppisztolyt és 4 géppuskát. (1945. I. 25-én átadva a fegyverzettel és fogattal együtt a Vörös Hadsereg egységeinek Rožňava városban.) Kitűntek: Gyenes, Zentko Ján, Zentko Vlagyiszlav, Ocelnyik.

1945. I. 23.

A „Petőfi" partizánosztag századparancsnoka, Gyenes elvtárs, aki a Rožňava város körzetében tevékenykedett, Belényi parancsnoksága alatt kiküldött egy szakasznyi harcost a Rožňava—Smolnik műútra azzal a feladattal, hogy aknázzák alá a műútat a visszavonuló ellenséges csapatok előtt. A partizánok a nagy forgalom és járkáló őrség ellenére a feladatot végrehajtották: a műútat Krasnohorské Podhradetől egy km-re északra aláaknázták. 7 órakor az ellenség lőszert szállító gépkocsija felrobbant az aknán. A robbanás következtében megsemmisült 1 gépkocsi lőszerrel és 4 német katona. Kitűntek: Belényi, Rovnyáj, Girjanics.

1945. I. 24.

A „Petőfi" partizánosztag egyik csoportja Csapó századparancsnok vezetésével a Gačaltov—Jelšava úton (Gačaltov falutól 7 km-re nyugatra) rajtaütött egy német járőrön, amely az utat őrizte. A partizánok megsemmisítettek 6 németet. Zsákmányoltak: 1 géppuskát, 3 puskát. Kitűntek: Csapó, Majda.

1945. I. 24.

A „Petőfi" partizánosztag 6 főből álló csoportja Gyenes József századparancsnok vezetésével felderítésről visszatérve Čučma faluban pihent. A partizánok, akik egy helyiségben tartózkodtak, motorzúgást hallottak. A beszaladó őr jelentette, hogy a falu másik végén már motorkerékpáros németek vannak. Mint kiderült, mindössze 2 hitlerista volt. A partizánok elhatározták, hogy leszámolnak a banditákkal. Matejko elvtárs két géppisztolyossal megtámadta a már indulófélben levő hitleristákat. A két németet pontos sorozatokkal megsemmisítették. Zsákmány: 1 motorkerékpár, 1 géppisztoly, 1 puska. Kitűntek: Matejko, Belényi.

Különösen kitüntették magukat:

A német és magyar fasiszták elleni harcokban különösen kitűntek a következő parancsnokok és harcosok: Sesztov, Tyi-

hobal, Scsebetovszki, Sztepanyuk, Mandrik, Novak, Dorasenko, Zvezdicsev, Kőnig, Fábri, Gyenes, Ádler, Matejko, Kolincsák, Mihalik, Nocor, Kacsalka, Belényi, Csapó, Skolnyik, Verskov, Cserepov, Marcsukov, Jakubovszkij, Mihna, Girjanyics, Uglijár, Kernács.

A Rákosiról elnevezett partizán-magasabbegység harctevékenységének eredményei

Megsemmisítve

1.	Német és magyar katona	1462
2.	Német és magyar tiszt	20
3.	Kém és áruló	6
4.	Mozdony	5
5.	Vasúti kocsi	42
6.	Szállító vagon haditechnikai eszközökkel (páncélkocsi, löveg)	34
7.	Gépkocsik (közülük 4 lőszerrel)	16
8.	Páncélgépkocsi	1
9.	Vasúti híd	4
10.	Közúti híd	18
11.	Vasúti hajtány	1
12.	Motorkerékpár	3
13.	Aknavető (82 mm-es)	6
14.	Géppuskás lőállás	8
15.	Vasúti pályatest	150 m
16.	Távbeszélő vezeték	5000 m
17.	Ló	48
18.	Rádióállomás	1
19.	Telefonkészülék	1
20.	Tüzérségi figyelő készülék	1
21.	Raktár lőszerrel (6 vagon)	1
22.	Felszerelés és élelmiszerraktár	2

Zsákmány az ellenségtől

1.	Aknavető (82 mm-es)	1
2.	Géppuska	28
3.	Géppisztoly	58

4. Puska	367
5. Pisztoly	40
6. Ló (32 szétosztva a lakosságnak)	40
7. Konyha	2
8. Nyereg	9
9. Szekér	15
10. Töltény (puska és géppisztoly	8700 db
11. Gránát	1150 db

Veszteségeink

a személyi állományban:

1. Elesett	16 fő
2. Megsebesült	24 fő
3. Nyomtalanul eltűnt	13 fő (harcokban)

a fegyverzetben:

1. Géppuska	6 db
2. Géppisztoly	1 db
3. Puska	11 db
4. Páncélelhárító fegyver	3 db (zsákmányolt)

A felderítés megszervezése

A Rákosiról elnevezett partizán-magasabbegységben a felderítési munkát Zsihobal elvtárs, a felderítési parancsnokhelyettes irányította. A partizánosztagokban a felderítést közvetlenül az osztagparancsnok felderítési helyettesei vezették.

Az osztagok és a magasabbegység felderítő alegységeinek, valamint a lakosság önkéntes felderítőinek munkáját — függetlenül a tevékenység hatósugarától — a következőképpen szerveztük meg:

... A magasabbegység elhelyezkedési körzetéhez közel fekvő területek alaposabb tanulmányozása céljából minden osztagnak kijelöltük a felderítési körzetet. Az osztagok által szerzett felderítési adatok rendszeresen befutottak a magasabbegység törzséhez.

Így a magasabbegység törzse mindennap átfogó adatokkal rendelkezett az ellenségről tartózkodási helyétől számított

25—30 km-es körben. Az osztagok harctevékenysége természetesen függött a felderítési anyagok tartalmától, sikerüket pedig nagymértékben beefolyásolta a felderítés minősége és időszerűsége.

A felderítés operatív jellegének példájaként vázolom a következőket:

1. 1944. XI. 6-án a felderítés megállapította, hogy a németek Rožňava városból Štitnik helység irányában ellenőrzik az összeköttetési vonalakat, valamint a telefonállományokat a Štitnik—Rožňava közötti műút mentén fekvő falvakban. A felderítési adatokat a Černy Lehota faluban állomásozó magyar partizánosztag törzséhez továbbították. Az osztag parancsnoksága Belényi rajparancsnok harcosai közül azonnal kiküldött egy alegységet Gencs faluba (3 km-re keletre Štitniktől) azzal a feladattal, hogy semmisítse meg a német csoportot. Az alegység megérkezett a kijelölt helyre, majd az erdő szélén megfelelően álcázva magát, várta a németeket. A három németet, akik semmit sem gyanítottak — még mielőtt Gencs faluba értek volna — a partizánok bekerítették, tüzet nyitottak rájuk és foglyul ejtették őket.

2. 1944. XI. 13-án a felderítés jelentette, hogy Dobšina faluból Štitnik helységbe érkezett három páncélgépkocsi, amelyeknek a célja felderíteni azt a partizánkörzetet, amelynek a központja Černy Lehota falu. A magasabbegység parancsnokságának parancsára a Petőfi partizánosztag parancsnoka, Ádler, és vele egy szakasz harcos, páncéltörő fegyverrel felszerelve Ohtina faluba ment rajtaütés céljából. A harc eredményeképpen a németek egy páncélgépkocsit, két halottat, egy sebesültet vesztettek, és mielőtt elérték volna Černy Lehota falut, visszafordultak.

... Mivel a magasabbegység harci és politikai tevékenységének körzete Magyarország belső területe irányába húzódott, a magasabbegység a lakosságnak a partizánokkal együttműködő tagjai segítségével felderítést szervezett Magyarország beljebb fekvő ipari körzeteiben, mint például Miskolc, Ózd, Salgótarján, Filakovo, Eger vidékén, valamint a lakott pontok közelében futó ellenséges összeköttetési vonalakon.

E felderítések adataiból:

1944. X. 6. Magyarország. Filakovo helységben két hadiüzem működik, repülőbombákat és gránátokat gyárt. Salgótarjánban kb. nyolc különféle hadiüzem dolgozik.

1944. X. 14. Diósgyőrben (Miskolctól egy km-re nyugatra) az ellenség harckocsi és tüzérségi üzemei.

1944. X. 9. Ózd város — gépgyár 1500 munkással, tüzérségi felszerelést gyárt.

1944. X. 9. Verpelét falutól északra (Egertől 12 km-re délnyugatra) ellenséges repülőtér föld alatti benzinraktárral.

1944. XI. 9. A Putnok és Kelemér közötti műúton (Putnoktól 3 km-re északra) az út mindkét oldalán ellenséges nyílt lőszer- és repülőbomba raktárak vannak.

A fent idézett adatokat és sok egyéb fontos adatot ellenőrzés után rádión a Partizánmozgalom Törzséhez továbbítottuk.

A partizánosztagokba belépett személyek, valamint a helyi lakosok segítsége révén fel lehetett deríteni azokat az embereket, akiket régebbi vagy jelenlegi politikai tevékenységük miatt a német és magyar hatóságok üldöztek. Ezek közül néhányan — megfelelő konspiratív beszélgetés után — felajánlották szolgálataikat, hajlandók voltak a magasabbegységnek segíteni, az ellenség meghatározott körzeteit figyelemmel kísérni és tanulmányozni, jelentést tenni a magasabbegység törzsének minden változásról az adott körzetben, felderíteni a németekkel együttműködő személyeket, akik a partizánok elleni harcban támogatják a fasisztákat. Az ellenséges törzsek felderítése terén különleges feladatokat is teljesítettek: tanulmányozták az őrséget, az összeköttetési vonalakhoz vezető utakat és egyes épületeket, a védelmi öveket, amelyeket az ellenség a partizánok és a Vörös Hadsereg támadó alakulatai ellen épített. A lakosság támogatását illetően meg kell jegyeznünk, hogy a magasabbegység szlovák területen levő elhelyezkedési körletében sok segítséget nyújtott a szlovák lakosság, amely nagyon tisztelte a partizánokat. Különösen értékesek voltak azok a felderítési adatok, amelyeket a magasabbegységnek olykor lehetetlen volt gyorsan és részletesen megkapni a harci felderítéstől. Gyakran előfordult, hogy az egyik vagy másik helységben váratlanul megjelenő, illetve az utakon haladó ellenségről a törzs a lakosság révén értesült.

Magyarország területére — és ez vonatkozik az 1938-ban Szlovákiától elfoglaltra is — jellemző, hogy a lakosság az országban uralkodó fasiszta rendszer hatására egy sor speciális megtorló intézkedés következtében meg volt félemlítve. A helységekben igen sok volt a csendőr, a fasiszta ifjúsági szervezet, és mindez kivételesen nehéz, néha egészen lehetetlen körülményeket teremtett a harctevékenység és a Magyarország területén folytatandó felderítés számára.

A magasabbegység működési körletének sokféle nemzetisége, valamint a nyelvismeret és a megbízható tolmácsok hiánya megnehezítette a felderítést.

Az osztagokban a felvilágosító munkát az osztagkomisszárok vezették. Ők választották ki a csatákban s a fasiszta elnyomás alóli felszabadító harcokban kipróbált, népükhöz hű embereket. Segítségükkel sikerült leleplezni az árulókat és a kémeket, akik különböző célokból furakodtak be az osztagokba.

Az összeköttetés megszervezése

A magasabbegység és a Partizánmozgalom Ukrán Törzse, 1944. X. 8-tól pedig a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse között egy „RPO" rádióállomás biztosította az összeköttetést. A rádiós Makszimov Ivan Andrejev volt.

Mivel az ellenség hátába való ledobáskor a rádiót csak egy teleppel látták el, a magasabbegység és a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse között 1944. XII. 4-től a kapcsolat telep hiányában megszakadt. A magasabbegység és osztagai közötti kapcsolatot összekötők biztosították, akiket az osztagtörzsek küldtek ki és a magasabbegység törzse mellett tartózkodtak.

A Sztálinról elnevezett osztagnak, amely a magasabbegység törzsétől kb. 100 km-nyire helyezkedett el, adtunk egy „Szever" rádióállomást. Rádiósnak Iszakovics Igor Arszentyevicset osztottuk be. Ha a közelben már magasabbegységek vagy önálló partizánosztagok tartózkodtak, akkor a velük való kapcsolatot összekötők útján biztosítottuk. Harcban, menetelés közben, táborban, pihenő idején a kapcsolatot a törzsek és az al-

osztályok között egyaránt összekötőkkel oldottuk meg... A kapcsolat fenntartásának kiegészítő eszközei az egyezményes jelek voltak.

A hadianyagellátás megszervezése

A személyi állomány fegyver és lőszerellátása biztosításának fő forrása a német és magyar csapatokkal folytatott harcokban szerzett zsákmány volt, valamint Szlovákia és Magyarország területén a helyi lakosságtól elvett fegyverek és lőszerek. Egy-egy partizán állandó lőszerkészlete: 250 géppisztolytöltény, 100 puskatöltény, 3—400 golyószórótöltény volt.

A zsákmányolt és a lakosságtól szerzett fegyverek összmennyisége:

1. puska	467
2. géppisztoly	58
3. géppuska	28
4. pisztoly	40
5. páncélelhárító fegyver	3
6. töltények (különböző)	115 000
7. kézigránát	1500

A partizánharc taktikája

A hadműveletekről és az osztag romboló tevékenységéről részletesen írtam a magasabbegység harctevékenységével foglalkozó fejezetben.

A partizánharc taktikájának Magyarország és Szlovákia területén való megválasztását illetően feltétlenül figyelembe kell venni a magasabbegység működésének időszakát, a természeti feltételeket és az évszakot. A Vörös Hadsereg egységei 1944. október végén átkeltek a Tiszán, és 1944. december elején bevették Miskolc városát (Magyarország). Az arcvonal és a magasabbegység működési körzete közötti távolság 70—100 km volt. A visszavonuló német és magyar csapatok teljes egészében használatba vették az összes főútvonalat, és — felhasználva a természeti viszonyokat — bizonyos helyeken, a határ mentén (magyar—szlovák), a műutakon védelmi vonalakat

kezdtek építeni. Csaknem valamennyi helységben ellenséges helyőrségek voltak. Működési körletünk terepviszonyai: erdős-hegyes vidék, 1000—1500 méter magas hegyek, a hegyek közti völgyekben jó műutak vezettek.

Tél volt. Október végén a hegyeken a hótakaró elérte az 1 m-es vastagságot.

A vázolt körülmények és a manőverezési lehetőség hiánya a hegyekben, valamint az élelmezés bonyolultsága egyaránt azt bizonyította, hogy ezekben a körzetekben célszerűbb kisebb, 100—200 fős önálló csoportokkal és osztagokkal tevékenykedni.

A partizánosztagok többször megkísérelték, hogy harcfeladattal magyar területre menjenek, illetve állandó működési körletet teremtsenek ott maguknak. Ezek a kísérletek a német és magyar csapatok, valamint a magyar csendőrség állandó üldözése miatt sikertelenül végződtek. Ezért az osztagok kénytelenek voltak kisebb csoportokra tagozódva működni, vagy pedig szlovák területre vonulni. Itt ugyanis kevesebb volt az ellenséges alakulat és a partizánok ellen harcoló fasiszta elem.

Magyarország területén a partizánharcnak egyetlen alapvető formája van: a romboló cselekmények végrehajtása. A kisebb partizáncsoportok képesek észrevétlenül manőverezni és az ország belső területeire hatolva harcfeladatot végrehajtani, illetve agitációs munkát végezni a megfélemlített, leigázott magyar nép körében.

Az ellenség partizánok elleni intézkedései és taktikája

Magyarország fasiszta állam, ahol az elnyomó rendszer sokéves uralma alatt a dolgozó népet megfosztották minden politikai jogától.

Az országban egy sor fasiszta szervezet, intézmény, nagyszámú csendőrség, katonaság és határőrség működik. Mindez hatalmas és megbízható eszköz a vérszopóknak, Horthynak és Szálasinak a kezében a nép elleni harcban. A szovjet nép partizánharcának szerepe a fasiszta megszállók ellen a honvédő háborúban ismert az egész világon, és Magyarország ve-

zetői is kénytelenek voltak levonni ebből a következtetéseket.

Horthy a partizánok elleni harc érdekében különleges törvényt adott ki. Ez a törvény korlátlan jogot biztosít azoknak, akik partizánokat derítenek fel, s ugyanakkor kegyetlenül lesújt arra, aki eltitkolja a partizánok hollétét vagy segítséget nyújt nekik. Magyarország területén a felderített partizánokat a katonaság és a csendőrség azonnal üldözni kezdte.

A magasabbegység harctevékenységével a Plešivec, Rožnava, Dobšina, Rimavskă-Sobota, Murány, Tisovec, Revúca, Jelšava körzetében fekvő közlekedési utakon nyugtalanította azt a német törzset, amelynek különleges feladata volt a partizánok elleni harc. A törzs parancsnoka Becker vezérőrnagy volt. (A törzs novemberben Szlovákiában, Spišska-Belà helységben tartózkodott.) Az ellenség minden módon megpróbálta kitapogatni a partizánosztagok elhelyezkedési körletét (amely a Rožňavától nyugatra fekvő erdőségben volt Černy Lehota központtal). 1944 november közepén az ellenség gyalogos, lovas és páncélautós felderítői csaknem mindennap behatoltak az elhelyezési körletünket alkotó erdőség közelében fekvő falvakba. A felderítést követően az ellenség helyőrségeket telepített elhelyezkedési körletünk közelébe. 1944. XI. 28-án Stitnik helységbe érkezett egy 300 főnyi, Revucába pedig egy kb. 400 főnyi helyőrség. 1944. XII. 1-én és 2-án a Rožňava—Dobšina, Štitnik—Revúca út mentén minden faluban 200—300 fős német helyőrségeket helyeztek el. Felderítőink megállapították, hogy Telgárt községbe egy kb. 300 főnyi, Muranskaja Huta, Muránska Zdyznava és Revučka falvakban pedig kb. 250 főnyi vlaszovista helyőrség telepedett meg.

1944. XII. 4-én Dobšina irányából (északkeletre) kb. 250 vlaszovista és Štitnik irányából (délről) kb. 200 német 16 óra 30 perckor a partizánokkal vívott rövid harc után bevonult Černy Lehota faluba.

Ily módon 1944. XII. 4-én estére az ellenség elhelyezkedési körletünket alkotó erdőség körül mintegy 400 főnyi kiegészítő helyőrséget összpontosított Dobšina központtal és ezeket nagy mennyiségű tüzérségi löveggel és aknavetővel látta el. Az ellenség 1944. XII. 4-től 5-re virradó éjjel erdőségünkhöz kö-

zelfekvő összes műutakon megerősített járőrcsoportokat szervezett.

Az ellenség 1944. XII. 5-én 8 órakor a Černy Lehota körüli erdőségben a partizánok megsemmisítése céljából összpontosított hajtóvadászatot indított. Az ellenséges láncok Muranska-Zdychava, Revúčka, Kopras irányából kezdtek behatolni. Elöl haladtak a polgári ruhába öltözött vlaszovista felderítő csoportok, hogy nyelvismeretüket felhasználva félrevezessék az útjukba kerülő partizánokat és partizánőrségeket.

A partizánosztagok soknemzetiségű összetétele és az oroszok tekintélye néha lehetővé tette, hogy a vlaszovisták elérjék céljukat. Ezek az árulók ugyanis megölték a velük szóba elegyedőket, vagy tárgyalások révén kedvező helyzetet teremtettek saját erőik számára.

A sokszoros számbeli fölénnyel rendelkező ellenség — tüzérségi és aknavető tűz támogatásával — minden oldalról kombinált támadást indított a partizánok ellen. Az ellenség erejének napról napra való növelésével. valamint a vlaszovisták provokációival folytatott taktikai manőverezéseit.

Figyelembe véve az évszakot, az ellenség a partizánok létfeltételét, a szállásukat támadta meg: kiszorított bennünket körletünkből. felgyújtotta a hegyekben található összes épületet. A vastag hótakaró megnehezítette a mozgást és lehetetlenné tette a manőverezést, az ellenség pedig a nyomok alapján meg tudta határozni a blokádból kitörő partizánok mozgásának irányát, és üldöző hadműveletében kedvezőbb helyzetben volt.

A magasabbegység e körülményeket figyelembe véve 1944. XII. 6-án elhatározta, hogy harcolva a Rožňavától északra fekvő erdőségbe vonul. A következő menetvonalat választottuk 1480-as magaslat (Stolica hegy), 1384-es magaslat Kipr hegy), a Slaná folyó medre mentén kikerülve Rejdová falut. A falutól 4 km-re északra átvágva a Dobšina—Telgárt műúton, 90 fokos elhajlással délre átvágva a Dobšina—Ztratelka Poloma—Hnilec műutakon és Rožňavától 10 km-re északra elérni a 1215-ös magaslatot (Valovec hegy).

A nehéz mozgási viszonyok és az élelmiszerkészletek kimerülése a menetelés második szakaszában arra kényszerítettek bennünket, hogy olyan lakott helységekbe is betérjünk, ame-

lyek megfigyelés alatt állottak. Az ellenség 1944. XII. 10-én a Poloma—Hnilec, Poloma—Dobšina műutak között fekvő erdőséget gondosan átfésülte. 1944. XII. 15-én 150—200 főből álló csoportokkal különböző irányokból behatolt a Rožňavától északra fekvő erdőségbe azzal a feladattal, hogy megsemmisítse a partizánokat és szétrombolja a hegyekben az egyes házakat és szénapajtákat.

Az ellenség hasonló műveletei a Vörös Hadsereg egységeinek e körzetbe való érkezéséig folytatódtak.

A harctevékenység összegezése

A kitűzött harci és politikai feladat végrehajtásának alapvető feltétele az volt, hogy a szervező csoport — az ejtőernyősök — Szlovákia és Magyarország területén, ahol több mint két évtized óta uralkodott a barbár burzsoá fasiszta rendszer, aktivizálni tudja a nép haladó rétegeit, és be tudja őket vonni a német és magyar fasiszta bandák elleni fegyveres harcba.

Pártpolitikai munka

Az ellenség hátában bevetett szervező csoport állományából

8 fő SZK(b)P-tag,
4 fő SZK(b)P-tagjelölt és
3 fő Komszomol-tag volt.
Ezenkívül egy fő a Szlovák Kommunista Párt tagja volt.

A pártsejt magvát a magasabbegység törzse adta. Nemzetiségüket tekintve valamennyien oroszok voltak. Az osztagok szervezésénél vezető tisztségekbe állították őket. Ezek az SZK(b)P-tagok és tagjelöltek az osztagok személyi állománya és a lakosság között végzett politikai felvilágosító munka élén álltak.

A pártpolitikai munkát a következőkre bízták: „A hazáért" partizánosztagban Scsebetovszkij elvtársra, a brigád komisszárjára, az SZK(b)P tagjára ... a Sztálinról elnevezett partizánosztagban Mandrik Vlagyimir N. elvtárs osztagkomisszárra, az SZK(b)P tagjára, a „Petőfi" partizánosztagban Fábri elvtársra, az osztag komisszárjára, a Szlovák Kommunista Párt tagjára.

A fent említett elvtársak osztagaikban az agitátorok és propagandisták széles hálózatát építették ki, akik politikai tömegmunkát végeztek a partizánok és a működési körzetek lakossága körében.

A kommunisták és az agitátorok alkották az osztag aktiváját, kitartást, bátorságot és határozottságot tanúsítottak a német és magyar megszállók elleni harcban, valamint a parancsnokság által kitűzött különleges feladatok végrehajtásában. Ezzel példát mutattak a pártonkívülieknek, helyes útra vezették őket a békeszerető népek közös ellenségeivel vívott harcban.

Fábri elvtárs a „Petőfi" partizánosztagban kitűnően szervezte meg az agitációs munkát. Megoldotta a röplapok nagy példányszámban való nyomtatását. Fábri elvtárs röpcédulákkal és más agitációs anyagokkal kijárt Rožňava, Plešivec, Jelšava körzetekbe, felkutatta az illegalitásba vonult kommunistákat és bevonta őket a magyar partizánosztagba. A legügyesebb és legtekintélyesebb kommunistákat Fábri elvtárs felhasználta arra. hogy megakadályozzák az újabb korosztályok bevonulását. amelyet a németek Magyarországon október—november hónapokban hajtottak végre, továbbá arra is. hogy gyűlöletet keltsenek a német megszállók ellen. A Petőfi partizánosztag agitátorai Magyarország területén több mint 2500 magyar nyelvű röplapot terjesztettek, amelyek felszólították a magyarokat, hogy harcoljanak a fasizmus ellen, hogy ne tegyenek eleget a német hadseregbe való bevonulásnak, hogy szabotáljanak, sztrájkoljanak és fegyveresen harcoljanak a partizánok soraiban, illetve más módon is támogassák azokat. Rimavská Sobota, Rožňava, Plešivec lakói aktívan segítettek a partizánoknak a röpcédulák terjesztésében. Éjszakánként letépték a németek mozgósítási parancsait és helyükre felragasztották a partizánok felhívását. A Vörös Hadsereg közeledése még jobban megmozgatta a népet és a magyar hadsereget, az agitátorok, a kommunisták pedig olajat öntöttek a tűzre. A bányák beszüntették a munkát, a munkások Černy Lehotába mentek, növelve a Petőfi partizánosztag létszámát.

Voltak olyan esetek, hogy magyar katonák megszöktek a hadseregből. Ezenkívül az agitátorok partizántartalékokat teremtettek a partizánokkal szimpatizáló lakosságból, akik különböző anyagi okokból nem tudták otthagyni a családjukat.

Ez a tartalék lakóhelyén tartózkodva minden elképzelhető módon támogatta a partizánokat. Például segítettek az élelmezésben, felderítési adatokat szolgáltattak és a környéket jól ismerő vezetőket adtak, ami bizonyos fokig biztonságossá tette a magasabbegység harctevékenységét.

Az agitátorok és kommunisták széles körű felvilágosító munkát folytattak az osztagok személyi állománya között is. Hőstettekre ösztönözték őket. Megmagyarázták „az európai új rend" lényegét, beszélgettek a Nagy Honvédő Háború hőseiről, a hősi Vörös Hadsereg győzelmes támadásairól és a szövetséges hadseregről. Az öreg partizánok átadták harci tapasztalataikat a fiataloknak, hangsúlyozták a vasfegyelem szükségességét és a hazájuk iránti végtelen szeretetet.

Az agitátorok és propagandisták névjegyzéke a Sztálinról elnevezett partizánosztagban: Novák, dr. Wertheimer, Kacsalka, Balas.

A Petőfi partizánosztagban: Fábri, Kovács, Belényi, Matejko, Gyenes, Majda, Csapó, Skolnyik.

A Hazáért partizánosztagban: Kőnig, Kernács, Ubor, Mihna, Girjanics.

Az agitátorokon kívül agitációs munkát végzett az osztagok egész parancsnoki állománya is, akik több mint 70 beszélgetést és gyűlést vezettek le a helyi lakosokkal, összesen több mint 1000 lakossal.

A német propaganda és a mi ellenpropagandánk

A német és magyar hatóságok, akiket nyugtalanított a partizánok harci tevékenysége és széles körű agitációja, Černy Lehota körzetében lázasan folytatták ellenagitációs munkájukat. Fokozott harci felderítést végeztek, s a Černy Lehotához közelfekvő községekbe gépkocsikon rádióberendezéssel felszerelt német és magyar agitátorok érkeztek. Összegyűjtötték a lakosságot és hangosbeszélőn keresztül a partizánokat törvényen kívüli banditáknak nyilvánították, felhívták a népet, hogy tagadja meg a partizánoknak nyújtandó támogatást és azt tanácsolták, hogy segítsenek a német és magyar hatóságoknak összefogdosni a banditákat, megakadályozni tevékenységüket. A felderítés fokozottan működött. A partizánok állomáshelyéhez legközelebb fekvő helységekben igyekeztek meg-

állapítani a létszámot és a parancsnokok nevét. Az ellenség ezenkívül provokációs röplapokat terjesztett, amelyekben a partizánoknak azt hirdette, hogy éhhalálra vannak ítélve a hegyekben, ha nem adják meg magukat az első hó leeséséig a német hatóságoknak.

„Ti elsőnek törtetek ki a bolsevista sötétségből a rend és jólét országába. A szlovákok ezrei már abbahagyták az eredménytelen harcot és ti, oroszok most egyedül maradtatok. Leesik a hó és a nyomaitok alapján megtaláljuk rejtekhelyeteket. Akit fegyverrel a kezében találunk, azt kíméletlenül megöljük."

A röplapokon az orosz partizánokat soványnak, éhesnek, a hóban, bokor alatt megfagyva ábrázolták. A partizánokat Hitler 513. számú parancsával csalogatták, amelyben „munkát, jó életet" ígértek. Rudnok és Rudnokfürdő falvak körzetében a német hatóságok álpartizánosztagokat hoztak létre, hatalmas fegyver- és lőszertartalékkal. A német és magyar fasiszták a lakosság ellen elkövetett gaztetteikkel igyekeztek lejáratni a partizánmozgalmat a néptömegek szemében. Az ebben a körzetben működő Petőfi partizánosztag Fábri komisszár elvtárs parancsnoksága alatt 1944 decemberében leleplezte a fasiszták ravasz fogásának lényegét és a Rudnokfürdő ellen intézett támadás során felrobbantotta a lőszerraktárt (6 vagon). Megmutatta a békés lakosságnak az ellenséges intézkedések aljasságát a magyar és szlovák partizánok elleni harcban. A Rákosi magasabbegységhez tartozó partizánoknak különleges formátumú igazolványokat adtunk, amelyek bizonyították, hogy a Rákosiról elnevezett magasabbegységhez tartoznak. Ez szintén bizonyos fokú eredményre vezetett az álpartizánok elleni harcban.

Az agitátorok és propagandisták a lakossággal folytatott beszélgetésekben leleplezték a német röplapok és a rádiópropaganda hazug voltát, az osztagok harci csoportjai pedig az ellenség közlekedési útjain végzett aktív tevékenységükkel nyerték meg a lakosság jóindulatát. Az ellenség által 1944. novemberében kezdett tömeges partizánellenes hajtóvadászatok arra kényszerítették ugyan a partizánokat, hogy a hegyekbe vonuljanak, de a partizánok a szlovák tél nehéz körülményei között is szélesítették kapcsolatukat a lakossággal. És a lakosság

sem maradt adós. Ellátta a partizánokat élelmiszerrel és az ellenségről szerzett értesülésekkel. A lakossággal való állandó kapcsolat és a néptömegek közötti politikai felvilágosító munka pozitív eredményekhez vezetett.

Az erdős, hegyes vidék nehéz viszonyai és az ellenséges blokád körülményei között a partizánok nem maradtak magukra. A nép minden erőfeszítését arra fordította, hogy ellássa a partizánokat a legszükségesebbel, és ez erősítette a partizánosztagok harcosainak és parancsnokainak harci szellemét . . .

A magasabbegység élete és hétköznapjai

A magasabbegység elhelyezkedése

A Sztálinról elnevezett partizánosztag Zeleznik-Lukavica körzetében, a Hazáért partizánosztag a magasabbegység törzsével együtt Černy—Lehota, Muránska Zdychava körzetében, a Petőfi partizánosztag pedig Slovašovce—Čučma—Zlatá Idka körzetében helyezkedett el.

Az első időben az osztagok a lakott helyeken szállásoltak el. Középületeket, iskolákat, munkásszállásokat stb. választottunk ki, ahol a helységhez vezető utak és a pihenőhelyek harcbiztosítása mellett egész alegységeket, századokat, szakaszokat helyeztünk el. Az ellenséges hajtóvadászatok idején a partizánosztagok kénytelenek voltak a hegyekbe húzódni. Egyedülálló vadászlakokban, erdészházakban (ahonnan beköltöztek a lakók a helységekbe), nyári szénapajtákban egész osztagok helyezkedtek el meglehetősen mostoha körülmények között. Egy kis kétszobás házban, vagy egy fűthetetlen pajtában lakott decemberben és januárban 130—150 fő. Még a padlást is kihasználva, sorban ülve kellett aludni. Néha találtunk a hegyekben egy-egy bányát, egy-egy kis munkásszállót, de ezek a magaslatokon és távol az utaktól fekvő épületek csak két-három napos pihenőre voltak alkalmasak. A hajtóvadászatok arra kényszerítették az osztagok parancsnokságát, hogy a legeldugottabb hegyvidéken válasszanak elhelyezkedési körletet. A partizánok néhány esetben lakóhely hiányában (a hegyekben az összes létező épületeket még ősszel felgyújtották a büntetőszázadok) egy-két éjszakát a hóban, szabad ég alatt töltöttek.

Az élelmezési helyzet

Amikor lakott helyeken állomásoztunk, az osztagok gazdasági megbízottai kapcsolatot teremtettek az egyes falvakban működő nemzeti bizottságokkal, elöljárókkal, mozgalmi emberekkel és ezeken keresztül biztosították a személyi állomány élelmiszerellátását. Az ellenséges hajtóvadászatok fenyegető helyzetében az élelmiszereket a hegyekben fekvő veszélytelen helyekre gyűjtöttük, mint tartalékot, blokád esetére. Úgynevezett támaszpontokat nem létesítettünk. Mivel semmiféle szállítási lehetőség nem állt rendelkezésünkre, minden partizánnak magával kellett hordania két-háromnapi élelmét. Kedvező körülmények között a partizánok napi élelmiszeradagja a következőkből állt: 1 kg kenyér, 300 gr hús, 100 gr zsiradék. Burgonyát és egyéb főzelékféléket kellő mennyiségben fogyasztottunk. A blokád és a hegyi harcok körülményei között, valamint a menetelés idején — az élelmiszerkészletek kiegészítése híján — az étkezési norma erősen csökkent és megközelítette a minimumot: 50 gr hús naponta és semmi más. A sebesültek és betegek táplálására a fentemlített hatóságok szereztek tojást, tejet, vajat, gyümölcsöt, cukrot. Nehéz körülmények között pedig időnként az egészséges partizánoknak le kellett mondaniuk fejadagjukról legyengült bajtársaik javára.

A lakosság nagy százaléka szívesen adott élelmiszert a partizánoknak, különösen a sebesülteknek és betegeknek. Elhozták nekik a házi főztjeiket is.

Az életkörülmények

Az osztagokba belépők elé mindenekelőtt azt a követelményt állítottuk, hogy legyen ruhájuk, cipőjük és hozzanak magukkal tartalék fehérneműt. A továbbiak során a ruházatot a háború alatt otthon ülő magyar és szlovák katonáktól, csendőröktől szereztük, akik nem akartak belépni az osztagokba. Rajtaütéseknél is hozzájutottunk ruházathoz — ha sikerült levetkőztetni az ellenséges holttesteket.

A katonák és a parancsnokok főként magyar, német és szlovák egyenruhát viseltek. Fehérneművel részben a lakosság segített ki bennünket. A fehérnemű és a felsőruha javítását és mosását a körülményektől függően végeztük. A falvakban a

lakosság segítségével, a hegyekben egyénileg és a különböző szakemberek bevonásával.

A magasabbegység személyi állományának erkölcsi állapota

Az osztagok általános erkölcsi állapota egészséges volt. A harcosok és a parancsnokok egyaránt égtek a vágytól, hogy bármilyen kitűzött feladatot teljesítsenek. A parancsnokság parancsait pontosan és időben teljesítették. A békés lakosság előtt a partizánok nem ásták alá kivívott tekintélyüket, a gyűlöletes ellenség ellen fegyverrel harcoló hazafi tekintélyét.

Amikor a hegyekben leesett a hó, a bonyolultabbá vált manőverezés és az élelmiszerhiány élesen tükröződött néhány olyan partizán erkölcsi állapotán, aki nem szokta meg, hogy derékig a hóban meneteljen úttalan utakon, a szabad ég alatt gallyakból készült ágyon aludjon, és néha két-három napig ne egyen. Voltak szökések, különösen azok közül a partizánok közül, akik az osztag működési körzetétől nem messze laktak. A szökést gyalázatosnak tartották, a tivornyázást, az önkényes távolmaradást elítélték az alegységekben.

Szabad időben feldolgoztuk a Tájékoztató Iroda híreit, amelyeket több nyelvre lefordítottunk. Baráti beszélgetéseket folytattunk a következő témákról: partizánharc Ukrajnában, Belorusszijában, a partizánhősök tettei. Tömegesen hallgatták a moszkvai rádió adását, tanulmányozták a fegyvereket, a robbantást. A fiatal partizánok szívesen tanulmányozták a partizán taktikát és a fegyvereket.

Az ifjúság a német megszállók elleni harcban

Különösen ötletesen teljesítette harcfeladatait a partizán ifjúság. Meg kell említeni Gyenes József magyar ejtőernyőst, aki a fiatal partizánok csoportjával félelemben tartotta Rožňava körzetében a német és magyar katonákat. 1944. XII. 21-én Gyenes elvtárs puskalövés nélkül fogságba ejtette egy tüzérségi figyelőpont legénységét, élén a magyar tiszttel. Mielőtt a Vörös Hadsereg egységei Rožňavába érkeztek, Gyenes elvtárs a fiatal partizánok egy csoportjával Čučma faluban fegyverzetével együtt fogságba ejtett 102 magyar katonát. Gyenes elvtárs 107 ellenséges katonát és tisztet semmisített meg.

A magasabbegység feloszlatása

A Vörös Hadsereg 1945. január 25-én felszabadította a Rákosiról elnevezett partizánosztagok magasabbegysége működési körzetét, és ezzel az egység beszüntette harctevékenységét. Pogrebenko ezredes elvtársnak, a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse parancsnokának parancsára a magasabbegységet feloszlatták.

A személyi állományt elirányították:

a 239. számú tartalékezredbe	20 főt
a csehszlovák hadseregbe	57 főt
Košice város parancsnokságára	76 főt
Debrecen városba a magyar kormányhoz	57 főt
Košice városba a szlovák népi tanácsba	63 főt
a 33500. számú katonai egységbe	24 főt
a 28802. számú katonai egységbe	42 főt
az 51. számú katonai egységbe	5 főt
a 2. Ukrán Front 40. hadserege törzsébe	17 főt
a Partizánmozgalom Ukrán Törzse rendelkezésébe	4 főt
szabadságra	5 főt
a 4. Ukrán Front egészségügyi parancsnokságához	1 főt
kórházba	2 főt
betegség miatt haza	1 főt
Összesen:	379 fő

1945. III. 5., Szlovákia Krempahi falu.

Kozlov őrnagy
a Rákosiról elnevezett
partizán magasabbegység
parancsnoka

Vászin főhadnagy
a Rákosiról elnevezett
partizán magasabbegység
komisszárja

Popov,
a Rákosiról elnevezett
partizán magasabbegység
törzsparancsnoka

ПА ИНП ЦК КПУ. ф. 108, оп. 1, д. 1, л. 1—51.
Orosz nyelvű eredeti.

1944. szeptember 20—1945. május 9
(1959. december 12)

PORTÁS JÁNOS SZOVJET KITÜNTETÉSE A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚBAN VALÓ RÉSZVÉTELÉÉRT

Igazolvány

Portás Jánost, a magyar néphadsereg főhadnagyát a Nagy Honvédő Háborúban való részvételéért a Szovjetunió Legfelső Tanácsa Elnökségének 1945. május 9-én kelt parancsa

kitüntette

„A Németország feletti győzelemért a Nagy Honvédő Háborúban 1941—1945"

érdeméremmel.

A Szovjetunió Legfelső Tanácsa Elnökségének nevében az érdemérmet átadta.
1959. december 12.

P. Capenko ezredes,
a Szovjetunió katonai attaséja a Magyar Népköztársaságban

Ja. 1108825. szám.

HIL Pgy. M/137. — Orosz nyelvű fotokópia.

129
1944. szeptember 25

A SZTÁLINRÓL ELNEVEZETT I. PARTIZÁNBRIGÁD NYIKOLAJEV ZÁSZLÓALJÁNAK[197] ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSÉBŐL: A SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY NEMZETISÉGI MEGOSZLÁSA

... A zászlóalj különböző nemzetiségekből állt: 258 szlovák, 39 zsidó, 19 orosz, 16 magyar, 11 cseh, 5 német és 2 belga.[198]

ПА ИНП ЦК КПУ, ф. 114, оп. 1, д. 77, л. 28.
Orosz nyelvű eredeti.

197 A 4 századba, 14 szakaszba és 30 rajba szervezett zászlóalj 1944. szeptember 15-től Sklené és Hornia Štubňa térségében védett, majd Dubova és Gyivjaki falvak környékén harcolt. A zászlóalj parancsnoka Nyikolajev, politikai helyettese Szlavkij, törzsfőnöke Hamcsenko volt.

198 Még ennél is többféle nemzetiségű harcosból állt a 438 fős „Szuvorov" partizán magasabbegység (parancsnoka: Rezuto, politikai helyettese: Klokov) személyi állománya: orosz 39, ukrán 83, belorusz 4, a Szovjetunió egyéb nemzetiségű népeiből 7, szlovák 244, cseh 10, magyar 21, német 11, francia 11, lengyel 2, román 1, jugoszláv 5. Az egység 1945. május 2-án egyesült a Vörös Hadsereg csapataival, s ezután Žilina körletében feloszlatták. ИИП ЦК КПУ, ф. 11, оп. 1, д. 1, л. 22—34.)

130
1944. szeptember 20—október 24
(1944. november 1)

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS A RÁKOSIRÓL ELNEVEZETT MAGYAR PARTIZÁNOSZTAG HARCTEVÉKENYSÉGÉRŐL ÉS POLITIKAI MUNKÁJÁRÓL

Jóváhagyom:
Pogrebenko ezredes,
a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő
Partizánmozgalom Törzse parancsnoka.

A Partizánmozgalom Ukrán Törzse által 1944. szeptember 1-én kiadott... sz. parancs szerint alakították meg a Rákosiról elnevezett magyar partizánosztagot 13 fővel. Ezek közül 5 orosz partizán, 8 pedig magyar volt-hadifogoly, akik antifasiszta iskolát végeztek Moszkvában.[199]

Ebben a parancsban nevezték ki a magyar partizánosztag parancsnokának Riszdorfer[200] Miklóst, aki 1918-ban Komáromban született, pártonkívüli, magyar nemzetiségű, alkalmazott. A háború elejétől kezdve a magyar hadseregben szolgált mint sorkatona. Amikor a német és magyar csapatok elfoglalták Ukrajnát, a Don középső folyásának körzetében a Vörös Hadsereg fogságába esett. Moszkvában antifasiszta iskolát végzett.

A törzsparancsnok Csernobrovkin Andrej Nyikitovics hadnagy volt, aki született 1915-ben sztálingrádi terület, Nyohajevij körzet, Pavlov tanyán. Tagja az SZK(b)P-nek, orosz, hivatásos katona. A Nagy Honvédő Háború előtt a Munkás Paraszt Vörös Hadsereg állományában szolgált. 1939-ben alhadnagyi iskolát végzett a doni Rosztovban. A Honvédő Háború idején az arcvonalban teljesített szolgálatot. 1941 szep-

199 A Rékai-csoport magyar tagjai voltak: Rékai Miklós, Ács János, Mészáros Sándor, Markovits János, Papp Zsigmond, Polgár János (ő volt a politikai megbízott), Orosz György (meghalt).
200 Rékai.

temberében Vjazma körzetében a 129. lövészhadosztály 343. lövészezredét, amelynek állományába tartozott, bekerítették. A bekerítésből kijutva az ellenség által megszállott területen maradt a szumszki körzetben. 1942. november 10-én belépett a Melnyik ezredes elvtárs magasabbegysége Cservoni partizánosztagába és mint törzsparancsnok működött az osztagban 1944. április 4-ig, amikor csatlakoztak a Vörös Hadsereg egységeihez. Míg az osztagnál tartózkodott, kitüntették a „Vörös csillag" éremmel és a „Honvédő Háború partizánjának" érem I. fokozatával.

Az osztag állománya időszakonként:

1944. szeptember 21.	13 fő
1944. október 9.	4 fő
1944. október 24.	22 fő

Az osztag fegyverzete

	Géppisztoly	Golyószóró	Pisztoly	Trotil	Gpl. töltény	Puska töltény	Gránát	Puska	Rádióállomás	Világító pisztoly	Rakéta
1944. IX. 21.	11	1	2	—	6000	1500	24	1	2	2	24
1944. X. 9.	4	1	1	—	1200	200	6	—	—	1	12
1944. X. 24.	8	2	8	—	1500	1131	24	17	—	1	12

A harctevékenység körzete

Az osztag Ocna-Sugatag, Úr, Tatarul, Săpânta, Remeti falvak és Sziget megyeszékhely körzetében tevékenykedett.

A Partizánmozgalom Ukrán Törzsével való kapcsolat fenntartása céljából az osztagba osztották be Prudkin Andrej és Andronov Alekszandr Konsztantinovics rádiósokat és két rádióállomást, a „Szever"-t és „RPO"-t, kellő mennyiségű elemmel.

Történeti adatok

A Partizánmozgalom Ukrán Törzse parancsnokának ... sz. parancsa szerint alakított magyar partizánosztagot 1944. szep-

tember 20-án éjjel a kijevi repülőtérről egy Douglas géppel átdobták az ellenség hátába, Ocna-Sugatag, Úr. Tatarul, Sziget körzetébe. Az osztag 1944. szeptember 20-án 20.30 órakor ért földet és 1944. szeptember 21-én 4 óráig végrehajtotta a gyülekezést. Megjelent 12 fő, Ács géppuskás hiányzott. 1944. szeptember 23-án Ács géppuskást, aki a földreérésnél súlyos sebet kapott, megtalálták az erdőben. Rajta kívül még Andronov Alekszandr Konsztantinovics és Dektarev Vaszilij Feofonovics is megsebesült. Az osztag közgyűlésén a partizánok elhatározták, hogy a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzséhez fordulnak azzal a kéréssel, hogy az osztag felvehesse Rákosi elvtárs nevét. Október 8-án a kérést jóváhagyták. Az osztagban volt két kétszeres kitüntetett; Csernobrovkin Andrej Nyikitovics és Dektarev Vaszilij Feofonovics.

Az osztag harctevékenysége

Sztrokács altábornagy elvtárs, a Partizánmozgalom Ukrán Törzsének parancsnoka a következő harcfeladatot adta az osztagnak:

a) A földetérés után azonnal teremtsen kapcsolatot a Partizánmozgalom Ukrán Törzsével.

b) Teremtsenek kapcsolatot a Dékán parancsnoksága alatt álló partizánosztaggal, amelyet a Szigettől 24 km-re nyugatra fekvő Tribtorul hegy körzetében dobtak le.

c) Létesítsenek támaszpontot a partizánmozgalom fejlesztésére Magyarország területén.

d) A helyi lakosokból és a magyar hadsereg szökevényeiből szervezzenek partizánosztagokat.

Miután összegyűltünk és rendeztük sorainkat, hozzáláttunk a kapott feladatok végrehajtásához.

1944. szeptember 30-án Polgár partizán a helyi lakosoktól megtudta, hogy Dékán osztagparancsnok a helyi lakosoknál érdeklődött a Banska Bystricába vezető út felől és abba az irányba haladt.[201] Dékán osztagának törzsparancsnoka a föl-

201 A Dékán-csoport megmaradt tagjai nem Besztercebánya felé, hanem keleti irányban folytatták útjukat. Nem volt szándékukban átmenni Szlovákiába.

det éréskor súlyosan megsebesült, és ennek következtében nem tudott mozogni. A helyi lakosok közül egy Bozjuki nevű áruló találta meg és adta át a csendőröknek,[202] akik agyonlőtték. Később, amikor Dékánnal találkoztunk, ezek az adatok beigazolódtak.

1944. szeptember 30-án Sztrokács, Rákosi és Nógrádi elvtársaktól az osztag növelésével, fejlesztésével és az ehhez adandó segítségével kapcsolatos rádiógramot kaptunk. A parancs végrehajtása végett az osztag partizánjai széles körű felvilágosító munkát folytattak a lakosság körében. Ocna-Sugatag faluban, Szigettől 12 km-re délre, 8 főből álló illegális csoportot hoztunk létre.

A felvilágosító munka eredményeként az osztag kezdett feltöltődni.

1944. október 2-án az osztagba lépett 3 román katona, akik a magyar hadseregből szöktek meg.

1944. október 3-án jelentkezett az osztagba 5 magyar, akik azt állították, hogy az erdőben rejtőznek, mert nem akarnak a magyar hadseregbe bevonulni. Később kiderült róluk, hogy kémek, akiket a csendőrség küldött az osztagba azzal a feladattal, hogy megtudják, hol helyezkedik el az osztag, milyen az ereje és a fegyverzete.

1944. október 1-én a Partizánmozgalom Ukrán Törzse parancsnokának parancsa szerint az osztag Pogrebenko ezredes alárendeltségébe került.

1944. október 9-én a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Ukrán Törzsétől az osztag a következő feladatot kapta:

Harctevékenység folytatása céljából vonuljon Beregovo körzetébe, ahol az osztag számára szállítmányt fognak ledobni. Az osztag ezt a feladatot nem tudta végrehajtani, mert 1944. október 9-én a magyar csendőrséggel és a katonákkal Szigettől 18 km-re délnyugatra Úr. Tatarul körzetében folytatott harcban elesett Prudkin elvtárs, első rádiós. A rádióállomás a

202 Az áruló más forrásban Bazgo János néven szerepel. Máramaros megye főispánja 1944. V. 24-én így jelentett a BM-hez: „Máramaros vármegye területén a partizánoknak talaja nincsen, a magyar és román lakosság azonnal feljelenti őket, így amióta elfogatásukra 100 P jutalmat tűztem ki, nagy kedvvel vadásznak rájuk." (OL BM res. VII. oszt. 4—1006. sz. 1944.

magyarok zsákmánya lett, s ennek következtében az osztag elvesztette kapcsolatát a törzzsel.

A csata után az osztag két csoportra oszlott. Az első csoport 11 fővel Riszforfer osztagparancsnokkal az élen elvonult Sziget körzetébe.

A második csoport Csernobrovkin törzsparancsnok vezetésével 4 főből állt. A partizánok elhatározták, hogy csehszlovák területre mennek azzal a céllal, hogy kapcsolatot teremtenek más partizánosztagokkal, és helyreállítják az összeköttetést a törzzsel. 1944. október 13-án Szigettől 22 km-re északnyugatra, Remeti falu körzetébe érve mégis úgy döntöttek, hogy ott maradnak. A német és magyar csapatok a Vörös Hadsereg csapásai hatására ugyanis sietve visszavonultak nyugat felé. Ily módon a csoportnak lehetősége nyílt arra, hogy a visszavonuló ellenség hátában tevékenykedjen.

1944. október 15-től 1944. október 20-ig megalakult és fegyverzethez jutott a 18 főből álló csoport. Ez idő alatt különböző körzetekben 18 magyar katonát ejtettek fogságba és a következő fegyverzetet zsákmányolták:

17 db puskát,
1131 db puskatöltényt,
1 db magyar golyószórót,
18 db gránátot,
6 db pisztolyt.

Az osztag vesztesége

A személyi állományból elesett egy fő: Prudkin Andrej elvtárs, első rádiós. A felszerelésből veszteség: a „Szever" és „RPO" rádióállomás.

A Rákosiról elnevezett partizánosztag a Vörös Hadsereghez való csatlakozása után beszüntette harctevékenységét.

Az osztag felszámolása

A Rákosiról elnevezett partizánosztagot A. N. Csernobrovkin törzsparancsnok parancsára 1944. október 2-án Remeti faluban feloszlatták. A 17 főből álló személyi állományt lakóhelyére irányították.

A lakosság között végzett agitációs tömegmunka

Az osztag személyi állománya körében végzett agitációs munka a Partizánmozgalom Ukrán Törzsének parancsnoka által kitűzött feladatok végrehajtására irányult. Naponta olvastuk a „Szovinformbüro" tájékoztatóit, amelyeket azután sokszorosítva eljuttattunk a békés lakossághoz.

1944. szeptember 20-tól 1944. október 24-ig — amíg az ellenség hátában tartózkodtunk — 20 kisebb beszélgetést folytattunk a következő témákról:

1. Mi a német fasizmus?
2. A német fasiszták kegyetlenkedése Ukrajna és más országok elfoglalt területein.
3. Mit hoz a Vörös Hadsereg minden ország dolgozóinak, és egyéb témák.

A működési körzet gazdasági jellemzése

A közigazgatási felosztás szerint Sziget — a harctevékenység körzete — Romániához tartozik, Erdély északi részén fekszik, ideiglenesen a német és magyar csapatok megszállása alatt áll. A lakosság román, főfoglalkozása állattenyésztés és részben gabonatermesztés. Kis feldarabolt magángazdaságok vannak. A terület gazdag erdőkben, folyókban, vas-, arany-, ezüstércekben.

Riszdorfer Miklós,
a Rákosiról elnevezett partizán-
osztag parancsnoka
Csernobrovkin hadnagy,
törzsparancsnok

Az osztag rádiógramjai, amelyeket a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzsének küldött.

Vh 10 929. 1944. IX. 21.

Ur. U. Poján északi részén vagyok. A helyi lakosság adatai alapján megállapítható: egy hónappal ezelőtt itt ledobtak egy csoportot, amelyből 4 főt a lakosok láttak. Hogy hová mentek, azt nem tudtuk megállapítani.

Vh 10 959. 1944. IX. 22.

A ledobás körzetében vagyok. Megtaláltunk egy géppuskás harcost. Járni nem tud. Jelentette, hogy látott 10 fegyveres embert. Hogy ezek kik voltak, nincs megállapítva. Felderítést folytatok.

Vh 11 007. 1944. IX. 24.

Ur. Tatarul körzetében vagyok. Felderítést folytatok.

Vh 11 174. 1944. IX. 29.

A munka kiszélesítése céljából kérek embereket, fegyverzetet, lőszert és élelmiszert.

Vh 11 270. (30) 1944. X. 1.

Zsuravszkij Nyikolaj Antonovics harcos, felderítési parancsnokhelyettes munkája nem eléggé gyakorlati.

ПА ИНП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д. 952, л. 1—12.
Orosz nyelvű eredeti.

A XIV/2. KISKA-SZÁZAD TÖRZSÉNEK ÖSSZEFOGLALÓJA AZ ALEGYSÉG SZERVEZÉSÉRŐL ÉS TEVÉKENYSÉGÉRŐL

A XIV/2. ellenállási Kiska-alakulat működéséről — sajnos — nem lehet teljes pontossággal beszámolni. A beszámoló hiányos. Ennek két oka van. Az egyik: a parancsnokság könyveit, iratait és titkos feljegyzéseit a német Gestapo 1945. január hó 7-én reggel, amikor a parancsnokot törzsével és 3 alegységével együtt elfogta és a budai Vár föld alatti jégpincéjébe, illetve a Belügyminisztérium pokolpincéjébe hurcolta, szétszórta és megsemmisítette. A másik ok: az ellenállásban tevőlegesen részt vett bajtársak közül 140—150-en hiányoznak. s még a mai napig sem kaptunk hírt arról, mi történt velük. A száraz statisztika azonban még így, hiányosan is olyan keresztmetszetét adja a XIV/2. Kiska alakulat ellenállási tevékenységének, amelynek megismerése alapján teljesen érthetővé válik az a tény, miért menekült meg a XIV. kerület a nagyobb mérvű pusztulástól, miért nem tudtak a nyilas-német terroristák a XIV. kerületben komolyabb harcba bocsátkozni a felmentő orosz seregekkel, miért nem tudták az eszeveszett fasiszták a kerület fontosabb épülettömbjeinek a kifosztásával és felrobbantásával féktelen haláltáncukat, bosszúszomjukat és véres rombolási dühüket kielégíteni.

A XIV/2. alakulat formai megalakulását a Nemzetőrség[203] felállítását elrendelő kormányrendelet tette lehetővé. A XIV/2.

203 1944. X. 25-én jelent meg a Miniszterelnökség 3430/1944. sz. rendelete, mely szerint „a közbiztonsági érdekek fokozottabb védelmének biztosítása és egyes honvédelmi feladatok ellátása céljából" Nemzetőrséget kellett szervezni.

A Nemzetőrség feladata az ország mögöttes területének biztosítása, a katonai szempontból fontos objektumok őrzése, szabotázs-cselekmények megelőzése és elhárítása, partizán- és ejtőernyős csoportok leküzdése, valamint az ország biztonságának és közrendjének fenntartásához való segítségnyújtás volt.

Feladatát tehát a belső ellenállási erők elleni harc alkotta. A Nemzetőrség a honvédség szerves része volt.

nemzetőralakulat 1944. szeptember utolsó napjaiban alakult meg. Első parancsnoksága a XIV. kerület, Amerikai út 40. III. 2. sz. lakásban volt. Innen 1944. október 20-a körül a Thököly út 41. sz. alá költözött. 1944. november 10-e körül pedig az Abonyi u. 5. sz. alatti zsidócsillagos házba települt, mégpedig Rév Mártonné légó[204] házparancsnok, továbbá az épületbe rejtőző üldözött személyek, valamint Kálmán Sándor kivételezett főhadnagy kérelmére, aki az Abonyi u. 7—9. sz. alatti zsidó gimnáziumban összegyűjtött idegen állampolgársággal rendelkező zsidó személyekből alakított úgynevezett ruhagyűjtő század parancsnokhelyettese volt.

1944. december első napjaiban a nyilas kormány feloszlatta a Nemzetőrséget azzal az indoklással, hogy a Nemzetőrség üldözötteket, baloldaliakat rejteget és az ellenállás szolgálatában áll — ami igaz is volt. A Nemzetőrség helyett felállították a Kisegítő Honvéd Karhatalmi Századot. Csejthey Lajos százados segítségével, aki a XIV. kerület leventeparancsnoka volt,[205] és akihez a vonatkozó rendelet értelmében, mint közvetlen parancsnokhoz a Nemzetőr, illetve a Kisegítő Karhatalmi Század — melynek közismert rövidítése a Kiska — tartozott, sikerült a XIV/2. nemzetőr századot átmenteni, s mint XIV/2. Kiskát továbbra is életben tartani. Amikor a nyilas-német nyomás következtében egyre veszedelmesebbé vált a helyzet, az alakulat taktikai szempontból újból költözni kényszerült, és-

A nyilas kormányzat 1944. XII. 3-ával a Nemzetőrséget megszüntette és helyette Kisegítő Honvéd Karhatalom (Kiska) néven új szervezetet létesített. A Kiska-alakulatok is a honvédség kötelékébe tartoztak. Katonai élelmezésben és zsoldban részesültek, de szolgálatukat polgári ruhában is elláthatták. Feladatuk megegyezett a Nemzetőrség korábbi feladataival.

Sem a Nemzetőrség, sem a Kiska egységei nem játszottak jelentős szerepet az 1944—45-ös eseményekben. Csupán Budapesten volt néhány olyan alakulata, melyek a fasiszták oldalán részt vettek a harcokban.

A XIII. és XIV. kerület Kiska zászlóaljai — főleg egyes baloldali gondolkodású parancsnokok révén — kapcsolatot teremtettek az ellenállási mozgalommal. Soraikban sok katonaszökevény, munkaszolgálatos és baloldali személy talált menedéket. A fegyveres ellenállási csoportokat fegyverrel, lőszerrel, élelemmel és hamis iratokkal segítették.

A partizáncsoportok gyakran beépültek a Kiska századaiba, s a velük rokonszenvezőkkel több sikeres fasisztaellenes akciót hajtottak végre.

A Kiska-kötelékek harca a fasiszta hadsereg egyenruhájában, s annak szervezeti keretei között az ellenállási harc egyik sajátos formája volt, amely a nemzeti ellenállásnak a helyzethez való alkalmazkodó képességét és a partizánharc sokrétűségét mutatja.

204 Légoltalmi.

205 A Kiska-alakulatok szervezése a leventeparancsnokságok hatáskörébe tartozott.

pedig a Garai téri föld alatti nyilvános óvóhelyekre, melyek föld alatti alagutakkal voltak összekötve. Az átköltözés 1945. január 1-én és 2-án történt meg. A Garai téri szállásokon — az alagutaknak eddig fel nem derített módon való elárulása következtében[206] — lepte meg a századtörzset és két belső törzsszakaszát a német Gestapo körülbelül 1000 embere,[207] továbbá nyilas alakulatok, csendőrség és rendőrség. 1945. január 7-én reggel 7 órakor innen hurcolták el[208] a századparancsnokkal és a parancsnoki törzzsel együtt azt a 220 embert,[209] akik egyrészt a budai Vár föld alatti jégpincéjében, másrészt a Belügyminisztérium pokolpincéjében szenvedték át a német Gestapo fogságát. A budai Vár jégpincéjében, amely 2 emeletnyire volt a föld alatt, a századparancsnok, a parancsnoki törzs és a rohamjárőr tagjai, valamint Füredi Lászlóné és Absolon Sarolta voltak fogságban. A Belügyminisztérium pokolpincéjében[210]

206 Miklósi László 1945. III. 10-én jegyzőkönyvbe foglalt vallomása szerint működésükre valószínűleg Tilbert György nevű illető hívta fel a figyelmet. Nevezett ugyanis egy alkalommal összeszólalkozás közben kijelentette: „Vigyázzatok jól, mert az egész bandát kiirtatom." Ezután Tilbert beosztásából távol maradt, s jóformán az egyetlen ember volt, aki elkerülte a letartóztatást. HIL Pgy. MI/51.

Egy másik feltevés szerint a XIV/2. Kiska-alakulatba beépült Vörös Brigád parancsnoki törzsének előző napi letartóztatása után terelődött a figyelem a Garai téri csoportra.

207 A beszámoló adatai általában túloznak. Más forrás szerint mintegy 400 rendőr, csendőr, hungarista halállégiós és gestapós hajtotta végre a Kiska-alakulat elfogását.

208 Miklósi László 1945. március 10-én így írta le elfogatásukat. A Kiska-alakulat a Garai téri házak pincéiben helyezkedett el. „A letartóztatás azért sikerült, mert azzal az ürüggyel jöttek be a pincébe, hogy segítséget kérjenek teherautó lerakásához. Mindannyian fegyver nélkül, egyesek alsónadrágban, meztelen felsőtesttel jöttek fel az utcára, ahol meglepetve látták, hogy géppisztolyos nyilasok állnak. A falhoz állítottak minket és egy magyar csendőrszázados figyelmeztetett mindenkit, hogy aki fegyvert tart magánál és azt nem adja le vagy szökni próbál, azonnal agyonlövik. Tekintettel arra, hogy 175 fővel szemben mintegy 400-an voltak, mind géppisztollyal felszerelve, ellenállás nélkül velük mentünk az István út 41. sz. házhoz, ahol az udvarban sorakoztattak minket és közölték velünk, hogy tudomásukra jutott, hogy mi az ellenállási mozgalomnak egyik szerve vagyunk és Füredi, valamint a kis Szakasits elvtárs a parancsnokunk. Mondjuk meg, hogy ők hol vannak." HIL Pgy. M/51.

Az elfogottakat ezután a királyi várba hurcolták.

209 Más forrásokban kb. 150 fő letartóztatásáról van szó.

210 A Belügyminisztérium pincéjében a letartóztatottakra embertelen szenvedések vártak. 178 embert zsúfoltak össze egy piciny helyiségben, ahol leülni sem lehetett. Állandóan ütötték, verték őket. 6 napon át senkit sem engedtek WC-re. A letartóztatottak tragikus sorsa még ma sincs egészen felderítve. Az eredménytelen vallatás után egy részüket kényszerrel beosztották egy nyilas légióba, másokról azt tudjuk, hogy a Rózsadombon harcba vetették őket. Sokan megszöktek, átálltak, illetve elpusztultak. A királyi várban levő XIV/2. Kiska-emberek közül a titkos Vörös Brigádhoz tartozókat, mintegy 10 főt, a fasiszták kivégezték.

Temesváry főhadnagy szakasza, a Vall-szakasz emberei és a házban összeszedett civilek sínylődtek.[211]

A XIV. kerületi Kiska kisemberekből, baloldali politikai magatartásuk, valamint vallásuk miatt üldözött emberekből tevődött össze. A vallásuk miatt üldözött személyeket kivéve az alakulat tagjai majdnem száz százalékig katonaszökevények és munkaszolgálatos szökevények voltak. A katonaszökevények egy része az arcvonalból szökött meg, a másik része a bevonulás szabotálása miatt jelentkezett a századnál.[212]

A XIV/2. Kiska-alakulat szervezeti tagozódása a következő volt:

1. Századparancsnoki törzs
2. Századparancsnoki rohamjárőr

Közvetlen a parancsnoksághoz beosztott szakaszok:

3. Temesváry-szakasz
4. Vall-szakasz
5. Salkovics-szakasz
6. Hidalmásy gépesített osztag
7. Újságírókból szervezett titkos hírszerző és híradó osztag Balla Ödön és Magyar Pál újságíró vezetése alatt. A hírszerző csoport Budapest egész területén működött, a nyilas politikai rendőrség folytonos üldözése miatt szinte naponként váltakozó állomáshelyekkel. A parancsnoksággal szükséges összeköttetést naponkénti jelentkezésekkel, valamint jelentések megtételével Magyar Pál újságíró és Miklósi F. László, a csoport parancsnoka tartották fenn. Miklósi csoportparancsnok mellé még Stern Sándor szökött munkaszolgálatos volt beosztva.
8. Művészcsoport a színházakban folytatott német- és nyi-

211 A Garai tér 16. szám alatti házból a nyilasok kb. 100 polgári személyt is elhurcoltak.

212 A XIV/2. Kiska-alakulat létszámát eredetileg 36 tisztben és 640 fő legénységben állapították meg. A létszámot azonban parancs ellenére majdnem kétszeresére emelték — írja dr. Földvári Miklós (HIL HM. eln. 2066. sz. 1945.)

lasellenes propagandát. A csoport összekötője Török Erzsébet színésznő volt.[213]

A kerület területén a parancsnokság irányítása alatt, de önállóan és öntevékenyen a következő rohamcsoportok működtek:

9. A Sportcsarnok és környékének védelmét ellátó sportszakasz, melyet először Dely László szökött őrmester, majd az ő hősi halála után Hídalmásy Ottó szökött zászlós vezetett.

10. A Mexikói úti Nyomorék Gyermekek Otthona és Kórháza, valamint az Erzsébet királyné útja, a Városliget és a Francia úti vasúti sínek védelmét ellátó Mexikói úti szakasz, melynek első parancsnoka Barna György, szökött törzsőrmester, majd pedig Csobánczay Domokos, szökött zászlós volt, szolgálatvezetője pedig Gacsal Bálint, szökött honvéd szakaszvezető.[214]

11. A Gyarmat utcai Kovács Gusztáv-féle filmlaboratórium védelmét a laboratórium munkásaiból és alkalmazottaiból összeállított rohamcsoport látta el. A rohamcsoportnak Kovács Gusztáv igazgató nemcsak támogatója, hanem tagja is volt. A csoport parancsnoki teendőit Tornyay Ferenc látta el. Közép-Európának ezt az egyik legtökéletesebben felszerelt műtermét sértetlenül mentették meg a demokratikus Magyarország filmgyártása számára. Ebben a laboratóriumban volt különben az egyik titkos fegyvertárunk is.

12. A Bácskai utcai zsidó tanoncotthon és a XIX. ker. elöl-

213 A XIV/2. Kiska-alakulat kapcsolatban állt a baloldali színészek csoportjával. A jó kapcsolatot főleg a személyes ismeretségek biztosították. A mártírhalált halt Rónai Ferenc a veszprémi színházban játszott. Az ugyancsak hősi halált halt Füredi László Vörös Brigád parancsnok korábban ugyancsak színész volt. A Gestapo pusztította el a XIV/2. Kiskához, s a Vörös Brigádhoz tartozó Dálnoki Nagy Ferenc színészt is. A németek kivégezték Varga Károlyt, a Kiska-alakulat egyik szervezőjét, parancsnokhelyettesét, aki a Royal Revüszínházban dolgozott. Ő adott menedéket az osztagban Rónai Gyulának és Baló Elemérnek, akiket szintén a Royal-színházból ismert. Ennél az alakulatnál rejtőzött Major Tamás színművész is.

214 A Mexikói úti Kiska-szakaszhoz tartozó Vörös Brigádosok kézigránátkötegekkel elhallgattattak egy légvédelmi üteget, amely zavarta a szovjet légierők tevékenységét. Megmentettek két fogságba esett szovjet katonát, valamint a gyermekotthon értékes felszerelését. Rombolták a németek híradóvonalait és nyilas járőrökkel bocsátkoztak harcba. December 24-én agyonlőtték a garázdálkodó nyilas körzetvezetőt.

A 23 fős szakasz később a Rákos-pataknál egyesült a Vörös Hadsereggel. Részt vettek oldalukon a városligeti harcokban. (HIL Pgy. M/51.)

járóság épületének védelmét a Csutor József-féle központi szakasz látta el. Százszázalékosan látta el feladatát, mert a tanoncotthon lakóival és az ott rejtőző menekültekkel együtt megmentette, s ugyanakkor megakadályozta az elöljárósági épületnek a német robbantó csapatok által való elpusztítását.

13. Vida-szakasz, amelynek parancsnoka Vida Imre szökött munkaszolgálatos volt, az Amerikai út és az Erzsébet királyné útja sarok telkein álló zsidó szeretetházakban állomásozott, azokat védelmezte, az itt rejtőző kb. 120 főnyi üldözöttel együtt. A Vida-szakasz ezenkívül védelmezte az Erzsébet királyné útjának és környékének a Rákos-patak felé eső részét is. A szeretetházakban rejtőző üldözöttek védelmét a szakasz dr. Lejthényi Lászlónak, a XIV. kerületi elöljáróság tisztviselőjének hivatalos segítségével hajtotta végre. Dr. Lejthényi ugyanis a századparancsnoksággal folytatott megbeszélés alapján legális színezettel menekültügyi hivatalt állított fel, amely azonban ténylegesen illegális volt. Dr. Lejthényi a bajba jutott üldözötteket hivatalosan beutalta a szeretetházakban felállított menekültügyi hivatal szállására.

14. A központi Csutor szakaszhoz tartozott Ornstein Imre, illegális nevén Német Jóska, akinek szakasza a városi házak védelmére volt kirendelve. A szakasz teljes épségben megmentette a városi házakat a visszavonuló németek romboló dühétől, és Péter Gyulával, a központi Csutor-szakasz szolgálatvezetőjével megakadályozta a németek ama szándékát, hogy a városi házak tetejére géppuska, gyorstüzelő stb. fészkeket telepítsenek, s így a szovjet tüzérséggel rommá lövessék az egész épülettömböt, az egész környéket.

15. Ugyancsak a központi Csutor-szakaszhoz tartozott a Thököly út 156. sz. házban elhelyezett Szabó Gyula szakasz is, amelynek a feladata a Thököly út, a BSZKRT-remiz és Thököly út környékének a védelme volt.

A XIV. kerület területén működött és csak a századparancsnokkal és annak bizalmi embereivel érintkező titkos romboló csoportok a következők voltak:

16. Csordás János csoportja, mely a Kerepesi út, Nagy Lajos király útja, Egressy út és az Öv utca közötti területen működött.

17. Koller Vilmos csoportja, mely a Lehel út, az Aréna út és a Lehel tér közötti területen tevékenykedett.

18. Lukász Ferenc csoportja, mely a Telepes utca, Erzsébet királyné útja, Öv utca és a Rákospatak közötti területen látta el feladatát.

19. Valázsik Lajos csoportja, melynek működési területe a Városliget, az Erzsébet királyné útja és környéke volt. Feladatát kiválóan teljesítette, amit még értékesebbé tett az a tény, hogy Valázsik Lajos parancsnok oldala mellett ott küzdött Árpád nevű fia is.

A négy romboló csoport éjszakai vállalkozásokban állandóan rombolta és pusztította a németek hadi felszereléseit, fegyvereit, élelmiszer raktárait stb... Forgalmi akadályokat idézett elő, rongálta, illetve megsemmisítette a tábori távbeszélő vonalakat.

A XIV. kerületen kívül működött és csak a századparancsnokkal és annak bizalmi embereivel érintkező rohamcsoportok a következők voltak:

20. Elsőnek a Bódy-csoportot kell megemlíteni. Ez a csoport védelmezte ugyanis a budaörsi repülőteret.[215] Állandó szabotázscselekményekkel nehezítette a hadirepülő forgalmat, sokszor pedig szinte megbénította, végül is az utolsó pillanatokban megakadályozta a német különleges osztagot a repülőtér felrobbantásában. Tudomásunk szerint a budaörsi repülőtér az egyetlen, amely épségben maradt a magyar repülőterek közül. A Bódy-csoport két fontos híd felrobbantását is megakadályozta.

215 A budaörsi repülőtéren például a németek nagyarányú talajmunkálatokat kezdtek, hogy a kifutópályát nehezebb gépek leszállására is alkalmassá tegyék. Az ott dolgozó magyarok azonban egyáltalán nem siettették a munkát, s elérték, hogy a németek csak július végén tudták először használni a repülőteret. Ennek az alapos „munkának" tudható be, hogy a budaörsi repülőtéren csupán október 20-a és november 9-e között 8 repülőgép rongálódott meg leszállás közben. Az ellenállási mozgalom emberei itt egy Savoya 75 típusú repülőgépet is megsemmisítettek. Eldugaszolták a gép szívócsöveit s az 50 méterről lezuhanó repülő még egy Ju—52-es szállítógépet is megrongált. A németek 50, 100, 200 kg-os bombákkal aláaknázták a repülőtér berendezéseit. Az ellenállási mozgalom emberei a bombák töltéseit kiszerelték s helyére homokot raktak. Több alkalommal elvágták az elektromos gyújtóvezetéket is. Az utolsó pillanatban a németekkel folytatott tűzharc során sikerült ismét elvágni a gyújtóvezetéket, s ezzel a repülőteret megmentették a pusztulástól. (HIL Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 4. doboz, 20. sz.) A budaörsi repülőtér ellenállási csoportjából Szivald Béla és Szilágyi Imre életüket vesztették.

21. A Mátyás-csoport az alakulat második segédtisztjének, Mátyás Jánosnak az irányítása alatt állott, s ma az újpesti Warnsdorf gyári ellenállási partizáncsoportként emlegetik, éspedig azért, mert a csoport az említett újpesti gyárban székelt és azt védelmezte. Mindemellett a Mátyás-csoport felderítő tapasztalatai alapján naponként jelentéseket hozott. Ugyancsak naponta adott jelentést Rákospalota—Újpest vonalán húzódó front, valamint Rákospalota és Újpest belső helyzetéről. Közben állandóan pusztította a német műszaki vonalakat, hadi felszereléseket, és demoralizálta a magyar csapatokat. A Mátyás-csoport járőrvezetője Róth Imre. illegális nevén Ráth Imre szökött munkaszolgálatos volt.

22. Az Adametz Imre vezetése alatt álló Ferenczfalvy Kálmán szökött honvéd hadapród csoportja védelmezte a Munkácsy Mihály u. 21. sz. alatt levő Nemzetközi Vöröskereszt elnöki osztályát, és magát az épületet, valamint szálláskörletük környékét. Ha tűzharcok árán is, de feladatát tökéletesen megoldotta, miközben pusztította a katonai berendezéseket, összekötő vonalakat, és a visszavonuló katonai osztagokat megakadályozta az utcai harc végrehajtásában.

A XIV/2-vel együttműködő katonai alakulatok még a következők voltak:

23. A XIV/3. leventeszázad, amelynek parancsnoka Szebenyi Stádler Béla volt. A leventeszázad a XIV/2. Kiska-alakulat védelme alatt állt. Ez az alakulat adott neki szállást, s vele együtt, illetve támogatásával tevőlegesen részt vett az ellenállási akciókban. A XIV/2. Kiska-alakulat egyetlen esetben sem engedte, hogy a leventeszázadot a szovjet csapatok ellen bevessék. Az ilyen irányú nyilas parancsok végrehajtását megtagadtuk, illetve megakadályoztuk.

24. A XIX. ker. Abonyi u. 7—9. sz. alatti zsidó gimnáziumban állomásozó ún. ruhagyűjtő-századdal (munkaszolgálatos), amely kivételezett személyekből[216] állt és sok üldözöttet rejtegetett, szintén állandóan együttműködtünk. Egymást segítet-

216 A zsidótörvények alól a Horthy-időszakban kivételezettséget kaphattak azok, akik az első világháborúban megrokkantak, a háború folyamán magas kitüntetést szereztek, ellenforradalmi tevékenységben vettek részt vagy kimagaslóan nemzethű magatartást tanúsítottak. A kivételezettséget Szálasiék alatt már nem vették tekintetbe.

tük az ellenállási harcban és a nyilas rendeletek szabotálásában. A ruhagyűjtő-század részéről a XIV/2. alakulat parancsnokával az összeköttetést Kálmán Sándor kivételezett főhadnagy tartotta fenn, aki a XIV/2. alakulat ellenállási akcióiban Stern Sándorral és Gyulával, aki hősi halált halt, maga is részt vett.

25. Madarász Miklós és Lénárt Imre ellenállási csoport, amely önállóan működött, de esetenként a XIV/2 alakulattal együttműködve tevékenykedett. A hamis fedező iratok kiállításához szükséges katonai nyomtatványok egy részét a XIV/2 alakulat is ettől a csoporttól kapta.[217]

26. Az előbbi csoporthoz hasonló csoportja volt Almásy Endre főhadnagynak is. Cselekményei is pontosan azonosak az előbbi csoport akcióival, azzal a különbséggel, hogy a XIV/2-n kívül a XIII/1. ellenállási Kiska-alakulattal is együttműködött. Az alakulat fegyverkészlete hiányos volt. Ígéretet ugyanis mindenhonnan kaptunk, fegyvert azonban sehonnan sem. Ily módon tehát saját erőnkből fegyvereztük fel az alakulatot. 17 vadászfegyverrel és 3 tölténnyel kapcsolódtunk be az ellenállási küzdelembe. Az alakulat részére sikerült kb. 86 db különböző típusú géppisztolyt, kb. 350 db puskát és kb. 160 db pisztolyt szerezni — saját pénzünkért, illetve magyar virtussal, úgy Isten nevében, különösen az átvonuló német csapatoktól. Szereztünk még a németektől 20 nagy és 20 kis páncélöklöt, robbanóanyagot, lőszert, téli nyúlbőr-bekecseket és kézigránátokat. Ezeken kívül még egy rossz páncéltörőt és 5 használhatatlan Anszaldó típusú leventeoktató tankot, amit a nyilasok ijesztésére használtunk.[218]

217 Az ellenállási csoportok részéről nagyarányú irat- és okmányhamisítási munka folyt a fasiszták kijátszása, az üldözöttek és be nem vonultak megmentése érdekében. Ezrek köszönhetik életüket annak, hogy az ellenállási mozgalom által juttatott papírokkal keresztény származást, katonai szolgálat ellátását gátló betegséget stb. tudtak igazolni a razziázó nyilasok előtt.

218 Az alakulat fegyverzéséről így ír Kós J. Géza: „December havában megfelelő hivatalos nyíltparanccsal kimentünk Halápi Jánossal volt munkahelyünkre, a Pestszentlőrinci repülőgépgyárba. A szolgálati helyről távollevő, kocsmázó nyilas gyárőrség hátrahagyott összes fegyvereit... elhoztuk, s túlnyomó részével a Vörös Brigád tagjait fegyvereztük fel (6 db karabély, egy db szovjet mintájú automata puska). Emellett működött egy lőszerszerző csoport is, amely a közeli, villamossal elérhető frontról különféle módon komoly mennyiségű lőszert biztosított. Így pl. rendszeres lőszerszállító volt Kovács Mihály kecskeméti tűzoltó." (Hadtörténelmi Közlemények 1960. 1. sz. 275. old.)

Az alakulat élelmezését a magunk erejéből biztosítottuk. Sok esetben még az elrejtett üldözötteket, a lakosság közül az aggokat, betegeket és a gyermekeket is élelmeztük. Számtalan esetben a gettóba is küldtünk élelmiszert.

Az egészségügy biztosítása végett a parancsnokság, dacára a nagy orvoshiánynak, Gál szökött katonaorvossal és Csemiczky szökött gyógyszerésszel egészségügyi osztagot szervezett a századparancsnokság körletében. A központi Csuthor-szakasznál ugyancsak megszervezték az egészségügyi osztagot, amelynek tagjai voltak: Dr. Buday István orvos, Majorossy Béla gyógyszerész és a szakasz tagjaiból alakított egészségügyi csoport. Az egészségügyi osztagok feladata a sebesültek és a betegek ápolása volt, de nemcsak az alakulat keretein belül, hanem kötelességük volt mindenkor a lakosság rendelkezésére is állni. Egyben az ő feladatuk volt a járványok keletkezésének, illetve terjedésének megakadályozása és végül — a szakaszok segítségével — a halottak megfelelő bizonylatok elkészítése melletti eltemetése is. Az egészségügyi osztagok kötelességüknek eleget tettek.

Az egészségügyi szolgálat ellátásához szükséges gyógyszereket és eszközöket óriási mennyiségben hamis katonai igénylési lapokkal német és magyar katonai parancsnokságoktól és nyilas kiárusítóktól, valamint adományokból gyűjtöttük össze. Gazdag raktárunkat a német Gestapo rabolta ki és hurcolta el 1945. január 7-én.

Alakulatunk parancsnoksága az ellenállási központtal, a többi ellenállási alakulatokkal, valamint saját alcsoportjainkkal futárok útján tartotta az összeköttetést. A Bajcsy-Zsilinszky és Kiss altábornagy vezetése alatt álló Nemzeti Felszabadító Bizottság részéről[219] Kiss Ferenc szövetkezeti igazgató volt kiküldve, aki szolgálatát az utolsó percig pontosan teljesítette.

219 A XIV/2. Kiska-alakulat egyes tagjai a kommunista Varga Károly parancsnokhelyettes révén tartották a kapcsolatot Bajcsy-Zsilinszky Endre mozgalmával. Baló Elemér, a csoport tagja így ír erről: „A Bajcsy-Zsilinszky-csoportba beszervezett (ti. Varga Károly) 30 főt. Velem a neveket nem közölte, hogy ki a 30, de engem odavett és megmondta, hogy a későbbiek folyamán közli velem a többiek névsorát." (HIL Pgy. M/51. sz.) Rónai Gyula nyilatkozata: „Varga velem csak azt közölte, hogy a Bajcsy-Zsilinszky csoportban 30 fővel benne van, erről egy kék igazolványt mutatott, ebben Szalay, Mátyás, Hídalmány, Tanay, Varga fia és én szerepeltem. Ezeket ismertem, a többiek nevére nem emlékszem, részben mert más neveken szerepeltek, részben más századnál voltak." (L. uo.)

A Magyar Hazafiak Szabadság Szervezete Magyari Ferencet küldte ki összekötőnek, aki szintén az utolsó percig ellátta szolgálatát. A többi ellenállási Kiska-alakulatokkal Mikó István tartotta fenn példás bátorsággal az összeköttetést. A Nemzeti Felszabadító Bizottsággal a Kiss Ferenc mellé beosztott Bory Sándor is tartotta a kapcsolatot, akit szolgálata közben feleségével együtt elfogtak a nyilasok és kivégezték. Ugyancsak Kiss Ferenc mellé beosztva teljesített összekötő és futár szolgálatot Gödér Pál, aki egyúttal robbantásokat is végrehajtott. Az alakulat egyik szervezője és a romboló csoportokkal való összeköttetés fenntartója Burián Lajos szökött törzsőrmester volt, aki különböző fegyveres akciókban is részt vett. A Bódy-csoporttal az összeköttetést maga Bódy tartotta fenn Gerezsdy István bevonásával. Az összekötőkön és futárokon kívül meg kell még említeni Patócz Györgyöt és Pált, a 16 éves ikreket, akik az összekötői teendők mellett lőszert is szállítottak a csoportnak.[220]

Az alakulat gazdasági hivatalát Kaposi László, Pálinkás László, Friedmann és Roszmusz Tibor vezették. A hadtáphoz volt beosztva Solt Nándor (mint szakács), Schweitzer József, Gárdonyi Artur és Deutsch Ödön, akiket felekezetük miatt üldöztek. A hadtápcsoport szerezte be a szükséges élelmiszereket és gyógyszereket.

Az alakulat központi irodáját Szalay Béla szökött katona vezette, ő gyártotta a hamis nyílt parancsokat, szolgálati jegyeket és igazolványokat. Szilágyi Sándor szökött törzsőrmester volt a szolgálatvezető, az ő vezetésével hamisították hetenként kétszer az alakulat tagjainak a névjegyzékét, hogy a nyilasnémet kopókat félre lehessen vezetni. Nevezettek azonban fegyveres vállalkozásokban is részt vettek. Szalay és Szilágyi

220 A jelentés nem tesz említést a XIV/2. Kiska-alakulatnak a kommunista párttal fenntartott kapcsolatairól. Az alakulathoz tartozó titkos Vörös Brigád szervezet a mártírhalált halt Rónai Ferenc—Braun Éva vonalán keresztül kapcsolatban volt az Országos Ifjúsági Bizottsággal, s az illegális kommunista párttal.

Miklósi László, volt Kiska-honvéd szerint a század és a kommunista párt között Borbély Andor volt az összekötő. „Annak idején a Hungária-szálló bárjában és éttermében szoktuk átvenni az utasításokat. Amikor azonban a Klotild utcában az ismeretes tömeggyilkosság történt, ahol a kis Szakasitsot is meggyilkolták, mindig más és más étteremben, vagy szállóban vettük át az utasítást" — írja Miklósi László. (HIL Pgy. M/51. sz.)

mellé volt beosztva még, többek között, Rónay Gyula szökött szakaszvezető is.

Az alakulat első segédtisztje Romhányi István, a második pedig Mátyás János volt.

A rohamjárőr parancsnoka Jeney zászlós volt, aki a frontról szökött Pestre.

A fegyverműhelyt Grand István és a hősi halált halt Grand Béla, valamint az ugyancsak hősi halált halt Kodolányi Knébl Béla kezelték Grand István vezetése alatt, aki a fegyveres akciókban is részt vett, és bátorságával és vakmerőségével tűnt ki.

Az alakulat megszervezője és parancsnoka Zsabka Kálmán volt, helyettes parancsnoka pedig Vargha Károly,[221] aki a német Gestapo fogságában nyomtalanul eltűnt.

27. Az illegális baloldali földalatti szervek által megindított Vörös Brigád szervezését a XIV/2. alakulat is végrehajtotta. A szervező munkát az illegális baloldal részéről, mint a XIV/2. alakulat tagjai, Kós József Géza és a hősi halált halt Füredi László, a XIV/2. részéről pedig a német Gestapo fogságában eltűnt Vargha Károly századparancsnok-helyettes vezették. A Vörös Brigád tagjai az egész Nagy-Budapest területén szintén részt vettek az ellenállási akciók végrehajtásában. Különösen Kós József Géza és Kováts Mihály tüntették ki magukat.

28. Végül szólni kell a vecsési páncélos századról,[222] melyet a hősi halált halt Mikucsák András szervezett be a XIV/2. Kiska-alakulatba. Mikor a páncélos századot Vecsés alá vezényelték, Mikucsák — egy hadnaggyal és egy szakaszvezetővel — azonnal jelentkezett Zsabka parancsnoknál és a századot

221 Vargha Károly a Royal Revüszínház titkára volt. A fasisztákat izzóan gyűlölte. A német megszállás után a Gestapo letartóztatta és Buchenwaldba vitte. A válogatott kínzások ellenére sem tudtak semmit rábizonyítani, ezért hazaengedték. 1944 őszén részt vett a Kiska-alakulat szervezésében. A Vörös Brigád az ő tudtával és belegyezésével épült be az alakulatba. Kapcsolatban volt a Bajcsy-Zsilinszky-féle mozgalommal is. Amikor a fasiszták felszámolták a Vörös Brigádot és a Garai téri Kiska-alakulatot, Vargha elkerülte a letartóztatást. Rónai Gyula szerint a lakásán tartóztatták le. „Éjjel jöttek érte és egy teherautón vitték el papucsban, hosszú alsónadrágban és kiskabátban vagy hálóingben. Felöltözni sem engedték. Tudomásom szerint először az Állatorvosi Főiskolára vitték és onnan tovább ... Vargha nem került a pincébe a többiek közé. (Ti. a Vár pincéje.) A felszabadulás előtti időben, a fasiszták végnapjaiban látták Varghát. A térre vitték, ahol a kivégzéseket intézték és biztos, hogy ott ki is végezték." (HIL Pgy. M/51. sz.)

222 A alakulattal kapcsolatos más dokumentummal nem rendelkezünk.

azonnal beszervezte a XIV/2. ellenállási alakulatba. Ezt követően Mikuscsák még két ízben hozott jelentést Zsabka parancsnoknak a század szervezéséről. Második alkalommal századának parancsnokával, egy századossal és a már első ízben is ottjárt szakaszvezetővel jelent meg. Ekkor azt jelentette, hogy 6 páncélkocsi és 104 tiszt, altiszt és közlegény van beszervezve. Harmadszor ismét a hadnaggyal és a szakaszvezetővel jelent meg, és átvette Zsabka parancsnok által kiállított hamis nyíltparancsot, amely a páncélosszázadnak Zuglóba való irányítását tartalmazta. Átvette továbbá a szükséges számú aláírt és lepecsételt Kiska-igazolványt is, amelyeket Mikuscsák és társai töltöttek ki. Ugyanekkor kapta meg Mikuscsák azt az utasítást, hogy Zuglóban hol szállásolja el az arcvonalból megszökött páncélosszázadot.

A páncélos alegység éppen indulóban volt Zugló felé, mikor a németek körülfogták a századot, amely a túlerejű fasiszta egységgel vívott harcban megsemmisült: Mikuscsák és társai valamennyien hősi halált haltak. Állítólag csak egy sebesült honvéd menekült meg, akinek további sorsa azonban ismeretlen. A páncélosszázad tragédiáját az 1944. november 20-a táján kiküldött XIV 2-es járőr parancsnoka, Vall Ottó derítette fel és jelentette a XIV/2. Kiska-alakulat parancsnokának. A fentiek szerint tehát a páncélosszázad 104 beszervezett ellenálló magyarja közül 103 halt hősi halált.

A XIV/2. ellenállási Kiska-alakulat beszámolójának utolsó, egyben a legszomorúbb, vagy a legdicsőségesebb pontja a hősi halottakról és az eltűntekről való megemlékezés.

A rokkantak pontos létszámát eddig még nem sikerült megállapítani. A századparancsnokság tagjainak elfogatása után — mint már említettük — kb. 50 bajtárs tűnt el nyomtalanul. A Gestapo fogságban 10 bajtársnő és bajtárs tűnt el, akiknek a névsora a következő, Vargha Károly századparancsnokhelyettes, Vargha Ernő, Bauch Sándor, Benedek András,[223] Dálnoki Nagy Ferenc, Róna Ferenc, Nyeste Kálmán, Fuhrmann Vilmos, valamint Füredi Lászlóné és Absolon Sarolta. Hősi halottaink száma pedig az eddigi megállapítás szerint 125...

223 Benedek András valójában megmenekült. A Várból 1945. január 10—12. között a nyomozók a Kós-testvérek felkutatása céljából magukkal vitték. Benedek leütötte az őt kísérő detektívet s gyorsan elmenekült.

Ez a statisztika a már hivatkozott okok miatt nem teljes, hanem erősen hiányos.

a volt XIV/2 ellenállási Kiska-alakulat segédtisztje	a volt XIV/2 ellenállási Kiska-alakulat parancsnoka
a volt XIV/2 ellenállási Kiska-alakulat szolgálatvezetője	a volt XIV/2 ellenállási Kiska-alakulat állományvezetője[224]

HIL Pgy. M/51. — Másolat.

224 Az összefoglalónak csupán egy aláírás nélküli másolati példánya van birtokunkban.

RÉSZLETEK A SCSORSZ PARTIZÁNOSZTAG VÖRÖS JÁNOSRÓL ELNEVEZETT PARTIZÁNSZÁZADÁNAK[225] TEVÉKENYSÉGÉRŐL SZÓLÓ ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSBŐL[226]

... Az osztag a következő harci feladatokat kapta:

1. Meg kell szervezni a néptömegeket a német megszállók elleni aktív harcra.

2. Állandó harcot kell folytatni a német helyőrségek és a csendőrség megsemmisítésére.

3. Az osztag működési körzetében romboló cselekményekkel meg kell bénítani a vasúti és országúti közlekedést.

4. Állandóan felderítést kell folytatni az ellenséges csapatmozgásokkal és csapat összevonásokkal, a védelmi körzetekkel és csomópontokkal kapcsolatban. Az osztag harctevékenységéről és az ellenség felderítéséről szóló adatokat időben közölni kell rádión a partizánmozgalom törzsével.

5. Politikai munkát kell folytatni a helyi lakosság körében.

Miután az osztag megkapta és magáévá tette a harcfeladatokat, kész volt azok végrehajtására. Az osztag működési körzete — Eger, Mezőkövesd, Miskolc (Magyarország). Szeptember 28-ra virradó éjjel az osztag 16 fővel egy „Douglas" repülőg´pről csehszlovák területen, Kloptaňa[227] magasságában (Košicé-

225 Az 1944. október 15-i nyilas hatalomátvétel után Vörös János vezérezredes, a Honvéd Vezérkar Főnöke a szovjet csapatokhoz szökött. November 5-én kiáltványt adott ki, amelyben a többi között ez áll: „A magyar katonákhoz és a magyar nemzethez! Testvéreim! E nehéz történelmi napokban kötelességemnek tartom, hogy röpiratok és rádió segítségével tájékoztassalak benneteket a következőkről: az egész életemet a hazám szolgálatának szenteltem és ennek ellenére az áruló Szálasi puccsista klikkje a németek parancsára kiadott engem a német Gestapónak. Én azonban... elhatároztam, hogy megszököm a célból, hogy megkezdjem a harcot mind a németek, mind a magyar nemzet árulói ellen..." (HIL Kéziratok — Tanulmányok Gyűjteménye 261/2577. — 229. old.

A magyar partizánszázad személyi állománya bizonnyal e kiáltvány hatására vette fel Vörös János nevét.)

226 A jelentés részletesen foglalkozik az osztag többi alegységének működésével is.

227 1155 m magas hegység.

től 30 kilométerre nyugatra), Martinov elvtárs partizánosztagának támaszpontján ért földet.[228]

... 11 nap alatt, 1944. szeptember 28-tól október 8-ig az osztag létszáma 82 fegyveres és az osztaggal együttműködő 260 fegyvertelen fővel szaporodott. Osztagunk működési körzete Košicétől 160 kilométerre délre volt, magyar területen.

... 1944. október 14-én Volovec[229] magasságában 18 kilométerre délre Rožňavától rádiógramot kaptunk a Partizánmozgalom Törzsétől, amely a következőket tartalmazta: A „Scsorsz" partizánosztagnak a korábban kijelölt működési körzetét megváltoztatom, elrendelem, hogy vonuljanak nyugatra, Csehország területére, az útvonalon hajtsanak végre romboló cselekményeket.

1944. október 16-án az osztag hozzálátott az újonnan kapott harcfeladat végrehajtásához.

Az osztag harcrendje:

Meg kell jegyeznünk, hogy osztagunk működési körzetében sűrű vasút- és műúthálózat található, lombos erdők és hegyes terepszakaszok vannak, ezek nyáron alkalmasak a partizánharc folytatására. Ősszel és télen azonban, amikor lehull a lomb, ezek az erdők nem szolgálhatnak rejtekül a partizánoknak.

Ebből kiindulva dolgoztuk ki az osztag megfelelő harcrendjét.

A partizánosztag állományába tartozott két önálló század és az osztag törzse 80 fővel.

Az első önálló magyar „Vörös János" század létszáma 97 fő, parancsnoka Farkas Béla, parancsnokhelyettese Ivan Ivanovics Szedov.

A második önálló „A szabad Szlovákiáért" nevű csehszlovák század létszáma 136 fő, parancsnoka Gajdos Andrej, parancsnokhelyettese Tarabrin Galij Tyimofejevics volt.

A századok szakaszokra oszlottak. Minden századnak 4 szakasza volt:

1. Felderítő szakasz;
2. Robbantó szakasz;
3. Lövész szakasz;
4. Gazdasági szakasz.

228 A 16 fős szervező osztagban magyar még nem volt.
229 Hegység.

Minden szakasz 20—28 főt számlált. Ez a harcrend a mi körülményeink között teljes mértékben bevált, manőverezőképes, harcképes és életképes volt.

Minden századnak ki volt jelölve a harci működési körzete.

Az első önálló magyar „Vörös János" század harci működési körzete Rimavská Sobota volt, feladata pedig a következő: rongálják meg a vasutakat, robbantsák fel a vasúti és közúti hidakat, akadályozzák meg, hogy az ellenség élőerőt és haditechnikát dobjon át. Támadják meg a német helyőrségeket, egy perc nyugodalmat se hagyjanak nekik. Végezzenek propagandamunkát a magyarok körében, vigyék őket harcba a németek és a fasiszta Németországgal együtt harcoló magyar parancsnokság ellen.

Az osztag törzsével való kapcsolat fenntartására a „Vörös János" önálló század kapott egy „Szever" rádióállomást, amelynek a kezelője Mária Klementovna Parkavenkó rádiósnő volt.

A „Szabad Szlovákiáért" csehszlovák önálló század harci működési területe Revúca, Červona Skala, Dobšina, Rožňava volt, feladatuk pedig: megrongálni az ellenség vasútvonalait és közlekedési útjait, szakadatlanul harcolni a német helyőrségek és a csendőrség ellen, szervezni a néptömegeket a német megszállók elleni aktív harcra. Az osztagtörzzsel a kapcsolatot külön összekötőkkel tartották fenn.

Az osztag növekedése időszakonként:

1944. október 10-én 128 fő
1945. január 1-én 361 fő
1945. január 24-én 414 fő

... Az 1. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse utolsó parancsának megfelelően az osztagnak Rimavská Sobota körzetében kellett működnie.

... Meg kell jegyeznünk, hogy az osztag működési körzete a magyarok által 1939-ben elfoglalt csehszlovák területen feküdt.

Az osztag törzse azonban a magyar századot Magyarország területére küldte partizántevékenységre. A magyar lakosság nagyon barátságtalanul viszonyult az orosz és a magyar partizánokhoz egyaránt.

A magyar parancsnokság és a csendőrség díjakat tűzött ki azoknak, akik jelentik a partizánosztagok tartózkodási helyét.

A partizánosztagok parancsnoki állományába tartozókért a lakosságnak nagy összeget ígértek.

Az erdőségek közelében fekvő helységekben a magyar csendőrség külön parancsokat függesztett ki a partizánok és gyanús személyek elleni harcról. Akiknek az osztaggal kapcsolatuk volt a falvakban, felakasztották, illetve főbe lőtték.

A nehéz erdős-hegyes vidék és a téli viszonyok ellenére az osztag a megszállott területen 900 km-t tett meg, s ezalatt az idő alatt 96 helységben fordult meg, illetve tartózkodott.

... Erőszakos folyamátkelések voltak a következő folyókon: Slaná, Murány, Rimava, Rogodno, Ipel.

Az osztag harctevékenysége

... A németek által fokozottan ellenőrzött területen osztagunk több mint 600 km-t tett meg. Harcban elfoglaltunk 26 helységet, 96 helységben fordultunk meg. A „Scsorsz" partizánosztag fennállása alatt 26 fegyveres akciót hajtott végre.

A hadműveletek rövid leírása

... A „Vörös János" önálló magyar századot 166 fővel 1944. december 11-én harctevékenységre Rimavská Sobota körzetébe irányították.

A „Szabad Szlovákiáért" önálló csehszlovák századot 92 fővel december 9-én harci tevékenységre Kloptaňa magaslatra irányították, Gelnica várostól 12 km-re délnyugatra.

1944. december 18-án az önálló magyar század Rimavská Sobotatól 15 km-re északra rajtaütött a Hruševo faluban tartózkodó 40 főnyi magyar helyőrségen. Az egyórás harc eredményeképpen a magyar helyőrség megfutamodott, a harcmezőn hagyva:

11 halottat, 9 sebesültet.

Zsákmány: 8 puska, 1 géppisztoly.

Az osztagnak nem volt vesztesége.

Az akciót az önálló magyar század parancsnokhelyettese, Iván Ivánovics Szedov vezette.

A harcban kitűntek Varga S. és Barabás D.

... December 27-én a „Scsorsz" partizánosztag kötelékébe tartozó önálló magyar század Rimavská Sobotatól 20 km-re

északra, Lipovec faluban helyezkedett el. A magyar parancsnokság tudomást szerzett a partizánok ottlétéről és elhatározta, hogy megsemmisíti őket.

December 27-én 13 órakor a 200 katonát és tisztet számláló magyar helyőrség körülvette a falut. A 142 főnyi partizánszázad felvette a harcot. A csata 4 óra hosszat tartott.

A magyar partizánok lendületes támadása nem engedte a faluhoz a magyar katonákat. Az önálló magyar század 6 napot töltött a faluban.

Ebben a harcban elesett 31 magyar katona és tiszt. Megsebesült 17.

Az önálló magyar partizánszázad vesztesége: 6 halott és 11 sebesült.

A hadműveletet az önálló század parancsnoka, Farkas Béla vezette.

A harcban kitűntek: Varga L., Varga B. és Verbisz Mihály.

1945. január 3. A felderítés megállapította, hogy Pápča faluban, Rimavská Sobotától 12 km-re északra egy 28 főnyi magyar szakasz érkezett, hogy elhajtsa a szarvasmarhákat. A parancsnokság elhatározta, hogy szétveri a magyar szakaszt és megakadályozza az állatok elhajtását.

1945. január 3-án az önálló magyar század kiválasztott 60 fegyveres partizánt. 8 órakor, délről elvágva az utat, körülzárta Pápča falut és támadásba ment át.

A csata 40 percig tartott. A magyar katonák között kitört a pánik és harcrendjük felbomlott. A század partizánjai közvetlen közelről lőtték őket.

Ebben az akcióban a magyar katonák közül elesett 12, megsebesült 9, fogságba esett 3 fő. Zsákmány: 11 puska, 2 géppisztoly.

A század vesztesége: 2 harcos megsebesült.

A hadműveletet Vigon Károly vezette.

A harcban kitűnt: Holló István, Blau Ferenc és Tóth Mihály.

1945. január 13-án az önálló magyar század Kokavától 7 km-re nyugatra, Šoltyska faluban helyezkedett el.

A Kokava faluban tartózkodó német helyőrség értesülve a század elhelyezkedéséről, elhatározta, hogy megsemmisíti azt.

1945. január 13-án 14 órakor a németek 160 katonával körülvették Šoltyska falut és támadásba mentek át.

A partizánszázad védelmi állást foglalt el és felvette a harcot.

A csata este 21 óráig tartott. Az ellenség igyekezett kiverni a partizánokat a helyőrségből, de a németek rohamai nem jártak eredménnyel. A harcmezőn hagytak több mint 40 halottat és sebesültet, végül visszavonultak Kokavába.

1945. január 14-én a partizánszázad megváltoztatta tartózkodási helyét.

A század vesztesége: 2 halott, 4 eltűnt.

A hadműveletet a magyar század parancsnoka, Farkas Béla vezette.

Ebben a csatában kitűntek: Pozicsek János, Leintolik József, Barabás Ferenc és Gál Imre.

1945. január 16-án Iván Ivánovics Szedov századparancsnokhelyettes vezénylete alatt az önálló magyar század rajtaütött egy Sihlából Kokavába tartó, 40 szekérből álló fogatolt vonatosztagon. A csata 40 percig tartott.

A váratlan támadás eredményeképpen a németek 12 halottat és 3 foglyot vesztettek.

A zsákmány: 12 ló, 42 puska, 2 gépfegyver a szabvány javadalom lőszerrel. A század nem szenvedett veszteséget. A harcban kitűntek: Sándor András, Horvát Imre, Burec és Vigon.

1945. január 16-án a Pokoradz—Meleched közötti úton az önálló magyar század rajtaütött a visszavonuló német alegységeken. A váratlan támadás következtében egy 39 katonából és tisztből álló csoport megsemmisült.

1945. január 18-án a magyar század a Tisovec—Muráň közötti úton rajtaütött egy ellenséges gépkocsioszlopon. A támadás folyamán megsemmisítettek 11 gépkocsit, elesett és megsebesült 9 német katona.

... December 29-én a felderítés jelentette, hogy a Smolnik—Kováčová közötti erdei úton vonul egy magyar oszlop. A parancsnokság elhatározta, hogy nem engedi a védelmi vonalhoz a magyar oszlopot.

A partizánok 35 főnyi csoportja kelepcét állított a 62 főt számláló magyar oszlopnak. Az oszlopot a tisztásra engedte és mikor 20 méterre voltak tőlük, egy csoport „hurrá" kiáltással

megrohanta az oszlopot és felszólította, hogy tegye le a fegyvert.

Serényi László, a magyar hadsereg tisztje, a 16. hadosztály ezredéből, aki az oszlopot vezette, parancsot adott a fegyverletételre.

Ez alkalommal az osztag foglyul ejtett 3 tisztet, 12 altisztet és 47 katonát.

A zsákmányolt fegyverzet: 51 puska, 6 géppisztoly, 2 gépfegyver, 5 pisztoly.

Ugyanakkor zsákmányoltak egy NV 4566 számú katonai térképet, amelyen fel volt tüntetve a magyar hadsereg arcvonala. A dokumentum az összefoglaló jelentéshez mellékelve.

A rombolómunka

... 1944. december 19-én a Velká Suchá—Sušany országúti szakaszon felrobbantottak egy 30 méter hosszú vasúti hidat. A forgalom 30 órára megszakadt. Az akciót a magyar század parancsnoka, Bodnár László vezette.

... 1944. december 31-én a Meleched—Podarovce szakaszon, Rimavská Sobotától 10 km-re északkeletre az önálló magyar század felrobbantott egy 30 méter hosszú közúti hidat. A forgalom 30 napra leállt. A hadműveletet Szebeni Mihály szakaszparancsnok vezette.

1945. január 9-én az önálló magyar század a Rožňava—Rimavska Baňa—Kokava szakaszon, Tisovec várostól 20 km-re délre felrobbantott egy 10 méter hosszú közúti vasbeton hidat. Az út egy napra használhatatlanná vált. A robbantási műveletet Halász Miklós szakaszparancsnok vezette.

... *Pártpolitikai munka*

A párt nevelőmunkája az osztagban elsősorban arra irányult, hogy a partizánokat a rájuk bízott harcfeladatok öntudatos végrehajtására nevelje, hogy hazájuk fegyelmezett, bátor fiai legyenek.

Az osztag személyi állománya többnyire a helyi csehszlovák lakosságból és a magyar hadsereg soraiból egészült ki, akik korábban a németeket szolgálták. A fent említett személyek között végzendő politikai munkára század politikai vezetőket

neveztünk ki. Az első önálló magyar század politikai vezetőjéül Vigon Károlyt nevezték ki. Vigon Károly őrmester, 1916-ban született, magyar, pártonkívüli. A magyar hadseregből került az osztagba.

A második önálló csehszlovák század politikai vezetőjéül Gajdos Ivánt, a csehszlovák hadsereg szakaszvezetőjét nevezték ki.

Összefoglalás

Az elmúlt időszakban az osztag személyi állománya minden tudását, képességét latba vetve igyekezett végrehajtani a kapott feladatokat.

Így az osztag az ellenség mögöttes területein — magyar és csehszlovák területen — 900 km-es utat tett meg.

96 helységben szállásolt be, ahol állandó propagandát folytatott a helyi lakosság körében és szervezte őket a partizánosztagokba.

Az osztag működése folyamán 26 kisebb-nagyobb csatát vívott. A harcokban megsemmisített 1058 német, valamint 837 magyar katonát és tisztet, akik megszentelt földünkre támadtak. Ezek a számok nem foglalják magukba a sebesült német és magyar katonákat, tiszteket.

Az osztagban a politikai nevelőmunka következtében megszilárdult a fegyelem, a harcosok és parancsnokok harci szelleme, annak a harcfeladatnak a végrehajtása érdekében, amelyet pártunk és kormányunk tűzött ki elénk. Az osztag ezt a munkát a lakosság körében is folytatta, így sok szlovákot és magyart nyert meg és tudott felhasználni. A lakosság bátran és szívesen, életét sem kímélve segített a partizánoknak a német megszállók elleni harcban.

Az osztag feloszlatása

A „Scsorsz" partizánosztag harcos útja Úhorná helységnek a Vörös Hadsereg V/cs 51 197 számú csapataival való együttes elfoglalásával véget ért. 1945. január 24-én, amikor a Vörös Hadsereggel egyesült, az osztag 414 partizán harcost és parancsnokot számlált.

10 napi pihenő után a harcosokat és parancsnokokat, az osztag személyi állományát leszerelték, az osztagot felszámolták.

Elirányítva:

A magyar kormány rendelkezésére Debrecenbe[230]	148 fő
A csehszlovák hadtestbe	138 fő
A Partizánmozgalom Ukrán Törzse rendelkezésére	2 fő
A rendőrségi szervekbe	36 fő
A (olvashatatlan) rendelkezésére	2 fő
A 239. tartalék ezredbe Poprád városba	7 fő
A jugoszláv kormány rendelkezésére	1 fő
Szabadságra (szlovákok és magyarok)	76 fő
Kórházba	7 fő
Az összefoglaló jelentés összeállítására hátrahagyva	4 fő

Logvinyenko,
a „Scsorsz" partizánosztag parancsnoka

Sadrin,
a „Scsorsz" partizánosztag komisszárja

ПА ИИП ЦК КПУ. ф. 158, оп. 1, д. 1, л. 1—32.
Orosz nyelvű fotokópia.

230 A jegyzőkönyv, amellyel a magyar század harcosait Debrecenben átadták a magyar kormánynak, 136 nevet tartalmaz. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 158, оп. 1, д. 4, л. 14—24.)

133

(1944. szeptember 30)

AZ M. KIR. RENDŐRSÉG ÉRSEKÚJVÁRI KAPITÁNYSÁGÁNAK JELENTÉSE A NÉMET CSAPATOK GARÁZDÁLKODÁSÁRÓL ÉS A LENGYELEKKEL BARÁTKOZÓ MAGYAR CSAPATOK VARSÓ KÖRZETÉBŐL VALÓ LEVÁLTÁSÁRÓL

... Az Érsekújvárra érkezett német csapatok száma folyton gyarapodik, ami a közrendre és közbiztonságra kedvezőtlen következményekkel jár. A német katonák sűrűen látogatják a kocsmákat és vendéglőket, a vasúti éttermet, ahol leittasodnak és ily állapotban botrányokat idéznek elő. Az utcán rendetlenkedő katonák saját tisztjeiknek sem fogadnak szót. Ezentúl azonban a vagyon elleni delictumok[231] számát is nagymértékben növelik. Kerékpárokat, élelmiszert, baromfit, italt loptak, sokszor a tulajdonosok jelenlétében, mit sem törődve azok tiltakozásával. Ezen állapotok megszüntetésére az idetelepült német hadosztályparancsnokság német tábori csendőrség idehozatalát határozta el. A közeli napokban 32 főnyi tábori csendőrség érkezését jelezték.

1944. szeptember 29-én az éjszakai órákban Szenc felől egy magyar csapatokat szállító szerelvény érkezett az érsekújvári MÁV pályaudvarra, amelyen tüzérek és huszárok voltak. A katonák elmondták, hogy Varsótól szállítják őket az erdélyi front felé. Azért hozták el őket arról a frontról, mert több ízben előfordult, hogy lengyel csapatokkal kerültek szembe, és sem a lengyel csapatok, sem a magyar csapatok nem lőttek egymásra, hanem szívélyesen üdvözölték egymást... A katonák azt is elmondták, hogy Varsónál az amerikai repülők géppisztolyokat, lőszert és élelmiszert dobáltak le közéjük, nagy mennyiségben, amit magukhoz vettek és azonnal mennek a déli frontra. Nyilván a lengyel partizánoknak szánták ...

OL BM ált. I. 42. csomó. 1944. — Eredeti tisztázat.

231 Bűntettek.

1944. szeptember

RÉSZLET A CSENDŐRSÉG KÖZPONTI NYOMOZÓ-PARANCSNOKSÁGÁNAK AZ ORSZÁGBAN URALKODÓ ÁLTALÁNOS HANGULATRÓL SZÓLÓ JELENTÉSÉBŐL

Letagadhatatlan, hogy a szovjet hadsereg előrenyomulásával szorosan összefügg az ország belpolitikai helyzetében beállott változás. A mindenáron békét akarók tábora hihetetlenül megnövekedett az elmúlt két hét alatt. Ennek lélektani okai nem szorulnak különösebb magyarázatra. A munkásrétegek általában, de a kézművesek, kisiparosok, kiskereskedők és tisztviselők jelentős része is elvesztette a német győzelembe vetett hitét. A német győzelembe vetett hit megingása bekövetkezett volna a baloldali elemek propagandahadjáratának megindítása, illetve fokozása nélkül is, legfeljebb nem következett volna be olyan ütemben. mint ahogy ez tapasztalható. Sajnos ma már nagyon kevés a megalkuvást nem ismerő ember. Az elmúlt idők nem tudták a magyar társadalmat olyan ellenállóvá tenni, mint amilyenre ma szükség volna. Sajnos a helytállni nem tudás társadalmunk egyik — igen tekintélyes — rétegénél ma már nincs öncélúság. A dolgozó kisemberek, beleértve az ipari munkásságot és a kistisztviselő rétegeket, olyan csalódáson mentek keresztül, különösen az utóbbi hónapokban, hogy minden jóindulatú törekvéssel szemben fásultan állnak és ami a legszomorúbb, jobb sorsot remélnek még a szovjet megszállástól is. A kishitű, fásult lelkületű tömeg könnyű zsákmányává vált az országos viszonylatban folyó nyílt nyomozások komoly eredményei ellenére mégis egységbe tömörülő baloldali ellenállási mozgalmaknak és ezek mellett a gomba módra elszaporodó egyéni kezdeményezéseknek, melyek ma már nemcsak Budapesten, hanem vidéken is igen nagy számmal tapasztalhatók...

A hangulat általános rosszabbodását fokozzák a veszélyeztetett területek kiürítése körül tapasztalható hiányok. A vasúti

és országúti közlekedési eszközök hiánya következtében a menekülők hosszú sora vándorol az országutakon. Ezek minden vagyonukat hátrahagyva alig részesülnek támogatásban, sőt a hírek szerint az üresen közlekedő honvédségi gépkocsik is elutasítják őket...

A különféle elnevezésű ellenállási mozgalmak változatlan hevességgel folytatják propagandájukat. A Békepárt elnevezésű mozgalom szeptemberben nyílt sisakkal állt ki, megmutatta kendőzetlen arculatát.[232] A „kommunista párt megalakult" kezdetű röplap posta útján számos helyre eljutott úgy Budapesten, mint vidéken...

Ugyanakkor megindult egy egész különös szélsőbaloldali szervezkedés intellektuelek között is. Ennek a szervezkedésnek az a célja, hogy a háborús helyzetre való tekintettel, a szervezkedésben részvevők bőrének átmentése érdekében, olasz mintára népfrontszerű kormány létesüljön még az oroszok bejövetele előtt, természetesen kommunistákkal fűszerezve. Ennek a felderítés alatt álló mozgalomnak az eddigi még nem egészen ellenőrzött hírek szerint vannak politikai és gazdasági életünkben előkelő szerepet betöltő tagjai is...[233]

PI. Arch. A/XIII/1/1944/6. — Másolat.

232 A csepeli magnéziumgyár munkásai felgyújtották a gyár magnéziumkészletét. A Soroksári út melletti vasúti töltésen kisiklattak egy német katonavonatot. A Telefongyár termelése 84%-kal csökkent. „Ismeretlen tettesek" kátránnyal leöntötték Gömbös Gyula szobrát. „Se szeri, se száma Budapest utcáin a németellenes felírásoknak, pecséteknek, tábláknak, röpcédulláknak és egyéb sajtótermékeknek. Pártunk és a Magyar Front munkáján kívül is rengeteg kis csoport szolgálja ezzel a magyar nép ügyét..." — tudósít az illegális Szabad Nép 1944. szeptemberi száma.

233 Az 1944 májusában megalakult Magyar Front mozgalmáról van szó.

135

1944. szeptember—1945. április

A CSEHSZLOVÁK PARTIZÁNOK SORAIBAN HARCOLT MAGYAROK ESKÜJÉNEK SZÖVEGE

Eskü — fogadalom

Önként jelentkezem a szlovák partizánegyesülés magyar csoportjába. Esküszöm, hogy mindig hű maradok a demokratikus, szociális és a magyar nemzeti ideálokhoz. Ígérem, hogy mindenkor teljesítem a partizán feljebbvalóim parancsait, hogy népünket és hazánkat minél előbb felszabadítsuk a fasizmus járma alól.

Ha nem teljesítem a feljebbvalóim parancsait vagy akármilyen módon a népünk szabadságáért és jólétéért folytatott harcot elárulom, sújtson rám a partizánok ítélete.

Halál a német megszállókra!

Ezt a fogadalmat a saját aláírásommal megerősítem.[234]

Dészpe György
Kató Béla
Szigeti János
Csoma Ferenc
Dacs István
Miksitor József
Marti György
Orosz György
Balogh Lajos
Pál János
Lukács Dávid
Lukács Zoltán
Buk Sándor
Lőrinc Kálmán
Ráduly Sándor
Boldizsár Tamás
Kuti Imre
Juhász György
Gagyi Ferenc
Erényi Sándor
Jancsó Ervin
Hideg József
Lukács Albert
Máté András
Veres Albert
Bodor Fülöp
Antal Géza
Tidre Ferenc
Godor Galambos

PI Archívum. F. 271/8—10. öé. — Mikrofilm.

234 Ezt az esküt mondották el és írták alá a csehszlovák partizánmozgalomban részt vett más magyar csoportok is.

A SZÖVETSÉGES ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG MAGYARORSZÁGI ANGOL MEGBÍZOTTJA, EDGECUMBE VEZÉRŐRNAGY PIRITHY MÁTYÁSNÉHOZ ÍROTT LEVELÉBEN KÖSZÖNETTEL EMLÉKEZIK MEG A FÉRJE ÁLTAL AZ ELFOGOTT ANGOL REPÜLŐKNEK NYÚJTOTT SEGÍTSÉGRŐL

Szövetséges Ellenőrző Bizottság
magyarországi angol megbízottja

1. Őfelsége Kormánya és magyarországi missziója értesíti, hogy az Ön férje, Pirithy Mátyás, mialatt mint fogoly a Hadik laktanyában a Horthy Miklós úton, 1944. szeptember és október havában, mint a magyar légierők tisztje bizonyos kedvezményekkel rendelkezett a foglyok között,[235] mindent elkövetett, ami erejéből telt, hogy segítsen a brit tiszteken, akiket balsorsuk idevezérelt. Táplálékát megosztotta velük, amit saját maga hozatott be. Kijárt több kedvezményt az angoloknak, és bátran vetette latba befolyását az őrszemélyzetnél.[236] Október 15-én megkísérelte megrendezni a tisztek egy csoportjá-

235 Pirithy Mátyást 1944. VI. 16-án a VKF különbírósága letartóztatta. A Defenzív osztály tudomást szerzett arról, hogy nevezettnek valamilyen politikai személyiséget kell repülőgépen kiszállítani az országból. Valóban neki kellett volna Horthy megbízottját, a kiugrási puhatolózásokkal az angolszász hadvezetőséghez küldött Náday vezérezredest Olaszországba vinni. Náday útja 1944. IX. 22-én — mint ismeretes — nem hozta meg Horthyék számára a kívánt eredményt. Azt az üzenetet küldték Horthynak, hogy a háborúból való kiválás feltételeinek megtárgyalása ügyében forduljon a szovjet kormányhoz.

236 Pirithy Mátyás így ír erről: „Miután bizonyos fokú szabad mozgásom volt, az őrszemélyzetet meggyőztem arról, hogy Németország ezt a háborút elvesztette, és hogy nekünk magyaroknak elsőrendű érdekünk fűződik ahhoz, hogy ezekkel a hadifoglyokkal jól bánjanak. Fáradozásaimnak látható eredménye volt. Így a beszállított repülők meleg fürdőben és élelmezésben részesültek, tekintet nélkül arra, hogy a nap bármilyen szakában érkeztek. Saját pénzemen vásárolt és feleségem által behozott élelmet és cigarettámat is mindig megosztottam ezekkel a szerencsétlenekkel." (HIL HM eln. 46506. sz. 1945.)

nak szökését, de a politikai események oly gyorsan peregtek, hogy tervét nem vihette keresztül.

2. Utasítva vagyok kifejezni az elismerést az Ön férjének bátor és humánus magaviseletéért, amit olyan időben tanúsított, amikor csaknem minden kéz a szövetséges katonák ellen fordult, akiket balsorsuk fogságban talált.

3. Mint a viszonzás csekély jeleként utasítva vagyok az Ön segítségére 25 000 P segélyt kiutalni. Nem kívánható, hogy ez értelemben hasonlíttassék össze a fenti összeg azzal a fáradozással, melyet ő a magyarországi szövetséges hadifoglyokkal tett, akikkel érintkezésbe jutott. Kérem Önt fogadja el ezt az összeget, mint a brit nép hálájának szimbólumát.

4. Vorosilov marsall értesített férjének magatartásáról fenti idő alatt és felkéretett, hogy saját maga lépjen közbe az Ön férjének az orosz fogságból való mielőbbi elbocsátása érdekében.[237] Ezért remélhető, hogy Ön nem fog sokáig kényszerülni tőle elszakítva élni.[238]

Edgecumbe vezérőrnagy s. k.
a misszió vezetője

HIL HM eln. 46506. 1945. — Angol nyelvű eredeti.

237 Vorosilov marsall 1945-ben a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke volt.

238 Pirithy Mátyás 1944. XI. 8-án a rabkórházból megszökött, majd barátai segítségével, hamis iratokkal különböző alakulatoknál rejtőzött. Később szovjet fogságba került. „1945. XI. 5-én a tiszti hadifogolytáborból elbocsátották és egy orosz tiszt kíséretében útbaindították Budapestre. Beljanov orosz tábornok, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság orosz tagja fogadott és bocsátott el végleg a hadifogságból" — írja Pirithy Mátyás. (Lásd uo.)

1944. szeptember

A SZTÁLINRŐL ELNEVEZETT PARTIZÁNOSZTAGOK MAGASABBEGYSÉGE PARANCSNOKÁNAK JELENTÉSE AZ OSZTAGOK HARCI ROMBOLÓ ÉS PÁRTPOLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL.[239] 200 MAGYAR KATONA ÁLL BE A NYEVSZKIJ PARTIZÁNOSZTAGBA

... Mind agitációs, mind propagandamunkánk pozitív eredményekre vezetett. A németektől a hadifoglyok és a fogatolt vonatosoknál szolgálók közül sokan megszöktek. Fegyverrel a kezükben az erdőkbe mentek, csatlakoztak a partizánokhoz és együtt harcoltak a német megszállók ellen. Például az A. Nyevszkijről elnevezett partizánosztagba érkezett a mi röplapjainkkal[240] mintegy 200 magyar Banská Bystrica körzetében.[241]

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 71, оп. 1, д. 2, л. 117—118.
Orosz nyelvű eredeti.

239 A magasabbegység parancsnoka M. I. Sukajev volt.

240 A Sukajev vezette partizán magasabbegység működése alatt (1943. VIII. 27—1945. II. 25.) mintegy tízezer orosz, ukrán, szlovák, magyar és német nyelvű röpiratot terjesztett a lakosság, valamint az ellenség katonái között.

241 A „Sverma" 2. önálló partizánezredben is (parancsnok: Danyilov, politikai helyettes: Mulik), amely 1944. november 2-től működött és 1945. február 19-én Breznótól 7 km-re ÉNY-ra egyesült a Vörös Hadsereg csapataival, 19 magyar partizán harcolt, akiket az ezred feloszlatásakor továbbításra Tisovec katonai parancsnokának adták át.
160, оп. 1, д. 1, л. 19)

1944. szeptember

AZ I. CSEHSZLOVÁK PARTIZÁNBRIGÁD 1. ÖNÁLLÓ ZÁSZLÓALJA[242] 13. OSZTAGÁNAK ÖSSZEFOGLALÓJA[243] ARRÓL SZÁMOL BE, HOGY A MAGYAR KATONÁK ÉLELEMMEL ÉS LŐSZERREL LÁTTÁK EL ŐKET, MAJD FEGYVERESEN BEÁLLTAK SORAIKBA

... III. Politikai munka

... Folyt a munka a magyar katonai egységekben is, tekintettel hadseregük bomlására. Az elégedetlenséget kellett szítani a hitlerista vezetés ellen, amely a magyar hadseregbe is behatolt. Ebből a célból kapcsolatot teremtettünk Brezno város földalatti kommunista szervezetével, ahonnan az első időben röpiratokat és különböző tartalmú, a szlovák lakosság és a magyar katonák között terjesztendő felhívásokat kaptunk. Később pedig közvetlenül mi magunk végeztünk agitációt a magyar katonák körében, meggyőzve őket arról, hogy fegyverüket feltétlenül a német megszállók ellen kell fordítaniuk. A magyar katonák között végzett munka folytán többször kaptunk élelmiszert és lőszert a német támaszpontokról, amit maguk a magyar katonák szállítottak Breznóból Mytóba.[244] Kilenc magyar katona teljes fegyverzettel átjött hozzánk partizánnak.[245]

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 114, оп. 1, д. 94, л. 3—5.
Orosz nyelvű eredeti.

242 Sztálinról elnevezett I. partizánbrigád parancsnoka: Jegorov, politikai helyettese: Milnyikov, törzsfőnöke: Rzseckij, az 1. önálló zászlóalj parancsnoka Kirejev, majd Kosura lett. A brigád működési körlete: Ružomberok, Banská Bystrica, Zvolen, Lučenec, Tišovec, Brezno,. Králova, Lehota körzete.

243 Az összefoglaló jelentés az 1944. IX. 10—1945. I. 1-ig terjedő időszakot öleli fel.

244 A 13. partizánosztag ebben az időszakban Myto körzetében tevékenykedett.

245 Az összefoglaló jelentést Ivanov osztagparancsnok, Sevcsenko politikai helyettes és Liszenko törzsfőnök írta alá.

139

(1944. október 5)

A BELÜGYMINISZTÉRIUM VII. OSZTÁLYÁNAK[246] FELJEGYZÉSE: AZ ÁLLAMVÉDELMI KÖZPONT JELENTÉSE SZERINT SALGÓTARJÁNBA PARTIZÁN BETÖRÉS VÁRHATÓ. ERŐTELJESEBB FELDERÍTÉST ÉS KARHATALMI MEGERŐSÍTÉST KÉR

Házi feljegyzés

Kudar csendőr ezredes, az ÁVK. helyettes vezetője a következőket közölte:

Az egyre fokozódó szlovákiai partizánveszéllyel kapcsolatban számítani lehet arra, hogy a partizánok a Magyarországba való betörést és a salgótarjáni medencébe való benyomulást megkísérlik abból a célból, hogy az ottani nagyszámú bányamunkást a maguk oldalára állítsák. Erre vonatkozólag az ÁVK-nak adatok állnak rendelkezésére.

Ennek megelőzésére feltétlenül szükséges, hogy a közbiztonsági szervek fokozottabb baloldali felderítést végezzenek, a határmenti csendőrőrsök és a salgótarjáni rendőrkapitányság pedig megfelelő erősítést kapjanak.

Kéri az erre vonatkozó rendelkezések kiadását.

Budapest, 1944. évi október hó 5-én.

Perlaky

A VII. osztály értesíti kéréséről a rendőrség bp-i és vidéki főkapitányát, valamint a csendőrség központi nyomozó parancsnokságát. Egyidejűleg kéri a rendőrségi (VI) és csendőrségi (XX) osztályokat, hogy az érdekelt határmenti karhatalmi szervek megerősítése iránt intézkedjenek.

246 A Belügyminisztérium VII. (Államrendészeti, Közbiztonsági) osztályának ügykörébe az állambiztonsági, főleg a politikai rendészeti, kémelhárítási ügyek, továbbá a munkásmozgalommal, a politikai pártokkal és egyesületekkel kapcsolatos ügyek tartoztak.

A csendőrségi osztály okt. 9-én kelt válaszában közli, hogy a szlovák határ biztosítására szükség esetén rendelkezésre áll: Galántán 1 szd. újonc-kiképző keret és 300 újonc; Salgótarjánban 1 csö. szd; Miskolcon 1 csö. szd; ezenkívül az őrsök legénységéből karhatalmi szakaszok alakíthatók kb. 25—25 fővel Érsekújváron, Léván, Balassagyarmaton, Salgótarjánban és Rozsnyón. A területi őrsök is 2—2 nemtényleges állományú személlyel vannak megerősítve.

OL BM res. VII. oszt. 2—17261. 1944. — Fogalmazvány.

140

1944. október 8—december 29
(1945. január 2)

NÓGRÁDI SÁNDOR[247] ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE[248] A MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK PARTIZÁNEGYSÉGE TEVÉKENYSÉGÉRŐL

A Magyar Kommunista Párt Központi Bizottságának

Jelentés

A Moszkvában 1944. október első napjaiban kapott utasítások végrehajtása céljából október 8-án repültem el Kijevből szlovák területre. Kíséretemben voltak: Pap Béla, Molnár János és Kerekes Lajos volt hadifoglyok, mint összekötők, José Sandoval és Szamszonjenko Tanja, mint rádiósok. Szlovákiában a megérkezés estéjén Voljánszki szds. partizándandár-parancsnok törzséhez csatlakoztam, ugyanakkor felvettem az összeköttetést a szlovák partizánparancsnoksággal, amelynek székhelye Besztercebányán volt. Voljánszki törzse akkor Zólyomban székelt. Tőle függetlenül két irányban kezdtem meg működésemet: 1. Összeköttetést felvenni magyar területen működő pártszervezetekkel, vagy egyes kommunistákkal, hogy megteremtsem egy pártcentrum létesítésének előfeltételeit. 2. Előkészíteni egy erős, felfegyverzett csoportot a Voljánszki és Velicska dandárok segítségével, amire az említett dandárparancsnokoknak utasításuk volt Kijevből, hogy védelme alatt magam is magyar területre tegyem át működésem helyét.

Október 9-én leutaztam a magyar határra, Tamási nevű fa-

247 Életére és harcaira lásd Nógrádi Sándor: Emlékeimből, Kossuth Könyvkiadó, 1961; Új magyar lexikon 5. kötet, 203. o.

248 Rövidített, s a nevek tekintetében a jelentés írója által pontosított (nem megváltoztatott) változat.

luba, mely 6 km-nyire északnyugatra fekszik Losonctól. Ott találkoztam Z. Barborják és Keleti nevű kommunistákkal, a Csehszlovák KP tagjaival, akiket s a nekik hírszerzésben segédkező embereket bekapcsoltam saját munkámba. Október 13-án elválva Voljánszki törzsétől, a magyar határhoz közelebb, Divényben ütöttem fel a tanyámat, ahol abban az időben Velicska törzse is székelt. Naponta lejártam Tamásiba, vagy egy másik, a határ közelében levő faluba.

Az első feladat végrehajtására az ezt követő napokban a következő történt: Barborják útján érintkezésbe léptem Kókai Béla nevű régi losonci kommunistával és más losonciakkal, akiket technikai munkára szándékoztam felhasználni. Megtudtam, hogy Losoncon működik egy 21 tagú nemzeti bizottság, melyben a polgári antifasiszta csoportok, a szociáldemokraták és a kommunisták vannak képviselve. A bizottság akkori tevékenysége katonai hírek szerzésére szorítkozott. Ipolysággal felvéve az összeköttetést, az egyik régebbi vezető kommunista Zólyomba jött. hogy utasításokat kapjon tőlem. Közben meglátogattam a Rimabánya közelében (szlovák területen) elhelyezett Kozlov—Grubics partizáncsoportot, melynek magyar tisztjei és katonái bejártak a magyar területen lévő Rimaszombatba. Az e csoportban dolgozó kommunista Fábri útján felvettem az összeköttetést a rimaszombati kommunistákkal is, utasítást adva nekik a pártmunkára vonatkozólag. Intézkedések történtek a rozsnyói, jolsvai, tornaljai és füleki kommunistákkal való összeköttetés felvételére is. Működő pártszervezetek egy városban sem voltak az említettek közül...

Szlovákiában való tartózkodásom első két hetében élénk propaganda folyt a magyar határvadászok közt — röpcédulák és személyes érintkezés útján. Megállapítottam, hogy a határvadászok pl. Losonc és Gács között, valamint Rimaszombat környékén bajtársaik között terjesztették a nekik átadott röpcédulákat és tisztekkel is vitába elegyedtek egyes röpcédulák tartalmáról. A röpcédulákat mindannyiszor a „Magyar partizánok parancsnoksága" írta alá. E propagandamunka eredményeképp jöttek át határvadászok Kozlovhoz is és hozzám is. Egy hozzám átjött hármas csoportnak a megváltozott katonai helyzet következtében már nem sikerült egy bajtársaikból alakult nagyobb csoportot áthozniuk...

Közben a német előnyomulás mind északabbra szorított engem is. Divényből Zólyomba, majd Besztercebányára került a csoportom...

Október 26-án tovább északra szorultam Staré Horyra, majd Jegorov partizándandárparancsnok törzsének székhelyére, Tureckára...

Közben mintegy 60 emberem gyűlt össze, akik részben fegyver nélkül voltak. A csoport harci értéke, heterogén volta és annak következtében, hogy sokan sem katonák, sem partizánok nem voltak még, igen alacsony színvonalon állt. De volt egy megbízható, elszánt magja: a velem Kievből eljött kis csoport, Tömpe András, Molnár János (Kurimszky Sándor), Rákosi (Kardos) Éva, a két orosz, Lapsov és Rahmanov elvtársak, valamint két-három szlovákiai kommunista. A 60 embert Stáré Horyn két egyenértékűen felfegyverzett csoportra osztottam. Az egyik élére Keletit, Barborjákot és egy katonai dolgokban jártas magyar származású partizánt, Kereszturyt állítottam. A csoportot Besztercebánya megkerülésével dél—délnyugati irányba útnak indítottam azzal, hogy 3—3 és fél hét múlva hírt hall rólam a Kékkő és Suché Brezovo közötti erdőben. Ez a csoport, mint a később hozzám csatlakozott két tagjától megtudtam, el sem hagyta Turecka környékét és egy pár nap múlva szétesett.

A másik csoport parancsnokságával Lapsovot bíztam meg, tudatva vele, hogy vele tartok én is, mint a MKP KB-ának megbízottja és az egész magyar partizánmozgalom vezetője, valamint pártunk KB-ának két munkatársa.[249] A csoport főparancsnoka én voltam. Molnár János (Kurimszky) elvtársat neveztem ki politikai biztosnak Lapsov elvtárs mellé.

Október 28-án de. a Stáré Horytól északnyugatra eső Mistriki és Donovali községek közt mentünk fel az Alacsony Tátra nyugati nyúlványainak egyik erdős hegyére. Azt a célt tűztük magunk elé, hogy bármilyen nehézségek árán is eljussunk a salgótarjáni szénmedencébe és ott kezdeményezője legyünk egy tömeges partizánmozgalomnak...

Közben többszörös felderítéssel előkészítettük a Garamon való átkelést, ami november 10-én éjjel három derék szlovák

249 Tömpe András és Kurimszky Sándor.

ember vezetésével a németek által megszállt Lučatin község kellős közepén — két gerendából összetákolt hídon át — meg is történt. Az átkeléssel járó esetleges tűzharcot figyelembevéve, előzőleg megtisztítottam a csoportot a kétes elemektől. Egyesek a veszélytől tartva le is maradtak. Néhány nappal később közvetlen Zólyom közelében átkeltünk a budapest—rutkai vasútvonalon, amelyen a vonatok már csak Zólyomig közlekedtek. A mellettük levő vasúti híd ismét általános bosszúságot keltett. Miért is nincsen robbanóanyagunk? Kiszemeltük a terepet, amelyen repülőgépet fogadhatnánk, de a „Jack" mintájú rádióadónk tekercse elégett és ettől fogva lehetetlen volt többé felvennünk a rádióösszeköttetést.[250] Zólyom—Dolni Tisovnik térségében erdőkben, tanyákon eltöltött nappalok és éjjelek után az Oremov Lazok Hrabča nevű tanyájáról előreküldtem a csoportot Lapsov vezetése alatt a délre húzódó hosszú erdős vidék egyik vízimalmába, magam pedig megbetegedés miatt visszamaradtam Hrabčán. Velem maradt Tömpe elvtárs, továbbá Molnár II. János (összekötőm) és Szamszonjenko Tánja rádiós. aki spanyolnáthában szintén megbetegedett. Aznap este az Oremov Lazok megteltek németekkel és a szomszédos Turie Pol falu is tele volt német katonákkal. Este 11 órakor német katonák körülvették a házat, amelyben tanyáztunk és csak forró tűzharc közben tudtunk egy ablakon át kimenekülni a kelepcéből. Házigazdánkat a németek megölték, mialatt a szobában voltunk. Ránk géppisztolyból lőttek és kézigránátot dobtak, ami nem az ablakot, hanem a külső falakat érte. A géppisztolytüzet hatásosan viszonoztuk és kiugorva a házból a kb. 1 km távolságra lévő erdőbe futottunk. Közöttünk sebesült nem volt. Ebben a tűzharcban mindhárom társam dicséretreméltó hidegvérrel és bátorsággal viselkedett. Ettől a pillanattól fogva tudtam, hogy csoportomnak ez a magja bármilyen helyzetben is meg fogja állni a helyét . . .

Papp Béla (összekötőm, ekkor már elsőrangú felderítő) és társai mesteri felderítései után december 7-én éjjel átléptük

250 Pogrebenko és Banska-Bystrica körzetében tevékenykedő, Sztálin nevét viselő partizán magasabbegység parancsnokának. M. I. Sukajevnek a következő rádiótáviratot küldte: „Banska-Bystricától DK-re 20 km-re fekvő körzetben tartózkodik Nógrádi magyar partizáncsoportja. November 15-től megszakadt a kapcsolatunk a csoporttal. Intézkedjék a Nógrádi csoport megkeresésére. Pogrobenko." (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 123, оп. 1, д. 18, л. 34.)

a magyar határt és Ipolytarnóc közelében átkeltünk az Ipolyon. Öt szlovák fiú: Večera, Kuban, Hőnig, Friedrich és Letko rendületlenül velünk tartott. Szlovák területen a lakosság mindenütt a legkészségesebben támogatott bennünket. Embereim, ha sokat szenvedtek is a hidegtől, az esőzésektől, a tíz-tizenkétórás meneteléstől, sohasem éheztek szlovák földön.

Magyarországra érve magyar juhásztanyákra tértünk be egy-egy pihenőre. Az uraság bárányaiból vendégeltek meg bennünket. Hólyagpusztán, Ipolytarnóc felett, találkoztunk az első magyar katonaszökevényekkel. Balassagyarmat felől jövet hazafelé tartottak, a Vörös Hadsereg által megszállt területre. Ekkor még nem akartak hozzám csatlakozni. A juhászok, a tarnóci vasutasok, a kisparasztok ilyeneket mondtak: „Már jön a messiás! (a Vörös Hadsereg) Bár már itt volnának!" (A vasutasok ellesett szavai.) Az erősödő orosz ágyútűznek mindenki örült.

Siettünk tovább délkeletre, a salgótarjáni bányászok közé. Három napot a Romhány fölött levő Bagolypuszta melletti erdőben bunkerekben töltöttünk. A puszta kitűnő lakosai szlovákok, akik mindenben segítségünkre voltak. Szinte óránként pontosan értesülünk a Romhányban, Mucsényban és a főút mentén pusztákon állomásozó német csapatok erejéről, a magyar csapatcsendőrség mozdulatairól, amelyek sokhelyütt még a németeket szolgálják.

Itt megkezdődik a politikai munka. A németek kidoboltatják a 16—20 éves korig menő mozgósítást. Kiadjuk a jelszót: Senki se vonuljon be, mindenki menjen az erdőkbe, a távoleső tanyákra, a marhát hajtsák az erdőkbe. Mucsény, Romhány követi a jelszót. Egyes jó harcosok, bányászok, partizánfiúk csatlakoznak hozzánk. Egyik-másiknak fegyvere is van, másokat felfegyverzünk. Csatlakozik hozzánk egy Mucsényből megszökött, 28 főből álló, puskával felfegyverzett orosz csoport is német egyenruhában. Felveszem az összeköttetést a losonci nemzeti bizottsággal. Három tanya és Mucsény, részben uraságí lisztből, állandóan süti a kenyeret csapatunk számára.

További állomásunk a karancsberényi erdő. Légrády földbirtokos vadászkastélyában szállunk meg. Itt már bent vagyunk a salgótarjáni szénmedence mélyében, a romhányi, baglyasaljai, csákányházai, karancskeszi, sátorosi és más bányák

közé ékelve. Salgótarjántól Losoncig híre megy jelenlétünknek. A behívottak közül senki sem vonul be. A marhákat a lakosság a közelünkben lévő tanyákra tereli. A falvakból egyik delegáció a másik után látogat meg bennünket, felajánlja a lakosság támogatását. A csapatcsendőrök abbahagyják buzgólkodásukat, nemzetőrökből kerülnek ki hírszerzőink és élelmiszerbeszerzőink. A németek egyelőre nem merészkednek az erdőbe, megelégszenek a fenyegetőzéssel, hogy Somoskőújfalu és Karancsberény között erdőtisztogatásra készülnek. A lakosságtól egy hárommázsás üszőt, egy disznót és urasági birkákat kapunk. Szalonnánk, kolbászunk, tejünk, mézünk, zsírunk van bőven.

December 15-én fogadom a losonci nemzeti bizottság küldöttségét: dr. Gleszk Jánost, aki a demokratikus polgárságot képviseli és Hódossy József kismestert, aki a munkásmozgalom képviselője. Gleszk elhozza tizenöt éves fiát is, „hadd tanuljon" — mondja. A delegáció 10 000 P-t és más fontos kelléket (gyógyszert, kötszert stb.) hozott magával a partizánok támogatására. Utasításokat adok a Losoncon való teendőkre vonatkozólag, különösen a magyar helyőrség közötti munkára, a tisztek megnyerésére. A losonciak munkájának egyik eredménye a villamos-elemgyár leállítása, mely kizárólag a németek számára termelt, továbbá a németek olyan mértékű megfélemlítése, hogy beszüntették a lakossággal szembeni terrort.

Két nappal később egy salgótarján—somoskőújfalui helyi partizáncsoport vezetői: Kovács Kálmán erdész és Balázs Barna bányász jönnek el hozzánk és csatlakoznak 15 főből álló csoportjukkal. A csoport számára kijelölöm önálló működési területét. Közben megjön az egyik ragyolci partizáncsoport Bandur Gyula bányász, régi kommunista vezetésével és csatlakozik hozzánk. A felfegyverzett csoport tagjai mind bányászok. Valamennyiüket száz szál köti össze Ragyolc, Somoskő, Somoskőújfalu, Csákányháza, Lapújtő, Karancsalja, Salgóbánya bányászaival. Mindezekből a községekből naponta kapunk jelentést a német és magyar helyőrségek erejéről, mozdulatairól, szándékairól.

Ilyen körülmények közt elérkezett az ideje annak, hogy a

partizáncsoportot *egységgé* alakítsuk át.[251] Az egység törzse a következő: Nógrádi Sándor parancsnok, Tömpe András politikai biztos, Lapsov Jenő törzsfőnök, Molnár I. János (Kurimszky S.) gh. főnök, Rahmanov Szergej felderítőcsoportparancsnok, José Sandoval rádióparancsnok, Bandur Gyula az egységparancsnok segítőtársa. A bányászbajtársak utasítást kapnak a németek által a tárnákban elhelyezett aknák felszedésére. (A tárnák ekkor már nem dolgoztak.) Ugyancsak utasítást adok a bányászifjúság felfegyverzésére a német helyőrségek készleteiből. Ezt követően egyik bányászifjú a másik után állít be hozzánk fegyverrel, kézigránáttal, tölténnyel bőségesen felszerelve. Sokan életük kockáztatásával lopkodják a fegyvert a német teherautókról. A körülöttük levő falvak lakossága mindent eldugott a németek elől, de bennünket élelmez.

Az itt kifejtett nyolcnapi munka után tanyánkat áttesszük a Monosza hegy oldalában fekvő erdőbe, Sőreg, Ajnácskő és Somoskőújfalu közé. Légvonalban itt is 8—9 km-re vagyunk Salgótarjántól. A közvetlen velem lévő helyőrség létszáma 75 fő. Itt kiterjesztjük a munkát Csoma, Sőreg, Medvesalja, Óbást, Egyházasbást, Vecseklő és Hidegkút nevű községekre is. Közben tartjuk az összeköttetést Romhány, Mucsény és a fentebb említett bányászközségek lakosságával. Éjjelenként olykor az Abroncsos-pusztán vagyunk, nappal az erdőben. Sok magyar szökött katonacsoport megy át a kezünkön. Közülük egy 12 főből álló csoport Kerényi hdgy. vezetésével lelkesen csatlakozik hozzánk. Egy második ragyolci partizáncsoport Varga bányász vezetésével szintén csatlakozik és megkapja működési területét. Jelentkezik egy 30 felfegyverzett ifjúból álló partizáncsoport a Csomatelki pusztáról. Ez a csoport is önálló működési területet kapott, éppen úgy, mint egy a Vidossza-pusztán állomásozó 40 főből álló magyar katonacsoport, melynek vezetője egy tartalékos hadnagy. Ezen a környéken sem vonulnak be az emberek, az ifjúság itt is fegyverkezik és jelentkezik. Igen gyakran jelentkezik apa fiústól, egyiket-másikat meg is hagyom közülük kerületünkben. A kommunista

251 Partizánegység alatt több különböző létszámú csoportból álló, központi törzs irányítása alatt működő, nagyobb erejű szervezett partizánalakulatot kell érteni.

bányászbajtársaknak, Benyusnak, Bodnárnak, stb. utasítást adunk a kommunista pártszervezet és az ifjúmunkásszervezet felépítésére a falvakban. Az ideiglenes nemzeti kormány megalakulását követő napon mintegy 90 partizán volt együtt a monoszai erdőben, ahol az egységparancsnok ismertette a Magyarország helyzetében beállt fordulatot és mindenki letette az esküt a Debrecenben székelő ideiglenes kormányra. A gyűlés üdvözlő táviratot fogadott el az ideiglenes kormány címére. Az egység magyar kommunistái üdvözlő táviratot írtak a MKP KB-ának címére is. A partizánok lelkesedése emelkedett. Felderítőink a falvakban, tanyákon ismertették a helyzetet, egyes helyeken rögtönzött gyűléseket tartottak.

A németek nagy tömegekben vonultak vissza Salgótarján felől Ragyolcon, Csákányházán, Pilisen keresztül Losonc felé. A füleki műút ekkor már járhatatlan volt számukra. Felderítőink elvagdosták a német tüzérségi megfigyelők telefonvezetékeit. Készülünk a visszavonuló németeken való rajtaütésre. Erre Csákányháza és Somoskő környéke a legalkalmasabb. Embereink foglyul ejtenek egy három főből álló lovasjárőrt. A tervezett rajtaütést megelőző éjjel az Abroncsos-pusztán erős tűzharcba keveredtünk egy odagyülekezett erősen felfegyverzett német SS-oszloppal. Az oszlop, melyből harc közben mi mintegy 80—100 embert láttunk, egyes felderítők híre szerint csak előőrse volt egy 700 főből álló csoportnak. A csoport Abroncsos-pusztán át akart magának utat törni Ragyolc—Csákányháza felé. A harc december 28-án hajnalban 3 órakor indult meg azzal, hogy a törzs lakhelyéül szolgáló ház udvarába beszivárgott német csoportot Lapsov és az egység parancsnoka a tornácról géppisztolytűz alá vették és közülük sokat megöltek. Majd a törzshöz tartozó többi bajtárs a rádiósokkal együtt kiugorva és előretörve velem együtt támadásba indult a német főcsoport ellen. Ez a támadás a mintegy 50—60 lépésre levő német csoport nagy tűzereje következtében eredménytelen volt. A partizáncsoport az idő rövidsége miatt még nem vonulhatott fel, a törzs emberei velem együtt nagy ellenséges tűz közepette vonultak vissza a szemközt lévő erdőbe. A harc egy félóra múlva folytatódott egy másik erdőrészben a partizáncsapat és a németek között, akik ezúttal behatoltak az erdő elejébe. Hány német esett el az erdőben, nem tudtuk megállapítani. A parti-

záncsapat vesztesége halottakban nem kevesebb 6—7 embernél, akik közül eddig csak a következők nevét tudtam megállapítani: Bandur Árpád (Bandur Gyula fia) Ragyolcról, Valasek József Somoskőről, Lapin Alekszandr orosz partizán. December 28-án egy összetűzés alkalmával elvesztettük Hőnig József szlovák partizánunkat.

Ebben a harcban, ahogy eddig meg lehetett állapítani, egységem emberei közül a következők tüntették ki magukat bátor magatartásukkal: Lapsov Jenő, Tömpe András, Molnár I. János (Kurimszky S.), Bandur Gyula, José Sandoval,[252] Szamszonenko Tánja, Rákosi (Kardos) Éva, Kerényi Dezső. Az Abroncsospusztán végbement harc szétszórta embereimet. Estefelé, mikor mintegy 35 fő gyűlt össze. A többiekkel már csak a Vörös Hadsereggel való egyesülés után találkoztam. Az éjjeli somoskői, vagy csákányházi rajtaütésről le kellett mondani. A tőlünk mintegy 250 m-re levő Abroncsosvölgy tele volt állandó harckészültségben levő németekkel, akik az éj sötétjét használták ki arra, hogy továbbvonuljanak észak felé a partizánok által veszélyeztetett területről. Hőnig eleste másnap minden jel szerint egy olyan csoporttal való összeütközés folyamán történt, mely egy megfigyelhetetlen lesállásban visszamaradt. December 28. és 29. folyamán embereim részben a német telefonösszeköttetések megsemmisítésére, felderítőtevékenységre stb. szorítkoztak. December 29-én egy ilyen felderítés folyamán román előőrsbe ütköztek, amely a németek által akkor már kiürített Abroncsospusztát készült elfoglalni. A román előőrsöt hozzám vezették s így összeköttetést teremtettünk az ott működő román csapatparancsnoksággal. Így történt meg csapatom egyesülése a románokkal, majd másnap a Vörös Hadsereg csapataival. A szállásomtól elkülönítve működő partizáncsoportok folytatták munkájukat. Egy ilyen csoport vezette be a románokat Ragyolcra 10—12 órával a tervezett bevonulási idő előtt.

A már említett, magukat bátor magatartásukkal kitüntetett bajtársakon kívül még a következőket akarom kiemelni: Papp Béla (sebesülten hagytuk a Bagolypusztán), Molnár II. János, Bársony Máté, Večera Pavel, mint fáradhatatlan és rettent-

252 Franco bírósága Jose Sandovalt több társával együtt 1964 őszén sokévi súlyos börtönbüntetésre ítélte.

hetetlen felderítőket; Rahmanov Szergej, felderítő parancsnokot, aki egy feladat végrehajtása közben két más emberemmel a Bucsony-hegy környékén (Várgede és Sávoly között) egyesült a Vörös Hadsereggel; Benyus János, Benyus Ferenc, Bodnár László, György Lajos, György Béla, Zdorni Márton, Novák Béla, Bandur Árpád, Szvetlik Barna bányászok, Valasek József, Letko Karol, Hőnig Jozef, Kuban Ondrej szlovák partizánok; Rubcov Fedor és Siskin Iván orosz partizánok.

Putnok, 1945. január 2.

Nógrádi Sándor

PI Archivum Partizángyűjtemény. „Nógrádi-egység" anyaga. — Eredeti tisztázat.

1944. ősze

A MAGYAR EJTŐERNYŐS CSOPORTOK PARTIZÁNJAINAK ESKÜJE[253]

Partizáneskü

Én... aki szabad elhatározásomból, önként léptem be a magyar szabadságharcosok soraiba, esküszöm, hogy minden erőmmel és tudásommal harcolni fogok a magyar nép teljes felszabadulásáért, ősi ellenségünk: a német és a hazaáruló Horthy és követői ellen. Mint a nemzeti függetlenség katonája hűségesküt teszek a szabad, független és demokratikus Magyarországra — történelmünk nagy szabadságharcosainak e szent eszméjére. E cél elérése érdekében kész vagyok a harccal járó minden viszontagságot és veszélyt fegyelmezetten vállalni, és ha kell, életemet is feláldozni. Fogadom, hogy a szabadságharcosok csoportjában ingadozás nélkül végrehajtom feljebbvalóim parancsait, hogy társaim mellett a végsőkig kitartok és szigorúan megőrzöm a szabadságharcos népmozgalom minden titkát. Ha netán mégis, bármilyen oknál fogva árulóvá vetemednék szent ügyünkkel és bajtársaimmal szemben, úgy kérlelhetetlenül sújtson le rám a szabadságharcos népmozgalom szigorú törvénye.

HIL Pgy. M/37. — Másolat.

253 Az esküszöveget Nógrádi Sándor írta. Ezt az esküt tették le a bevetésre induló magyar partizáncsoportok tagjai.

142

(1944. október 8—október 19)

RÉSZLETEK A GOTTWALD-BRIGÁD[254] HARCI ÉS FELDERÍTÉSI JELENTÉSEIBŐL, AMELYEK ARRÓL SZÁMOLNAK BE, HOGY MAGYAR KATONÁK HARCOLNAK A NÉMETEK ELLEN A PARTIZÁNOK OLDALÁN

... Kvitinszkij századosnak, a partizánosztag parancsnokának Nyikolajenko felderítő parancsnoktól

Jelentés

Jelentem, hogy ...

A magyar—szlovák határt a következő módon őrzik: bizonyos távolságra bódék állanak. Ezekben 5—6 magyar katona van, akik őrzik a határt. A partizánok gyakran átjárnak a határon. A magyarok a Štitniktől 3 km-re levő hegyen tüzérséget (6 ágyút) és gépfegyvereket ástak be.

A katonák arra kérik a partizánokat, hogy vigyék el ezeket az ágyúkat és őket ejtsék foglyul, akkor ők harcolni fognak a németek ellen ...

... Nyikolajenko elvtársnak, a felderítő szolgálat parancsnokának Kurgyumov felderítőtől

Jelentés

Jelentem, hogy Rožňava körzetében a magyar katonák átjárnak a szlovákokhoz és barátságosan elbeszélgetnek velük. Ebben a körzetben semmi gyanúsat nem tapasztaltam.

1944. X. 5. 10^{00}.

Kurgyumov

254 A Gottwald-brigád parancsnoka: V. A. Kvitinszkij, politikai helyettese: N. V. Gyenyiszov, törzsfőnöke: Matvejev volt. A brigád működési ideje: 1944. június 27—1945. február 1. A brigád működési körlete Csehszlovákia területén: Bardejov, Prešov, Muzsilina, Poprád, Tepliska, Liptovszky Sväty Mikulaš, Brezno, Tisoveč, Dobšiná, Plesivec térsége.

... Kvitinszkij századosnak, a partizánosztag parancsnokának
Nyikolajenko felderítő parancsnoktól

Jelentés

Jelentem, hogy 1944. X. 15-én a németek abbahagyták a magyar—szlovák határ őrzését, és visszavonultak a német helyőrségek területére.

A magyar csapatok az erdőkbe szöknek a partizánokhoz és a németek ellen harcolnak.[255]

A Košice—Rožňava közötti műút nem járható, mivel az úton a hidakat felrobbantották és 3 km hosszóságban az út megrongálódott.

(Olvashatatlan név) felderítő jelentéséből.

1944. X. 16.

Nyikolajenko
felderítő parancsnok

Nyikolajenko elvtársnak, a felderítő szolgálat parancsnokának,
Horosilcev felderítőtől

... Jelentés

Jelentem a következő értesüléseket.

... Jelšavában a partizánok és a Szlovák Légió harcba keveredett a németekkel és a magyarokkal.

A német parancsnokság utasítására a magyarok mentek elöl. A csata idején a magyarok eldobálták a fegyvert. A németek tüzet nyitottak a magyarokra. Harc keletkezett a magyarok és a németek között. Ennek következtében magyar részről elesett 3, megsebesült 1 fő. Német részről elesett 10 fő ...

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 123, оп. 1, д. 6, л. 54—88.
Orosz nyelvű eredeti.

255 A Gottwald-brigád Osztrovszkij parancsnoksága alatt működő 2. robbantó osztagában 8 magyar harcolt.
— A brigád magyar partizánjai boldog újévet kívánnak a brigád parancsnokának. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 123, оп. 1, д. 14, л. 1, 23.)
A brigád feloszlatása után Kvitinszkij parancsnok a harcosokból névjegyzékkel 14 magyart irányított Debrecenbe a magyar kormányhoz. ИИП ЦК КПУ, ф 123, оп. 1, д. 21, л. 10.)

143
(1944. október 9—1944. november 23)

RÁDIÓTÁVIRATOK A NÓGRÁDI-PARTIZÁNOSZTAG ÉS A 4. UKRÁN FRONT HADITANÁCSA MELLETT MŰKÖDŐ PARTIZÁNMOZGALOM TÖRZSE, VALAMINT A PARTIZÁNMOZGALOM UKRÁN TÖRZSE KÖZÖTT

Kimenő rádiótáviratok

1. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Szerencsésen földet értünk Voljanszkij dandárjánál.

1944. október 9.

Nógrádi

2. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Losoncra és Rimaszombatra SS-osztagok érkeztek. Losoncról a polgári lakosságot kitelepítik. Losoncon és Füleken nincs pártszervezet. Felkutatom az egyedülálló kommunistákat. Ilyenek vannak. Losoncon létezik a demokraták bizottsága. Egy hónappal ezelőtt alakult. A kommunisták nem vesznek részt benne. Azon dolgozom, hogy tisztázzam a párt helyzetét Rimaszombaton, Ipolyságon, Salgótarjánban. Az ország belsejébe való utazáshoz szükséges okmányok megvannak. Röplapok nyomására nyomdával rendelkezünk.

1944. október 10.

Nógrádi

3. sz.

Sztrokácsnak és Pogrebenkónak.

Várom a Guba, Földes, Csatári, Bogyó osztagok és a Kozlov osztag[256] maradványainak sürgős átdobását a „Három

256 A Kozlov osztag 10 tagja az osztagnak 1944. szeptember 10-én történt elrepülése után még Kijevben maradt.

tölgyfa" szlovák bázisra, hogy magyar területre küldhessük őket. Bujanov osztagát dobják át Uszta bázisára. Magyar osztagokat alakítunk a szökevényekből.

1944. október 11.

Nógrádi

4. sz.

Sztrokácsnak.

Kérem 2 rádióspár kiküldését rádióállomással együtt. Rájuk azért van szükség, hogy megalakíthassunk két osztagot Voljanszkij dandárjában azzal a rendeltetéssel, hogy magyar területen dolgozzanak.

Nógrádi

5. sz.

Sztrokácsnak, Pogrebenkónak, Rákosinak.

Kérem azonnal kiküldeni Kozlov magyar csoportját Babinec körzetébe Rimaszombattól 14 km-re északra, az előzőleg közölt jelzések szerint. Egyidejűleg ezzel kérek ledobni 300 kg robbanóanyagot, 10 golyószórót, 20 géppisztolyt, 40 puskát, 2 páncéltörő puskát és lehetőleg minél több lőszert. Az egység csoportjai szakadatlanul tevékenykednek Magyarország területén.[257]

Nógrádi

6. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Folyik a magyar csapatok kiürítése Kárpát-Ukrajnából. Szlovák és magyar partizánok 15 fős csoportja ma éjszaka 60 magyar határőrt ejtett foglyul. Tízen közülük kijelentették, hogy szeretnének belépni a partizánok soraiba. A többieknek azt javasoltuk, hogy fegyvertelenül térjenek vissza Magyarországra. A katonák ezt megtagadták. Itt akarnak maradni a partizánok soraiban. Rimaszombaton, Jolsván, Tornalján ugyancsak vannak egyes kommunisták, de nincsen pártszervezet. Pártszervezet létrehozásán dolgozom. Rozsnyón a napokban letartóztattak kommunistákat. Összekötőt küldök a központba.[258]

Nógrádi

257 Dél-Szlovákiának az 1938-ban Magyarországhoz csatolt részén.
258 A Magyar Kommunista Párt Központi Bizottságához Budapestre.

7. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Kozlov egységéből Dajkó súlyosan megsebesült, a magyarok kezébe került. Az egység magyar tisztjei és harcosai önfeláldozóan tevékenykednek. Kozlovnál 12 magyar szökevény van. Az egység legutóbbi megjelenése Salgótarján körzetében rettegésbe hozta a csendőrséget. Egy szökevény tegnap elmondotta, hogy a körzetben közel 800 partizán van. Kozlovnak egy kisebb csoportjáról van szó.

Nógrádi

8. sz.

Sztrokácsnak és Pogrebenkónak.

Kozlov egységének rendkívül nagy szüksége van robbanóanyagra és fegyverekre. Küldjenek azonnal. Folyik a német—magyar csapatok átvonulása. Küldjék sürgősen a kért két rádióspárt.

Nógrádi

9. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Szükségesnek tartom utasítást adni Uszta, Priscsepa, Riszdorfer osztagainak, hogy menjenek át tiszta magyar területre és semmi esetre se maradjanak a Vörös Hadsereg hátában. Személyes kapcsolatot létesítettünk a Losoncon, Ipolyságon és Rimaszombaton levő kommunistákkal. Utasítást adtunk a munkára vonatkozóan. További kapcsolatok létesülnek. Keresem az összeköttetést a központtal.

Nógrádi

10. sz.

Urvancevnek.[259]

A 31.283. sz. rádióintézkedésen megadott kulccsal az október 23-i keltezésű 96. sz. rádiótáviratot megfejteni nem tudjuk. Kérem átrejtjelezni és megismételni.

Szandoval

259 Urvancev a Partizánmozgalom Ukrán Törzsénél a híradórészleg vezető beosztású tagja volt.

11. sz.

Sztrokácsnak.

Válaszolok az Ön 99. számú rádiótáviratára. Kozlov csoportját és a terhét dobják le Babinec körzetébe, Rimaszombattól 14 km-re északra a Kozlov által közölt jelzések szerint. A repülőgép elindulásáról értesítsék Kozlovot.

Nógrádi

12. sz.

Sztrokácsnak.

Kérem, azonnal átdobni az összes készen álló magyar osztagokat a „Három tölgyfa" szlovák bázisra. Sürgősen várom Rákosi Évát.

Nógrádi

13. sz.

Sztrokácsnak.

Tíz nap óta égnek a máglyák,[260] várom csoportomat és a szükséges fegyverzetet. Pogrebenkó csak ígérgetésekre szorítkozik. Segítsenek. Az osztagok számbelileg nőnek.

Kozlov

14. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

A helyzet következtében a központtal való összeköttetés nehézségbe ütközik. Az első kísérlet nem sikerült. Ma elküldöm a második összekötőt egy másik úton. Hozzávetőleges adatok szerint a központban utcai harcok folynak. Ellenőrizni fogom.[261]

1944. október 17.

Nógrádi

15. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

A Kossuth-rádió helyesen hívja fel a magyar partizánokat, hogy igyekezzenek az ország központja felé. Kérem ezt gyak-

260 A ledobási helyet jelző máglyákról van szó.

261 Az összeköttetés felvétele céljából Budapestre küldött személy az október 16-án megindult német támadás miatt már nem tudott visszajutni a parancsnokhoz.

ran megismételni. Röplapokat nyomtatunk és terjesztünk a katonák és a lakosság között.

1944. október 17.

Nógrádi

16. sz.

Sztrokácsnak.

Abból a célból, hogy össze tudjuk egyeztetni a magyar osztagok átdobását és ellátását, kérem sürgősen megküldeni a rádióadatokat a Pogrebenkóval való közvetlen rádióösszeköttetés megteremtéséhez.

Nógrádi

17. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Kérek utasítást adni Velicskónak, hogy készüljön fel a magyar határ átlépésére, egy az összes magyar partizánokat magában foglaló erős csoportosítással.

1944. október 19.

Nógrádi

18. sz.

Sztrokácsnak.

A 4. Front még mindig nem dobta le a magyar osztagokat a szlovák bázisra.[262] Kérem az Ön sürgős segítségét.

1944. október 19.

Nógrádi

(Megsemmisítve)[263]

19. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

A magyar hadseregből szökevények jönnek egyesével és kis csoportokban. Gyakran a tiszthelyettesi állományból. Azt tartják, hogy Szálasi parancsainak teljesítése esküszegés. Azt mondják, hogy ez általános vélemény a katonák között. A katonák úgy hiszik, hogy Horthy Svájcban van. Azt állítják, hogy az október 17-i budapesti általános sztrájk még folytatódik. Röplapokat terjesztenek a katonák és tisztek között. Az

262 A 3. sz. rádiótáviratban megjelölt osztagokat.

263 A közleményt bővebb szövegezéssel a 19. sz. rádiótávirat továbbította. (Lásd alább „Pótlás a 17. sz. rádiótávirathoz" — címmel.)

országban tömegesen folyik a kommunisták és baloldali tényezők, valamint a Szlovák Nemzeti Párt aktivistáinak letartóztatása. Az összeköttetés rendkívüli nehézségekbe ütközik, de lehetséges.

1944. október 19.

Nógrádi

Pótlás a 17. számú rádiótávirathoz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Mindössze 50 magyar áll rendelkezésemre, beleértve Kozlov magyarjait is. Egy erős ököl létrehozásához sürgősen szükséges átdobni a Pogrebenkónál levő összes magyarokat a szlovák bázisra. Kérem az Ön sürgős segítségét.

1944. október 20.

Nógrádi

20. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Egy szemtanú elmondta, hogy Budapesten október 15, 16, 17-én harcok folytak. A szemtanú 18-án reggel jött el a központból. A harcok főleg a VIII. kerületben: Népszínház utcában, Bezerédi utcában, József utcában, Nagyfuvaros utcában, Teleki téren voltak észlelhetők. A harcokban részt vettek polgári ruhába öltözött katonák, számos zsidó, aki levette magáról a megkülönböztető jelzést. A nyilaskeresztesek azt mondották, hogy minden házban ellenség van. Az összekötőm elutazott a központba.

Nógrádi

21—22. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Azt az utasítást, amelyet Ön Velicskónak, Voljánszkijnak és Jegorovnak adott — erős csoportok megalakításáról a Magyarországon folytatandó munkára —, eddig nem hajtották végre. A csehszlovák törzs valamennyi partizánerőt szlovák területen védelemben tart. A németeknek Szlovákia ellen irányuló támadásával kapcsolatban, különösen délről, rendkívül szükségesnek tartok erős partizáncsoportoknak Magyarországra, Salgótarján körzetébe, Ipolyságtól délre, valamint Miskolc körze-

tébe, Feledtől délre való átküldését. Csak így lehetséges megosztani a Szlovákiára támadó német erőket és talpraállítani a magyarokat. Kérem, hogy sürgősen ilyen értelmű utasítást adjon a fent nevezett parancsnokoknak. Az egyik csoporttal megyek én is.

Nógrádi

23. sz.

Kosszovszkijnak.[264]

Kérem küldjenek a „Jack" rádióadóhoz két készlet rádiólámpát, miután a tartalék lámpák rossz minőségűeknek bizonyultak.

Nógrádi

24. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

Kérem a szükséges intézkedéseket foganatosítani, hogy a magyar csoportokat a 4. frontról ledobják a „Három tölgyfa" bázisra.

Nógrádi

25—26. sz.

Rákosinak.

Éva szerencsésen megérkezett. Divény elhagyása után áttelepültem Zólyomba. Összegyűjtöm a szökött magyarokat és a közeli osztagokban szétszórt partizánokat. 35-en vannak. Egyesítem őket Kozlov csoportjával és átmegyünk magyar területre. Egy 35 fős csoport Magyarországon tevékenykedik Jolsvától délkeletre. A csoport parancsnoka Lapsov, Kuznyec osztagából. Azt a feladatot adtam neki, hogy jusson ki Miskolc körzetébe. Várom az összekötőt a központból.

Nógrádi

27. sz.

Rákosinak.

Tömpe és Molnár szerencsésen megérkeztek. Bevettük magunkat az erdőbe.

1944. október 25.

Nógrádi

264 Kosszovszkij a Partizánmozgalom Ukrán Törzse híradórészlegének a vezetője volt.

28. sz.

Sztrokácsnak és Rákosinak.

A Kiszela—Voda körzetében tartózkodunk. Az osztag 25 felfegyverzett magyarból és szlovákból áll. Az osztag parancsnoka Lapsov. Mellette vagyok én és két magyar kommunista. Körülöttünk németek vannak. Megkíséreljük dél felé kijutni a gyűrűből. A szlovák katonák számos csoportja kóborol az erdőben. Igyekszünk meggyőzni őket arról, hogy ne dobják el fegyvereiket, hanem folytassák a harcot.

Nógrádi, Lapsov

29. sz.

Andrejev útján Rákosinak.

Moštenica körzetében vagyunk bekerítve. A Garamon való erőszakos átkelés lehetőségeit derítjük fel. A feltételek nehezek. Más osztagokkal nincs összeköttetésem. Egyelőre nem tudok repülőgépet fogadni. Közöljék Kozlov tartózkodási helyét.
1944. november 8.

Nógrádi

30. sz.

Andrejevnek és Rákosinak.

Átkeltünk a Garamon. Dél felé vonulunk.
1944. november 11.

Nógrádi

31. sz.

Kosszovszkijnak.

Kiástuk az MG—1-t, az Usz-a vevőkészüléket, a kézigenerátort a „Mókusból".[265] RPO-n dolgozunk, az áramforrás utolsó készleténél tartunk. A kézigenerátorban összetörtek a fogaskerekek. Ideiglenesen megjavítottuk. A körülmények lehetetlenné teszik, hogy mindennap forgalmazzunk.
1944. november 11.

Szandovál

265 „Mókus" rejtjelzett fedőszó, jelentését a forgalmazók ismerték.

32. sz.

Kosszovszkijnak.

A kézigenerátor tönkrement. November 15-től 9 órakor fogunk adni a 46 méteres hullámhosszon. Kérem, hallgassanak bennünket ugyanezen a hullámhosszon a pótidőben is.

Szandovál

Szám nélkül

Andrejevnek és Rákosinak.

Felsőtisztás körzetében vagyunk. Az osztag délkelet felé halad. Belázasodtam. Néhány napra lemaradok. Velem van Tömpe, Molnár, Papp. Arra az időpontra, amikor magyar földre lépünk, az osztagban leszek.

Nógrádi

(Nem lett leadva.)[266]

Beérkező rádiótáviratok

96. sz.

Nógrádinak.

Az Ön 3. sz. rádiótáviratára:

Az osztagok átdobásra készen állnak, a késedelem oka, hogy az időjárás nem megfelelő a repülésre. Bujanov osztagát szándékozom a Tkankó bázisára ledobatni. Csatári osztagát a rossz fegyelmi helyzet és magának a parancsnoknak elzüllése miatt feloszlattuk. A jó harcosok Guba és Földes osztagaiba kerültek.

Pogrebenko

129. sz.

Nógrádinak.

Az ellenség hátában működő osztagok fegyverrel és lőszerrel való ellátását a frontok meghatalmazottainak hadműveleti alárendeltségébe adtuk. Az Ukrán Törzs az ilyen ellátást már nem végzi. Mindent Pogrebenkótól kérjenek, ami az osztagok számára szükséges.

Sztrokács

266 Az áramforrás kimerülése miatt a rádióadó már üzemképtelenné vált.

153. sz.

Nógrádinak.

Október 12-ig az időjárás nem kedvezett a repülésnek, ennek következtében a repülőtéren nagy számban gyűltek össze osztagok és csoportok. Három napon át egy-egy repülőgéppel küldöm az osztagokat. Valamennyit ledobni nincs lehetőség. Az ellenség hátában tevékenykedő egységek és osztagok sokat és azonnali segítséget kérnek. Kozlov számára október 17-én éjjel két forduló van tervezve, amennyiben az időjárás lehetővé teszi a repülést.

Pogrebenko

212. sz.

Nógrádinak.

A Sirály[267] tudósítója Pogrebenkótól megkapott minden okmányt a közvetlen összeköttetésre Az Önt érdeklő valamennyi kérdésre vonatkozóan Pogrebenkóval tarthatja a közvetlen kapcsolatot a Sirály rádióállomáson keresztül.

Urvancev

236. sz.

Nógrádinak.

Az Ön 18. sz. rádiótáviratára:

Pogrebenkó utasítást kapott, hogy dobja át Önhöz a nála levő magyarokat.

1944. október 14.

Andrejev

210. sz.

Nógrádinak.

A partizánosztagok parancsnokainak.

Az eseményekkel kapcsolatban fokozni kell a munkát a magyar csapatok között. Együtt kell működni mindenkivel, aki kész harcolni a németek ellen. A partizáncsoportok lehetőleg ne egyesüljenek a Vörös Hadsereggel, hanem nyomuljanak mélyen az ország belsejébe, *magyar* területre. Nógrádi tartsa tovább a kapcsolatot Budapesttel.

1944. október 23. Andrejev

267 A „Sirály" (oroszul: Csajka) rádióállomás a Voljanszkij vezette 2. csehszlovák partizánbrigád törzsének adója volt. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 22, д. 14, л. 8.)

263. sz.

Nógrádinak.

Kérek konkrétabb tájékoztatást az országban uralkodó állapotokról és főleg a fővárosból. Küldje meg az Ön által kiadott röpcédulákat. Milyen a tisztek magatartása a Szálasi-kormánnyal szemben. Erősíteni kell a harctevékenységet Erdélyben.

1944. október 23.

Rákosi

214. sz.

Nógrádinak.

Másolat Szlanszkinak, Aszmolovnak.

A Magyarországon való munkára Voljánszkij kiválasztotta és elküldte Kircsanov és Scsukin osztagait. Jegorov kijelölte Lapsov osztagát. Ami Velicskó felhasználását illeti, beszéljék meg a kérdést Szlanszkival és Aszmolovval.

1944. október 26.

Andrejev

360. sz.

Nógrádinak.

Az októberi forradalom 27. évfordulója alkalmából üdvözlöm a magyarokat. További harci sikereket kívánok Önöknek a német megszállók elleni harcokban.

1944. november 6.

Sztrokács, Andrejev

374. sz.

Szandovalnak, Szamszonyenkónak.

Kérem közölni, milyen állapotban van a rádióállomás. A központi rádióállomás rosszul hallja Önöket. Milyen okok zavarják az összeköttetést. Közöljék véleményüket.

1944. november 9.

Kosszovszkij

365. sz.

Valamennyi partizánosztag parancsnokának.

Drága partizán és partizánnő elvtársak! A csehszlovák né-

pek az elnyomás utolsó napjait élik. A Vörös Hadsereg kemény harcokban szabadítja fel őket a vérszomjas megszállók igája alól. Hősi csapataink a német fenevad földjére léptek. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 27. évfordulójának napját a Partizánmozgalom Ukrán Törzse méltóképpen ünnepli meg és felhívja Önöket arra, hogy még szélesebb mértékben szítsák fel az össznépi partizánháború lángját. Világító fáklyaként vezesse Önöket, e szent háború partizánjait, Lenin—Sztálin nagy zászlaja.

Andrejev

411. sz.

Nógrádinak.

Figyelemmel kísérjük tevékenységét. Meg vagyunk győződve, hogy a nehézségeket sikeresen leküzdi. Mindent tegyen meg a partizánmozgalom kifejlesztése érdekében. Mihelyt lehetséges, közölje állomáshelyét és a repülőgép számára a jelzéseket. Segítség menni fog.

1944. november 11.

Rákosi

PI Arch. Partizángyűjtemény. — Eredeti tisztázat.

A FRANCIAORSZÁGI MAGYAR ELLENÁLLÓK LAPJÁNAK, A „MAGYAR SZEMLÉ"-NEK[268] MEGEMLÉKEZÉSE A HŐSI HALÁLT HALT BAJTÁRSAIKRÓL

A mártírok sírjánál

Október hetedikén reggel a párizsi magyarság felvonult kegyeletadó gyászünnepségre, a fasiszta megszállók elleni szabadságharcban elesett magyar mártírok sírjához, az Ivry-i temetőbe.

Megkoszorúztuk és virágokkal borítottuk be a német fasiszták által agyonlőtt partizánjaink: Glasz Imre, Elek Tamás, Boczor és az üzemi szabotázs szervezéséért meggyilkolt Weisz Pál honfitársaink sírjait. Kivonultak tisztelgésre az alakulóban levő Petőfi századunk katonái[269] egy francia FFL szakasz.

268 A „Magyar Szemle" a franciaországi magyarok antifasiszta tömegszervezetének, a Magyar Függetlenségi Mozgalomnak 1943. VII. 1-től havonta megjelenő illegális lapja volt. Szerkesztette Papp Lajos és Gereblyés László.

269 A franciaországi Magyar Függetlenségi Mozgalom (MFM) az angolszász csapatok partraszállása előtt felhívást bocsátott ki a Franciaországban emigrációban élő magyarokhoz. Felszólította őket, hogy szélesítsék a partizánmozgalmat, hozzanak létre új fegyveres csoportokat és fejlesszék tovább a már működőket.

1944. augusztus 18-án a forradalmak városa, a németek által megszállt Párizs felkelt elnyomói ellen. A város lakosai még a szövetségesek csapatainak megérkezése előtt súlyos utcai harcokban megtörték a német helyőrség ellenállását, és saját erőből felszabadították a francia fővárost. Ezekben a harcokban az FFI kötelékében mintegy 150 magyar vett részt.

A város felszabadulása után az ellenállás vezetői azon fáradoztak, hogy a különböző fegyveres csoportokat a reguláris hadsereg keretében összeolvasszák.

A magyar partizánok a MFM utasítására a Reuilly kaszárnyában gyülekeztek, hogy szervezett harci csoportot alakítsanak belőlük. A bevonulók mindnyájan részt vettek a Párizs felszabadításáért folytatott hősies harcokban. Sokan magukkal vitték fegyverzetüket is, amellyel a barikádokon küzdöttek.

Koszorút helyezett a sírokra Károlyi Mihály Párizsba érkezett leánya is. Gereblyés László magyar, Marsovszky Miklós francia nyelvű, megható beszédben fejezte ki a franciaországi, de mondhatjuk a szabadságért harcoló egész magyar nép, soha el nem múló háláját a fasizmus elleni harcban elesett hőseinknek. Mert ezeket a magyar testvéreinket, amikor Franciaországban beállottak a német hódítók ellen küzdők sorába, a magyar szabadság eszméje fűtötte bátor, példaadó elhatározásukban. Együtt harcoltak francia testvéreinkkel a közös veszedelem, a minden népet leigázni akaró német fasizmus ellen, mert tudták, hogy ennek megsemmisítése nélkül nem lehet szabad sem Francia-, sem Magyarország.

A párizsi magyarok felvonulása, koszorúk, virágok, megható kegyeletes beszédek, mind, mind szép kifejezése annak a tiszteletnek, amely kijár minden szabadságszerető embertől az elesett mártíroknak. De igazából azzal fejezzük ki irántuk való kegyeletünket, ha példát merítünk az ő hitükből és áldozatkészségükből.

Párizs, majdnem egész Franciaország már felszabadult a Hitler rabiga alól, de a hitlerizmus még nincs végérvényesen megsemmisítve, Magyarország még nem szabad! A harc még folyik!

Igen, a harc még folyik!

Magyarországon még mindig Hitler—Horthy pribékjei garázdálkodnak. A magyar nép még mindig magán viseli azt a

1944. október 19-én tartották meg zászlóavató ünnepélyüket a Reuilly kaszárnyában. A magyar század — már korábban — Petőfi Sándor nevét vette fel. Ezt a nevet viselték az egyenruha ujjára varrva a század tagjai. Az alakuló francia hadsereg vezetői az 51/52-es nemzetközi zászlóalj 3. harci egységébe osztották be a magyarokat és Columnier-t jelölték ki számukra szálláshelyül. Innen vonultak fel különböző akciók végrehajtására vagy fontosabb katonai objektumok védelmére.

A francia hadsereg kötelékében szolgáló magyarok mindenhol megálltak helyüket, s minden feladatot becsülettel teljesítettek. Az alakulat tagjai közül sokan — mint például Révai Dezső, Szabó Sándor, Joachim Rezső és mások — már Spanyolországban is harcoltak a fasiszták ellen. A zászlóalj parancsnokának helyettese Herczog József, Falus Endre pedig az alakulat haditanácsának volt a tagja. A magyar századot Marschall László vezette, helyettese Pickler Ferenc volt. A politikai megbízott tisztét Palotás Imre elvtárs töltötte be. A Petőfi század soraiban harcoltak a többi között: Gereblyés László költő, Skorecz József vasipari munkás, Malonay Géza tisztviselő és más elvtársak, a fasizmus elleni harc kipróbált katonái.

A magyar alakulat „Petőfi" címmel egy kis újságot is megjelentetett.

szégyenfoltot, amit a német fasizmussal való szövetséggel hazaáruló vezetői rákentek. Nem adhatjuk át tehát magunkat a békés pihenésnek, hanem tovább kell folytatnunk a harcot az Ivry-i temetőben — és sok más sírhant alatt nyugvó mártírjaink szellemében, annak a szabadságeszmének végleges diadaláig, amelyért ők életüket adták.

HIL Pgy. F/10. Magyar Szemle. 1944. október 13.

GEREBLYÉS LÁSZLÓ VERSE, MELYET A FRANCIAORSZÁGI PETŐFI SZÁZADNAK AJÁNLOTT

Induló

Állj magyar, állj ki a gátra!
Föl, ne maradj te se hátra!
Nézd, a hazád . . . csupa omlás!
Nézd, csupa vér . . . csupa bomlás!
Rajta magyar!

Látod, a törzse mivé lett,
Vágja, kiirtja a német!
Sorra bitón hal a bátor! . . .
Rajta, csak nőjön a tábor!
Rajta magyar!

Jajdul a dúlt Európa!
Hitleri horda tiporja!
Vesszen a gyilkos végre,
Állj magyar, állj ki az élre!
Rajta magyar!

Tűnjön a bú, meg a kórság!
Jöjj te szabad Magyarország!
Jöjj te, Petőfiek álma,
Jöttöd a nép lesi-várja,
Rajta magyar!

Gereblyés László

HIL Pgy. F/10. — Magyar Szemle. 1944. október 13.

A MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT RÖPLAPJA OKTÓBER 17-RE ÁLTALÁNOS SZTRÁJKRA ÉS MUNKÁSMILÍCIÁK ALAKÍTÁSÁRA SZÓLÍTJA FEL A FŐVÁROS DOLGOZÓIT. KÉRI A KATONÁKAT, HOGY TÁMOGASSÁK A MEGMOZDULÁST

Munkások! Katonák! Budapest népe!

A Vörös Hadsereg átlépte a Tiszát és Budapest előtt áll. A honvédség visszavonulásának útját elvágták, hadseregünket megsemmisítés fenyegeti.

Minden óra, minden perc, melyet még háborúban töltünk, gyilkosság a nemzet ellen!

Horthy és a magyar reakció politikájának nyomát üszkös falvak, romba dőlt városok, katonák, nők, gyermekek hulláinak ezrei és a hontalanul menekülők áradata jelzi. Mint a többi városban, Budapesten is elrendelték a fontosabb üzemek, közületek, középületek, hidak és pályaudvarok aláaknázását. A németek visszavonulásának fedezésére arra készülnek, hogy tömbről tömbre védekezve robbantásokkal akadályozzák meg a Vörös Hadsereg előnyomulását.

Budapestet Varsó sorsára akarják juttatni!

Ennek a történelmünkben példátlan gaztettnek megakadályozására

A kommunista párt mozgósítja Budapest népét.

Munkások! Haladéktalanul alakítsatok minden üzemben, szakszervezetben és lakónegyedben Szervező Bizottságot. A Szervező Bizottság feladata az általános sztrájk előkészítése és munkás-milícia felállítása az üzemek megvédésére.

Az általános sztrájk előkészületeit október 17-én kedden estig be kell fejezni. Legyetek állandó készültségben.

Katonák! Helyetek a munkásság oldalán van! Ne lőjetek a népre, fegyverezzétek fel a munkásságot! A munkássággal és a Vörös Hadsereggel együtt megmenthetitek az országot és fővárosunkat a pusztulástól.

Budapest népe! Ne higgyetek a Vörös Hadsereg kegyetlenkedéseiről terjesztett gonosz rágalmaknak! Ne meneküljetek! Csatlakozzatok a munkásság harcához! Az általános sztrájk kikiáltása után ne menjetek hivatalokba és iskolákba, ne nyissátok ki az üzleteket, bénítsátok meg a forgalmat! Csak így akadályozhatjátok meg otthonotok és városunk feldúlását!

Halál a német megszállókra!
Vesszenek a nemzetgyilkosok!
Éljen a felszabadító Vörös Hadsereg!
Éljen a független, szabad és demokratikus Magyarország!

Kommunista Párt.

Hadtörténelmi Múzeum. Nyomtatványtár. Szám nélkül.

147
1944. október 15
(1944. február 16)

A HONVÉDSÉG FŐPARANCSNOKA III. SZ. BÍRÓSÁGÁNAK BÜNTETŐ INDÍTVÁNYA A NYILAS KORMÁNYT GYALÁZÓ TÓTH MIHÁLY ALEZREDES ELLEN

M. kir. honvédség főparancsnokának III. bírósága.
H. III. 2072/44.—XII.

Büntetőindítvány

A m. kir. honvédség főparancsnokának, mint illetékes parancsnoknak 1945. évi február hó 15.-én kelt H; III. 2072/44-XII-25. szám alatt kelt vádparancsa alapján

büntetőindítványt

teszek az 1944. évi december hó 1-től, 1944. évi december hó 30-ig előzetes letartóztatásban volt, azóta vizsgálati fogságban levő

Tóth Mihály,

aki 1894. évi augusztus hó 24-én Budapesten született, ugyanottani illetőségű és lakos, ref. vallású, atyja: néhai Tóth András, anyja: Laskai Rebeka, nőtlen, a m. kir. 10. honvéd élelmező raktár állományába tartozó alezredes ellen

az Élt. 59. §-ának 1. pontjába ütköző hűtlenség bűntette miatt, amelyet azáltal követett el, hogy

Budapesten 1944. október hó folyamán — tehát a háború idején — a fegyverletételre vonatkozó proklamáció elhangzása után beosztott tisztjei előtt annak a nézetének adott kifejezést, hogy „Horthy kormányzónak volt igaza, fegyverszünettel megmentettük volna a hazát, nem jó, hogy folytatjuk a háborút, bennünket is azért bántanak, mert a németek itt vannak;

kár elmenni, nincs annak semmi értelme, jobb ha itthon maradunk; helytelenül cselekedett a kormány akkor, amikor belépett ebbe a háborúba, ezt a háborút elvesztettük, céltalan a háború továbbfolytatása; az oroszok úgyis itt vannak már a nyakunkon, hová meneküljünk, Németországba, azokhoz a brigantikhoz, akik kirabolják az országot. A németeknél nem akarok harcolni, legjobban szeretnék nyugdíjba menni", továbbá a Nemzetvezetőről tiszteletlenül nyilatkozott, „strici"-nek nevezte s a neve kimondásakor kiköpött és a legénységet arra lázította, hogy a „csőcselék"-kormányt ne szolgálja, majd a Szálasi-kormányra vonatkoztatva azt a kijelentést tette, hogy „mit akar ez a csűrhe csőcselék, csak egy kormányzóra tettem esküt és annak parancsait várom", mely kijelentéseivel a Nemzetvezető és a törvényes kormányzat ellen izgatva, a szövetséges haderőt becsmérelve és a háború továbbfolytatását ellenezve alárendeltjeit ezen nézetének igyekezett megnyerni, s ily módon a magyar állam és szövetséges fegyveres erejének szándékosan hátrányt, az ellenségnek pedig szándékosan előnyt okozott.

A büntetés kiszabását az Élt. 59. §-ának 1. bekezdésében foglalt büntetési tétel és az Élt. 70. §-a alapján, továbbá a Ktbtk. 23. §-ának 1. és 5. pontja alapján indítványozom.

Indítványozom továbbá:

1. A főtárgyalás elrendelését és arra vádlott elővezetését,
2. Zsélyi Illés alezredes, Szederkényi Engelbert zls., dr. Kőkényi Gyula zls., Peskai Dezső hdp. őrmester, Naszlady Gyuláné polg. alkalmazott (a m. kir. 10. élm. rakt. pság. Csorna) és Porszászy Vilmos fhdgy. (m. kir. 10/1. élelm. fiókraktár Kisunyom) tanúkénti megidézését, végül
3. a vonatkozó iratok felolvasását.

Sopronkőhida, 1945. évi február hó 16-án.

dr. Balogh Antal hdb. főhadnagy s. k.
dr. Kerényi Károly hb. szds. s. k.

P. H.

A főtárgyaláson a tanúvallomások alapján a vád tárgyát képezték még a következők:

Szálasi nemzetvezetőre nem tette le az esküt és nem méltatta az esküt.[270]

Szabotálta a Budapestről való kiszállításokat, hogy minél több készlet maradjon Budapesten.

Kivételes bánásmódban részesítette a zsidó munkaszolgálatosokat.

Félzsidó tisztjeivel szolgálaton kívül baráti viszonyt tartott.

Zsidó házban lakott és bejáró takarítónője zsidó származású volt.

Fenti vádpontok, valamint a büntetőindítványban foglalt vádpontok Zsély Illés alez., Naszlady Gyuláné, Porszász Vilmos és Ondrus Lajos t. hdgy-ok tanú kihallgatási jkv-eikben szerepeltek.

Dr. Kontor Lajos s. k. t. őrm.,
a kihallg. jkv. vezetője

HIL HM eln. 32298. 1945. — Másolat.

270 Tóth Mihály a Szálasi-puccs után a laktanyáját körkörös védelemre rendeztette be. 1944. október 15-én nyilas és német tisztek keresték fel és felszólították, hogy álljon át Szálasihoz. Tóth Mihály ezt visszautasította. Ezután letartóztatták, s a Margit körúti büntető intézetbe szállították. Innen Sopronkőhidára, majd Németországba hurcolták. Hazatérése után a magyar néphadsereg állományában teljesített szolgálatot: 1946-ban vezérőrnaggyá lépett elő, 1950-ben nyugállományba vonult.

148
(1944. október 15)

AZ MTI JELENTÉSE GYŐRFFY GYULA REPÜLŐALEZREDES ELÍTÉLÉSÉRŐL ÉS KIVÉGZÉSÉRŐL. NEVEZETT OKTÓBER 15-ÉN A VKF-NEK A HARC FOLYTATÁSÁRA VONATKOZÓ PARANCSÁT NEM HIRDETTE KI, S A SZOVJET VISZONYOKAT DICSŐÍTETTE

Egy hazaáruló tiszt elítélése

A Magyar Távirati Iroda jelenti:

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága az 1944. november 30-án tartott rögtönítélő tárgyaláson hozott jogerős ítéletével Győrffy Gyula repülőalezredes vádlottat kötél által végrehajtandó halálbüntetésre ítélte, mert a vádlott az 1944. évi október hó 15-én a fegyverszünetre vonatkozó kormányzói kiáltvány nyilvánosságra jutása után a m. kir. honvéd vezérkar főnökének a harc továbbfolytatására vonatkozó parancsát tisztikara és legénysége előtt kihirdetni és annak jelentőségét megmagyarázni elmulasztotta, továbbá ennek a parancsnak géptávírón és futárrepülőgépen a többi repülőterek részére való továbbítását szándékosan késleltette, majd alárendeltjei előtt a végső győzelembe vetett hitet csüggeteg magatartásával és a bolsevista viszonyok alaptalan dicsőítésével gyengítette, végül abból a célból, hogy válságos helyzet esetén szolgálati helyéről gyáván elmenekülhessen, saját számára egy őrmester nevére kiállított zsoldkönyvet készített. Az ítéletet az elítélten a kihirdetés után nyomban végrehajtották.

Ez a sors vár mindazokra, akik akár személyes előnyökért, akár férfiatlan gyengeségükből kifolyólag képesek és hajlandók olyan mulasztást elkövetni és olyan ténykedést előkészíteni, amely alkalmas arra, hogy a magyar katonát abból az eszményi magasságból leráncsa, melyre ősi vitézsége és a mai háború katonájának hősi helytállása emelte.

Hála a magyarok Istenének, elenyészően csekély a száma azoknak, akik megfeledkeznek magyarságukról és a magyar tiszt kötelességéről, de ezeket a keveseket is kigyomlálja a magyar igazságszolgáltatás, hogy nemzeti becsületünk továbbra is tündöklően ragyogjon.[271]

OL MTI Magyarország. 1944. november 25—1945. január 15. 58. l.

271 A magyar nép hálával őrzi meg azok emlékét, akik e súlyos időkben a magyar nép érdekében cselekedtek.

149

1944. október 15—1945. január 2

(1945. január 13)

HORVÁTH ISTVÁNNAK, A KŐBÁNYAI PARTIZÁNOSZTAG EGYIK TAGJÁNAK ÖSSZEFOGLALÓJA A KŐBÁNYAI PARTIZÁNOK TEVÉKENYSÉGÉRŐL

1944. október 15-én kaptam Kiss Károly elvtárstól utasítást[272] arra, hogy szervezzek meg egy 30—40 főből álló fegyveres akciókra felhasználható partizáncsapatot. A következő napon érintkezésbe léptem Horváth János kispesti ifjúmunkás vezetővel, akinek az ajánlatára őt magát és Hullai Lajost, Győrffy Károlyt, valamint Surányi Pált meghívtam kőbányai lakásomra, melyet erre a célra partizántanyává alakítottam át. Fegyverzetünk ekkor csupán egy 9-es Frommer-pisztoly volt — azt is magunk javítottuk meg. Majd katonaruhába öltözve különböző ürügyekkel kézigránátot csaltunk ki a németektől.[273] Így felfegyverkezve, immár 30 kézigránáttal, elég erősnek éreztük magunkat ahhoz, hogy megtámadásunk esetén védekezhessünk. Ezt követően hozzáláttunk az élelmiszerek beszerzéséhez is, amelyeket részben a kispesti városházáról, részben különböző pártolóktól kapott pénzen feketén vásároltunk. A továbbiakban Hetesi Ferenc kispesti lakost kértük meg főhadnagyi egyenruha viselésére, melyet Brezina István Németvölgyi úti lakostól kaptunk. A kommunista párt illegális összekötőjének, Hajdók Bélának az ajánlatára megismerkedtünk Domonkos Ernő tüzérzászlóssal és a vele együtt szökésben levő három tüzérrel: Joó Jánossal, Láng Pállal és Láng Gyulával. Egy este tartott értekezleten, miután bizonyságot szereztünk az ő komoly németellenes tettrekészségükről, kö-

272 Új magyar lexikon 4. kötet, 147. o.

273 A kőbányai partizáncsoport tagjai is azt a taktikát alkalmazták, hogy katonaruhába öltözve biztosítottak maguknak legalitást.

zöltük velük, hogy Sági Gyula régi elvtársunk egy vagon katonai anyagot szeretne átadni nekünk. Ők vállalkoztak erre, s így másnap reggel a „főhadnagy" vezetésével két lófogatú kocsival kimentünk a Ferencvárosi pályaudvarra.[274] Sági Gyula, mint vagonparancsnok értésünkre adta, hogy vagonkísérő társa nem megbízható, ezért hamis szabadságlevéllel elküldtük őt szabadságra. Távollétében a vagont teljesen kirámoltuk és elszállítottuk az Újhegyi úton levő fűszerüzlet raktárhelyiségébe, melyet egy hamis hadseregparancsnoksági szolgálati jeggyel lefoglaltunk. 85 fegyver, 1 tányérakna, 5 láda trikettő, 34 öltöny katonaruha, több láda paxit,[275] lószerszámok, 55 zsák zab, golyószórók, 500 kézigránát, sok rohamsisak és $^1/_2$ hordó petróleum került kezünkre. Így megerősödve, határoztuk el az első akciót, amellyel Domonkos Ernő tüzérzászlóst, mint parancsnokot bíztuk meg. Csoportjában részt vettek: Joó János, Láng Pál, Láng Gyula és Surányi Pál. Surányi Pálnak az volt a megbízatása, hogy a véghezvitt dolgokról nekünk minden két napban jelentést hozzon. Domonkos Ernő a feladat végrehajtása érdekében Dunaharasztin a 22. SS tüzérhadosztály parancsnokának bizalmába férkőzött.[276] Ennek volt köszönhető, hogy a parancsnokság kinevezte Domonkos Ernő tüzérzászlóst a 107/2 légvédelmi tüzérezred tüzének irányítására.[277] E tevékenysége során Domonkos 10 000 lövésből 3000-t a levegőbe lövetett, ötven méterenként felszedte a parancsnoksági nehézkábelt, s a hadseregparancsnoksági hírszerző csoport könnyűkábeleit megsemmisítette. Tekintettel a helyzet veszélyes voltára, a csoport ezután visszavonult. A következő feladatuk Rákoskeresztúron volt, ahol Surányi Pál a nyilasházat felrobbantotta. Három lovat a német istállóból elkötöttek, s mintegy 60 m nehézkábelt felszedtek és hazahoztak.

November 15-én kapta meg csoportparancsnokságunk a párttól a mozgósítási parancsot, aminek értelmében bevonul-

274 Kijátszották a Ferencvárosi pályaudvar főnökségének figyelmét, s a vagont a sertésvágóhíd mögé tolták. Itt már szabadon „vételezhettek" a kocsi rakományából.
275 Paxit, trikettő — robbanóanyagok.
276 Budapest környékén valóban a 22. SS lovashadosztály tartózkodott.
277 A tüzérezred alegységének irányításával bízták meg.

tattunk minden partizánharcra alkalmas ismerősünket. Partizánosztagunk ekkor 40 főre szaporodott. Hogy kifelé egy komoly század képét mutassuk, a hármas katonai tanács elhatározta, hogy szerzünk egy személyautót tisztjeink részére. Budapesten a Garay téren a 102. sz. élelmiszerellátó oszlop személyautóját zsákmányolta el Domonkos Ernő, Bartók Lajos és Joó János. A kocsit Kőbányára, a Szent László téren általunk lefoglalt iskola tornatermébe szállították be.

A munka sikerének fokozására tisztikar alakítását határoztuk el. A határozat értelmében Hetesi Ferencet főhadnaggyá, Szakál Gézát zászlóssá, Horváth Istvánt szolgálatvezető szakaszvezetővé, Drapál Jánost szakaszvezetővé neveztük ki. A legénységi konyhát az előbbi partizántanyán üzemeltettük Bozai János szakács vezetése alatt. Időközben utasítást kaptunk a Pesti Hírlap nyomda őrizetére, melynek végrehajtásában részt vettek: Hullai Lajos, Hullai Jenő, a később bevonult Ambrózy Antal és Sághy Gyula. Egy heti ott-tartózkodás után a rendőrség megrohamozta őket. A nagyobb katasztrófától csak Hullai Lajos lélekjelenléte mentette meg az őrséget, aki kézigránátokkal fedezte a visszavonulást és a vészkijáraton utolsónak hagyta el a helyiséget. E harc során csoportunk tagja, Hullai Jenő hősi halált halt.[278]

Időközben élelmiszerkészleteink — a 40 tagú partizáncsoport fogyasztása következtében — erősen megcsappantak, ezért az élelmiszerbeszerzés ügyében minden kapcsolatunkat sürgősen mozgósítani kellett. Így jutottunk el a Garay térre, ahol egy Kiska-alakulattól zsírt, cukrot és egyéb élelmiszereket kaptunk. Pár nap múlva Hegedüs Béla összekötőm összehozott Non Gyurkával,[279] tőle kaptunk harminc főre 1 heti élelmiszerutalványt. Az erre felvételezett élelmiszert a Nemzetközi

278 A jelentés írója nem ismerte pontosan a nyomdánál lezajlott eseményt. A nyomda őrsége 23 élet feláldozásával alulmaradt a fasiszta túlerővel szemben.

279 Non Györgyöt 1942-ben 8 évi fegyházra ítélték az illegális kommunista mozgalomban való részvétele miatt. 1944. december 11-én megszökött a Margit körúti fegyházból, Kiss Károly elvtárs megbízásából kapcsolatba lépett a Kőbányai, a Turcsányi és a Megyeri partizáncsoportokkal. A párt megbízásából szervezői, összekötői, beszerzői és egyéb feladatokat végzett. Ennek folytán a Vöröskeresztről a Kőbányai partizáncsoportnak élelmiszerkiutalást juttatott. Kapcsolata a Kőbányai partizáncsoporttal akkor szakadt meg, amikor azok a Vörös Hadsereg egységeihez csatlakoztak. Jelenleg a Kossuth Kiadó igazgatóhelyettese.

Vöröskereszt svájci kirendeltségétől lovaskocsin, erős fedezettel el is szállítottuk. Ez idő alatt Hetesi Ferenc Jung Ferenc cipészmesternél járva megtudta, hogy a Baross Szövetség részére készülnek új bakancsok. Partizáncsoportunk lábbelihiányban szenvedett, s így különösen örömünkre szolgált, hogy Jung Ferenc cipészmester Hetesi „főhadnagy" fellépésére hajlandónak mutatkozott szolgálati jegy ellenében, készpénzfizetés mellett, á 97 P-ért azokat nekünk kiszolgáltatni. A Gerő Zsigmond által készített hadseregparancsnoksági szolgálati jeggyel 60 pár bakancsot hoztunk el.

További portyázásaink története:

— Kispesten Takács nevű nyilasvezető zsidó lakásokból paplanokat rabolt és élelmiszerüzleteket fosztogatott. Szakál Géza, Győrffy Károly, Major Béla és Surányi Pál partizánok kimentek a lakására és a helyszínen főbelőtték.

— Szilveszter éjszakára Hetesi Ferenc főhadnagyi ruhába öltöztetett elvtársunk vezetésével egy járőr ment ki a kispesti nyilasház megtámadására. A járőr tagjai a következők voltak: Drapál Ferenc, Darázsi László, Surányi Pál, Szakál Géza, Bartók Lajos és Kerekes Károly. Este 8 óra tájban értek a Fő utcában levő nyilasházhoz. A nyilas őrség megállította őket, és a jelszót kérte. Ebből vita keletkezett, ami után Drapál Ferenc a már 12 főre emelkedett nyilas őrséget géppisztolyának egy sorozatával megsemmisítette. A visszavonulást fedező Darázsi László a lövöldözés hallatára odasereglett nyilasok közül még sokat lelőtt, s Szakál Géza, zászlósi ruhába öltöztetett elvtársunk kézigránáttal még növelte a nyilasok veszteségét. A járőr hiánytalanul hazaérkezett. Ugyanez idő alatt Győrffy Károly, aki nem tudott találkozni az akcióra menő járőrrel, egy nyilast az utcán agyonlőtt. Horváth János és Hullai János pedig a laktanya környékén semmisítettek meg egy nyilas fasisztát.

— Domonkos Ernő tüzérzászlós portyázás közben észrevette, hogy a németek a civil lakásokból elrabolt matracokat és ágyneműket egy vagonba gyűjtik. Miután erről jelentést tett a csoport parancsnokságának, utasítást kapott, hogy szerezzék meg ezeket és hozzák be a partizánok szállására. Laposnyik András, Majoros Sándor, Grenstenger Sándor, Joó János és

Láng Gyula kocsira ülve kimentek a vagonhoz és annak egész tartalmát — 30 db matracot, 27 db piros és fehér pokrócot, 200 db damaszt törülközőt és más nagy mennyiségű textilanyagot — beszállították szálláshelyünkre.[280] Ezen az estén Majoros Sándor az utcán egy németet agyonlőtt és a fegyverét magához vette.

— A január 1-én hajnalban megindult orosz támadásnál az első tüzérségi tűzre és aknazáporra a német gyalogság visszavonult. Éppen arról tanácskoztunk, hogy a visszavonuló német gyalogságot megtámadjuk, amikor őrségünk jelentette, hogy németek erősítéseket kaptak, s ennek következtében az oroszok újra a temető mögé vonultak vissza. Ezért úgy döntöttünk, hogy most nem támadunk.

Napközben a finánc laktanyától déli irányban, az Újhelyi út és Pestszentlőrinc között fekvő területen állásban lévő légvédelmi tüzérek parancsnoka géppuskás erősítést kért tőlünk, amelyet hosszas vita után megadtunk. A géppuskás csoportunkat azzal a feladattal indítottuk útnak, hogy a tüzérfőhadnagyot és helyettesét, a tüzérzászlóst, ha másképpen nem megy, semmisítsék meg, és vegyék birtokukba az egész tüzérségi állást. A tisztek megsemmisítésére nem került sor, mert szemlém folytán meggyőződtem róla, hogy a főhadnagy maga is át akar menni az oroszokhoz.

Közben az orosz támadás éle elérkezett a Maglódi útig. Akkor adtuk ki a parancsot a támadásra. A visszavonuló németeket hátba támadtuk, a finánc laktanya mellett tüzelőállást foglaló német géppuskás rajt kézigránáttal megsemmisítettük, s a pánikszerűen menekülő németeket puska- és golyószórótűzzel árasztottuk el. A támadásunk során egy altábornagyi

280 Horváth István így ír erről visszaemlékezéseiben: „... az emberek a vagonból a törülközőt, szalvétát, függönyt, szőnyeget, ágyneműt kocsira rakva elhozták, s a téglagyári munkások között szétosztották. A vagon oldalára rá volt írva németül: »A magyar nép ajándéka a német kibombázottaknak«. (HIL Pgy. M/68. sz.)

rangot viselő német tiszt is elesett. Az oroszok sokáig nem tudták, hogy mi az ő érdekükben harcolunk. Ágyúkkal lőtték a finánclaktanyát, ahonnan mi tüzeltünk a németekre. A második szakaszunk is az udvarra kényszerült és itt harc közben találkoztunk össze az első orosz katonákkal...

Kiss Károly[281]
pártvezetőségi tag

PI Archívum. Partizángyűjtemény. — Eredeti tisztázat.

281 Az aláírás nélküli iratot Horváth István készítette. Kiss Károly csupán hitelesítette az összefoglalót. Kiss Károly ebben az időben az MKP Politikai Bizottságának tagja, a Központi Vezetőség Káderosztályának vezetője volt.

A SÁRISÁPI BÁNYÁSZOK PARTIZÁNCSOPORTJÁNAK TEVÉKENYSÉGE

A németek bejövetele után a sárisápi bányászszakszervezeti vezetők kiadták a jelszót, hogy mindenre fel kell készülni. Fegyverek szerzéséhez kezdtek. Október 16-án, a Horthy-kiáltvány után a nyilasok vették át a hatalmat, és a letartóztatási parancs elől a szakszervezet választmányi tagjainak — Zgyerka János bajtárssal az élükön — el kellett tűnniük. Ezután alakult meg a partizáncsoport, amely első megbeszélését a falun kívül eső, Gurin bajtárs lakását képező régi vízimalomban tartotta. A megbeszélésen Gurin Lajost választották vezetőnek, aki felvette a kapcsolatot az üldözött Zgyerkával és társaival. Ezután a csoport megkezdte működését.

Először katonák szöktetésénél segédkeztek. A faluban 400 katona állomásozott, akiket Németországba akartak irányítani. Ezek közül csak 160-an mentek el, a többit ellátták civilruhával, élelemmel, és elbújtatták őket. Így jutottak fegyverhez. A nyilasok nagy bizonytalanságban érezték magukat a faluban, és egymás után tartóztatták le a bajtársakat. A letartóztatottak hősiesen viselkedtek, és semmit sem vallottak.

Közben az átvonuló németek ellen egymás után követték el az akciókat. A Vörös Hadsereg előnyomulása során a falut elfoglalta, majd a Budapest visszafoglalásáért indított német ellentámadás során a németek visszafoglalták. Ekkor kezdődött csak meg a csoport igazi munkája. Az orosz tüzérségnek állandóan jelezték a német állásokat. A bányán keresztül állandó kapcsolatot tartottak fenn a Vörös Hadsereggel. A német

szállásokat aláaknázták és felrobbantották, úgyhogy az állandó támadások miatt a németek március 22-én kénytelenek voltak kiüríteni a falut. Ez a bányász partizáncsoport fegyverrel és aknával több száz németet pusztított el, megmentette a bányafelszerelést az elhurcolás elől. Megérdemlik, hogy nevüket a legjobb magyar hazafiak közt említsük.[282]

Magyar szabadságharcosok a fasizmus ellen. 29—30. old. Közli: Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához V. Szikra, Budapest, 1955. 231. oldal.

282 A sárisápi partizáncsoportban harcoltak többek között: Zengő János, Zgyerka Fábián, Zgyerka Sándor, Zgyerka Pál, Zgyerka Gyula, Varga Jakab, Lovasi Mihály, Hajnik Sándor, Gurin Gáspár, Nánási János, Knyázovics András, Motesicki András, Gurin Sándor, Kovács Károly, Motesicki József, Skrek Pál, Kiss Sándor, Molnár János, Motesicki Anna.

A 13. SZOVJET HADOSZTÁLY TÁBORI KÓRHÁZÁNAK IGAZOLÁSA DR. GYENGE ISTVÁN RÉSZÉRE, AKI A KÓRHÁZ ORVOSAKÉNT MŰKÖDÖTT

Igazolvány

Kiadva dr. Gyenge István gyulai orvosnak, aki *önként átállott hozzánk,* és felajánlotta szolgálatait a szovjet hadsereg kórházának — mint orvos. Kórházunkban való működése alatt dr. Gyenge a leglelkiismeretesebben dolgozott, ügyeletes orvosi szolgálatot teljesített és állandóan végezte a betegek ellátását. A kórház parancsnoksága kéri valamennyi katonai parancsnokságot, akikhez dr. Gyenge fordul, hogy részére minden támogatást adjanak meg.

Kiadta a 13. hadosztály táb. kórházának parancsnoka: Umanszky.

HIL HM eln. 26876. 1945. — Orosz nyelvű eredeti.

152

1944. október 18—1945. január 8.
(1945. február 22)

KÁLMÁNFI FERENC SZÁZADPARANCSNOK BESZÁMOLÓJA A XIII/3 KISEGŐ KARHATALMI (KISKA) SZÁZAD ELLENÁLLÁSI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

A XIII/3. honvéd kisegítő karhatalmi század története

1944. október 18-án Gidófalvi Lajos fhdgy. megalakította a Vilmos fhg. laktanyában a XIII. ker. Kiska zlj-at. A zl. 4 szdból állott.[283] A 3. szd. parancsnoka Kálmánfi Ferenc tart. zls. lett. A szd. embereit az ellenállási mozgalomban résztvettek közül és a katonaszökevényekből toborozta.[284] 1944. november 2-án Kálmánfi zls. 5 katonaszökevényt ragadott ki a honvéd járőr kezeiből erőszakkal.

Miután a XIII/1. Kiska zlj-at a honvédség megbízhatatlanság címén nem fegyverezte fel,[285] kénytelenek voltunk esti és éjszakai járőrzések ürügye alatt honvéd, nyilas és polgári egyéneket, járőröket lefegyverezni, melyek során többször tűzharcba bocsátkoztunk a lefegyverzendőkkel. Bíró Bálint (Bondi Vilmos) révén az ellenállási mozgalomtól is kaptunk

283 A zászlóalj soraiban harcoltak többek között: Török Lóránd, Kiss József, Szádeczki Béla, Farkas András, Szepesvári Béla, dr. Berényi Béla, Béres István.

Gidófalviék kapcsolatban voltak az Athenaeum Nyomda kommunista nyomdászaival és a Földes László vezette újpesti partizáncsoporttal is. Az utóbbiakkal Andrásfi Gyulán és Illés Sándoron keresztül az összeköttetést Török Lóránd biztosította.

284 A Kiska-alakulat tagjai a katonaságtól megszökött ismerőseiket, baloldali és faji üldözötteket a Kiska-alakulatba való szolgálatra hívták. Ezek itt menedéket és jó igazoló papírokat kaptak. A kommunista párt és az ellenállási mozgalom is küldött harcosokat a Kiska-alakulatba, hogy annak legalitását kihasználva, szabadabban tevékenykedhessenek. Védelmükbe vettek hadifogoly szovjet katonákat is.

285 Ez az állítás túlzás. A nyilasok akkor nem rendelkeztek a zászlóalj felszereléséhez szükséges fegyverzettel.

fegyvereket és lőszert.[286] 1944. december 6-án Kálmánfi zls. megbízásából Fábián Rudolf vezetése alatt Bihari József és a két Karsay testvér fegyverszerzés céljából megtámadta a Komáromi úti nyilas fegyvertár őrségét. A kapott információk helytelennek bizonyultak a raktárőrség erejét illetőleg, mert az őrség igen erős volt. A vállalkozó csoport tagjai velük tűzharcba kerültek, és 7 nyilas őrt és egy rendőrt lelőttek. December 8-án az éjjeli órákban Kálmánfi zls. és Dr. Buday hdp. őrm. a Lehel úton vonuló német kocsioszlopot kézigránáttal megtámadták és veszteséget okoztak nekik emberekben és állatokban. December 10-én felsőbb parancsra a soroksári védőállások legénységét kellett támogatni. Ezt az alkalmat akartuk megragadni, hogy Kálmánfi zls., Bíró Bálint tíz. (Bondi Vilmos,) Horváth Emil és Kemény Tibor (válogatott futballista) átszökjenek az oroszokhoz. A gépkocsit a németek az állások előtt kilőtték.[287] Bíró tizedes azonnal megszökött, mert őt a Gestapo régebbi ügyei miatt kereste. A súlyosan sebesült Kemény Tibor támogatása közben Kálmánfi zls-t és Horváth Emilt a németek elfogták. Mindhármukat a Gestapo átadta a I. hdt. parságnak, ahol vallatóra fogták őket. A parancsnokságon Kálmánfi zls. megfigyelte a falon függő eligazítást és jelszótáblázatot. Kihallgatás után mindhármukat az ajtó elé

286 „A Bodor utcai partizántelepet, ahol több tiszti ellenállási ember bujkált, a nyilasok felfedezték. Az ott levő embereknek el kellett szökniük. Az elásott, elrejtett fegyvereket, ekrazitot, lőszert otthagyták. Én Csirizes János utasítására többedmagammal kiástam rejtekhelyükről. Az ekrazitot és a robbantószert átadtam a Csirizes János által megbízott embernek, aki ezzel az ekrazittal robbantotta fel az egyetemistákat kivivő vonat mozdonyát. A többi lőszert a Kiska-században levő illegális csoportnak a felfegyverzésére adtam." — írja Bondi Vilmos. (HIL eln. 64073. sz. 1945.)

287 A Kiska-alakulat lebukásától félve Gidófalvi zászlóaljparancsnok azzal a tervvel foglalkozott, hogy az arcvonalon keresztül átmennek a Vörös Hadsereghez. Erre, mint az itt leírtak bizonyítják, kísérletet is tettek.

Hasonló gondolatokkal foglalkoztak az újpesti és a rákospalotai csoportnál. A Vörös Hadsereg oldaláról azonban olyan üzenetet kaptak, hogy — mint Sass Ernő visszaemlékezik — „nekik nincs szükségük katonákra, a front mögött tevékenykedjünk, úgy tudunk nekik is többet segíteni".

Az újpesti csoport az átmenetel tervét aztán el is vetette.

A XIII/1. Kiska-zászlóalj parancsnoka, Gidófalvi, az alakulat lebukása után mégis megkísérelte, hogy a Kerepesi úton haladva eljusson a Vörös Hadsereghez. Itt azonban „nagyobb volt az ellenőrzés és tudomásom szerint a magyar és német őrség lelőtte" — írja visszaemlékezésében Bondi Vilmos.

Valószínűbbnek látszik azonban Gidófalviék sorsának alakulására az az állítás, hogy Gidófalvi Lajos, Kiss József, Szőnyi Szűcs András, Beller József és menyasszonya az Erzsébet-híd lábánál a fasisztákkal vívott tűzharcban esett el.

küldték. Az ajtó előtt a sebesült Kemény Tibort a kijárat felé vonszolták, ahol a kapuőr a falról leolvasott eligazítás alkalmazása után útjukra engedte őket. Horváth Emil és Kemény Tibor bujdosásba kezdtek, Kálmánfy zls-t pedig Ember József őrnagy mentette ki a további következmények alól.

December 16—23-ig a XIII/3. Kiska-szd. a Ferdinánd-hídhoz adott állandó, 25 tagú őrséget. A hídnál egyidejűleg német őrség is volt, mert a pályaudvar területén és a pályán német ütegállások, valamint rejtett gépkocsioszlopok is voltak. A magyar őrség, melynek parancsnoka Körscher Leander őrm. volt, sorozatosan összetűzött a német őrséggel és nyilas járőrökkel. Ezen összetűzések során 100-nál több fegyvert és számos felszerelést szereztek, a rejtett gépkocsik közül többet megrongáltak, harcra és szállításra alkalmatlanná tettek. E harccselemények során 6 hősi halottat vesztett a Ferdinánd-hídi magyar őrség. E ténykedések alatt különösen kitűntek Körschner Leander őrség pk., Sallay István tiz., Lechreich Ottó, Lechreich Ferenc, ifj. Kálmánfi Pál, Kónya Lajos, id. Kálmánfi Pál, Votruba László, Unger Károly, Balbó (álnév), Hirsch László, Golenszky Emil, Kukorica József (álnév), Nagy Sándor stb. Kiska-honvédek.

A hídőrség kötelessége közé tartozott a pályaudvar környékén állandó éjszakai járőrszolgálat ellátása is, melynek során több alkalommal fegyvert zsákmányolt az utcán cirkáló nyilas banditáktól. Többször tűzharcba keveredtek velük. Különösen kitüntek Votruba László, Kónya Lajos és Balbó Kiska-honvédek.

December 18-án a Munkácsy Mihály utca 5—7 alatti Nemzetközi Vöröskereszt oltalma alatt álló gyermekotthonban agyonlőttek a nyilasok 3 kisgyermeket és 4 öreg nőt és sokakat elhurcoltak. A hírt Szőnyi-Szűcs zls. zlj. segédtiszt hozta. Gidófalvy Lajos fhdgy. zlj. pk. parancsára Kálmánfi Ferenc zls. erős őrséggel megszállta a Munkácsy Mihály u. 5—7. és 19. szám, Benczur utca 35. és Vilma királynő út 27. sz. alatti, a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt álló épületeket. A nyilas banditák kétszer akarták felrobbantani az őrséget, akik többször tűzharcba keveredtek velük. A nyilasok vesztesége a harcok során 5 halott és számos sebesült.[288] Dr. Buday Gá-

bor hdp. őrm. és Bíró Bálint tiz. a Jókai téren az őket megtámadó két nyilast agyonlőttek. E harcok során kitűntek dr. Buday Gábor hdp. őrm. (Vilma királyné út 25. őrs. pk.) Zay György (Benczur utca 35., őrs. pk.) Bíró Bálint tiz. (Munkácsy Mihály u. 5—7. és 19. őrs. pk.) Szalay József és Laczkó B. László Kiska-honvédek.

1945. január 8-án a nyilas légiósok és a tábori csendőrök körülzárták a Vilmos fhg. laktanyát, az ott talált legénységet lefegyverezték és elhurcolták az Andrássy úti nyilas központba.[289] A Kiskások közül az úton sokan megszöktek, de többiek

288 A gyermekek megmentését részletesen leírja Bondi Vilmos (álneve Bíró Bálint) a HIL Pgy. M/65. sz. alatt őrzött visszaemlékezésében:

„A Benczúr utcai Vöröskereszt-ház két épületből állt. Egyikben voltak a felnőttek, másikban a gyermekek. A csoportot is kettéosztottuk. A Benczur utcai svéd házban maradtam én a nagyobb létszámmal, és az egyik mellékutcában levő svéd gyermekmenhelyre pedig Winkler et.-at küldtem egy csoporttal. Winklerék rögtön visszajöttek, hogy a gyermekmenhelyt borzalmas állapotban találták. Ez a hatalmas erejű meglett ember majdnem sírva mondta el, hogy a svéd menhely épületét a mi odaérkezésünk előtt egypár órával nyilas brigantik rohanták meg, és elhurcolták a gyerekek nagy részét, azokat a kisgyerekeket vagy idős öregasszonyokat pedig, akik a legkisebb ellenállást fejtették ki, ott a helyszínen kivégezték. Én magam is elmentem Winklerrel, s a ház két keresztény személyzete elmondta, hogy négy nyilas briganti őket is elhurcolta a gyerekekkel együtt, de amikor igazolták, hogy ők keresztények, visszaengedték őket. A gyerekeket a Vadász utca környéki nyilasházba vitték be.

Winkler vállalkozott, hogy a gyerekeket visszahozza. Mi a holttesteket lehordtuk a pincébe, később pedig eltemettük őket. Winkler elindult a csoportjával. Vele ment egy svéd menhelyi vezető is. Körülbelül 9 óra felé meghozta Winkler a gyerekeket. A nyilasok nem merték megtagadni a gyerekek kiadását, és így a fegyvereiket nem kellett használni. A gyerekeket nagy örömmel helyeztük el a kitakarított menhelybe. Winklernek is és nekem is az volt a véleményem, hogy a nyilasok meg fogják kísérelni újra az elhurcolásukat, ezért a nagyobb őrséget oda helyeztük át, én magam is átmentem . . .

289 Emlékeztetni szeretnénk arra, hogy a XIV/2. Kiska-alakulatot előző nap fogták el a fasiszták. A két esemény egészen bizonyosan összefügg egymással.

A Vilmos-laktanyai letartóztatás során csupán Kapocsy és Kálmánfy századokat fogták el a fasiszták. Gidófalvi parancsnok és a másik 2 század nem tartózkodott a laktanyában.

A Vilmos-laktanyai ellenállási csoportból már korábban is történtek lebukások. Tudomásunk van arról, hogy a németek a Wesselényi utcai Dobó polgári iskolában végrehajtott tömegmészárlás során a Vilmos-laktanyába tartozó ellenálló honvédeket is kivégezték.

„A Radó-féle csoport polgári ellenállási csoport volt. A Visegrádi utca 36. sz. házban volt az alakulat központja és kapcsolatban volt a Vilmos-laktanyában levő XIII/1. sz. Kiska-alakulattal. Hamis igazolványokkal látták el az üldözötteket és katonaszökevényeket. Több helyről kaptak valódi, de ki nem állított katonai kilépési engedélyeket, amelyeket azután osztogattak. Központukból hurcolták el a csoport majdnem valamennyi tagját 1944. december 29-én reggel a Wesselényi utcai SS-laktanyába és kihallgatásuk után valamennyit kivégezték.

A fent említett SS-laktanya a Wesselényi utca 52. sz. alatti zsidógimná-

sorsa ismeretlen. A Ferdinánd-hídi őrség a nyilasoknak azon parancsát, hogy vonuljanak be a laktanyába, megtagadta, az őket lefegyverezni akaró nyilas járőrt szétszórta. XIII/3. Kiska szd. megmaradt emberei két részre oszlottak. A sebesült Kálmánfi zls. helyett az egyik csoportot Szőnyi-Szűcs András zls., míg a másikat Zay György vette át. Szőnyi-Szűcs csoportja 2 részből állt, az egyik Újpesten működött Béres vezetésével, a másik Angyalföldön Bíró Bálint vezetésével. Bíró csoportja a Tar utcában 2 nyilast, a Rákospataknál ugyancsak 2 nyilast agyonlőtt.[290] Az újpesti csoport lerohanta a Vízmű telepőrségét és megakadályozta annak felrobbantását. (Lásd. Szabadság 1945. január 24. számában.) A Zay-csoport a Bulyovszky utcában egy villát szállt meg, és mint a XIII. Görgey Artúr gy. e. II. zlj-ának törzse szerepelt. Az éjszakák folyamán ugyancsak Kiska-járőrök szerelték le az eléjük került nyilas és német banditákat az orosz hadsereg beérkeztéig. Az Aréna úton vágták át magukat a Vörös Hadsereghez. Az OTI telepen levő őrség Ráday-Róth Imre őrm. psága alatt több nyilas gyilkosságot megakadályozott, és az ott levő német ütegállást állandóan nyugtalanította. Rejtekhelyükről lőtték a kezelőlegénységet.

A zlj. hősi halottainak száma 5 tiszt és 31 honvéd.
Budapest, 1945. február 22.

Kálmánfi Ferenc zls. s. k.
XIII/3. szd. pk.

HIL HM eln. 26876. 1945. — Orosz nyelvű eredeti.

zium épületében volt, amely ellen a Táncsics-partizáncsoport 1944 szeptemberében kézigránát támadást intézett.

A december 29-én kivégzettek száma 70—80 között mozgott." (HIL Pgy. M/215. Tiszai Andor visszaemlékezése.)

A Radó-csoport életben maradt tagjai között az irat megemlíti Bodnár István, Bodonyi Pál és Baranyi Tibor nevét.

290 Az eset leírása megtalálható HIL Pgy. M/65. sz. alatt.

153

1944. október 20—1945. január 26.
(1949. szeptember 19.)

A BUDAPESTI NÉPBÍRÓSÁG TÉNYMEGÁLLAPÍTÁSAI A „VÖRÖS BRIGÁD" TAGJAINAK MEGKÍNZÁSÁRÓL ÉS MÁRTÍRHALÁLÁRÓL. RÉSZLETEK AZ ELFOGOTT FASISZTA GYILKOSOK BÍRÓSÁGI ÍTÉLETÉBŐL

... A népbíróság a vádlottak nyilatkozata, a tárgyaláson kihallgatott tanúk vallomásai és a tárgyalás egyéb adatai, az ismertetett iratok alapján bizonyítottnak vette és ítélkezése alapjául elfogadta a következő tényállást:

... *Lantos János I. r. vádlott* ... 1944 végén a Nemzeti Számonkérő Szék[291] csendőrkülönítményéhez került mint nyomozó, amelyet Orendi Norbert alapított. A csendőrcsoport parancsnoka Csergő százados volt, helyettese pedig Nagy Zsombor. A nyomozást részben Balassa Bálint IV. r. vádlott irányította. Az alája tartozó nyomozócsoporthoz volt I. r. vádlott is beosztva. I. r. vádlott vezette a kihallgatásokat, amelyek akkor már természetszerűen a nyilas uralom gyengítéséért és megdöntéséért küzdő baloldali földalatti mozgalmak tagjai ellen irányultak. (l. Balassa, Kerekes nyomozati vallomását.) I. r. vádlott a várbeli vallatásainál az 1941-es erdélyi módszereit alkalmazta.[292] 1945 január elején, 6-án, vagy 7-én,[293] a német Gestapo és SS alakulatok, nyilas katonák és csendőrök segítségével rajtaütöttek a Garai-téren állomásozó 14/2. Kisegítő Karhatalmi alakulaton, mivel tudomásukra jutott, hogy a Kiska-alakulatban az ellenállási mozgalom tagjai, szökött

291 Nemzeti Számonkérő Szék vagy Nemzeti Számonkérő Különítmény, a fasiszta állambiztonsági szervek által létrehozott, zömében csendőrökből álló különleges nyomozócsoport volt. Tagjai főleg a kommunisták és a haladó gondolkodású emberek ellen folytattak irtóhadjáratot.

292 Lantos János csendőrnyomozó részt vett az 1941-es erdélyi kommunistaellenes nyomozásban is.

293 A helyes dátum 1945. január 7.

munkaszolgálatosok, s egyéb baloldali üldözöttek és az úgynevezett Vörös Brigád[294] tagjai, névszerint elsősorban Braun Éva,[295] Rónai Ferenc,[296] Nyeste Kálmán, Fuhrmann Vilmos, Dálnoki Ferenc, Varga Ernő, Bauch Sándor, Füredi László,[297] Füredi Lászlóné és Absolon Sarolta nyertek menedéket és igazoló papírokat. A Kiska-alakulat valamennyi elfogott tagját a németek a Várba szállították fel, és ott az elfogottak nagy részét saját maguk őrizték, és vezették ellenük a nyomozást. A kihallgatásokhoz igénybe vették a NSZK-hoz beosztott

294 1944. X. 20-án Füredi László, Rónai Ferenc, Dálnoki Nagy Ferenc, Kovács Mihály, Kós Árpád, Nyeste Kálmán, Varga Ernő, Kós J. Géza és még néhány kommunista és szociáldemokrata fiatal a fasiszták elleni harc céljából megalakították a Vörös Brigád nevű partizáncsoportot.

A feladatok végrehajtásának megkönnyítése céljából szükségük volt egy legális szervre, ezért Varga Károly segítségével beléptek a XIV/2. Kiska-alakulatba, s annak különböző alegységében antifasiszta ellenállási tevékenységet fejtettek ki.

A fasiszták elleni harccselekményekről a XIV/2. Kiska-század tevékenységéről közölt dokumentum, s annak jegyzetanyaga már nyújtott adatokat. Nem egészen tisztázottak azonban letartóztatásuk körülményei. Hárai Ferenc viszaemlékezésében így ír erről: „Éjszakánként cirkáltak az utcákon, aminek eredményeként német katonák holttestei maradtak az utcákon, A brigádtagok a front közeledtével egyre merészebbek lettek, A Damjanich utcában fészkelt egy német parancsnokság. Ide futott be a feljelentés, nem tudni kitől, hogy a Fasorban egy lebombázott ház óvóhelyén kommunistagyanús elemek tanyáznak. A környéken egyre több német katona holttestét találták meg, akik gyanús és titokzatos körülmények között estek el." (HIL Pgy. M/51. sz.)

Van olyan feltevés is, hogy egy Müller Péter nevű egyén árulta el őket. Füredi László ugyanis elfogása után a Várba menet ezt mondta Müller Péterről: „Ez a disznó, ha tudtam volna, mikor benyitott az óvóhelyre, kikészítettem volna, mert a szeméből nem sok jót néztem ki." (Lásd uo.)

Egy 1945. március havából származó feljegyzés szerint Nyeste és Füredi a letartóztatásuk előtti napok valamelyikén meglátogatták egyik ismerősüket, aki így emlékszik vissza: „Meglehetősen izgatottak voltak, minden neszre fegyverükhöz kaptak. Elmondták, hogy valamilyen német főhadnagy működésüket ellenőrizte, s gyanúsan viselkedett. Azt is elmondták, hogy fegyveres összetűzésük volt a nyilasokkal." (HIL Pgy. M/51. sz.)

A tény az, hogy 1945. I. 6-án a németek közrefogták a csoport szállását, s a jelenlevőket — a brigád csaknem valamennyi vezetőjét — letartóztatták. Először a német parancsnoksággra, a Damjanich utcába vitték őket, majd átadták a foglyokat a Nemzeti Számonkérő Széknek. Így kerültek a Várba.

A letartóztatottaktól a szálak a Garay téri Kiska-alakulat felé vezettek. A nyomozók arra kényszerítették a megkínzott és megnémított Füredit, hogy a Garay térre vezesse őket. Füredi és két kísérője azonban egy aknalövedéktől életét vesztette. 1945. I. 7-én fogták le a Garay téri Kiska-alakulatot. Ennek körülményeit a XIV/2. Kiska-századról közölt okmány ismerteti.

A Vörös Brigád tagjai hősök módjára viselkedtek. Hóhéraiktól tudjuk, hogy az embertelen kínzások ellenére sem sikerült szólásra bírni őket. Bizonyítékul ellenük csupán a náluk megtalált igazolványok, fegyverek és karszalagok szolgáltak s az a tény, hogy letartóztatásuk után a lakásuk környékén — ahol korábban rendszeresen történtek diverziók, semmisültek meg német katonák — ilyen cselekmények többé nem fordultak elő.

295 Braun Éva 1917. október 17-én született. A kitűnően tanuló, több nyelvet beszélő fiatal lány az érettségi után a Chinoin-gyárban vállalt munkát. 1938-tól részt vett az Országos Ifjúsági Bizottság munkájában. A háború

csendőrnyomozó csoportot, és az ennek során foganatosított kihallgatásokat megállapíthatóan I. r. vádlott végezte. A kihallgatások során a csendőrnyomozók az erdélyi módszer szerint gumibotot, sőt villanyozógépet használtak. Ifj. Benedek András tanúvallomásából megállapítható, hogy a tanút I. r vádlott több nyomozó társa után saját maga személyesen is megtalpalta gumibottal, és utána személyesen végezte a villanyozást is, amely abból állt, hogy egy lábbal hajtott villanyozógép polusával az áldozat száját, nyelvét összeégették, kozben gúnyosan kérdezték: „mit uzen Sztálin!"[298] Hasonló módon

évei alatt több alkalommal letartóztattak. Tagja lett az illegális kommunista pártnak. 1945. január 1-en a nyilasok — illegális munkára menet — az Ilkovicsbufeben letartóztatták Megtalálták nála a Voros Brigad egyik igazolvanyát. A fasiszták borzalmasan megkinoztak, de nem tudtak szólásra birni a hőslelkű leányt 1945 januar 26-án a Vár telikertjének teraszán kivégeztek

296 Rónai Ferenc 1924-ben Miskolcon szuletett. Édesapja regi munkasmozgalmi ember volt, fiát is a forradalmi hagyományok szellemeben nevelte A muvészi kepessegekkel rendelkezo, kitűnően tanuló ifju tagja volt az Országos Ifjusági Bizottságnak es a Munkás Testedző Egyesuletnek. Erettsegi után a Népszavánál ujsagiróskodott, azutan utepitesnel dolgozott, majd a veszprémi színházhoz szinesznek szerzodott, 1944. III. 19-e utan a nemetek elfogták és néhány hónapig bortonben tartottak. Veszpremből később Budapestre koltózott, s az illegális kommunista párt segitsegével a XIV/2 Kiskaalakulat tagja lett. Barátaival egyutt megalakitotta a Vóros Brigádot, amelynek a párt felé osszekotoje volt. 1945. I. 6-án letartoztatták, s hosszu kinzások után január 26-án a nemetek tarsaival egyutt kivégeztek

297 Furedi László (1921—1945) Temesváron született. Tíz éves volt, amikor edesanyjaval vegleg Magyarországra koltoztek Gimnáziumi tanulmanyait Budapesten folytatta Mint gyermekszínész korán feltűnt tehetsegevel Iskolái végeztével egy szintársulat kotelekeben kulonboző vidéki városokban, Csongrádon, Léván, Obecsen stb játszott Antifasiszta nezeteit nyiltan hangoztatta, s ezért tobb alkalommal letartóztatták, és bíróság ele allitottak Katonai szolgálata alatt lázitás vadjaval a Margit koruti birosagra vittek Egy ismeros hadbiró ezredes segitsegevel szabadlábra kerult Kesobb a rendőrseg Eszterházpusztara internálta Innen megszokott és bekapcsolodott a Vilmos-laktanyában szervezett Kiska-alakulat titkos reszlege, a Voros Brigad munkájába 1945 januar 6-an a nemetek elfogták Ellenorizhetetlen hirek szerint 1945. januar 6-an vagy 7-en aknaszlankoktol eletet vesztette

298 Benedek András igy vallott erről: „A kihallgatas kezdetekor Lantos Janos lehuzatta velem csizmamat, osszekotozte labamat, és a talpamat gumibottal utlegelte Látta, hogy meglehetősen nagy darab ember vagyok, gunyosan viccelődve odaszólt a tobbi csendőrnyomozónak, hogy „nézzetek, milyen nagy lába van ennek a hentesnek". Ezután odajottek a tobbi csendőrnyomozók, és ők is teljes erejukkel felváltva kezdték talpamat utlegelni gumibottal Mikor már lábam illetve talpam, mint a tupárna olyan dagadt volt, akkor a tenyeremet verték borzasztoan gumibottal Ez a gumibotozas kb felóra hosszat tartott Ez utan a kinzas utan Lantos Janos elovett egy kis villanyozókészuléket, es az egyik pólust rákototte a bal labamra, a másikat pedig a kezeben tartotta, es mikozben lábával a dinamószerű szerkezetet mozgásba hozta, a pólussal hol a szamat egette, hol a nyelvemet hol a homlokomra tette, de legtobbszor nemi szervemet kínozta meg A villanyozás kovetkeztében teljesen osszetortem, a szam, a nyelvem ossze volt egve A villanyozas befejeztével ugralni, szteppelni kellett kekre-zoldre vert talpamon Amikor a villanyozástol artikulátlan hangot adtam, Lantos Janos ezt nevezte moszkvai rádiónak, es gunyosan figyelmeztetett, hogy most beszel Sztálin" (HIL Pgy M/51 sz)

számos áldozatukat megkínozták, közöttük Zsabka Kálmánt, a 14/2. Kiska-alakulat parancsnokát is. A Vörös Brigád elfogott tagjait, nevezetesen Rónai Ferencet, Nyeste Kálmánt, Fuhrmann Vilmost, Absolon Saroltát, Braun Évát stb.-t félholtra verték és olyan embertelenül gyötörték, hogy szinte felismerhetetlenül összeverve, véresen kerültek vissza számos kihallgatás után a jégverempincébe társaik közé, ahol a foglyokat őrizték.[299]

Nevezettek közül Rónai Ferencet, Dálnoki Nagy Ferencet, Braun Évát, Nyeste Kálmánt és Fuhrmann Vilmost az ostrom utolsó napjaiban azzal az ürüggyel, hogy a Várból a Belügyminisztérium pincéjébe, illetőleg visszaszállítják, a többi fogoly közül elvitték, és határozottan meg nem állapíthatóan az őket kísérő SS katonák vagy magyar csendőrök a Vár téli kertjének teraszán kivégezték.[300] A télikert oldalán levő szakadék alján végzett ásatás után az exhumálók hét holttestet találtak.[301] A népbíróság dr. Kelemen Endre hites törvényszéki orvosszakértő és dr. Anda Tibor orvos professzor véleménye alapján megállapítja, hogy a megtaláltak között volt Rónai Ferenc, Fuhrmann Vilmos, Dálnoki Nagy Ferenc és Braun Éva holtteste. A kivégzések után négy évvel megtalált holttesteken[302] is megállapíthatók voltak a legembertelenebb kínzások nyomai, így nevezetesen Rónai Ferenc alsó állkapcsát még életében eltörték, úgyhogy sem beszélni, sem enni nem tudott vele.[303] A megtalált áldozatok csontjait számos helyen még életükben eltörték, mivel a csonthártya alatt vérzés nyomai

299 Idézünk a fasiszta Baky Ferenc rendőrségi vallomásából: „Éppen Fuhrmann Vilmost hallgatták ki, aki egyébként meg volt sebesülve az egyik lábára, és sántítva is alig tudott menni. Miután a szerencsétlen fiatalembert agyonvillanyozták és pofozták, Kerekes adott neki hírhedt gumibotjával és már a földön, szinte eszméletlen volt Fuhrmann Vilmos, még mindig ütötte és hatalmasakat rúgott bele...

300 Kivégezték még Füredi Lászlónét, Varga Ernőt, Bauch Sándort, Varga Károlyt, Absolon Saroltát és másokat.

301 A nyilas Nidosi kivégzése előtt tett vallomása során elmondotta, hogy valamennyi partizánt a kitörés előtt személytelenítették „és általában az esti szürkület időpontjában a Vár télikert részén végezték ki". A kivégzés pontos időpontjáról nem tudott felvilágosítást adni.

302 A holttestek utáni kutatás 1949. február 24-én kezdődött meg.

303 Veres Józsefné, Rónai Ferenc fogolytársa így ír erről: „a szörnyű verések következtében a szemei úgy bedagadtak, hogy jóformán semmit sem látott. Több helyen a bordája és az állkapcsa is eltört, úgy hogy beszélgetésre nem volt képes". (HIL Pgy. M 51.sz.) A törvényszéki orvosi vizsgálat a halál előtti agyrázkódást, koponyatörést és többszörös csonttörést állapított meg.

még négy év után is találhatók voltak. A csontokon lövés okozta sérülések is fellelhetők voltak.

Szirándi Sziránkó Géza II. r. vádlott, nemsokára Magyarországnak a németek által történt megszállta után, 1944 tavaszán az Astóriában levő Gestapo főhadiszálláson tűnik fel, mint tolmács. Innen a svábhegyi Gestapo Melinda-szállóban levő csoportjához osztották be, ahol ugyancsak tolmács és fordítói szerepet tölt be a főtárgyalás adataiból megállapíthatóan. Vádlott mindvégig a Gestapo szolgálatában maradt, és 1944 decemberében a Vörös Hadsereg által bekerített Budapesten rekedt, és 1944 végén és 1945. elején a várbeli Gestapo részlegénél jutott neki nevezetesebb szolgálat. A Várnak az úgynevezett jégverempincéjében őrizték a politikai foglyokat, baloldali elemeket, közöttük 1945. január 6. után a Kiska és a Vörös Brigád elfogott tagjait is. II. r. vádlott volt az, aki a foglyokat kihallgatásra felkísérő SS katona utasításait tolmácsolta, az áldozatokat a kihallgatásra felkísérte, és onnan véresen, agyongyötörve visszakísérte. II. r. vádlott kísérte fel többek között Zsabka Kálmánt, akit a kihallgatási szoba előtt a folyosón fal felé fordított, és a fejét ütlegelte, sőt Zsabka megkínzásánál benn a szobában is jelen volt. A később kivégzett személyek közül megállapíthatóan Rónai Ferencet is II. r. vádlott kísérte fel többszöri kihallgatására, és rendkívül súlyosan megkínozva hozta vissza. II. r. vádlott civilben járt. de Zsabka Kálmán vallomásából megállapíthatóan pisztoly volt nála. Zalán Zoltánt is kb. 5—6 alkalommal kísérte fel. Ugyancsak Zalán Zoltán vallomásából megállapíthatóan egyik letartóztatott társát, Bauch Sándort II. r. vádlott személyesen megkínozta. De ezenkívül Zsabka Kálmán, Mátyás János vallomásából még az is megállapítható, hogy több bántalmazott Szirándi Géza II. r. vádlottat mint egyik megkínzójukat jelölte meg. Ő volt az, aki Füredinének férje utáni érdeklődésére mondta, hogy férje már csak volt. (Veress Józsefné vallomása) II. r. vádlott irányításával történt az őrizetesek megmotozása is, és ő adott utasítást az SS katonáknak arra, hogy az őrizetesektől értéktárgyaikat és egyéb holmijukat elvegyék. (Zalán Zoltán-

né vallomása).[304] Tényként állapította meg továbbá a népbíróság, hogy az őrizetesek között volt egy nagy termetű és igen nagy testi erejű román fogoly is, aki a kínzások következtében valószínűleg megőrült, úgyhogy a németek nem tudták megfékezni. Zalán Zoltán, Zsabka Kálmán tanúvallomásából megállapítható, hogy II. r. vádlott az SS katonáknak azt mondta, hogy miért komédiáznak vele, lőjék agyon a románt. A tanúvallomásokból megállapítható az is, hogy a Gestapo őrizetében levő románt körülbelül egy hét múlva kivégezték, okozati összefüggés azonban II. r. vádlottnak az SS őrökhöz intézett felhívása és a kivégzés között megnyugtatóan nem volt megállapítható...

Baky Ferenc III. r. vádlott IV. r. vádlott féltestvére, mint karp. őrvezető 1944 decemberében betegszabadságra tért vissza Budapestre. Bátyjával, IV. r. vádlottal, aki az NSZK csendőrfőhadnagya volt, együvé költözött, és karácsony táján végleg felköltöztek a Várba, IV. r. vádlott szolgálati helyére. III. r. vádlott, habár nem volt az NSZK tagja, ettől kezdve egész felszabadulásig az NSZK várbeli csoportjánál tartózkodott. Mint a vezető szerepet vivő bátyja testvére, mindenhová bejáratos volt. Jelen volt a csendőrnyomozók által foganatosított kihallgatásoknál, sőt tanúvallomások alapján tényként állapítható meg, hogy megkínzásokat is végignézett: megállapítható, hogy a vádlott volt az, aki a Vár télikertjében foganatosított helyszíni szemlén a Vörös Brigád meggyilkolt tagjainak a sírját a nyomozó rendőröknek megmutatta. A rendőrség ugyanis már előzetesen több alkalommal végzett kutatást az NSZK és a várbeli Gestapo áldozatai holttestének felderítésére, de a kutatások mindvégig eredménytelenek maradtak, mert csupán SS katonák holttesteit és egyéb civil holttesteket találtak, akik az ostrom következtében vesztették el életüket. Végül az NSZK áldozatainak nyugvóhelyére Baky Ferenc III. r. vádlott vezette rá a rendőrséget, aki helyszíni szemle alkal-

304 Zalán Zoltánné így vallott Szirándi Géza ügyében: „A németek a lehető legdurvábbak voltak, és több embert már ott a folyosón is puskatussal és pofozással bántalmaztak. Megfigyeltem, hogy rendszerint azokat bántalmazták, akikről Szirándi németül valamit mondott a Gestapónak..." Zalánné azt kérte, hogy engedjék sebesült férjével menni. „Szirándi ahelyett, hogy segített volna rajtam, valamit németül mondott az egyik gestapósnak, aki odajött hozzám, puskatussal kétszer hátba vágott, és amikor elestem, addig rúgdosott, amíg a lépcsőn le nem gurultam." (HIL Pgy. M/51. sz.)

mával a Vár télikertjének teraszán megmutatta a helyet, ahol a Gestapo foglyait SS katonák kivégezték, és megmutatta a szakadékot, ahová a holttesteket ledobták. A szakadék mélyén, a pontosan megjelölt helyen a már előbb említett hét holttestet tárták fel, amelyek között Rónai Ferenc, Fuhrmann Vilmos, Dálnoki Nagy Ferenc és Braun Éva Vörös Brigád tagok holttesteinek azonossága a kihallgatott orvosszakértők véleménye alapján kétségtelenül megállapítható volt:

Megnyugtatóan állapítható meg, hogy III. r. vádlott a kivégzésekről valóban tudott, sőt abban jelenlétével részt vett. Amit egyébként megerősít még... az is, hogy amidőn Baky megkérdezte tőle, miért kell ezeket az embereket kivégezni, Balassa azt válaszolta: „ezek kommunisták és ezeket el kell tüntetni". Nem volt ellenben megállapítható, hogy III. r. vádlott maga is végzett volna ki áldozatokat, illetve az agyonlövetésükben részt vett volna, mivel vádlott tagadásával szemben a rendőrségi nyomozati vallomásával csupán arra van adat, hogy vádlott pisztolyával a levegőbe lőtt. Vádlott azonban határozottan tagadta, hogy a nyomozás során így vallott volna.

Dr. Balassa Bálint IV. r. vádlott az NSZK Várban maradt részlegéhez beosztott csendőrnyomozó főhadnagy. Előzőleg az NSZK, amelyet az azóta kivégzett Orendi Norbert vezetett, a Naphegyen székelt, és az ott elkövetett tetteiket az Orendi Norbert ellen Nb. VIII. 1131/1946. számú bűnügyi eljárás már felderítette. Az ennek során hozott ítéleti tényállás állapította meg IV. r. vádlottnak az NSZK-nál végzett tevékenységét is.

IV. r. vádlott terhére rótt jelen ügybeli cselekmény az NSZK-ban a Várban kifejtett cselekményére vonatkozik. Az NSZK ugyanis Budapest körülzárása előtt a Nap-hegyi állomáshelyén kétfelé vált, és egy része Nyugatra távozott, másik része pedig a királyi várba költözött fel. A Várban folytatták azután a nyomozást az ostromzárral körülvett Budapesten ittott kifejlődő ellenállási mozgalmak tagjai ellen. Így midőn a német Gestapo az előbb említett 14/2. Kiska-szervezetet és az úgynevezett Vörös Brigád partizánmozgalom tagjait elfogta, ezek tevékenységének felderítése végett az NSZK csendőrkülönítménye is nyomozott. A nyomozást az előbb már leírt módon Lantos János I. r. vádlott foganatosította, kinek közvetlen

felettese IV. r. vádlott volt, aki felett a különítmény parancsnoka Csergő százados, valamint Nagy Zsombor százados voltak. A főtárgyalás adatai alapján megállapítható, hogy IV. r. vádlott, habár a kihallgatások alkalmával nem volt jelen mindig, csak a tanúk vallomása szerint megállapíthatóan négy esetben (Zsabka, Zsigmond, Benedek, Csiki) I. r. vádlott neki jelentette a kihallgatások eredményeit, és további utasításokat IV. r. vádlottól kapott. Zsabka Kálmán tanúkihallgatásából megállapítható, hogy az ő kihallgatását IV. r. vádlott foganatosította, mivel Zsabka tiszt volt, a 14/2. Kiska-alakulat letartóztatott parancsnoka. Zsabka és a többi tanú vallomásából nem állapítható meg, hogy IV. r. vádlott a kihallgatottakat bántalmazta volna. Sőt Zsabka tanú megvillanyozására az SS tiszt által adott utasítás végrehajtását IV. r. vádlott akadályozta meg fellépésével. Zsigmond Zoltán tanúvallomásából megállapítható, hogy a kihallgatásakor Balassa jelen volt, tanút azonban nem bántalmazta, nem is fenyegette. Ifj. Benedek András tanúvallomása szerint IV. r. vádlott kihallgatása után jött be a vallató szobába, és tanút arra igyekezett rávenni, hogy segítsen az ellenállási mozgalom egyik tagja, Koós Géza búvóhelyének felkutatásában, az esetben sem neki, sem a többinek bántalmazása nem lesz, és őket szabadon bocsátja. A felkutatás foganatosítására IV. r. vádlott adott tanúnak és a tanút kísérő SS katonának nyílt parancsot. Végezetül Csiki Jenő tanú IV. r. vádlottról úgy vall, hogy az kihallgatása elején két pofont adott neki, és azt mondta, hogy úgy jár, mint Nyeste, akit agyonlőttek.

IV. r. vádlott terhére rója végezetül a vádirat azt is, hogy két ízben adott parancsot I. r. vádlottnak és Juhász István csendőrnek, hogy a németek által végrehajtandó kivégzésekhez szedjen össze embereket. IV. r. vádlott tagadásával szemben azonban a vádnak e pontja bizonyítást megnyugtatóan nem nyert. IV. r. vádlott mint csendőrnyomozó főhadnagy a legutolsó pillanatig a nyomozást irányító szerepét töltötte be (Kerekes és Pintér vallomása), és megállapíthatóan tudnia kellett a nyomozások során alkalmazott szörnyűséges kínzásokról, sőt a gyilkosságokról is, hiszen saját és Baky nyomozati vallomásai erre adatot szolgáltatnak, amelyért a felelőssége annak ellenére is megállapítható, hogy felette még két csend-

őrszázados állott. A kínzásokat eltűrte, nem is igyekezett azokat megakadályozni, sőt tiszti minőségében való jelenlétével, ha hallgatólag is, azokhoz hozzájárult, és ezzel buzdítólag hatott a nyomozók embertelen cselekedeteire. Sőt továbbmenőleg, egy kis emberi érzéssel és jó szándékkal irányító szerepénél fogva módjában lehetett a nyomozást oly irányban vezetni, hogy a német Gestapo hóhéroknak nem lehetett volna alkalmuk a kivégzésre. Ő azonban ezek gyilkos hajlamait szabadjára engedte, és mindezeken felül még teljes mértékben tisztában volt az NSZK szerepével és működésével. Orendi Norberttel dolgozott együtt és tudta azt, hogy ez a szervezet juttatta hóhérkézre az ellenállási mozgalom hős lelkű vezetőit már előzőleg, így többek között Bajcsy-Zsilinszky Endrét, Kiss János altábornagyot, Tarcsay Vilmost stb. ...

A népbíróság a büntetés kiszabásánál... súlyosbító körülményként mérlegelte, hogy vádlottak olyan szervezetnek voltak a tagjai, mely az országot végpusztulásba döntő fasiszta rémuralom egyik legerősebb támasza volt, amely szervezet megakadályozni igyekezett, részben sikerrel, olyan mozgalmat, amely az országot ettől a rémuralomtól akarta megszabadítani, és a földalatti ellenállási mozgalom számos hős lelkű vezetőjét és tagját juttatta hóhérkézre. Ezekre figyelemmel szabta ki a népbíróság a rendelkező részben írt büntetést,[305] mert úgy találta, hogy ezek állanak arányban vádlottak alanyi bűnösségével és az elkövetett cselekmények tárgyi súlyával...

HIL Pgy. M/51. — Sokszorosított másolat.

305 A népbíróság az 1949. IX. 19-én tartott tárgyaláson Lantos Jánost, dr. Balassa Bálintot és Kriska Bélát halálra, Szirándi Sziránkó Gézát 15 évi fegyházra, Baky Ferencet és Kerekes Sándort életfogytiglani kényszermunkára ítélte. Csányi András, Venyige Vince, Bay László, Balogh Sándor csendőrtörzsőrmestereket 5 évi börtönre, Czeglédi Gergely vádlottat 3 évi börtönre, Pintér Sándort 15 évi kényszermunkára ítélték.

154
(1944. október 20.)

A FRANCIAORSZÁGI MAGYAR FÜGGETLENSÉGI MOZGALOM KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A PETŐFI-SZÁZADBA BELÉPŐK JOGAIRÓL

A Magyar Függetlenségi Mozgalom Központi Bizottsága Párizsban 1944. okt. 20-án tartott ülésén a következő határozatot hozta a „Petőfi" század legénysége, altiszti és tiszti kara tárgyában.

Minden magyar önkéntest, aki Franciaország felszabadításáért fegyvert fogott, és ezzel Magyarország elnyomója, a hitleri Németország ellen harcolt hazánk függetlensége érdekében, a következő jogok illetik meg:

1. Minden magyar, aki a francia hadsereg, vagy belső kötelékébe tartozik, és a Magyarországra való hazatérése után a demokratikus magyar hadsereg kötelékébe kíván belépni, megtartja a francia hadseregben elért rangját.

2. A Magyar Függetlenségi Mozgalom vezetősége meg fogja tenni a szükséges lépéseket a jövendő magyar kormánynál, hogy a „Petőfi"-század önkéntesei ugyanazokat az előnyöket élvezzék, mint a magyar belső front és Tito hadseregének magyar katonái, amennyiben a háború befejezése után egy éven belül Magyarországon kívánnak véglegesen megtelepedni.

3. Sebesülés, munkaképtelenség, rokkantság esetén a franciaországi magyar katonák ugyanolyan elbánásban részesülnek, mint a magyar hadsereg tagjai. Hősi halál esetén ez az eljárás a családtagokra is kiterjed.

A MFM vezetősége erkölcsi felelősséget vállal, hogy a jelen határozatot a jövő magyar kormánnyal elfogadtatja.[306]

A Magyar Függetlenségi Mozgalom vezetősége

Petőfi c. lap I. évf. 2—3. 1944. október—november.

306 A felsorolt határozati pontok Magyarország felszabadulása után a gyakorlatban is megvalósultak.

155

1944. október 21—október 22
(1944. október 24)

CSENDŐRSÉGI JELENTÉS A RÁKOS—RÁKOSKERESZTÚRI ÉS A FÜLEK—GÖMÖRSIDI VASÚTROBBANTÁSOKRÓL

M. kir. csendőrség központi nyomozó parancsnoksága.

Bizalmas!

Eseményösszesítés

... II. Partizántevékenység.

... *A rákoskeresztúri* őrs jelentése szerint folyó hó 21-én 19 óra 50 perckor Rákos és Rákoskeresztúr között a 18/3. kmnél a Rákos-felé haladó 323. számú személyvonat mozdonya alatt a sínt 60 cm hosszúságban valószínűleg kommunisták felrobbantották, a fenti robbanáson kívül más kár nem keletkezett.[307]

307 Az MKP partizáncsoportjai a Déli összekötő vasúti híd és a Kelenföldi pályaudvar közötti pályaszakaszon több helyen, Rákosrendezőnél, a Zuglói körvasúton, s a gödi vonalon, az újpest—rákospalotai vasútállomástól északra hajtottak végre sikeres vonatrobbantásokat.

Eredményesen harcoltak a Kommunista Ifjúsági Szövetség partizáncsoportjai is. A „Ságvári Endre" partizáncsoport által végrehajtott akciókat Turcsányi Lajos az alábbiakban összegezi:

1. A Tisza Kálmán téren levő Volksbund-ház — akkor a német parancsnokság volt benne — (jelenleg a Nagybudapesti Pártbizottság székháza) ellen végrehajtott robbantási akció.
2. A Rökk Szilárd utcai volt nyilasház ellen végrehajtott robbantási akció.
3. A Rákóczi téren települt német szállítógépkocsik elleni kézigránátos akció.
4. A Köröndön tüzelőállásban levő páncélelhárító üteg elleni robbantási akció.
5. A Hunyadi téren SS-katona lelövése.
6. A Paulay Ede utcai német parancsnoksághoz vezető híradó vezetékek levagdalása.
7. A Víg utcában egy nyilas csoport lefegyverzése.
8. A XIV. kerületi csendőrőrs ellen tervezett akció, azonban az akció időpontjára a csendőrőrs eltávozott az akkori helyiségéből.
9. A csoport tagjai részére állandóan sajtó és röplap terjesztése a fronton és Budapest egyéb területén.

A füleki vasúti különítmény jelentése szerint folyó hó 22-én 20 óra 30 perckor Fülek (Nógrád vm.) és Gömörsid (Gömör vm.) vasútállomások között egy német katonavonatot partizánok felrobbantottak. 2 mozdony és 6 vasúti kocsi az árokba fordult. Emberéletben kár nem esett.

PI Archivum, A. VII. 2/69. — Sokszorosított másolat.

10. Két esetben nagyobb arányú fegyver- és élelemvételezési akció, akkori Horthy csapattest-parancsnokságoktól, hamisított iratokkal.
11. Több kisebb fegyverszerzési akció.
12. Kiska-alakulatok beszervezésére irányuló kísérletek.
13. Saját iratkészítés megszervezése.

Nem vonultak be a szervezett partizáncsoportba, de a KISZ-nek külön csoportjaiként kapcsolatban voltak a mi csoportunkkal az alábbi kisebb csoportok: Homok csoport, Jambrik csoport és a Kelen csoport. (HIL Pgy. M/77. sz. — Fotokópia.)

156
(1944. október 24)

A XIV. KERÜLETI NYILAS ÜZEMSZERVEZŐ JELENTI A HUNGARISTA MOZGALOM XIV. KERÜLETI SZERVEZETÉNEK, HOGY A DANUVIA GYÁRBAN EGY NYILASELLENES FEGYVERS CSOPORT MŰKÖDIK

A Danuvia Fegyver- és Lőszergyár Rt. hadiüzemi parancsnokságának a gyár területén működik egy szervezete „Különleges szolgálat" címen. Ezen szervezetbe be vannak osztva műszaki főtisztviselők, felügyelők és katonai parancsnokság alá tartozó személyek, akik géppisztollyal és kézigránáttal vannak ellátva. A nemzetőrségtől függetlenítik magukat, sőt azoknak hatáskörébe beleavatkoznak, munkájukat gátolják, s a szó szoros értelmében ellenséges magatartást tanúsítanak a *párttal és mozgalmával szemben.*[308]

A Danuvia Üzemi Tanácsa ilyen körülmények között a munkáját ellátni pontosan nem tudja, kérjük sürgős intézkedésüket, hogy ez az állapot megszűnjék, és a gyárat hungarista szellemben minden körülmények között vezethessük.

Kitartás!
Éljen Szálasi!

HIL HM eln. 17/a. oszt. 216290. — Eredeti tisztázat.

308 A gépek kiszállításának, s az üzem felrobbantásának megakadályozására a Danuvia Fegyver- és Lőszergyáron kívül máshol is alakultak és működtek fegyveres munkáscsapatok. Így például 1945 márciusában a Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémárugyár Rt. mosonmagyaróvári üzemének felrobbantását ötven munkás fegyveres ellenállása akadályozta meg. (Részletesen lásd Társadalmi Szemle 1965. 2. sz.)

157
(1944. október 29)

A JUGOSZLÁV NÉPFELSZABADÍTÓ HADSEREG II. HADTESTE 19. BRIGÁDJÁNAK IGAZOLÁSA 5 MAGYAR RÉSZÉRE, AKIK A FELSZABADÍTÓ HADSEREGHEZ CSATLAKOZTAK

Igazolás.

1. Klein László (Kulcsár L.),
2. Schlesinger Márton (Seres M.),
3. Frankl László (Kockás L.),
4. Klingenberg Béla (Kuruc B.),
5. Leitner Ferenc

részére, akik a németeknél lágerben voltak és Laznicán dolgoztak, majd később a Jugoszláv Népfelszabadító Hadseregh-ez jöttek.[309]

Kérésükre a Népfelszabadító Hadseregtől elbocsátjuk őket azzal, hogy a magyar brigádba kívánnak menni.

Kérjük a Népfelszabadító Hadsereg összes hatóságát, hogy támogassák őket, illetve adjanak részükre útmutatást a fent említett brigád felkutatásához.

Politikai komisszár:
Milut Pavlovics

Parancsnok:
M. Blagojevics hdgy.

HIL Pgy. J/33. — Szerb nyelvű fotokópia.

309 A felsoroltak a bori bányavidékre hurcolt magyarok közül valók voltak. A jugoszláv hazafiak segítségével a munkaszolgálatosok közül sokan átszöktek a partizánokhoz. A tábor kiürítése után a jugoszláv ellenállók mintegy 3000 magyart mentettek meg a pusztulástól.
A bori munkaszolgálatosokra vonatkozóan lásd Gazsi József: Hatezer bori munkaszolgálatos tragédiája című tanulmányát. (HK. 1964. 1. sz.)

A MISKOLCI MOKAN-KOMITE[310] FELHÍVÁSA A NÉMETELLENES HARCRA

Katonák, munkások, polgárok!

A német fasiszta gyilkosok elvesztették rablóháborújukat! A nácibérenc nyilas háborús uszítók ugatása nem tudja már letagadni a tényeket, nem tudja többé elnyomni az ágyúdörgést.

Minden becsületes magyar ember tudja már, hogy a német fasiszták és a hazai nácibérencek hajszoltak bele bennünket ebbe a háborúba. Félmillió magyar katona legyilkolása, felégetett, kifosztott, romba döntött magyar falvak, városok éhezésre, nyomorra kárhoztatott népe, az árvák és özvegyek tömege őket vádolja a szörnyű áldozatokért.

A háborús áldozatok nevében hívunk minden jó magyar érzésű katonát, munkást és polgárt! Vegyétek fel a harcot a rabló megszálló csapatokkal!

Katonák, akik kényszerből, vagy megtévesztésből eddig a német fasiszták oldalán harcoltatok, és láttátok, mit tud a

310 MCKAN-komité = Magyarországi Kommunista Antinácl Komité (Bizottság).
A miskolci MOKAN-komité 1944 szeptember végén—október elején alakult. Ez az antifasiszta mozgalom a miskolci és környéki — Békepárt vezette — mozgalomra épült, amelynek helyi, kommunista vezetőivel vette fel a kapcsolatot a Budapestről szeptemberben ideérkező Tóth Béla. A Horthy börtönében 15 esztendőt raboskodó öreg kommunista hozzálátott a harc kiszélesítésének munkájához, amelynek programját röpiratokban, direktívákban és szóbeli agitáció segítségével ismertették a lakossággal. Ettől kezdve a miskolci, diósgyőri, hejőcsabai, perecesi, görömbölyi ellenállók a MOKAN-komité szervezetébe tömörültek.
A hadtörténelmi levéltárban őrzött névjegyzék (169 nevet tartalmaz) tanúsága szerint illegális kommunisták és pártonkívüliek, munkások, parasztok és értelmiségiek, szökött katonák és munkaszolgálatosok fogtak itt össze a fasizmus elleni harcra. Ennek illusztrálására — a szervezet harcosaiból — a következőket említjük meg: Antal Ferenc, Barbai Ferenc, Barla Anna, Bedő László, Endrész János, Fekete Mihály, Fekete Pál, Jándi Géza, Juhász Zoltán, Kopácsi József, Kovács Imre, Mráz Ferenc, Nyirő Sándor, Oszip István, Pödör László, Rónai Rudolf, Rudnyánszki Pál, Simon Albert, Sztaskó János, id. Urbancsok Mihály.

„győztes német hadsereg", álljatok át a felszabadító orosz hadsereg oldalára, hogy a legrövidebb idő alatt kiverhessük a német nácikat.

Munkások, akik eddig a német fasiszták háborújának továbbfolytatásáért dolgoztatok, tagadjátok meg a háborús uszítók és gaz cinkosaik támogatását! Jövőtöket csak a nácizmus kiirtása útján biztosíthatjátok. Ragadjatok fegyvert, és harcoljatok könyörtelenül a gyűlölt fasizmus ellen!

Polgárok, akik vagy szellemileg, vagy fizikailag a német fasiszták terrorisztikus nyomása alatt sínylődtetek, zúzzátok szét bilincseiteket, és álljatok be az antifasiszták harcos táborába!

Katonák, munkások, polgárok!

Csak a közös összefogással, erőink közös harcbavetésével vehetjük fel a sikeres harcot a nácizmus ellen!

A MOKAN-Komité az öntudatos magyar katonák, munkások, parasztok és polgárok szabadságharcos szervezete felvette a küzdelmet a gyűlölt megszállók és a népünket halálba kergető nyilasok, a fasiszta gyilkosok és háborús bűnösök ellen.

Minden becsületes magyar férfi és magyar nő csatlakozzon a MOKAN-Komitéhoz, hogy szervezetten vehessük fel a harcot a fasiszta gyilkosok és bérenceik, a hazai háborús bűnösök ellen és megakadályozzuk városunk kifosztását.

Nincs idő a tétovázásra, mert minden elvesztegetett perc késlelteti győzelmünket és meghosszabbítja szenvedéseinket.

A harc csak szervezett formában vezethet sikerre. Keressétek az összeköttetést a MOKAN-Komitéval, mely minden becsületes magyar harcos szervezete.

Fel a közös harcra a gyűlölt megszállók ellen!

Pusztuljanak a fasiszta gyilkosok!

Halál a háborús bűnösökre!

Éljen a szabad, demokratikus, népi Magyarország!

Harcos felhívással

MOKAN Komité

HIL Pgy. M/90. — Nyomtatott röplap.

159

1944. október

A MOKAN-KOMITÉ SZERVEZÉSI DIREKTÍVÁI

A MOKAN-Komité az alábbiakban foglalja össze a szervezési direktíváját:[311]

I. Be kell szervezni minden embert — férfit és nőt — párt és vallás különbség nélkül, aki hajlandó részt venni a németek elleni mozgalomban.

A mozgalom célja: tömöríteni azokat, akik a németeknek ellenségei, legyenek azok munkások vagy polgárok, akik részt óhajtanak venni a németek elleni harcban.

A részt vétel feltételei: szellemileg németellenes gyűlölet, fizikailag fegyverrel, harcos munkával (védőműépítés stb.), anyagilag pénzzel, vagy természetbeniekkel (élelmiszer, ruha, fegyver, stb.) való közreműködés.

A szervezés módja: illegális suttogó propaganda szóval, írással. Sejtrendszer al- és felépítmény.

A megszervezetteket négy csoportba osztjuk:

A/1. Öntudatos munkások, parasztok, katonák.

A/2. Németellenes munkások, parasztok, katonák.

B/1. Öntudatos munkásokkal szimpatizáló szegényebb polgárok.

B/2. Németellenes mozgalmakat támogató gazdagabb polgárok.

Az A/1. és A/2. csoport tagjai fegyveres alakulatok.

A B/1. és B/2. csoport résztvevői támogató szervek.

Az A/1. 100%-os fegyveres élcsapat. A MOKAN-mozgalomban mindenkor — akár harcban, akár szervezésben példaképnek kell lennie. A kapott direktívák végrehajtásáért életükkel felelősek. Éppen ezért a beszervezettnek öntudatos proletárnak kell lennie. Aki nem százszázalékos harcos, annak az élcsapatban helye nincs!

311 A szervezési direktívákat Tóth Béla elgondolása alapján dolgozta ki a MOKAN-komité vezetősége.

Figyelem! Mindenkor és mindenhol az A/1. jelige vagy siffre alatt kapnak utasításokat.

Az A/1. szervezi be az A/2. németelleneseket.

Ezek szintén fegyveres elitcsapatokat alkotnak, csak abban különböznek az A/1-től, hogy még nem öntudatosak, csak jó polgárok — hazafiak —, akik szövetkeztek a németek fegyveres kiűzésére.

A/1-nek mindenkor vigyáznia kell az A/2-vel való szigorú egyetértésre. Mindenkor kerülni kell az ellentéteket. A szövetkezés főcélja, a németek leverése lebegjen mindig szem előtt . . .[312]

Halál az árulókra!
Vesszenek a németek!
Éljen a szabadság!

Harcos üdvözlettel:
MOKAN-Komité

HIL Pgy. M/115. — Fotokópia.

312 A négy kategóriának megfelelően ötágú csillag alakú pecséttel (az eredeti pecsétet a Hadtörténelmi Múzeum őrzi) hitelesített, magyar és orosz nyelvű igazolványokkal látták el a tagokat. Megalakultak a harci csoportok, amelyek akadályozták a diósgyőri gyár berendezéseinek a németek által való elhurcolását. Ennek eredményeként ezek az üzemek röviddel a felszabadulás után megkezdhették a termelést. Üzemi, főleg hadiüzemi szabotázsakciókat szerveztek. Megteremtették az együttműködést a Vörös Hadsereggel, vázlatokat készítettek a német ütegállásokról, s azokat eljuttatták a támadó szovjet csapatokhoz. Ellenállásra fölszólító röplapokat szerkesztettek és terjesztettek. Zavaró és bénító robbantásokat hajtottak végre az ellenség hátában, és megakadályozták a miskolci Szinva- és Sajó-hidak elpusztítását. Az 1956-os ellenforradalom idején a Budapesti Pártbizottság székházának védelmében mártírhalált halt Szabó Lajos ezredes (1944 őszén őrmester) nemzetőrei — a MOKAN-szervezet egyik fegyveres csoportja — látta el az ellenállási mozgalom nyomdájának a biztosítását. November első felében a MOKAN-komitenak már kb. 200 szervezett, igazolvánnyal ellátott tagja volt. (A MOKAN-komité tagjainak névsorát lásd a HIL Pgy. M/119. sz. iratban.) 1944. december 3-án Miskolcot a 2. Ukrán Front csapatai felszabadították. A MOKAN-szervezet partizánjai ezután Mihajlov tábornoknak, a felszabadító szovjet csapatok parancsnokának megbízásával megerősítve, a város belső rendjének fenntartásában és az élet megindításában tevékenykedtek.

160
1944. október

A MOKAN-KOMITÉ UTASÍTÁSA A FELDERÍTŐ TEVÉKENYSÉG ELLÁTÁSÁRA

Utasítom az A/1. és A/2. embereket, hogy mindennemű egyéni akciótól tartózkodjanak. Minden erejüket, sürgős tevékenységüket arra irányítsák, hogy mindenhol Miskolc város és környékének területén a legnagyobb titoktartás mellett felderítő tevékenységet végezzenek. A felderítés vonatkozik a város és környékén levő összes német fegyveres alakulatok, egyéb alakulatok, ágyúk pontos elhelyezésére, az ágyúk mennyiségére és minőségére, a gyalogság és bármilyen más alakulatok létszámának pontos felderítésére. Pontos utca és házszám, illetőleg pontos földrajzi helymegjelöléssel.

Az A/1. és A/2. alakulatok és hozzátartozóik szoros összeköttetésben legyenek egymással, készen arra, hogy a bevonuló Vörös Hadsereg utasítására azonnal felfegyverezhetők legyenek, élelemmel már előzetesen ellátva, arra az eshetőségre, hogy ha netalán a Vörös Hadsereg visszavonulása pillanatnyilag bekövetkeznék, velük mehessenek.

Ezen utasításunk a lehető legsürgősebben végrehajtandó, és a beszerzett felderítési adatokat, amilyen gyorsan csak lehet, a komité központjába el kell juttatni.

Bárhol található német kábelvonalakat használhatatlanná kell tenni.

Éljen a Vörös Hadsereg!!
Halál a német megszállókra!!
Pusztuljanak a háborús bűnösök!!

Harcos üdvözlettel:
MOKAN-Komité

HIL Pgy. M/114. — Fotokópia.

FÖLDES LÁSZLÓ BESZÁMOLÓJA A VEZETÉSE ALATT MŰKÖDŐ ÚJPESTI PARTIZÁNOK JELENTŐSEBB AKCIÓIRÓL

1944. október végén a Magyar Kommunista Párt Újpesti Területi Bizottsága a párt utasításának megfelelően hozzálátott a meglevő akciócsoportok kibővítéséhez és átszervezéséhez. A cél az volt, hogy az eddig inkább csak sajtóakciókat végrehajtó csoportok más, harci feladatokra is alkalmasak legyenek. Az átszervezett csoportok hamarosan fegyveres akciót hajtottak végre nyilas járőrök ellen. Egy ízben a nyilas ház ellen kézigránátos támadást intéztek. A német tüzérség telefonhuzalait nap mint nap rendszeresen elvágták és felgöngyölték, mire a németek utasítást adtak a város katonai parancsnokának a telefonhuzalok őrzésére. Az akciócsoportok fegyveresen biztosított tömeges és összevont sajtóakciókat is végrehajtottak. A párt utasítása az volt, hogy lehetőleg katonai csoportokat hozzunk létre, melyekkel akadályozzuk meg az ellenséges rombolást és folytassunk felderítő tevékenységet.[313]

A területi bizottságnak sikerült összeköttetést teremtenie egy tiszti csoporttal, s így 22 embert be tudtunk öltöztetni katonaruhába. Iratokat és bélyegzőket is adtak, úgyhogy lehetővé vált a katonai csoport legalizálása.[314]

A csoport 22 fővel kezdte meg tevékenységét, de állandóan

313 A kommunista párt helyesen ismerte fel, hogy az adott helyzetben a katonaruhába öltözött, igazolvánnyal és fegyverrel ellátott partizáncsoportok sokkal eredményesebben tevékenykedhetnek, mint a civilruhás ellenállási csoportok. Ez a módszer a helyzeti lehetőségeket kihasználó ügyes harci forma volt.

Az újpesti partizáncsoportban harcoltak többek között: Povázsai György (hősi halált halt), Kovács Gyula, Faludi György. Váradi Jenő, Váradi Sándor, Vészi Béla, Lakatos Béla, Lőcsei József, Mórocz Győző, Surán Gáspár, Sass Ernő, Papp György, Papp Nándor, Prenc Gyula, akik többségükben kommunista ifjúmunkások voltak.

314 A XIII. kerületi Kiska-alakulat Gidófalvi főhadnagy vezette csoportjáról van szó. Bondi Vilmos, régi illegális kommunista így ír az újpesti partizánok és a Kiska-alakulat közötti kapcsolatról. „Mikor kijöttem Gidófalvitól, ott találtam két újpesti régi elvtársat, akiket az újpesti munkás-

újabb embereket vontunk be a munkába, így később már 67 emberrel számolhattunk.

Most csak a legfontosabb akciókat említem meg: Az újpesti víztorony és a villanytelep felrobbantásának a megakadályozása a következőképpen történt. Egyik nap tudomásunkra jutott, hogy megkezdődött a robbanóanyag elhelyezése. Ezért egy zsákmányolt Botond csapatszállító autóval kimentünk a robbantó különítmény szállására, és az öttagú őrséget lerohantuk, foglyul ejtettük. Az akció során 260 kiló robbanóanyagot, sok gyújtózsinórt, 11 puskát, rengeteg töltényt és más fontos felszerelést zsákmányoltunk. Ezután az angyalföldi vasúti aluljáró felrobbantását akartuk megakadályozni. Ugyancsak lerohantuk az őrséget, de itt a robbanóanyag már el volt helyezve, és azt a koromsötét éjszaka miatt felszedni már nem lehetett. Ezért visszavonultunk, s csak egy ellenálló őrt hoztunk el magunkkal.

Éjszakai járőreink sorozatosan lelőtték a nyilas járőröket, ezért azok a razziákat besötétedés után nem merték folytatni.

Az akciók egész sorát hajtottuk végre fegyverek és katonaruhák szerzésére. A Vörös Hadsereg bevonulásakor két nagy csapatszállító kocsink és két személyautónk volt. Gépfegyverekkel, golyószórókkal, rengeteg kézi fegyverrel, valamint 4 q robbanóanyaggal rendelkeztünk. Valamennyi emberünk rendesen fel volt öltöztetve katonaruhába.

A nyilaskeresztes házból kiszabadítottunk 48 letartóztatott foglyot. 12 emberünk hamis nyíltparanccsal behatolt a nyilasházba és ordítozva, lövöldözve, a nyilas őrséget lekommunistázva kihajtotta az utcára a halálra rémült foglyokat. Ezután a sötét éjszakában az utcákon össze-vissza kanyarogva behoz-

mozgalomból ismertem, Béres és Andrásfi elvtársat. Közölték velem, hogy ők egy újpesti partizáncsoport kiküldöttei. Hallották, hogy itt a XIII. ker.-ben működik ez a csoport, és minket keresnek... Béresék elmondták, hogy szükségük van egyenruhára, fegyverre és élelmiszerre. Én Andrásfi elvtársat bevittem Gidófalvihoz. Gidófalvival megbeszéltük, hogy ellátja az újpestieket igazolvánnyal, egyenruhával és fegyverekkel. Akkor mindjárt egy lovaskocsi felszerelést vittek el az újpestiek. Gidófalvi megállapodott az újpestieket igazolvánnyal, egyenruhával és fegyverekkel. Akkor mindjárt Az újpesti kommunisták ezt követően 22 embert küldtek a Vilmos-laktanyába, ahol azok megkapták katonai felszerelésüket s néhány puskát. Az újdonsült „katonák" ezután kimentek Újpestre, s a Munkásotthonban ütöttek tanyát. A Kiska-alakulattól azután még több alkalommal kaptak felszerelést, kézigránátokat stb. Az újpesti partizánokat Kiska-igazolványokkal is ellátták.

ták őket a szállásra. Itt aztán biztonságba helyeztük és megnyugtattuk őket.[315] Ugyanezen éjszaka 2 emberünk 14 kiló robbanóanyaggal felszerelve behatolt a nyilas házba. Elhelyezték a csomagot, meggyújtották a zsinórt, majd három őr lelövésével megnyitva a kijutást, elhagyták a színteret. A kirohanó nyilasok ész nélküli lövöldözése közben egyik legkitűnőbb elvtársunk, Bán Tibor súlyosan megsebesült és másnap meghalt.[316] A robbanás következtében a ház egy része romba dőlt, maga alá temetve 28 nyilast.

315 Az újpesti nyilasház foglyainak kiszabadításában részt vett Kapás Sándor így írja le az esetet:

„Egy a nyilasokhoz beépült személy segítségével a nyilasházhoz mentünk. Fegyverzetünk csupán 1—1 puska és az övekben kézigránátok voltak. A nyilasok szemmel láthatóan meglepődtek, és nem tudták mire vélni megjelenésünket. Parancsnokunk harmadmagával bement a nyilasházba, a főtestvért kereste. Határozott parancsának a nyilasok engedelmeskedtek. Mi utasítást kaptunk, hogy a fal mellett mindenre készen, élesre töltött fegyverrel várjunk. A nyilasok közben készülődtek, mert menekülés előtt álltak (a szovjet csapatok már Káposztásmegyernél voltak). Idegfeszítő várakozás után már azon tanakodtunk, hogy nem történt-e bent valami baj és segítségükre kellene sietni (az akció pontos célját nem közölték velünk). Egyszer csak óriási lárma hallatszott az épületből és parancs, hogy 2 ember kivételével, akik őrt állnak, mindenki menjen be. Magam és a kis Forrás álltunk őrt az ajtóban, és a bemenni akaró nyilasokat feltartóztattuk. Ezután lárma és sok embernek a lépései hallatszottak, és a partizáncsoport tagjai idősebb, fiatalabb férfiakat, asszonyokat tereltek ki káromkodások közepette: Disznó kommunista! Hazaáruló! Büdös zsidó! stb. Azonnal kapcsoltunk és tudtuk, hogy itt emberek megmentéséről van szó, és magunk is segítettünk az átkozódásban. Amint hallottuk, a mögöttünk jövő nyilasok azt hitték, hogy kivégezni visszük őket. Parancsot kaptunk, hogy ketten a kis Forrással egy darabig maradjunk vissza a nyilasház kapujában, mert hátha a nyilasok észreveszik, hogy miről van szó, és bajt csinálnak: akkor aztán fedezni tudjuk az elvonulást. Miután határozott fellépéssel minden különösebb nehézség nélkül sikerült a nyilasokat ott tartani, a partizáncsoport kerülő utakon az újpesti munkásotthonba vezette a 48 foglyot. Később mi is követtük őket. Ezek között a foglyok között kommunisták, katonaszökevények, antifasiszta polgárok és üldözött zsidók voltak. A partizáncsoport nem túlságosan bőséges élelmiszerkészletét szétosztotta a megmentettek között." (HIL Pgy. M/11.)

316 Bán Tibor újpesti péksegéd volt. A háború alatt évekig katonáskodott, majd alakulatától megszökve kapcsolatot keresett az újpesti partizánokkal. Részt vett a nyilasház felrobbantásában, ahol egyike volt azoknak, akik a robbanóanyagot az épületbe bevitték. Az idő előtti robbanástól félve futva hagyták el az épületet, s közben tűzharcba bocsátkoztak a nyilasokkal. A sötétben kint biztosító partizánok a jelszót kérdezték tőle, de azt Bán Tibor hirtelen nem tudta megmondani. Így az őt fel nem ismerő bajtársai rálőttek. A fiatal partizán halálos sebet kapott. Kapás Sándor a sebesült partizán utolsó éjszakájáról így ír visszaemlékezésében: „A szálláson voltunk, amikor megtudtuk, hogy Bán Tibor megsebesült. Partizánbajtársak hozták be, és azonnal orvost kerítettünk. Önkéntes jelentkezőt kértek, aki a sebesült gondozását — míg az orvos a kórházi elhelyezést elintézi — elvégzi. Én jelentkeztem, így kettesben maradtunk Bán Tiborral. Többször kért, hogy lőjem agyon, mert úgyis meg fog halni. Hihetetlen fájdalmai voltak, mert mint kiderült, halálos sebet kapott. Ennek ellenére sem panaszkodott, csak hangoztatta, hogy lőjem agyon. Többször kimentem a hóba mosakodni, mert magam se bírtam nézni bajtársam szenvedé-

Ezek voltak a fontosabb akciók. A katonai csoport tagjai a felszabadulás után azonnal bekapcsolódtak az újjáépítés munkájába.

Földes László,
az Újpesti Pártszervezet titkára,
a katonai csoport volt vezetője.[317]

PI Arch. Partizángyűjtemény. — Eredeti tisztázat.

sét. A partizánok az ajtó előtt várakoztak és kérdezték, hogy mi van, de még beszélni se tudtam, csak intettem. Kis idővel ezután néhány partizánbajtárs kórházba vitte, ahol még az éjjel meghalt." (HIL Pgy. M/111. sz.)
Másnap Újpest felszabadult a fasiszta zsarnokság alól.
317 Új magyar lexikon 2. kötet. 404. o.

1944. október—december
(1944. december 6—8)

JEGYZŐKÖNYV A HŰTLENSÉG BŰNTETTE MIATT VÁDOLT BAJCSY-ZSILINSZKY ENDRE ÉS TÁRSAI ELLEN AZ M. KIR. HONV. VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK BÍRÓSÁGÁNÁL INDÍTOTT BŰNVÁDI ÜGYBEN MEGTARTOTT TÁRGYALÁSRÓL

Jelen vannak:

Dr. Vargyassy Gyula altbgy., elnök,
Dr. Dominich Vilmos hb. őrgy., tárgyalásvezető,
Hajnácskőy László cső. ezrds., a haditörvényszék tagja.,
Herman Gyula t. karp. őrm., Széll Miklós t. karp. őrm., jegyzőkönyvvezetők,

Bajcsy-Zsilinszky Endre[318]
Kiss János[319]

318 Bajcsy-Zsilinszky Endre 1886-ban született. Az 1918-as forradalom után a Magyar Országos Véderő Egyesület egyik megalapítója, a Szózat című fajvédőlap szerkesztője, a Gömbös—Eckhardt politikai csoport tagja volt. Később szakított a Fajvédő Párttal és a liberális ellenzékhez csatlakozott. 1939-ben belépett a Független Kisgazdapártba. Mint ellenzéki képviselő több alkalommal szót emelt, az ország németbarát orientációját bírálva. Tiltakozott a háborúban való részvételünk ellen. A második világháború idején az ellenállási mozgalom polgári szárnyának egyik jelentős vezetője volt. 1944. március 19-én a német megszállók letartóztatják. Bajcsy-Zsilinszky fegyverrel a kezében bátran védekezett. Sebesülten jutott a fasiszta pribékek kezére. 1944. október 10-ig a németek tartották fogva, majd Lakatos miniszterelnök sürgetésére átadták a budapesti ügyészségnek, amelyik október 15-én szabadlábra helyezte. A Szálasi-puccs után két hétig lakását változtatva bujdosni kényszerült. A Magyar Front kérésére visszatért Budapestre, s elvállalta a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága elnöki tisztjét. Ezt követően minden erejét az antifasiszta ellenállás megszervezésére fordította. 1944. november 22-én árulás nyomán letartóztatták a Nemzeti Számonkérő Szék emberei. Fogságában kegyetlenül megkínozták. Képviselői mentelmi jogának feloldása után a statáriális bíróság halálra ítélte. 1944. december 24-én a sopronkőhidai börtön udvarán kivégezték.

319 Kiss János 1883-ban született. A hadapródiskola elvégzése után a Kőszegen állomásozó 11. tábori vadászzászlóaljhoz került. Az első világháború kitörése után az olasz arcvonalon harcolt, 1919-ben a kőszegi kato-

dr. Tartsay Vilmos[320]
Révai Kálmán[321]
Makkai Miklós
Nagy Jenő[322]
Almássy Pál
Balássy Miklós
Schreiber Róbert
nemes Tóth István
Kővágó József
terheltek előzetes
letartóztatásban,

Dr. Kelemen Kornél
Dr. Ostváth Ferenc
Dr. Boros Lajos
Dr. Szakáll Antal
Dr. Győry Vilmos
Dr. Szöllősi Endre
Dr. Sárváry Jenő és
Dr. Nagy Elek ügyvédek
védők.

nai alreáliskola nevelőtanára volt. Ekkor ismerkedett meg Bajcsy-Zsilinszky Endrével, s a két azonos nézetet valló férfi szoros barátságot kötött egymással. A Horthy-rendszer éveiben a honvédség fejlesztésén munkálkodik. Hamarosan szembekerül a németbarát nézeteket valló tiszttársaival, és 1939-ben nyugdíjba vonul. Bajcsy-Zsilinszky hívására bekapcsolódott a Felszabadító Bizottság munkájába, s átvette a katonai részleg vezetését. Az idős tábornokot 1944. november 22-én Tárnok utcai rejtekhelyén a fasiszták elfogták és letartóztatták. A börtönben embertelenül megkínozták, s 1944. december 8-án kivégezték.

320 Tartsay Vilmos (1901—1944) katonacsaládból származott. Önkéntesi éveit az 1. huszárezrednél töltötte, majd elvégezte a Ludovika Akadémiát. Hosszabb csapatszolgálat után 1933-ban befejezte tanulmányait a Hadiakadémián, majd a közgazdasági egyetemen szerzett doktorátust. A vezérkar nagy reménységű, kiváló képességű tisztjeként tartották számon. A későbbiek folyamán Debrecenben, Örkénytáborban szolgált, majd az 1. hadtest anyagi ügyeit intézte. Ezután Nagyváradon az önálló huszárezred parancsnoka volt. A fokozódó jobbratolódást és az ország fasizálodását látva nyugdíjazását kérte, és a gazdasági életben helyezkedett el.

A Felszabadítási Bizottság katonai vezérkarának munkájába Nagy Jenő révén kapcsolódott be. A mozgalomban a személygyűjtő és irányító tiszt feladatát látta el. Az ő lakásán tartóztatták le a nyilasok 1944. XI. 22-én a részt vevők egy csoportját. A fasiszta haditörvényszék halálra ítélte s 1944. XII. 8-án kivégeztette.

321 Révai Kálmán vezérőrnagy 1911-ben született. Ludovika Akadémiát végzett. Az 1. huszárezred kötelékében különböző vidéki helyőrségekben teljesített szolgálatot. 1944 októberében Budapestre jött, s kapcsolatba került a Bajcsy-Zsilinszky Endre vezette felszabadítási mozgalommal. Lebukásuk után a katonai törvényszék 10 évi fegyházra ítélte. A Margit körúti börtön foglyaival előbb Sopronkőhidára vitték, majd Németországba hurcolták.

A felszabadulás után Tombor Jenő honvédelmi miniszter szárnysegéde volt. Részt vett a Kossuth Akadémia megszervezésében, majd annak parancsnoka lett. Később a honvédség páncélos erői szemlélőjeként dolgozott. 1950 augusztusában a személyi kultusz áldozata lett.

322 Nagy Jenő (1898—1944) a katonai reáliskolát Kőszegen, az akadémiát Wiener-Neustadtban végezte. Művelt, sokoldalú, tisztánlátó katonatiszt volt. A vezérkarból németellenes meggyőződése miatt távolították el. 1943-ban a katonai bíróság 2 évi felfüggesztett börtönre ítélte, mert egy társaság előtt kifejtette, hogy a németek a háborút el fogják veszíteni. A német megszállás után lakását állandóan változtatva bujkálnia kellett. 1944 nyarán kapcsolatba került az ifj. Horthy Miklós-féle „kiugrási irodával", s ezen keresztül több németellenes katonatiszttel. 1944. október 15-e után nem tett eskűt Szálasira. 1944. november 22-én Tartsay lakásán letartóztatták. A bírósági komédia után december 8-án a Margit körúti fegyházban kivégezték.

A *tárgyalásvezető* a vádlottakat személyes viszonyaikról kikérdezi.

Vádlottak személyes viszonyaikat az iratok között elfekvő terhelt kihallgatási jegyzőkönyvben foglaltakkal egyezően adják elő.

A *tárgyalásvezető* a vádlónak adja meg a szót a terheltek ellen fennforgó tények előadására.

Vádló ezeket az írásbeli rendelkezésekben foglaltak szerint[323] adja elő, s ez alapon kéri terheltek ellen az eljárás lefolytatását.

A *tárgyalásvezető* a vádlottakat a vád tárgya felől a Kbp. 282. §-a értelmében kihallgatja.

Az *I. r. vádlott* kijelenti, hogy a vádat megértette, bűnösnek nem érzi magát, mert legjobb meggyőződése szerint, tudatosan és az ország érdekében cselekedett, bár tisztában van azzal, hogy a mostani törvényes rend, a törvényes rendelkezések ellen súlyosan vétett.

A *vádlott* vallomását az 1/c nsz. alatti jegyzőkönyvben foglaltakkal teljesen megegyezően adja elő. Elismeri, hogy a mozgalom, amelynek szervezését átvette, a mai rendszer és a harcoló nemzet ellen irányult, de ő úgy érezte, hogy a háborúból s a németek oldaláról az országot el kell szakítani, ha kell erőszakkal is. Mindig ellensége volt a németeknek és politikájuknak, ezért tartóztatták le a németek s azt, hogy ellenfelük, ők is becsülték benne.

Tárgyalásvezető kérdésére kijelenti, miszerint amit elkövetett, politikai és katonai meggyőződéséből tette, szerinte ez volt az egyetlen lehetőség, amely az országot és a magyar nemzetet a jelenlegi súlyos helyzetből még kimenthette volna.

Haditörvényszéki tag kérdésére kijelenti, miszerint nem a honvédség hátbatámadása volt a céljuk. Ők azzal, hogy meg akarták akadályozni a hidak és egyéb műtárgyak felrobbantását csak a nemzeti vagyont akarták megmenteni, de hogy milyen módon és milyen eszközökkel, arról még kezdetben nem volt szó.[324]

Honvéd ügyész kérdéseire előadja, hogy a „Felszabadító

323 A kiadott vádparancsnak megfelelően.

324 A tervek szerint el akarták vágni a gyújtózsinórokat, s a robbantásra szolgáló elektromos huzalokat.

Mozgalom" nem fejezi ki helyesen a mozgalom célját.[325] Céljuk az is volt, hogy esetleges interregnum, vagy exlex[326] idején a közrendet és közbiztonságot fenntartsák. A vállalkozás nagyon kockázatos volt, tudták azt, hogy felfedeztetésük esetén igen súlyos helyzetbe kerülhetnek, mégis érzésük megkövetelte, hogy megkezdett munkájukat folytassák. Legnehezebb feladatuk volt a különböző beállítottságú, főleg baloldali csoportok[327] összhangba hozása. Ez nagyrészt sikerült is neki, még csak tökéletesíteni kellett volna. Tudta azt, hogy földalatti mozgalomról van szó, ezért az eszközök is ilyenek voltak.[328] Ő katonai dolgokkal nem foglalkozott, ezt a katonai vonal vezetőjére, Kiss altábornagyra bízta, akit azért vett magához.[329] A Kiss altábornagy által toborzandó karhatalmi erők szerepe főleg az orosz megszállás esetére és idejére bontakozott volna ki.

Védője kérdésére I. r. vádlott előadja, hogy a hungaristaellenes beállítottságot Moszkva felé kellett mutatni, és Moszkva részéről a politikai jóindulat megszervezése volt a cél. Topa állítólagos partizánőrnagy bekapcsolódása kívánatos volt ugyan, de Nagy ezredest utasította, hogy az idő előtti akciókról beszélje le, illetve azokat állítsák le.[330]

Dr. Szakáll ügyvéd, IV. r. vádlott védőjének kérdésére előadja, hogy a szervezkedés főleg akkor bontakozott volna ki, ha az oroszok a várost megszállják.

Dr. Győry ügyvéd, V. r. vádlott védőjének kérdésére elő-

325 A szervezet pontos neve: Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága. Fő célja az volt, hogy a Magyar Front utasításainak megfelelően megszervezze és irányítsa a fegyveres ellenállást.

326 Interregnum. — Az uralkodó jogok gyakorlásában beálló szünet. Bajcsy-Zsilinszky Endre itt a régi államhatalmi szervek tevékenységének megszűnte, s az új államhatalmi szervek megteremtése közötti időszakra utal.

327 A Bajcsy-Zsilinszky-csoport kapcsolatot tartott fenn a Kállay Gyula—Pálffy György képviselte kommunista párttal, a szociáldemokrata párttal és a Demény-féle kommunista frakcióval is.

328 A Bajcsy-Zsilinszky csoport nem fordított kellő gondot a földalatti munka egyik fontos területére, a konspiráció pontos megszervezésére. Ez a körülmény döntően hozzájárult a lebukásukhoz is.

329 A katonai kérdéseket a Kiss János vezetése alatt álló Katonai Vezérkar intézte. Ennek munkájában a Magyar Kommunista Párt Katonai Bizottságának tagja, Pálffy György és Sólyom László is bekapcsolódott.

330 Topa János Nagy Jenővel kapcsolatba kerülve azzal dicsekedett, hogy 4000 felfegyverzett partizánnal rendelkezik. A Magyar Kommunista Párt megbízottai óva intettek Topa kalandorjellegű vállalkozásának támogatásától.

Topa ellen a Kiss János-per idején a Margit körúti bíróságon eljárás volt folyamatban. Topát és a kapcsolatot megteremtő Fisch Emilt 1945 január 9-én Sopronkőhidán kivégezték.

adja, hogy Makkay Miklós vádlottnak a politikai és katonai vonalakban tevőleges szerepe nem volt. Ő csupán a gépkocsiját bocsátotta a szervezkedés rendelkezésére.[331]

Elnök kérdésére előadja, hogy a robbantások — amelyeket a német és magyar hadvezetőség előkészített — megakadályozására ő nem intézkedett, ezeknek a módozataival a katonai vonal foglalkozott.

Felek közül tárgyalásvezető kérdésére

I. r. vádlott védője a következő indítványt terjeszti elő: Védence a mai tárgyalás eredményéhez képest és a személyi adataiból is kitűnően az országgyűlés tényleges tagja. Mint képviselő csak akkor vonható eljárás alá, ha a mentelmi bizottság őt kiadja. Tudtával ez még nem történt meg. Kér ezirányú intézkedést és felvilágosítást és addig az eljárásnak védence részére való elkülönítését.

Tárgyalásvezető kijelenti, hogy a mai tárgyalás eredménye alapján a haditörvényszék a Ház elnökéhez fordult a kiadatás céljából. A döntés még nem érkezett meg, de a tárgyalás folyamán az valószínűleg megérkezik, az ítélőbíróság mindenesetre ennek ismeretében és ehhez képest fog intézkedni.

Felek indítványt nem tesznek. Az idő előrehaladottságára való tekintettel.

Elnök a tárgyalást 21 órakor berekeszti, és annak folytatását 7-én reggel 9 órára tűzi ki.

Folytatólagosan felvéve 1944. évi december hó 7-én.

Jelen vannak az első lapoldalon felsoroltak.

Elnök a tárgyalást 9 órakor megnyitja.

Hívásra belép:

II. r. vádlott, vitéz Kiss János ny. altábornagy, aki kérdésre kijelenti, hogy nem érzi magát bűnösnek, mert legjobb meggyőződésből cselekedett akkor, amikor a mozgalomhoz csatlakozott abban az elgondolásban, hogy ezzel a hazájának tesz szolgálatot. Vallomását egyebekben az 1/d nsz. alatti nyomozati jegyzőkönyvében foglaltakkal egyezően adja elő, s azokhoz

Tárgyalásvezető külön kérdéseire az alábbiakat fűzi hozzá: Tudta, hogy a törvényes rendelkezéseket megszegi, és hogy

331 Makkay terhére a bírósági ítélet is csupán futár és összekötő feladatokat állapít meg, s azt a tényt, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endrét rejtegette.

rögtönítélő eljárás alá esik a cselekménye. Mégis vállalta a katonai vezetői szerepet azért, mert erre régi barátja és bizalmasa, Bajcsy-Zsilinszky Endre felkérte, és meggyőződése volt, hogy ezzel a nehéz helyzetben hazáján segíteni tud. A közüzemek és hidak hadászati robbantásának megakadályozását nem annyira erőszakos úton, mint inkább műszaki beavatkozással gondolták végrehajtani, s ehhez az előkészületek és megbeszélések megtörténtek. Igen sok megbeszélést tartott I. r. vádlotton kívül a beszervezett tisztjeivel, elsősorban helyettesével, Nagy Jenő ezredessel, továbbá Almássy alezredessel, mint hírszerző és anyagnyilvántartó tiszttel, továbbá Tartsay Vilmos századossal, mint személygyűjtő és elosztó tiszttel. Kővágó József százados a mozgalomban tevékenyen nem vett részt, bár tudhatta, hogy miről van szó.

Arra nem is gondolt, hogy a mozgalomba beszervezett tiszteknek, mint tényleges katonai személyeknek az elvonuló magyar hadsereggel kiürítés esetén a várost el kellett volna hagyni. Nem akarta ezeket szökésre is rávenni. Ilyenről közöttük nem is volt szó.

Megfelelő tájékozódás után, amikor a katonai vonalat megszervezte, a hozzá, illetve alá beosztottakat felszólította arra, hogy a politikai csoport működésében ne vegyenek részt.

A Bajcsy-Zsilinszky Endre által készített kiáltványokat, amelyek a röpiratokból íródtak, ismeri, mert azokat I. r. vádlott előtte felolvasta, bár lehet, hogy csak részleteket ismertetett előtte.[332] A kiadásról, illetve nyomdába adásról is beszéltek, és ezt Bajcsy vállalta magára.

Tudatában volt annak, hogy I. r. vádlott illegalitásban élt, és álneveken bujkált különböző lakásokon.[333]

Tárgyalásvezető ama külön kérdésére még, hogy nem tartotta-e kötelességének a mozgalmat feljelenteni, amikor már tudta annak áruló irányzatát, kijelenti, hogy erre nem gondolt, de ezt nem is akarta volna megtenni, mert egyetértett Bajcsy-Zsilinszky Endrével. Ő mindenképpen itt maradt volna

332 A kiadványban Bajcsy-Zsilinszky Endre a mozgalom céljait és feladatait vázolta. Egy másikban pedig Budapest népéhez intézte ellenállásra szólító felhívását.

333 Bajcsy-Zsilinszky Endre kiszabadulása után több napig Budapesten bujkált, majd Csörög községben egy földbirtokosnál talált menedéket. Később visszament a fővárosba, ahol Bíró Zsigmond álnéven élt s a leleplezés veszélyétől félve lakását állandóan változtatta.

a város kiürítése esetén is, bár nem volt semmiféle biztosítéka arra vonatkozólag, hogy az oroszok őt kímélték volna, vagy a mozgalmát elismerjék.[334]

Elnök kérdésére előadja, hogy azért szervezte meg a katonai részét a mozgalomnak, mert úgy gondolta, hogy ezzel használ a hadseregnek is. Nem érezte magát elhivatottnak arra, hogy az összefogásra és a magyarság felrázására vállalkozzék, és nem látja, hogy a nemzet ellenálló erejét és harci szellemét csökkentette volna eljárásával.

Vádló kérdésére előadja, miszerint a katonai vonal szerepe és feladata a csoportok megszervezése és az emberek gyűjtése volt.[335] Fegyvereket a politikai csoport bocsátotta volna a rendelkezésükre. Ezeknek módozatairól azonban még nem tárgyaltak, egyelőre még csak a kereteket állították fel, melyeket azután feltöltöttek volna.[336]

Védője kérdésére II. r. vádlott előadja, hogy a műszaki csoport foglalkozott azzal a kérdéssel, miszerint a hidak felrobbantását műszakilag megakadályozza valamilyen technikai fogással.

Dr. Győry ügyvéd V. r. vádlott védője kérésére előadja, hogy Makkay vádlottal nem tárgyalt.

Tárgyalásvezető közbevető kérdésére előadja, hogy Makkay vádlott kereste őt fel Kőszegen, és közölte vele, hogy egy ellenállási mozgalom van készülőben, amelynek vezetője Bajcsy-Zsilinszky Endre és akitől azt az üzenetet hozta, hogy a mozgalomba való bekapcsolódás végett jöjjön fel Budapestre. A hívásnak eleget tett, és Makkay gépkocsiján Budapestre utazott.

II. r. vádlotthoz több kérdést nem intéznek.

I. r. vádlottnak észrevétele nincsen.

Hívásra belép:

III. r. vádlott Tartsay Vilmos, aki

334 A Felszabadító Bizottság azt tervezte, hogy levelet ír Malinovszkij marsallhoz és Molotov szovjet külügyminiszterhez, s megpróbálja elismertetni a Bizottság tevékenységét. A terv megvalósítását a november 23-i letartóztatások akadályozták meg.

335 A katonai csoport feladata volt még a Budapest megmentésére vonatkozó tervek kidolgozása, a hidak és más fontos tárgyak robbantástól való megmentése, kapcsolat felvétele a Vörös Hadsereggel, s a fasisztákkal való szembefordulás katonai előkészítése.

336 A Felszabadító Bizottság a mozgalomhoz csatlakozó katonai egységektől remélte a döntő támogatást.

Tárgyalásvezető kérdésére, hogy bűnösnek érzi-e magát, vallomását az 1/h. nsz. alatti nyomozati jegyzőkönyvében foglaltakkal egyezően adja elő. Védelmére azt hozza fel, hogy abban a hiszemben és tudatban cselekedett, hogy ezzel hazájának használ. Tudta azt, hogy meg nem engedett mozgalomról van szó, éppen ezért gondolt arra is, hogy a honvédelmi miniszternek adandó alkalommal jelentést tesz, erre azonban már nem került sor.

Tárgyalásvezető külön kérdéseire előadja még, hogy mint személyirányító közeg a nála álnéven jelentkezőket ugyancsak jelszóval látta el és igazította el az egyes csoportokhoz. Nem látja be, hogy a kommunista mozgalmak és szervezkedés eszközeivel dolgozott, mert minden illegális mozgalomnak ilyen eszközökhöz kell nyúlnia. I. r. vádlottal nem találkozott és vele nem tárgyalt. Sok megbeszélésen vett részt, amelyen a katonai vonal szervezését határozták el.

Vádló kérdésére előadja, hogy nem volt tudatában cselekménye horderejének és nem is gondolt arra, hogy milyen következményei lehetnek a szervezkedésben való részvételének.

Védője kérdésére kijelenti, hogy 1919-ben a júniusi ellenforradalomban részt vett.

Felek vádlotthoz több kérdést nem intéznek.

I. és II. r. vádlottak észrevételt nem tesznek.

Hívásra belép:

IV. r. vádlott Révay Kálmán, aki

Tárgyalásvezető kérdésére kijelenti, hogy nem érzi magát bűnösnek. Vallomását egyébként az 1/k. nsz. alatti nyomozati jegyzőkönyvében foglaltakkal egyezően adja elő azzal a hozzáfűzéssel, hogy meggyőződése alapján cselekedett, amikor a mozgalomhoz csatlakozott. Politikamentesnek gondolta a mozgalmat, Nagy ezredes legalább is ezt mondta, és a vezetőjükről Kiss altábornagyról is ez volt az értesülése.

Haditörvényszéki tag kérdésére előadta, hogy a robbantások megakadályozásáról csak elvileg beszéltek. Arról volt szó, hogy a töltetek és huzalok kicserélésével lehetne a robbantásokat megakadályozni, bár belátja, hogy a német védőőrséget csak erőszakosan lehetett volna eltávolítani.

Védője kérdésére IV. r. vádlott előadja, hogy nem tudott arról, miszerint a mozgalomnak politikai kerete is van.

Felek vádlotthoz több kérdést nem intéznek.

I. r. vádlott megjegyzi, hogy a kiáltványairól IV. r. vádlottnak tudomása nem volt.

II. és III. r. vádlottak megjegyzést nem tesznek.

Hívásra belép:

V. r. vádlott, Makkay Miklós, aki a

Tárgyalásvezető kérdésére kijelenti, hogy a vádat megértette, s magát bűnösnek érzi abban, hogy rejtegetett és szállított egy bujkáló politikust, aki álnéven élt és lakott nála. Egyebekben az 1/1. nsz. alatti nyomozati jegyzőkönyvében foglaltakkal egyezően adja elő a vallomását. Hangoztatta, hogy őneki beszervezői tevékenysége nem volt, a mozgalom politikai célkitűzéseiről tudomása nem volt.

Tárgyalásvezető elrendeli V. r. vádlottnak II. r. vádlottal való szembesítését.

II. r. vádlott Kiss János szemébe mondja V. r. vádlottnak, hogy amikor Kőszegen őt felkereste, elmondotta, hogy a baloldali pártok tömörültek ellenállási mozgalom címén és Bajcsy-Zsilinszky Endre, mint vezető, Kiss Jánost szemelte ki katonai vezetésre. Ezért küldték Kőszegre, hogy Kiss Jánost felhozza ebből a célból Budapestre.

V. r. vádlott a szembesítés után fenti tényeket elismeri, de továbbra is azt hangoztatja, hogy nem volt tisztában a mozgalom tulajdonképpeni célkitűzéseiről.

Védője kérdésére előadja, hogy sem a katonai vonal, sem a politikai csoport tagjaival nem tárgyalt és nem állott összeköttetésben, csupán a gépkocsiját bocsátotta a mozgalom rendelkezésére.

Felek vádlotthoz kérdést nem intéznek.

Vádlottak észrevételt nem tesznek.

Hívásra belép:

VI. r. vádlott Nagy Jenő, aki

Tárgyalásvezető kérdésére kijelenti, hogy bűnösnek nem érzi magát, bár tudja azt, hogy törvényellenes dolgot cselekedett.

Vallomását az 1/e. nsz. alatti nyomozati jegyzőkönyvében foglaltakkal egyezően adja elő.

Tárgyalásvezető külön kérdéseire, hogy az új esküt nem tette le, előadja, hogy a katonai vonal irányításában neki ve-

zérkari főnöki beosztása volt. Mellette Tartsay százados volt a legfontosabb személy, mert mint személygyűjtő közegen, rajta állott vagy bukott az egész mozgalom. Az igaz, hogy Almássy alezredes vádlottat Kiss János II. r. vádlottal egyetértésben ki akarta küldeni az első honvéd hadsereg arcvonalába és ott a hadsereg vezérkari főnökét gondolta megkörnyékezni abból a célból, hogy azt az ellenséghez való átpártolásra és az egész hadseregnek az ellenséghez való csatlakozásra bírják. Almássy azonban erre nem vállalkozott. Tárgyalt Topa János partizánvezetővel is, akinek állítólagosan 4000 katonája és fegyvere is lett volna. Ezeket is meg akarta nyerni a céljainak, de ez azután tárgyalásokon túl nem haladt.

Védője kérdésére előadja, hogy a katonai személyek közül és a jelenlevő vádlottak közül csak Tartsay Vilmosnak és Almássy Pálnak, valamint Révay Kálmánnak volt tevőleges szerepe. A többiek a mozgalomban nem vettek részt, legalább is neki ilyesmiről tudomása nincsen.

Felek VI. r. vádlotthoz kérdést nem intéznek.

Vádlottaknak megjegyzésük nincsen.

Hívásra belép:

VII. r. vádlott Almássy Pál, aki

Tárgyalásvezető kérdésére bűnösnek nem érzi magát a vádbeli cselekményben, csupán csak abban, hogy nem tett azonnal felsőbbségének jelentést a mozgalomról, egyebekben vallomását az 1/f. nsz. alatti nyomozati jegyzőkönyvében foglaltakkal egyezően adja elő.

Tárgyalásvezető kérdéseire előadja, hogy terve volt a mozgalomról a vezérkar főnökének jelentést tenni, ha az jobban kialakul, erre azonban már nem kerülhetett sor. Nagy ezredes őt a hírszerzéssel is meg akarta bízni, valamint Kiss altábornaggyal együtt arra szólította fel, hogy a harcoló magyar 1. honvéd hadsereg vezérkari főnökét a hadsereg átállására vegye rá, azonban ő megtagadta és visszautasította.

Tárgyalásvezető az előszólított Nagy Jenő ezredest ezirányban megkérdezi, aki elismeri a vádlott által mondottakat, de ezt nem tartotta komolyan.

II. r. vádlott a fentiekre vonatkozólag megjegyzi, hogy tényleg volt szó Almássy kiküldetéséről, de ő ezt ellenezte, és Almássy sem vállalta.

Hívásra belép.

VIII. r. vádlott Balássy Miklós, aki

Tárgyalásvezető kérdésére előadja, hogy bűnösnek nem érzi magát, mert semmilyen mozgalmi szerepe nem volt.

Vallomását egyébként az 1/g nsz. alatti nyomozati jegyzőkönyvében foglaltakkal egyezően adja elő. A mozgalomról különben sem tud, mert a szó sem fedi a cselekmény fogalmát helyesen, mert csupán beszélgetések történtek és azok is baráti társaságban. Almássy alezredessel beszélt egy alkalommal arról, hogy hogyan lehetne a tervbe vett budapesti műtárgyak felrobbantását megakadályozni.

Tárgyalásvezető elé tárta az 1/g. nsz. alatti jegyzőkönyve ide vonatkozó részét, mire vádlott kijelenti, hogy nem helyesen fogalmazták meg, a mostani módosítás fedi a tényeket.

Vádló kérdésére kijelenti, hogy baloldali mozgalomról nem volt tudomása. Különben sem tartotta magát illetékesnek arra, hogy ilyen ügyekben jelentést tegyen. Almássy alezredes megemlítette egy alkalommal, hogy ha van egy ilyen mozgalom, akkor a vkf-nek jelentést kellene tenni.

Védője kérdésére előadja, hogy már régen hungarista érzelmű. Az első ezer között volt, aki a Nyilaskeresztes Pártba lépett. 1938-ban a nemzetvezetővel tárgyalt, és 1939-ben őt bízták meg, hogy a szegedi Csillagbörtönt szemrevételezze, az akkor ott letartóztatásban volt nemzetvezető kiszabadítása céljából. 1940-ben a légierők megszervezésén dolgozott.

Felek vádlotthoz több kérdést nem intéznek.

Vádlottak vallomására észrevételt nem tesznek.

Hívásra belép:

IX. r. vádlott Schreiber Róbert, aki a

Tárgyalásvezető kérdésére kijelenti, hogy nem érzi magát bűnösnek, mert a mozgalomban nem vett részt, tudott ugyan a szervezkedésről, de azt fel akarta deríteni, hogy azután feljelentse.

Előadja, hogy november 17 vagy 18-án Kistereken tartózkodott és ott egy ismerősétől, dr. Pálnétól megtudta azt, hogy Budapesten valamilyen katonai szervezkedés folyik, amelynek célja, hogy Tito partizánvezér részére embereket szállítson. Dr. Pálné azt mondta neki, hogy bővebb felvilágosítást Budapesten fog kapni meghatározott helyen, egy Károly keresztne-

vű egyéntől. Itt ő meg is jelent, és az illető Tartsay századoshoz küldte, mint olyanhoz, aki részletesen eligazítja. Tartsayval találkozója is lett volna, arra azonban Tartsay nem jött el. Egy következő alkalommal elment Tartsay lakására, hogy vele ott találkozzék, ott azonban már a nyomozó közegek is ott voltak, őt is letartóztatták.

Haditörvényszéki tag kérdésére kijelenti, hogy dr. Pálné a Fráter utca 31. sz. alatti házba küldte, ahol az ismeretlen vezetéknevű Károly lakott. Az egész vonalat csak azért járta le, mert tudni akarta, miféle szervezkedésről van szó.

Felek több kérdést a vádlotthoz nem intéznek.

Vádlottak észrevételt nem tesznek.

Elnök 14 óra 30 perckor ebédszünetet rendel el, a főtárgyalást félbeszakítja, a tovább folytatását 16 órában állapítja meg.

Folytatólagosan felvéve ugyanaz nap 16 órakor az első lapoldalon felsoroltak jelenlétében.

Elnök a tárgyalást 16 órakor megnyitja.

Hívásra belép:

X. r. vádlott Tóth István, aki

Tárgyalásvezető kérdésére kijelenti, hogy bűnösnek nem érzi magát.

Vallomását az 1/1. nsz. alatti jegyzőkönyv első részében foglaltakkal adja elő. A további jegyzőkönyvi vallomását visszavonja azzal az indoklással, hogy lelki kényszer hatása alatt állott. A mozgalomban nem vett részt, Nagy ezredessel találkozott ugyan, de csak magánbeszélgetést folytattak, ugyanekkor Kővágó százados is jelen volt. A pótjegyzőkönyvét kényszer hatása alatt vették tőle ki,[337] az abban foglaltakat nem tartja fenn.

337 A letartóztatás után az elfogottakat embertelenül megkínozták. Tartsay Vilmost pl. még odahaza a lakásán megverték. A kínzásokat Radó csendőrszázados irányította, s abban személyesen is részt vett. „Embereim ... először mezítelenre vetkőztették le őket, majd felváltva gumibottal kéz- és lábfejüket ütlegelték. Ezután embereim gúzsba kötötték Bajcsy-Zsilinszky Endrét, jobb bokájánál fogva mennyezetre erősítették. Gyakran használták vallatás során a „medvejárást" is, ami abból állott, hogy az illetőnek négykézláb egy kalap körül kellett táncolni" — vallotta Radó a Népbíróság előtt. Világ, 1946. február 27. szám.

Bajcsy-Zsilinszky Endréné a többi között a következőket mondotta a Radó csendőrszázados elleni per során: „Alkalmam volt férjemmel is beszélni ... Ágyban feküdt és kék volt a szájaszéle. Összevissza verték és villanyozták, soha nem felejtem el azt a látványt, amikor megláttam. Kijelentette szegény: még a németek se bántak így velem." Világ, 1946. május 23.

Védője kérdésére előadja, hogy már 1935. év óta szimpatizál és támogatja a Nyilaskeresztes Pártot. Nem gondolta volna, hogy Nagy ezredes egy illegális szervezkedést folytat.

Felek vádlotthoz több kérdést nem intéznek.

Hívásra belép:

XI. r. vádlott Kővágó József, aki kijelenti

Tárgyalásvezető kérdésére, hogy bűnösnek nem érzi magát. Vallomását egyébként az alábbi eltérésekkel az 1/g. nsz. alatti nyomozati vallomásával egyezően adja elő. Védekezése szerint Radványi őrnagy egyszer magához hívatta és tájékoztatta arról, hogy néhány tiszt mozgalmat szándékozik indítani abból a célból, hogy Budapestet az esetleges utóvédharcok borzalmaitól megkíméljék, s ebben a tárgyban Nagy ezredessel megbeszélést is folytatott. Az is igaz, hogy őt Kiss altábornagy segédtisztjének akarta megtenni. A mozgalom politikai hátteréről nem tudott. Erről őt Nagy ezredes nem világosította fel.

VI. r. vádlott tárgyalásvezető közbevető kérdésére kijelenti, hogy csak általános tájékoztatást adott Kővágó századosnak, illetve az ő jelenlétében a többieknek, és arról is megemlékezett, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endre a mozgalom politikai vezetője.

XI. r. vádlott folytatólagosan előadja, hogy ez lehetséges, de ő akkor kiment a szobából, és azért nem tud a dologról. Az utolsó napon a megbeszélt találkozóra már nem ment el. Belátta, hogy ezen az úton nem haladhat tovább, és különben is a

Kiss Jánosné a Hadtörténelmi Levéltárban őrzött visszaemlékezésében írja, hogy férje utolsó találkozásukon ezeket mondotta neki: „Meggyaláztak, megszégyenítettek, villanyoztak, de én mindent türelemmel viseltem. Most aztán vigyél engem Kőszegre!" (Azaz felesége a haló porait vigye Kőszegre.)

Egy fogoly szemtanú a „Szabadságharc 1944-ben (Az ellenállási mozgalom katonai története)" című kiadvány 38. oldalán így ír a megkínzottakról: „Kiss János földbarna, darabos arcát szögletessé torzították az ütések. Jóságosan, elnézően mosolygó szeméből csak az egyiket láthattam, a másik bedagadt. Mint a gyermekkor legszörnyűbb álmai, úgy derengenek fel bennem ezek a képek. Az altábornagy a falhoz támaszkodva, sántítva botorkált ki a szobából. Talpát tönkretette a nyilas nyomozók gumibotja. Nagy Jenő szelíd, apró madárkeze püffedtre dagadt az ütésektől. Szája nem az arca közepén van; egyik oldal felé véres csíkokban hosszabbodik meg. A törékeny, kistermetű férfi égő szemmel, keményen, töretlenül néz szembe pribékjeivel. Tartsay Vilmost az utcán nem ismerném meg. A Barabás Miklós ecsetjére méltó, nemesszívű, elefántcsonthomlokú férfi húsz esztendőt öregedett. Haja csapzott, álla borostás, tekintete kutatva jár a szoba egyik sarkából a másikba, szeme bogara furcsán csillog: állandóan könnyezik. Ezt ismerem: a pribékek magasfeszültségű villanyáramot kapcsolnak be egy-egy pillanatra az ember szemébe. Tartsay cigarettára akar gyújtani, de meggyötört, megdagadt kezéből kihullik a gyufa."

hadianyagokkal való kísérletezés minden idejét elfoglalta. Elhatározta, hogy teljesen szakít az egésszel, és ezt Kiss altábornagynak is jelenteni fogja. A szervezkedésnek szerinte semmiféle értelme nem volt. Hogy miért nem jelentette fel, arra érdemleges választ adni nem tud.

Vádló kérdésére kijelenti, hogy a robbantásokkal, illetve ennek megakadályozásával szakvéleményt tőle senki nem kért.

Védője kérdésére kijelenti, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endre I. r. vádlottat nem ismerte. Ő a jelenlegi háború céljait szolgáló új fegyvereken dolgozott, és ezért sem lehetett semmi köze a mozgalomhoz.

Felek a vádlotthoz kérdést nem intéznek.

Vádlottak vallomásra észrevételt nem tesznek.

A vádlottak kihallgatás után

Tárgyalásvezető a kbp. 283. §-a alapján megindítja

a bizonyító eljárást.

Tanúk hiányában

Tárgyalásvezető a Kbp. 288. §-a 1. pontja alapján ismerteti az 1., 1/a., 1/b., 1/m., 1/p.; 1/r.; 1/s.; 1/t.; 1/u.; 2.; 14.; 15.; 16.; 17., 18., 21., 22/a., 22/b., 22/c. nsz. alatti ügyiratokat és ismerteti az 1/v. nsz. alatt elfekvő tárgyi bűnjel iratokat és röpiratokat.

I. r. vádlott az ismertetett iratokra kijelenti, hogy a röpiratokat ő kapta dr. Pfeiffertől, és a felolvasott kiáltványokat ő fogalmazta, illetve írta.

Felek és a többi vádlottak az ismertetett iratokra észrevételt nem tesznek.

Tárgyalásvezető az orvosszakértőt ismételten figyelmezteti a már általánosságban letett esküje szentségére, és felhívja őt, hogy szakvéleményét aszerint terjessze elő, miszerint vádlottak nem szenvednek-e elmebetegségben vagy olyan múlékony súlyos betegségben, amely büntetőjogi beszámítottságukat kizárja.

Dr. Szöllősy Győző orvosszakértő (személyes viszonyai: Kolozsvárott született, 52 éves, nős, a m. kir. térképészeti intézet állományába tartozó orvos ezredes) szakvéleményét az alábbiakban adja elő:

Schreiber Róbert IX. r. vádlott kivételével valamennyi vádlott egészséges, elmebetegségben vagy a beszámíthatóságot kizáró más betegségben nem szenvednek. Ilyenben Schreiber Róbert őrnagy sem szenved, azonban rajta több degenerációs tünet észlelhető, szellemi élete és beszéde nehézkes, nem eleven, szűk skálájú, felfogása és ítélőképessége is felületes. Agyideg gyengeségben szenved, büntetőjogi beszámíthatósága 50%-ban csökkent.

Felek Orvosszakértő véleményére észrevételt nem tesznek.

Tárgyalásvezető a bizonyítás felvétele után kérdést intéz a felekhez, vajon nem kívánnak-e a bizonyítás kiegészítése iránt indítványt tenni.

Felek az alábbi indítványokat terjesztik elő:

Vádló a tényállás és Nagy Jenő VI. r. vádlott vallomásának kiegészítéseképpen az őrizetből elővezetett Topa János kihallgatását indítványozza.

Dr. Osváth ügyvéd, VII. r. vádlott védője, védence ügyében kéri a felesége és annak nővére, Máriássy Katalin kihallgatását arra vonatkozólag, hogy védence szakítani akart már a mozgalommal, és a további megbeszélésektől el akart állni.

Dr. Szöllősy ügyvéd VIII. r. vádlott védelmében indítványozza Mosonyi Győző államtitkár kihallgatását védence jobboldali múltjáról, továbbá Harmos Zoltán altábornagy és Újfalusy Zoltán alezredes kihallgatását arra vonatkozólag, hogy védence háromszor is jelentkezett harctéri szolgálatra, amit azonban államérdekből nem teljesítettek, mert fontos találmányokon dolgozott.

Dr. Nagy ügyvéd X. r. vádlott védelmében indítványozza Radványi őrnagy és Németh Pál vk. alezredes kihallgatását arra vonatkozólag, hogy védence nem akart részt venni semmiféle mozgalomban.

Haditörvényszék halkhangú tanácskozásban meghozza,

Tárgyalásvezető kihirdeti az alábbi

végzést:

A haditörvényszék a bizonyítás kiegészítése tárgyában tett indítványoknak részben helyt ad, és elrendeli Topa János és

Mosonyi Győző tanúkénti kihallgatását, míg a többi indítványt elutasítja.

Indokok:

Topa János és Mosonyi Győző tanúkénti kihallgatása a tényállás tisztázásának céljából szükségessé vált, ezért annak helyt kellett adni, míg többi tanúk kihallgatása, minthogy azok nem ténykérdésekre vonatkoznak, és a bizonyítani kívánt körülmények részben ismeretesek, részben pedig csekély fontosságúak — csak a tárgyalás elhúzását eredményeznék, miért is azoknak nem volt hely adható.

Felek a végzést tudomásul veszik.

Dr. Kelemen ügyvéd I. r. vádlott védője kérdést intéz a haditörvényszékhez az irányban, hogy védence ügyében a mentelmi bizottság döntése megérkezett-e már. Indítványozza újólag nevezett ügyének elkülönítését.

Haditörvényszék halk hangon hozott végzését tárgyalásvezető kihirdeti:

A haditörvényszék Bajcsy-Zsilinszky Endre I. r. vádlott ügyét, minthogy nevezettről kiderült, hogy országgyűlési képviselő, és a Ház őt még nem adta ki — a többi vádlottak ügyétől elkülöníti, és vele szemben az eljárást a mentelmi bizottság döntéséig leállítja.

Indokok:

Minthogy a mentelmi bizottság, amely Sopronban ülésezik, döntést még nem hozott, illetve az a haditörvényszék előtt még nem ismeretes, a fentiek szerint kellett határozni.

I. r. vádlott és védője a végzést tudomásul veszik és

Tárgyalásvezető intézkedésére Bajcsy-Zsilinszky Endrét a teremből kivezetik.

Hívásra belép:

Topa János tanú, aki a Kbp. 195. és 284. §-okban foglaltakra történt figyelmeztetés után személyes viszonyait és vallomását a következőkben adja elő: Szatmárnémeti születésű és lakos, 25 éves, ref. vallású, nőtlen, elektrotechnikus, t. honvéd, jelenleg más ügyből kifolyólag hűtlenség bűntettének a gyanúja miatt bűnvádi eljárás alatt áll, és vizsgálati fogságba van.

Vallomása szerint ő nem partizán őrnagy, illetve vezető, csu-

pán barátai és társasága nevezi annak. Csapatai, illetve fegyverei nincsenek, ő csupán dicsekedett Nagy ezredes előtt, hogy ilyenekkel rendelkezik. Egy mozgalmat szervezett, amely a szegedi Szentgyörgyi mozgalomhoz[338] kapcsolódott volna, és ezzel kapcsolatosan Fisch Emil útján került összeköttetésbe. Nagy ezredes meghívta őt a lakására, ahol mindketten általánosságban tájékoztatták egymást terveikről. Ekkor mondta Nagy ezredesnek, hogy 4000 beszervezett partizánja van és 400 páncélököllel rendelkezik.

Tárgyalásvezető ismerteti tanúnak más ügyben felvett nyomozati jegyzőkönyvét, s megállapítja, hogy lényegileg az e bűnügyet érintően egyező a vallomása.

Vádló kérdéseire tanú előadja, hogy Nagy ezredes előtte nem ismertette az ellenállási mozgalmat részleteiben, és arról sem beszélt, hogy milyen fegyveres erő áll rendelkezésére.

Felek tanú vallomására észrevételt nem tesznek.

VI. r. vádlott észrevételt ugyancsak nem tesz.

Haditörvényszék tanú megesketését a Kbp. 200. § 1. pontja alapján mellőzi.

Hívásra belép:

Mosonyi Győző tanú, aki a Kbp. 195. és 284. §-okban foglaltakra való figyelmeztetés után személyes viszonyait és vallomását következőkben adja elő:

338 Szentgyörgyi Albert orvos és biokémikus, Nobel-díjas egyetemi tanár. Köréje tömörültek azok a többnyire magas állású polgári értelmiségiek, antifasiszták, akik elégedetlenek voltak a Horthy-kormányzat korlátlan németbarátságával. 1943 januárjában törökországi útja alkalmával Szentgyörgyi kapcsolatot keresett amerikai politikai körökkel.

Szentgyörgyit az ifj. Horthy Miklós-féle „kiugrási iroda" köré tömörült egyének is fel akarták használni. Egyes források szerint Horthy benne látta azt a személyt, aki a koalíciós felek előtt is elfogadható tárgyaló partner maradt.

Szentgyörgyi 1944. október 15-e után több alkalommal tárgyalt Bajcsy-Zsilinszky Endrével és Kiss János altábornaggyal, akik őt a Moszkvába küldendő fegyverszüneti bizottság vezetőjéül szánták. A Szentgyörgyi-csoport egyes vezetői kapcsolatot teremtettek a kommunista és szociáldemokrata munkásokkal is, és több személyt bekapcsoltak az ellenállási sejtek munkájába.

Az egyes csoportok sok fegyvert, lőszert és robbanóanyagot szereztek. Október 15-én a nyilasok felfedezték az illegális találkozásra használt „Taurusz" üzemet, s mintegy 40 oda érkező személyt letartóztattak. Ezeknek sorsa ismeretlen. Szentgyörgyi október 15-én a svéd követség épületébe menekült.

Szentgyörgyi 1949-ben elhagyta Magyarországot, s az Amerikai Egyesült Államokba távozott.

A Szentgyörgyi-csoport tagjai közül Kelényi B. Ottó, Zádor Miklós és Dávid Tamás a német fasiszták áldozataivá lettek.

budapesti születésű, 39 éves, rkat. vallású, nős, budapesti lakos, ny. á. rep. százados, a mozgósítási miniszter mellé beosztott államtitkár, érdektelen.

Balássy Miklós őrnagyot régóta ismeri, vele jó baráti viszonyban van. Balássynak a honvéd légierők fejlesztésével kapcsolatosan nagy érdemei vannak, és ebben a munkában vele együtt dolgozott. Balássyt minden tekintetben kitűnő, jó magyar embernek ismeri, aki a párttal is összeköttetésben volt.[339] Kizártnak tartja, hogy vádlottnak a szervezkedésben szerepe volna.

Felek a tanúhoz kérdést nem intéznek.

Vádlottak észrevételt nem tesznek.

Haditörvényszék a tanú megesketését a Kbp. 284. § 4. bekezdése alapján felek beleegyezésével mellőzi.

Több tanú nem lévén

Elnök a Kbp. 290. § 2. bekezdése alapján a bizonyító eljárást befejezettnek nyilvánítja, majd átadja a szót a vádlónak a büntető indítvány előterjesztésére.

Vádló összefoglalja a bizonyítási anyagot, és ennek eredményéhez képest valamennyi vádlottal szemben az Élt. 59. § 4. pontja szerinti szövetkezés bűncselekményét megvalósítottnak látja. Kéri törvény szerinti bűnösség kimondását és vádlottak elítélését.

Dr. Osváth ügyvéd II. r. vádlott védelmében azzal érvel, hogy a szövetkezés nem áll meg, és a cselekmény távolról sem olyan, amely ily súlyos minősítést vonna maga után. Védence felmentését kéri, ha ez nem lehetséges, úgy töredelmes magatartására való tekintettel kegyelmet kér. VII. r. vádlott védelmében rámutat védence értékes közhivatalnoki működésére, arra, hogy találmányai nagy horderejűek, és a terhére rótt cselekmény bizonyítva nem lett, ezért ugyancsak felmentést kér.

Dr. Boros ügyvéd III. r. vádlott védelmében nem látja a bűncselekményt bebizonyítottnak. Semmiféle konkrét adat nem merült fel ellene. Csak beszélgetéseken vett részt, ami pedig nem valósítja meg a bűncselekmény tényálladékát. Ezért felmentést kér, de hivatkozik nevezett érdemeire is, ezért egyúttal kegyelmet kér.

339 A Nyilaskeresztes Pártról van szó.

Dr. Győry ügyvéd V. r. vádlott védelmében fejtegeti, hogy védencének nem volt tudomása és tevőleges szerepe a mozgalomban, csak eszköz volt I. r. vádlott kezében. Ezért felmentést kér.

Dr. Szakáll ügyvéd csatlakozik védőtársai beszédéhez, és azt fejtegeti, hogy védencében a szándékosság nem volt meg. Politikai vonalon nem működött, terhére legfeljebb a feljelentési kötelezettség elmulasztása állapítható meg.

Dr. Szöllőssy ügyvéd VI. r. vádlott védelmében azzal érvel, hogy nincs semmilyen bizonyíték arra, hogy a cselekményből a haderőre hátrány származott volna. Felsorolja védence érdemeit, és ezért, ha a felmentés nem lehetséges, kegyelmet kér. VIII. és XI. r. vádlottak védelmében utal arra, hogy őket bűncselekmény nem terheli és ezért a felmentésüket kéri.

Dr. Sárváry ügyvéd IX. r. vádlott védelmében hangoztatja, hogy védencét jó szándék vezette, legfeljebb feljelentési kötelezettség elmulasztásával terhelhető, ezért rendes eljárásra való utalást kér.

Dr. Nagy ügyvéd, X. r. vádlott védelmében felmentést kér azzal az indoklással, hogy védencével szemben terhelő adat a tágyalás során nem merült fel.

Az utolsó szó jogán

II. r. vádlott kijelenti, hogy meggyőződésből cselekedett és sajnálja, hogy olyan mozgalomban vett részt, amelynek a háttere nem volt egészen helyes irányú.[340]

III. r. vádlott meggyőződésére hivatkozik azzal, hogy a cselekményt megbánta.

IV. r. vádlott hangoztatja, hogy eddigi működésében a honvédségnek akart hasznára válni, a cselekményt megbánta.

V. r. vádlott kijelenti, hogy nem tudta, miszerint ilyen súlyos következményei vannak a cselekménynek, ő jóhiszeműen cselekedett.

VI. r. vádlott kijelenti, hogy meggyőződésből cselekedett, s hazájának vélt szolgálatot tenni.

VII. r. vádlott jó szándékára hivatkozik, a felmentését kéri.

VIII—XI. r. vádlottak hangoztatják, hogy a mozgalomban

340 A mondat két része között érezhető ellentét valószínű a jegyzőkönyv pontatlanságából, Kiss János szavainak nem a valósághoz hű megörökítéséből származik.

nem vettek részt, nem tudtak annak tárgyaláson kiderült részleteiről. Nagyon megbánták, hogy egyáltalán szóba álltak a vezetőkkel.

Elnök A Kbp. 379. §-ához képest a tárgyalást befejezettnek nyilvánítja, majd a haditörvényszék tanácskozás és ítélethozatal céljából visszavonul azzal, hogy ítéletet a következő napon a déli órákban fog hirdetni.

Elnök tárgyalást 19 óra 15 perckor félbeszakítja.

Folytatólagosan felvéve december hó 8-án a fenti helyen és fent említettek jelenlétében.

Ítélethozatal és az ítéletnek az illetékes parancsnoki végrehajtást elrendelő határozatával való ellátása után

Elnök a folytatólagos tárgyalást 12 órakor megnyitja, majd

Tárgyalásvezető kihirdeti az ítéletet lényeges indokaival együtt, és közli az illetékes parancsnokok végrehajtást elrendelő, illetve megkegyelmezést tartalmazó döntését azzal, hogy a halálos ítéletek 2 órán belül végre fognak hajtatni.

Elnök a tárgyalást 12 óra 40 perckor berekeszti.

Kmft.

Dr. Dominich Vilmos hb. őrgy.
tárgyalásvezető

Széll Miklós t. karp. őrm.
jegyzőkönyvvezető

HIL Filmtár, 19/1964.

AZ M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETE VITÉZ KISS JÁNOS ALTÁBORNAGY ÉS TÁRSAI ÜGYÉBEN

A magyar szent korona nevében!

Az m. kir. honvéd vezérkar főnökének bírósága III., mint rögtönítélő bíróság Bajcsy-Zsilinszky Endre p. e., I. r., vitéz Kiss János nyugállományú altábornagy, II. r., dr. Tartsay Vilmos ny. á. vk. százados, III. r., Révay Kálmán ny. á. százados, IV. r., Makkay Miklós p. e., V. r., Nagy Jenő ezredes, VI. r., Almássy Pál alezredes, VII. r., Balássy Miklós vk. őrnagy, VIII. r., Schreiber Róbert őrnagy, IX. r., nemes Tóth István vk. százados, X. r., és Kővágó József százados, XI. r. vádlottak ellen az 1930. évi III. t. c. 59. § 1. bekezdésének 1. és 4. pontjába ütköző hűtlenség bűntette miatt a m. kir. honvéd vezérkar főnöke bíróságának III. ügyésze dr. Simon Gyula hadbíró százados által előadott tények folytán emelt vád felett, vitéz Vargyassy Gyula altábornagy elnöklete alatt, dr. Dominich Vilmos hadbíró őrnagy tárgyalásvezetőnek, Hermann Gyula t. karp. őrmester és Széll Miklós t. hdp. őrm. jegyzőkönyvvezetőnek és a fent nevezett hadbíró százados vádlónak részvétele mellett az előzetes letartóztatásban levő vádlottak, valamint I. r. vádlott képviseletében dr. Kelemen Kornél, II. r. és VII. r. vádlottak képviseletében dr. Osváth Ferenc, III. r. vádlott képviseletében dr. Boross Lajos, IV. r. vádlott képviseletében dr. Szakáll Antal, V. r. vádlott képviseletében dr. Győry Vilmos, VI. r., VIII. r. és XI. r. vádlottak képviseletében dr. Szöllőssy Endre, IX. r. vádlott képviseletében dr. Sárváry Jenő és X. r. vádlott képviseletében dr. Nagy Elek ügyvéd, honvédségi védőknek jelenlétében, Budapesten, 1944. évi december hó 7. és 8-án a

nyilvánosság kizárásával megtartott tárgyalás[341] alapján, a vád és védelem meghallgatása után a következőképpen

ítélt:

Az 1944. évi november hó 23-tól előzetes letartóztatásban

vitéz Kiss János

erdőszentgyörgyi születésű, soproni illetőségű és budapesti (XII. ker. Kékgolyó u. 15/a.) lakos, 61 éves (1883. III. 24.), r. kat. vallású, vagyonos, nős Bakó Ilonával. ny. á. altábornagy, atyja: néhai János, anyja: néhai Karácsonyi Róza, II. r.,

az 1944. évi november hó 22-től előzetes letartóztatásban levő

dr. Tartsay Vilmos

érsekújvári születésű, budapesti illetőségű és lakos (VI. ker. Andrássy út 29.), 34 éves (1901. VII. 22.) r. kat. vallású, vagyonos, nős Holly Erzsébettel, 1 gyermeke van, ny. á. vk. százados, gyárvezető, atyja: néhai Pál, anyja: Ormódi Ludovika, III. r.,

az 1944. évi november hó 22-től előzetes letartóztatásban levő

Révay Kálmán

dunaharaszti születésű, budapesti illetőségű és lakos (VIII. ker., Rákóczi út 29), 33 éves (1911. VII. 16.), r. kat. vallású, vagyontalan, ny. százados, nős Lászlóffy Ágnessel, atyja: Bódog, anyja: Jelinek Aglája, IV. r.,

az 1944. évi november hó 22-től előzetes letartóztatásban levő

Makkay Miklós

lugosi születésű, budapesti illetőségű és lakos (XI. ker. Somlói út 27), 44 éves (1900. VIII. 30.), r. kat. vallású, vagyonos, a Nitrokémia Ipartelepek igazgatója, tart. karp. őrm., nős Weissmahr Margittal, 2 gyermeke van, atyja: néhai dr. Makkay Ágost, anyja: Szedlacsek Anna, V. r.,

341 A hadbíróság félelmére jellemző, hogy a főtárgyalás előtt a Margit körúti fogház épületét egy kerékpáros csendőrszázad szállta meg. A „zárt" tárgyaláson a termet teljesen megtöltötték a Nemzeti Számonkérő Szék tagjai, a csendőrnyomozók, a bíróság beosztott tagjai stb. Ott volt Sütő nyilas képviselő is, aki a bíróság oldalán külön székben foglalt helyet.

az 1944. évi november hó 22-től előzetes letartóztatásban levő

Nagy Jenő

németújvári születésű, esztergomi illetőségű és budapesti lakos (IV. ker., Haris köz 2), 45 éves (1898. XII. 31.), r. kat. vallású, nős Mihályffy Erzsébettel, vagyontalan, hivatásos tiszt, atyja néhai Károly, anyja: Herbst Jolán, a m. kir. I. h. pc. hdt. 4. gk. löv. zlj (Kassa) állományába tartozó ezredes, VI. r.,

Almássy Pál

váci születésű, ugyanottani illetőségű és budapesti lakos (XI. ker., Szent Imre út 83), 42 éves (1902. VII. 8), r. kat. vallású, nős Máriássy Judittal, vagyontalan, hivatásos tiszt, atyja: néhai János, anyja: Sréter Ilona, a m. kir. honv. haditechnikai intézet állományába tartozó alezredes, VII. r. vádlottakat

bűnösnek mondja ki

II.—III.—IV.—VI. és VII. r. vádlottakat mint a Btk. 70. §-a szerinti tettestársakat, V. r. vádlottat pedig mint a Btk. 69. § 2. pontja szerinti bűnsegédet.

az 1930. évi III. tc. 59. § 4. pontjába ütköző hűtlenség bűntettében, amelyet azáltal követtek el, hogy

miután a rögtönbíráskodás a m. kir. honvédelmi miniszter úr 43 934/eln. 13—1941. számú körrendeletével és a m. kir. minisztérium 4870/1941. M. E. rendeletével a hűtlenség bűntettére vonatkozólag is kiterjesztett és kihirdettetett.

Budapesten, 1944. évi október és november hónapokban — tehát háború idején — az őrizetben levő Bajcsy-Zsilinszky Endre, országgyűlési képviselő és a szökésben levő Tildy Zoltán vezetése alatt állott, az általuk kezdeményezett Ellenállási (Felszabadítási) Mozgalom és Magyar Front[342] néven szereplő

342 A Magyar Front, a magyar demokratikus pártok antifasiszta szövetsége, a Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére alakult meg 1944 májusában. Fő célkitűzése az antifasiszta pártok, egyesületek és csoportok összefogása, a nemzeti ellenállás szervezése és vezetése volt. Tagjai között ott találjuk a Békepártot, a Szociáldemokrata Pártot, a Független Kisgazdapártot, a Nemzeti Parasztpártot és más antifasiszta szervezeteket A kommunistákat a Magyar Frontban Kádár János, majd az ő letartóztatása után Rajk László, a szociáldemokratákat Szakasits Árpád és Marosán György, a Kisgazdapártot Bajcsy-Zsilinszky Endre képviselte. 1944. november elején, a fegyveres ellenállási mozgalom szervezésére a Magyar Front létrehozta a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságát.

szervezkedésben — melynek célkitűzése volt a törvényes kormány és államfő eltávolítása, a harcoló magyar hadsereg és a szövetséges német haderők harci szellemének megtörése s gyengítése és hadászati intézkedéseinek a megakadályozása mellett az ellenség — jelesül a szovjet-orosz haderő által esetleg megszállás alá kerülő területeknek és lakosságnak erre a célra való előkészítése[343] — tevékenyen részt vettek, és erre a célra, valamint az ezért vállalt feladatok teljesítésére szövetkeztek, s ennek keretében

vitéz Kiss János II. r. vádlott a mozgalom katonai vonalán a vezető szerepet betöltve törzskarát megalakította, s az ellenállás megszervezése érdekében a vezérkari főnökeként működött Nagy Jenő VI. r. vádlott intézkedéseit és előterjesztéseit jóváhagyta, a szovjet-orosz haderővel való tárgyalások felvételére kiküldendő bizottsághoz egy tagot delegált, s a mozgalom céljai érdekében tárgyalásokat és megbeszéléseket folytatott,

dr. Tartsay Vilmos III. r. vádlott, mint a katonai vonal személygyűjtő és irányító elosztó közege a mozgalom érdekében beszervezést foganatosított Révay Kálmán IV. r. vádlott személyében, továbbá a nála álnéven és jelszóval jelentkező mozgalmi egyéneket rendeltetési helyükre és beosztásukba elirányította, s általában Kiss altbgy. és Nagy ezredes mozgalmi elöljáróinak a szervezkedés érdekében kiadott utasításait végrehajtotta, s ezek céljából az összejöveteleket, megbeszéléseket, s ily irányú találkozásokat létrehozta,[344]

Révay Kálmán IV. r. vádlott a mozgalom célkitűzéseit magáévá téve és annak katonai vonalába Tartsay III. r. vádlott által beszerveztetvén, abban segédtiszti beosztást kapott, majd részt vett azokon a Nagy ezredes, VI. r. vádlott által vezetett megbeszéléseken, melyek a magyar és német szövetséges haderő által előkészített hadászati célú robbantások és katonai intézkedések megakadályozását célozták, és amelyeken a törzsek és katonai csoportok feladatait elhatározták, illetve kiosztották,

343 A vádpontok a tárgyalás folyamán teljességükben nem nyertek bebizonyítást.

344 A csoport lebukása is a Tartsay lakásán tartott értekezlet alkalmával történt. A Nemzeti Számonkérő Szék a jelszó birtokába jutva behatolt a lakásba, s az ott jelenlevőket elfogta.

Makkay Miklós V. r. vádlott, mint a Btk. 69. § 2. pontja szerinti bűnsegéd a Bajcsy-Zsilinszky Endre I. r. vádlott által kezdeményezett Ellenállási Mozgalom célkitűzéseit megismerve, a szervezkedést tevékenyen és azáltal segítette elő, hogy futár- és összekötő szolgálatot teljesítve a tagok és mozgalmi vezetők között üzeneteket közvetített, találkozásokat hozott létre, e célra személygépkocsiját is rendelkezésre bocsátotta, és azon a mozgalom vezetőjét szállította, végül az illegalitásban és álnéven élő mozgalmi vezető Bajcsy-Zsilinszky Endrének a bujkálását azáltal is támogatta, hogy annak saját lakásán való rejtegetést lehetővé tette,

Nagy Jenő VI. r. vádlott a mozgalomban, mint a katonai vonal irányítója és vezérkari főnöke tevékeny szervezői munkát végezve számos gyűlést és megbeszélést tartott, azon a szervezkedés céljait ismertetve tagokat és pártolókat toborzott, majd Almássy Pál VII. r. vádlottat arra törekedett reábírni, hogy a harcoló 1. honv. hadsereg vezérkari főnökét, Jolsvay vezérkari ezredest vegye rá arra, miszerint a hadsereg hagyja abba a harcot, pártoljon át az oroszokhoz és így nyisson kaput az ellenség részére, hogy az az arcvonalát áttörve minél jobban előnyomulhasson, tárgyalt Topa János más ügyből kifolyóan őrizetben levő partizán vezetővel, akinek a támogatását és a kapcsolatait akarta a mozgalom érdekében biztosítani,

Almássy Pál VII. r. vádlott a mozgalom katonai vonalába Nagy VI. r. vádlott által beszerveztetvén, abban mint a hadmérnökkari csoport vezetője vállalt szerepet, s ennek során eljárt és részt vett a mozgalmi összejöveteleken, az azokon hozott döntéseket és intézkedéseket magáévá tette, s vállalkozott arra is, hogy a beszervezendő mozgalmi tagokat álnév és jelszó mellett az irányító tiszthez, Tartsay III. r. vádlotthoz irányítja,

mely cselekményekkel vádlottak arra szövetkeztek, hogy a magyar és a vele szövetséges német haderőnek szándékosan hátrányt, a szovjet-orosz haderőnek — tehát az ellenségnek — szándékosan előnyt okoznak, s ezzel az állam létét és a hadviselés érdekét nagyfokban veszélyeztették,

és ezért őket

a Kbp. 444. § 2. és 4. bekezdése (Élt. 48. §), a Ktbtk. 22. § 4.

pontja és a Ktbtk. 7. §-nak utolsó bekezdése alapján — lefokozásuk és a honvédségből való kicsapásuk mellett

kötéllel végrehajtandó halálbüntetésre ítéli.

A rögtönítélő bíróság egyben a Kbp. 308. § 2. bekezdése alapján elrendeli, hogy az ítélet a következő sorrendben hajtassék végre: Makkay Miklós V. r., Révay Kálmán IV. r., Almássy Pál VII. r., dr. Tartsay Vilmos III. r., Nagy Jenő VI. r., és vitéz Kiss János II. r. vádlottak.

Pénzbüntetés kiszabását az ítélőbíróság a II. Bn. 3. § 2. bekezdésében előírt előfeltételek hiánya okából mellőzi, ellenben elrendeli, hogy Kiss János II. r., Tartsay Vilmos III. r. és Makkay Miklós V. r. vádlottakat illetően az államkincstár javára megállapítandó vagyoni elégtétel kiszabása céljából az iratok a kir. Kúriának küldessenek meg.

Indokok:

A haditörvényszék, mint rögtönítélő bíróság II—VII. r. vádlottak ténybeli beismerése, a többi vádlottak védekezése, a tárgyaláson tanúképpen kihallgatott Mosonyi Győző és Topa János tanúk vallomása, a meghallgatott orvosszakértő véleménye, az ismertetett bűnjeliratok, mint tárgyi bizonyítékok és a rendelkezésre állt egyéb adatok alapján az alábbi tényállást állapította meg tényként, és vette egyben bizonyítottnak:

A német csapatoknak az ország területére 1944. évi március 19-én történt bevonulásakor a német biztonsági rendőrség őrizetbe vette németellenes beállítottsága miatt Bajcsy-Zsilinszky Endre országgyűlési képviselőt. Ez a védőőrizetszerű letartóztatás október hó 10-ig tartott, amikor is nevezett a magyar politikai rendőrség őrizetébe került, majd október hó 15-én a Lakatos-kormány intézkedésére, szabadlábra helyeztetett.[345] Bajcsy-Zsilinszky Endre a német védőőrizete idején

345 Bajcsy-Zsilinszky Endre szabadlábra helyezésében szerepe volt annak a memorandumnak, amelyet a Magyar Front juttatott el Horthyhoz. A Tildy Zoltán, Szakasits Árpád és Kállai Gyula által aláírt memorandum a politikai foglyokra vonatkozóan a következőket tartalmazza: „A politikai foglyokat általános amnesztia keretében bocsássák szabadon. Addig is, míg az általános amnesztiára vonatkozó rendelet megjelenik, a magyar

érintkezést tartott fenn több baloldali beállítottságú képviselővel és közéleti egyéniséggel. Már akkor elhatározta, hogy esetleges szabadlábra helyezése után a jobboldali pártok üldözésétől tartva bujdosásba (illegalitásba) megy át. Szabadulása után ennek megfelelően cselekedett, és nyomban tevékeny, baloldali politikai irányú szervezkedést kezdeményezett. Tildy Zoltán, a volt Független Kisgazda Párt ügyvezető elnöke részletesen tájékoztatta a közben bekövetkezett politikai eseményekről és különösképpen a kialakuló „Magyar Front" célkitűzéséről és működéséről. E szerint a Magyar Demokratikus Pártok, közöttük a magyarországi kommunista párt és a legitimista párt is „Magyar Front" gyűjtőnéven csúcsszervezetbe tömörültek. A mozgalomnak, melynek a „Felszabadító Mozgalom" nevet is adták, célja volt Magyarországnak a német hatalomtól való elszakítása és felszabadítása és ezzel kapcsolatosan összműködés a szövetséges, elsősorban azonban a szovjet-orosz hadsereggel. További célja volt e mozgalomnak az október 15-i kormányzói kiáltvány szellemében a béketárgyalások bevezetése, a mai kormány és rendszer eltávolítása és a szükséghez képest fegyveres ellenállás abból a célból, hogy a szovjet-orosz és egyéb ellenséges seregek itt minél nagyobb tért nyerjenek, s az országot teljesen megszállják.

A fenti tájékoztatásnál Bereczky Albert ref. lelkész is jelen volt, majd mindketten arra igyekeztek Bajcsy-Zsilinszky Endrét rávenni, hogy a mozgalomban a vezetői szerepet vállalja, aminek nevezett eleget is tett, s ennek megfelelően az illegális mozgalmi életre be is rendezkedett. Hogy személyét és működését minél jobban leplezze, illetve biztosítsa, több ismerősénél csak 4—5 napi időtartamban lakott, Kovács Imre újságírótól Bíró Zsigmond Elemér névre szóló hamis személyi okmányokat kapott, és így álnéven élve és lakását állandóan vál-

demokratikus pártok jogerősen elítélt képviselőit a katonai büntetőszázadokból szabadságolás, a katonai fegyintézetekből pedig büntetés megszakítása címén bocsássák szabadon. Követeljük a magyar Gestapo csillaghegyi szervezetének azonnali felszámolását, az elítéltek katonai fogházakba való szállítását, a még el nem ítéltek azonnali szabadlábra való helyezését, a politikai internáltak szabadon bocsátását, és a németek által őrzött politikai foglyok és túszok biztonsága érdekében megbízható magyar fegyveres erő kirendelését." (Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1935—1945. Kossuth Könyvkiadó, 1964. 545. o.)

toztatva kezdett hozzá a fenti célkitűzések érdekében az ellenállási mozgalom megszervezéséhez.[346]

A szökésben levő Kovács Imre mutatta be és hozta össze Bajcsy-Zsilinszky Endrét Makkay Miklós vegyészmérnökkel is, mint olyannal, aki szimpatizál a mozgalom célkitűzéseivel, és hajlandó a futár szerepet vállalni és gépkocsiját erre a célra rendelkezésre bocsátani.

Kovács Imre[347] kérésére Bajcsy-Zsilinszky Endre október hó 20. táján addigi Vác melletti lakásáról[348] Budapestre jött lakni, és Makkay Miklós V. r. vádlottnál szállt meg. Itt keresték őt fel a különböző pártok és szervezetek megbízottai, többek között dr. Pfeiffer Zoltán ügyvéd, aki mint összekötő szerepelt. Pfeiffer Zoltán tájékoztatása szerint a Magyar Front és a különböző ellenállási szervezetek között nem volt meg a politikai egység és célkitűzés, és ennek a megteremtése lett volna elsősorban a feladata: Pfeiffer 6 különböző című röpiratot adott át B.-Zsilinszky Endrének (lásd 1/v. nsz. alatt), amelyeket főként kommunista szervezetek adtak ki. Ezeknek a kiadását Bajcsy-Zsilinszky Endre letiltotta azzal, hogy majd ő fogja megszövegezni a szerinte helyes tartalmú röpiratot. Ennek folyamányaként írta meg három (hosszabb-rövidebb) alakban a nemzethez címzett kiáltványát[349] (1/v. nsz.) Pfeifferrel való tárgyalása során határozta el azt is, hogy a mozgalom katonai vonalának vezetésére egy magas rangú katonára van szükség, minthogy katonai erő és segítség nélkül nem lehet a mozgalom célkitűzéseit elérni. Pfeiffer kijelentette, hogy Nagy

346 Az igazolványt valójában Boldizsár Iván biztosította Érdi Sándoron keresztül. Boldizsár így ír erről Érdihez írott levelében: „Amikor Bajcsy-Zsilinszky Endre 1944. október 14-én éjjel kiszabadult a fogházból, azonnal illegalitásba kellett mennie. Ehhez papírokra volt szüksége. Hozzám fordult, és ekkor nekem abszolút megbízható és diszkrét forrásból kellett az ellenállási mozgalom vezére részére a hamis okmányokat beszereznem. Azért volt különleges titoktartásra szükség, mert Bajcsy-Zsilinszky Endre fényképét mindenki felismerte volna, márpedig természetesen elsősorban fényképes igazolványt kellett kiállítani. Ekkor fordultam Hozzád, minthogy tudtam, hogy Te rengeteg embert látsz el abban az időben hamis papírral. Közöltem, milyen fontos személyről van ezúttal szó, és Te azonnal rendelkezésre álltál. Bíró Zsigmond névre hamis keresztlevelet, bejelentőlapot és hadiüzemi igazolványt szereztél Bajcsy-Zsilinszky Endrének ... Ezek az igazolványok tették lehetővé, hogy ... az utcán mozoghasson, emberekkel tárgyaljon, és bizonyos fokú biztonságban kezdhesse meg szervező munkáját. HIL HM eln. 10746. sz. 1945.

347 Új magyar lexikon 4. kötet, 221. old.

348 Csörög községből.

349 Lásd: Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből, 1935—1945. Kossuth, 1964. 582. old.

Jenő ezredes személyében talált is már egy megfelelő beállítottságú katonát, aki alkalmas is lesz a mozgalom katonai részét addig irányítani, amíg egy magasabb rendfokozatú tábornokot nem találnak. Bajcsy-Zsilinszky Endre beleegyező válasza után Pfeiffer elhozta Nagy Jenő ezredes VI. r. vádlottat, akivel ott, Makkay Miklós lakásán, a tanácskozásokat azonnal megkezdték.

Nagy Jenő ezredes VI. r. vádlotton kívül, aki mint a mozgalom katonai részének vezérkari főnöke működött, B.-Zsilinszky Endre régi ismerősére, jóbarátjára és azonos politikai beállítottságú elvbarátjára, az akkor Kőszegen lakó vitéz Kiss János ny. á. altábornagy II. r. vádlottra gondolt, mint a mozgalom katonai vezetőjére, akinek a beszervezése céljából Makkay Miklóst a gk-ján Kiss János ezirányú felkeresésére és a kapcsolatok felvétele céljából Kőszegre el is küldötte.

B.-Zsilinszky Endre eközben Veiszmár Béla szabadalmi iroda tulajdonos Lipót krt-i lakásába költözött, és ott folytatta szervezői munkáját. Itt tárgyalt a magyarországi kommunista párt küldöttjével, Kállay Gyula újságíróval, a párt bekapcsolásáról és az ezzel kapcsolatos tennivalókról.[350]

Makkay Miklós Kőszegen felkereste vitéz Kiss ny. altbgy. II. r. vádlottat, akit tájékoztatott a felszabadító bizottság, illetve a Magyar Front megalakulásáról és a fentiekben leírt céljairól, és megbízója nevében arra kérte, hogy a részletek megbeszélése végett jöjjön fel Budapestre. II. r. vádlott ennek eleget is tett, és Makkay Miklós gk-ján Budapestre jött, ahol nyomban felvette az érintkezést a mozgalmi vezetővel, B.-Zsilinszky Endrével.

Itt megfelelő tájékozódás után mindenben azonosította magát a B.-Zsilinszky Endre vezetése alatt álló mozgalom célkitűzéseivel, és késznek mutatkozott arra, hogy Nagy Jenő ezredes támogatása mellett a katonai vezetést átveszi és megszervezi.

Nagy Jenő ezredes VI. r. vádlott a vállalt szerepéhez képest széles körű szervezési és irányítási munkát kezdeményezett. Vitéz Kiss altábornagy II. r. vádlottal teljes egyetértésben igyekezett a mozgalmat katonailag alátámasztani és megerő-

350 Életútjára lásd: Új magyar lexikon 4. kötet, 16. o., Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből 1935—1945. Kossuth Könyvkiadó, 670. o.

síteni s ezzel kapcsolatosan olyan erőcsoportokat előteremteni, amelyek adott esetben alkalmazásra kerülhetnek, különösen a magyar és a szövetséges német haderő hadászati rendelkezéseinek (esetleges híd és műtárgyak stb. robbantása) megakadályozása céljából. November első napjaiban az ellenállási mozgalom törzsei az alábbiak szerint már készen is állottak: mozgalmi vezető B.-Zsilinszky Endre, helyettes: Csorba János országgyűlési képviselő, aki egyben a Független Kisgazdapárt képviselője is volt. A Szoc. Dem. pártot és a szakszervezeteket Szakasits Árpád képviselte.[351] A radikális parasztpárt Kovács Imre újságíró vezetésével szerepelt. A kommunista pártot Kállay Gyula újságíró képviselte. A szovjet barátok társaságának képviselője Fekete Géza volt.[352] A legitimista pártnak, a nemzeti demokrata néppártnak, a református szervezetnek és a diákszervezetnek még nem volt kijelölt képviselőjük.

A katonai vonal parancsnokaként vitéz Kiss János ny. á. altbgy. működött. Helyettese s egyben vezérkari főnöke Nagy Jenő vk. ezredes, VI. r. vádlott volt. A személygyűjtő, összekötő és irányító tiszt szerepét dr. Tartsay Vilmos ny. á. százados III. r. vádlott látta el. Vezérkari tisztek közrevonásával egy vk. és egy hadmérnökkari csoport felállítását is elhatározták. Ehhez azonban ténylegesen csak Almássy Pál hdmk. alezredes VII. r. vádlottat nyerték meg. Tervbe volt véve Német Pál vk. alezredes, Beleznay István vk. őrnagy, Radványi Imre hdmk. őrnagy, Balássy Miklós vk. őrnagy, Tóth István vk. százados és Kővári Imre hdmk. százados bekapcsolása is, ezek azonban ténylegesen nem vettek részt a szervezkedésben. Németh Pál alezredes, Tóth István szds. és Balássy Miklós vk. őrgy. megkörnyékezésük után határozottan ki is jelentették,

351 Szakasits Árpád (1888—1965). 1903-ban kapcsolódott be munkásmozgalomba. Az Építőmunkások Országos Szövetségében töltött be különböző tisztségeket. 1918-ban a Munkástanács, 1919-ben a Központi Ellenőrző Bizottság tagja volt. A Népszava szerkesztője, majd főszerkesztőként tevékenykedett. 1925-től részt vett az SZDP vezetésében, 1938—48-ig annak főtitkára volt. A párt balszárnyához tartozott. Részt vett a Magyar Történelmi Emlékbizottság munkájában, majd a Magyar Front megalakításában. 1945—1948-ban miniszterelnökhelyettes, iparügyi miniszter. Nagy érdemei voltak a két munkáspárt egyesülése terén. 1948—50-ben köztársasági elnök volt. 1950-ben letartóztatták, majd később rehabilitálták, s az Elnöki Tanács tagja lett. Jelentős szerepe volt a magyar békemozgalom fejlesztésében.

352 A Szovjetunió Barátainak Magyarországi Egyesülete 1944 nyarán alakult meg. A szervezet kapcsolatot tartott fenn a Magyar Kommunista Párttal (Békepárttal).

hogy a mozgalomban semmiféle szerepet nem vállalnak, és attól visszalépnek.

A mozgalom politikai része B.-Zsilinszky Endre irányítása és vezetése mellett főként a különböző pártok és csoportok tömörítésén fáradozott, és ennek látható eredménye a Bajcsy által összeállított, de kiadásra még nem került „Magyar nemzethez" címzett kiáltvány volt. Ebben B.-Zsilinszky Endre a mozgalom célkitűzéseit a részletekig ismertette. Ezek a kéziratokban (1/v. nsz.) a fentiek szerint bennfoglaltatnak.

A katonai vonal, különösképpen Nagy ezredes VI. r. vádlott tevékenysége mellett, már a cselekvésre is elhatározta magát. Így Nagy Jenő ezredes és Kiss János altbgy. együttesen arra törekedtek Almássy Pál ezredes VII. r. vádlottat reávenni, hogy az arcvonalban küzdő 1. honv. hadsereg vezérkari főnökét, Jolsvay vk. ezredest — hozzá kiutazva — igyekezzék a mozgalom céljaira megnyerni olyan formában, hogy őt a hadseregének a harc abbahagyására és az ellenséghez való átpártolásra vegye rá, hogy az így támadt hézagon az ellenség minél gyorsabban előnyomulhasson. Almássy alezredes VII. r. vádlott tiltakozása akadályozta csak azt meg, hogy ez az áruló terv nem valósulhatott meg, és az Almássy alezredesen túl nem jutott. Nagy Jenő további ilyen tevékenysége a Topa János őrizetben levő állítólagos partizánvezérrel való tárgyalása volt. 1944. évi november hó 6-án egy magánlakásban tárgyalt a partizánőrnagyként megismert Topa Jánossal, akitől a 4000 főnyi állítólagos partizáncsoportjának és a 400 páncélököl fegyverzetének a biztosítását és a rendelkezésre bocsátást kérte.

Nagy Jenő ezredes VI. r. vádlott a fentiek mellett számos összejövetelt és megbeszélést tartott a katonai vonalon beszervezett egyénekkel. Naponként tárgyalt Kiss altbgy. katonai vezetővel és Tartsay százados összekötő tiszttel, továbbá közrevonta Almássy Pál alezredest is, s ezekkel az ellenállás tényleges kifejtéséhez szükséges karhatalmi csoportok megteremtésén fáradozott.

Tartsay III. r. vádlott az illegális mozgalomnak módszereihez ragaszkodva álnéven és jelszóval szerepeltette a beszervezett egyéneket. Nagy Jenő ezredes utasítására Budapest területét négy körzetre osztották fel és ebben felosztva végezték az em-

berek beosztását.[353] Tartsay III. r. vádlottnál „Mozi" jelszóval jelentkeztek az emberek, és ezeket ő osztotta be az egyes csoportokra. Tárgyalásokat folytattak az irányban is, hogy miként akadályozzák meg a magyar és német hadvezetőség által előkészített hadászati intézkedéseket, a hidak és egyéb műtárgyak előkészített felrobbantását. Ezt főleg Révay Kálmán IV. r. vádlottra akarták bízni, illetve vele akarták elvégeztetni, minthogy műszaki ismeretei voltak. Révaynak egyébként segédtiszti szerepet szántak valamelyik magasabb rangú katonai vezető mellett.

Az összekötő futárként és szállítóként közreműködött Makkay Miklós V. r. vádlott ez idő alatt gépkocsijával továbbra is rendelkezésére állt a mozgalom vezetőjének, Bajcsy-Zsilinszky Endrének. — Bajcsy-Zsilinszky Endre egy ideig álnéven V. r. vádlott lakásán tartózkodott, majd amikor hosszabb ott tartózkodása esetleg feltűnő lehetett volna, vagy gyanút kelthetett, a mozgalmi vezetőnek tovább való költöztetését és a további búvóhelyekre való elhelyezkedését lehetővé tette és foganatosította.

Vádlottak a rendelkező részben és a fenti tényállásban leírt cselekvőségük elkövetését úgy az előkészítő eljárás során, mint a tárgyaláson beismerték. Tartsay Vilmos ny. százados III. r. és Makkay Miklós p. e. V. r. vádlottak bűnösségüket is beismerték, míg Kiss János II. r., Révay Kálmán IV. r., Nagy Jenő VI. r. és Almássy Pál VII. r. vádlottak a bűnösségük tagadása mellett védekezésül azt hozták fel, hogy legjobb meggyőződésük szerint cselekedtek abban az elgondolásban és hiszemben, hogy a mozgalomban való részvétellel a hazájukon tudnak segíteni. Nagy Jenő ezredes VI. r. vádlott emellett elismerte azt is, miszerint tudatában van, hogy a törvény és a rendeletek ellen vétkezett.

II—VII. r. vádlottak ténybeli beismerése a kihallgatott tanúk vallomásával és Bajcsy-Zsilinszky Endrének a tárgyaláson előadott ugyancsak beismerő és a fenti tényállással mindenben egyező vallomásával, valamint a vádlott-társak egymást kiegészítő s egybehangzó vallomásával, továbbá a nyomozati iratok ismertetett adataival, elsősorban a Bajcsy-Zsi-

353 Az 1-es körzet Csepel, a 2-es a csepeli Duna-ágtól a Kerepesi útig, a 3-as az ettől északra fekvő rész, a 4-es a város budai oldala volt.

linszky Endre lakásán előtalált 1/v naplószám alatt elfekvő mozgalmi iratokkal, röpiratokkal mint tárgyi bizonyítékokkal minden tekintetben alátámasztást és megerősítést nyert.

Kiss János II. r. vádlott és Nagy Jenő VI. r. vádlott, valamint Tartsay Vilmos III. r. vádlott azzal védekeztek, hogy ők legjobb meggyőződésük szerint csatlakoztak a mozgalomhoz, az eljárásukkal a hazájuknak véltek szolgálatot teljesíteni. A haditörvényszék e védekezésüket csak olyannak minősíthette, hogy e vádlottak a tárgyaláson tett kijelentéseik alapján nyilvánvaló ellenségei a mai törvényes kormánynak és rendszernek és így ellenségei a nemzetnek is, amely most szövetségese oldalán élet-halál harcát vívja.

Révay Kálmán IV. r. és Almássy Pál VII. r. vádlottak védelmükre azt hozták fel, hogy nekik a mozgalom politikai célkitűzéseiről és ennek keretében főként arról, hogy a mozgalom a mai rendszert, a kormányt és az államfőt kívánja eltávolítani, és ezzel egyidejűleg a harcoló honvéd és szövetséges haderő hadászati terveit és intézkedéseit akarja megakadályozni, tudomásuk nem volt, mert ezt velük a vezetők, elsősorban Nagy Jenő ezredes és Kiss János altábornagy nem közölték. Bár ez a védekezésük abban a vonatkozásban, hogy a mozgalom politikai célkitűzéseiről tudomásuk nem volt — az eljárás adataival megcáfolást nem nyert, a haditörvényszék ennek ellenére sem fogadhatta el e védekezésüket olyannak, amelyből nevezettek jóhiszeműsége meg lett volna állapítható. A fent hivatkozott katonai vezetők által velük közölt tájékoztatásokból, továbbá a megbeszélések és tárgyalások során elhangzottakból ugyanis kétségtelenné kellett hogy váljék előttük az a körülmény, miszerint a mozgalom államellenes célzatú és az a harcoló nemzet érdekei ellen van. Így főként Almássy alezredes lehetett tisztában a mozgalom áruló célkitűzéseivel abból a tényből is, hogy őt egy harcoló magyar hadseregnek az ellenséghez való átpártolásának előkészítésére akarták rávenni. A haditörvényszék tehát ezekből a tényekből és körülményekből okszerűen csak azt a következtetést vonhatta le, hogy e két vádlott is tudatosan és rosszhiszeműen járt el akkor, amikor a mozgalomhoz csatlakozott.

Makkay Miklós V. r. vádlott is azzal védekezett, hogy ő sem volt teljesen tisztában a mozgalom céljával. A haditörvény-

szék az ő védekezését sem fogadhatta el, mert mint az a tényállásból kitűnik, és ezt a tárgyaláson Kiss János II. r. vádlott is határozottan állította, Makkay V. r. vádlott volt az, aki Kőszegen Kiss altábornaggyal elsősorban közölte az illegális mozgalom létét és célkitűzéseit, és a mozgalmi vezetővel való tárgyalás céljából hívta és szállította II. r. vádlottat Budapestre. A fentiek mellett a haditörvényszék azokból a további tényekből, hogy V. r. vádlott a mozgalmi vezetőt — aki előtte is ismeretlen álnevet használt — a saját lakásán rejtegette, majd a további bujkálását elősegítette, és a mozgalmi megbeszéléseket és találkozásokat létrehozta, kétségtelenül bizonyítottnak látta azt, miszerint ez a vádlott is tisztában volt a mozgalom állam és törvényellenes voltával, és annak működését a fentiekben ismertetett módon mégis elősegítette.

A fentiekben leírt tényállást a tárgyaláson tanúképpen kihallgatott és hasonló bűncselekmény gyanúja miatt előzetes letartóztatásban levő Topa János tanúvallomása mindenben alátámasztotta. Eszerint Topa, Nagy Jenő VI. r. vádlottal állott kapcsolatban, és tárgyalásaik során — amikor is Topa közölte, hogy általa kezdeményezett és szervezett mozgalomnak 4000 katonája és 400 páncélököl fegyvere van — Nagy ezredes ezeket akarta a mozgalom céljainak megnyerni. A tárgyalások végül is eredményre nem vezettek, mert mindkettőjüket letartóztatták.

Vádlottak bűncselekményének jogi minősítésénél a haditörvényszék a védelem érvelésével szemben azt a jogi következtetést vonta le, hogy az Élt. 59. §-ába ütköző hűtlenség bűntette, illetve e törvényhelynek a „szövetkezés" tényálladéka valamennyi vádlottal szemben megállapítható. A haditörvényszék jogi állásfoglalása szerint ugyanis a felsorolt vádlottak azáltal, hogy közös akaratelhatározással és megegyezéssel vállalkoztak egy államellenes és a harcoló nemzet, valamint szövetségese érdekeit hátráltató és azt létében támadó mozgalomban való részvételre, s szövetkeztek oly cselekmények elkövetésére, mely háború idején az ellenség javát célozza és annak hadászati célkitűzéseit segíti elő. Abból a további körülményből pedig, hogy a vádlottak az erők összefogása helyett a harcoló nemzetet részekre törekedtek bontani, hogy a nemzet küzdelmét hátráltatni, akadályozni és erőit gyöngíteni akarták, azt

a további jogi következtetést is levonta, hogy cselekményük az állam és a hadviselés érdekeit nagyfokban, még a büntetőjogi minősítésen is túlmenő mérvben veszélyeztette.

Mindezek alapján tehát a vádlottakkal szemben a vádló által előterjesztett indítványnak megfelelően az Élt. 59. § 4. pontjában körülírt hűtlenség bűntettének a tényálladéki elemeit megvalósítottnak látta, miért is őket e törvény alapján vonta felelősségre.

A tárgyaláson meghallgatott orvosszakértő véleménye szerint a vádlottak egyike sem szenved elmebetegségben, vagy oly súlyos betegségben, amely beszámíthatóságukat kizárná.

Vádlottak előtt ismert volt az a körülmény, hogy a hűtlenség bűncselekményére a rögtönbíráskodás a hivatkozott kormányrendeletek alapján már több ízben kihirdettetett.

A fentiekhez képest, minthogy vádlottak cselekménye kimeríti a vád tárgyává tett hűtlenség bűntettének a tényálladéki elemeit, és mert ők ezt a rögtönbíráskodás előzetes kihirdetése után és ennek tudatában követték el, végül mert velük szemben beszámíthatóságot kizáró, illetve büntethetőséget megszüntető ok nem forog fenn, őket bűnösnek kellett kimondani és el kellett ítélni.

Az ítélet egyéb rendelkezései a felhívott törvényszakaszokon alapulnak. A megfelelő vagyonnal rendelkező II., III. és V. r. vádlottak ügyében a vagyoni elégtétel megállapítása iránt egyidejűleg intézkedni kellett.

B)

A bűnperben I. r. vádlottként szerepelt Bajcsy-Zsilinszky Endre polgári egyénről a tárgyaláson derült ki, hogy nevezett mint képviselő az országgyűlés még működő tagja. Minthogy a mentelmi bizottság döntése rendelkezésre nem állt, és őt a képviselőház nem adta ki, vele szemben a rögtönítélőbíróság magát illetékesnek nem tartotta, és a főtárgyalási jegyzőkönyvből kitűnő végzés alapján vele szemben a tárgyalást leállította. Arra való tekintettel, hogy őt tettenkapás alapján vették őrizetbe, és mert a szökés veszélye fennáll, továbbá a terhére fennforogni látszó súlyos bűncselekményre is, a hadi-

törvényszék nevezett előzetes letartóztatását a képviselőház mentelmi bizottságának döntéséig fenntartotta.[354]

C)

Balássy Miklós vk. őrnagy VIII. r., Schreiber Róbert őrnagy IX. r., Tóth István vk. százados X. r. és Kővágó József százados XI. r. vádlott ügyét a haditörvényszék a Kbp. 447. § 1. bekezdése alapján, mintegy nevezetteket a tárgyalás eredményéhez képest az Élt. 69. §-ába ütköző feljelentési kötelezettség elmulasztása által elkövetett bűncselekmény látszik csak terhelni, és ebben a rögtönítélőbíróság magát illetékesnek nem tartja, a főtárgyalási jegyzőkönyvhöz csatolt jegyzőkönyv szerint rendes eljárásra utalta, egyben a vádlottak előzetes letartóztatásának a megszüntetése, illetve XI. r. vádlottal szemben annak fenntartása iránt is intézkedett.

Budapest, 1944. évi december hó 8-án.

dr. Dominich Vilmos hadbíró szds.
tárgyalásvezető

Hermann Gyula t. karp. őrm.
jegyzőkönyvvezető

Az ítéletet megerősítem és annak végrehajtását Nagy Jenő ezredes VI. r. vádlottra vonatkozóan elrendelem. Azonban kegyelmezési jogomnál fogva Almássy Pál VII. r. vádlott büntetését 15 (tizenöt) évi fegyházra változtatom át, s mellékbüntetésül 10 évi hivatal és politikai jogvesztést állapítok meg.

Budapest, 1944. évi december hó 8-án.

vitéz Feketehalmy Czeidner Ferenc vezds.
m. kir. honvéd vezérkar főnöke h.
mint illetékes parancsnok[355]

354 Almássy Pál így ír visszaemlékezésében erről: „Teljesen tisztában volt sorsával, biztosra vette, hogy a soproni országgyűlés mentelmi jogát felfüggeszti, s azzal is tisztában volt, hogy Kiss Jánosék halála után az ő sorsa sem lehet vitás. Igen nagy lelkinyugalommal nézett a bekövetkezendők elé. Lelki nagyságának, áldozatvállalásának bizonyítékát adta már akkor is, mikor nem volt hajlandó a szállítás alatt (tl. Sopronkőhidára) megszökni, pedig erre az alkalom megvolt. A minket kísérő őrség legtöbb tagja jóindulatú volt. Légiriadó miatt órákig álltunk az éjszakában a Hárshegyi erdőkön átvezető úton, csak le kellett volna lépnie az autóbuszról s

Az ítéletet megerősítem és annak végrehajtását vitéz Kiss János II. r. és dr. Tartsay Vilmos III. r. vádlottakra vonatkozóan elrendelem. Azonban kegyelmezési jogomnál fogva Révay Kálmán IV. r. és Makkay Miklós V. r. vádlottak büntetését 10—10 (tíz-tíz) évi fegyházbüntetésre változtatom át, mellékbüntetésül pedig 10—10 évi hivatal és politikai jogvesztést állapítok meg.

Budapest, 1944. évi december hó 8-án.

vitéz Syposs János vőrgy.
m. kir. tárcanélküli miniszter mellé
beosztott tábornok, mint illetékes
parancsnok

Az ítéletet elítéltek előtt a végrehajtó záradékokkal együtt azzal közöltem, hogy az a három elítélten 2 órán belül végre fog hajtatni.[356]

A halálbüntetés a mai napon dr. Tartsay Vilmos III. r. elítélten 14 óra 10 perckor, Nagy Jenő VI. r. elítélten 14 óra 25

eltűnni az erdőben. Könyörgésemre, hogy életét a nemzet számára megmentse, azt felelte, fontosabb, hogy áldozatával példát mutasson a nemzetnek." HIL Pgy. M/192. sz.

355 A Margit körúti bírósághoz beosztott Varga Béla nyilatkozatából tudjuk, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endre és Kiss János védői felhívták a bíróság figyelmét arra a körülményre, hogy a vád törvénytelen, mert a vádparancsot Feketehalmy Czeidner írta alá, akinek a bűnügyében annak idején Kiss altbgy. szavazóbíró volt és Bajcsy-Zsilinszky Endre követelésére indították meg ellene az eljárást. HIL HM eln. 30816. sz. 1945.

Mint ismeretes, Feketehalmy Czeidnert az újvidéki vérengzés miatt Horthyék bíróság elé akarták állítani, de az eljárás elől Feketehalmy Czeidner Németországba szökött, ahonnan csak a Szálasi-puccs után tért vissza.

Dominich hadbíró a védők tiltakozása után újabb vádparancsot csempészett az iratba Syposs vőrgy. aláírásával.

Dominich az említett sérelmeket hangoztató védőket megfenyegette, hogy az iratok „tilos" úton jutottak kezeikhez.

Jellemző, hogy az erről szóló vitákról egy szó sem olvasható a tárgyalás jegyzőkönyvében.

356 A Felszabadító Bizottság 3 hősi halott vezetőjéről szólva meg kell még emlékeznünk dr. Messik János hadnagyról és Széchenyi Pál zászlósról, akik a fasisztákkal folytatott tűzharcban életüket vesztették.

Tartsay Vilmos kapcsolatot épített ki a nagyrákosi lovassági gyakorlótéren állomásozó 207/2. légvédelmi gépágyús üteggel, melynek parancsnoka Hegyi László százados volt. „Nevezett tisztek az én utasításomra léptek 1944. XI. 23-án éjjel a Tartsay lakásba fegyveresen azon célból, hogy az ott elfogottaknak segítségére legyenek. A lakásban kifejlődő tűzharc során mindketten példátadó magatartás után halálos sebet kaptak, miután ők is két »Nemzeti Számonkérő Szék«-i egyént agyonlőttek" — írja Hegyi százados. HIL HM eln. 2457. sz. 1945.

perckor, vitéz Kiss János II. r. elítélten pedig 14 óra 40 perckor kötéllel végrehajtatott.[357]

Budapest, 1944. évi december hó 8-án.

dr. Dominich Vilmos hadbíró szds.
tárgyalásvezető

Balássy Miklós VIII. r., Schreiber Róbert IX. r. és Tóth István X. r. vádlottak a mai napon szabadlábra helyeztettek.

Almássy Pál VII. r., Révay Kálmán IV. r. és Makkay Miklós V. r. elítélteken a szabadságvesztés büntetés végrehajtása a kegyelmi tény alapján (XIII. 8.) veszi kezdetét, abba azonban az előzetes letartóztatásban eltöltött idő a Kbp. 417. § alapján beszámít.

Budapest, 1944. dec. 8-án.

dr. Dominich Vilmos hadbíró szds.
tárgyalásvezető

357 Kiss János és mártírhalált halt társai kivégzéséhez lelkészi minőségben — Hindy Iván vezérőrnagy parancsára — dr. Németh József tábori esperest rendelték ki. A lelkész visszaemlékezésében így ír a siralomházban levők utolsó óráiról: Kiss János „kijelentette hogy szervezkedésük elsősorban és kizárólag a hitleri fasizmus zsarnokságának megdöntésére irányult, hogy ezzel is hőn szeretett magyar népének ügyét szolgálja. A megbánás legkisebb látszata nélkül, férfias határozottsággal vállalta a halált, a mozgalomra vonatkozóan pedig azt mondta, hogy mindent, amit tettek, a magyar nép érdekében és jövőjéért tették. Szavaiból érezhető volt, hogy mennyire féltette hazája függetlenségét az akkori Németországtól. Sorsával teljesen kibékülve vállalta a mártírságot és bátran szembenézett a halállal. Egyéb közlései lelki és családi vonatkozásúak voltak.

Nagy Jenő és Tartsay Vilmos magatartása és elhangzott közlései a Kiss Jánoséval majdnem azonosak voltak. Tartsay azt kérte, hogy utolsó üdvözletét feleségének, hozzátartozóinak és volt tanárának, Sík Sándornak adjam át.

Délután 3 órakor először Tartsayt, azután Nagy Jenőt és legutoljára Kiss Jánost vezették ki kivégzésre a cellákból. Ebben a sorrendben, egymás után így történtek a kivégzések végrehajtásai is. Az elítélteket én vezettem és támogattam. A hóhér szerepét az állami ítéletvégrehajtó látta el. Minden egyes elítéltnek a bitófa alatt még egyszer felolvasták az ítéletet, közölve a kegyelem elutasítását. A kivégzések kb. negyedóránként követték egymást. Mindhárom elítélt nyugodtan tűrte sorsát, egyedül Tartsayn látszott nagyfokú idegesség. A további kivégzésre elővezetetteknek már látnia kellett elődjeiket és sorstársaikat az akasztófán függeni. Kiss János altábornagynál az volt az ítélet büntetésének fokozása, hogy a második elítélt társát a bitófán látnia kellett. A kivégzések kb. 7—8 perc alatt zajlottak le a halál beálltáig, amelyet a kirendelt orvos állapított meg. A kivégzés menetét az ítéletben meghatározott sorrendben Dominich őrnagy hadbíró irányította. A helyőrségből — a végrehajtási négyszögön belül felállítva — ki volt rendelve egy szakasz, hogy a kivégzést elrettentő példaként végignézzék."

Kővágó József százados előzetes letartóztatását az ill. parnok megszüntette (lásd. 43. nsz.). Nevezett a mai napon szabadlábra helyeztetett.

Budapest, 1944. évi december hó 10-én.

dr. Dominich Vilmos hadbíró szds.
tárgyalásvezető[358]

HIL Filmtár, 19/1964.

358 Dominich Vilmost, a terrorper lefolytatásáért és a „példás" ítéletért alezredessé léptették elő.

RÉSZLETEK A „STEFANIKRÓL ELNEVEZETT I. SZLOVÁK PARTIZÁNBRIGÁD[359] HARCI ÉS POLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL SZÓLÓ ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSBŐL

... 1944 októberétől kezdve Csernogorov tárgyalásokat folytatott egy 60 főből álló magyar helyőrséggel arról, hogy tegyék le a fegyvert és álljanak át a mi oldalunkra.

10 fő önként átadta fegyverét, a többiek ezt megtagadták. Ezzel a tárgyalások megszakadtak.[360]

... Volt olyan esetünk, amikor megbízottunk elégtelen ellenőrzése emberáldozatot követelt.

Megbízottunknak, Siposnak Budapestre kellett volna utaznia. Minden rendben volt. Banska Bystricán Sipos találkozott egy budapesti ismerősével, Kovács Bélával, aki megkérte, hogy szervezzük be őt is. Nyelvi nehézségek miatt Kovács Bélát kellő ellenőrzés nélkül küldtük el Sipossal.

Az utánuk küldött embereink jelentették, hogy a magyar határ átlépése után Kovács Béla megölte Sipost, elvette tőle a pénzt és az iratokat, majd elrejtőzött ...

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 121, оп. 1, д. 2, л. 67—71.
Orosz nyelvű fotokópia.

359 A Stefanikról elnevezett 1. Szlovák partizánbrigád parancsnoka P. A. Velicsko, politikai helyettese A. K. Ljach, törzsfőnöke J. E. Csernogorov volt. Az 1944. július 26-án bevetett brigád működési területének központja Žilina, Vrutky, Martin, Rajec, Handlova, Hornia Stubňa, Kremnica, Tomasovce, Stara-Halic, Krivany, Detva, Kiszel-völgy és környéke volt.

360 1945 februárjában, a harcok befejezése után a brigád törzse 88 magyar partizánt hazájukba való továbbításra átadott Poprád város katonai parancsnokának. A névjegyzék fejrovatában ez áll: „Küldöm a magyar és más nemzetiségű (csaknem kivétel nélkül magyarokról van szó — Szerk.) partizánok csoportját, akik a Stefanik partizánbrigádjában szolgáltak." (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 121, оп. 1, д. 4, л. 79—82.)

165

1944. november 1—december 14

(1945. augusztus 13)

RÉVAY KÁLMÁN NYILATKOZATA, AMELY SZERINT UTASÍTOTTA BUTTYKAY BÉLA SZÁZADOST A CSEPELI RÁDIÓADÓ FELROBBANTÁSÁNAK MEGAKADÁLYOZÁSÁRA

Alulírott Révay Kálmán őrnagy büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy v. Buttykay Béla századost antifasiszta és demokratikus gondolkodású tisztnek ismerem és mint ilyent alkalmasnak találtam arra, hogy a Bajcsy-Zsilinszky Endre és Kiss János altbgy. által vezetett mozgalomban — melynek szűkebb katonai vezetésében részt vettem — beszervezzem és csapattestének akkori helyzeti adottságainál fogva további munkájára utasításokat adjak. Nevezettel az összeköttetést személyi összekötő közeg útján tartottam fenn, nevezettet utasítottam, hogy az ezred tisztikarát és legénységét a mozgalom céljaira minél nagyobb számban nyerje meg, ennek megtörténte után igyekezzék megakadályozni a csepeli nagy rádió-adó németek által való felrobbantását; amennyiben ez nem sikerül, úgy a legénységgel együtt álljon át a Vörös Hadsereghez.

Révay Kálmán őrgy.

HIL HM eln. 27310. 1945. — Eredeti tisztázat.

(1944. november 11)

DR. SÁNDOR LÁSZLÓ CSEPELI NYILAS PÁRTMEGBÍZOTT JELENTI FÖLÖTTES SZERVÉNEK, HOGY A WEISZ MANFRÉD ÜZEMBEN SZABOTÁLJÁK A HADIANYAGGYÁRTÁST ÉS A KIÜRÍTÉSI RENDELETET

A csepeli Weisz Manfréd gyár hadiüzemi parancsnoka, vitéz Elekes vezérőrnagy az öt éven keresztül összegyűjtött kommunista névsort az átállás idejében[361] megsemmisítette, és ezzel a gyárnak a szabotáló elemektől való megtisztítását lehetetlenné tette.

Az október 15-i átállást követő 8 napon keresztül a gyár katonai parancsnoka dr. Sándor László főhadnagy volt, aki a Hungarista Párt megbízásából a gyárat az átállás éjszakáján megszállta. Nevezett 28 közismert kommunistát lefogatott...

8 nap elteltével ismét vitéz Elekes vezérőrnagy vette át a gyár parancsnokságát, s ennek következtében a hadianyagtermelés szabotálása úgy folyik, mint ezelőtt.

A sürgősen elrendelt kiürítést természetszerűen úgyszólván teljes mértékben szabotálják.[362]

A magyar honvédség legújabb és a háború sorsára esetleg döntő jelentőségű új rendszerű, magyar találmányt képező

361 A Szálasi vezette nyilas puccsról van szó.

362 Nemcsak Csepelen, hanem az ország más üzemében is hasonló a helyzet. Az ózdi munkások például a gyári légo-pincében rejtettek el fontos üzemi felszereléseket. A Steyer-művek dolgozói a fasiszta gyárvezetéstől arra kaptak parancsot, hogy a gépeket szereljék le és dobják a Dunába. A parancs végrehajtását jelentették, de a leszerelt berendezéseket megóvták és biztos helyre elrejtették. Miskolcon a gyári munkások deszkából védőtetőt húztak az értékes gépek fölé, majd, hogy az elszállításukat megakadályozzák, ócskavasat és törmelékeket szórtak rájuk, hogy légitámadás okozta rongálódás látszatát keltsék. Szabotázs és baloldali szervezkedésre került sor a budapesti Ganz-gyárban is. Megtorlásul a munkások körében letartóztatásokat eszközöltek. Fock Jenő lakatost 14 havi, fiát pedig 3 évi börtönre ítélték.

páncélrobbantó gránátjából, amely honvédségünk legkomolyabb elhárító fegyvere a T—34-esekkel szemben, naponta mindössze 50 darabot gyártanak, holott megfelelő jóindulatú intézkedés mellett a termelés napi 1000 darabra emelhető.

Javaslat

1. Kihallgatandó vitéz Makay Zsigmond tüzérezredes, a gyár honvédellenőrző kirendeltségének vezetője, kihallgatandó továbbá Almásy és Sánta százados a hadiüzemi parancsnokságtól.

2. Vitéz Elekes vezérőrnagy, Korbuly János és Korbuly László igazgatók azonnali hatállyal leváltandók.[363]

3. Makay ezredes statáriális jogkörrel felhatalmazandó a kiürítés végrehajtására, valamint a páncélrobbantó gránát gyártásának megszervezésére.

Dr. Sándor László
tartalékos huszárfőhadnagy,
csepeli alosztályparancsnok
VI., Anker köz 2. III. emelet 3.

OL ME Hadműveleti terület polg. közig. vez. iratai. Szám nélkül. 1944. Másolat.

363 A nyilasok erősebb kezet követeltek a néppusztító hungarista politika érdekeinek szolgálására, amit a javaslat 3. alpontja is érzékeltet.

167
(1944. november 12)

A SZABAD IFJÚMUNKÁS, A KOMMUNISTA IFJÚMUNKÁS SZÖVETSÉG LAPJA HARCRA SZÓLÍTJA FEL A FIATALOKAT A NÉMETEK ÉS A NYILASOK ELLEN

Fel a harcra!

Amikor a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség megindítja lapját, a Szabad Ifjúmunkást, hogy népünk e sorsdöntő napjaiban éles fegyvere legyen a munkásifjúságnak, hogy nemzeti felszabadító harcunkban fáklyaként mutassa az utat az egész magyar ifjúságnak, első szavunk az ifjúsági mozgalom hős harcosainak és áldozatainak szól. Emlékezünk a magyar ifjúság legjobbjaira, akik a dolgozók ügyéért, népünk szabadságáért a Hadik-laktanyában, a Contiban, a rendőrségen, 1940-ben Alagon, 1942-ben az Andrássy-laktanyában, 1943-ban Soroksáron, 1944-ben Csillaghegyen és a Rökk Szilárd utcában szenvedték végig a legbestiálisabb kínzásokat. Emlékezünk azokra, akik ma is börtönben sínylődve várják a felszabadulást. És emlékezünk mindenekelőtt nagy harcosunkra, tanítómesterünkre és vezetőnkre, Ságvári Endrére, aki fegyverrel a kezében esett el a fasizmus elleni harcban. Az ő hősi élete és halála példaképpen áll előttünk, megacélozza akaratunkat a harcban, és megerősíti hitünket a győzelemben. Büszkék vagyunk rá, hogy a leggyilkosabb terror és annyi áldozat sem tudta megtörni a munkásifjúságot: ma itt állunk újból, és a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség vezetésével magasba emeljük az ifjúmunkások zászlaját, hogy harcba hívjuk a magyar ifjúságot.

Sosem volt erre égetőbb szükség, mint ma. A Vörös Hadsereg már Budapest kapui előtt áll. Rövid idő, talán csak napok kérdése Budapest felszabadítása. De ezek a napok sorsdöntőek mindnyájunk számára, ezek a napok élet és halál fe-

lett döntenek. Szálasiék nyomorult bandája kimondta a halálos ítéletet Budapest városa, népe és az egész magyar ifjúság felett. Budapest népének deportálása már megkezdődött. Egyelőre „önkéntes" kiürítésről beszélnek a plakátok, de rövidesen sor kerül a kényszerkiürítés elrendelésére is, mint annyi más városban és faluban már megtörtént. Közben folyik a katonai behívók segítségével a férfilakosság elhurcolása a frontokra ágyútöltelékeknek és Németországba kényszermunkára. Nem volt elég a 20 és 21 évesek ezreinek pusztulása, leszállították valójában 16 évre a hadkötelezettségi korhatárt: az egész magyar ifjúságnak, a 16 éveseknek is pusztulniuk kell. Utcáról utcára, házról házra akarnak Budapesten harcolni a náci gyilkosok, hogy pár nappal meghosszabbíthassák a maguk nyomorult életét. Megkezdték a gyárak leszerelését, az üzemi berendezések elhurcolását. A hidakat, középületeket már aláaknázták. A Margit-híd példája mutatja, hogy mi vár az egész városra, ha a nép és a honvédség tűri.[364]

Mert ne felejtsük el: a Vörös Hadsereg fel tudja szabadítani Budapestet, de a várost megmenteni a teljes kifosztástól, a felrobbantástól, a pusztulástól, Budapest népét megmenteni az elhurcolástól csak a magunk erejéből, csak a magunk harcával lehetséges. Budapestet fel fogja szabadítani a Vörös Hadsereg, de az tőlünk függ, hogy a felszabadított város népünk temetője-e, vagy egy új és szabad életnek otthona lesz-e?

Ebben a nagy és döntő harcban van szüksége az egész nemzetnek az ifjúmunkások partizánharcos szellemére, az egész magyar ifjúság önfeláldozó harcára. Az ifjúság élete és jövője, népünk és országunk sorsa forog kockán: fel hát a harcra, fel a fegyveres ellenállásra ifjúmunkások és magyar ifjak! *A munkássággal és a honvédséggel,* az egész magyar néppel együtt. *A felszabadító Vörös Hadsereggel közös harcban mentsük meg Budapestet a pusztulástól, szabadítsuk fel a németek és nyilasok igája alól!*

Mit akar a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség?

A Kommunista Ifjúmunkás Szövetség harci programjának középpontjában a *náci gyilkosok elleni nemzeti felszabadító*

364 A Margit-hidat 1944. november 6-án a rajta haladó közlekedési eszközökkel és járókelőkkel együtt a németek felrobbantották.

harcunk áll. A német megszállás és Szálasiék uralma pusztulást, háborút, halált jelent az ifjúság számára. Amíg német tapodja a magyar földet, addig fő feladatunk csak az országunk felszabadítása lehet. Békét és független Magyarországot akarunk, amelynek népe szabadon dönthet sorsa és jövője felett, amelynek ifjúsága szabadon élhet és fejlődhet. Ma a németek elleni harc elsősorban harcot jelent Budapest kifosztásának és elpusztításának, népünk deportálásának s Hitler érdekében való esztelen feláldozásának megakadályozásáért.

A Kommunista Ifjúmunkás Szövetség azonban nemcsak független, hanem *szabad és demokratikus Magyarországot is* akar. Olyan Magyarországot, amely leszámolt a reakcióval, amelyben a munkásság és parasztság számarányának és jelentőségének megfelelően veszi ki részét a politikai hatalomból, amely biztosítja a demokratikus szabadságjogokat, amely békében és barátságban él a Szovjetunióval és a szomszéd népekkel, amely biztosítja az egész dolgozó magyar ifjúság emberi életét és szabad fejlődését. A demokratikus Magyarország célkitűzése nem jelenti a lemondást a szocialista végcél megvalósításáról. A munkásifjúság változatlanul főcéljának tartja a szocializmus megvalósítását és vallja, hogy csak a termelőeszközök köztulajdonba vétele, csak a szocialista társadalom tudja biztosítani az emberiség szabad fejlődését és a dolgozó ifjúság boldog életét. Vallja azonban azt is, hogy a fasizmus elleni harc időszakában az út a szocializmus felé csak a fasizmus megsemmisítésén és a demokratikus átalakuláson keresztül vezethet. Ezért a szocialista végcél fenntartása mellett közvetlen célkitűzésként a demokratikus Magyarország megvalósítását állítja maga elé.

A munkásifjúság természetesen nem valósíthatja meg egyedül ezeket a célkitűzéseket. A munkásifjúság része a munkásosztálynak, része az egész nemzetnek. Sorsa nem független a magyar nép sorsától, hanem része annak. *Ezért együtt harcol az egész munkássággal a kommunista párt zászlaja alatt a független, szabad és demokratikus Magyarországért!*

Első feladatunk a munkásifjúság mozgósítása és harcba vetése. A munkásifjúság a leghaladottabb és legharcosabb része az ifjúságnak, azért a magyar ifjúság szabadságharcának

ereje mindenekelőtt a munkásifjúság erejétől és egységétől függ. Nemcsak az ifjúságnak, de az egész nemzetnek szüksége van ezért ma *a munkásifjúság harci egységére.* Ez az egység a munkásmozgalmon belül a kommunista és szociáldemokrata ifjúmunkások közt már a múltban is megvolt. Ennek az egységnek ki kell terjednie most már a munkásifjúság többi részére is, az egyházak vezetése alatt álló munkásifjúságra is.

Meg kell valósítanunk a *munkásifjúság szoros szövetségét,* a másik nagy dolgozó ifjúsági réteggel, *a parasztsággal.* A parasztfiatalság a magyar ifjúság legelnyomottabb rétege, amelynek szüksége van a munkásifjúság testvéri támogatására, épp úgy, ahogy a dolgozó ifjúság jobb sorsáért és szabadságáért vívott harcban, a falvaknak a németek elleni harcában szükség van a parasztifjúság hatalmas erejére.

Az ifjúság harci frontjának harmadik pillére *az értelmiségi fiatalság,* elsősorban a diákság. Ezt a réteget vissza kell vezetni a 48-as ifjak és a Galilei Kör ifjúságának nagyszerű hagyományaihoz.

Különös jelentősége van ma a *fiatal katonákhoz* való kapcsolatok kiépítésének, az ő megnyerésüknek a németek elleni fegyveres ellenállás számára.

Fegyvertársunk és barátunk a többi ország ifjúmunkássága és szabadságáért harcoló egész fiatalsága is. A velük való szoros szövetség és együttműködés egyik biztosítéka kell, hogy legyen a világ békéjének és a nemzetek közötti együttműködésnek.

A munkás, paraszt és értelmiségi ifjúság harci frontja, *a magyar ifjúság szabadságfrontja* nemzeti felszabadító harcunk élcsapatává kell, hogy váljon. Ebben a frontban a helye minden magyar ifjúnak, minden vallási, kulturális, sport stb. egyesületnek és szervezetnek. Senki se hagyja el Budapestet, egy magyar ifjú se engedelmeskedjék Szálasiék behívó parancsának. Az ifjúmunkások, a magyar ifjak alakítsák meg a nemzeti ellenállás *harci gárdáit* minden üzemben, lakóhelyen, iskolában, hivatalban, minden faluban. Ezeknek a gárdáknak a legkíméletlenebb harcot kell folytatniuk a német megszállók és nyilas bérenceik ellen: németellenes jelszavak rajzolásán, röpgyűlések rendezésén, a nácik járműveinek megrongálásán, fegyverek szerzésén keresztül a legélesebb partizánakciókig.

Harci gárdáink legyenek a fosztogató, pusztító németekkel szemben otthonaink, az üzemek, a hidak, az iskolák, a városok és falvak védőőrsége. Harci gárdáink szervezzék az ifjúság körében a fegyveres ellenállást és az általános sztrájkot Budapestnek és népének megvédésére és felszabadítására. Ezekből a harci gárdákból kell kialakulni az ifjúmunkás-miliciának, az egyetemi zászlóaljnak, a magyar ifjúság partizánhadseregének. Mert tudnunk kell: *ma már a fegyvereké a szó!*

Ezeknek a céloknak a kivívására indul harcba a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség és harcba szólítja az egész magyar ifjúságot.

Szabad Ifjúmunkás c. lap. 1. sz. 1944. november 12.

A VÖRÖS HADSEREG 43 826 TÁBORI POSTA SZÁMÚ ALAKULATÁNAK IGAZOLÁSA A GÉPÉVEL EGYÜTT ÁTREPÜLT DAJKA MIKLÓS FŐHADNAGY TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Igazolvány

Igazolom, hogy Dajka Miklós magyar repülőfőhadnagy, aki 1944. évi november hó 13-án repült át[365] a Vörös Hadsereghez, a 2. Ukrán hadsereg főhadiszállásán röpcédulát írt a magyar repülőkhöz, amelyet a szovjet repülők ledobtak.[366] 1944. december 10-től a propagandaosztálynál teljesített szolgálatot, ahonnan 1944. december 29-én a pesti arcvonalra ment. Itt hangszórós propagandamunkát végzett. Hangszórón közvetítette az ultimátumot, felolvasta Vörös János 2. sz. hadparancsát, és saját maga is írt felhívásokat. Fogságba esett magyar

365 Dajka Miklós és társai a székesfehérvári repülőtérről indultak el gépükkel. A Bajcsy-Zsilinszky-féle csoportnak valamilyen kapcsolata volt az említett repülőtér pilótáival. Valószínű, hogy az itt leírt átrepülés is program szerint történt. Dajka Miklós így ír erről: „Október 15-től feladatom ... az előkészülő gépek szemmel tartása és elszállításának késleltetése. illetve megakadályozása volt, hogy adott pillanatban az ellenállási mozgalom megbízottait Moszkvába vihessük ..." (HIL HM eln. 28466. sz. 1945.)

Az átrepülő Dajka és Török főhadnagyok a gamászai szükségrepülőtéren leszálltak, s felvették az ellenállási mozgalom embereit, Simonffy Tót Ernő őrnagyot és feleségét, Vörös Tibor százados. „Mivel nem voltak ott, lemaradtak Szakasits Árpád és ifj. Tildy Zoltán" — írja Dajka Miklós.

A bravúros átrepülés után szerencsésen megérkeztek a szegedi repülőtérre. A Vörös Hadsereg helyi parancsnokságára kísérték őket, ahonnan a gép vendégei és Török főhadnagy, mint az ellenállási mozgalom megbízottai tovább utaztak Moszkvába.

Dajka Miklós átrepülése kapcsán meg kell említenünk, hogy öt kisebbnagyobb repülőgépről van biztos tudomásunk, amelyeket a hajózó személyzet önként átvitt a Vörös Hadsereg oldalára.

366 Dajka fhdgy. az említett röplapban többek között a következőket írta a székesfehérvári repülőtér személyzetéhez: „Honvédek! Munkások! A ti feladatotok, hogy a szövetségesek által szándékosan megkímélt nagyszerűen felszerelt repülőterünket és műhelyeinket megvédjétek ... Vigyétek magatokkal szerszámaitokat és az értékes anyagokat. Akadályozzátok meg a műhelyek, hangárok felrobbantását, valamint a szerszámgépek és műszaki berendezések megrongálását ..."

katonákat hallgatott ki, majd felvilágosítva őket a való helyzetről, visszaküldte őket a még harcoló bajtársaikhoz, hogy azokat a Vörös Hadsereg oldalára áthozzák.[367] Tevékenységét sokszor erős tüzérségi, akna- és gyalogsági tűzben végezte. A Vörös Hadsereg tisztjeitől kapott utasításoknak mindenben és mindenkor eleget tett.

Gurkin gárdaőrnagy

HIL HM eln. 28466. 1945. — Másolat.

367 „A fogságba esett magyar katonákat kihallgatásuk után az itteni helyzetről felvilágosítottam és kettesével az arcvonalon átküldtem, hogy a még harcoló bajtársaikat az oldalunkra áthozzák. Az így átküldött katonák rendszerint 60—200-as csoportokban tértek vissza. Ezen tevékenységemmel sok ezer magyar katonát mentettem át az új demokratikus Magyarországnak — írja Dajka Miklós jutalmazást kérő nyilatkozatában. HIL HM eln. 1945. 28466. sz.

169

(1944. november 14)

AZ M. KIR. RENDŐRSÉG KOMÁROMI KAPITÁNYSÁGA JELENTI A RENDŐRSÉG SZÉKESFEHÉRVÁRI SZEMLÉLŐJÉNEK, HOGY A KOMÁROMI BÖRTÖNBŐL SZERVEZETT KOMMUNISTA- ÉS PARTIZÁNSZÖKTETÉS FOLYIK

Jelentem, hogy az utóbbi időben a komáromi katonai internáló táborból több orosz tiszt és oláh tiszt szökött meg legénységével egyetemben, kiknek a száma megállapításom szerint ez évben 55 főre emelkedett. A monostori váreröd védőőrizetesei közül éppen a legveszedelmesebb személyiség, Patkó Béla kommunista szervező párttitkár szökött meg 1944. október 24-én. A Csillag-erőd védőőrizetesei közül, amely erőd a m. kir. honvéd vezérkari főnök letartóztatási intézete, 1944. november 11-én 10 védőőrizetes szökött meg. Ezen adatok azt a gyanút keltették bennem, hogy itt esetleg az őrizetet ellátó személyzet csekély volta lehet az ok a sok szökéssel kapcsolatban, vagy pedig esetleg tervszerű szöktetésről van szó.

A Csillag-erődi szöktetéssel kapcsolatban bizalmas jelentést tettem a komáromi m. kir. honvéd állomásparancsnok úrnak, Percel ezredes úrnak, mert értesülésem szerint a több ezer főnyi fogoly őrizetét kb. 35 főnyi őrség látja el. A Csillag-erőd parancsnokságtól azonban megnyugtató választ kaptam, hogy amikor ez a szökés történt, már kb. 100 fővel fel lett emelve az őrség létszáma.

A komáromi katonai internáló táborral kapcsolatban is volt olyan bizalmas értesülésem, hogy a tábor őrizetét kb. 30 főnyi őrség látja el, ami nagyon csekély. Az 1944. november 10-iki keletű orosz és oláh 12 főnyi, főleg tiszt szökése alkalmával ismét az állomásparancsnoksághoz fordultam, és Bardócz hadnagy állomástiszt útján az adatokat közölve és jelezve, hogy a

körözést elrendeltem, kértem az esetleges őrséglétszám felemelését az internáló tábor részére.

Megemlítem azt, hogy a mellékelten felterjesztett kimutatás szerint kb. 10 hónap leforgásán belül 75 szökés történt a kimutatásban szereplő parancsnokságoktól, éspedig olyan elemekből, amely partizántevékenység szempontjából számításba jöhet. Ebből azonban egy tekintélyes szám éppen az utóbbi hónapra esik, és éppen ez rejti magában a veszélyt.

A bizalmas iktatók kezelése alkalmával vitéz Györgydeák Gábor detektívfelügyelő egy 1944. február 8-iki keletű bizalmas iktatatlan jelentését találtam meg, amelyre Fazekas Szücs József rendőrtanácsos úr, a kapitányság vezetője, aki védőőrizet miatt távol van, feljegyezte, hogy ezen jelentés iktatva csak akkor lesz, amikor bizonyíték is lesz beszervezve a folyamatban levő bizalmas nyomozás során. A bizalmas nyomozást ugyanis nyilván az akasztotta meg, hogy az adatokat szolgáltató személy zsidó lévén, elszállíttatott. Ezen bizalmas jelentés azt tartalmazta, hogy a komáromi hadifogolytáborban levő szerb tisztek Tito hadseregébe való megszöktetésének előkészítése folyik, és ezen zsidó vállalja olyan iratoknak fogolytáborba való eljuttatását, amely a szökés után a továbbjutás megkönnyítését célozza.

Ezen bizalmas jelentésnek a kezembe kerülése és a készített kimutatás adatai azon gyanút érlelték meg bennem, hogy a komáromi katonai internáló tábor és egyéb szerveknél esetleg kommunista partizánszöktető és szervező erő játszik közre. Éppen ezért úgy a kimutatást, illetve a kimutatás egy hivatalos példányát átadva, mint pedig a bizalmas jelentés szövegét közöltem a komáromi m. kir. honvéd kémelhárító osztály vezetőhelyettes őrnagyával és bizalmasan kértem, hogy ezen adatok birtokában a legbizalmasabb nyomozást vezesse be, és a felelősségre vonásokat adatok esetén eszközöltesse az illetékes katonai parancsnokságok útján, nehogy megtörténhessen az, hogy a m. kir. honvéd vezérkari főnök letartóztatási intézetében levő kb. 6—7000 főnyi kommunista fogoly és a katonai internáló tábor, illetve a különböző zsidó munkásszázad alakulatok foglyai tovább is nagyobb számban megszökve parti-

zánalakulatként léphessenek fel a Bakonyban, vagy Komárom környéki erdőségekben az arcvonal háta mögött.[368]

Egyben tisztelettel jelentem, hogy ezen jelentésemet hivatalos másolatban a 711/1944. biz. Vkf. számú rendeletre figyelemmel az Államvédelmi Központhoz, a Belügyminisztérium Közbiztonsági VII. osztályához és a Vidéki Főkapitány Úrhoz felterjesztettem.

A kapitányság vezetője helyett

(Olvashatatlan aláírás)
m. kir. rendőrkapitány

OL BM ált. 142. csomó. 1944. — Eredeti tisztázat.

368 Patkó Béla — a kommunista párt járási titkára — vezetése alatt Komárom környékén a Vág és Duna között szökött katonákból, helyi lakosokból és a börtönből megszökött politikai foglyokból alakult partizáncsoport működött. Ennek a vegyes nemzetiségű csoportnak voltak a tagjai a somorjai honvéd ruhatár személyi állományából megszökött Piszker Gábor, Német József és Varga Ferenc honvédek is. (HIL Pgy. M/188. sz.)

170

1944. november 17
(1945. február 15)

SZAKASITS ÁRPÁD, A MAGYAR FRONT VEZETŐSÉGI TAGJA IGAZOLJA, HOGY A „MAGYAR SZABADSÁG MOZGALOM" MEGVÉDTE A LÉGRÁDY-NYOMDÁT A DEMOKRATIKUS SAJTÓ SZÁMÁRA

Jegyzőkönyv

Felvétetett 1945. évi február hó 15. napján a Magyar Szabadság mozgalom hivatalos helyiségében (Budapest, VIII., Vas utca 5. sz.).

Szakasits Árpád, mint Magyarország felszabadításáért az illegális időkben küzdő pártok és politikai csoportok legfőbb és központi irányító szerve, a Magyar Front Bizottságának elnöke, ezennel igazolja, hogy 1944. évi november hó 17. napján Eggert Lajos összekötő útján a Magyar Szabadság Mozgalommal[369] az alábbi megállapodást kötötte:

1. A Magyar Szabadság Mozgalom és ennek fegyveres csoportja kötelezettséget vállal, hogy Budapest egyetlen önellátó nyomdáját — a Légrády Testvérek sajtóüzemét[370] — a baloldali sajtó számára megszervezi, és azt minden rombolás, üzembénítás és szabotázs-cselekmény ellen a lehetőség határain belül megvédi. A védelemnek még a legnagyobb áldozatok árán is olyannak kell lennie, hogy a fenti nyomda — a felszabadítás időpontjában — üzemképes állapotban állhasson a demokratikus sajtó rendelkezésére.

2. A Magyar Front Bizottság e megállapodás erejénél fogva engedélyezi, hogy a Magyar Szabadság Mozgalom hivatalos lapja a felszabadítás után nyomban megjelenhessék.

369 Különböző rétegek képviselőiből, de főképpen intellektuelekből, újságírókból álló antifasiszta csoport.
370 A mai Zrínyi Nyomda.

Szakasits Árpád a maga részéről is csatlakozik ahhoz a bebizonyított megállapításhoz, hogy a Magyar Szabadság Mozgalom a fent vállalt kötelezettségét hősiesen, véráldozatok árán, saját anyagi eszközeivel teljes sikerrel teljesítette.

Fentiek alapján tehát a Magyar Szabadság Mozgalom hivatalos lapjának, a Feltámadás című napilapnak[371] megindítására jogosult.

Jegyzőkönyv feltárás után aláíratott.

Kmft.

Szakasits Árpád,
a Magyar Front Bizottság elnöke

Budapesti 1. sz. Állami Levéltár. Budapesti Nemzeti Bizottság iratai. 12. csomó. Szám nélkül. — Eredeti tisztázat.

371 1945. február 19-én jelent meg első és egyben egyetlen száma. A déli lapot Pisky-Schmidt Frigyes, Raics István és Szakasits György szerkesztette. Kiadta a Légrády Testvérek nyomdája.

(1944. november 20—december 18)

RÉSZLETEK TÖMPE ANDRÁSNAK, A NÓGRÁDI-PARTIZÁNEGYSÉG POLITIKAI BIZTOSÁNAK NAPLÓJÁBÓL

... *nov. 20.* Reggel visszatérnek a felderítők. Jelentésük szerint mintegy 15 km-ig délre a falvakban nem állomásoznak németek, legfeljebb itt-ott átjárnak. Sajnos nincs elektromos áram a falvakban. Erre pedig égető szükségünk volna, hogy rádión erősítést kérhessünk. Itt alkalmas a terep repülő fogadására, és most az idő is kifogástalanul derült. Az elégett transzformátort áttekercselték, reméljük, működni fog. De áram nincs! — A vevésre szolgáló elemek ereje is már csak néhány órára elegendő. — Vettünk egy hatvan kg-os bárányt, már fő is a gulyás ebédre. — Besötétedéskor elbúcsúzunk vendéglátóinktól. A rövid idő alatt, amíg náluk voltunk, meggyőződtek róla, hogy másfajták vagyunk, mint ahogy feltételezték. Így azután a búcsú egész érzékenyen zajlik le. — Nógrádi elvtársat betegsége miatt nem engedhetjük neki az új megerőltetéseknek, így átköltözünk vele az erdészházba, mely vagy 2 km-re fekszik Kalinkótól délnyugatra. Az átköltözés titokban, sötétben történik, hogy a biztonság nagyobb legyen. A hírek szerint ugyanis a Kalinkó faluban levő Hlinka-gárdisták már fenyegetőztek azzal, hogy feljelentik a németeknek tartózkodási helyünket. Nógrádi elvtárssal maradnak: Molnár komisszár, Tömpe, Papp és Vecera, a szlovák ejtőernyős őrmester, aki a Szovjetunióból küldött egyik csehszlovák ejtőernyős brigádból került hozzánk. — A csoport Lapsov parancsnoksága alatt előre megy. Molnár II-nek kell visszajönnie értünk. — Az erdészlakban jól fűtött szoba, tiszta ágy várja Nógrádi elvtársat, mi többiek is vele egy szobában helyezkedünk el, s jót alszunk a padlóra szórt szalmán.

... *nov. 27.* Nógrádi elvtársnak ismét erős láza van és igen gyenge. Ebben az állapotban nem lehet tovább haladnia. Így

elhatározzuk, hogy Tánya, kíséretképpen pedig Tömpe és Molnár II. elvtársak egyelőre lemaradnak. A csoport délfele útrakel. — Az idő olvadásra hajló, az utak igen sárosak. — Öreg házigazdánk tegnap este nagy igyekezetében, amikor kiugrott az ágyból, hogy minél gyorsabban ennivalót hozzon a fiúknak, csak úgy mezítláb járt ki-be az udvarról a házba. Mikor a fiúk szólnak neki, hogy vigyázzon, meg ne fázzék, azt válaszolja, hogy nem fél ő a megfázástól, hiszen még csak hetvenhárom éves. — A lakosság beállítottsága itt már nem pontosan ugyanaz, mint északabbra volt. Noha ott is elég sok nyomát láthattuk az elmaradt gondolkozásnak, politikai zavarosságnak, de a németekkel szembeni harci készség és a partizánok védelme szinte egyöntetű volt. Szabotálták a német rendelkezéseket, félrevezették a németeket, keresték a lehetőségeket, hogy segítsenek a partizánoknak. — Itt is készségesen segítenek, de inkább félnek tőlünk. Alávetik magukat a németeknek, panaszkodnak, de mintegy sorscsapásként elviselik a velük történőket. Nagyon jószívűek, de szinte minden politikai háttér nélkül. Elképzelhető, hogy a Vörös Hadsereg elől menekülő németeket is segítenék puszta könyörületből. — Az éjszaka nyugodtan telik. Távolból rendszeresen ágyúszó hallatszik. Időnként bombázást hallani és néha még légelhárító lövedékek robbanását is látni Losonc irányából. — Az idő lágy, legtöbbször borult.

... *nov. 28.* Betegeink jól aludtak és úgy látszik, a pihenés, valamint a szulfidin és aszpirin hatására javul állapotuk. — A vidék változatlanul csendes, a háziak szolgálatkészen gondoskodnak rólunk. — Gondolataink állandóan Magyarországon járnak, beszélgetéseink nagyobbrészt tervezgetések olyan irányban, hogy még az utolsó pillanatban sikerüljön valami eredményt felmutatnunk és ezzel enyhítenünk azt a súlyos helyzetet, amely a magyar tömegek mély tespedtsége miatt állott elő. — Délután civilek hírt hoznak arról, hogy a szállásunktól mintegy 3 km-re fekvő Orenlazovot 500 német szállta meg. A Modry Kamenből vezető műúton nyolc tankot és 20 teherautót katonákkal megrakva figyeltek meg. — Molnár II. elvtárs elmegy délkeleti irányban, megnéz egy jól elrejtetten fekvő házat, s miután visszajön, elhatározzuk, hogy hol-

nap hajnalban átmegyünk oda. Este Nógrádi elvtárs és Tánya is ismét lázas. 9 óra felé már a háziak is, mi is alszunk. 11 óra felé felriadok arra, hogy az egyik délre néző ablakon, melyről az elsötétítést a háziak levették, kézi villanylámpával bevilágítanak. Tekintettel arra, hogy a háziaknak van elektromos kézilámpájuk, feltételezhető, hogy valaki közülük világított be. Mindenesetre furcsállom és úgy félálomban tovább figyelek. Öt perc múlva megismétlődik még hosszabban a bevilágítás. Kimegy az álom a szememből, s látom, hogy öreg házigazdánk is felkelt, és kifelé figyel. Gyanús lesz a dolog, de hogy pánikot ne keltsek, úgy teszek, mintha véletlenül ébrednék fel, és megvilágítom az órámat. Az öreg rámszól, hogy ne világítsak, mert két ismeretlen ember jár kint. Nógrádi elvtárs is felébred, Tányát és Molnár II. elvtársat felébresztjük, és szótlanul felöltözünk. Az öreg kimegy, szólunk neki, hogy ha valami rendellenességet tapasztal, kezdjen hangosan beszélni. Az ablakhoz állok mikor az öreg kilép, és pár pillanat múlva már hallani is, hogy hangosan beszél. Az öreg az ugyancsak délfelé néző ajtó küszöbén áll. Úgy vehető ki, hogy tizenöthúsz méterről hangok hívják őt, de az öreg nem akar odamenni. Egy perc telik el így, s akkor metsző élességgel egész közelről lövés hangzik el. A beszéd megszűnik, az öreget, úgy látszik, fejen találhatták, mert sem hang, sem mozgás nincs többé. Fegyvereink lövésre készen. Néhány másodperc múlva egy rosszul célzott kézigránát, ahelyett, hogy az ablakon át berepülve a szobában robbanna, a ház falához vágódva az ablak alatt explodál. Erősen kezdik lőni a déli házfalat. Tanja suttogva kiáltja, hogy meneküljünk a keletre néző ablakon. Nógrádi elvtárs kinyitja az ablakot, és egy pillanatra félreáll megfigyelni, nem lőnek-e be rajta. Molnár II-t odaállítom az ajtóhoz, hogy őrizze a bejáratot, amíg Nógrádi elvtárs és Tanja kiugrik az ablakon, és átveti magát a tornácon és a kerítésen. Mire mi is a kerítésen vagyunk, már két automatából és fegyverekből zúdítják ránk a tüzet. Valószínűleg nem számítottak rá, hogy a szobából keleti irányban is ki lehet jutni, mert a tüzet csak hátulról kapjuk, mintegy húsz méterről legközelebb. Ragyogó teljes holdfényben, teljesen fedetlen terepen rohanunk, erős golyózáporban, magunk is tüzelve. Nógrádi elvtárs és Molnár II. elvtárs automatája felmondja a szolgála-

tot. Tanja és én annál szorgalmasabban lövünk. Néhány perc múlva kijutunk a lőtávolból, mindannyian sértetlenül. Délkeleti irányban egy völgyben, erdőben folytatjuk utunkat, és reggel 7 órakor elérjük a csoportot, amely egy vízimalomban tartózkodik. Ezt megelőzően egy másik malomba betérve rábukkanunk Bandurra[372] és Bársonyra, akik egy losonci, volt Kozlov csoportbeli partizánnal együtt civilben, revolverrel a zsebben járják a vidéket. Ők is velünk jönnek.

... *nov. 30.* Hajnalban a Luho Brezon levő partizáncsoport eltávozott, és az egész falu menekülésre készen áll, a németeket várva. — Hírek szerint az álláspontunkról körülbelül 4 km-re levő Lest' falut, ugyancsak nagy német erők szállták meg, amelyek Kékkő (Mondry Kamen) felől, vagyis délről jöttek. — Délután csoportgyűlés, amelyen Nógrádi elvtárs ismerteti a nov. 28-ról 29-re virradó éjszakán velünk történteket, köszönetét fejezi ki hármunknak, akik vele voltunk, és példaképpen állítja magatartásunkat a csoport elé. A három elvtárs — mondja Nógrádi elvtárs — bátorságával, hidegvérével és fegyelmezettségével kiérdemelte a szovjet kormány és a jövő magyar kormányának magas kitüntetését — mint ahogy mindenki el fogja azt nyerni csoportunkból, aki ezt kitartásával és magatartásával kiérdemli. — Nógrádi elvtárs szavaira Molnár komisszár[373] röviden szólva, őt állítja az egész csoport elé, hogy példát vegyenek róla, aki 50 évével súlyosabb megerőltetéseket vállalt, és nehezebb feladatokat hajtott végre, mint bárki a fiatalok közül. — Végül Lapsov beszélt. — Időközben megérkeznek a felderítők. Papp Béla beszámol arról, hogy az Ipoly vidékét erősen megszállták a németek, a hidakat őrzik, és a határon magyar katonaság is teljesít szolgálatot. Részletes információt hoznak, beszéltek a magyar határőrökkel is, de az Ipolyon túlra nem sikerült átjutniuk. — A csoport nyugovóra tér.

... *dec. 7.* Álláspont a Mnacko-tanya, Luboriccka és Ipolytarnóc között. Házigazdánk egy 40 kg-os malacot süt ebédre, a

372 Nem azonos a Nógrádi Sándor jelentésében szereplő salgótarjáni Bandurokkal — csak névegyezés.

373 Molnár (Kurimszki Sándor) a Nógrádi partizáncsoport politikai biztosa volt, s az egységgé alakulás után gh. főnök lett.

csoport pihen. Megcsináljuk a D. 1. sz. napiparancsot. Készülünk az átkelésre. — A hóesés elállt, ismét olvad. — Magyarország földjére való lépésünk előtt nagy szeretettel gondolunk szlovenszkói segítőinkre. Nagyszerű embereket ismertünk meg bennük, akik a németek felé együgyűséget színlelve mindent kikémleltek, továbbadtak, és fáradtságot nem kímélve védték partizánjainkat. Svejk és Janosik típusa forrt össze ezekben az öreg Janókban és fiatal Janókban. A nagy szláv népek sorában a szlovákok kis számuk ellenére az első között vívtak ki helyet maguknak. — A délután folyamán csoportgyűlés. Nógrádi elvtárs ismerteti az előttünk álló helyzetet, azután a parancs felolvasására kerül sor.[374] — Indulás 19.30 hkor, és egy óra múlva már magyar területen menetelünk. Átmegyünk a Tarnóc alatti Ipoly-hídon, és vagy két km-t műúton teszünk meg. Időközben letérünk pár percre az útról, mert három vasutas jön szembe, és kerüljük a felesleges találkozást.

Hallgatjuk, amint beszélnek egymással, az egyik hangosan mondja: Csak legalább gyorsabban jönnének az oroszok, hogy a németeknek ne legyen idejük elhajtani az embereket! Ezek az első szavak, amiket Magyarországon hallunk! Reggel négyig gyalogolunk igen iszapos, nehéz terepen, közben az eső is esik. — Az első tanya, amire betérünk, a tarnóci csordásé. A csordás felesége azt mondja, hogy úgy várják már az oroszokat, mint a megváltókat. A csordás maga nem vonult be, most hogy 16—42 évig mindenkinek jelentkeznie kellett. — Hajnalban betértünk a Tarnóctól mintegy 3 km-re délre felvő Hólya-pusztára. Birtokosa bizonyos Vladár uraság, Tarnócon lakik. Itt a tanyán csak két család lakik. Megtelepedünk.

... *dec. 8.* Álláspont mint tegnap befejezéskor. A csoport pihen. Az uraság birkáiból levágunk egyet, az asszonyok megfőzik gulyásnak. Szívesen sürgölődnek körülöttünk, és közben panaszkodnak az uraságra. Jellemző, hogy akivel eddig Magyarországon beszéltünk, mind az elnyomásról, nyomorról pa-

374 A D. 1. sz. parancs a Magyarország területére való lépés utáni feladatot tartalmazza, rendelkezik a vörös szalag fölött a nemzetiszínű kokárda viseléséről, bevezeti a „bajtárs" megszólítást, és kiemeli a katonai titoktartás szigorú betartását.

naszkodik, melyben a dolgozó népet tartják. — Időközben vendég jön a házba, szökött katona, fegyverrel. — Csoportnévsor:

Nógrádi Sándor	Szamszonyenko Tánya
Lapsov Jevgenyij	Rákosi Éva
Molnár I. János	Neumann N.
Tömpe András	Molnár II. János
Sandoval José	Fridrik Jan
Rachmanov Szergej	Bársony Máté
Hatvany Vince	Merzik János
Papp Béla	Korloch Ondrej
Večera Pavel	Kuban Ondrej
Rubcov	Melnyik
Petrov	Letkó Károly

Bondar.

Magyarul beszél a csoportból 13. Egyébként a nemzetiségi megoszlás: 7 magyar, 6 orosz, 1 ukrán, 1 kazak, 7 szlovák és 1 spanyol. A nap ruhaszárogatással, pihenéssel telik. Az éjszakát is a tanyán töltjük. Felderítőket küldtünk ki.

... dec. 17. Álláspont az előbbi. Reggel jelentkeznek a 15-én kiküldött felderítők, és behoznak 5 bujdosó fiatal bányászt. Továbbiak vannak kilátásban ugyanarról a vidékről. — Élelmiszerbeszerzőket küldünk ki Mucsény mellé, és kapcsolatot keresünk dr. Göllner nevű tüzértiszttel, aki a losonci laktanyában teljesít szolgálatot. — A környéken — Losonc városát is beleértve — szigorított ostromállapotot hirdettek ki a tegnapi naptól kezdődően „partizánveszélyre való tekintettel". Délután 6-tól reggel 6-ig tilos az utcára lépni, a járőrök felszólítás nélkül lőnek. — Úgy látszik, a német p-ság híreket kapott létezésünkről, mivel megállapíthatóan mi vagyunk az egyetlen partizáncsoport ezen a vidéken. — Felderítőket küldünk Zsadánypusztára és az ottani kastélyba, akik élelmiszerrel térnek vissza, amit az ottani gazda önként ajánlott fel. Megállapítjuk az arra húzódó német védelmi vonalat. — Lapin Péter elhoz egy ökröt saját gazdaságából számunkra. — Este megérkezik az idősebb Bandur és még három bányászelvtárs, akiket felveszünk magunk közé. — Időjárás enyhe, a hó még áll. — Éj-

szakázás, mint előbb. Délután zárt komm. ülés, jelen 5 p. tag és 10 kommunista-ifjúmunkás. José Sandovalt titkárrá választjuk.

... *dec. 18.* Álláspont, mint előbb. — Tőzsér erdész jelentkezik és beszámol a helyzetről. Többek közt a lapujtői jegyző akar kiköltözni ide, ahol mi vagyunk. — Felderítők előkészítése: 1. Csákányfalvára, ahol elektromos áram van, hogy ott rádióadás lehetőségét állapítsa meg; 2. Ragyolcra, hogy az ott levő csapatcsendőrökkel kapcsolatot teremtsünk: 3. Somoskőújfalura, hogy ott állandó kapcsolatot biztosítsunk; 4. egy közeli juhászhoz, aki nem viselkedik kifogástalanul; 5. Bagolypusztára, többek közt a dr. Göllnerrel való kapcsolat megteremtésére; 6. a Bucsony-i hegységbe, innen vagy 20 km-re, ahol állítólag partizánok vannak! — Az 1., 2., 3., és 5. csoport kimegy. Az 1-es csoport visszajön este, és jelenti, hogy megvan a megfelelő ház a rádiózáshoz. — Tüzérségi tűz hallatszik egész nap délnyugati irányból. — A hó elolvadt, ismét nagy a sár. — Éjjelezés, mint előbb.

HIL Pgy. M/107. — Másolat.

172
(1944. november 22)

KISPEST POLGÁRMESTERE JELENTI PEST MEGYE ALISPÁNJÁNAK, HOGY A LAKOSSÁG SZABOTÁLJA AZ ERŐDÍTÉSI MUNKÁLATOKAT

Alispán Úr!

Telefonon kapott utasításra a Pestszentlőrincen folytatólagosan végzett erődítési munkálatokhoz kirendelt lakosság megjelenésével kapcsolatosan tett intézkedéseimről és az eredményről a következőkben teszem meg jelentésemet.

Folyó hó 7-én kaptam meg az első felhívást a lakosság kivonultatására a Pestszentlőrincen végzett erődítési munkálatokhoz:

A lakosság tehát első ízben 8-ától kezdve 19-éig 13 napon át folytatólagosan pihenő nap nélkül kirendeltetett az erődítési munkálatokhoz:

A folytatólagos kirendelés eredményezte azt, hogy az önkéntes kiürítés elrendelése alatt álló városi lakosság jelentékeny része elvonult. Sok ezer ember főképpen Budapesten szerzett magának szállást, lezárván lakását, amelyeknek ajtaján, ablakán azután hiába kopogtattunk az éjjeli órákban.

Az első időszak eltelte után f. hó 19-én tartott vármegyei értekezleten kaptam újabb utasítást arra kötelezteten, hogy további 8—10 napra ismét rendeljem ki a város lakosságát, most már csak a férfiakat az erődítési munkálatokhoz. A kapott parancs szerint másnap reggel mindjárt magamhoz kéretem a helyi kapitányság vezetőjét, a nemzetőrség parancsnokát, valamint a légószolgálatosok vezetőjét, és velük együtt, mint a karhatalmi egységek vezetőjével megállapodtunk abban, hogy ez a három egység a délutáni és éjjeli órákban együttesen házról házra járva újból felriasztja a város lakosságát, és 21-én reggel $^1/_2$7 órára megjelenésre utasítja azzal a

hozzáadással — miként korábban is tettük —, hogy aki nem jelenik meg, szökevénynek tekintendő, és statáriális eljárás alá kerül. Az eredmény biztosításához 113 csendőrt kaptam, akik meg is érkeztek. Már a délutáni órákban lezárattam a Pest felé vezető útvonalat, az esti óráktól kezdve pedig valamennyi utcának kifelé néző torkolatát is lezárattam a megérkezett csendőrökkel, és 21-én reggel $\frac{1}{2}$7 órára magam is 25 városi tisztviselővel megjelentem a kijelölt gyülekező helyen, miként azt egyébként a korábbi napokon is tettem, azzal, hogy a felriasztott férfiakat gyülekeztetem, századokba osztom, és a városi tisztviselők vezetésével a hely színére vonultatom. Az eredmény a legsiralmasabb volt. Mintegy 100 főnyi együttest tudtunk összeállítani a jelentkezettekből. Kijáratoknál összeszedettekből pedig még 80 embert gyűjtöttek össze.

Az eredménytelenség okát abban látom, hogy a lakosság nagyobb része a folytatólagos igénybevétel alól kivonni akarván magát részben Budapestre költözött, részben Budapesten szerzett magának átmenetileg éjjeli szállást és így a város területét elhagyta. Sokan lakásukban bújtak meg. Bár azokat végigjártuk, mégsem sikerült kellő létszámú munkaerőt kiállítani.

Jelentem Alispán Úrnak, hogy nézetem szerint a helyi három riasztóegység — a rendőrség, a nemzetőrség és a légószolgálatosok — megtették a magukét. A csendőrség ugyancsak betöltötte a maga szerepét. A városháza vezetősége is mindent elkövetett, hogy az eredmény necsak ez alkalommal, de korábban is biztosítható legyen. Magam minden második napon személyesen megjelentem a reggeli gyülekeztető helyen, és ott irányításom mellett történt az útbaindítás. Négy ízben személyesen is ellenőriztem a helyszínen a megjelenést, ahol érintkezést vettem fel a folyton változó munkaparancsnokokkal. Azokon a napokon, amikor személyesen nem mentem ki az erődítési munkálatokhoz, a helyettesem, vagy valamelyik kirendelt főtisztviselő jelent meg a gyülekeztetésen és a munka helyén is. Minden odaadásunk ellenére is a lakosság kötelességérzete elkopott, és erre az elsőrendű fontosságú feladatra való lelki készsége nemcsak lelohadt, hanem a munkából való kivonulásnak hangulata átterjedt az egész közönségre is. A helyszíni katonai parancsnokokkal értekezvén kértem, hogy

példát mutató megtorlást indítványozzanak, vagy tegyenek folyamatba, azonban a kényszerrendszabályok alkalmazásától eltekintettek, bár közöltem velük, hogy ilyen körülmények között kielégítő eredmény sohasem lesz biztosítható ...

Az első nap, azaz f. hó 21-én alig 200 embert tudtunk csak felhajszolni. A folytatólagos razziázásoknak, igazoltatásoknak az eredménye a mai napon az volt, hogy még további 200 embert tudunk biztosítani a munkálatokhoz.

A mai nap, azaz f. hó 22-én ismét magamhoz kérettem a kapitányság vezetőjét, a nemzetőrség parancsnokát és a helybeli légószolgálatosok vezetőjét, és közöltem velük, hogy munkánk eredményével az erődítési parancsnokság nincs megelégedve, sőt hanyagságot lát. Egyben felhívtam mind a három tényezőt, hogy a razziák folytatásával az összes lakóházak átvizsgálásával állapítsák meg, hogy a még helyben tartózkodó lakosság közül kik nem tettek eleget kivonulási kötelességüknek, és hogy 24 órai folytatólagos szolgálat elrendelésével az összes karhatalmi embereket vegyék igénybe, s holnap, azaz 23-án déli 12 óráig minden eszközt használjanak fel arra, hogy a lakosságot felkutassák, és a 14 éves életkortól 70 éves korig bezárólag az összes igénybe vehető férfiakat a munkához állítsák elő. Egyidejűleg kértem a karhatalom megerősítését is. Tölgyesy vezérőrnagy úr, mint a csendőrségi karhatalom parancsnoka ígéretet adott arra, hogy még ma délutánra újabb egységeket rendel ki a helyi karhatalom megerősítésére ...

Remélem, hogy az utolsó 24 óra erőfeszítése nem lesz hiábavaló, azonban a 2500 főnyi munkáslétszám nem lesz elérhető. Jelentem továbbá, hogy a helyi közönség a helyi hatósági intézkedések következtében már csaknem ellenségesen viselkedik velünk szemben, mert úgy véli, hogy a helyi hatóságok a kívánt mértéken túl alkalmazott szigorral veszik őket igénybe, és az érdektelen lakosságot is nap-nap mellett éjjeli nyugalmukban zaklatjuk ...

Molnár s. k.
polgármester

OL ME Hadműveleti terület polg. közig. vez. iratai. Szám nélkül. 1944. Másolat.

173
(1944. november 23)

A SZABAD IFJÚMUNKÁS C. LAP ÚTMUTATÁSA AZ ANTIFASISZTA PROPAGANDA ÉS SZABOTÁZSAKCIÓK SZERVEZÉSÉRE A MAGÁNYOS HARCOSOKAT AKCIÓGÁRDÁK SZERVEZÉSÉRE SZÓLÍTJA FEL

Minden magyar ifjúhoz!

Lépten-nyomon találkozunk ifjakkal, akik bátran és boldogan vállalják a magyar szabadságharcot, ha kapcsolatot találunk hozzájuk, de tétován és bizonytalanul mozognak, mielőtt hozzánk eljutnak.

Ez a tétovázás helytelen és hibás. Természetes, hogy igyekszünk minden fiatal harcost megtalálni, és ők is keresnek kapcsolatot felénk. De minden magyar ifjúnak tudnia kell kötelességét. Harcolni kell annak is, aki egyedül van! Harcolnia kell mindenkinek, mert mindenkinek van módja rá. Senkit nem fogunk frakciózással vádolni, aki becsületes és bátor harcot folytat. De aki ma megbúvik, áruló, és hiába is vár ránk, nem találhatunk rá a tétlenekre.

Az sem elég azonban, ha valaki azt állítja, vagy érzi, hogy majd a fegyveres harc idején köztünk lesz. Ma is folyik harc! Ma is szükség van minden magyar ifjúra! Nem hiszünk annak az ígéretében, aki most nem vállalja a veszélyt. De aki derekasan megállja a helyét ma, az holnap a legelsők közt fog küzdeni.

Nincs olyan ember, akinek ne lenne módja harcolni. Végtére is — minden papírkereskedésben kapni krétát, minden festékesnél festéket, amellyel felmázolhatjuk a falakra: „Halál a németekre!" — „Halál a nyilasokra!"

— Enyves papírt is könnyű szerezni, guminyomdát pedig minden bélyegzős, minden játékkereskedő árul — egy-kettőre kész a „nyalóka",

— csak egy kis körültekintés és fürgeség kell ahhoz, hogy egy fasiszta párthelyiség ablakait bezúzzuk,

— egy marék homok a gépek csapágyaiba, egy elköszörült fúró, vagy kés, egy ellopott csavar, egy benzineshordóba dobott kockacukor, mind a nemzetgyilkos németek fegyverkezését hátráltatják,

— egy kilyukasztott autógumi utánpótlásukat gátolja,

— egy leütött nyilas vagy német katona revolvert és kézigránátot jelent számunkra, ez pedig további lehetőségeket,

— két-három jó harcostárs pedig már azt jelenti, hogy a magányos harcosból önálló kis harcigárda lett, amely lendületesen folytatja akcióit szövetségesünk munkájával párhuzamosan, közös cél felé haladva, míg végül előbb-utóbb megtaláljuk a bevált kis gárdákat.

Magányos harcosok, ti is szervezzetek harci gárdákat.

Szabad Ifjúmunkás című lap. 2. sz. 1944. november 23.

174
(1944. november 29)

A BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁG POLITIKAI RENDÉSZETI OSZTÁLYÁNAK JELENTÉSE A BELÜGYI ÁLLAMTITKÁRHOZ A BUDAPEST TERÜLETÉN ÉSZLELT PARTIZÁNCSELEKMÉNYEKRŐL

495/1944. pol. biz.

Államtitkár Úr!

A főkapitányság politikai készenléti csoportjához jelentették, hogy folyó hó 28-án este kb. 3/4 10 óra tájban a Kresz Géza[375] u. 8. számú ház előtt több német teherautó állt, amikor az utolsó kocsira ismeretlen tettesek egy kézigránátot dobtak.[736] A kocsi megrongálódott, emberéletben kár nem esett. A tettest a nagy sötétségben elfogni nem tudták. A nyomozás megindult.

A politikai készenléti csoporthoz f. hó 28-án előállították a Teréz körút[377] és Dessewffy u. sarkáról egy részeg embert, aki az őt előállító rendőröknek azt kiabálta, hogy „Horthy pribékek!" Az előállított magát Nagy Lászlónak igazolta, és nála megmotozáskor 1 db kézigránátot találtak. Ügyében a vizsgálat megindult.

Folyó hó 28-án este a Király[378] u. 52. sz. házban megjelent egy honvéd és két nyilaskeresztes karszalagos azzal, hogy ott egy magyar katonatisztet keresnek, aki tudomásuk szerint zsidókat rejteget. A házban kutatásokat végeztek, azonban az időközben odaérkezett rendőr igazoltatta őket, és mivel minden felhatalmazás nélkül tartották meg a házkutatást, a rendőr

375 Rövid utca a XIII. kerületben a Nyugati pályaudvar közelében.
376 Ezen a környéken a Fehér Lajos vezetése alatt tevékenykedő „Szír"- és „Laci"-csoport kézigránátos portyázói működtek.
377 A mai Lenin körút.
378 A mai Majakovszkij utca.

a fegyvereket elvette tőlük, és a főkapitányságra előállította őket. Az ügyben a nyomozás megindult.

Osztályom detektívjei 12 rendbeli vasútrobbantás, illetve megrongálás kísérlete tárgyában folytat nyomozást.

A nyomozás eddigi adatai és megállapításai szerint egy angol szabotázscsoport működik Nagy-Budapest területén. Ez a csoport megbízottjai útján megbízható fiatal kommunistákat szervezett be, és képezett ki a sínek megrongálásához szükséges robbanótöltetek szakszerű elhelyezésére.[379] A robbantáshoz egyenkénti 200 grammos robbanótestek használatosak, amelyeket párosával csomag formájában helyeznek el. (A robbanótestek jelzése minden egyes esetben 28. o. V. Fp. 0.2. H. 6.80/20—42 „sulfritti" szállítmány 44.) A robbanó töltetek időzített gyújtóval működnek. Az időzített gyújtó külsőleg ceruzára hasonlít, egy csőből áll, mely felerészben vascső és felerészben rézcsőből van. Ennek belsejében egy ütőszeg rugóval van elhelyezve. A rézcsőben egy savval telített ampulla van. Az ütőszeget egy rugó segítségével megfeszítik, a rugót pedig egy igen vékony dróttal feszes állapotban tartják. A rézcsőre kifejtett nyomás folytán a rézcsőben elhelyezett savval telített ampulla eltörik, s ez a savas folyadék azután a vékony acéldrótot elemészti. A robbanóanyagban elhelyezett gyutacs a gyújtószeg ütésére robban.

Különféle időzítésre beállítható gyújtó van használatban. Van olyan is, amely külsőleg külön felszerelt kb. 15 cm üvegcsővel van ellátva. Az ilyen fajtájú időzített gyújtószerkezet

379 „A nyomozás megállapításai"-nak annyiban volt igaza, hogy a csoport fiatal kommunistákból állott. A robbantók az MKP akciógárdájához tartoztak. A „Marót", „Szir"- és „Laci"-csoporton kívül a Fehér Lajos vezette akciógárdistákhoz tartoztak még: Csermák Mátyás (Kerék), Schubert Antal (Tóni) és Szikra Sándor (Szikra). Az akciógárdák partizánjainak túlnyomó része a kommunista párt ifjúmunkásai sorából került ki. A kézigránátos portyázásokon és robbantásokon kívül a „Szir"- és „Laci"-csoport 1944. november elején azt a feladatot kapta a párttól, hogy fegyveres rajtaütéssel szabadítsa ki a Rökk Szilárd utcából és a Margit körútról erős nyilas és katonai őrséggel gyalogmenetben nyugat felé hajszolt politikai foglyokat. A fasiszták által megsemmisítésre szánt hazafiak között volt Kádár János (illegális néven Lupták János), az illegális kommunista párt Központi Bizottságának tagja, aki lebukásáig a fegyveres katonai csoportok harcainak legfelsőbb irányítója volt, a Békepárt falusi röpirat terjesztésének két aktivistája, Fehér Zsuzsanna és Pintér Marianne és az ellenállási mozgalom még sok kipróbált, lebukott harcosa. Szerencsétlen körülmények folytán a menetoszlop felderítése a komáromi országúton nem sikerült, s a politikai foglyok kiszabadítására szervezett vállalkozás meghiúsult.

arra vezethető vissza, hogy a rézcsőben elhelyezett savtartalmú ampulla, ha valamilyen oknál fogva megsemmisül, úgy abban az esetben alkalmazzák a külsőleg felerősített üvegcsövet. Ebben az esetben az üvegcső savtartalma a rézcső bereszelése folytán előállott hézagokon keresztül jut a gyutacs fölé elhelyezett gyújtószegre, és azt a megfelelő nyomás után begyújtja.

Előfordult az az eset, hogy a MÁV-pályaőr látta azt, amikor a szabotázscsoport tagjai elhelyezni igyekeztek a pályatesten a robbanóanyagot. Ha megfelelő lőfegyver állott volna a pályaőr rendelkezésére, úgy abban az esetben ártalmatlanná tehette volna azokat.

Folyó hó 27-én egy német tábori csendőr jelent meg a német biztonsági rendőrségnél, és ott jelentést tett arról, hogy egy magyar leányt ismert meg, aki többek között arról tett említést, hogy az egyik volt udvarlója, névszerint Keszericze Imre cipészsegéd, aki a XIV. Öv u. 204. számú házban lakik egy utcára nyíló üzlethelyiségben, tagja a kommunista pártnak. Ezt a leány onnan tudja olyan bizonyossággal, mert már több ízben tett előtte olyan kijelentéseket, melyekben meggyőződhetett a politikai pártállásáról. Nemrégiben ez a cipészsegéd előtte azzal dicsekedett, hogy egy német kincstári katonai gépkocsit robbantottak fel az utcán. A német tábori csendőr jelentésének tudomásulvétele után a német biztonsági rendőrség azonnal kiment az Öv u. 204. sz. alatti házba, és ott házkutatást eszközölt, de Keszericze Imrét nem találták otthon. A házkutatás alkalmával egy láda páncélöklöt, 30 db robbanótöltetet és egy pokrócba csomagolt kommunista sajtóapparátust (modern sokszorosítógép) találtak. A házban lakó egyik fiatalember elmondotta az eljáró német rendőröknek, hogy egy alkalommal Keszericze Imre azt kérdezte tőle, hogy tud-e redőnyt javítani. Ez a fiatalember azt válaszolta, hogy igen. Ekkor elvitte őt a Röppentyű utcába egy üzlethelyiség redőnyének megjavításához. A fiatalember megemlítette, hogy a házszámot nem tudja, azonban a házat meg tudja mutatni. Gépkocsival kimentek a Röppentyű utcába, és ott a házat meg is találták. Ez a lakás is egy utcára nyíló üzlethelyiség volt. Az üzlethelyiségben nem lakott senki sem.

A helyiségben házkutatást tartottak, ott 150 db kézigránátot s nagyobb mennyiségű egyéb más robbanóanyagot találtak. Ez a robbanóanyag teljesen azonos azzal a robbanóanyaggal, amelyeket a MÁV-pályatesteken találtunk az utóbbi időben. Minden jel arra mutat, hogy Keszericze Imre tagja a szabotázscsoportnak, amelyik a nyomozásunk alatt álló szabotázscselekményeket elkövette.[380]

Detektívjeim a nyomozás során megállapították, hogy Keszericze Imre egy motorkerékpáros férfival tartott fenn kapcsolatot. A motorkerékpárt eljárásunk alkalmával megtaláltuk a Röppentyű u. 9. sz. alatti üzlethelyiségben. A motorkerékpár hamis rendszámmal van ellátva (732 C). A közigazgatási osztálynál megállapítottuk, hogy ilyen forgalmi rendszám nem használatos, és ilyen nincs forgalomban. A motorkerékpár kilométerórájának üveglapja alatt egy kisgyermek fényképét találtuk. A kisgyermek, kinézése után ítélve, zsidó lehet.

Ez idő szerint a Csáky u.[381] 90. sz. alatt, ahol Keszericze Imre édesanyja lakik, az Öv u. 204. és Röppentyű u. 9. szám alatti üzlethelyiségekben figyelő szolgálatot állítottunk be, annál is inkább, mert Keszericze Imre ez idő szerint még sem az egyik, sem a másik helyiségbe nem tért vissza.

A motorkerékpárt használó férfi sem jelentkezett ez ideig a motorkerékpárért.

380 Keszericze Imre (illegális néven Mocsár) ifjúmunkás, 1942-ben került a függetlenségi mozgalomba: 1942. március 15-én a Petőfi-szobornál rendezett nagy háborúellenes demonstrációnál ő vitte a vörös zászlót, amelyre az volt írva: „Le a háborúval!" Mocsár 1944. október 15-e után az MKP egyik fegyveres akciógárdájának, a Fehér Lajos irányítása alatt működő „Laci"-csoportnak lett a tagja és részt vett a csoport több sikeres akciójában.

A csoport tagjai voltak még: Jamrich Mihály (Laci), Zsenei László (Tér), Gyenge Emil (Tolvaj), Urbán Lajos (Huru), Jamrich József (Hordó), Csebán Lajos (Cseka). A munka folyamán Mocsár konspirációs hibát vétett, amiről a csoport felső kapcsolata, Fehér Lajos így ír: „Egyik társunkon keresztül annak könnyelmű viselkedése folytán a Gestapo felfedezte angyalföldi raktárunkat. E társunk Mocsár volt... Tudnia kellett... hogy ... őt is köröznik... nem lett volna szabad hozzátartozóival érintkeznie... Lebukott miatta a raktár, s vele együtt ő maga is. Mocsár a Svábhegyre került, ahol rengeteget vertek. Karácsonykor az általános felbomlás pillanataiban sikerült megszöknie. A raktárral együtt elveszett négy mázsa robbanóanyagunk, az elkészített kétszázötven robbantócsomag, a nyolcszáz dörzsgyújtós angol gyújtózsinórral együtt. Ezenkívül összes páncélöklünk, három láda kézigránátunk, a kincstári motorkerékpárral együtt. Elveszett egy... nagy sokszorosítógépünk is..." (Fehér Lajos: Harcunk Budapestért. Szikra, Budapest, 1955. — 92. old.)

381 Ma Hegedüs Gyula utca.

A nyomozást a német biztonsági rendőrséggel együtt folytatjuk.

Éljen Szálasi!
Hain Péter
m. kir. kormánytanácsos

E jelentésemet egyidjűleg felterjesztem: az m. kir. Belügyminiszter Úr, a belügyi Államtitkár Úr, az Országos Főkapitány Úr, a Belügyminisztérium VII. osztálya Vezetője, a Nemzeti Számonkérési Hivatal Vezetője, a Katonai Kabinet-iroda Főnöke és a Főkapitány Úr kezeihez.

HIL Pgy. M/78. — Fotokópia.

175

1944. november 30

BOTÁS GYÖRGYNEK, AZ EGERÉRT FOLYÓ FELSZABADÍTÓ HARCOK RÉSZVEVŐJÉNEK A 795. SZOVJET LÖVÉSZZÁSZLÓALJ PARANCSA KÖSZÖNETET FEJEZ KI

EGER városának — Magyarország megyei központjának, e nagy közlekedési csomópontnak és az ellenség fontos védelmi pontjának elfoglalásáért SZTÁLIN elvtárs a Szovjetunió Marsallja, Főparancsnoka 1944. november 30-án kelt parancsában Önnek Botás György (atyja neve István) sorkatonának *köszönetet mond.*[382]

A 795. lövészzászlóalj
parancsnoka
(olvashatatlan aláírás) őrnagy

IIL Pgy. M/59. — Orosz nyelvű fotokópia.

382 Botás György tolmács 1945. január 13-ig szolgált a 11 710 tábori posta számú szovjet alakulatnál. Ekkor munkáját megköszönve leszerelték, igazolvánnyal látták el s útba indították lakhelyére.

176

1944. november—1945. március 31

(1945. július 30)

BUD. S. BOGDANOVITSNAK, A JUGOSZLÁV NÉPFELSZABADÍTÓ HADSEREG 16. HADOSZTÁLYA TÖRTÉNETÍRÓJÁNAK ÖSSZEFOGLALÓJA A 15. PETŐFI-BRIGÁD MEGALAKULÁSÁRÓL ÉS HARCAIRÓL

Szlavóniában már korábban működött egy magyar zászlóalj, amely a szlavón egységekkel egyetemben küzdött a fasiszták ellen. A bácskai magyarok e zászlóalj példája nyomán, Bácskának a fasiszta iga alól való felszabadulását követően azon dolgoztak, hogy az e területen élő magyarok is bekapcsolódjanak a közös harcba, melyet Jugoszlávia népei vívtak a közös ügy érdekében. Ezen munkálkodott a fogolytáborból való visszatérés után Varga István, a spanyol polgárháború veteránja, valamint Cservenyák Pál és Cservenyák Imre is.

Rövid idő alatt — úgy 1944. november 20-ig — ez a három antifasiszta harcos mintegy 2000 magyar önkéntest toborzott össze a Jugoszláv Népfelszabadító Mozgalom harcának elősegítésére. Az emberállományt három zászlóaljba szervezték, s az így létrehozott zászlóaljakat azután a 16. jugoszláv hadosztály egyes brigádjaihoz osztották be. A 16. hadosztály Batinán keresztül rövidesen Baranyába indult, s vele együtt vonult el a szóban forgó három zászlóalj is.

E zászlóaljak megalakítása és kiépítése körül katonai és politikai tekintetben nehézségek mutatkoztak, amelyek abból fakadtak, hogy nem volt elég fegyver és kellő számú magyar vezető.

A Baranyába érkezés után, 1944. december 30-a körül a 16. hadosztályhoz csatlakozott az a magyar zászlóalj is, amely már korábban Szlavóniában harcolt. E zászlóalj harcosait és parancsnokait az említett három zászlóalj állományába osztották be.

A szlavóniai zászlóaljnak az eddigi harcokban szerzett katonai és politikai tapasztalata, hadműveleti gyakorlottsága nagyban hozzájárult az újonnan szervezett zászlóalj harcértékének emeléséhez. Az egész személyi állományt végül is négy zászlóaljra osztották.

1945. január 1-én e négy zászlóaljat a hadosztálytörzs parancsának megfelelően a 16. hadosztály külön brigádjába vonták össze. A brigád a Petőfi Sándor nevet kapta. Parancsnoka Kiss Ferenc, komisszárja Jankovics Rudolf, helyettese pedig Baki Ferenc lett.

Az első bevetés, amelyben a 15. brigád három zászlóalja is részt vett, a szlavóniai Brnac falunál volt, 1945. január 18-án. A nap folyamán a zászlóaljak visszaverték a fasiszták megismétlődő támadásait.

A brigád következő bevetése Bolmány faluban történt, ahol valamennyi zászlóalj részt vett a hadműveletekben. A harc 1945. március 6-án 9 órakor kezdődött. Az ellenség, miután visszavetette állásaikból a 16. hadosztály 2. brigádjának egységeit, elfoglalta a falut. A 15. brigád ezután háromszor rohamozta meg a befészkelődő ellenséget, aminek eredményeképpen sikerült a falut visszafoglalni és megtartania másnap reggelig. Ezen első harca folyamán a brigád 22 halottat és 68 sebesültet vesztett. Az ellenség veszteségei: 160 halott (megszámlálva) és 30 sebesült. Zsákmány: 6 golyószóró, 12 géppisztoly, kb. 60 puska, valamint más hadifelszerelés és hadianyag.

Másnap a számbeli és technikai túlsúlyban levő ellenség elől a brigád a Beli Manastir—Beremend közötti országút vonalára vonult vissza. Március 8-án a 7. brigáddal együttműködve a 15. brigád újból támadja Bolmányt, és sikerül az ellenséget visszavetnie egészen a faluig, de a megismétlődő ellenséges támadás után visszavonult az országút vonalán elfoglalt állásaiba. Március 14-én a túlerőben levő ellenség elől a brigád az általa tartott arcvonalszakaszról, amely Bolmány és Májszkih Medja között két és fél kilométeres távolságban terült el, visszavonul. Ezen a frontszakaszon az ellenség egészen március 22-ig aktív tevékenységet fejtett ki. A német erőknek a Dráva másik partjára való visszavetése után ezen az arcvonalszakaszon megszűntek a harcok. Az említett hadműveletek fo-

lyamán a brigád vesztesége halottakban és sebesültekben 350 fő volt. Az ellenség veszteségei ismeretlenek.

E harc folyamán halt meg Kiss Ferenc, a brigád parancsnoka is.

Március 31-én átszervezés kapcsán a brigádot feloszlatták, harcosait és vezetőit más brigádokba osztották be.

Bud. S. Bogdanovits,
a 16. hadosztály történetírója

MNO. FNPY. VII. Archiv Narodno-Oslobodilackog RATA. BR. Reg. 13—1/5 K970/0.

177

1944. november 30

(1945. március 26)

RÉSZLET A SZTÁLINRÓL ELNEVEZETT I. PARTIZÁNBRIGÁD 1. EZREDÉNEK[383] HARCI ÉS POLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL SZÓLÓ ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSÉBŐL. ADATOK AZ 1. SZÁZAD MAGYAR HŐSI HALOTTJÁRÓL

Elestek. 1. század:

Családi és utóneve	Szül. év	Hol és milyen körülmények között halt meg	Ki ölte meg	Hol van eltemetve
Szabó Sándor	1912	Lom Voiszkovi patak, 6 km-re északra Dolnától és Cerny Lehotától, harcban 1944. 11, 30	németek	Lom Voiszkovi patak, 6 km-re északra Dolnától és Cerny Lehotától Magyar

Orosz nyelvű eredeti.

383 Az 1. ezred parancsnoka: V. P. Szurkov, politikai helyettese N. A. Bjelov. Törzsfőnöke: F. F. Maljuk. Az ezred működésének kezdete: 1944. augusztus 8. A Vörös Hadsereggel egyesült 1945. február 24-én. Működési körletük nagyjából megegyezett a magyar Petőfi-osztagéval.

AZ AUSZTRIAI USA ERŐK FŐHADISZÁLLÁSÁNAK KÖSZÖNETE PÁSZTOHY ARTHUR ALEZREDESNEK, AKI TÖBB AMERIKAI REPÜLŐ MENEKÜLÉSÉHEZ NYÚJTOTT SEGÍTSÉGET

Az ausztriai USA-erők főhadiszállása
APO 777

USA-hadsereg

Tárgy: Szolgálat elismerése
Pásztohy Arthur alezredesnek. Magyar hadsereg. Budapest, Magyarország.

1. Az amerikai hadsereg személyzetének nyilatkozatai és okmányszerű bizonyítékok jelzik, hogy 1944—45 telén és Budapest ostroma alatt Ön az amerikai hadsereg légi hadtestének több tagján, akiket Magyarország felett lelőttek, segített, hogy megmeneküljenek a németektől, és utat találjanak szövetséges terület felé.[384] Élelmiszer, lakhely, ruházat, hamis okmányok és tájékoztatás formájában kifejtett segítsége nélkül kétséges, hogy ezeket a szökéseket végre lehetett volna-e hajtani.

2. Az amerikai haderő ezeket a szolgálatokat olyanoknak ismeri el, mint amelyek segítettek győzelmüket kivívni, és ezeket az Amerikai Egyesült Államok kormánya őszintén méltányolja.

C. C. SLOANE EZREDES
GSC.

HIL HM eln. 28287. 1945. — Másolat.

384 A honvédség köteles volt átadni a lelőtt szövetséges repülőket a német szerveknek, mivel „kihallgatásra egyedül a 4. német légiflotta hadifogolyátvevő és kihallgatószerve illetékes" — szólt a rendelet. Az ilyen átadások szabotálásával is sok angol—amerikai pilóta életét tudták megmenteni.

179
1944. november—1945. május
(1946. február 23)

SKJÖLD HEYDE, A „MAGYARORSZÁG BARÁTAI" NEVŰ DÁN TÁRSASÁG ELNÖKÉNEK JELENTÉSE A DÁNIAI MAGYAROK ELLENÁLLÁSI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Koppenhága, K.
TLF. Central 14 639

Jelentés arról a tevékenységről, amely a jövőbeni szabad Magyarország javára a német megszállás alatt levő Dániában folyt.

Magyarország barátainak egy kis csoportja nagy aggodalommal látta, hogy Magyarország a németek mellett lépett be a háborúba. 1943 nyarán és őszén olyan határozat született, hogy Dániában is aktív harcot kezdünk a németek ellen, a szabad Magyarország megteremtéséért. Tudatában voltunk annak, hogy az akkori magyarországi helyzettel szembeni ellenállásunk csak csekély mértékű lehet, de mégis úgy gondoltuk, hogy valamit tenni kell...[385] A „Magyarország Barátai" klub Victor Heyde elnökletével 1944. december 20-án alakult meg, és az első feladata „az eljövendő szabad Magyarország valódi érdekeinek" ápolása, másodsorban a nyilaskeresztesek elleni harc volt.

Ez a klub kielégítően működött mind az illegalitás idején, mind pedig a kapituláció után.

Ezen időszak alatt különböző propagandacikkeket közöltek Magyarország javára az illegális sajtóban.

1944 novemberében—decemberében küldték az első magyar-

385 A jelentés nem közölt részében a szerző a horthysta diplomatákkal fenntartott kapcsolatairól számol be.

országi csapatokat Dániába.[386] Mint ahogy az gyorsan megmutatkozott, itt nem voltak megfelelően ellátva fegyverekkel, és német felügyelet alá kerültek.

Ezekkel a katonákkal, összesen mintegy 12 000 emberrel, lassan felvettük a kapcsolatot. 1945 áprilisában már ott tartottunk, hogy át mertük nekik adni az első illegális felhívásokat.[387] Csoportunk több tagjától értesültünk arról, hogy a katonák készen álltak arra, hogy a dán szabadságharcosok oldalán küzdjenek. Ezután mindenütt összekötőket állítottunk be, akik harc esetén felvették volna a kapcsolatot a különféle magyar helyőrségekkel. A megszállás ideje alatt a magyar csapatok olyan jó magatartást tanúsítottak és olyannyira kimutatták németellenes beállítottságukat, hogy a lakosság a magyar tisztekkel és a legénységgel mindenütt megbarátkozott. Nagyon sok bizonyítéka van annak a segítségnek, amelyet a magyarok a németek elleni küzdelemben nyújtottak.[388]

1945 márciusában újság kiadását is terveztük. 1945. április 30-án ki is adtuk az első magyar lapot a magyar csapatok és a dániai magyar kolónia számára.[389]

A megszállás ideje alatt elértük azt, hogy — a nyilaskeresztes követség elleni cikkek kivételével — az illegális sajtóban semmilyen propagandát sem folytattak Magyarország ellen, annál inkább Magyarország javára.[390] Röviddel Németország

386 Pontosan nem állapítható meg, hogy milyen magyar egységek és alegységek kerültek Dániába.
1945. január 10. és 22. között azonban kiszállították a 90/1. és 90/2. újonckiképző zászlóaljak törzsét és a 90/1-től 90/8-ig jelzett 8 újonckiképző századot. Ott voltak ezeken kívül a 91. ezred törzse, valamint a 91/1. és 91/2. zászlóaljak alárendelt alakulataikkal.

387 A dán ellenállók által kiadott két magyar nyelvű röplapról van tudomásunk.

388 A dán lakosság nem „megszállókat" látott a magyarokban. Tudták azt, hogy a honvédeket a németek hurcolták el Magyarországról. A dánok észrevették a magyarok és németek közötti ellenszenvet, s azt a maguk javára igyekeztek kihasználni. A magyarokkal barátkoztak, családokhoz hívták meg őket, apróbb ajándékokat adtak nekik.
A magyaroknak nem kellett félni attól, hogy az utcán megtámadják vagy lelövik őket. A dán lakosság és a Dániában harcolt honvédek közötti kapcsolat mindvégig szívélyes és jó volt.

389 A dán ellenállási mozgalom tevékenységének egyik fontos területét az országban levő idegen és megszálló csapatok közötti propagandamunka alkotta. Lásd erre: Internationale Hefte der Widerstandsbewegung című folyóirat 1963. évi 8. számában Stender Peterson cikkét.

390 A Frit Nyt (Szabad Újság) című dán illegális újság a magyarokhoz intézett egyik cikke így ír Magyarországról: „Elérkezett az idő, amikor ennek az országnak is be kell látnia a további reménytelen küzdelmet, és fel kell sorakoznia a szövetségesek oldalán, ahová tulajdonképpen tartozik is... Mi pedig várunk Magyarországra, türelmesen várunk, mert Finnország már meghozta a maga elhatározását."

legyőzése után a Dániában maradt tiszteket, legénységet és polgári menekülteket mint „szövetséges" menekülteket tekintették, úgyhogy ugyanazt az ellátást kapták, mint a szövetséges menekültek, a lágerekben szabadon közlekedhettek, és minden héten zsebpénzt kaptak.

Valamennyi fent említett tény alapján a dániai magyar menekültek kérdését nagyon jóindulatúan kezelték. A menekültek visszaküldését a magyar kormánnyal való baráti egyetértésben, a legnagyobb rendben bonyolítják majd le.[391]

Ezt a rövid jelentést azért tettem, hogy igazoljam, hogy a dániai magyar állampolgárok németellenes és szövetséges párti beállítottságúak voltak, úgyhogy ennek következtében a menekülteket nagyon kedvező bánásmódban részesítették.

Victor Skjöld Heyde s. k.

HIL Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 7. doboz. 53. — Német nyelvű másolat.

391 A magyar alakulatok nyilas tisztjei, különösen Gundel Alfréd alezredes és Vittay Béla ezredes arra akarták rábírni a katonákat, hogy ne térjenek haza Magyarországra, hanem mint hadifoglyok vonuljanak az angol megszállási zónába.

180
(1944. december 3)

A RENDŐRSÉG BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGA POLITIKAI, RENDÉSZETI OSZTÁLYÁNAK JELENTÉSE A BELÜGYI ÁLLAMTITKÁRNAK EGY NÉMET GÉPKOCSI ÉS A VÁROSI SZÍNHÁZ ELLEN ELKÖVETETT PARTIZÁNTÁMADÁSSAL KAPCSOLATOSAN

Államtitkár Úr!

Jelentem, hogy a politikai osztály készenléti csoportjához előállították Bitter István üvegestanonc, VII. ker. Hernád u. 24. szám alatti lakost, mert nyilas pártszolgálatosnak adta ki magát a Líra étteremben (Király utcán), ahol katonatiszteket igazoltatott. Ez ügyben a nyomozás folyik.

F. hó 2-án az esti órákban értesültünk, hogy a Semmelweis utca 1. számú ház előtt álló német gépkocsik között egy bomba robbant fel. A robbanás következtében az egyik gépkocsi erősen megsérült. Ugyanakkor az úttesten is találtak egy bombát, amely még nem robbant fel.

Kiküldött detektívek megjelentek a robbanás színhelyén, ahol egy német Ford gyártmányú WL. 177 135. rendszámú 5 tonnás tehergépkocsit találtunk. A gépkocsi a menetirányban közvetlenül a járdaperem kövei mellett állott. Megállapítottuk, hogy a gépkocsi jobb oldali első sárhányó része, továbbá a motorteknőrészek és más motoralkatrészek a gépkocsiról leszakadtak, illetőleg hiányoztak.

Kenessei György r. őrmester (beosztva IV. 3. őrszobán) a robbanással kapcsolatban elmondotta, hogy éppen őrszemes rendőr volt, amikor 7 óra tájban nagyobb robbanást hallott, azonnal a robbanás irányába ment, és ott az odaérkezett német katonákkal a már fent jelentett állapotban találták a gépkocsit. A gépkocsi robbantásával kapcsolatban megsérült a benzintartály is, és így az abból kiömlő benzin is meggyul-

ladt. Az odaérkezett német katonák segítségével a járdán talált oltóhomokkal azonnal eloltották a tüzet. Mivel a sérült gépkocsi a Semmelweis utca és Kossuth Lajos utca sarkán állott, s szinte forgalmi akadályt képezett, a gépkocsit a német katonákkal kb. 5 méterrel előre tolták. Ezután vették észre, hogy a jobb oldali hátsó kerék mögött egy cigarettahüvelyes doboz nagyságú, papírba csomagolt tárgy feküdt. Azonnal sejtették, hogy pokolgéppel van dolguk. Arra is gondoltak, hogy még több hasonló robbantásra alkalmas készüléket helyeztek el, ezért a környéken álló többi tehergépkocsit és azok környékét átvizsgálták, és a Kossuth Lajos u. 17. sz. ház előtt is egy hasonló dobozt találtak az egyik német tehergépkocsin. A két készüléket az időközben odahívott Hőgye János tűzszerész (tűzoltó s. csővezető, beosztási helye Kun utcai tűzoltófőparancsnokság) ártalmatlanná tétel és megsemmisítés céljából magához vette.

A robbanás alkalmával senki sem sérült meg.

Megjelentünk az Astoria-szállóban állomásozó német Standartoffiziernél, Siebrandt őrnagynál, aki elmondotta, hogy utasítására a Kossuth Lajos utca mindkét oldalán várakozó gépkocsikat a szomszédos Magyar, Reáltanoda és Semmelweis utcákba irányította azért, hogy a Kossuth Lajos utca mindig növekvő forgalmában akadály ne legyen. Az utcákban cirkáló német járőröket rendelt ki, akik a járdát és útvonalat ellenőrizték, de a robbantással kapcsolatban a gyanúsított személyt nem látták, és gyanúsítható személyről személyleírást adni nem tudtak. A robbanás után a Reáltanoda utcában álló egyik tehergépkocsi jobb oldali sárhányó részén szintén találtak a fenti dobozhoz hasonlóan elhelyezett robbanó tárgyat, azt a megtalálás pillanatában egy német katona az úttestre dobta, de nem robbant fel. Ezt is átadták Hőgye János tűzszerésznek.

Hőgye János tűzszerész elmondotta, hogy az írt dobozban nyolc darab gyufásskatulya nagyságú robbanótest van elhelyezve egy üvegben, a sárga gyutacsból homokkal elszigetelt rész fölött acetilsav. Az acetilsav átrágja magát a vékony homokos rétegen, ezzel kapcsolatban átrág egy rugót is, mire ennek fesztelenítése bekövetkezik, és felszabadulása következtében begyújtja a gyutacsot, az pedig a robbanótesteket, mire

az egész készülék megsemmisül, és a robbanás után semmiféle bűnjel vagy árulónyom a helyszínen nem maradhat. Így történt ez a fenti gépkocsi robbantása esetében is, amikor a nagy robbanási nyomás a gép motorrészét és egynéhány szomszédos ház ablakát betörte.

A nyomozás ez ügyben tovább folyik.[392]

F. hó 2-án a Művelődés Házában történt robbanással kapcsolatban eljártunk, melynek eredményeképpen az alábbiakat jelentjük.

Megjelentünk a Tisza Kálmán téren,[393] ahol a Művelődés Háza előtti téren, a színház főlépcsőin, főbejáratánál, a pénztári előcsarnokban, a színházi előtéri részben mindent üvegcserepekkel, lehullott vakolatdarabokkal, összetört ajtókkal, szétrombolt állapotban találtunk.

Pozsonyi 3. József r. főtörzsőrmester (beosztva VIII/3. őrszobába) elmondotta, hogy éppen színházas altiszt volt, és 8 óra 50 perckor utolsó személyként hagyta el a színházat, illetve utána zárták le a színházba vezető külső bejárati főajtókat. Távozása során semmiféle rendellenességet nem tapasztalt. Zárás után bement a szomszédos őrszobára, amikor 21 óra 30 perckor hatalmas dörrenés rázta meg az őrszoba ablakait és ajtaját, erre bajtársaival a Tisza Kálmán térre szaladt. A robbanás irányából következtetve a Művelődés Háza felé rohantak, és ott a bevezetésben írt állapotban találták a színház előtermi részét. Rövidesen a robbanás után a Tisza Kálmán tér 27. sz. alatti Deutsches Haus-ból[394] több német katona ro-

392 A jelentésben szereplő német gépkocsik felrobbantását az MKP akciógárdái közül a „Marót-csoport" hajtotta végre. A csoport felső kapcsolata Fehér Lajos. Tagjai: Padányi Mihály (Marót) Janikovszki Béla (Ostor), Egri János (Véső), Ajtay Miklós (Bottyán) és Thuránszky Miklós (Zászlós) voltak. A német autók elleni akciókról és a robbantószerkezetről Fehér Lajos így ír: „A szerkezetet Véső és Ostor csinálták, később a csoport negyedik, ekkor bekapcsolódott új tagja, Bottyán is ... Véső és Botytyán a Chinoin vegyészeti gyár mérnökei voltak, s innen szerezték az acetont, celluloidot, üvegcséket, forrasztó szerszámokat, mindazt a kelléket, amely a komplikált szerkezet előállításához szükséges volt ... a csoport mindenekelőtt német autókra pályázott ... Sikeres akcióink voltak a Magyar utcában, a Semmelweis utcában, a Miksa utcában, a Szent István körúton, a Szondy utcában." (Fehér Lajos: Harcunk Budapestért. Szikra, Budapest, 1955. 60. old.)

393 Ma Köztársaság tér.

394 Német Ház.

hant ki, és kb. 7—8 riasztólövést adtak le a levegőbe, mivel azt hitték, hogy ellenük követtek el pokolgépes merényletet. Amikor a németek megállapították, hogy a robbanás a Művelődés Házát érte, ismét visszavonultak a Deutsches Haus-ba. Pozsonyi 3. József több társával azonnal átkutatta a színház környékét, de ott sérült személyt nem találtak. Azonnal megállapították, hogy a színházzal szemközt állva jobbról számítva a második ajtó küszöbéhez szorosan helyezte el ismeretlen tettes a robbanóanyagot, mert az ott a robbanás pillanatában az oszlop alsó részét lényegtelenebben megsértette, de felszakította a küszöb alatti részt, és ezzel egy kb. 40×60 cm-es nagyságú elypsis alakú nyílás keletkezett az alagsor felé. A robbanás ereje kiszakította az összes külső (5 db) és belső csapóajtókat, és több, a színház nézőterére vezető ajtót is kiszakított. Leszakította még a feljáró lépcső felett elhelyezett előreugró védőtető egy részét, illetőleg megrongálta.

Pozsonyi 3. József rendőrfőtörzsőrmester elmondotta még, hogy tud arról, hogy egy fiatalember a Tisza Kálmán tér 4. sz. alatti légó kötözőhelyen a robbanás után megjelent, ott fejsérüléssel akarta magát kötöztetni. Innen azonban kisebb sérülése miatt azzal utasították el, hogy menjen a Magdolna utcai kórházba, megállapítása szerint azonban ott nem jelentkezett.

Megjelentünk a Tisza Kálmán tér 4. alatti légó kötözőhelyen, ahol kikérdeztük:

Virág Lajos föv. altisztet (lakik: mint fent), aki elmondotta, hogy a robbanás után kb. 5 perccel egy kb. 21 év körüli, kb. 170 cm magas, sovány arcú, sötét kabátos, fekete hullámos hajú fiatalember jelent meg, és a fejét előrehajtva tartotta, azt mondotta, „megsérültem", sebének bekötözését kérte. Vele volt egy kb. 176 cm magas, 24—26 év körüli, sötétszürke kalapos és kabátos másik fiatalember is. Mindkettőjüket levezette a kötözőhelyre, a sérültet azonban nem kötözték be, mert jelentéktelen sérülése volt.

Kikérdeztük a kötözőhelyen Fábics Ferenc söjtöri (1914. évi, r. kat. nős, pincért, lakik: Grassalkovich u. 12.) egészségügyi légó szolgálatost, aki elmondotta, hogy néhány perccel a robbanás után ott megjelent a fent írt két személy, akik közül a fiatalabb és alacsonyabb, a fej bal oldali részének sérülését

kívánta beköttetni. Kérésének nem tudtak eleget tenni, mert a műszeres láda kulcsa nem volt kéznél, és így a Magdolna utcába utasította. Újabb felhasználható személyleírást közölni nem tudtak.

A helyszínen megjelent Krasznai Andor városi mérnök (IV. ker. légó. parság.) kérésünkre elmondotta, hogy a színházat komolyabb sérülés nem érte, pusztán a sérült, részben kidőlt ajtókeretek eltávolítása után ott előadást tarthatnak.

Megjelent a helyszínen Hőgye János tűzszerész (beosztva Kun utcai tűzoltó főparancsnokság), aki elmondotta, hogy az ismeretlen tettes a színház bejáratának jobbról a második ajtó jobb oldali küszöbe elé, szorosan az oszlop mellé helyezte el az ismeretlen, de legalább 10 kg súlyú robbanóanyagot, amely arra alkalmas módon történt gyújtásra teljesen megsemmisítette a robbanószerkezetet, így semmiféle készülékrész nem volt a helyszínen található.

A kikérdezett személyek előadásából kétségtelenül megállapítható, hogy az ismeretlen tettes[395] csupán demonstrációs szándékkal helyezte el a robbanóanyagot a bejárati ajtóban, mert azt az előadás befejezése, illetve a közönség eltávozása után helyezte el.

E jelentésemet egyidejűleg megküldöm a m. kir. Miniszter Úr, Belügyi Államtitkár Úr, Országos Főkapitány Úr, a m. kir. Belügyminisztérium VII. osztályvezetője, a Nemzeti Számonkérés Hivatal vezetője, a Katonai iroda főnöke és Főkapitány Úr kezeihez.

Éljen Szálasi!
(olvashatatlan aláírás)
m. kir. kormánytanácsos,
a politikai rendészeti osztály helyettes vezetője

HIL Pgy. M/78. — Fotokópia.

395 A robbantást az MKP akciógárda közül a „Szir-csoport" hajtotta végre. A csoport felső kapcsolata Fehér Lajos, tagjai: Weinberger Dezső (Szir), Csillik Gábor (Szivar), Fürst Alfréd (Ág), Fridmann Anna (Kavics), Weinberger Miklós (Dorong) voltak. Szirt 1944 tavaszán Orbán László adta át kapcsolattartásra és fegyveres partizánmunkára Fehér Lajosnak. A kiváló ifjúmunkás partizánnak 1944. december 22. után nyoma veszett.
Az akció részletes leírását lásd: Csillik Gábor: Budapesten harcoltunk. Magvető, Budapest, 1964. — 186—188. old.

(1944. december 12)

A KOSSUTH-RÁDIÓ MEGEMLÉKEZÉSE KISS JÁNOS ALTÁBORNAGY, NAGY JENŐ EZREDES ÉS TARTSAY VILMOS SZÁZADOS VÉRTANÚHALÁLÁRÓL

A vértanúk végrendeletét valóra váltjuk

A felszabadító mozgalom és a nemzeti függetlenség magyar frontjának vértanúit az egész magyarság szívébe zárja. Nevük ott fog ragyogni az aradi 13 és az évszázados német elnyomás sok százezer mártírja mellett.[396] A gazokon, akik legjobbjainkat a bitófára juttatták, kíméletlen bosszút állunk. De Kiss János, Nagy Jenő, Tartsay Vilmos és az új magyar szabadságharc hőseinek emlékét azzal tiszteljük meg, ha valóra váltjuk az eszméket, amelyekért életüket adták. A német rablókból és nyilas pribékekből álló vérbíróság különösen azt rótta fel a nemzeti ellenállás hőseinek bűnéül, hogy harcoltak a náci hordák ellen. és hogy a felszabadító orosz hadsereggel karöltve dolgoztak. A hazánkat dúló német csőcseléknek kétségtelenül ez a legsebezhetőbb oldala. Az a magyar, akit az új vértanúk szelleme megihlet, s aki végrehajtja Kiss Jánosék, Nagy Je-

396 Az illegális Szabad Nép 1944. decemberi száma így emlékezett meg a magyar szabadság új vértanúiról:

„Közel száz éve hogy honvédtiszteket akasztottak Magyarországon. Aradon történt 1849-ben, hogy honvédtábornokokat állítottak bitó alá a véres kezű Haynau parancsára. Akkor is az ország szabadságáról volt szó. De akkor a császári reakció maga végezte el ezt a hóhérmunkát, míg most a Gestapo bérencei, maguk a nyilasok. Ők vetik a hurkot azok nyakába, akik bátor, jó hazafiként az országot és népét ki akarták menteni a német hordák rabságából. Ami azonban nem sikerült Haynaunak bitókkal, nekik sem fog sikerülni. Bárhogy tobzódnak is a magyar vérben, nem tiporják el azt az ellenállási mozgalmat, amelyben a honvédtisztek oldalán ott harcol a magyar munkás, a paraszt, a polgár. Mert a bitó nem rettenti meg egyiküket sem. Ellenkezőleg: csak fokozza elszántságukat, hogy végleg leszámoljanak a hazaáruló hóhérokkal. És ez a leszámolás hamarosan elkövetkezik. Kiss János és hős társainak nevét a magyar dolgozók milliói örökre szívükbe zárták."

nőék nemzetmentő terveit, erre a két feladatra összpontosítja erőit: minden eszközzel harcolni kell a német fegyveres bandák és nyilas pribékjeik ellen; ez az egyik cél, amit egy pillanatra sem szabad szem elől téveszteni, melynek elérésére most, amikor Budapestnél szorul a hurok a náci rablók nyakán, minden erőt meg kell feszíteni. A másik, nem kevésbé fontos feladat: összefogni a felszabadító orosz hadsereggel, s teljes erővel támogatni abban, hogy minél gyorsabban kiseperje hazánk területéről a német és nyilas banditákat. Mindkét cél elérésére legtöbbet tehet a magyar katona és a honvédtiszt, akinek kezébe fegyvert nyomtak a német rablók, és arra akarják kényszeríteni, hogy hazánk esküdt ellenségeinek oldalán harcoljon. Az öntudatos, hazafias magyar katona fordítsa fegyverét a német ellen, és járjon mindenben az orosz felmentő hadsereg kezére. Ezt üzenik minden becsületes honvédnek a síron túlról az új vértanúk. Ez a végrendelete az új szabadságharc mártírjainak. Minden igaz magyar, akár egyszerű polgár, akár fegyveres katona, tartsa becsületbeli kötelességének, hogy ebben a szellemben küzdjön, és tettekre váltsa azoknak a hazafiaknak követeléseit, akik életüket adták országunk felszabadításáért.

PI Archivum, 1262. Kossuth Rádió, 1944. december 12.

182
(1944. december 15)

BANDUR GYULA, SALGÓTARJÁNI KOMMUNISTA VETERÁN LEVELÉBEN BEJELENTI NÓGRÁDI SÁNDORNAK, HOGY CSOPORTJÁVAL CSATLAKOZIK A PARTIZÁNEGYSÉGHEZ

Tisztelt Parancsnok bajtárs!

A legnagyobb örömmel vettük az értesítést a csatlakozásra. Kilátás van a létszám növelésére és egy kis fölszerelésre is, tehát úgy határoztam, egy-két napot várok.

Bolsevik üdvözlettel
Bandur s. k.

HIL Pgy. M/101. — Eredeti tisztázat.

183

1944. december 17—1944. december 28

(1944. december 28)

NAZAROV SZOVJET SZÁZADOS IGAZOLÁSA A VÁMOSMIKOLAI MAGYAR PARTIZÁNOK TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Igazolvány

Kiadatott az itt jelenlevő 68 fős katonai és diákcsoportnak (beleértve a két tisztet, dr. Csohány Endre hadnagy parancsnokot és Nagy Károly zászlóst is). A csoport tagjai segítséget nyújtottak a fasisztaellenes harcban. A szocialista, demokrata és antifasiszta emberek hazafias érzelmektől indíttatva ajánlkoztak, hogy hadseregünkben mint felderítők kívánnak harcolni Szálasi és német cinkosai ellen.[397]

397 Az említett csoport a Görgey-zászlóaljhoz tartozott, és Mikó Zoltán repülőszázados szervezte. Mikó, aki a Fővezérség különleges csoportjánál teljesített szolgálatot, kapcsolatban állt a Kiss János köré tömörült tiszti antifasiszta csoporttal.

A Fővezérség támogatásával folytatta tevékenységét a hírhedt Prónay Pál is, aki fiatalokból, többnyire egyetemistákból egy osztagot, a Prónay-különítményt szervezte meg azzal a céllal, hogy Budapest felszabadulása után partizánharcot folytassanak a Vörös Hadsereg ellen.

1944. október 15-e után a baloldali ifjak körében is erőteljes szervezkedés indult meg. 1944 októberében újra megalakult a Kommunista Ifjúsági Szövetség, amely tovább erősítette kapcsolatait az antifasiszta fiatalokkal. Az összefogás első jeleként megalakult a „Magyar Diákok Szabadságfrontja", majd 1944 novemberében létrejött a különböző társadalmi rétegek ifjúságának egységes szervezete, a Magyar Ifjúmunkások Szabadságfrontja.

Az antifasiszta ellenállás egyes harcosai és csoportjai úgy vélték, hogy a Prónay-különítmény szervezeti keretei kedvező lehetőséget adnak számukra az illegális harchoz, ezért beépültek ebbe a különítménybe azzal az elhatározással, hogy bizalmi embereik révén ide irányított antifasisztákból külön zászlóaljat alakítanak. A Magyar Diákok Szabadságfrontja is küldött embereket hozzájuk.

Igen sok, a bevonulás elől bujkáló egyetemista, munkásfiatal, katona- és munkaszolgálatos szökevény talált itt menedéket. Alakulatukat a Szentkirályi utcai iparos tanonciskolában helyezték el, mint a Prónay nevét viselő különítmény egyik alegységét.

A HM eln. 23425. sz. 1945. jelzetű iratban a következőket olvashatjuk tevékenységükről. „Dr. Csohány hadnagy a különböző földalatti ifjúsági mozgalmak által hozzá irányított megbízható, demokratikus és kommunista diákokból és munkásokból 120 főnyi zászlóaljat szervezett meg saját parancsnoksága, valamint Kelemen Béla és Nagy Károly tartalékos zászlósok vezetése alatt."

A Kis Újság 1946. V. 7-i száma szerint a Görgey-zászlóalj megszervezésével Ortutay Gyula bízta meg Mikó Zoltán századost. A Görgey-zászlóalj

1944. december 17-én és 18-án Vámosmikoláról járőrcsoportokban szivárogtak át a német—orosz vonalakon, értékes adatokat hozva a német hadsereg ténykedéséről, csoportosulásáról, páncélos kötelékeiről és páncélelhárító egységeiről, amelyek a VII. és II. páncélos hadsereg keretein belül működtek.[398]

fegyvereket szerzett, német járműveket robbantott, nehezítették a közlekedést, német és nyilas katonákat fegyvereztek le, illegális iratokat, újságokat és röplapokat terjesztettek, hamis igazolványokat és katonai iratokat juttattak az üldözőtteknek stb. Az volt a tervük, hogy kiszabadítják a Pest vidéki törvényszék politikai foglyait, megszállják a Rózsadombot, s utat nyitnak a Vörös Hadseregnek a város központja felé.

A Görgey-zászlóaljnak igen nehéz volt az alakulat kettős életének leplezése. A nyilasok később megtudták, hogy 12 szökött munkaszolgálatos van náluk. Több ízben antifasisztát munka közben is elfogtak, s ezért 1944. XII. 6-ra a Gestapóhoz berendelték a zászlóalj 10 vezetőjét kihallgatásra. A csoport állandó megfigyelés alá került. Prónay is gyanút fogott.

Úgy háríttották el a veszedelmet, hogy az alakulatot december 5-én kiképzésre útba indították Ipolypásztóra. Így a tisztek nem jelenhettek meg a németeknél. Az elvonult alakulat parancsnoka Mándi Márton István alezredes lett. Márton István nem esküdött fel Szálasira, ezért a hadbíróság 3 havi börtönre ítélte. Fogságából megszökött, s kapcsolatot talált a Görgey-zászlóaljjal, amelynek parancsnoka lett.

A Görgey-zászlóalj az Ipoly és a Garam között az 57. német páncélos hadtest hátában élénk antifasiszta tevékenységet folytatott.

Márton István a HM-hez (H. L. HM eln. 42829. sz. 1945.) beadott nyilatkozatában a következőket írja: Rombolták a németek vezetékes összeköttetéseit. Robbantással akadályozták a gépkocsin való anyagszállítást. Híreket juttattak át a Vörös Hadsereghez a német erődítésekről, erőátcsoportosításokról, az egységek sávhatáráról. Lehallgatták a németek híreit, és felderítették állásaikat. A budapesti Felszabadítási Bizottságtól érkező személyeket a fronton át Debrecenbe juttatták.

December közepétől — a helyi lakosság segítségét is igénybe véve — állandó kapcsolatban voltak a Vörös Hadsereggel. Az egyik irat szerint a zászlóaljnál egy szovjet tiszt is volt.

A zászlóalj XII. 23-án Vámosmikolánál az arcvonalon átszivárgott a Vörös Hadsereghez.

A csoport vámosmikolai tevékenységét a Vörös Hadsereg által kiállított, s e kötetben közzétett két dokumentum is tükrözi.

A zászlóaljból Kolb Ferenc, Fölker Ferenc, Szíjjártó Lajos, Gábor Pál, Imecs József Vámosmikolán és Nagybörzsönyben, Hertelendy János Budapesten halt hősi halált. Az elhunytak valamennyien egyetemi hallgatók voltak.

398 Sárközi Zoltán, az egyik járőrözés részvevője így ír erről: „Vámosmikoláról 1944. XII. 21—22-re virradó éjjel járőrrel szolgálatba rendelt (tl. Márton István alezredes), azzal a feladattal, hogy a német arcvonalon az előre felderített s nekem kijelölt menetvonalon átcsúszva Nagybörzsönybe menjünk, és ott az orosz ho. pságnak a ruhám bélésébe elrejtett jelentést átadjam. A vázlat-jelentést Márton alez. készítette, azt nekem elrejtés előtt megmagyarázta. Az irat az 57. német pct. hdt. pság hadműveleti tervét tartalmazta, a Losonc felé előretört orosz pc. ék megsemmisítésére. A német arcvonalon átcsúszva, 1944. XII. 22-én hajnalban elértük az orosz ho. pság-ot, ahol a jelentést átadtam. Az orosz ho. pság a jelentést igen fontosnak és döntőnek minősítette . . .” (HIL HM eln. 42829. sz. 1945.)

A Kis Újság 1945. VI. 17-i száma szerint Huszár Károly vámosmikolai lakos megszerezte a kastélyba elszállásolt 57. német páncélos hadtest terveit is. Ezt is átvitték a Vörös Hadsereghez. „A németek nem tudták megakadályozni a járőrözőknek a frontvonalon való átjárását.” — írja az említett lap.

Ezután december 18—27-ig tíz-tizenötös csoportokban — 5—10 szovjet felderítővel — nehéz felderítő feladatokat hajtottak végre, páncélosok csoportosulásáról és tartalék erőkről hoztak értékes adatokat, majd elfogtak és hozzánk áthoztak német tiszteket és katonákat.[399]

Megállapították, hogy az ipolypásztói nagy Ipoly hidat a németek robbantásra előkészítették, és az milyen erős német őrizet alatt áll.

Az éjszaka leple alatt egy csoportjuk — felderítő csoportunkkal együtt — elvágta a gyújtózsinórokat, valamint távbeszélő vezetékeket, amelyek az 17. német páncélos hadtesttel való összeköttetést biztosították.

Márianosztrán drótkötélpályát rongáltak meg, hogy megakadályozzák a gépeknek Németországba való elszállítását. Kezdeményező képességről tettek tanúságot.

Feladataikat pontosan, lelkiismeretesen teljesítették, és nagy kezdeményező képességről tettek tanúbizonyságot.

Egységünknek elmenőben kijelentették, hogy tovább akarnak küzdeni a Vörös Hadsereg oldalán Magyarország felszabadításáért, és jelentkeznek a Magyar Felszabadító Bizottságnál Debrecenben.

Nagybörzsöny, 1944. december 28.

Nazarov s. k.
kapitány

HIL HM eln. 12970. 1946. — Másolat

399 A Görgey-zászlóalj egy csoportja elfogott egy magyar szakaszt s a katonákat rábírta, hogy álljanak át a Vörös Hadsereghez.

184

1944. december 17—1944. december 28
(1944. december 30)

A VÖRÖS HADSEREG 32 184. sz. ALAKULATA IGAZOLJA, HOGY BODOR ELEMÉR, KARDOS SÁNDOR ÉS RÉTFALUSI JÓZSEF ÉRTÉKES ADATOKAT SZOLGÁLTATTAK A NÉMET HADSEREGRŐL

Igazolvány

Kiadatott Bodor Elemér, Kardos Sándor és Rétfalusi József partizán magyar diákoknak arról, hogy ők az 1944. december 17—28-a között Vámosmikola—Ipolynaszód körzetében működő Márton alezredes parancsnoksága alatt működő partizánzászlóalj harcosai, és a már előzőleg útba indított, 68 főből álló csoport után mennek.

Ez a három diák a felderítésnél nehéz feladatokat oldott meg: értékes adatokat szolgáltattak a német tüzérség, a harckocsik, a 6., 8., páncélos hadosztályok csoportosításáról és a német gyalogság visszavonulási útjairól. Mivel az ellenség felderítésével kapcsolatos feladataikat végezték, késéssel indulnak útba.

Kérem, legyenek velük szemben figyelemmel, és teljesítsék kívánságukat, hogy az új magyar kormány rendelkezésére állhassanak Debrecenben.

A 32.148. sz. kat. feld. pk-a:

Zeidmann

(Olvashatatlan aláírás)
gárdaszázados

A. Illicsevszky s. k.

HIL HM eln. 12970. 1946. — Másolat

185
(1944. december 19)

A NÓGRÁDI PARTIZÁNCSOPORT FELDERÍTŐJÉNEK JELENTÉSE[400]

Az éj folyamán nem történt semmi jelenteni való. Reggel 8 órakor érkezett Ragyolcra 36 német trénszekérből álló élelmezési oszlop, amin hús és bor volt megfigyelhető. Utána érkezett még 9 trénszekér. Ezeket azonnal beszállásolták... 3/4 10 órakor a csomai hegyről, Béna irányából 15 orosz foglyot hoztak be a németek Ragyolcra. 1/2 11 órakor 2 gépkocsi haladt végig Ragyolcon Fülek irányába. A sebesültek szállítása szüntelenül folyik be Ragyolcra és ki.

3/4 11 órakor egy lovas és egy kerékpáros haladt Ragyolcon keresztül Fülek felé. Egy jelentés szerint a németek beraktározott lőszere Somos és Sátoros között, a Kismalomban, a csendőr kaszárnya mellett, a Grossmann-féle házban van. 11 órakor egy motorkerékpáros hírvivő haladt keresztül Ragyolcon Salgótarján irányából, majd utána egy német trénszekér szintén Fülek felé haladt. Fülek felől Salgótarjánba pedig mindjárt jött egy magyar motorkerékpár két katonával.

Egy jelentés szerint a Somos—Sátoros közötti vasúti hidat tegnap délután 1/2 2 órakor felrobbantották — állítólag a németek. 1/4 12 órakor Fülek felől Salgótarján irányába Ragyolcon keresztül áthaladt 2 német szekér, több mint valószínű, hogy lőszert szállított, mert négyes fogatolt jármű volt. Utánuk pedig megjelent három hernyótalpas teherkocsi, ágyút vontatva maguk után, majd Salgótarján felől Fülek irányába két nagy teherkocsi haladt, majdnem üresen, de több mint valószínű sebesülteket szállított. 12 órakor Salgótarján felől egy zárt német teherkocsi tűnt fel, ami Fülek felé haladt, majd ugyanabban az időben Fülek felől egy ugyanolyan zárt kocsi Salgótarján irányában. 3/4 1 órakor 2 nagy teherszállító kevés számú katonával Salgótarján irányába haladt. Vége.[401]

400 Ezt a jelentést egy ragyolci parasztlány készítette, és juttatta el a partizánokhoz. Ez a lány a továbbiakban rendszeresen küldte tájékoztatásait az ellenség mozgásáról és felderített szándékairól.

401 A jelentés jobb felső sarkában Nógrádi Sándor kézírásával „Eredeti" jelzés olvasható.

(1944. december 22)

A REUTER JELENTÉSE A KÁROLYI MIHÁLY ELNÖKSÉGE ALATT MŰKÖDŐ LONDONI MAGYAR TANÁCS FELHÍVÁSÁRÓL, AMELYET AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN, A SZOVJETUNIÓBAN ÉS A FELSZABADÍTOTT ORSZÁGOKBAN MŰKÖDŐ MAGYAR KÖZÖSSÉGEKHEZ INTÉZETT AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS MEGTEREMTÉSE ÉRDEKÉBEN

A Károlyi gróf elnöksége alatt álló Nagy-Britanniai Magyar Tanács[402] pénteken felhívást bocsátott ki az Egyesült Államokban, Szovjetoroszországban és a felszabadított országokban működő magyar közösségekhez, hogy hangolják össze tényke-désüket. A tanács az együttműködés közös alapjául a következő alapelveket javasolja:

Magyarországot egyedül a magyar nép harca mentheti meg, melyet a szövetségesekkel, elsősorban pedig a felszabadító Vörös Hadsereggel vállvetve a németek és magyar bűntársaik ellen vív.[403] A németeknek és a velük együttműködő magyaroknak a kiűzésére leginkább olyan nemzeti kormány alakítása látszik alkalmasnak, amely magyar földön, a belső ellen-

402 Az Angliai Magyar Tanács 1944. március 15-én alakult meg a Károlyi vezette Új Demokratikus Magyarországért Mozgalom és a kommunista irányítás alatt álló Londoni Klubból. Programját lásd: Károlyi válogatott írásai. II. 340. old., tevékenységére 505. old. Gondolat Kiadó, Bp., 1964.
Ez a szervezet 1944 tavaszától összefogta és szervezte a nyugaton levő magyarok antifasiszta csoportjainak tevékenységét.

403 Károlyi politikai tisztánlátását, államférfiúi bölcsességét bizonyítja, hogy világosan felismerte a Szovjetunió jelentőségét a fasizmus erejének letörésében. Már 1941-ben így írt a Vörös Hadseregről: „Egész jövő boldogságtok attól függ (ti. a magyaroké — Szerk.), hogy sikerülni fog-e most a Vörös Hadseregnek a náci fehér bandákat visszaverni. Minden erővel, minden eszközzel elő kell segíteni az oroszok győzelmét. Ettől függ Hitler és szolgája, Horthy bukása is. Ha győzni fog a Vörös Hadsereg, akkor, de csak akkor fog lehetni egy új Magyarországot felépíteni." Károlyi Mihály válogatott írásai II. 42. old. Gondolat Kiadó, Bp., 1964.
Károlyi az egész háború folyamán szót emelt a szovjet és magyar nép testvérisége, barátsága és jövendő együttműködése mellett.

álló erőkre alapozottan jönne létre. Ennek a kormánynak a szociáldemokrata párton, a kisgazdapárton, a kommunista párton, valamint a többi német és fasisztaellenes erőkön kell alapulnia. A kormánynak fel kellene osztania a nagybirtokokat a földtelenek és a kisbirtokosok között; Nagy-Britanniával, az Egyesült Államokkal és a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniójával a szoros barátság viszonyába kellene lépnie, és ugyanakkor a közös harcban megerősödött új közösségi szellemet kellene létrehoznia a Szovjetunióval és Magyarország szomszédaival.

OL MTI Magyarország. 1944. november 25—1945. január 15. 180 l.

187

1944. december 25
(1945. június 13)

A HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM 5. NYOMOZÓ CSOPORTJÁNAK JELENTÉSE A NYILASOK ELLENI HARCBAN HŐSI HALÁLT HALT STOLLÁR BÉLA ÉS TÁRSAI ÜGYÉBEN FOLYTATOTT TÉNYMEGÁLLAPÍTÁSRÓL

Jelentjük, hogy a fenti ügyben eljártunk, s az alábbiakat tudtuk meg.

Szakasits Árpád, a Függetlenségi Frontba tömörült pártok egyik vezetője elmondotta, hogy az ellenállási mozgalom Klotild-csoportjával fia által állandó összeköttetésben volt. Ez a csoport az utolsó napig keményen harcolt. Elmondotta még, hogy 1944. dec. 25-én a nyilasok és a Klotild-csoport tagjai között heves harc folyt le. Ebben a harcban a csoport 24 tagja vesztette életét, köztük Stollár, kit személyesen is ismert, továbbá Hullay és Schweiger, kikre azonban csak homályosan emlékszik. Szerinte a többiek is mind érdemesek a kitüntetésre, mert — mint mondotta — a csoport a legtevékenyebb munkát fejtette ki a demokrácia érdekében.

Ezután Árkos Pál Kiska-zlst kerestük fel (Dohány u. 76.) ki a következőket mondotta. A Klotild-csoport fő feladata volt az egyetlen saját áramfejlesztővel rendelkező „Légrády" nyomdát megvédeni, s a felszabadulás utánra épségben a demokratikus sajtó szolgálatába állítani. Árkos még elmondja, hogy az általunk megnevezett 3 bajtársa minden nagyobb vállalkozásban részt vett. Kb. két hónapot voltak együtt, kivéve Stollárt, ki a Mozgalom egyik alapító tagja volt.[404]

404 A 26 éves Stollár Béla sportújságíró, tartalékos hadapródőrmester. A csoport akcióban való részvételen kívül az üldözött egyéneket, szökött katonákat lebélyegzett nyílt paranccsal és egyéb katonai okmányokkal látta el.

Ezek után dr. Szakasits Györgynél, a Klotild-csoport vezetőjénél érdeklődtünk. Elmondotta, hogy állandó érintkezésben volt a Függetlenségi Fronttal. Mint Kiska-alakulat, a Klotild u. 22. sz. házban szállásoltak be,[405] és itt érte őket a nyilasok 1944. dec. 25-i támadása. Hosszan tartó küzdelem után 24 halottat vesztettek. Ennek előtte azonban már több, rendszeresen végrehajtott portyázáson vettek részt, és kb. 170 nyilast tettek el láb alól. Ezekben a harcokban is a legjobban Stollárék tüntették ki magukat. Főleg Schweiger, ki mindig a legádázabb harcba vetette magát.[406]

HIL HM eln. 2781. 1945. — Eredeti tisztázat.

405 Ebbe a házba — ami a „Légrády" nyomdával éppen szemben állt — a nyomda megvédése érdekében szállásoltak be. A Klotild utca ma Stollár Béla utca.

406 A Honvédelmi Minisztérium 1944. december 25-i hatállyal Stollár Béla hadapródőrmestert főhadnaggyá, Hullay Jenő és Schweiger János honvédeket pedig őrmesterré léptette elő.

188

(1944. december 25)

A CSEHSZLOVÁK PARTIZÁNMOZGALOM VEZÉRKARÁNAK LEVELE KVITINSZKIJ, DENYISZOV ÉS MATVEJEV PARTIZÁNPARANCSNOKOKHOZ[407] A MAGYAR TISZTEK ÉS KATONÁK KÖZÖTT VÉGZETT MUNKA FOKOZÁSA TÁRGYÁBAN

1. 1944. XII. 21-én kelt jelentésüket megkaptuk.

2. Köszönetünket fejezzük ki Önöknek és osztaguk egész személyi állományának azért, hogy a kialakult nehéz helyzetben sem szüntették be az aktív harcot, és továbbra is érzékeny csapásokat mérnek az ellenség közlekedési vonalaira.

3. A fő figyelmet a katonai szerelvények kisiklatására fordítsák a következő szakaszokon:

Liptovsky Hrádok — Poprad;

Brezo — Tisovec; s ezen kívül rajtaütések szervezésére az országutakon az említett szakaszokon és a Brezno—Maluzsina közötti úton.

4. Küldjük a 31-es számú parancsot végrehajtás végett.

5. A Vörös Hadsereg eredményes támadása a magyar és német csapatokat majdnem teljesen kiverte Magyarország területéről. Kedvező helyzet alakult ki a magyar hadsereg maradványainak teljes felbomlasztására, annak elérésére, hogy megszüntessenek minden ellenállást a Vörös Hadsereggel és a partizánokkal szemben. Ezért:

a) fokozzák a magyar katonák és tisztek közötti munkát, hogy megszüntessék a Vörös Hadsereg és a partizánok elleni harcot, és forduljanak a németek ellen;

b) intézzenek hozzájuk felhívásokat, hogy szervezetten, egységenként, alosztályonként és csoportonként, fegyverükkel együtt álljanak át a Vörös Hadsereg, illetve a partizánok oldalára;

407 A Gottwald brigád parancsnoka, politikai helyettese és törzsfőnöke.

c) a német csapatok hátába mért csapások útján törjék át magukat a front vonaláig és csatlakozzanak a Vörös Hadsereg egységeihez; ha ez nem lehetséges, hagyják el egységüket csoportonként vagy egyenként, hegyeken, erdőkön át lépjék át az arcvonalat és menjenek haza;

d) küldjenek a magyar egységekbe magyar katonákat és tiszteket, adjanak nekik feladatot a csapatok között végzendő munkával kapcsolatban, hogy azok szüntessék be a németek melletti harcot, és szervezzék meg az egységek átállását a Vörös Hadsereg oldalára.

6. A 31-es számú parancs értelmében fokozzák a fegyveres felkelés előkészítő munkáját. El kell érni, hogy a németek visszavonulási útvonalain fekvő minden helységben legyenek felfegyverzett osztagok, illetve csoportok, és ezek, amikor a Vörös Hadsereg előretolt egységei megközelítik az adott körzetet, mindenütt lépjenek fel fegyverrel a visszavonuló ellenséges csapatok ellen.[408]

Kézszorításunkat küldjük és kívánunk további harci sikereket.

Aszmolov ezredes

Szlanszkij
a Haditanács tagja

Az eredetivel megegyezik:

Sztugyenszkij őrnagy,
a Csehszlovák Partizán-
mozgalom vezérkari főnöke

Kalincsuk és Matvejev elvtársak útján ugyanezt a szöveget a magyarokkal kapcsolatban 1944. XII. 28-án elküldtük Kalacsenko elvtársnak.

ПА ИИП ЦК КПУ. ф. 112, оп. 1. д. 1, л. 63—64.
Orosz nyelvű másolat.

408 A szlovák népfelkelés októberi leverése után a Partizánmozgalom Vezérkara újabb fegyveres népfelkelés előkészítését és szervezését tűzte ki feladatául a Csehszlovákia területén működő partizánosztagoknak. Erre, s a magyar katonák közötti munkára ad útmutatást a 31-es számú parancs.

189

(1944. december 31)

A MAGYAR ELLENÁLLÁSI MOZGALOM ÚJPESTI TERÜLETI BIZOTTSÁGA FLINT ANTALT, AZ ÚJPESTI NEMZETŐRSÉG PARANCSNOKÁT EGYÜTTMŰKÖDÉSRE HÍVJA FEL

Nagyságos

Flint Antal úrnak, a Nemzetőrség parancsnokának,

Újpest.

A Vörös Hadsereg diadalmas előnyomulása, mely elérte városunk határát, arra indít bennünket, hogy az utolsó órában a magyar becsület, népünk jövője, valamint Újpest városának és népének élete megmentése érdekében sorainkkal Önt felkeressük.

Mi, a Magyar Ellenállási Mozgalom Újpesti Területi Bizottsága, a megalakult debreceni nemzeti magyar kormány rendelkezése és vezetése mellett harcot folytatunk a magyar nép és nemzet elemi jogait figyelembe sem vevő német hadsereg és a hazaáruló, nyilaskeresztes Szálasi bábkormánya ellen.

E szabadságharc kapcsán együttműködésre hívjuk fel Önt, valamint a parancsnoksága alá tartozó hazafias érzelmű nemzetőröket.[410] Felszólítjuk Önöket, hogy a hazaárulók minden rendelkezéseit szabotálják. Az igazoltatások kapcsán ne vegyék észre a bujdosókat, szükség esetén szöktessék meg őket.

A nyilaskeresztesek ellen folytatott harcunk kapcsán tanúsítsanak semlegességet.

Önt, tisztelt százados úr, úgy ismerjük, mint becsületes, igaz

410 Az újpesti partizánok Flint Antal nemzetőrparancsnokon kívül kapcsolatot igyekeztek teremteni az egyházi személyekkel, az ipartestület elnökével, a régi szociáldemokratákkal, sőt még a rendőrség embereivel is. Eredményt azonban csupán a Flint Antallal kiépített kapcsolat hozott. Az újpestiek átadták egyik emberüket — Szemelka Ernőt — a Nemzetőrséghez, aki rendszeresen tájékoztatta a partizánokat a napi jelszóról, az érdekesebb hírekről stb.

magyar embert. Éppen ezért az Önnel való együttműködésre a legnagyobb súlyt helyezzük. Nekünk, akik állandó életveszélyek közt vívjuk harcunkat, a legnagyobb óvatosságot kell tanúsítanunk. Kérjük Önt, amennyiben az együttműködésre kész, lakásának ablakán feltűnő helyen elhelyezve egy fehér ruhadarab legyen hétfőn, kedden és szerdán. Megbízottunk, aki fel fogja Önt keresni, jelszóként „Debrecenből jöttem"-et fogja használni. Megbízottunk tájékoztatni fogja Önt céljainkról, és az együttműködés részleteit megtárgyalják.[411]

Az idő sürgetően állítja elénk feladatainkat, azért választjuk e szokatlan módot. Figyelmeztetésül közöljük, hogy amennyiben megbízottunkat kiszolgáltatja a hitlerista hóhéroknak, Ön és családja felelősségre vonatik. E felelősségrevonás alól nincs menekvés. Lehet, hogy holnap itt, vagy holnapután Berlinben áll a bűnös a szabad magyar nép ítélete elé.

Ugyanakkor a reánk ruházott jogoknál fogva kijelentjük, hogy úgy Ön, mint minden olyan ember, aki e szabadságharcban velünk tart, védelmünk alatt áll, és a győzelmünk után a magyar, illetőleg Újpest társadalmának megbecsült és szeretett tagjai lesznek.

Hazafias tisztelettel"
Magyar Ellenállási Mogalom
Újpesti Területi Bizottsága

HIL Pgy. M/81. — Fotokópia.

411 Flint Antal a megbeszélt jelet kitette, s fogadta az újpesti partizánok megbízottját, Andrásfi Gyulát.

1944. december 31

A HRUSCSOVRÓL ELNEVEZETT MAGASABB PARTIZÁNEGYSÉG[412] VH 3519/194. XII. 31. SZÁMÚ RÁDIÓGRAMJA A PARTIZÁNMOZGALOM UKRÁN TÖRZSÉNEK A MAGYAR OSZTAG MEGALAKULÁSÁRÓL

Megalakult a Rákosiról elnevezett magyar osztag 72 fővel. Szükségük van automata fegyverzetre nekik és a front közeledtével a polgári lakosságnak is.

Kapcsolat nem volt, a rádióállomás használhatatlan volt.

Radul Nyikolaj
a Hruscsovról elnevezett magasabb
partizánegység osztagparancsnoka

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д. 1000, л. 15.
Orosz nyelvű eredeti.

412 A Hruscsovról elnevezett magasabb partizánegység 1944. szeptember 18-tól 1945. január 20-ig működött Csehszlovákia területén Košice, Tisovec, Brezno térségében. A magasabbegység parancsnoka: A. M. Szagyilenko, politikai helyettese: V. I. Kalenkov, törzsfőnöke: N. M. Klimov volt. Nagyjából ugyanezen a területen tevékenykedett Georgicsevszkij főhadnagy brigádja is (politikai helyettes: Herz, törzsfőnök: Atrocsenko), amelyben 50 magyar harcolt. A brigád magyar partizánjait a harcok után hazájukba való irányítás céljából Košice városban névjegyzékkel adták át. A névjegyzék a partizánok közé való beállás időpontját is tartalmazza. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 126, оп. 1, д. 6, л. 8—9.)

191

1944. december—1945. május 11
(1945. július 31)

A CSEHSZLOVÁKIAI VYSOKÉ MYTO VÁROS NEMZETI TANÁCSA IGAZOLJA, HOGY SZÖKÖTT MAGYAR KATONÁK HARCOLTAK A CSEHSZLOVÁK HAZAFIAK OLDALÁN A NÉMET FASISZTÁK ELLEN

Vysoké Myto város kerületi nemzeti tanácsa igazolja, hogy

Szente Kálmán
Szenttoronyi Gyula és
Kertész Tibor

a Csehország területén működő magyar hadsereg tagjai, a hadseregből 1944. év végén megszöktek, és a német hatóságok elől Besták Jaroslav csehszlovák törzskapitány Vysoké Myto-i lakosnál bujkáltak.

Igazoljuk, hogy nevezett tiszt a fent nevezettek által hozott és általa elrejtett fegyvereket a német megszállók elleni felkelés alkalmával felhasználta.

Nevezettek a csehek oldalán részt vettek a német megszállók elleni felkelésben.

Tartózkodásuk ideje alatt németellenes magatartást tanúsítottak, és ezt a cseh nemzeti felkelésben való személyes részvételükkel is beigazolták.

A kerületi nemzeti tanács elnöke

olvashatatlan aláírás s. k.

HIL HM eln. 39385. 1945. — Másolat.

1945

„A magyar partizánmozgalom későn jött, nem ragadott magával széles tömegeket, ...de, ha elkésett is volt, ha aránylag szűk volt is a terjedelme, mégis népi mozgalom volt: a partizánok a nép fiai voltak és a nép támogatta őket."

(Magyar partizánok a salgótarjáni szénmedencében. Szikra, 1945. 6. old. Révai József előszavából.)

192
(1945. január 1)

ADATOK A SZTÁLINRÓL ELNEVEZETT I. PARTIZÁNBRIGÁD KIREJEV ZÁSZLÓALJA 7. PARTIZÁNOSZTAGÁNAK[1] ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSÉBŐL. AZ OSZTAG NEMZETISÉGI MEGOSZLÁSA

... A nemzetiségi összetétel 1945. január 1-ére a következő százalékos arányban oszlott meg:

7,7 orosz, 16,9 ukrán, 24,6 lengyel, 33,8 szlovák, 3,1 cseh, 4,6 francia, 1,5 angol, 1,5 litván, 9,2 magyar.

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 114, оп. 1, д. 86, л. 1—2.
Orosz nyelvű eredeti.

[1] Az osztag parancsnoka Narcsuk volt.

193
(1945. január 5)

FALUDI GYÖRGY ÚJPESTI PARTIZÁN NEVÉRE KIÁLLÍTOTT HAMIS NYÍLT PARANCS, AMELYNEK SEGÍTSÉGÉVEL ZAVARTALANABBUL VÉGEZHETTE AZ OSZTAGPARANCSNOKTÓL KAPOTT FELADATOKAT

M. kir. bpesti XIII/1. kiseg. honv. karh. zlj. parancsnokság.[2]
Budapesten, 1945. évi január hó 5-én

Nyílt parancs

Utasítom Faludi György őrvezetőt, hogy Nagy-Budapest területén rejtett fegyver és élelmiszer készleteket, valamint katonaszökevényeket felkutasson.[3]

Érvényes 1945. évi január hó 12-ig.

(Olvashatatlan aláírás)
fhdgy.
zlj. sgt.

HIL Pgy. M/62. — Fotokópia.

2 A hamis nyíltparancsok kiállításához a XIII/1. Kiska-alakulat bélyegzőjét és nyomtatványait használták fel.

3 A hírszerzőktől kapott adatok alapján az újpesti partizánok rendszeresen felkutatták a katonaszökevényeket, s bevitték őket a nagyobb biztonságot nyújtó csoportba.

194

(1945. január 9)

AZ ÚJPESTI PARTIZÁNOKHOZ TARTOZÓ TÓTH MIHÁLY ŐRVEZETŐ HAMIS NYÍLT PARANCSA A JÁRŐRTEVÉKENYSÉG ELLÁTÁSÁRA

Nyílt parancs

Utasítom Tóth Mihály őrvezető járőrparancsnokot, hogy 2 honv. fővel Újpesten járőrtevékenységet fejtsen ki.

A járőröknek a 7278—c, 6160—80 665. számú fegyverekre van viselési joguk.

A járőrök zsoldkönyvvel ellátva nincsenek.

Budapest, 1945. január hó 9-én.

Barakony szds. s. k.
lakt. pk. h.

HIL Pgy. M/62. — Eredeti tisztázat.

195

1945. január 9

(1945. január 28)

A 3. UKRÁN FRONT POLITIKAI FŐCSOPORTFŐNÖKÉNEK JELENTÉSE SCSERBAKOV VEZÉREZREDESNEK, A VÖRÖS HADSEREG POLITIKAI FŐCSOPORTFŐNÖKÉNEK A FELSZABADÍTOTT CSEPEL ÉS BUDAFOK HELYZETÉRŐL

A Front csapatai felszabadították Budapest legnagyobb ipari kerületeit — Csepelt és Budafokot. Csepel elfoglalásával a szigetet teljesen megtisztítottuk az ellenségtől. Csepelen és Budafokon a legutóbbi időkig a német hadsereg számára hatalmas mennyiségű különféle fegyverzetet és lőszert gyártottak.

Csepel felszabadítása az alábbi körülmények között történt.

Január 9-én 10.00 órakor az ellenség állásai felől egy vonatosztag tűnt fel, amely 2 személygépkocsiból, konyhából és 8 szekérből állt. A vonatosztagot a peremvonalunkig engedtük és feltartóztattuk. A gépkocsiban két magyar tiszt, a szekereken néhány katona ült. A vonatosztag mögött menetoszlopban egy szakasz magyar katona vonult.

A magyar katonák jelentették, hogy a német csapatok a hidat felrobbantva elhagyták a szigetet, és ők azért jöttek, hogy megadják magukat.

Ezt a magyar csoportot a németek azzal bízták meg, hogy a német utászok által megsemmisítésre előkészített ipari üzemeket és a legnagyobb épületeket robbantsák fel. A németek kivonulása után ezek a magyarok a robbantásra szánt épületek alól kiszedték a trinitrotoluolt, és a mi állásainkhoz jöttek, ahol megadták magukat.

Ugyanezen a napon 14.00 órakor állásaink irányába vonult egy másik 60 főből álló csoport. Elöl jött egy ember fehér zászlóval (később kiderült, hogy ez az ember Róbl János, helyi lelkész volt.) A közeledők az Internacionálét énekelték, és Sztálin elvtárs arcképét hozták. Mikor az oszlop a peremvonalunkhoz ért, kilépett a pap és a tolmács. Kijelentették, hogy az ideérkezett magyarok a csepeli munkások képviselői. Róbl János pap a következőket mondotta:

„A szétvert német csapatok elhagyták Csepelt. Mi, a lakosság képviselői biztosítjuk a Vörös Hadsereg parancsnokságát, hogy Csepel népe várja a szovjet csapatokat. Mi mindannyian támogatjuk és üdvözöljük az Ideiglenes Magyar Kormányt, élén Miklós Bélával, és a Szovjetunióval kötött fegyverszüneti szerződést."

Minden küldöttnél volt két röplap: a szovjet parancsnokság ultimátuma a Budapesten bekerített német csapatokhoz és az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány felhívása.

Csapataink még aznap bevonultak Csepelre. A lakosság ünnepélyesen fogadta a Vörös Hadsereg harcosait és tisztjeit. Az emberek tapsoltak és éljeneztek. A tisztek számára ebédet rendeztek. Beszélgetés közben a munkások elmondták, hogy már régen tudnak arról, hogy a Vörös Hadsereg körülzárta Budapestet, hogy megalakult az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány. Az új kormány a néptömegek bizalmát és szimpátiáját élvezi. Ugyancsak értesültek arról, hogy a szovjet parancsnokság ultimátumot küldött a Budán körülzárt németeknek, és hogy a hitleristák megölték az orosz parlamentereket. A németeknek ez az újabb gaztette általános felháborodást váltott ki a csepeli lakosság körében.

A munkások elmesélték, hogy a nyilasok megöltek 27 embert azért, mert családjuk számára kenyeret követeltek. Ugyancsak a nyilasok megölték az olajlepárló üzem egyik munkásnőjét, mert kijelentette: „Nem megyek el a péküzlettől, míg nem kapok kenyeret."

Az üzemi munkások szabotálták a katonai hatóságok intézkedéseit és parancsait.[4] A németek kegyetlenül elbántak a magyar hazafiakkal. Az üzemekben és gyárakban tömegesen ragasztottak ki ilyen plakátokat: „Szabotázsért — főbelövés!" „A szabotázs — hazaárulás!!"

A magyar munkások viszonya a Vörös Hadsereghez szívélyes, a Szovjetunió iránt nagy érdeklődést és tiszteletet tanúsítanak.

Sokan szeretnének megtanulni oroszul, hogy orosz könyveket, újságokat olvashassanak. Szamplos József, 50 éves munkás megkérdezte Sljakov őrnagyot, a 316. lövész hadosztály politikai osztálya beosztottját: „Hol van most Rákosi". Szamplos kijelentette, hogy 1927-ben Rákosival együtt ítélték el, mert a kommunista párt tagja volt. Rákosit életfogytiglani fegyházra ítélték, Szamplost pedig 15 évi börtönre.

A másik munkás azt mondta: „Hét hónapot ültem börtönben, mert kapcsolatom volt a kommunistákkal. A csendőr, aki kínozott, még él. Engedjék meg, hogy elbánjak vele."

Mikor ennek a munkásnak azt feleltük, hogy ez a magyar közigazgatási szervek feladata, azt mondta: „Akármilyen rendszer is lesz, ezt a kutyát én megbüntetem."

Január 10-én Csepel katonai parancsnokánál megjelent egy munkásküldöttség, és azzal a kéréssel fordult hozzá, adjon lehetőséget, hogy beszélhessenek a Vörös Hadsereg parancsnokságának képviselőivel. A parancsnok hozzájárult a beszélgetéshez. A küldöttek kijelentették, hogy ők kommunisták és szocialisták. A kommunista és szocialista szervezetek most egyesültek és együttműködnek. A küldöttek beszéltek az ez ideig illegalitásban levő szakszervezetek működéséről, a kommunista ifjúsági szervezet létezéséről, amely a hosszú illega-

4 Csepelen 1944 őszén erősödtek a sztrájkok és bérkövetelési harcok. A párt felhívására a kezdetben külön-külön működő ellenállási csoportok Kalamár József vezetésével megalakították az ún. „13-as bizottságot". Feladata a fegyveres harc szervezése és vezetése volt. Fegyvereket, illegális iratokat szereztek, szabotázscselekményeket hajtottak végre, gátolták a kiürítést, elősegítették a katonák szökéseit. Fellépésük nyomán a lakosság megtagadta a kiürítési parancs végrehajtását, többezres antifasiszta tömegtüntetésre került sor. Az ifjúmunkások kísérletet tettek a politikai foglyok kiszabadítására. A tűzharc során vesztette életét a társait fedező bátor kommunista, Kormos László. (Részletesebb adatokat lásd Gyárfás Kálmán: Csepel ellenáll, Társadalmi Szemle 1965. januári számában.)

litás miatt szervezetileg még kialakulatlan. A küldöttek a következő kérdéseket tették fel:

1. Milyen politikai rendszer lesz Magyarországon?

2. Nem lehet-e Csepelen saját munkáshatalmat teremteni?

3. Nem lehet-e a régi rendőrség helyett új, népi rendőrséget kinevezni vagy választani?

4. Nem lehetne-e az egyik üzemi épületben munkásklubot nyitni?

5. Hogyan teremtsenek kapcsolatot a Magyar Kommunista Párt központi szerveivel?

6. Az új magyar kormány alatt nem lesz-e a munkás továbbra is jogfosztott?

7. Az új magyar kormány által szervezett magyar hadsereg miért nem vesz részt a Budapest felszabadításáért folyó harcokban?

8. Nem merült-e ki a Vörös Hadsereg a hosszú harctól, és harcol-e a végsőkig Németország ellen?

9. Milyen a viszony Oroszország, Anglia és az USA között, és nem változik-e meg ez a viszony a különböző államrendszerek miatt?

10. Mikor helyezik üzembe a csepeli gyárakat?

11. Igaz-e, hogy a Vörös Hadsereg tisztjei a dolgozók közül kerülnek ki?

12. Milyen a Szovjetunióban az egyházhoz való viszony?

13. Hány éves Sztálin elvtárs, és milyen az egészségi állapota?

14. Milyen lesz a Szovjetunió Magyarországhoz való viszonya a háború befejezése után?

15. Le tud-e a német nép számolni a hitlerista kormánnyal és így a háborúval?

Befejezésül a munkások elmesélték, hogy milyen nehéz anyagi körülmények között vannak Budapesten a dolgozó tömegek.

„Népi hatalmat, munkát és kenyeret akarunk. Csepelen több mint egy éve nem működnek az iskolák, és gyermekeink nem tudnak képzettséget szerezni" — jelentették ki a küldöttek. Míg Csepel fel nem szabadult, a lakosság éhezett. Egy felnőtt

munkás 150 gramm kenyeret kapott naponta és nyomorult fizetést — 250—300 pengőt havonta, amiért egy kilogramm zsírt vagy néhány kilogramm kenyeret lehetett venni. A németek kirabolták a lakosságot, szétdúlták és kifosztották az üzleteket.

Anosin vezérőrnagy
a 3. Ukrán Front politikai főcsoportfőnöke

Архив Министерство Обороны СССР, ф. 243, оп. 265386с, д. 5, л. 35—39.
Orosz nyelvű eredeti.

A 70 755. SZ. SZOVJET KATONAI ALAKULAT PARANCSNOKA IGAZOLJA, HOGY CSISZÁR SÁNDOR TOLMÁCSKÉNT AZ ALAKULATNÁL MŰKÖDÖTT

Igazolom, hogy Csiszár Sándor, a magyar hadsereg alezredese, 1945. január 10-től 1945. május hó 10-ig mint magyar—orosz tolmács a 70 755. számú katonai alakulatnál állt alkalmazásban.

Csiszár alezredes a reábízott feladatokat különös lelkiismeretességgel végezte el, és tényleges segítséget nyújtott feladataink megoldásánál.

Panfilov mérnök őrnagy s. k.
a 70 755 szovjet katonai alakulat parancsnoka

HIL HM eln. 29070. 1945. — Másolat.

197

1945. január 10

(1949. január 11)

ZSIGMOND ZOLTÁN A RENDŐRSÉG ELŐTT TETT TANÚVALLOMÁSÁBAN BESZÁMOL FOGOLYTÁRSÁNAK, BRAUN ÉVÁNAK MEGKÍNZÁSÁRÓL

1945. január 2-án tartóztattak le az NSZK cső. nyomozói, és felhurcoltak a királyi várba. Itt ismertem meg többek között egyik fogolytársamat, név szerint Braun Évát, aki a földalatti Magyar Kommunista Párt tagja volt. Tudok arról, hogy sűrűn vitték kihallgatásra és a kihallgatásokról szörnyű állapotban, megkínozva tért vissza.[5] 1945. jan. 10-e körül kihallgatásra vitték, és a szomszéd szobában hallgatták ki Braun Évát. Borzalmas sikoltozás és artikulátlan hörgés hallatszott át abba a szobába, ahol engem jegyzőkönyveztek. Tekintettel arra, hogy az engem ekkor kihallgató cső. nyomozó velem viszonylag rendesen viselkedett, mikor látta, hogy figyelek a szomszéd szobából hallatszó sikoltozásokra, kijelentette nekem, hogy Braun Évát most „köpülik". Elmondotta továbbá, hogy az abból áll, hogy fadarabot nyomnak fel a nemi szervébe. Miután jegyzőkönyvi kihallgatásom véget ért, azon a szobán jöttünk keresztül, ahol Braun Éva kihallgatása folyt. Láttam, hogy Braun Éva félig meztelenül a padlón fekszik és sír. Ebben a szobában láttam Csergő szds.-t, kezében volt egy gumibot vagy egy ahhoz hasonló fadarab, és ott volt a velem szembesített Baky Ferenc is. Később, a dátumra már pontosan nem emlékszem, de tény, hogy januárban volt, Braun Évát elvitték, és többé nem hozták vissza. Már nem emlékszem pontosan, hogy a ben-

5 Zakariás János vallomása: „A fogdában ismertem meg a Magyar Kommunista Párt egyik harcosát, Braun Évát. Tudom azt, hogy nevezett sűrűn bevitték kihallgatásra és e kihallgatásokról szörnyen összetörve. bántalmazva tért vissza. Nevezett már olyan súlyosan volt bántalmazva, amikor én odakerültem, hogy a villanyozástól, gumibotozástól stb. alig tudott beszélni. (HIL Pgy. M/51. sz.)

nünket őrző cső-től, vagy fogolytársaimtól hallottam, hogy Braun Évát a cső. nyomozók agyonlőtték.

Ugyancsak súlyosan bántalmazták Bondor Vilmos fhdgy-ot, aki nekem is elpanaszolta, hogy a cső. nyomozók súlyosan bántalmazták gumibottal, és villanyozták. Engem is bántalmaztak gumibottal és villanyárammal, de a velem szembesített cső. nyomozók között nem ismertem fel azt a személyt, aki engem bántalmazott.

Zsigmond Zoltán s. k.
tanú

HIL Pgy. M/51. — Fotokópia.

A SZTÁLINRÓL ELNEVEZETT 1. PARTIZÁNBRIGÁD PARANCSNOKÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE A BRIGÁD HARCI ÉS PÁRTPOLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL. RÉSZLETEK A JASZENÓI VILLAMOS ERŐMŰ MAGYAR HELYŐRSÉGÉNEK A PARTIZÁNOKKAL VALÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL[6]

... 1945. I. 11. A németek egy aknavető századdal megerősített magyar zászlóaljat küldtek a Kiszlaja völgy partizánjainak felszámolására. A villamos erőmű magyar őrsége, amelyet már beszerveztünk, telefonon közölte, hogy „idegen magyarok jönnek".

Ennek a völgynek a védelmét Marcsuk osztaga látta el. A betegek és a szakácsok kivételével az egész osztag romboló munkán volt.

A magyar alegység feladatul kapta elöljáróitól: felgyújtani az erdész házát, valamennyi lakóházat és földkunyhót és kiűzni a partizánokat. A 150 fős magyar alegység puskákkal, géppisztolyokkal és géppuskákkal volt felfegyverezve, s hátulról követte őket még egy 50 főből álló aknavetős század is.

A magyarokat az őrszemek fél km-nyi távolságból vették észre. A magyarok számbeli fölénye nyilvánvaló volt. Ám, ha megfosztanak bennünket a hegyekben, 4—5 méteres hóban, nehéz munkával épített lakóhelyünktől, ez azt jelentette volna, hogy elveszítjük a partizánok felét.

Elhatároztuk, hogy cselhez folyamodunk. A táborban talál-

6 Az összefoglaló jelentés a 13. oldalon arról számol be, hogy a magyarországi partizánmozgalom kiszélesítésére — Sztrokács altábornagy parancsának megfelelően — Lapsov parancsnoksága alatt Miskolc térségébe küldtek egy osztagot. A Magyarországra küldött osztagokat fegyverrel, pénzzel és élelemmel látták el. (A Lapsov osztaggal 1944. szeptember 29-én teremtődött meg a rádiókapcsolat. Rádiósok: Szamoljuk Mihail és Polnyickaja.)

ható valamennyi partizánt védelemre mozgósítottuk. A létszám mindössze 15—20 fő volt. Partizánjaink szigorú parancsot kaptak, hogy vezényszó nélkül ne lőjenek. A magyar oszlop közeledett a táborhoz. Akkor az osztag komisszárja, Popovcsenko és parancsnoka, Marcsuk, vállukra vetett géppisztollyal, sapka nélkül kimentek a magyarok elé. A magyar oszlop megállt. A partizánok a magyarok felé jelezték, hogy tárgyalás céljából jönnek hozzájuk. Odamentek a magyar parancsnoksághoz, és Csonka B. tolmács segítségével megmagyarázták, hogy ők partizánok, s megkérdezték tőlük, „hová és miért mennek?" Azt felelték „a német parancsnokság parancsára megyünk megsemmisíteni a partizánokat és a lakóépületeket ebben a völgyben." Ezután a partizánok feltették nekik a kérdést: „tudják-e, hogy körül vannak véve négy-ötszörös túlerőben levő partizánerőkkel, akik csak a jelre várnak, hogy tüzet nyissanak. Akarják-e felvenni a harcot?" — S itt most arra az állítólagos helyre mutattak, ahol az aknavetőket és géppuskákat helyezték el, amelyekkel mintha telefonösszeköttetésük volna. Mellettük húzódott a földön egy régi vezeték, amely szemmelláthatólag meggyőzte a magyarokat az elmondottak igazságáról. A magyarok ingadoztak. Ekkor a partizánok a végleges tárgyalásra a magyar parancsnokságot meghívták az erdész házába, ahol ételt, italt készítettek elő. Megállapodtak, hogy a magyarok nem harcolnak a partizánok ellen, és hogy az első alkalommal átmennek a partizánokhoz vagy a Vörös Hadsereghez. Hogy a németek gyanúját eltereljék, lehetőséget kértek arra, hogy megjátsszák a harcot, lövöldözhessenek egy kicsit, hogy a németek hallják a csatazajt. Marcsuk osztagparancsnok kiadta a rendelkezést: a híradós telefonon értesítsen minden őrhelyet, hogy senki se nyisson tüzet, és engedje a magyarokat lövöldözni. Lövöldözni kezdtek a levegőbe és a hegyekbe. A lövöldözés után a magyarok elbúcsúztak a partizánoktól, és visszamentek Jaszeno faluba. Az egyik magyar annak az óhajának adott kifejezést, hogy a partizánoknál marad, és ezt bejelentette Marcsuknak. Marcsuk azt felelte, hogy ehhez most a parancsnokának beleegyezése szükséges. Ekkor a magyar parancsnokához fordult. Ez egy kicsit gondolkodott, majd legyintve így szólt: „maradj". Búcsúzóul a magyaroktól kaptunk 20 géppuskahevedert és gránátokat.

A magyarok harc nélkül elvonultak. Ilyen módon a tábor megmenekült a megsemmisítéstől, vele együtt az erdész háza is, aki valójában a partizánok összekötője volt.

... 1945. I. 28-án a velünk együttműködő emberek jelentették, hogy a németek készülnek a jaszenói villamos erőmű teljes elfoglalására, és ezzel egyidejűleg megkezdik a jaszenói völgy megtisztítását azzal a céllal, hogy biztosítsák a német védelem peremsávjának mögöttes területeit és védőállást foglalhassanak a Vörös Hadsereg ellen azon a magaslaton, ahol a villamos erőmű feküdt. Ez a magaslat ugyanis uralta az egész jaszenói völgyet. A brigád parancsnoksága elhatározta, hogy azonnal védőállást foglal el a jaszenói villamoserőműnél. Marcsuk osztagparancsnok parancsot kapott, hogy azonnal foglaljon védőállást. Segítségére kirendelték Kirejev egész zászlóalját. Azonkívül, hogy a villamos erőmű körzetében védőállást foglalnak el, még azt is el akarták érni, hogy a villamos erőmű elzárásával megszüntetik a villamos energia szolgáltatást Podorezovo hadiüzemeibe, amelyeket a németek üzembe akartak helyezni. A villamos erőműhöz vezényelték Szvisztun diverziós parancsnokhelyettest, hogy megmentése érdekében aknamentesítse a villamos erőművet.

1945. I. 31-én a villamos erőműhöz érkezett Ivanov osztaga. 1945. II. 1-én a villamos erőművet Szadovinicsij zászlóalj törzsparancsnok vezetésével két osztag elfoglalta. A villamos erőmű őrségét, 8 német katonát, foglyul ejtették. A podorezovói üzemben megszűnt a világítás s a vízszolgáltatás. A németek telefonáltak a villamos erőműhöz „miért nincs világítás? Azonnal adjanak világosságot". Kirijev zászlóaljparancsnok jó oroszosan válaszolt: „hát ... nem akarnak?"

1945. II. 1-én a németek 80 emberrel megindították az első támadást a villamos erőmű ellen. 300—400 méternyire a partizánok védőállásától fel akartak fejlődni, de a 3—4 m magas hó lehetetlenné tette ezt. Így továbbra is az úton haladtak. 100—150 m távolságból géppuska- és géppisztolytüzet nyitottunk rájuk. A csata 45 percig tartott. Ezután a németek 8 sebesülttel visszavonultak.

1945. II. 2. A németek újra megkísérelték a villamos erőmű elfoglalását, de ismét visszavertük őket.

1945. II. 3. 10 óra 15 perckor a németek kb. 500 emberrel,

harckocsik támogatásával ismét támadást indítottak. A csata 7 óra hosszat tartott. A németek nagy veszteséget szenvedtek, kb. 50 halottjuk és sebesültjük volt. A partizánok vesztesége 1 halott és 1 nyomtalanul eltűnt. Ezzel szemben a németek azt közölték, hogy megsemmisítettek 200 partizánt és a parancsnoki állományból 8 főt.

...A villamos erőművet a partizánok a Vörös Hadsereg egységeinek beérkezéséig tartották és teljes épségben átadták a Vörös Hadseregnek. Ilyen módon 45 millió korona értékű népi vagyont mentettek meg. Ez a villamos erőmű Szlovákia legnagyobb vízi erőműve, amely ellátja villamos energiával Podbrezovo és Peszki Vajszkove vasútállomásait és üzemeit, a villamosenergia-felesleg pedig a pagronovi közép-szlovákiai villamos erőmű részére megy.

Így a partizánok amellett, hogy megsemmisítették a német hadsereg jelentős élőerejét és technikáját, megőrizték a népi vagyont.

...A jaszenói villamos erőműnél állomásozott egy 35 főnyi magyar helyőrség. Velük Marcsuk, az osztag parancsnoka közvetlen kapcsolatot teremtett. Ennek a helyőrségnek a parancsnoka a brigádtörzsnek értékes adatokat szolgáltatott a németekről. A németek megjelenésekor ez a helyőrség teljes létszámban átállt a partizánokhoz. A magyarok körében az összekötők és röplapok terjesztése útján végzett munka eredményeképpen a brigádba átjött 255 magyar, 2 géppuskával, néhány golyószóróval és puskákkal.[7]

ПА ИНП ЦК КПУ. ф. 114, оп. 1, д. 2, л. 77—115.
Orosz nyelvű eredeti.

7 A jelentés 21. oldalán azt írja, hogy 1944. december—1945. március 18-a között a brigádban 350 fő magyar partizánharcos volt.

199
(1945. január 12)

A HADMŰVELETI TERÜLET POLGÁRI KÖZIGAZGATÁSA VEZETŐJÉNEK ÁTIRATA A HADMŰVELETI KORMÁNYBIZTOSHOZ TÁVBESZÉLŐVEZETÉKEK RONGÁLÁSA TÁRGYÁBAN

M. kir. Hadműveleti Kormánybiztos Úrnak,
az m. kir. 4. honv. ker. pság területén

Őriszentpéter

Több ízben előfordul, hogy ismeretlen tettesek a katonai és a postai távbeszélővezetékeket megrongálják, azokból hosszabb darabokat kivágnak, miáltal a vezetékes híradás hosszabb időre megszakad.

Ezen rendellenességeknek megszüntetése végett felhívom a figyelmét a m. kir. honvéd vezérkar főnöke 88 646/Kt. 1944. sz. rendeletének II. pontjában foglaltakra azzal, hogy a hivatkozott rendeletet kivonatosan a polgári lakosság körében tétesse közhírré.[8]

Szombathely, 1945. január 12.

Kitartás! Éljen Szálasi!
Endre
hadm. ter. polg. közig. vezetője

OL ME Hadműveleti kormánybiztos a 4. honvéd kerületi pság. területén. K—56/1945—14. — Eredeti tisztázat.

8 A lakosság ilyen módon is akadályozta a fasiszták tevékenységét és segítette a felszabadító Vörös Hadsereg hadműveleteit. A jelzett rendelet — bizonnyal — az elrettentő megtorlásokra vonatkozik.

200

1945. január 13—március 27

(1945. április 5)

AZ I. VASÚTÉPÍTŐ MAGYAR HADOSZTÁLY MŰSZAKI ELŐADÓJÁNAK ZÁRÓJELENTÉSE AZ ELSŐ MUNKAFELADAT ELVÉGZÉSÉRŐL

1. Vasútépítő magyar hadosztály parancsnokának

Losoncapátfalva

Jelentem, hogy hadosztályunk a részére kiadott első munkaterületen a helyreállító munkát befejezte f. évi március hó 27-én. Részletes műszaki jelentésem a következő:

I.

1. *A kiutalt munkaterület.* Máramarosszigettől az országhatárig és innen a lengyelországi Jamnáig terjedő 117 km hosszú vasútvonalon. Ezen szakaszon hadosztályunk a megrongált hidak közül 7 híd és 5 alagút helyreállításánál segédkezett, 1 alagutat önállóan helyreállított, 1 lerombolt támfalat megépített, 1 támfal helyreállításánál segédkezett, 1 pályaudvart helyreállított, illetve átépített. Ezenkívül a pályamunkáknál (vágánysüllyesztés, pályaszélesítés) is segédkezett a hadosztály.

2. *Munkaidő.* Első munkanap 1945. január 13-a, az utolsó f. é március 27-e volt. A két pihenő, illetve ünnepnapot (február 23 és március 15) leszámítva a munkanapok száma 73, melyben teljes értékű munkanap 60 nap. A fokozatos bevetés ugyanis 7 nap alatt történt, és 6 nap alatt vonatták ki a hadosztályt a munkaterületről. Ezen a 13 napon természetszerűleg csak a hadosztály egyes részei dolgoztak. A munkaidő általában 8 órás váltással 3 műszakban 24 órás volt, egyes munkahelyeken egy műszakban 10—13 óra.

3. *Munkateljesítmény.* A fenti munkaidő alatt a hadosztály *1 221 224* munkaórát dolgozott. Kitermeltünk: 133 626 m^3-,

mozgattunk 19 908 400 tm[9] földet és követ. Kitermeltünk és megmunkáltunk 7262 m^3 fát. Kézierővel elszállítottunk 1 826 610 tm, és beépítettünk 1235 m^3 faanyagot. Közreműködtünk 40 450 fm pályamunkánál. Elszállítottunk 375 398 tm vasanyagot.

Ugyanezen munkaidő alatt 60 fő a gyertyánligeti vasgyárban dolgozott a hidak és alagutakhoz szükséges vasalkatrészek gyártásánál. Végeztünk még hó eltakarítási munkákat, segédállványzatokat és munkapályákat építettünk, csilléket, csörlőket szállítottunk, kisebb útrendezéseket végeztünk, nem robbant bombák kiásásánál s aknakutak betöltésénél segédkeztünk. A Tiszán át bürüket építettünk, rakodó munkát végeztünk, távíróoszlopokat állítottunk, hídszerkezet emelésénél és szerelési munkáknál működtünk közre. A kovácsok a szerszámok élezésén és javításán kívül több ezer db ácskapcsot, kovácsolt és drótszeget, több ezer db patkószeget készítettek, az országos járműveket javították, a lovakat patkolták, sőt a kovácsoláshoz szükséges szerszámokat (üllő, fogó, kalapács) is maguk gyártották le. Az asztalosok fűrésztelepen deszkákat fűrészeltek, fekhelyeket, ládákat, koporsókat készítettek, ajtókat, ablakokat javítottak, szerszámnyeleket gyártottak. A szabók és cipészek állandó javítási munkákat végeztek. A szakácsok, raktárkezelők, kocsisok, rakodó munkások munkái is jelentősek voltak. Sok munkaórát fordítottunk a szállások berendezésére, fürdők, fertőtlenítők, kórház és gyengélkedő-szobák megépítésére is.

4. *Emberanyag.* A hadosztály megalakulásakor 3662 fő létszámú volt. Az egymilliót meghaladó munkaóra teljesítése áldozatokkal járt. Katonáink igen nehéz körülmények között végezték a munkát. A hiányos ruházat is teljesen lerongyolódott, és különösen lábbelikben és téli óvócikkekben nélkülöztünk. Ezek pótlása és kiegészítése csak lassú ütemben történhetett.

Hálásan kell megemlékeznünk Máramarossziget lakosságáról, mely dicséretre méltó önzetlenséggel gyűjtött részünkre, és az orosz tanácsadókról, akik minden tőlük telhetőt megtettek ruházati helyzetünk megjavítására.

Elszállásolási viszonyaink is rosszak voltak. Kiürített, har-

9 Tonnaméter. Egy tonna rakománynak 1 méter távolságra való szállítását jelenti.

cok folyamán lerombolt községekben, többnyire ajtó és ablak nélküli helyiségekben zsúfoltan laktunk. A munkahely sokszor távol esett a szállástól. Egyik zászlóaljunk például napi 15 km-t gyalogolt a munkahelyére és vissza.

A táplálkozás egyoldalú volt. Többnyire szárított főzeléket, babot, borsót, káposztát ettünk. Zsiradék ritkán jutott ételünkbe, s akkor is gyűjtés eredményeként, jólelkű honfitársaink ajándéka képpen. A nehéz fizikai munkához képest az élelem mennyiségileg is kevés volt, s a zsírozó anyag és liszt nélküli főzött levesek jelentették fő táplálékunkat.

Ezzel s a gyógyszerhiánnyal magyarázható, hogy katonáink nagy része elvesztette ellenállóképességét a betegséggel szemben, és legyengült erőállapotba jutott. A betegségek — minden óvintézkedés ellenére is — áldozatokat követeltek.

Üzemi baleset aránylag kevés fordult elő, s azok is könnyebb sérülések voltak. Üzemi baleset következtében mindösszesze két katonánk halt meg.

Összes veszteségünk halottakban: 113 fő volt. A munka hősi halottainak, az orosz—magyar barátság hőseinek sírjai a hadosztály munkaterületén,[10] a helyreállított vonalak mentén domborultak.

A betegek is nagy kiesést okoztak. A zsúfoltan elhelyezett II. és III. zászlóaljnál tífusz ütött ki. Rahó 100 férőhelyes kórházában, s egyebütt 628 beteg áll kórházi ápolás alatt.[11]

HIL 1. Vasútépítő magyar hadosztály iratai.

10 A vasútépítő hadosztály törzse Rahón települt. Innen végezte a nagy területen szétszórt alakulatai irányítását.
Az I. zászlóalj Barnabáson, Kevelén és Jamnán, illetve azok környékén dolgozott. Részt vett a máramarosszigeti pályaudvar átépítésében is.
A II. zászlóalj egy alagutat állított helyre Vorenykán, majd Bilin mellé egy hídépítésre vezényelték.
A hadosztály III. zászlóalja Havasalján és máshol alagútépítésen dolgozott, majd bekapcsolódott a Jamna és Vorenyka közötti vasúti pályamunkákba.
A IV. zászlóalj főbb munkái a következők voltak: a terebesi és több más kisebb vasúti híd helyreállítása, alagútépítések.
A munkálatok magyar és szovjet műszaki vezetők irányítása alatt folytak.
11 Az I. vasútépítő magyar hadosztály szervezése 1945. januárjában kezdődött meg Debrecenben. A 4 zászlóalj január 12-én érkezett meg a Kárpátokban levő munkahelyére. A feladatok elvégzése után a hadosztály március végén Losonc, Lónyabánya, Kriván körzetében kapott új munkaterületet. A német kapituláció után az alakulat még közel egy hónapig végzett kisebb-nagyobb munkákat Csehszlovákia területén, míg az Ideiglenes Nemzeti Kormány át nem vette őket.

(1945. január 19—március)

A VÖRÖS HADSEREG OLDALÁRA ÁTÁLLT MAGYAR RÁDIÓS KATONÁK[12] ÁLTAL LEHALLGATOTT FASISZTA HÍRVÁLTÁSOK

1945. I. 19.
Csáktornya. VIII. sz. távirat.
Szálasi Ferenc nemzetvezető testvérnek!

Velem községbe

Csalapek József, Pongrácz József, Szlanak Antal és Ivána Mihály Felsőmihály—mihályfalvai lakosokat kötél által végrehajtott halálbüntetésre ítélték fegyveres szervezkedés miatt. Muraköz érdekében kegyelmet kérünk.
10/985. Kitartás! Éljen Szálasi!

Samponer Imre
Muraközi hungarista népcsoport vezetője
Csáktornya.

12 Soós László egy Orosz nevű katonatársával együtt a Vörös Hadsereg megbízásából rendszeresen hallgatta a fasiszta rádióadók közléseit. A vétel R/3 típusú rádió adó-vevő készüléken keresztül történt. A rádiót a tiszai harcok idején Orosz, rádiós honvéd vitte át teljes felszereléssel a Vörös Hadsereg oldalára. Soós és Orosz honvédek 1944 végétől 1945 márciusáig rendszeresen hallgatták a Budán bekerített magyar csapatok, valamint a győri, székesfehérvári, szombathelyi, soproni fasiszta adók közléseit.

A lehallgatott híreket egy füzetbe írták le magyar és orosz nyelven. Az így szerzett értesülések fontos adatokat szolgáltattak a Vörös Hadsereg felderítői részére. A hírek között fontos gazdasági, politikai és katonai jellegű értesülések is voltak. A rádiótáviratok egyben tükrözik a pusztuló fasiszta rendszer végnapjait is.

„Adóállomásunkon keresztül a szovjet elvtársaktól kapott instrukciók alapján állandóan figyeltük a fasiszta adóállomások adásait. A felvett fontosabb katonai és egyéb intézkedéssel kapcsolatos táviratokat azonnal továbbítottuk a szovjet parancsnokságaink felé, akik a szükséges intézkedést a jelentéseink nyomán megtették. A felvett táviratok jelentőséggel bírtak katonai és politikai szempontból. Ezekkel a jelentésekkel segítséget nyújtottunk a Vörös Hadseregnek a hazánk felszabadításáért vívott harcában." — írja Soós László. HIL Pgy. M/110. sz.

A táviratok közül csupán néhányat közlünk mutatóban.

1945. I. 22.

Kelt (Veszprém) Sárváron.

Gruber testvérnek. A zlj. vegyen részt a tisztogatási munkálatokban.

Szadány államtitkár

1945. I. 23.

Kelt Sopron, 22-én 21. h-kor.

Sürgős! Pápa város polgármesterének és a pápai járás főszolgabírájának.

Bp. kenyérellátására a pápai és környéki sütőüzemekben azonnal állítson elő 100 mázsa kenyeret. A kenyeret rep. gépen fogják Bp-re szállítani. Az átvétel ügyében azonnal lépjen érintkezésbe Ferenci hdgy-gyal. Távbeszélőn elérhető Pápa 10—50. A kenyérmennyiség előállítását szükség esetén a helybeli sütés korlátozásával is biztosítani kell.

Közellátásügyi miniszter

1945. I. 24.

19,18 h. 50. Sürgős. Külügyminiszter. Budapest.

Csiki részére. Stop.

Kérem a protokoll oszt.-ba iktatott ügyiratcsomót Szálasi Ferenc korm. alakításának és nemzetvezetővé választásának főképviseltek részére történt ratifikálásáról feltétlenül kiemelni[13] és a legközelebbi rep. géppel címemre küldeni.

Kemény kül. min.

1945. I. 28.

Rend. Kap-ság 228-nál.

A BM a megszüntetett nagykanizsai I—II-es internálótáborok újbóli felállítását rendelte el. Utasítom, hogy a toloncház működésének mielőbbi megkezdésére mindent tegyen meg, és erről nekem, valamint a BM úrnak tegyen jelentést.

Vidéki főkapitányság

13 A rádiótávirat szövege itt értelmetlen.

1945. II. 15-én.

Valamennyi I-fokú rendőrállomásnak.

A BM úr zsidó vagyonok közül aranynak, ékszernek, drágakőnek, nemesprémnek és nemes szőnyegnek Brennbergbe való szállítását rendelte el.

Rendőralosztály parancsnokság

1945. III. 2-án.

Valamennyi álls-nak. Vitéz Mankottai Weisz Jenő, Weisz Manfréd gyár vezérigazgatója wien-i lakos, bejelentette, hogy SS, 89—939 rendszámú Oppel-Kapitän gyártmányú személygépkocsiját ismeretlen tettes ellopta. Körözését kérem.

Győr

HIL Pgy. M/110. — Eredeti.

202
(1945. január 22)

A SZTÁLINRÓL ELNEVEZETT I. PARTIZÁNBRIGÁD KOMISSZÁRJÁNAK, MILNYIKOV ŐRNAGYNAK JELENTI ZSILJAJEV FŐHADNAGY, A 3. PARTIZÁNEZRED KOMISSZÁRJA, HOGY EGYSÉGÉBEN 70 MAGYAR HARCOL

Jelentem a végzett munkát és külön a Szlovák Kommunista Párthoz tartozó embereink jegyzékét, egy osztag kivételével. A következő alkalommal küldöm az eskü letételéről és a második osztag partizánjainak létszámáról szóló jegyzéket. Küldöm három példányban a gyárakban terjesztett röplapok másolatát, a többi röplapot.....[14] terjeszti. Naponta jönnek át magyarok és oroszok, többségük fegyveres, 70 magyar van nálunk.

Az osztagokban naponta megbeszéljük és felolvassuk a legfrissebb híreket.

A romboló munkáról jelentést teszünk a törzsnek.

Zsiljajev főhadnagy
a harmadik partizánezred
komisszárja

ПА ИИП ЦК КПУ. ф. 114. оп. 1. д. 57. л. 68.
Orosz nyelvű eredeti.

14 Olvashatatlan szó.

203
(1945. január 25)

A PARTIZÁNMOZGALOM CSEHSZLOVÁKIAI TÖRZSE VEZETŐINEK LEVELE MARCSUK PARTIZÁNOSZTAG-PARANCSNOKHOZ, AMELYBEN A MAGYAR ŐRSÉG SEGÍTSÉGÉNEK IGÉNYBEVÉTELÉT KÉRIK A KISZLAJAVÖLGYI VILLANYTELEP MEGMENTÉSÉHEZ

Marcsuk elvtársnak!

1. Köszönjük az Ön ajándékait.

2. Felhívjuk a figyelmét, hogy a Kiszeltől délre fekvő villanytelep alá van aknázva. A németek visszavonulás esetén valószínűleg fel akarják robbantani.

Mivel a villanytelep az Ön körzetében fekszik, és Önnek jó kapcsolatai vannak a magyar őrséggel, tegyen meg minden szükséges intézkedést, hogy a villanytelepet aknátlanítsák, és megakadályozzák a felrobbantását.

3. Küldünk Önnek 20 ezer koronát.

Aszmolov

Szlanszkij

Az eredetivel megegyezik:
Sztugyenszkij

Nyugta

Marcsuk elvtárshoz való eljuttatás végett átvettem egy csomagot egy levéllel és 20 ezer koronával és Jegorov elvtárs számára három csomagot.

Átvette:

Cseszlik

ПА ИНП ЦК КПУ, ф. 112, оп. 1, д. 1, л. 96.
Orosz nyelvű másolat.

204

1945. január 26

(1949. február 28)

A FASISZTA BAKI FERENC VALLOMÁSA A „VÖRÖS BRIGÁD" TAGJAINAK KIVÉGZÉSÉRŐL

Előadni kívánom, hogy megértettem, hogy féltestvéremre vonatkozólag nem vagyok köteles tanúvallomást tenni, azonban minden kényszer nélkül előadom a következőket:

1945. január 20. után a Várban levő kazánházban Csergő szds. Dománszky SS fhdgy. és én, továbbá két német Gestapotiszt, akiknek nevére nem emlékszem, megbeszélést tartottak, hogy a Várban levő Vörös Brigád tagjait ki kell végezni, sürgősen, mert az orosz hadsereg elfoglalja Budát, és akkorra már nekik nem szabad életben lenniük, egyben úgy el kell tüntetni a nyomukat, hogy meg se találhassák őket.[15] Felvetődött közben az a kérdés, hogy hol történjen a kivégzés, erre az egyik német tiszt parancsoló módon felszólította Csergőt, hogy ő magyar ember, helyi ismeretekkel rendelkezik, keresse meg ő azt a helyet, amely alkalmas a kivégzésre. Utána még néhány percig beszélgettek, majd távoztak. Pár nap múlva egy délután Dománszky felkereste a kazánházban tartózkodó Csergőt, ahol Csergőn kívül Balassa Bálint cső. fhdgy. és én tartózkodtunk. Dománszky azt mondotta Csergőnek, hogy küldje már az embereket a kivégzéshez, mert a németek már várják őket. Erre Csergő odaszólt Balassának, gondoskodjék emberekről, akik a kivégzést végre fogják hajtani. Balassa kiszólt a kint tartózkodó Lantos és Juhász cső. főtörm-eknek, hogy szedjenek össze néhány embert, akik a foglyok kivégzésében részt fognak venni. Juhász és Lantos maguk mellé vették Koródi, Békeffy, Bíró, Borbíró és egy ismeretlen cső. őrm-t, akik magukhoz vették fegyvereiket, és már az előbb felállított 15—20 német katonához csatlakoztak, akik felhozták a foglyokat a pincéből: Braun Évát, Füredi Lászlónét, Furmann

15 A várbeli kivégzések során a fasiszták gyakran zsidó munkaszolgálatosokkal temettették el a holttesteket. Azután ezeket is agyonlőtték.

Vilmost, Absolon Saroltát, Nyeste nevű férfit és még három fiatalembert, akik a Vörös Brigád tagjai voltak. Kikísérték a foglyokat a Várkertben levő teraszra, ahol kivégezték őket.[16] Pár nap múlva megkérdeztem Balassát vacsora közben „Mondd, miért van kivégzésre szükség, miért csináljátok ezt?" Mire Balassa azt felelte, „tudhatod, hogy ezek kommunisták, és be kell fejezni az ügyet egészen, hogy mire az orosz csapatok ideérnek, ne legyen semmi nyomuk". Jelen voltam február elején, amikor a harmadik csoport kivégzésére adta ki az utasítást Balassa ugyancsak az előbbi csendőröknek. Megjegyezni kívánom, itt megint Csergő adta az utasítást Balassának, Balassa csak továbbította az utasítást. Tudomásom szerint a három kivégzés során kb. 14 embert végeztek ki.

Mást előadni nem kívánok, vallomásom az igazságnak megfelel és a jegyzőkönyvet elolvasás után s. k. írtam alá.

Baki Ferenc s. k.
tanú

HIL Pgy. M/98. — Fotokópia

16 A nyilas Nidosi elmondotta, hogy ezért a tettükért a nyomozást végző csendőrtisztek a Gestapo felterjesztése alapján magas német kitüntetésben részesültek.

205
(1945. január 30)

AZ ÚJPESTI PARTIZÁNOK A VÁROSRÉSZ FELSZABADULÁSA UTÁN NAGY SEGÍTSÉGET ADTAK A KERÜLET LAKOSSÁGÁNAK AZ ÉLET BEINDÍTÁSÁHOZ

Nyílt parancs

Budapest Székesfőváros Közellátási Központjának Újpesti kirendeltsége utasítom, hogy ezen parancs bemutatója a raktárban található összes közellátás céljaira szolgáló dolgokat azonnal Budapest Székesfőváros Közellátási Központjának Újpesti kirendeltsége részére lefoglalja, és utasítom annak azonnali elszállítására.

Újpest, 1945. január 30.

Földes s. k.

Szabó Jenő
kirendeltség vezetője

HIL Pgy. M/62. — Eredeti tisztázat.

A HONVÉD HÍRADÓ 1945. AUGUSZTUS 20-I SZÁMÁNAK EGYIK CIKKE KÖZLI, HOGY A HADBÍRÓSÁG KISBÉREN 28 HONVÉDET VÉGEZTETETT KI, AKIK NEM AKARTÁK FOLYTATNI A HARCOT, ÉS SZÖKÉST KÍSÉRELTEK MEG A VÖRÖS HADSEREGHEZ

Amiről a kisbéri kastély falai mesélnek

Hozzáfűzés nélkül csupán néhány adatot ragadunk ki egy jegyzőkönyvből. A jegyzőkönyv felvétetett a kisbéri ménesbirtok kastélyának siralomházzá átalakított egyik szobája falán levő halálra ítélt honvédek feljegyzéseiről. A feljegyzések így következnek:

1. Itt voltam 1945. év I. hó 31-én. Itt töltöttem a halálom előtti napot. Ártatlanul haltam meg. Papp Gyula honv. Beregböszörményi vagyok.

2. Szöllősy Pál. 1945. jan. 31. napján haltam meg. Oroszláni vagyok.

3. Beleznay Tibor honv. 1945. II. 14-én haltam meg. Győri vagyok.

4. Zempléni Ferenc honv. 1945. II. 14-én haltam meg. Tatabányai vagyok.

5. Oláh Jakab honv. 1945. II. 14-én haltam meg. Aranyosi vagyok, Heves megye.

6. Sztanó János honv. 1945. II. 22-én haltam meg. Tatabányai vagyok. Idekerültem 1945. II. 21-én.

7. Szász Kálmán honv. 1945. II. 28-án haltam meg. Debreceni vagyok. Idekerültem 1945. II. 27.

8. Horváth Lajos honv. 1945. II. 28-án haltam meg, a születésnapomon. Újvidéki vagyok.

Ugyancsak jegyzőkönyvileg vannak felfektetve az alábbi adatok:

„Kisbéren 1944. dec. 8-ától az oroszok bejövetelét megelőző hétig a VIII. hadtest hadbírósága működött, melynek parancsnoka Marossy csendőrezredes (előzőleg a budapesti csendőrkerület parancsnoka) volt. A kegyelmi kérvényeknek legmagasabb fórumon való elintézési joga őt illette. Kegyelmet csak egy pár esetben gyakorolt. Közvetlen segítőtársa volt Halász Lajos hadbíró főhadnagy, aki mint ítélethozó ténykedett. Ugyancsak hadbírói beosztásban működtek Papp Gusztáv hadbírószázados, lakik Debrecenben, Kővágó András főhadnagy, lakik Budapesten, Vörös Lajos aks.

A huszonnyolc halálraítélt közül kettőt felakasztottak, huszonhatot agyonlőttek."

„A halálraítélteket a temetőben végezték ki és ott is temették el. Tudomásom szerint a fent jelzett időszak alatt huszonnyolc honvédet végeztek ki, akikkel a haláluk előtt történt beszélgetésem kapcsán megtudtam, hogy bűnük az volt, hogy a kormányzó parancsára letették a fegyvert és nem akartak tovább harcolni, vagy pedig az, hogy át akartak menni az orosz hadseregbe, de szökés közben elfogták őket.[17] A halálraítélteket a temető árkában földelték el egészen felületesen.[18] Tudomásomra jutott az is, hogy a hadbíróság botozásra is ítélte a honvédeket, amit maguk a hadbíró-tisztek végeztek, mert a tiszthelyettesek botozásával nem voltak megelégedve."

Honvéd Híradó című lap. 1945. augusztus 20.

17 A vallomást tevő személyét nem ismerjük. A jelek szerint valamilyen lelkész lehetett az illető.

18 A szökések és átállások meggátlására, az ingadozók megfélemlítésére a nyilas vezetőség kíméletlen terroruralmat vezetett be a hadseregben. Elég volt egy meggondolatlan kijelentés, hogy a tábori biztonsági szolgálat kopói vagy a nyilas fegyveres pártszolgálatosok a „végső győzelembe való hit megingásának" jogcímén minden bírósági tárgyalás, vagy más törvényes eljárás lefolytatása nélkül végezzenek szerencsétlen áldozataikkal. Szálasi kijelentette, hogy „könyörtelenül végzünk mindenkivel, aki a végső győzelmet akadályozza", s a nyilas pribékek buzgón fáradoztak a parancs végrehajtásán.

1945 január

A SZTÁLINRÓL ELNEVEZETT I. PARTIZÁNBRIGÁD 3. EZREDÉNEK PARANCSNOKA JELENTI JEGOROV ALEZREDES BRIGÁDPARANCSNOKNAK, HOGY MAGYAR KATONÁK FEGYVERESEN ÁTÁLLTAK A PARTIZÁNOK OLDALÁRA

1945. I. 20-án a 3. partizánezred osztaga csoportot küldött Hronec faluba, ahol egy magyar helyőrség állomásozott. A csoport feladata az volt, hogy folytasson tárgyalásokat a magyar parancsnokkal a partizánmozgalomba való bevonásuk végett. A csoport végrehajtotta a kapott feladatot: áthozott 32 magyar katonát. Ennek a fele fegyverrel, a többi fegyver nélkül jött át. Az ott maradottak között röpcédulákat szórtak szét, azzal a felhívással, hogy ne szolgálják tovább a németeket, fordítsák fegyverüket ellenük, annál gyorsabban ér véget a gyűlöletes ellenséggel, a németekkel folytatott harc.[19]

Kalicsenko
a 3. partizánezred parancsnoka

Zsiljajev
komisszár
(Olvashatatlan aláírás)
törzsfőnök

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 114, оп. 1, д. 57, л. 50.
Orosz nyelvű eredeti.

19 A 3. ezred különleges alegységében 9 magyar harcolt.
A magyar nyelvű röpcédulákat és az előbbi adatot magában foglaló kimutatást lásd ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 114, оп. 1, д. 47, л. 51—56.
Az ezred 3. osztagának parancsnoka, Kurbanov jelenti Kalicsenko ezredparancsnoknak, hogy 1945. január 21-én 30 magyar, 23-án 12,00-kor pedig 20 magyar gépkocsin, felszereléssel, rádióval Osrblie térségében átállt a partizánosztaghoz. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 114, оп. 1, д. 64, л. 14—16.)

1945. január

A PARTIZÁNALAKULATOK SZLOVÁKIAI FŐPARANCSNOKSÁGÁNAK LEVELE A HATÁRMENTI MAGYAR HELYŐRSÉGEK PARANCSNOKAIHOZ, AMELYBEN A MAGYAR HATÁRMENTI KATONAI SZERVEK ÉS A MAGYAR NÉP ÁLTAL A SZLOVÁK FELKELŐKNEK NYÚJTOTT TÁMOGATÁSOKRÓL TESZNEK EMLÍTÉST

Bátorkodunk Méltóságodhoz, mint a magyar hadsereg tisztjéhez egynéhány szóval fordulni.

Ahogy tudni méltóztatik, a magyar csapatok két hónapra az itteni felkelés leverése után vonultak be Szlovákiába. Boldogok vagyunk, ha ma azt tolmácsolhatjuk Méltóságodnak, hogy e harcunk idején a magyar határmenti katonai szervek a legkorrektebben viselkedtek velünk szemben, és hogy a magyar nép katonáinkat és a partizánokat anyagi támogatásban részesítette.

Azonban ezen idő óta sok minden megváltozott. Hazánk után az Ön hazája is a nácisztikus söpredék martalékává vált, és a hazáink területein ma a háború fúriája dúl.

Népünk, amely az augusztusi felkelés idejében kimeríthetetlen morális erőket szerzett, a harcot a német rémuralom ellen tovább folytatja. Partizáncsapataink, amelyekben a szlovákok oldalán csehek, oroszok, ukránok, jugoszlávok, magyarok, franciák és osztrákok harcolnak, rettenetes ütéseket mérnek naponta az ellenségre. Az arcvonal közeledésével e harcok méretekben és erőben csak növekedni fognak.

Ma arról van szó, hogy ne jussunk nézeteltérésbe éppen annak az államnak csapataival szemben, amellyel köztársaságunk ma és mindig békességben élni akar. Ez az állam Magyaror-

ság. Megengedjük magunknak továbbá a következő felvilágosításokkal szolgálni.

Mély meggyőződésünket nyilvánítjuk akkor, amikor azt állítjuk, hogy harcban a közös ellenség ellen mint fegyverbajtársaknak kell fellépnünk. Hiszen az új magyar nemzeti kormány Miklós Béla tábornok vezetése alatt már hadat üzent Berlinnek,[20] belépett a szabadságot szerető nemzetek nagy világkoalíciójába, és ezzel az utolsó percben mentette meg a haza becsületét. Miklós Béla kormánya felhívott minden magyar katonát, hogy fegyverét a németek ellen fordítsa. Sok magyar katona és tiszt követte már az új magyar kormány felhívását. A felszabadított magyar területen már harcolnak a magyar seregek a Vörös Hadsereg oldalán a németek ellen. Itt Szlovákiában is harcolnak magyar tisztek és katonák különböző partizán alakulatokban.[21]

Éppen ezért Méltóságodhoz fordulunk e becsületes szavakkal. Tudjuk, hogy a tisztek és katonák, akik az Ön parancsnoksága alatt állanak, nem akarják tovább vérüket a némete-

20 A debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány 1944. december 28-án üzent hadat a fasiszta Németországnak.

21 A Ružomberok—Liptószentmiklós körzetében 1944 őszétől tevékenykedő 4. partizánbrigádban (parancsnok: Ciprich Anton, politikai helyettes: Szmetanin) — amely 1945. március 25-én egyesült a Vörös Hadsereggel — 25 magyar harcolt. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 120, оп. 1, д. 1, л. 15.)

— A „Janosik"-brigád (parancsnok: Bielik, politikai helyettes: Micsudik, törzsfőnök: Jermakov) Brezno, Banska Bystrica, Liptószentmiklós, Ružomberok vidékén 1944. augusztus 7-től 1945. február 1-ig vívott harcaiban 37 magyar vett részt, akiket a Vörös Hadsereg csapataival való egyesülés után Debrecenbe irányítottak. (ПА ИИП ЦК КПУ. ф. 127, оп. 1, д. 1, л. 3—84.)

— A „Csehszlovákia szabadságáért"-brigádnak (parancsnok: Perecsinszkij, törzsfőnök: Drebuscsok) 3 magyar harcosa volt. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д. 845, л. 133.)

— A Magas- és Alacsony-Tátrát elválasztó Liptói-völgyben 1944. október 15—1945. április 5. között tevékenykedő „Pobeda"-csoport (parancsnok: Makarenko, politikai helyettes: Krsztek) állományának túlnyomó részét szlovákok és csehek alkották, de harcoltak soraiban oroszok, lengyelek és más nemzetiségűek is. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д. 656, л. 1—3.)

— Az Alacsony-Tátra hegyei között, 20 km-re Banska Bystricától a Donovaly—Podkonice—Špania Doline községek által bezárt háromszögben 1944 októberétől 1945. március végéig működött a Martinov-partizáncsoport. Balázson volt a harcállláspontja a Petro, Morozov, Volkov egyesült partizántörzseknek, amelynek 3. partizáncsoportjában egy magyar partizánosztag harcolt Banska Bystrica körzetében. Az osztag politikai helyettese kezdetben a losonci Feig Sámuel volt, parancsnoka pedig egy turkmén partizán. 1944 októberében ez az osztag 100—120 jól felfegyverzett, lőszerrel ellátott, s még rádiós részleggel is rendelkező magyar szökött katonából állott. 1944. december elején az egyesült partizántörzsekhez a Tisovec—Brezno—Banska Bystrica vonalon visszavonuló magyar csapatokból átállt 25 fő híradó katona. 1944. december 24-én egy székesfehérvári főhadnagy vezetésével 300 fő 200

kért ontani, és nem akarják magukat rabszolgamunkára Németországba cipeltetni. Ezt adják elő a hozzánk átpártolt magyar katonák.

Ezért álljon Ön a tisztek és katonák kívánságainak élére, és váltsa valóvá a tisztek és katonák csoportos átmentését a németellenes harcosok soraiba. Ne hallgasson a németek parancsaira, ne harcoljon a szlovák partizánok ellen, és küzdje át magát fegyverrel a kézben haza, ahol ma épül az új demokratikus Magyarország. Ha ön így cselekszik, a dicsőség koronája fogja aranyozni nevét, és az újjászületett hazája ezen lépést biztosan méltatni fogja. De ha Ön mégis a németek oldalán akar kitartani, akkor meggyőződésünk szerint az Ön tisztjei és katonái ezen lépéshez folyamodni fognak éspedig az Ön akarata ellen.

Méltóságod bizonyára megbocsátja nekünk, hogy nézetünket a csapatai helyzetéről ezen az úton ismertetjük, de jelenleg más út nem áll rendelkezésünkre. Az Ön becses írásbeli válaszát előre köszönjük, kitüntetésnek fogjuk tartani az Ön ré-

teli szekérrel jelentkezett a törzsnél partizánharcra. 1945. január 6-án egy budapesti rendszámú autóbusszal 60 honvéd (technikusok, műszerészek), 1945. január 21-én pedig egy dombóvári századból két karpaszományos őrmester vezetésével 88 magyar katona állt át ugyanehhez a partizántörzshöz. Az átállt magyarok mindannyian kifejezték szándékukat, hogy feltétel nélkül részt kívánnak venni a németek és a magyar csendőrök elleni harcban. Összesen mintegy 500—600 honvéd partizán volt az egyesült partizántörzsek vezényelte alatt a Balázs körüli erdőkben, ahol rönkökből épített bunkerekben voltak elhelyezve. A honvéd partizánalakulatok teljes egészében részt vettek a partizánharcokban. 1945 februárjában két nagy ütközetet vívtak: a németek ellen Podkonicénél és a magyar csendőrök ellen Priechodnál.

„1946 májusában 3 napon át vezettem a Banska Bystrica melletti Kremničkán a németek és a magyar csendőrök által legyilkolt partizánok tömegsírjának kihantolását... Ez alkalommal 200 tetemet exhumáltunk... Legalább 50—60 tetemen a magyar katonaköpeny koronás gombjait találtam. Így aztán be is igazolódott, amit már előbb is sejtettünk, hogy a németek és a magyar csendőrök az 1945 februárjában Priechodnál foglyul esett honvéd partizánokat a szlovákokkal egyetemben bestiálisan legyilkolták a kremnickai tankárokban..." (Dr. Hilár Lászlónak, a Martinov és az egyesült partizántörzsek volt partizánjának és orvosának írásbeli közlése.) (HIL Pgy. Cs/61. sz.)

Kevés olyan partizánegység működött 1944 végén Szlovákiában, amelynek soraiban ne lettek volna magyarok. A Volkov Nyikolaj parancsnoksága alatt Csehszlovákia területén harcoló „Halál a fasizmusra"-brigádnak 1944. december végén 6, március végére pedig már 358 magyar tagja volt. Az ugyancsak itt tevékenykedő „Bosszúállók"-brigádban 1945 első három hónapjában 36 magyar partizán harcolt. A két brigád magyar harcosairól a HIL Pgy. Cs/62. sz. alatt őrzött eredeti névjegyzék a következő adatokat tartalmazza: név, születési év és hely, lakhely, mikor, milyen katonai alakulattól állt a partizánok soraiba. A névjegyzékben szerepel még a harcokban elesett nyolc magyar partizán neve is.

széről, ha azt határozza el, hogy személyesen találkozik vezetőink egyikével.

Fogadja a legmélyebb tiszteletünk kifejezését.

A partizánalakulatok főparancsnoksága
Szlovákiában

(ПА ИИП КПУ, ф. 114, оп. 1, д. 64, л. 14—16.)
Magyar nyelvű fogalmazvány.

209

1945. február 2—május 9
(1947. augusztus 15)

A STOCKHOLMI DÁN KÖVETSÉG JEGYZÉKE A SVÉDORSZÁGI MAGYAR KÖVETSÉGHEZ A DÁNIÁBA HURCOLT MAGYAR KATONÁK ELLENÁLLÁSI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Dán Királyi Követség

Szóbeli jegyzék a stockholmi Magyar Követséghez[22]

Nagy Bódog ezredes a Magyar Honvédelmi Minisztériumból C. G. A. Bratved, a dán hadsereg hadbiztossága főhadbiztosának közvetítésével azzal a kérdéssel fordult a Koppenhágai Különleges Ügyek Minisztériumához, hogy tudnának-e felvilágosítást adni a Dánia megszállásában részt vevő magyar csapatok vezetéséről és arról a támogatásról, amelyet különböző módokon a Dán Ellenállási Mozgalomnak nyújtottak.[23]

Miután az illetékes dán hatóságok megvizsgálták a kérdést, a Dán Királyi Követségnek jutott az a megtiszteltetés, hogy a kapott utasításoknak megfelelően a következő felvilágosítást adja a Magyar Követségnek, azzal a kéréssel, hogy továbbítsa az illetékes magyar hatóságoknak.

Megállapított tények szerint a Dánia megszállásában részt vevő magyar csapatok általában feszült viszonyban voltak a németekkel, és amíg velük ellenséges magatartást tanúsítottak, ugyanakkor a dán lakossággal jó kapcsolatokat tartottak fenn. A németek több helyen úgy viselkedtek a magyar katonai egységekkel, mintha azok internálva lettek volna. Általában lerögzíthetjük, hogy a magyar csapatok rosszul voltak felszerelve, és a németek ritkán bízták meg őket katonai feladatokkal.[24]

22 A Külügyminisztérium 1947. X. 14-én, 3724/pol. 1947. sz. alatt megküldte a HM részére a francia nyelvű jegyzék másolatát.

23 A dán ellenállási mozgalomról szóló összefoglaló tanulmányt lásd: Vojenno-isztoricseszkij Szbornyik. 1962. évi 9. sz. 43—56. old.

24 A magyar alakulatokat főleg munkára használták fel, s néhány esetben jelentéktelenebb vasútvonalak őrzését bízták rájuk.

A magyar csapatok több helyen kerestek kapcsolatot a Dán Ellenállási Mozgalommal, különösen a németek kapitulációját megelőző időszakban, de az is előfordult, hogy nem sokkal Dániába érkezésük után felvették vele az összeköttetést. Egy alakulatnak, amely 1945. február 2-án érkezett Dániába, még ugyanazon hónap 10-én sikerült kapcsolatot teremtenie az ellenállási mozgalommal.[25] Ez esetben a magyarok megígérték, hogy amennyiben a helyzet úgy adódik, akkor a dán ellenállási mozgalom oldalán fognak harcolni a németek ellen, sőt több esetben fegyvereket és felszerelési eszközöket bocsátottak az ellenállási mozgalom rendelkezésére. Ugyanakkor passzív magatartást tanúsítottak a szabotázscselekményekkel szemben, amelyek ellen felléphettek volna. Ez történt abban az esetben is, amikor a németek által a magyar csapatok őrizetére bízott vasútvonalak ellen hajtottak végre szabotázscselekményt. A magyar csapatok mentalitásáról és a németek elleni akciókban való részvételi szándékukról nyert benyomás olyan kedvező volt, hogy az Ellenállás Katonai Szervezete 1945 tavaszán Seelandban végrehajtandó németellenes harci akciók megtervezésénél bizonyos hadműveletek végrehajtásához a magyar csapatokat is számbavette.

Több Jütlandban állomásozó magyar alakulat kinyilvánította jóindulatát a lelőtt szövetséges repülőkkel szemben, akiket különböző módon támogattak, beleértve az elbujtatásukat is.

A német kapituláció után a Sandholm-i táborban állomásozó magyarok fegyvert fogtak a németek ellen, a magyarok szembeszegültek azzal. hogy a németek a német hadsereg részének tekintsék őket.

Egy zászlóalj, amelynek különösen szoros kapcsolata volt a dán ellenállással, a kapituláció után a brit csapatok és a dán

25 A magyarok kapcsolatot teremtettek a dán ellenállás központjával, a Generalstabbal. Ez a szerv Kunwald György történészt és Pető Gézát bízta meg, hogy építsenek ki kapcsolatot a magyar alakulatokkal. Dán részről Hans Heinrichs Nielsen repülőkapitány és Christensen mérnökszázados foglalkoztak a magyarokkal. Nagy segítségükre volt Járdány Kálmán magyar százados, aki azon fáradozott, hogy mennél több alakulatot beszervezzen. A Generalstab ellátta a magyarokat a szükséges utasításokkal és igazolványokkal. „Dániában a 96. ezred 6. zászlóalja teljesen alávetette magát a szövetséges hatalmakkal közvetlen kapcsolatban levő dán ellenállási központ utasításainak" — olvashatjuk az egyik iratban. (Lásd: OL, Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 709. sz. 1946.)

ellenállási mozgalom fegyveres erejének védelme alatt haladt keresztül Dánián.

Ami a Jütland legészakibb vidékén táborozó magyar csapatokat illeti, ezek, miután közvetlen kapcsolatot teremtettek az ellenállási mozgalommal, a helyi ellenállási mozgalom hadműveleti terveiben nem elhanyagolható szerepet játszottak.[26] Északi-Jütland más helyein a magyar csapatok közvetlenül támogatták a mozgalmakat: fegyverekkel, lőszerrel, gránátokkal, robbanóanyaggal stb., és egy német repülőtábor felszerelésével, amelyeket a dánok elrejtettek, hogy a későbbiekben felhasználhassák a megszállók elleni harcokban.[27]

HIL Pgy. D/4. — Másolat.

26 A magyarok ellenállási tevékenységéről szólva meg kell még említenünk, hogy gyakran nyújtottak segítséget a dánoknak a németekről szerzett hírek és értesülések továbbításával. A passzív ellenállásnak egyik formája volt részükről az is, hogy nem engedelmeskedtek a kiadott parancsnak, s nem hajtották végre a németek utasításait. Így például az egyik kaszárnyát önként átengedték a dán egységeknek, noha a németek ellenállást parancsoltak.

27 A Jütlandban levő magyar csapatok ellenállási tevékenységéről Kaj Bork dán főhadnagy személyes tapasztalatai alapján adott beszámolót. Elmondta, hogy a magyarok közvetlenül közreműködtek a szabotázscselekményekben. A Nymindengab községben állomásozó magyar század fegyverrel, lőszerrel és robbanóanyaggal látta el a dán ellenállási mozgalom abban a körzetben működő tagjait. (Lásd: OL KÜM Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 709. sz. 1946.)

210

(1945. február 7)

A JUGOSZLÁVIAI PETŐFI PARTIZÁNBRIGÁD EGYIK ZÁSZLÓALJÁNAK NAPIPARANCSA DICSÉRŐEN EMLÉKEZIK MEG ŐRLEY TIBOR ZÁSZLÓS VÁLLALKOZÁSÁRÓL

31. sz. napiparancs

Február 7

A német csapatok ellen vívott harcokban Őrley Tibor partizán bajtárs olyképpen tüntette ki magát, hogy önkéntes vállalkozást hajtott végre, melynek eredményeképpen N. falu határában hátrahagyott és védelmi állást foglalt ellenséges géppuskás szakaszt, valamint 1 lövészszakaszt három bajtársa támogatásával közelharcban, valamint robbantással megsemmisített, és visszavonulásra kényszerített. Merész vállalkozása 3 géppuska, 11 db távcsöves puska és nagy mennyiségű lőszer zsákmányolását eredményezte.

E vállalkozásával a hátramaradt bajtársait az ellenség üldözésére buzdította. Az ellenséggel szemben tanúsított bátor magatartásáért azonnali hatállyal szakaszparancsnokká, valamint zászlóssá kinevezem.[28]

Halál a fasizmusra — szabadság a népnek!

Politiaki megbízott: Zászlóalj parancsnok:
Márton Pál s. k. (olvashatatlan aláírás)

A parancsnok helyettese:
Z. P. Petrovics

HIL HM eln. 26304. 1945. — Másolat.

28 Őrley Tibor Krajovic, Veliká, Našice és Dolnji-Miholjác mellett vett részt a harcokban. Bátorságáért háromszor terjesztették fel kitüntetésre.

1945. február 8—1945. március 1

VÁRIHÁZY OSZKÁR ALEZREDES JELENTÉSE A BUDAI ÖNKÉNTES MAGYAR EZRED TEVÉKENYSÉGÉRŐL[29]

A f. évi május hó 1-én kelt 5. számú Honvédségi Közlönyben közzétett 23 305 Eln. II.—1945. számú körrendeletére:[30]

Jelentem, hogy a mellékelt névjegyzékben[31] felsorolt tisztek és tiszthelyettesek 1945. február hóban a Budán megalakult Önkéntes Magyar Ezred-ben teljesítettek szolgálatot, és a németek és nyilas bérenceik ellen súlyos harcokat vívtak, és mint ilyenek a hivatkozott rendelet 1/A. pontja alá tartoznak.[32]

A hivatkozott rendelet 5. pontjában foglalt „Végrehajtási utasítás"-ban előírt nyilatkozatok helyett a névjegyzékben felsorolt összes bajtársak ténykedésének bizonyítására az alábbiakat jelentem:

1. A névjegyzékben felsorolt tisztek és tiszthelyettesek 1945. II. 8. és 11-e közötti időben alárendelt egységeik élén önként mentek át a Vörös Hadsereghez,[33] és ott a németek elleni

29 Variházy Oszkár mint hivatásos katonatiszt a második világháború alatt a szovjet fronton harcolt, majd Buda ostroma alatt a 6. gyalogezred parancsnokaként megszervezte egyes csapatrészek átállását a Vörös Hadsereghez. Jelentkezett a fasiszták elleni harcra, s a magyarokból megszervezett Budai Önkéntes Ezred parancsnoka lett. Ő lett a Jászberényben megalakult új honvédség 1. gyalogezredének parancsnoka is. Később az 1. hadosztály parancsnoka volt. Szerepet játszott az új magyar hadsereg megteremtésében. 1959. május 9-én a magyar néphadsereg tábornokaként halt meg.

30 Az említett rendelet intézkedik az antifasiszta és partizánharcban részt vevő honvédegyének jutalmazására és előléptetésére.

31 A névjegyzék annak az Önkéntes Magyar Ezredben szolgált 148 tisztnek és tiszthelyettesnek nevét tartalmazza, akik az irat készítésének idején is a Variházy vezetése alatt álló alakulatban szolgáltak.

32 A Budai Önkéntes Ezred történetére vonatkozó részletes adatokat lásd Tóth Sándornak a Hadtörténelmi Közlemények 1960/1. számában megjelent tanulmányában.

33 A magyar honvédek budai átállásairól a rendelkezésünkre álló dokumentumokból csupán kettőt közlünk.

Várszegi Valasek Lajos így ír erről: „Január 28-án hajnalban a németeken keresztül egy-kettesével szivárogtunk át a már felszabadított területre. Előzőleg átküldtem egy polgári ruhába öltöztetett kárpátukrajnai

harcra jelentkezve fegyvert kaptak, és előbb (II. 8. és 9-én) szd-onként, II. 10-én már zlj-ként, majd II. 12-én parancsnokságom alatt megalakult Önkéntes Magyar Ezred 5 zászlóaljban szervezve egységes vezetés alatt harcoltak Buda végleges felszabadulásáért.[34]

2. A harcok folyamán (II. 10-én) az ezred részt vett a német elhárító vonalnak a Déli vasúti alagút kelenföldi kijáratánál való áttörésében és estére már a Döbrentei térig előretörve, a németek budai hídfőjét kettévágással fenyegették. Valószínűleg ezért rendelte el a német vezetés II. 10-én este a budai hídfőnek az Erzsébet-hídig történő feladását.

3. Az Önkéntes Magyar Ezred II. 12-én Budavár birtokbavételéért harcolt, és részben a Bécsi kapunál, részben a Logodi utcán át az ezred csapatai az elsők között futottak be a Vár területére.[35]

4. II. 13., 14. és 15-én az ezred alakulatait részben a Svábhegyen, részben a Bimbó utcában a kitört németek leküzdésére, üldözésére és megsemmisítésére vetették be. Egyes zlj-ak a teljes megsemmisítés érdekében Piliscsabáig jutottak el.[36] Az ezred egyes alosztályai úgy a korábbi, de különösen ezen elkeseredett harcokban érzékeny, véres veszteségeket szenvedtek úgy halottakban, mint sebesültekben, feladatukat azonban

születésű őrvezetőt, aki jól beszélt oroszul, azzal az üzenettel, hogy szüntessék be a tüzérségi és aknatüzet, mert egy magyar alakulat teljes felszerelésével és anyagával át akar állni. Mire a németek észrevették eme szándékunkat, már majdnem mindannyian odaát voltunk. Azonnal tűz alá vettek bennünket, de az orosz fegyverek fedezete mellett sikerült minden veszteség nélkül az átállás. Másnap már puskákkal, pisztolyokkal és kézigránátokkal felszerelve önként jelentkezés folytán, a betegek, öregek kivételével, vállvetve együtt küzdöttünk Buda felszabadításáért." (HIL HM eln. 2216. sz. 1946.)

Novák Ernő visszaemlékezéseiből: „1945. II. 9-én 8—9 óra között a velünk szemben levő házak között megjelent a 092 276 tábori posta számú szovjet parancsnokság kötelékében harcoló I. sz. magyar önkéntes század, amelynek parancsnoka Sömlyén Rezső hadnagy volt. Első átszólásukra válaszoltam, és századom nagyobb részével zárt rendben átmentem a Vörös Hadsereghez." (HIL Pgy. M/185. sz.)

34 Az adatok szerint 20 század kötelékében, 5 zászlóaljnyi erőben, hozzávetőlegesen 2500 honvéd harcolt a Budai Önkéntes Ezredben.

35 A Várért folytatott harcok során a Budai Önkéntes Ezrednek 160 főnyi vesztesége volt. A Vörös Hadsereg parancsnoksága méltányolva a magyar katonák harci teljesítményét, elrendelte, hogy a felszabadult Vár ormára a szovjet zászló mellett tűzzék ki a magyar lobogót is.

36 A Budán bekerített mintegy 40 000 német 1945. II. 11-én kitörést kísérelt meg, hogy egyesülni tudjon a felmentésükre küldött csapatokkal. A kitörés leküzdésére a magyar csapatokat is mozgósították. Szerepük volt a kitörés sávjába eső területrész átfésülésében és megtisztításában.

mindenhol teljes sikerrel és a szovjet katonai parancsnokságok teljes megelégedésére oldották meg.[37]

5. A budai harcok befejezése és Buda teljes felszabadítása után a szovjet katonai parancsnokságok az ezredet Kelenvölgyben pihentették, majd 1945. március hó 1-én összes fegyvereivel parancsnokságom alatt Jászberénybe meneteltették azzal a feladattal, hogy az ezred az ott felállítandó 1. honvéd hadosztály magvát képezze.

6. Jászberényben a szovjet hatóságokkal együttműködő honvédelmi minisztériumi megbízottak az ezredet fegyvernemenként szétválasztották, és az ezred katonáiból alakult a „vitéz Kiss János" 1. honvéd gyalogezred I. és II. zlj-a, valamint az I. tüzér ezred, 1. hir. szd., 1. ho. vonat magja. Az alakulatok a feltöltést a jászberényi hadifogolytáborok emberanyagából kapták.

7. Mivel a névjegyzékben felsorolt tisztek és tiszthelyettesek még olyan körülmények között vállalták a fasiszták elleni harcot, amikor Budaőrsnél még német ágyúk dörögtek és Buda várának sorsa még a szovjet katonai hatóságok becslése szerint is erősen kétséges volt,[38] önkéntes jelentkezésük a harcra kétszeres értékű, mert nem tudták, hogy jelentkezésük nem a nyilas bitófát jelenti-e számukra.

Kérem ezen jelentésem alapján a névjegyzékben[39] felsorolt tiszteket és tiszthelyetteseket a hivatkozott körrendelet 4. pontjában az 1/a pontra meghatározott jutalmazásban részesíteni. Ténykedésüket mint az ezred volt parancsnoka büntetőjogi felelősségem tudatában igazolom.

HIL HM eln. 28287. 1945. — Eredeti tisztázat.

37 A Budai Önkéntes Ezred katonái közül mintegy 600 fő esett el a harcokban.
Az itt felsorolt eseményeken kívül az ezred katonái, a felszabadító szovjet csapatok oldalán, még sok akcióban vettek részt. Ezek közül a legjelentősebbek a Déli pályaudvar elfoglalásáért folytatott harcok voltak.

38 Az okmány szerzője cselekményük jelentőségét kívánta hangsúlyozni az itt közöltekkel. A valóság az, hogy a német kézen levő Buda sorsa ekkor már nem volt kétséges.

39 Az említett névsor Variházy Oszkár adományaként a Hadtörténelmi Levéltárba került.

1945. február 8—1945. március 1.
(1945. június 27)

A BUDAI ÖNKÉNTES EZRED HARCOSÁNAK, DEÁK LÁSZLÓ HADNAGYNAK BESZÁMOLÓJA AZ ÁTÁLLÁSUKRÓL, SZÁZADUK MEGSZERVEZÉSÉRŐL ÉS HARCAIRÓL

Harcoltunk Budáért

Harcoltunk... Maroknyi csapattal, de elszántan, fellélegezve, hogy végre szembekerültünk a németekkel. A város ekkor már romokban hevert, hídjaink levegőbe repültek. Láttuk, látnunk kellett, hová juttatták valamennyiünket azok, akik akkor még mindig megszállva tartották Budapest egy részét. Hullahegyek közt hátrálva romboltak tovább, hogy saját életüket néhány másodperccel meghosszabbítsák. Kíméletet nem ismertek. Már minket magyarokat, a mi értékeinket, kincseinket sem kímélték...

Fegyvert fogtunk. A moszkvai rádió számolt be először komoly elismeréssel a Budán harcoló magyar csapatokról. Az alakulatok a helyszínen tapasztalhatták az elöljáró orosz parancsnokságok megelégedését.[40]

Erről a harcról, a demokratikus honvédség hősi szabadságharcáról emlékezünk meg most lapunk hasábjain. Buda felszabadulásáért magyar vér is folyt.

És örülünk, hogy beszélhetünk erről. Emlékezhetünk, gondolhatunk erre. Fáradt, elcsigázott honvédekre, akik foglyokból lettek hősök.

*

40 Lőrinc Dezső visszaemlékezésében így ír erről: „Meg kell mondanom, hogy a szovjet elvtársak igen nagyra értékelték a magyarok részvételét a budai harcokban. Az előzékenység és figyelmesség ezer jelét tapasztaltuk irányunkban. A tőlük kapott igazolványnak szinte varázslatos hatása volt a szovjet katonákra, akik testvérként kezeltek bennünket." (HIL Pgy. M/184—4. sz.)

Hozzászólásokat, emlékek felelevenítését szívesen fogadunk. Őrizzük meg a számunkra rendkívül dicstelen második világháborúnak azt az apró drágakövét. A Budát ostromló magyarok hagyatékát.

A Déli pályaudvaron voltunk, amikor a németek körülbelül háromszáz fogoly oroszt szállásoltak be hozzánk, a mi épületünkbe. Az emeleteken helyezték el őket, és élelmezésükkel mit sem törődve éjjelenként dolgozni vitték valamennyit. Velük szedették össze a repülőgépekről ledobált és veszélyes helyre esett piros ejtőernyős csomagokat.[41]

A gyűrű szűkebbre szorult. A foglyokat is elvitték.

Mit csináljunk? — kérdezték kétségbeesetten az emberek. Parancs jött, hogy nekünk is el kell innen menni.

Most segítsetek — mondottam.

Összenéztünk.

A németek nem minden oroszt tudtak elvinni a Déli pályaudvarról.

Hármat elloptunk közülük. Igaz, nem nagyon kellett lopni őket, maguk is szívesen jöttek hozzánk.

Ez a három orosz azután simán átsegített minket a másik oldalra . . .

Mi a Tárogató útra kerültünk.[42]

„Inkább a fogolytábor . . .”

Itt tolmács útján felszólítottak bennünket, ki hajlandó azonnal visszamenni és a németek ellen harcolni?[43]

Meglepett a kérdés. Mindenre el voltam készülve, csak erre nem. Harcolni hívnak a németek ellen! Igaz lenne ez?

41 A németek a Budán körülzárt alakulataikat légi úton próbálták ellátni. A piros színű ejtőernyővel ledobott csomagok lőszert, a fehérek gyógyszert és kötszert, a sárgák élelmiszert tartalmaztak. Később a színeket cserélgették, mert a katonák csak a sárga és fehér jelzésű rakományért mentek.

42 A magyar önkéntes századok egy részét a Tárogató utcában szervezték meg.

43 A Vörös Hadsereg oldalán harcoló magyarok szólították fel a honvédeket a fasiszták elleni harcra. „Egyik reggel a Tárogató utcába egy parancsnokságra vittek bennünket, ahol egy fiatal, szőke, szovjet ruhás, de magyarul beszélő elvtárs intézett beszédet hozzánk” — írja visszaemlékezésében Lőrinc Dezső. HIL Pgy. M/184—4. sz.

Kaszás Károly szerint egy szovjet őrnagy magyarul intézett beszédet hozzájuk, felszólította őket a harcba lépésre.

Úgy állottam ott, mint akit fejbe ütöttek.

Az első felszólításra senki sem lépett ki. Mindenki valamit keresett a kérdés mögött. Látták ezt az oroszok is.

Majd egy óra múlva visszajövünk — mondották. — Addig gondolkodjanak.

Amikor visszajöttek, kiléptem. Egyedül.

Újabb félórát adtak a gondolkozásra. Ez alatt én sem maradtam tétlen. Beszéltem az emberekkel. Beszéltem azoknak, akiket ismertem, akik velem jöttek át. Az eredmény az volt, hogy amikor újból visszajöttek, negyvenen léptünk ki. Az időközben beérkezett újabb csoportokból azután kiegészült a század.

Megalakult a németek ellen harcolni is kész magyarok ötödik százada. Csak az ötödik. Pedig milyen sokan voltunk, amikor átjöttünk, és milyen nagyon kevesen lettünk, amikor harcolni hívtak bennünket. Sokan — többen azok közül is, akik velem mentek át — inkább a fogolytábort választották. Így mondották:

— „Inkább a fogolytáborba megyek, öregem, de nem harcolok. Örülök, hogy kikerültem onnan."

Hát nem mondom — most utólag visszagondolva az egészre — nem kis elhatározás volt. Pihenés nélkül visszamenni oda, ahonnan kikerültünk. Harcolni. Ez viszont más lapra tartozik. Ez nemcsak elhatározás kérdése. Erről még majd beszélni fogunk. Sokat kell még beszélnünk majd azokkal, akik a harc helyett inkább a fogolytábort választották. Egyelőre most mással vagyunk elfoglalva.

A megalakulás után pihenni és felszerelni mentünk a Zugligetbe. Elhelyezésünk és ellátásunk kitűnő volt. Akkor azt hittük, hogy ez csak propaganda. Pedig nem az volt. Így volt ez azután mindig.

Sikertelen kitörés[44]

A Mátyás király úton ért bennünket a kitörés. A kitörők közül egy sem tudott átjutni a vonalakon. Nem jutott át azon még a madár sem.

Azok a budaiak, akik akkor azon a környéken húzódtak

44 A Budán körülzárt német erők kitörési kísérletéről van szó.

meg, vagy talán még most is ott laknak, azok megmondhatják. mi volt ott.

Hullahegyek.

Pár nap múlva elesett Buda.[45]

Fogolytáborba kerülünk? — kérdezték. — Hazamegyünk? Azt mondották, hogy karhatalom leszünk Budán — felelték, akik többet tudtak.

Visszakerültünk a Tárogató útra. Ugyanazok az oroszok fogadtak bennünket, akik felszólítottak a németek elleni harcra. Azt mondották, hogy most át fognak adni bennünket a magyar kormánynak. Ők úgy mondották, hogy „Vörös Jánosék-nak".[46]

Kelenvölgyben gyűjtöttek össze bennünket. Itt gyűltünk össze körülbelül kétezren magyarok, akik harcolni is készek voltak a németek ellen. Innen gyalog mentünk Jászberénybe. Oda, ahol két fogolytábor is volt . . .[47]

Mégis ide kerülünk — esett kétségbe mindenki.

Nagyon kevesen voltunk akkor, akik hittek abban, hogy leszünk még szabad magyar katonák is.

A két tábor közül az egyiket kiürítették, és átadták nekünk. Berendezkedtünk. Vártuk a kormány megbízottait. — Hej, de hosszú napok voltak ezek . . .

Végre megérkeztek. Megjöttek hadosztályunk mostani vezetői, és megalakult a magyar 1. honvéd gyaloghadosztály.[48]

És éltünk. Újra éltünk. Buda pedig a miénk volt.

Deák László hadnagy

Első hadosztály című lap. I. évf. 4. 1945. június 27.

45 1945. február 13-án Buda felszabadult.

46 Vörös János volt ekkor az Ideiglenes Nemzeti Komány honvédelmi minisztere.

47 Az ezred 1945. III. 1-én érkezett meg Jászberénybe, ahol a város vezetői és a Vörös Hadsereg képviselői ünnepélyesen fogadták.

48 A Budai Önkéntes Ezred alakulatainak megszervezésében tevékeny szerepet játszott Krupiczer Ferenc, aki akkor már hónapok óta a Vörös Hadsereg kötelékében teljesített szolgálatot. Feltételezhető, sőt az említett első esetben bizonyosnak látszik, hogy a visszaemlékezések róla beszélnek.

A Budai Önkéntes Ezred katonái az 1. honvéd hadosztály kötelékében hamarosan elindultak a frontra, hogy bekapcsolódjanak a fasizmus elleni harcba. Egyes alakulatai Ausztria területén Wiener-Neustadtig jutottak el. Itt érte őket a Németország felett aratott végső győzelem híre.

213

(1945. február 8)

A JUGOSZLÁV PETŐFI PARTIZÁNBRIGÁD NAPIPARANCSA A HARCOKBAN TANÚSÍTOTT BÁTORSÁGUKÉRT DICSÉRETBEN RÉSZESÍT 7 MAGYAR PARTIZÁNT

Petőfi partizánbrigád.
IV. Batalion. III. Armia. 12. szakasz.

33. sz. napiparancs

1945. évi február hó 10-én Krajovic, Našice és Velikánál vívott nagyarányú csatározások alkalmával a 12. század bátorságával és előrelátásával meghiúsította a németek ama kísérletét, hogy egyesülhessenek a Zágráb—Csáktornya felé haladó horvát „SS" csapatokkal.

Külön dicséretben részesítem:

Rado Mirko főhadnagyot	(12. század pk.)
Hámori Illés hadnagyot	(3. szak. pk.)
Szekeres hadnagyot	(2. szak. pk.)
Őrley Tibor zászlóst	(1. szak. pk.)

Kiss Imre, Hajdú Gábor, Nagy József, Márton Pál bajtársakat. Az ellenséggel szemben tanúsított bátor magatartásukért kitüntetésre a legfelsőbb parancsnokságnak felterjesztettem.

Halál a fasizmusra — szabadság a népnek!

Pol. komisszár:
Márton Pál s. k.

Zászlóaljparancsnok:
(olvashatatlan aláírás)

A parancsnok helyettese:
Z. P. Petrovics

HIL HM eln. 26304. 1945. — Másolat.

214

(1945. február 8)

A II. SZLOVÁK NEMZETI PARTIZÁNDANDÁR 18-AS SZÁMÚ PARANCSA MAGYAR CSOPORT MEGALAKULÁSÁT JELENTI BE, ÉS KÖZLI A MAGYAR PARANCSNOKOK KINEVEZÉSÉT[49]

1. A mai naptól kezdve megszervezettnek tekintendő a magyar partizánok csoportja a II. szlovák nemzeti partizándandár mellett.[50]

2. Az újonnan szervezett csoport parancsnokává Hruska Mátét nevezem ki.

3. A parancsnok helyettesévé ifj. Bohus Sándort nevezem ki.

4. Az újonnan szervezett csoportban rajparancsnoknak kinevezem Tóth Józsefet, Stipkovics Fülöpöt és Hall Istvánt.

Popov,
a II. szlovák nemzeti partizándandár
parancsnoka

(ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 120, оп. 1, д. 1, л. 15.)
Magyar nyelvű eredeti.

49 A II. szlovák nemzeti partizándandár parancsnoka K. K. Popov, politikai helyettese F. Esztov, majd Zsingor volt.

50 A 30—35 főt számláló magyar csoport tagjai a magyar hadseregből Túrócszentmárton és környékéről fegyveresen a partizánokhoz szökött katonák voltak. Szökésüket szlovák helyi lakosok, partizán összekötők segítették. A csoport fő feladata a Vág völgyi vasútvonal meghatározott szakaszainak robbantása volt. 15 vasútrobbantást hajtottak végre. Egy ilyen akciónál halt hősi halált Verebes László magyar partizán. A csoport működésére, tagjaira vonatkozóan adatok találhatók Bohus Sándor rövid összefoglalójában. (HIL Pgy. Cs/60. sz.)

215

1945. február 9
(1945. augusztus 1)

AZ ELSŐ HADOSZTÁLY CÍMŰ LAP CIKKE A BUDAI ÖNKÉNTES EZRED HARCÁRÓL

Harcoltunk Budáért . . .

1945 februárját írtuk akkor. A fehér hólepellel borított utcákat sűrűn felszaggatták az aknák és repülőbombák, szakadatlanul kattogtak a géppuskák, és éjjel-nappal kerepeltek a géppisztolyok.

Dőltek a házak, robbantak a hidak, és rakásra hullottak az emberek: orgiáját ülte az oktalan, őrült pusztítás.

Bal karunkon fehér karszalag volt kilences számmal, és sapkánkat is fehér jelzés díszítette:[51] a Vörös Hadsereg oldalán a német elnyomók ellen harcoló 9. magyar önkéntes küzdő század kötelékébe tartoztunk.[52]

Február 9-re virradó éjjel riadót rendelt el parancsnokunk. Sötétségben szedelőzködtünk össze, végigtapogattuk fegyvereinket, és útnak indultunk.

Füstölgő házak között, döglött lovak, haláltusájukban megmerevedett emberek holttestei mellett haladtunk el. Minduntalan orosz őrszemek harsány kiáltásai állítottak meg bennünket.

A metszően hideg éjszaka viszonylagos csendjében csak néha-néha csapódott be itt-ott egy aknalövedék.

A Margit-híd irányából erős és igen hosszantartó géppisztolyropogás hangját hozta felénk a szél.

Lassan megvirradt . . .

51 A magyar önkéntesek karjukon és sapkájukon fehér vagy vörös ejtőernyőselyemből készült szalagot viseltek. Voltak olyan századok, ahol a nemzetiszínű jelzést hordták. Később egységesen vörös színű szalag lett az ismertetőjel.

52 A 9. önkéntes század különösen a Márvány utca, Alkotás utca, Kosciusko utca és a Déli pályaudvar környékén folytatott elkeseredett harcokat.

Az Alkotás utcai kórháznál rövid pihenő, és nem sokkal később már meg is kaptuk tolmács útján orosz parancsnokságunktól az első támadási parancsot: az utca túlsó oldalán levő házakon keresztül cél a Déli pályaudvar mielőbbi elfoglalása, majd megtisztítása a németektől.

Szakaszom a meginduló heves és eredményes aknavető tűztámogatás kihasználásával benyomult az Alkotás utca 18. számú, és a vele szomszédos házakba.

Az első hősi halott: Laci

Egyik ablakból lövés dördült, és egy fiatal, szőke hajú pesti fiút halálos találat ért.

Szegény fiú! Tegnap még arról mesélt nekünk, hogy Buda felszabadítása után megesküsznek menyasszonyával, és olyan odaadással tudta mondani, milyen boldogok lesznek.

Egy őrmester bajtárs kézigránátja repült a levegőben. Szempillantásnyi idő múlva erős tompa dörrenés, üvegcsörömpölés hallatszott, és sűrű füst csapódott ki ott, ahol előbb az ablak volt. A lövöldözés megszűnt.

A szőke hajú fiút — első halottunkat — Lacinak hívták, a másik nevét nem is tudtuk, hiszen nem is olyan régen hozott össze bennünket a sors. Vidám, jó kedélyű bajtárs volt, a rövid együttlétünk alatt is mindnyájunk kedvence lett: halála bosszúért kiáltott . . .

Az egyik ház hátsó fala a Déli pályaudvar felé tekintett, onnan jó kilövés ígérkezett. Átrobbantottuk a pincét, és közben hat foglyot is ejtettünk. Rövid kihallgatás után kísérettel hátravittük velük három sebesültünket a nem messze levő katonakórházba.[53]

Átmenetileg nyugalmi állapot következett ezután. Közben szemrevételeztük az előttünk levő pályaudvarrészt.

Velünk szemben élénk tevékenység: a vasutas lakóház ablakait vasutas ételhordó táskákkal barikádozták el a németek. A mozdonyokon és félig szétlőtt vasúti kocsikon keresztül ellenséges előremozgást láttunk. Lőszert hoztak. Messzebb, a Márvány utcai híd közelében az egyik ház ablakába lázas igye-

53 A Királyhágó utcában volt a 9. sz. honvédkórház.

kezettel géppuskát állítottak be, a szomszédos házaknál mozgás, futkározás. Felettünk három darab csillagos Sturmovik gép keringett már félórája: úgy látszik, ők is felderítenek.

Magyar asszony a tűzvonalban

Visszamentünk a többiekhez, akik addigra újból betöltötték a kilőtt géppisztolytárakat, megvizsgálták a golyószórókat, és számba vették szakaszunk eddigi veszteségét: 1 halott, 3 súlyosabb és 5 könnyebb sebesült.

A szomszéd szakaszokkal is felvettük a kapcsolatot. Feladataikat ők is sikeresen oldották meg. A második szakasznak voltak a legsúlyosabb veszteségei. Ők a Márvány utca 5. számú és szomszédos házakat foglalták el. Tizennégyen áldozták életüket a feladat sikeres végrehajtásáért!

Lélekbe markolóan megható volt Derecskei Sándor szakaszvezető bajtársunk hősi halála. Őt eddig még mindenhová elkísérte fiatal felesége is, kivel csak nemrég esküdtek meg. Első támadásunk megindulásakor az asszony az egyik Alkotás utcai ház óvóhelyén húzódott meg. Derecskei bajtárs példás módon mindenhol elöljárt a küzdelemben, géppisztolya szüntelenül szórta a tüzet, kézigránátjait egymásután dobálta a felfedezett ellenségre.

A Márvány utca 5. számú ház elfoglalásakor egy észrevétlenül meghúzódó német géppisztollyal halálos tüzet zúdított rá: kilenc golyótól találva holtan esett össze.

Mikor felesége ezt meghallotta, nem törődve a becsapódó aknákkal, egészen az első tüzelőállásig előrement, és ott a golyószórót erőszakkal elvéve Danitól, a golyószórósunktól, a visszavonuló németekre igen hatásos tüzet nyitott. Nem is lehetett a tüzelőállásból addig eltávolítani, míg férje halálát háromszorosan meg nem bosszulta.

Felére csökkent a 9. önkéntes század

Közben a repülőfelderítés eredményeként mintha a pokol szabadult volna rá a Déli pályaudvarra: a kórházzal szemben levő kis utcán át az orosz tüzérség közvetlen célzással lőtt,

minden irányból pedig az aknavetők tömege szinte ontotta a halált az ellenségre, mely így is csak nehezen adott fel minden talpalatnyi helyet.

A tüzérségi előkészítés után újabb támadásra indultunk a pályaudvar területén. Lendületes rohammal kifüstöltük a nagy vasutas házakból a németeket, akik itt rengeteg halottat és hatvankét foglyot vesztettek.

A mi századunk eddigi vesztesége 23 halott és 31 sebesült volt. Eltűnt 4 bajtársunk.

Továbbiakban a Déli pályaudvart teljesen megtisztítottuk az ellenségtől, és minden feladatunkat megoldottuk.[54]

A velünk együtt harcoló 74. és 142. tábori posta számú orosz alakulat parancsnoka az itteni harcok befejezése után közénk jött, és nagy elragadtatással szólt hozzánk. Derecskei bajtárs feleségének magatartását pedig példaként emlegette, szerinte cselekedete vetekszik még az orosz partizánnők legendás hősiességével is.

... És a felére csökkent budai 9. magyar önkéntes küzdőszázad Buda teljes felszabadításáért további feladatok végrehajtására indult.

Kovács József őrmester

Az Első Hadosztály című lap. I. évf. 9. 1945. augusztus 1.

54 A Déli pályaudvar ostromában részt vett Lőrinc Dezső így ír visszaemlékezéseiben: „A németek a Déli pályaudvar felé vonultak vissza, s a visszavonulást erős tűzzel fedezték. Mi pedig lépésről lépésre küzdöttük magunkat előre, és nagy veszteségek árán kijutottunk a Déli pályaudvar rakodójához. A rakodónál szibériai lövészekkel és román katonákkal voltunk együtt. Nagyon jó bajtársi viszony alakult ki köztünk. Különösen a szibériaiak voltak velünk megelégedve, állandóan dicsérték bátorságunkat, és mindenüket megosztották velünk. A Déli pályaudvar rakodójánál semmivel se volt könnyebb helyzetünk, mint addig. Nappal szinte teljesen lehetetlen volt rohamozni, a kitűnő védelmi lehetőségekkel rendelkező németek minden megmozdulásunkra tűzzel válaszoltak. Éjjel kék rakéta jelére támadtunk. Mi akkor már egy hete voltunk szünet nélkül a harcban, és századunk ez idő alatt a felére apadt. Ezért az utolsó roham előtt kivontak bennünket, és pihenőbe kerültünk" — írja Lőrinc Dezső. (HIL Pgy. M/184—4. sz.)

216

(1945. február 10)

A 83. SZOVJET DANDÁR TÖRZSÉNEK 0028 HDM. SZÁMÚ HARCUTASÍTÁSA A TÜZÉRSÉGI FŐNÖK ÉS A 16., 144., 305. ÖNÁLLÓ GÉP. GYALOGZÁSZLÓALJ PARANCSNOKAI RÉSZÉRE. MAGYAR ÖNKÉNTES ALEGYSÉGEK A BUDAI FELSZABADÍTÓ HARCOKBAN

„G" sorozat. Térkép: 1 : 1500.

Budapest irányában harcoló csapatok egységei 1945. 2. 11-én reggel döntő rohamra indulnak, hogy felszámolják a Budán bekerített ellenséges csoportosulást.

A brigádparancsnok elrendelte:

1. Készenlét a támadáshoz: 1945. 02. 11. 8.00.

A tüzérségi tűzelőkészítés: 8.00, a roham megkezdése: 1945. 02. 11. 9.55.

2. A 144. ön. gép. gyal. zj. támadjon a sávjában, kis csoportokban, azzal a feladattal, hogy birtokba vegye az Imre herceg útjának[55] vonalát, és ezután folytassa támadását a 135. sz. objektum[56] irányába.

3. A 305. ön. gép. gyal. zj. támadjon a sávjában, kis csoportokban, azzal a feladattal, hogy birtokba vegye az Imre herceg útja vonalát, és ezt követően támadjon a 135. objektum irányába.

4. A 16. ön. gép. gyal. zj. az Önkéntes Magyar Hadsereg[57] egy századának katonáival támadjon a 2804. sz. ház irányába azzal a feladattal, hogy vegye birtokába az Imre herceg útja vonalát, és ezt követően támadjon a 135. objektum irányába.

Támogat: 70. tar. tü. e., 52. tar. tü. dd. osztályai.

55 Ma Villányi út.

56 A hadműveleti vezetés megkönnyítése érdekében az egyes házakat, tereptárgyakat stb. a térképen egységes számozással látták el.

57 Az eredeti szovjet dokumentum az Önkéntes Magyar Hadsereg elnevezést használja, noha a Budán harcoló magyarok csupán ezrednyi erőt képviseltek.

Sávhatár balról: Horthy Miklós út.[58]

5. A tüzérség csoportosítása változatlan. A feladatok a régiek.

6. Azoknak a parancsnokoknak, akiknek alárendeltem az Önkéntes Magyar Hadsereg alegységeit, elrendeltem, hogy vegyék őket teljes ellátmányba, kezeljék őket mint velünk egyenlőket, s ne tűrjenek meg semmilyen gorombaságot és incidenst.

Azokat a fogságba került tiszteket és katonákat, akik önkéntesen kifejezik szándékukat, hogy a németek ellen harcoljanak, fel kell fegyverezni, és a harcoló magyar századokhoz kell irányítani.

7. A vételt igazolja. A végrehajtást jelentse.

Vlaszov ezredes s. k.
a 83. gép. gyal. dandár törzsparancsnoka

Tatarincev gárdaőrnagy s. k.
a hadműveleti osztály vezetője.[59]

Orosz nyelvű eredeti.

58 A mai Bartók Béla út.

59 A Budai Önkéntes Ezred harcaival kapcsolatosan négy eredeti szovjet dokumentumot közlünk. Ezek egy rövid kutatásunk során kerültek elő. Feltételezhető, hogy a Buda felszabadításában részt vevő szovjet alakulatok levéltári irataiban még sok értékes, erre vonatkozó anyag van.

(1945. február 11)

A 83. DANDÁR TÖRZSÉNEK 042/HDM. HADMŰVELETI JELENTÉSE A 18. GÁRDA-LÖVÉSZHADTEST PARANCSNOKA RÉSZÉRE. MAGYAR ÖNKÉNTES ALEGYSÉGEK A BUDAI FELSZABADÍTÓ HARCOKBAN

„B" sorozat. Térkép: 1 : 15 000.

1. Az ellenség élő ereje a dandár arcvonalszakasza előtt 9.00-ig nem fejtett ki aktív tevékenységet. Gyér puska-, géppuska- és tüzérségi tűzzel lőtte a dandár egységeinek harcrendjét.

9.15-kor tűzzel ellenállást fejtett ki a dandár támadó egységeivel, az Önkéntes Magyar Hadsereg 7. és 8. századával szemben. A Ju—52 szállító repülők 1945. 2. 11. 5.00 tól 8.00-ig élelmiszert és hadianyagot dobtak le az ellenség Budán bekerített csapatainak. Összesen mintegy 6 berepülést figyeltünk meg.

2. A 00044/hdm. sz. 1945. 2. 10-én kelt harci utasításnak megfelelően a 83. gép. gyal. dd. 9.15-kor az Önkéntes Magyar Hadsereg két századával támadásba ment át.

A 16. ön. gép. gyal. zj. egy önkéntes magyar századdal áttörve az ellenség védelmét a 2804. és a 2810. házaktól délre, s folytatva a támadást 1945. 11. 13.00-ig elfoglalták a 2803. és a névtelen házakat és a 2803. háztól délre a 2804., 2805. Lenke tér,[60] névtelen ház s a 2805. háztól északra fekvő terület. Ezalatt 80 ellenséges magyar katonát ejtettek fogságba, akik csatlakoztak az Önkéntes Magyar Hadsereg harcoló századához.[61]

60 Ma Kosztolányi Dezső tér.

61 A dandár parancsnoka a következő jelentésben így írt az itt folyó harcokról. „Elfoglalták a 2805. háztól északra a névtelen házat, harcolnak a 2808. házért. A támadást folytatva a 16. ön. gép. gyal. zlj. és az Önkéntes Magyar Hadsereg százada 14,30-ig birtokba vették a házat, amely északra feküdt a 2806. háztól."

Az idézet jelzete megegyezik a közölt iratéval.

A jelentésből megtudjuk, hogy a 8. magyar század fegyverzetét feltöltötték és a „siker kiaknázása érdekében 15,00-kor a 144. ön. gép. gyal. zlj. körzetébe irányították". L. uo.

A 305. ön. gép. gyal. zj. 1945. 2. 11. 13.00-kor támadásba ment át és továbbfejlesztve a 16. ön. gép. zlj. sikerét, 14.30-ig elfoglalta a 3035, 2812, 2811 házakat, a 3035-től északra a névtelen házat, a 2814-es és a 2814-től nyugatra levő két névtelen házat.

A 144. ön. gép. gyal. zj. 14.40-kor ment át támadásba, és továbbfejlesztve a 305. ön. gép. löv. zj. sikereit, birtokba vette a vasúti töltést, és kijutott a 2827, 3062. házak délre húzódó vonaláig.

17.00-kor a dandár teljesítette a kapott feladatot, és kijutott a 144. ön. gép. gyal. zj. a 2826. ház keleti széléig, a 305. ön. gép. gyal. zj. 2822., 2596. házak északi széléig, a 16. ön. gép. gyal. zj. az állomáshoz. A mögöttük hagyott házak megtisztítása folyamatban van.

A 305. ön. gép. gyal. zj. 45. 2. 11. 15.00-kor pct. puskával lelőtte az ellenség egyik szállítógépét.

A dandár tüzérsége a nap folyamán lőtte a felbukkanó ellenséget, támogatta a dandár egységeinek támadását. A nap végén a vasúti töltés másik oldalán más hadműveleti területen vetették be.

3. Veszteségeink: 10 halott, 23 sebesült.

Az Önkéntes Magyar Hadsereg századának veszteségei: 12 halott, 15 sebesült.

Az ellenség veszteségei: több mint 200 halott katona és tiszt. Fogságba került 1590, közülük 2 ezredes, 2 alezredes, 6 őrnagy...

Zsákmány: több mint 300 gépkocsi, több mint 100 különböző űrméretű löveg, egy szállítógép lelőve.

A veszteségek és a zsákmány pontosítása folyik.

4. Ellátottság:

a) Élelmiszer 12 napi ellátmány, üzemanyag feltöltés 0.9.

B Lőszer, puskalőszer — 2,4, TT—1. Pct. pu.—1. Gránátok — 1.3, 85 mm akna — 0.5, 120 mm — 0.7, 45 mm gránát 1.6, 76 mm PA 1.2, DA 0.6.[62]

62 Az alakulatok a részükre előírt anyagi norma, lőszer-javadalmazás megfelelő hányadát tüntetik itt fel.

Az összeköttetés a hadtest törzsével és a dandár egységeivel rádión és telefonon.

Vlaszov ezredes
a 83. gép. gyal. dandár törzsparancsnoka

Tatarincev gárda őrgy,
a hadműveleti osztály vezetője

Архив ВМ СССР, ф. 83, бр. МП, оп. 104 577, д. 2, л. 41.
Orosz nyelvű eredeti.

218

(1945. február 12)

A 83. DANDÁR TÖRZSÉNEK 0029/HDM. SZ. HARCUTASÍTÁSA A 16., 144., 305. ÖNÁLLÓ GÉPKOCSIZÓ GYALOG ZÁSZLÓALJAK ÉS A DANDÁRTÜZÉRSÉG PARANCSNOKAI RÉSZÉRE. MAGYAR ÖNKÉNTES ALEGYSÉGEK A BUDAI FELSZABADÍTÓ HARCOKBAN

„B" sorozat. Térkép: 1 : 1500.

Budapest irányában harcoló csapatok harci utasításának végrehajtása érdekében a dandár 1945. 2. 12. reggeltől kezdve együtt támad a 320. löv. ho-al azzal a feladattal, hogy vegye birtokba a várat, és azt követően jusson ki a Felsőhegyi utca vonaláig.

A feladat teljesítése után felváltja a 320. löv. ho-t, és védelemre rendezkedik be a 127. objektum, a Felsőhegyi utca 2571., 2274. házainak vonalában.

A dd. pk. megparancsolta:

1. A 144. ön. gép. gyal. zj. a Magyar Önkéntes Hadsereg 8. századával gyülekezzen 1945. 12. 6.00-ig a 2576. sz ház körül, s készüljön fel a vár keleti része és a 127. objektum elleni támadásra. Támogatja: az ön. pc. elh. o. két ütege, az ön. av. o., az ön. tü. o. egy ütege.

2. A 305. ön. gép. gyal. zj. a Magyar Önkéntes Hadsereg 7. századával 1945. 2. 12. 6.00-ig gyülekezzen a 2576. sz. háztól a névtelen házakig terjedő körzetben, és készüljön fel a vár nyugati része és a 104. objektum elleni támadásra. Támogatja: az ön. tü. o. két ütege, az ön. pc. elh. o. egy ütege, az ön. av. ó. egy ütege.

3. A 16. ön. gép. gyal. zj. tisztítsa meg teljesen a brigád ál-

tal elfoglalt körzetet a német és magyar csapatmaradványoktól, szervezze meg a zsákmány őrzését, és ne engedje be a dandár sávjába semmilyen más egység zsákmányosztagát.

4. Igazolja a vételt. Jelentse a végrehajtást.

Vlaszov ezredes
a 83. gép. gyal. dd. törzsparancsnoka

Tatarincev gárdaőrnagy,
a hadműveleti osztály vezetője

Архив ВМ СССР. ф. 2130. оп. 104 577с, д. 1, л. 42.
Orosz nyelvű eredeti.

219

(1945. február 12)

A 83. DD. TÖRZSÉNEK 043/HDM. SZ. HARCJELENTÉSE A 18. GÁRDA-LÖVÉSZHADTEST TÖRZS-PARANCSNOKÁNAK. MAGYAR ÖNKÉNTES ALEGYSÉGEK A BUDAI FELSZABADÍTÓ HARCOKBAN

„B" sorozat.

Térkép: 1 : 15 000

1. Az ellenség élő ereje a dandár arcvonalszakasza előtt aktív tevékenységet nem folytatott. Tüzérségi-, aknavető- géppuska- és puskatűzzel ellenállást fejtett ki a dd. támadó egységeivel szemben.

Az ellenség légi ereje „Fw.-190"[63] típusú géppel 1945. 2. 12. 11.00 tól 13.00-ig csoportos felderítő repüléseket végzett a dandár egységeinek elhelyezési körlete felett. Összesen 12 berepülést figyeltünk meg.

2. Az 1945. 2. 12-re virradó éjjel a dandár egységei folytatták a házak megtisztítását a hátrahagyott ellenséges csoportoktól.

A 18. hadtest parancsnoka utasításának megfelelően a 83. gép. gyal. dd. az Önkéntes Magyar Hadsereg 7. és 8. századával, a 320. löv. ho-val együtt 1945. 2. 12. 9.00-kor támadásba ment át a 103. objektum irányába. 1945. 2. 12. 11.30-kor elérték a 103. objektum déli szélét. 1945. 2. 12. 13.30-kor birtokba vették a 103. objektumot, miközben az ellenség több mint 200 katonája csatlakozott a 25. gárd. löv. ho. 81. gárd. löv. e-hez.

A 305. ön. gép. gyal. zj., miközben folytatta a támadást északi irányba, 1945. 2. 12. 14.30-kor birtokba vette a 100. objektumot. A 144. ön. gép. gyal. zj. folytatja támadását a 101. és a 102. objektum irányába.

A kapott feladatot 1945. 2. 12-re a dandár teljesítette.

63 Focke-Wulf.

A tüzérség tüzelt az északnyugati irányba visszavonuló ellenségre és a felderített tűzfészkekre. Támogatta a dandár támadását.

3. Veszteségeink: 5 halott, 9 sebesült.

Az ellenség veszteségei, 1945. 2. 11. és 12. között: 300 halott katona és tiszt. 2770 foglyot ejtettünk, köztük 2 ezredest, 3 alezredest, 7 őrnagyot, 81 egyéb rendfokozatú tisztet.

Zsákmány: 32 önjáró löveg, 26 páncélos jármű, több mint 2000 gépkocsi, 500 motorkerékpár, 360 kerékpár, 300 különböző űrméretű löveg, 300 géppuska, 2500 puska és géppisztoly, 20 különböző raktár. A zsákmány és a foglyok számának pontos felmérése még folyik.

4. Ellátottság:

a) Élelmiszer — 13 napi javadalom,

b) Üzemanyag — 0.6 javadalom,

c) Lőszer — puska lőszer 2,
TT — 1. pc. elh. lőszer — 1,
kézigránát 0.8, rakéta — 1,
82 mm akna — 0.5, 120 mm — 0.5,
45 mm gránát — 1, 76 mm PA — 1,
76 mm DA — 8.0 javadalom.

5. Az összeköttetés a hadtestekkel és a dandár egységeivel rádión és telefonon.

Vlaszov ezredes
Tatarincev gárdaőrnagy,
a 83. gép. gyal. dd. törzsparancsnoka
a hadműveleti osztály vezetője

Архив ВМ СССР, ф. 83, бр. МП, оп. 104 577, д. 2, л. 42.
Orosz nyelvű eredeti.

220
1945. február 17
(1945. június 20)

KASSAY KÁROLY SZÁZADOS JELENTÉSE A VÖRÖS HADSEREG KÖTELÉKÉBEN TEVÉKENYKEDŐ 3. MAGYAR VASÚTÉPÍTŐ DANDÁR 1. ZÁSZLÓALJÁNAK MEGALAKULÁSÁRÓL

Jelentem, hogy 1945. évi február hó 17-én a gödöllői fogolytáborba, ahol akkor 18 000 fogoly volt, megérkezett Bathin orosz alezredes. Az alezredes úr a felsőbb szovjet parancsnokság megbízásából oly tiszteket keresett, akik fogságba jutásuk előtt vasútépítő alakulatoknál szolgáltak.

Mivel a fogolytáborban egyedüli vasútépítő tiszt voltam, azonnal jelentkeztem. Az alezredes úr ismertette velem a front helyzetét, majd rámutatott arra, hogy szükségszerű lenne a fogolytáborban levőkből vasútépítő zászlóaljakat (vép) szervezni, amely zászlóaljak nagyban elősegítenék a szovjet hadsereg további eredményes előrenyomulását. Engedélyt kaptam, hogy a fogolytábor tisztjeiből és legénységéből szervezzek meg a megadott orosz minta szerint három vép. zászlóaljat.[64] A megszervezésre egy hét állt rendelkezésemre. Feladatomat időre elvégeztem.

Február 23-án az alezredes úr az I. zlj. parancsnokául nevezett ki, és oly értelmű parancsot adott, hogy február hó 14-én zászlóaljam tisztikarát állítsam össze bemutatkozásra. A bemutatkozás alkalmával az alezredes úr tisztikarom előtt köszönetet mondott kiváló és gyors munkámért, majd munkám jutalmazásául és arra hivatkozva, hogy mint zászlós zlj. parancsnoki teendőket nem láthatok el, századossá léptetett elő. Előléptetésemhez jókívánságait fejezte ki, és átadott hat db aranycsillagot azzal, hogy azokat haladéktalanul varrassam fel.

Zászlóaljam február 25-én hagyta el a gödöllői fogolytábort,

64 A magyar egységek többnyire valamely szovjet kötelék ikeralakulataként működtek, s ez tette szükségessé az azonos szervezést.

és a 117. sz. orosz vép. zlj. mellé lett beosztva, mint ikerzászlóalj. Zászlóaljam végig az arcvonalban vonult előre a háború befejezéséig,[65] és mind fegyelem, mind munka szempontjából az elöljáró magyar, illetve orosz parancsnokság előtt kiharcolta a legteljesebb elismerést, és a dandár keretén belül az elsőséget.

Előléptetésemet még a fogolytáborból való kijövetel napján jelentettem dandárparancsnokomnak és helyettesének, Cseney, illetve Somkereki ezredes úrnak. Oly parancsot kaptam, hogy az anyaországba való visszaérkezésemkor jelentsem előléptetésemet a honvédelmi miniszter úrnak, és kérjem rendfokozatom elismerését.

A tisztikarom előtt történt előléptetésemről tisztikarom jegyzőkönyvet vett fel, amelyet csatoltan felterjesztek.

HIL HM eln. 20173. 1945. — Fogalmazvány.

65 A dandár 1945. VI. 21-én beolvadt az újjászervezett honvédség kötelékébe.

221

(1945. február 20)

KÉRI EZREDES ÁTIRATTERVEZETE A SZÖVETSÉGES ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁGHOZ[66] MELY SZERINT A VÖRÖS HADSEREG 734 FŐ MAGYAR PARTIZÁNT ADOTT ÁT DEBRECENBEN A DEMOKRATIKUS HONVÉDSÉGNEK

A szovjet hadvezetőség részéről 1945. február hó 20-án és az ezt követő napokban az alábbi 4, részben felfegyverzett partizáncsoport kerül átadásra:[67]

1. csoport	126 fő
2. csoport	128 fő
3. csoport	200 fő
4. csoport	280 fő

Az összes 734 főnyi partizán csoport ideiglenes parancsnoka Somogyi Imre hadbiztos-százados. Csapattiszttel történő felváltására később intézkedem.

Az átadásra kerülő, részben felfegyverzett partizáncsoportokból alakítsa meg a 6. őrzlj-at.[68]

66 A Szövetséges Ellenőrző Bizottság Anglia, Franciaország, az Egyesült Államok és a Szovjetunió megbízottaiból alakult szervezetek voltak. Tevékenységüket a második világháború alatt és után az egyes legyőzött államokban folytatták. Feladatuk a fegyverszüneti egyezmények betartásának ellenőrzése volt. A magyarországi SZEB 1947-ben, a békeszerződés megkötése után szüntette be tevékenységét.

67 Az egyik hazatérő csoport tagja, Ölvedi Ignác így emlékezik vissza ezekre a napokra. „Az új élet meleg szele fogadta a vörös és nemzetiszínű zászlókkal, valamint »Éljen a magyar néphadsereg« — »Halál a német megszállókra« jelszavakkal feldíszített négy-öt vasúti kocsiból álló szerelvényt, amely 1945. február 20-án futott be Debrecenbe, új életünk bölcsőjébe. A szerelvényen vidám nótaszóval, a harci vágytól égve, a fasisztáik elleni izzó gyűlölettel eltelten magyar partizánok érkeztek a Szovjetunióból." Lásd Hadtörténelmi Közlemények 1960/1. — 173. old.

A csoportban magyar partizánok, partizán- és antifasiszta iskolát végzett magyarok voltak.

68 A hazatérőkből később sokan az új magyar hadsereg szervezés alatt álló hadosztályai egységeinek és alegységeinek parancsnokai lettek.

Súlyt helyeztek arra, hogy a lelkes harcos hangulatban levő volt partizánok a Pavillon laktanyai hadifoglyokkal egyelőre ne kerüljenek érintkezésbe.

Kapják: 6. ker. pk., Sz. E. B.

Kéri vk. ezds. s. k.

HIL HM eln. 28716. 1945. — Eredeti tisztázat.

1945. február 25—július 13
(1945. december 21)

VASSY GÉZA ŐRNAGYNAK A HONVÉDELMI MINISZTERHEZ KÜLDÖTT JELENTÉSE A VÖRÖS HADSEREG ALÁRENDELTSÉGÉBEN MŰKÖDŐ 3/V. MAGYAR VASÚTÉPÍTŐ ZÁSZLÓALJ TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Jelentem, hogy f. évi február 2-től július 13-ig, a HM-be történt áthelyezésem idejéig, a 3/V. vép. zlj.-nál[69] (újabb elnevezése 1/10. véhid. zlj.) teljesítettem szolgálatot, mint a zlj. mű. pk-a, zlj. pk. h. A zlj. megalakulásától június 13-ig a Vörös Hadsereg kötelékében, hdm. beosztásban, hdm. területen működött, arcvonalszolgálatnak számító beosztásban. A zlj. a Vörös Hadsereg 12.377. táb. posta számú alakulatával szoros együttműködésben közvetlenül az arcvonal mögött, a harcoló csapatokat követve haladt előre: Kárpátalja: Munkács és környéke, Szlovákia: Párkány, Vágsellye, Pozsony, Ausztria: Laa an der Thaya, Zellerndorf és vidéke, Csehország: Břeclav (Lundenburg) Mikulov, (Nikolsburg), Bzenec, és vasúti műszaki alkotásaival (átrakodó Munkácson a széles nyomtávról a rendesre, nagy hidak Vágsellyén és Pozsonyban, kis és közepes hidak egyebütt)[70] lényegében hozzájárult a német nácizmuson való végleges győzelem kivívásához. amit a Vörös Hadsereg

69 A zászlóalj a 3. Magyar Vasútépítő Dandár alárendeltségébe tartozott. Egy-egy zászlóaljban 800 ember volt. A dandár tehát, 5 zászlóaljat számolva, hozzávetőlegesen 4000 főből állott.

70 „Ha fegyverrel nem is harcoltunk a nácizmus ellen, annál inkább hdm. műszaki munkával és ... hozzájárultunk a győzelem kivívásához ..." — írja Vassy Géza beadványában. (HIL HM eln. 49614. sz. 1945.)

Vassy Gézát a HM rövidesen értesítette, hogy „1945. II. 25-étől 1945. V. 9-ig eltöltött szolgálata arcvonalszolgálatnak számít".

illetékes szervei is elismertek.[71] A megfeszített, rendszerint éjjel-nappali munkát rossz ruházatban és — különösen eleinte — nehéz elhelyezési és ellátási viszonyok között végeztük, állandó veszélynek kitéve.

HIL HM eln. 49614. 1945. — Eredeti tisztázat.

71 A HIL HM eln. 28390. sz. 1945. jelzetű iratban ilyen sorokat olvashatunk a 3. Magyar Vasútépítő Dandárról: „A vasúti szállítmány megindulásakor Laa an der Thaya városka környékén a vasúti töltés mentén felállított orosz őrségek fegyverbe léptek és tiszteletadást teljesítettek, továbbá a magyar zlj.-akhoz beosztott kozákok hosszú kilométereken át lóhátról kísérték a vasúti szerelvényt, és meghatottan integetve búcsúztak el a magyar zászlóaljaktól."

1945. február 26

A POPOV ÉS ZSINGOR VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ PARTIZÁNBRIGÁD[72] HADMŰVELETI NAPLÓJÁNAK VH. 1328/1945. III. 10. SZÁMÚ RÁDIÓGRAMJA A MAGYAR CSOPORT VASÚTROBBANTÁSÁRÓL TUDÓSÍT

A Žilina—Trečin vasútvonalon február 26-án egy magyar csoport Bohus[73] Sándor parancsnoksága alatt Púchov és Milochov között felrobbantotta a vasút mindkét sínpárját.

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 62, оп. 2, д. 896, л. 9.
Orosz nyelvű rádiógram.

72 Az osztag 1944 augusztusában alakult helyi szlovák lakosságból. A Rutka—Hajdel környékén tevékenykedő osztag brigáddá nőtt, és létszáma október elejére már 1524 főre duzzadt.

73 A vezetéknév nehezen olvasható, de így is kivehető, hogy a sikeres vasútrobbantást végző magyar csoport parancsnoka Bohus Sándor volt.

224

(1945. február 28)

A II. SZLOVÁK NEMZETI PARTIZÁNBRIGÁD 26-OS SZÁMÚ PARANCSA SIKERES VASÚTROBBANTÁSÉRT DICSÉRETBEN RÉSZESÍTI A SORAIBAN HARCOLÓ MAGYAR PARTIZÁNKÜLÖNÍTMÉNYT

A február 25-ére virradó éjjel egy 10 emberből álló magyar különítmény Tóth József parancsnoksága alatt Djrenove—Plevnik körzetében a Žilina—Trenčin vasútvonalon a levegőbe repítette az ellenség egy vasúti szállítmányát.

A jól keresztülvitt operációért köszönetemet fejezem ki mindazoknak, akik abban részt vettek. Elrendelem egyúttal, hogy a parancsnokot és azokat, akik a műveletben különösen kiváltak, kitüntetésre terjesszék elő.

Popov,
a II. szlovák nemzeti partizánbrigád parancsnoka

(Olvashatatlan aláírás)
a brigád törzsfőnöke

ПА ИНП ЦК КПУ, ф. 119, оп. 1, д. 2, л. 74
Magyar nyelvű eredeti.

225

1945. február—1945. május 7
(1945. június 6)

A POZSONYI VÁROSPARANCSNOK IGAZOLJA, HOGY DEMTSA PÁL SZÁZADOS ÉS KATONÁI SEGÍTETTEK A PARTIZÁNOKNAK A NÉMETEK ELLENI HARCBAN

Igazolás

arról, hogy Demtsa Pál százados csoportja, 10 tiszt és 221 magyar katona, segített a partizánoknak a németek elleni harcban Litovel, Glimsko és Olomouc községekben, és átadták az összes fegyvereiket. K. A. Korobajev százados engedélyezte nekik, hogy hazájukba visszatérjenek (részükre átadva 16 gépkocsi). Kérjük, hogy a csoportban levő magyar katonákat, partizánokat útjukban ne akadályozzák.

A helyőrség parancsnoka
(olvashatatlan aláírás)

HIL HM eln. 41145. 1945. — Másolat.

A SZOVJET HADSEREG 17 202 TÁBORI POSTA SZÁMÚ ALAKULATA IGAZOLJA, HOGY RADNAI GYŐZŐ ALHADNAGY EGY ÖNKÉNTES MAGYAR OSZTAG TAGJAKÉNT RÉSZT VETT A NÉMETEK ELLENI HARCBAN

Igazolvány

Kiadva Radnai Győző alhadnagynak arról, hogy valóban tagja annak a magyar önkéntes osztagnak, mely a Vörös Hadsereg oldalán vesz részt a német fasiszta hódítók elleni harcokban, az „17202" tábori posta számú katonai alakulatban.

Jelen igazolvány jogosít a Vörös Hadsereg gyógyintézeteiben való gyógykezelésre.[74]

Az „17202" tábori posta sz.[75]
katonai alakulat törzsfőnöke

Vlahov
ezredes

HIL HM eln. 28287. 1945. — Másolat.

74 A szovjet hadsereg parancsnokságai a Budai Önkéntes Ezred katonáit ellátták ilyen igazolványokkal.

75 A magyar önkéntesek az eddig ismert adatok szerint még a 09276, 33006, 17206, 41431, 61231, 43910, 74142, 78092 és a 24122 tábori posta számú egységek kötelékében harcoltak.

227

(1945. március 1)

A VÖRÖS HADSEREG 25 278. SZ. ALAKULATA IGAZOLJA, HOGY PÁSZTOR BÉLA A 3. MAGYAR VASÚTI DANDÁR 2. ZLJ-NAK PARANCSNOKA

Igazolvány

Mindenki tudomására: Pásztor Béla százados, a 3. magyar vasúti dandár 2. vasúti helyreállító zászlóaljának parancsnoka.

Ez az igazolvány jogot ad számára arra, hogy e község területén akadálytalanul mozoghasson.

A 25 278. sz. katonai
alakulat törzsfőnöke
(Kuklin)

HIL HM eln. 33804. 1946. — Másolat.

228
(1945. március 10)

RÉSZLET A „JAN ŽIŽKA"-RÓL ELNEVEZETT 1. MORVA PARTIZÁNBRIGÁD RÁDIÓGRAMJAIBÓL[76] KAPCSOLAT A PARTIZÁNOK ÉS A MAGYAR KATONÁK KÖZÖTT

Sztrokacsnak.

Kérem Bovkunnal[77] közölni, hogy 1945. 03. 10-én létrejött a találkozás a magyar vezérkar tisztjeivel, az 1. hegyilövész dandár ellátó osztálya főnökével, Sztelepcsényi Tibor vezérkari századossal és a Nyitrai Károly vezérkari őrnaggyal, aki a magyar parancsnokság részéről tagja a déli front német vezérkara mellett működő Haditanácsnak.

A Magyar Hadsereg fentnevezett képviselői közölték, hogy az 1. hegyilövész dandárban szervezik a közös átállást.[78]

A dandárt 1945. 03. 12-én Paňa irányában szállítják Magyarországra (a Balatontól északra) a frontra.

A kapcsolat velük állandó lesz.

A kapott összes felderítési adatokat a felderítő csoporton keresztül továbbítottuk.[79]

A magyar tisztek kérik, hogy adják át a debreceni kormánynak . . .[80]

(Olvashatatlan aláírás)

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 124, оп. 1, д. 2, л. 10.
Orosz nyelvű eredeti.

76 A brigád parancsnoka Murzin, törzsfőnöke Nasztyenko volt. Működési ideje: 1944. augusztus 7—1945. május 5. Harcukat Túrócszentmárton környékén kezdték, és Prágában fejezték be. A brigádnak felszámolásakor 1533 tagja volt.

77 Bovkun, a Szovjetunió hőse, a 2. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzsének főnöke volt.

78 A „Jan Žižka" brigád egyik osztagában öt magyar partizán harcolt. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 110, оп. 1, д. 7, л. 124.)

79 Az állandó kapcsolat segítségével kapott és küldött felderítési adatok: Az 1. magyar hadsereg Považka-Bystricán tartózkodik, parancsnok Deseő László tábornok, a tartaléktörzs Prszerovban állomásozik, parancsnoka vitéz Adonyi őrnagy. Az 1. hegyilövész dandár parancsnoka Barátosi ezredes, a törzsparancsnok Szakoni vezérkari százados. Március 12—13-án a Balatontól É-ra vonulnak. A 16. gy. ho. parancsnoka Karátsonyi tábornok. A törzs Zilinában tartózkodik. A 24. gy. ho. Breznóban a Garam mellett van. Ho. pk. Rumi ezredes. (ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 124, оп. 1, д. 2, л. 10—11.)

80 A szöveg további része olvashatatlan.

229

(1945. március 14)

A SZTÁLINRÓL ELNEVEZETT I. PARTIZÁNBRIGÁD SZTROGANOV ZÁSZLÓALJÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSÉBŐL: A ZÁSZLÓALJ NEMZETISÉGI ÖSSZETÉTELÉT TARTALMAZÓ KIMUTATÁS

1.	Magyar	100
2.	Szlovák	25
3.	Orosz	15
4.	Kárpát-ukrán	12
5.	Cseh	10
6.	Román	3
7.	Zsidó	3
8.	Szerb	2
9.	Német	1
10.	Olasz	1
	Összesen:	172

ПА ИИП ЦК КПУ, ф. 114, оп. 1, д. 36, л. 1—56.
Orosz nyelvű eredeti.

81 A zászlóalj törzsfőnöke Poltavci volt.

230

1945. március 6—március 14
(1945. március 15)

A 15. PETŐFI-ROHAMBRIGÁD TÖRZSÉNEK HADMŰVELETI JELENTÉSE A 16. JUGOSZLÁV HADOSZTÁLY TÖRZSÉHEZ

Térkép: Osijek-szelvény 1:100 000.

A 16. hadosztály törzsének 1945. III. 6-án telefonon adott parancsára brigádunk két zászlóalja Bar. Petrovo Selo-ból, két zászlóalja pedig Luč faluból erőltetett menetben elindult Bolmány irányába, ahol találkozniuk kellett a 16. hadosztály 2. brigádjával.

Bolmány faluba való megérkezés után a 2. brigád törzsétől az alábbiakra kértünk felvilágosítást: hol helyezkednek el az ő egységeik; milyen irányban halad az ellenség? Az említett törzstől azon kívül, hogy az ellenség Bolmány felé halad, semmiféle konkrét adatot nem kaptunk.

Ily módon arra kényszerültünk, hogy azt a zászlóaljunkat, amely a brigád előretolt állásaiban helyezkedett el, visszavonjuk a 92. pontnál levő Majška Meda kereszteződéshez. Időközben az ellenség elfoglalta az egész falut. A 92-es pontra összehívtuk a III. zászlóalj, valamint az aknavetős századok vezetőit, hogy útmutatásokat adjunk és ismertessük a támadás tervét. Röviddel ezután heves aknavető tüzet nyitottunk, és a zászlóalj golyószórókkal ellátott csoportokban előrelendült az első házakig, majd az aknavetők fedezete alatt tovább nyomtuk az ellenséget a falu déli szegélye irányába.

Ekkor bevetettük a IV. zászlóaljat is, amely a falu északkeleti széle irányába tört előre. Csatlakozott hozzánk az 5. brigád egy zászlóalja is, amely kelet felől támadott. Balszárnyunkkal sikerült elérni a 8-as pontot, azaz kijutottunk a Dordev Dvor irányában levő patakig, jobbszárnyunkkal pedig a

Ciganski Budžak-ig. Az éjszaka folyamán (hajnal felé) az ellenség átkelt a Barbara csatornán, s Bostana-Zvernjak irányába megindulva áttörte a gyengén biztosított jobbszárnyunkat. Ily módon erőinket Bolmány faluban oldalról támadták meg.

II.

1945. III. 7-én reggel arra kényszerültünk, hogy erőinket kivonjuk Bolmányból, s a Majška Meda—Bolmány—Petlovac útkereszteződésnél hajtsunk végre összevonást. Még ugyanezen a napon 14 órakor a 7. vajdasági brigád támogatásával erőfeszítéseket tettünk azzal a szándékkal, hogy mindenáron elfoglaljuk a rohamállást, de érzékeny veszteségek mellett visszavertek bennünket.

Az éjszaka folyamán erőinkkel megszálltuk a 92-es pontnál levő útkereszteződéstől a Majška Meda felé vezető utat az elágazásig. Állásainkat az ellenséggel vívott állandó tűzharc közepette tartottuk 1945. III. 9-én reggelig. Mögöttünk helyezkedett el a szlovák brigád egy zászlóalja. Hajnalban nehéz lövegekből elkeseredett tűzharc kezdődött, amelynek során a szlovák brigád zászlóalja rendezetlenül visszavonult. Ennek következtében pánik tört ki a mi harcosaink körében is, s ők is visszavonulásra kényszerültek. Ily módon az ellenségnek sikerült áttörni Majška Medától, a 92-es ponton keresztül az erdőbe. Egységünk harcosait a pataknál, az erdő mögött 300—400 méternyire rendeztük. Még ugyanezen a napon megrohamoztuk az erdőt (ami időközben az ellenség birtokába került), aminek eredményeként sikerült az ellenséget visszavetni az útig. A harcban részt vett a szlovák brigád egy zászlóalja is, amely azonban ismeretlen okok miatt visszavonult. A körülmények alakulása folytán mi is visszahúzódtunk a patak vonalára, ahol állásainkat egészen estig tartottuk. Az éjszaka folyamán parancs érkezett, hogy Petlovac község előtt foglaljunk állást. Előttünk, az úttól jobbra helyezkedett el a 12. brigád, az úttól balra a 7. brigád. Az ellenség erős nyomása következtében a 12. brigád hátrálni kezdett, mire mi egy zászlóaljat és egy századot vetettünk be megerősítés céljából. Az ellenséget újból sikerült visszaszorítani kiindulási állásaiba.

III.

1945. III. 12., 13. és 14. napján egy zászlóaljunk jobbszárnyával a Ciglanatól kiinduló állásokat, balszárnyával pedig a „K" betűtől (Karačkovačcka Bara) kiinduló állásokat tartja.

IV.

A szóbeli parancsra 1945. III. 6-án reggel elkezdődött harcokban az egységek megfelelően hajtották végre feladatukat.

A sikeresebb helytállásban akadályozott bennünket az, hogy a küzdelemben sok alparancsnokot vesztettünk.

Veszteségeink: 50 halott és 190 sebesült. A sebesültek között van a brigád Kommunista Ifjúsági Szervezetének (SKOJ) titkára, az I. zászlóalj politikai biztosa, a II. zászlóalj politikai biztosa, a II. zászlóalj parancsnokának helyettese, a II. zászlóalj politikai biztosának helyettese, a III. zászlóalj parancsnokának helyettese, a III. zászlóalj politikai biztosa, a III. zászlóalj politikai biztosának helyettese, valamint 25 alparancsnok a századoktól. Hősi halált halt az I. zászlóalj parancsnoka, egy beosztott tiszt a brigádtörzsből és 11 alparancsnok a századoktól.

Az ellenség veszteségei:

181 fő, ebből 100 fő sebesült, közöttük egy tiszt és 4 tiszthelyettes. A foglyul ejtett ellenséges katonákat átadtuk a 3. hadsereg törzsének.

Veszteségünk fegyverzetben: 2 golyószóró (aknasérülés folytán), 39 puska, 1 angol géppisztoly, 1 aknavető talplemez.

Harcosaink eldobálták az olasz és a manlicher puskákat, s azokat zsákmányolt ellenséges fegyverrel helyettesítették.

Zsákmányoltunk:

50 puskát, 4 golyószórót, 3 db német automata puskát, 11 géppisztolyt, 7 pisztolyt, 2 szuronyt, 1 golyószóró csövet, 6 bombát, 8 hevedert, 10 géppuska hevedert, 5 derékszíjat, 1 távcsövet, 2 bőrtáskát, 1 hátizsákot, 9 köpenyt, 14 zubbonyt, 11 nadrágot, 20 pár cipőt, 4 pár csizmát, 7 inget, 5 ingblúzt, 6 ta-

karót, 11 sátorlapot, 2 ásót, 1 kerékpárt, 700 liter benzint, 1500 kg lisztet, 2 lovat, és 80 liter gázolajat.

Felhasználtunk 182 715 db töltényt, és 1061 aknát. A hiányosságokat az előzőek során az akciók leírásánál megemlítettük.

Mellékletként csatoljuk a helyzet vázlatát. 1. sz. helyzet az ellenség üldözése közben, 2. sz. helyzet a visszavonulásunk és új állásaink elfoglalása alatt, 3. sz. helyzet egy zászlóaljunk és egy századunk jelenlegi elhelyezkedése.

Halál a fasizmusra, szabadságot a népnek!

Politikai biztos h.: Baki Ferenc

Parancsnok: Kiss Ferenc szds.

MNO. FNPY. VII. Arhiv Narodno-Oslobodilackog RATA. BR. Reg. 6—5/F. K970/0.

KIVONAT A 15. PETŐFI ROHAMBRIGÁD HADMŰVELETI NAPLÓJÁBÓL

Dátum, időjárás hely	Emberállomány, fegyverzet	Események
1945. III. 14. Felhős idő, Jagodnjak Zornice.	Emberállomány: 1387 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 12-én.	Brigádunk arcvonalszakaszán a nap folyamán — kivéve a kisebb lövöldözéseket — semmiféle esemény nem történt. Egységeink megtartották korábbi helyzetüket.
III. 15. Derűs idő, Jagodjak Zornice.	Emberállomány: 1383 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 12-én.	Valamennyi zászlóaljunk a korábbi helyzetében maradt, a nap folyamán különleges változás nem volt. Az éjszaka folyamán kisebb összetűzések voltak az őrségek között.
III. 16. Napos idő, Jagodnjak Zornice.	Emberállomány: 1373 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 12-én.	Korán reggel, 5 óra tájban, az ellenség kisebb erőkkel megtámadta III. zászlóaljunkat, de támadását visszavertük. A nap további részében semmiféle változás nem történt, az összes zászlóalj megőrizte korábbi helyzetét.
III. 17. Borús idő, kevés eső, Jagodnjak Zornice.	Emberállomány: 1369 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 12-én.	A nap harc nélkül telt el. Kisebb lövöldözésektől eltekintve, az I. zászlóaljunk arcvonalszakaszán semmiféle esemény nem történt. Zászlóaljaink korábbi állásaikban jól beásták magukat.

III. 18. Napos idő, kevés széllel, Jagodnjak Zornice.	Emberállomány: 1394 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 12-én.	15 óra tájban az ellenség Bolmány, Dordev Dvor, Gakovac területén tüzérségi előkészítést hajtott végre, de támadásra nem került sor. 22 óra tájban az ellenség kisebb erőkkel megtámadta I. és III. zászlóaljunkat. A IV. zászlóaljunk egy szakaszát három golyószóróval az ellenség oldalába irányították, amely tüzével az ellenséget visszavonulásra kényszerítette. A nap folyamán más esemény nem történt.
III. 19. Borús idő, Jagodnjak Zornice.	Emberállomány: 1400 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 12-én.	Reggel az ellenség kisebb támadást indított III. zászlóaljunk ellen. A támadást hamar visszavertük. A nap folyamán mindkét részről könnyű és nehéz fegyverzetből adtak le lövéseket. Észrevettük, hogy az ellenség menetoszlopa IV. zászlóaljunk irányába vonul, s ezért nehéz aknavetőkből tüzet nyitottunk rá, mire az irányt változtatott Gakovac irányába.
III. 20. Derűs idő, Jagodnjak Zornice.	Emberállomány: 1390 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 12-én.	A nap különös változások nélkül telt el. Az összes zászlóalj a régi helyzetében van. Ma a légierő erősen támadta Bolmány községet, és az ellenségnek súlyos veszteségeket okozott. Az ellenségnek a Bolmány—Gakovac közötti vonalon végzett mozdulataiból arra következtettünk, hogy az ellenség igyekszik elszakadni. Ennek megakadályozására parancsot adtunk minden zászlóaljnak, hogy saját arcvonalszakaszukon indítsanak támadást, ami a március 20-ról 21-re virradó éjszaka folyamán két óra tájban meg is történt.

III. 21. Derűs idő, Jagodnjak Zornice.	**Emberállomány:** **1396 fő.** **A fegyverzet** **ugyanaz, mint** **1945. III. 12-én.**	Pontosan éjjel két órakor zászlóaljaink kijelölt rajai elindultak felderítésre. Az I. zászlóalj alegységeinek heves harcok után sikerült az ellenség biztosító erőit visszaszorítani Dordev Dvorból, s ennek folyományaként az egész I. zászlóalj parancsot kapott az ellenség üldözésére. Az éjszaka folyamán IV. zászlóaljunkat felváltották a 3. brigád egységei, miután a zászlóalj az I. és a III. zászlóalj közötti résben helyezkedett el. Dordev Dvor elfoglalása után az egész brigád támadásba lendült Gakovactól a töltésen keresztül a mocsárig, s a mocsár mentén a Dráváig vezető vonalon. A nap folyamán egymás után néhány erősebb támadást hajtottunk végre. Alkonyatkor az egész vonalon lendületes támadást indítottunk, amely során a zászlóaljaknak sikerült teljesen előzni az ellenséget s ennek következtében elfoglalni régi állásaikat a Drávánál. A 21-ről 22-re virradó éjszaka heves harcok során sikerült az ellenséget a Dráva jobb partjára visszavetni.
III. 22. Derűs idő, Zornice.	**Emberállomány:** **1396 fő.** **A fegyverzet** **ugyanaz, mint** **1945. III. 12-én**	Miután az ellenséget a Dráva jobb partjára visszavetettük. brigádunk — a hadosztálytörzs parancsa szerint — megszállta a Dráva bal partját a 89. magassági ponttól (Vučje Topoljetől) Staro Selo-ig. Az I. zászlóalj elfoglalta a Rastova Meda-tól a Staro Selo magasságáig terjedő terepszakaszt, ahol balszárnyával csatlakozott az 5. brigád egységeihez. A II. zászlóalj az I. zászlóaljtól jobbra, Nardska magasságáig helyezkedett el.

		A III. zászlóalj állásai a II. zászlóalj jobb oldalán, a Siblje erdőt Topolje-tól elválasztó patakig húzódtak. A IV. zászlóalj a III. zászlóaljtól jobbra, a 89. magassági pontig (Vučje Topolje) helyezkedett el, és szoros kapcsolatot teremtett az 1. brigád egységeivel. A brigád hadtápja és egészségügyi részlege Beli Manastirből Jagodnjakba telepedett át. A brigád törzse Zornice faluban helyezkedett el.
III. 23. Derűs idő, Zornice.	Emberállomány: 1307 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 12-én.	Valamennyi zászlóalj a régi helyzetében; a nap folyamán változás nem volt.
III. 24. Derűs idő, Zornice.	Emberállomány: 1305 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 12-én.	A nap folyamán semmiféle változás nem volt. Az összes egység a régi helyzetében maradt. Aknaszedést végeztünk, s a zászlóaljak erősebben beásták magukat.
III. 25. Derűs idő, Zornice.	Emberállomány: 1310 fő. Fegyverzet: puska: 464, golyószóró: 96, nehézgéppuska: 17, géppisztoly: 436, pisztoly: 100, nehézaknavető: 19, könnyű-aknavető: 25.	Valamennyi zászlóalj a régi helyén. A nap folyamán semmiféle változás nem történt.
III. 26. Derűs idő, Zornice.	Emberállomány: 1315 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 25-én.	A nap folyamán semmiféle változás nem volt. A zászlóaljak a régi állásukban maradtak.

III. 27. Borús idő, Zornice.	Emberállomány: 1331 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 25-én.	Az összes egység, a régi helyén; brigádunk arcvonalszakaszán a nap folyamán semmiféle változás nem volt.
III. 28. Változó idő, Zornice.	Emberállomány: 1338 fő. A fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 25-én.	A hadosztálytörzs parancsa szerint átcsoportosítást hajtottunk végre zászlóaljaink Dráva menti állásaiban. Brigádunk most a Topolja és Siblje közötti pataktól a 88. magassági pontig, a 36. hadosztály egységeinek arcvonalszakaszáig foglal helyet. A IV. zászlóalj a Topolját Siblje-től elválasztó pataktól balra, a 89. magassági ponttól a Dráva folyásával párhuzamosan elterülő 400 méternyi szakaszon helyezkedik el.
III. 29. Zornice.	Emberállomány, fegyverzet ugyanaz, mint 1945. III. 25-én.	Az I. zászlóalj a III. zászlóaljtól balra, a Dráva vonalon egészen a 36. hadosztály állásaiig véd. A II. zászlóalj az I. zászlóalj mögött marad, mint brigádtartalék. A nap folyamán változás nem volt.

Az 1944. március 14—29 időszakra vonatkozó hadműveleti napló adatainak összesítései:

a) *Saját veszteség:* 23 halott, 94 sebesült férfi és 1 sebesült nő, 2 szökevény.

Veszteség fegyverzetben: 2 puska és 1 golyószóró. Tönkrement 2 golyószóró. Az állatállományban veszteség nem volt.

b) *Az ellenség veszteségei:* Az ellenségnek e harcok folyamán 206 halottja és 270 sebesültje volt.

A zsákmányolt fegyverzet, hadianyag és állatok (fajták és mennyiség szerint): 3 géppisztoly, 1 puska, 1 nehézaknavető, 6 páncéltörő ágyú, különféle ruhanemű, lábbeli, sátorlapok, takarók, 1 pisztoly, 2 láda golyószóró lőszer és 5000 puskatöltény.

c) *Az ellenségnek okozott súlyosabb veszteségek:*

A nagyszámú halottat és sebesültet kivéve, melyet nehézfegyverzetünk, nehézaknavetők, stb. tüze által idéztünk elő, az ellenség más veszteségei előttünk nem ismeretesek.

d) *Hiányosságok, tapasztalatok és észrevételek a hadműveletek során:*

Az említett akciók folyamán kiderült, hogy a kisebb alegységek vezetői, szakasz-, és rajparancsnokok nem rendelkeznek a szakaszuk, illetve rajuk vezetéséhez szükséges önállósággal és önálló kezdeményező készséggel.

A fiatalabb harcosok, noha bizonyos javulást tapasztalunk náluk, harci kedvük nőtt, s ügyesebben kezelik a fegyverzetet, hosszabb kiképzésre szorulnak. Kitűnt, hogy a harcosaink nincsenek eléggé kiképezve az automata fegyverek kezelésére, s az új állások elfoglalásáért folyó harcban, amikor tüzet kell nyitni az ellenségre, nehezen találják fel magukat. Ezt a hiányosságot az ellenség ügyesen ki is használta.[82]

e) *Az újonnan érkezett elvtársak összlétszáma:*

82 A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg 16. hadosztályának törzse tájékoztatót kért a 15. Petőfi rohambrigád törzstől arra, hogy a március 6-án kezdődő és nagy veszteségekkel járt Dráva bal parti (bolmányi) hadműveletek során milyen hibák és hiányosságok mutatkoztak. A brigád törzse március 29-én megtartott értekezletén e tárgyban a következőket állapította meg:

a) A brigádot a harc folyamán több esetben három-négy részre szakította szét az elöljáró parancsnokság, aminek következtében csökkent a brigád egységes vezetésének ereje és hatékonysága, s a kitűzött feladatok végrehajtásának ellenőrzése sem volt mindig megoldható.

b) A zászlóaljtörzsek vezetői és a századparancsnokok kitűnő harcosok, bátor katonák voltak, de mint vezetők nem feleltek meg mindenben a követelményeknek. Hibák csúsztak a parancsok továbbításába, s emiatt a brigádtörzs tagjai század- és szakaszparancsnoki teendőket láttak el. Ez viszont azt eredményezte, hogy a zászlóaljtörzsek vezetési elégtelenségei miatt a zászlóaljak támadásai nem voltak összpontosítottak, s így áttörőerejük csökkent értékű volt. A vezetési hiányosságok a visszavonulásnál a rendezetlenségben nyilvánultak meg, ami viszont az átlagosnál nagyobb méretű veszteséghez vezetett.

A zászlóaljtörzseknek nem volt meg az áttekintésük alegységeik felett, az alegységek elvesztették a vezetés erejét, a parancsnokok alacsonyabb beosztású vezetőkké váltak.

c) Az élelemmel és lőszerrel való ellátás nem mindig történt meg idejében. A gondozás körüli hiányosságok miatt a fegyverzet akkor mondott néha csődöt, amikor legnagyobb szükség lett volna rá.

d) Nem került sor az elesett, illetve sebesült vezetők pótlására a hadműveletek során kitűnt tehetséges harcosok soraiból.

A felsorolt alapvető hiányosságok természetszerűen egy sor kisebb hibához is vezettek. (A horvát nyelvű eredeti felterjesztés mikrofilmjét lásd HIL Filmtár 44/1964. sz. alatt.)

Az önkéntesek létszáma ebben az időszakban nem gyarapodott.

f) *A szökevények összlétszáma:*

Két fő megszökött.

g) *A fegyelem, a harci szellem, a harckészültség és erkölcsi állapot:*

A fegyelem magas színvonalon áll. A harci szellem, a harckészültség és erkölcsi állapot kifogástalan, s a harcok és a vezetők egyaránt a cél érdekében minden tőlük telhetőt elkövettek, s szilárd helytállást tanúsítottak.

h) *Az egészségi állapot értékelése:*

Az egészségi állapot kielégítő. Az I. zászlóaljban van néhány tuberkulózisos és trachomás megbetegedés, amelyek lokalizálására még nem tették meg a szükséges lépéseket.

Nem lehetett kellő mértékben elvégezni a ruha és a fehérnemű fertőtlenítését, a harcosokat azonban megnyírták és megborotválták. Ebben az időszakban csak 94 elvtársunk sebesült meg.

i) *A ruha és a lábbeli állapota:*

Tekintettel arra, hogy a harcosok már hosszabb idő óta nem kaptak semmiféle ruhát és lábbelit, a helyzet ebben a tekintetben eléggé rossz. Sok a rossz lábbelivel és ruhával rendelkező elvtársunk.

j) *Az élelmezés állapota:*

A koszt jó, kalóriadús és bőséges.

k) *Az elvtársak és az elvtársnők közötti viszony és hangulat:*

Az elvtársak és elvtársnők közötti kapcsolat egészséges, a hangulat jó.

l) *Az állatok és a lovagló felszerelés állapota:*

Az állatok egészségi állapota elég jó. Táplálkozásuk kielégítő. A IV. zászlóaljnál 7 ló szenvedett sérülést, és 4 ló betegedett meg, amelyek közül kettő már rendbe is jött. Van 4 további sérüléses eset.

A málha és a lovagló felszerelés állapota megfelelő, a patkók jók. Van 24 hátas-, 42 málhás-, és 224 igásló és 51 szamár. Van továbbá 119 szekér és 24 nyereg . . .

MNO. FNPY. VII. Arhiv Narodno-Oslobodilackog RATA. BR. Reg. 12—1/5/F. K970/0.

232

(1945. március 20)

A VÖRÖS HADSEREG 34 048 TÁBORI POSTA SZÁMÚ ALAKULATÁNAK IGAZOLÁSA ARRÓL, HOGY LUKÁCS FERENC BUDAPESTI LAKOS ÁLLOMÁNYÁBAN SZOLGÁLT

Igazolás

Kiadatott Lukács Ferenc budapesti lakosnak arról, hogy nevezett a 34 048 tábori posta számú alakulatnál tényleges szolgálatot teljesít.

Nevezett fel nem tartóztatható és más munkára igénybe nem vehető a fenti katonai alakulat tudomása nélkül.

Érvényes: 1945. évi április hó 1-ig.

Mosura gárdaalez.

HIL HM eln. 37852. 1945. — Másolat.

(1945. április 2)

KONKOLY VEZÉRKARI SZÁZADOS LEVELE A FERDINÁND SZOVJET ŐRNAGY ÁLTAL VEZETETT „OSZTRÁK SZABADSÁGFRONTHOZ", AMELYBEN AJÁNLATOT TESZNEK AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS MEGTEREMTÉSÉRE

25. gyalog hadosztály[83] I./b osztály

Gasseldorf. 45. IV. 2.

Konkoly Thege Barna százados.

Az Osztrák Szabadságfront Harccsoportjának[84]

Steinmark.

Mélyen tisztelt Parancsnok Úr!

A határon átkényszerített 25. magyar gyaloghadosztály szeretné a lehetőséghez képest a személyes összeköttetést a legfelsőbb parancsnoksággal mielőbb felvenni.

Előreláthatólag sikerülni fog az egész hadosztályt rábírni arra, hogy a harcot a fasizmus ellen a szabadságért aktívan felvegye.

Amennyiben ez nekünk sikerül, úgy garantáljuk a legteljesebb élelmi és anyagi alátámasztást.

83 A 25. hadosztály 1945. III. 2-án részt vett a németek dunántúli ellentámadásában. Ezután Ausztria területére vitték őket. Alakulatai az Inn folyó mentén és Gmunden környékén helyezkedtek el. Április elején a németek saját alakulataik részére elvitték a hadosztály fegyverzetét. Úgy tervezték, hogy Linz területén újra felfegyverzik őket, s a hadosztályt az „Alpenfestung" védelmére fogják felhasználni. Adatok vannak arra, hogy 1945. április és május havában a hadosztályból sokan átálltak.

84 Az osztrák antifasiszták Obersteiermarkban, Karinthiában (Kärnten) a Wechsel vidékén (Wechselgebiet), Hartberg körzetében, Grác közelében, a Schneeberg vidékén, Tragöss-ben, a Salzkammergut-ban és a Karinthiai (Kärnten) határvidéken rendelkeztek kisebb-nagyobb partizáncsoportokkal. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadseregben is volt egy osztrák antifasiszta zászlóalj.

Kérjük velünk közölni, hogy összekötő közegükkel hol találkozhatunk.

Szabadságot a népnek!

Maradunk üdvözlettel: Konkony s. k.
vk. százados

HIL Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai 14. doboz. 36. — Másolat.

234

1945. április 6
(1945. május 3)

MACINEC JUGOSZLÁVIAI KÖZSÉG ELÖLJÁRÓSÁGA IGAZOLJA, HOGY LUKÁCS BARNABÁS ŐRMESTER ÉS KATONÁI FEGYVERESEN HARCOLTAK A NÉMETEK ELLEN

Igazoljuk, hogy Lukács Barnabás hv.ht.őrm. mint határvadász őrsparancsnok volt Miksavár községben. Amikor a németek a határvadászokat bevetésre akarták vinni Marburg alá, német területre, Lukács őrmester embereivel és 14 partizánnal kb. szakasz erejű némettel felvette a harcot. Közülük sok halottat és sebesültet ejtett, a többi megfutamodott.

Lukács őrmesterék szabad mozgási engedélyt kaptak tetteikért.

Miksavár, 1945. évi május hó 3-án.

Novák István bíró
Perger jegyző

HIL HM eln. 36605. 1945. — Másolat.

235
1945. április 6

LUKÁCS BARNABÁS NYILATKOZATÁBAN BESZÁMOL A NÉMETEKKEL VALÓ ÖSSZECSAPÁSUKRÓL ÉS A JUGOSZLÁV PARTIZÁNOKTÓL KAPOTT SEGÍTSÉGRŐL

Határvadász őrsparancsnok voltam Miksavár községben, a Muraközben. 60 emberem volt. Az őrsön 1944. október hó 15-e után semmi változás nem történt, a szolgálat ellátása a régi mederben folyt tovább a horvát, valamint a német csempészet megakadályozására. 1945. évi április hó 6-án a németek megjelentek Miksavár községben, és felszólították az őrsöt, hogy készüljön fel, mert német területre megyünk, Marburg alá, bevetésre. Amikor a németek eltávoztak, az őrsöt riadóztattam, és fegyverrel, munícióval a laktanyához kb. 500 méterre levő erdőbe menekültem 32 emberemmel. A többi a németekhez pártolt, illetve német területre ment át. Kb. 2 szakasz német az erdőben keresésünkre indult, mivel a lakosság elárulta hollétünket. Április hó 6-án 6 órakor, amikor az erdőbe akartak hatolni, tűz alá vettük őket 1 gsz-val és 32 puskával. Több halottat és sebesültet ejtettünk, míg a többi futásnak eredt. Ez alatt az idő alatt 14 partizán érkezett hozzánk, akik a támadást végignézték, és az üldözésben segédkeztek. Ezek után a partizánok Čákovecre, szállásukra vittek bennünket, ahol a parancsnokuknak jelentették a történteket.

Erre a parancsnok igazolvánnyal látott el bennünket, és megígérte, hogy semmi bántódásunk nem lesz, ha támogatjuk őket. Ezek után még 4 ízben volt összeütközésünk a Muraközben és a Dráva mentén bujkáló nyilas bandákkal. 1945. április hó 7-én a bevonuló bolgár csapatok elfogtak és Miksavár község iskolájában levő fogdájukba zártak, ahonnan 10-én, a partizáncsapatok közbenjárására bocsátottak el.

Ezek után a partizánokkal működtem tovább május hó 9-ig. Embereimmel a bolgárok egy hétig bunkert ásattak, majd iga-

zolvánnyal látták el őket, és hazabocsátották. Engem is ugyanilyen igazolvánnyal láttak el a bolgárok, amelynek másolatát csatolom. Majd amikor feladatom befejezést nyert, hazabocsátást kértem, amit meg is kaptam, és hazajöttem Borsod megye Sajókeresztúr községbe.

HIL HM eln. 36605. 1945. — Eredeti tisztázat.

ISMERETLEN SZERZŐ JELENTÉSE A MORVAORSZÁGBAN FOGSÁGBA ESETT MAGYAR CSAPATOK ANTIFASISZTA MAGATARTÁSÁRÓL[85]

1. 1945. I. hóban vívott harcokban az 1. magyar hadsereg harcos állományának zöme részben harcokban kiesett, részben önként átállt. Ezért a német vezetés I. hó végén az V. hdt. pságot, majd az 1. magyar hds. pság-ot és a magyar csapatok zömét — a 24. gy. ho. kivételével — átszervezés végett Morvaországba kivonta. Ekkor oszlott fel az 5. tart. ho. és a 2. pótho.

A 24. gy. ho. közvetlen német vezetés alá került.

2. Az átszervezés után az 1. magyar hds. pságot és az V. hdt. pság-ot 1945. III. hó közepén Dunántúlra vasúton elszállították.

A visszamaradt magyar alakulatokat (16. ho. és az 1. magyar hds-től visszatartott közvetlenek) széttagolva, közvetlen német alárendeltségben ismét bevetették. Pl. a 16. ho. pságot a németek a 304. né. ho. pság-nak alárendelték, csapatait pedig ezred és zlj. csoportokba né. csoportok közé ékelték.

A magyar csapatok érdekeinek védelmére a németek egy egész kis létszámú magyar magasabbtörzs visszahagyásához hozzájárultak, és azt Karátsony vörgy. pság-a alatt az 1. né. pc. hds. pság. alá rendelték. Ennek a törzsnek a harcászati vezetésre befolyása nem volt.

Minden magyar osztály- és ezredparancsnoksághoz, nagyobb létszámú, tisztek által vezetett német ök. törzs volt beosztva, akiknek feladata a magyar pk-ok ellenőrzése, befolyásolása és az átállás megakadályozása volt.

3. 1945. IV. 6-án a 24. gy. ho. zöme átállt. A hátul levő részeket a németek lefegyverezték, és így megakadályozták át-

85 A honvédek a német fegyverletételt megelőzően felvették a kapcsolatot a cseh hazafiakkal, és szembefordultak a fasisztákkal. Az irat igen hiányos, a mellékletek is hiányoznak. A jelentés lényeges részeit azonban megerősítik e kötetben közölt dokumentumok is.

állásukat, miközben közülük sokat kivégeztek. A megmaradt részek zöme kivonásra került. Kis részeket német alakulatok között felosztva még mindig visszatartottak.

4. Ezután a német vezetés még jobban megszigorította a magyar csapatok ellenőrzését és megbízhatatlanság miatt először a 16. ho. páságot és a gyalogságot, majd fokozatosan a ho. többi alakulatát is részben lefegyverezve kivonta. A ki nem vont magyar csoportoknál az ellenőrzést úgy megszigorították, hogy pl. egyes ütegek tüzelőállásában is állítottak fel német őrséget.

Karátsony vörgy-nak sikerült a német vezetésből kierőszakolnia, hogy a kivont magyar alakulatok zöme az arcvonaltól kb. 200 km-re, Kroměřiž, Prostejov, Vyskov területén gyülekezzék.

5. 1945. IV. 28-án a Kroměřiž területén összegyülekezett 8—9000 fő és 4—5000 ló az 1. né. pc. hds. parancsára Litomyšl Polička területére útba indult.

Karátsony vörgy. már ekkor elhatározta, hogy a magyar csapatokat Polička területéről a német arcvonal további visszavétele esetén sem fogja tovább nyugat felé engedni. Ezt minden magyar magasabb- és epk-kal bizalmasan közölte.

6. V. 1-től 4-ig a csapatok beérkeztek az új területre. V. 4-től egyes pk-ok felvették az érintkezést a helyi cseh nemzeti tanácsokkal és partizán pk-okkal (lásd 1. és 2. sz. melléklet). A tárgyalások eredményeképpen az elvett fegyverek jórészét a magyar alakulatoknak visszaadták azzal a feltétellel, hogy a területen a közrendet tartsák fenn, és a német erőszakoskodásokat akadályozzák meg.

7. V. 5.-én Novák magyar alez. teljhatalommal megbízatást kapott arra, hogy vegye fel az érintkezést a területen működő orosz partizánalakulatok pk-ával.

V. 6-án a délutáni órákban Novák alez. Orlov orosz vk. örgy-al a mellékelt megállapodást rögzítette (3. sz. melléklet) azzal, hogy azt a Morvaország területén levő legidősebb magyar tisztnek, Karátsony vörgy-nak is átadja.

V. 7-én délután Karátsony vörgy. a Litomyšl-i cseh nemzeti tanács megbízottaival írásbeli megállapodást kötött (4. számú melléklet). Ennek lényege, hogy a nemzeti tanács kéré-

sére a magyar csapatok tartsák meg fegyvereiket a rend fenntartására és a német erőszakoskodások megakadályozására. A cseh nemzeti tanács elő fogja segíteni az orosz hds. illetékes szerveivel való ök. felvételét.

V. 7-én az esti órákban a Novák alez. által kötött megállapodás értelmében Karátsony vörgy. az összes magyar alakulatoknak pcs-ot adott a megállapodásban foglaltak végrehajtására. (5. sz melléklet.)

Orlov orosz vk. örgy-tól V. 8-án este érkezett intézkedésre az összes magyar alakulatoknak — még minden meglévő fegyverüket és anyagukat megtartva — Swratka körzetében útba kellett indulniok. Az alakulatok zöme V. 9-én beérkezett a Swratka-i körzetbe.

V. 9-én Orlov orosz vk. őrgy. intézkedésére a magyar csapatok az átvonuló németek lefegyverzésében, a községek biztosításában, a németek összegyűjtésében és a fegyveres SS csapatok erőszakoskodásainak megakadályozásában részt vettek (6. sz. melléklet).

V. 10-én Karátsony vőrgy. a Polička-n levő orosz hadt. pktól személyesen azt az utasítást kapta, hogy a magyar alakulatok fegyvereiket egyelőre tartsák meg, a Swratka-i körzetben maradjanak, a németek gyűjtésére 2 fogolytábort állítsanak fel. További parancsot az orosz pságok fognak adni. Erre vonatkozóan Karátsony vörgy. a szükséges intézkedéseket kiadta.

8. V. 11-én Babicsev orosz szds. az orosz hds. csop. pság. ama parancsát közvetítette, hogy a magyar csapatok fegyvereiket gyűjtsék össze, és Nove-Mesto-ba induljanak útba. A csapatok a parancsot végrehajtották. (7. sz. melléklet.)

9. Összefoglalás:

Fentiekből megállapítható, hogy a magyar csapatok zöme zárt egységekben, tisztjeik vezetése mellett, a németek által meghagyott anyaggal még a fegyverszünet megkötése előtt beszüntette az orosz hadsereggel való harcot, és felvette az érintkezést a szovjet orosz hds. beérkezéséig a cseh nemzeti felkelők vezetőivel, illetve azok útján a cseh területen működő orosz partizánok parancsnokaival, és a továbbiakban a velük kötött megállapodások alapján járt el.

7 db melléklet.

Megállapodás

Mely szerint Swratauchon 1945. V. 6-án egyrészről az orosz ejtőernyős pság., másrészről a magyar kiküldöttek részéről az alábbi megállapodások köttettek:

1. A magyar pság. és alárendelt alakulatai bejelentik önkéntes csatlakozásukat.

2. Az orosz pság. orosz részről elfogadja a bejelentést és csatlakozást.

3. Az említett magyar csapatok a továbbiakban az orosz pság. irányítása szerint menetelnek és helyezkednek el, és az orosz pság. által kiadott parancs vétele után 1 órával a menetet megkezdik.

A továbbiakban a magyar csapatok úgy őrszolg-ra, mint harcra német csapatok ellen igénybevételnek.

4. Orosz részről biztosítják, hogy a harcok befejeztével az említett magyar csapatok együttesen lesznek Magyarországba visszairányítva, és biztosítják elvonulásukat is.

5. Addig is az orosz pság. biztosítja az említett magyar csapatok sértetlenségét orosz, cseh és partizán részről is. A fegyverzet 50%-át az alakulatoknál meghagyja, illetve a más lefegyverzett részeknek visszaadatja.

6. Az említett magyar alakulatok megmaradnak jelenlegi szervezetükben a magyar pság. vezetésében, és további irányításuk is csak ezen keresztül történik.

7. Az említett magyar alakulatok minden felszerelésüket megtarthatják, illetve a már elvetteket visszaadja az orosz pság.

8. Az említett magyar pság. és alakulatai V. 11-ig saját magukat kötelesek ellátni. V. 11-től ellátásukról orosz részről történik intézkedés.

Ezen megállapodást mindkét oldalról kötelezően ismerik el az aláírók, és úgy orosz, mint magyar nyelven 2—2 példányban kicserélik.

Kelt, 1945. V. 7-én.

HIL HM eln. 29313. 1945. — Másolat.

1945. április 11—május 2
(1945. május 10)

A JÁN KOZILRÓL ELNEVEZETT PARTIZÁNOSZTAG PARANCSNOKÁNAK, MELNYIKNEK ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE ELÖLJÁRÓ PARANCSNOKSÁGA RÉSZÉRE A PARTIZÁNOSZTAG HARCI ÉS PÁRTPOLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL. ADATOK AZ OSZTAG 184 MAGYAR HARCOSÁRÓL

... Az osztag létszámának nemzetiségi megoszlása:

	Német	Orosz	Ukrán	Cseh és szlovák	Magyar
1945. II. 1.	—	11	16	71	—
1945. III. 1.	—	12	25	85	—
1945. IV. 1.	—	37	45	168	184
1945. V. 1.	—	37	45	168	184

Az osztag felszámolása

Miután május 2-án egyesültünk a Vörös Hadsereg egységeivel, 299 főt átadtunk Čadca város katonai parancsnokságának. Nemzetiségek szerint: 70 oroszt, 184 magyar, 45 szlovákot és velük a következő fegyverzetet:

1. Állványos gépfegyver	**2**
2. Kézi gépfegyver	**38**
3. Puska	249
4. Géppisztoly	**55**
5. Telefon	**3**
6. Gránát	1 500
7. Töltény	10 000

22 főt átadtunk a Partizánmozgalom Törzse képviselőjének, akiket a 239-es tartalék ezredbe irányítottak, velük a következő fegyverzetet:

Gépfegyver	1
Géppisztoly	17
Puska	4

90 főnyi szlovákot a helyi osztagokból a népi választásokkal kapcsolatos munkára irányítottunk.

Fegyver: 22 puska.

.... 1945. május 1-én a nap tiszteletére az osztag harcos állománya harcban bevett 3 helységet: Papradno, Brvnište, Jasenka. Szétvertük a német helyőrséget. Az osztag reggel 6 órakor kezdte a támadást.

A harc menete

Az I. orosz zászlóalj az északi oldalon húzódó völgy felől indította a támadást frontálisan Poprando helység felé, Vologyin Anatolij Konsztantyinovics zászlóaljparancsnok vezetése alatt.

A II. és III. zászlóaljak a szárnyak felől támadtak, Ovszjanyikov Mihail Vasziljevics, a II. zászlóalj parancsnoka és Kacser József, a III. zászlóalj parancsnoka vezetésével.

A IV. magyar zászlóalj Jánusek Rudolf ejtőernyős vezetésével támadott Poprád helység mögül.

Déli 12 órakor Paprádnó-t rohammal bevettük. A következő támadást az osztag arccal Brevnice és Jasenica ellen vezette, és este 5 órára Jasenicát és Brevnicét is bevettük.

Elesett 38, megsebesült 52, fogságba esett 60 német. Zsákmányoltunk 11 géppisztolyt, 18 golyószórót, 127 puskát, rádióállomást, kábelt és 5 gépkocsit.

... 1945. IV. 3-án Severev Nyikolaj Ivanovics törzsparancsnok vezetésével három magyar zászlóalj rajtaütést hajtott végre Makov város mellett.

Elesett 60, megsebesült 20 hitlerista.

... Az osztag tagozódása

Hogy a harc és menet idején a harcosokat jobban lehessen vezetni, az osztagot 4 zászlóaljra osztottuk. Az I. 70 fős zászló-

aljba (orosz) volt koncentrálva az összes automata fegyver. Parancsnoka Vologyin Anatolij Konsztantyinovics ejtőernyős volt.

A II. 70 fős zászlóalj szlovákokból, szerbekből, románokból stb. állt. A parancsnok Ovszjanyikov Mihail Vasziljevics.

A III. és IV. zászlóalj magyarokból állt, és 184 főt számlált. A parancsnokok magyarok voltak.

ПА ИИП ЦК КПУ, 149. оп. 1, д. 1, л. 9—23.
Orosz nyelvű eredeti.

FERDINÁND SZOVJET ŐRNAGY ELISMERVÉNYE A 25. HADOSZTÁLY ÁLTAL AZ „OSZTRÁK SZABADSÁGFRONT" RÉSZÉRE ÁTADOTT ANYAGOKRÓL

Steinmark-i harc csoport
Osztrák Szabadságfront.

Harcálláspont

Elismervény

az alábbi anyagokról, melyeket mi a 25. magyar gyaloghadosztálytól átvettünk:

50 pár hegymászó cipő
20 kg bőranyag
20 db gyalogsági puska lőszerrel.

Halál a fasizmusra! Szabadság a népnek!

Ferdinánd parancsnok

HIL Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai 14. doboz. 36. — Másolat.

239
(1945. április 30)

A DÁNIAI MAGYAR SZÓ CÍMŰ KŐNYOMATOS ILLEGÁLIS LAP CIKKE ARRÓL SZÁMOL BE, HOGY FEGYVERES ÖSSZETŰZÉSRE KERÜLT SOR EGY MAGYAR SZÁZAD ÉS A NÉMETEK KÖZÖTT KOPPENHÁGA UTCÁIN

Koppenhága, 1945. április 30.

Vasárnap, április 22-én egy kb. 100 emberből álló magyar csapat állott fel parancskiosztásra a koppenhágai gárdakaszárnya udvarán. Egy német tiszt lelkesítő beszédet intézett hozzájuk, közölvén a csapat azonnali elindulását a frontra. Lelkükre kötötte az embereknek, hogy bátran küzdjenek, és áldozzák fel életüket is, ha kell, Németországért vívott küzdelmükben.

A magyar honvédek csak ekkor ébredtek tudatára annak, hogy miért parancsolták őket ide a gárdakaszárnyába. Nyugtalanság, mozgolódás kezdődött soraik között, s egyszerre — mintha csak parancsszóra történt volna — mindnyájan futólépésben a kaszárnya kapuján kirohantak. A németek természetesen lövöldözni kezdtek, amiből egész csata fejlődött ki a város utcáin. Úgy a magyarok, mint a németek közül, sőt a dán járókelők közül is többen áldozatul estek, de a magyar csapat legnagyobb része megmenekült ...

OL KÜM Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 709. 1946.

240
(1945. április 30)

A DÁNIAI MAGYAR SZÓ FELSZÓLÍTJA A HONVÉDEKET, HOGY KÉSZÜLJENEK A NÉMETEKKEL VALÓ LESZÁMOLÁSRA, S TEGYÉK EL LÁB ALÓL A NYILAS VEZETŐKET

Magyar katona, tiszt, altiszt, legénység, magyar polgár

Nemsokára majd felszólítunk benneteket, hogy a dán szabadságharcosokkal együtt, dán és magyar tisztek vezetése alatt, nyíltan küzdjetek a gyűlölt németek ellen, akik kirabolták és megalázták Dániát, mint ahogy kirabolták és megalázták szegény hazánkat.

Ezt az időt rendben, fegyelemben és nyugalommal kell kivárnotok, ne kezdjetek bele könnyelmű, meg nem fontolt vállalkozásba.

Amíg a nyílt küzdelem meg nem kezdődik, addig segítsetek suttyomban a dánoknak, amennyit csak tudtok. Vessetek gáncsot a németeknek, ahol csak lehet, tegyétek el láb alól a nyilasokat, így vagy úgy, például mintha szerencsétlenségnek estek volna áldozatul, de vigyázzatok, hogy ártatlannak baja ne essék.

Ha a nyilasokat eltettétek láb alól, akkor a dán szabadságharcosok könnyebben segíthetnek majd nektek.

Ha segíttek a dánoknak, akkor egyszersmind saját hazátok jobb sorsáért is küzdötök, ezzel azt is eléritek, hogy a szövetséges hatalmak a háború befejezése után oly gyorsan, mint lehet haza küldjenek benneteket, és akkor odahaza majd úgy fogadnak benneteket, mint a jó katonát, aki küzdött hazája jobb sorsáért.

Éljen Dánia, Magyarország jó barátja.

Éljen megkínzott hazánk, éljen Magyarország.

HIL Pgy. D/2. — Fotokópia.

A JUGOSZLÁV NÉPFELSZABADÍTÓ HADSEREG LACKÓ-KÜLÖNÍTMÉNYE VEZÉRKARÁNAK MEGBÍZÁSA DR. BODÓ JENŐ RÉSZÉRE A III. SZ. MAGYAR ZÁSZLÓALJ MEGALAKÍTÁSÁRA

A követelményeknek és a helyzetnek megfelelően különítményünknél magyar önkéntes tisztekből, altisztekből és legénységből megalakult a III. zászlóalj.

A zászlóalj parancsnokának Dr. Bodó Jenőt, a magyar hadsereg főhadnagyát,[86]

a zászlóalj segédtisztjének Machovszky Miklós hadnagyot;

összekötő tisztnek a zászlóalj eddigi helyettes parancsnokát, Skocir Iván elvtársat;

86 Dr. Bodó Jenő 1945. IV. 8-án Arnfels körzetében 18 bajtársával, teljes felszereléssel átállt a szlovén partizánokhoz. Az I. partizánzászlóalj kötelékébe osztották be őket, ahol külön magyar szakaszt szerveztek belőlük.

Bodó Jenő így ír tevékenységükről:

„... abban állapodtam meg a harccsoport pk-ával, hogy a partizán hírszerző csoport közreműködésével a völgyekben és községekben állomásozó magyar csapatok között bomlasztó tevékenységet fejtünk ki, és ennek során igyekszünk minél több magyarnak hozzánk való csatlakozását elérni. Akciónk eredményeként pár nap múlva 50—50 főnyi csoportokban, teljes felszereléssel, egész század létszámú magyar volt már együtt, ekkor megalakult a magyar század és én lettem a szd. parancsnoka. Az átlag 2—3 naponként megismétlődő saját és ellenséges vállalkozások során a magyar század is fényesen megállta helyét, 3 hősi halottunk és 8 sebesültünk is volt már. Akciónkat állandóan folytattuk, és a csatlakozók száma napról napra növekedett, úgy hogy április vége felé létszámunk már 800 fő körül járt. A csatlakozók között tisztek és tiszthelyettesek is voltak. Akadtak közöttük idősebbek, betegek és fegyvertelenek is, s ezért a harccsoport pság-a úgy határozott, hogy a 800 főből önkéntes jelentkezés alapján kiválasztott 500 főnyi tiszt, tiszthelyettes és legénységi állományú harcosból megalakítja az önálló III. partizán magyar zászlóaljat. Az 500 főnyi zászlóaljnak én lettem a pk-a.

Az első naptól kezdve állandó készültségben és harcban (vállalkozás, támadás elhárítása stb.) állottunk, és még V. 13-án is bevetésben voltunk Maribor felett, a német hadsereg visszavonulásának megakadályozására és később a rend fenntartására. V. hó 15-én a Mariborba bevonuló jugoszláv hadsereg Stájer főparancsnoksága dicséretének és elismerésének kifejezése mellett, „Nyílt parancs"-ot állított ki számunkra, és a zászlóaljat zárt egységben parancsnokságom alatt útbaindította haza Magyarországra. (HIL HM eln. 44510. sz. 1945.)

a zászlóalj hadtápfőnökének Kozina József elvtársat;

zászlóalj orvosául Pust Tine eddigi orvos századost neveztük ki.

A zászlóalj alegységeinek parancsnokát a zászlóalj saját befolyása szerint nevezi ki.

Halál a fasisztákra — Szabadságot a népnek!

(Olvashatatlan aláírás)
politikai megbízott

A pk. távollétében:
(Olvashatatlan aláírás)

HIL HM eln. 44510. 1945. — Másolat.

DÁN SZABADSÁGHARCOSOK RÖPIRATA A DÁNIÁBAN ÁLLOMÁSOZÓ MAGYAR CSAPATOKHOZ

Honvédek!

Most Dániában vagytok. Dánia és Magyarország mindig jó barátok voltak, s a ti kötelességtek ma, hogy a baráti viszony ez alkalommal se bomoljon föl.

Maradjatok nyugodtan, míg a szabadulás órája üt. A dán szabadságmozgalom idejében megadja a jelet —, akkor csatlakozzatok, és a dán szabadságharcosokkal együtt űzzétek ki a közös ellenséget az országból. Így küzdhettek legáldásosabban Magyarország jövőjéért, becsületének visszaállításáért és hazátok feltámadásáért.

Dán szabadságharcosok

OL KÜM Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 709.

243
(1945. május 5)

FERDINÁND SZOVJET ŐRNAGY LEVELE A 25. HO. TISZTJÉHEZ, KONKOLY THEGE BARNA SZÁZADOSHOZ, AMELYBEN KÖZLI, HOGY AZ ÁLTALA VEZETETT CSOPORTTAL TÁMADÁST TERVEZ SCHWANBERG ELLEN. KÉRI, HOGY A HONVÉDEK NE FEJTSENEK KI ELLENÁLLÁST

Osztrák Szabadságfront
Harccsoport Steiermark. Harcálláspont.

Mélyen tisztelt százados Úr!

1945. május 7-én vagy 8-án, 24 h után egy támadást tervezünk Schwanberg[87] ellen. A pontos időpontot Önnel még tudatni fogjuk. Kérésem Önhöz, hogy a város ellen intézett támadásunk esetére alárendelt alakulatait utasítsa (hozzám beérkezett jelentés szerint kb. 236 fő Turkó úr parancsnoksága alatt), hogy akciónkra ellenállást ne fejtsenek ki, és kötelezze őket arra, hogy szállásaikon csöndben tartózkodjanak.

Egyidejűleg fegyverek kiszállítása válna szükségessé.

A felesleges vérontás elkerülése végett, kérem Önt, hogy tervemet teljes egészében akceptálja.[88]

Halál a fasizmusra! Szabadság a népnek!

Ferdinánd
parancsnok

HIL Béketárgyalást előkészítő bizottság iratai. 14. doboz. 36. — Másolat.

87 Schwanberg község Gráctól 40 km-re délnyugatra fekszik.
88 Vegye tekintetbe.

244
(1945. május 8)

A VÖRÖS HADSEREG SVRATKAI PARANCSNOKSÁGÁNAK VÁLASZLEVELE KARÁTSONY VEZÉRŐRNAGYHOZ A PARTIZÁNOKHOZ VALÓ ÁTÁLLÁSI KÉRELME TÁRGYÁBAN

Megkaptuk 1945. május 8-án kelt levelét, amelyben azt a kívánságát juttatja kifejezésre, hogy a Vörös Hadsereg partizáncsapataihoz óhajt csatlakozni. Mint a Vörös Hadsereg itteni csapatainak parancsnokai eleget teszünk az Ön kérésének, és teljes személyi és vagyonbiztonságot stb. garantálunk Önnek. Ez idő szerint az Ön hadseregének már több alegysége nálunk van, és mindnyájan meg vannak elégedve.

Átjövetelük idejét és helyét az önök tisztje —, akivel partizáncsapataink parancsnoka Chymic főhadnagy tárgyalt —, Novák alezredes ismeri.

Mély tisztelettel:

(Olvashatatlan aláírás)

ПА НИП ЦК КПУ, ф. 149, оп. 1, д. 2, л. 148—149.
Német nyelvű másolat

245
(1945. május 15)

A JUGOSZLÁV NÉPFELSZABADÍTÓ HADSEREG SZLOVÉN VEZÉRKARÁNAK NYÍLT PARANCSA, AMELLYEL HAZÁJUKBA ÚTBAINDÍTJÁK A JUGOSZLÁV HAZAFIAK SORAIBAN HARCOLT MAGYAROKAT

Nyílt parancs

Megbízzuk Dr. Bodó Jenőt, hogy 500 magyar nemzetiségű személyt, akik a németek kapitulálását megelőzően valamennyien csapataink oldalán részt vettek a megszállók elleni harcokban, a szlovén IV. számú hadászati parancsnokság rendeletére, fegyvertelenül, Szlovéniából szállítson el hazájukba.

Felszólítom a katonai és polgári hatóságokat, hogy a hazatérő szállítmánynak élelmezés terén adja meg a szükséges támogatást.

Halál a fasisztákra! — Szabadságot a népnek!

Mldics Iván
politikai megbízott

Berki Szergej őrnagy,
parancsnok

HIL HM eln. 44510. 1945. — Másolat.

(1945. május 10)

A CSEHSZLOVÁKIAI TYN VÁROS KATONAI ÉS POLGÁRI HATÓSÁGAI IGAZOLJÁK, HOGY NAGY ERNŐ FŐHADNAGY ALAKULATÁVAL EGYÜTT RÉSZT VETT A FÖLDALATTI MOZGALOMBAN

Igazolás

A járási végrehajtóbizottság és Tyn város helyőrségének parancsnoka igazolja, hogy Nagy Ernő elvtárs, a magyar hadsereg főhadnagya, csapatával és annak tisztjeivel együtt dolgozott velünk a földalatti nemzeti mozgalomban.

Önként ajánlották fel szolgálataikat az ellenség ellen folytatott harchoz.

A harci cselekmények folyamán nagy bátorságról és állhatatosságról tettek tanúbizonyságot. Ezzel felbecsülhetetlen szolgálatot tettek a Csehszlovák Köztársaságnak és szövetségeseinek, amiért köszönetünket fejezzük ki.

A helyőrség parancsnoka
(Olvashatatlan aláírás)

HIL HM eln. 4823. 1946. — Cseh nyelvű eredeti.

„A gyárak termelésének lassítása, a kiürítések megakadályozása, a terménybeszolgáltatások megtagadása, a sztrájkok és a tömegtüntetések, a tömeges dezertálások a hadseregből és a szovjet hadsereg oldalára történt átállások, az ország több körzetében a partizáncsoportok tevékenysége — mind-mind arról tanúskodnak, hogy ha nem is olyan mértékben, mint a fasizmus által leigázott más európai országokban, de *a forradalmi tömegmozgalom nálunk is a felszabadulás előtt kibontakozott.* Az a tény, hogy a „felsők" — a magyar uralkodó osztályok — elsősorban a súlyos katonai vereségek, valamint az antifasiszta tömegmozgalom fellendülése következtében már nem tudtak a régi módon kormányozni, és a szovjet hadsereg közeledtének hírére tömegével hagyták el állami, közigazgatási és egyéb posztjaikat, valamint az, hogy az „alul levők", azaz a magyar nép dolgozó tömegei passzív és aktív módon kifejezésre juttatták szembenállásukat a fasizmussal — *a felszabadulás idejére forradalmi helyzet kialakulását eredményezte hazánkban.*

A magyar függetlenségi mozgalom, az antifasiszta, demokratikus nemzeti összefogás, amelyért a magyar kommunisták 1936 óta küzdöttek, a Magyar Kommunista Párt vezetésével létrejött Magyar Front azt jelentette, hogy *a fasizmus ellen vívott harcban megérlelődött a népi demokratikus forradalom számos feltétele.* Jelentette továbbá azt, hogy megizmosodtak azok a társadalmi erők, amelyek a háború idején elindult folyamatot és mozgalmat tovább vezetve, a háború után helyesen tudták felhasználni a kedvező történelmi körülményeket arra, hogy az országot a népi demokratikus, a szocialista fejlődés útjára vigyék."

(Kállai Gyula: A polgári nemzettől a szocialista nemzetig. Kossuth Könyvkiadó, 1965. 11. o.)

aks.	= akadémikus (katonai akadémia növendéke, tisztjelölt
alez.	= alezredes
altbgy.	= altábornagy
av.	= aknavető, -s
álls.	= állomás
áp., ápk.	= állomásparancsnok
ÁVK	= Államvédelmi Központ
bek.	= bekezdés
BM	= Belügyminisztérium, belügyminiszter
Btk.	= Büntetőtörvénykönyv
Büm. ávk.	= Belügyminisztérium Államvédelmi Központ
c.	= című, címzetes
csop.	= csoport
cső.	= csendőr
D	= Dél
dd., ddr.	= dandár
Def.	= defenzív (elhárító)
div.	= divízió
DK	= délkelet
DNy	= délnyugat
e.	= ezred
eje.	= ejtőernyős
e. köz.	= ezredközvetlen
elg.	= ellenség, -es
elh.	= elhárító
eln.	= elnöki
ezds.	= ezredes
É	= észak
ÉK	= északkelet
élm.	= élelmezési
élm. rakt.	= élelmezési raktár
Élt.	= életbeléptetési törvény
ÉNy	= északnyugat
feld.	= felderítő, felderítés
fhdgy.	= főhadnagy
fhg.	= főherceg
fldsz.	= földszint
főtörm.	= főtörzsőrmester
főv.	= főváros, -i, fővezérség, -i

fr.	= frank
fsz.	= földszint
gá.	= gépágyú, -s
gárd.	= gárda
gh.	= gazdasági hivatal
Gestapo	= Geheime Staatspolizei (Német titkos rendőrség)
gép.	= gépesített, gépkocsi
gép. pi.	= géppisztoly
gk.	= gépkocsi, -zó
g. kat.	= görög katolikus
g. kel.	= görögkeleti
gp.	= géppuska, géppuskás
gsz.	= golyószóró, -s
gy., gyal.	= gyalog. -os, -ság
gye., gy. e.	= gyalogezred
HB	= helyi bizottság
Hb.	= hadbíróság
hb.	= hadbíró
hdgy.	= hadnagy
hdm.	= hadművelet, -i
hdp.	= hadapród
hds.	= hadsereg
hdt.	= hadtest
HK	= Hadtörténelmi Közlemények
HIL	= Hadtörténelmi Intézet Levéltára
hír.	= híradó, -s
hivt.	= hivatal
HM	= Honvédelmi Minisztérium, honvédelmi miniszter
hmtk.	= hadiműszaki-törzskar, -i
ho.	= hadosztály
honv.	= honvéd
honv. munk. ig.	= honvédelmi munkára igénybe vett
hop.	= hadosztályparancsnok, -ság
ht.	= hivatásos
hv.	= határvadász
id.	= idézet
ill.	= illetve
i. m.	= idézett munka
jkv.	= jegyzőkönyvvezető, jegyzőkönyv
jugo.	= jugoszláv
K.	= kelet
k.	= keleti, könnyű
kap.-ság	kapitányság
karhat.	= karhatalom, karhatalmi
karp.	= karpaszományos
kat.	= katona, -i
KB	= Központi Bizottság

Kbp.	= Katonai büntető perrendtartás
ker.	= kerület
k. ho.	= könnyű hadosztály
kik.	= kiképző, kiképzés
kiseg.	= kisegítő
Kiska	= Kisegítő karhatalom, kisegítő karhatalmi
K. kir.	= Közbiztonsági Kirendeltség
KMP	= Kommunisták Magyarországi Pártja
ko.	= katonai osztály
komm.	= kommunista
Komintern	= Kommunista Internacionálé
korm.	= kormány
közig.	= közigazgatás, -i
közp.	= központ, -i
KP	= kommunista párt
Ktbtk.	= Katonai büntető törvénykönyv
Kül. Min.	= Külügyminisztérium, külügyminiszter
lakt.	= laktanya
légo.	= légoltalmi
löv.	= lövész
MÁV	= Magyar Államvasutak
mb.	= megbízott
mb. H. egyén	= megbízott honvéd egyén
ME	= miniszterelnöki
megsz. csop.	= megszálló csoport
mérn.	= mérnök
MHBK	= Magyar Harcosok Bajtársi Közössége
MTI	= Magyar Távirati Iroda
MUR	= Mouvements Unis de Résistance (Francia ellenállási szervezet)
mű.	= műszaki
Nb.	= Népbíróság
né.	= német
nsz.	= naplószám
NSZK	= Nemzeti Számonkérő Különítmény
nv. ao.	= nemzetvédelmi alosztály
Ny	= nyugat
ny.	= nyomozó
ny. á.	= nyugállományú
nyom.	= myomozó
nyom. vez.	= nyomozást vezető
nyug.	= nyugalmazott
o.	= osztály, orvos
OIB	= Országos Ifjúsági Bizottság
OL	= Országos Levéltár
OM	= országmozgósítási
oszt.	= osztály, osztag
OTI	= Országos Társadalombiztosítási Intézet

ök.	= összekötő, összeköttetés
ön.	= önjáró
őrgy.	= őrnagy
őrm.	= őrmester
őrv.	= őrvezető
őrzlj.	= őrzászlóalj
P	= pengő
part.	= partizán
par.	= parancsnok
parság.	= parancsnokság
páncélos	= páncélos
pc.	= páncél, -os
pcs.	= parancs
pct.	= páncéltörő
p. e.	= polgári egyén
Pgy.	= partizángyűjtemény
PI	= Párttörténeti Intézet
pi.	= pisztoly
pk.	= parancsnok
pk. h.	= parancsnok helyett, -es
polg.	= polgári
p. rend.	= próbarendőr
psság.	= parancsnokság
pt. á.	= páncéltörő ágyú, -s
pu.	= puska
r.	= rendőr, rendű
rád.	= rádió, -s
rend.	= rendőr
rep.	= repülő
rk.	= római katolikus
rny.	= rendőrnyomozó
rsz.	= rendészet, -i
rsz. és ktg. psg	= rendészeti és katonai gondozó parancsnokság
RT	= részvénytársaság
s.	= segéd
SD	= Sicherheits Dienst (Biztonsági Szolgálat)
sgt.	= segédtiszt
s. k.	= sajátkezűleg
SS	= Schutz-Staffel (A nácipárt által alapított terroralakulat)
s. tiszt	= segédtiszt
sz.	= szám, -ú
szab-on	= szabadságon
szak.	= szakasz
szd.	= század
szds.	= százados

SZEB	= Szövetséges Ellenőrző Bizottság
szk.	= szakasz
SZK(b)P	= Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja
SZKP	= Szovjetunió Kommunista Pártja
szkv.	= szakaszvezető
Szov. Táj. Ir.	= Szovjet Tájékoztató Iroda
SZSZK	= Szovjet Szocialista Köztársaság
szü.	= személyügy, -i
t.	= tartalékos
tar.	= tarack
tart.	= tartalékos
táb.	= tábor, -i
táb. p. sz.	= tábori postaszám
tbk.	= tábornok
tbn.	= tárgyában
tc.	= törvénycikk
ter.	= terület
thts., thtts.	= tiszthelyettes
ti.	= tudniillik
ti.	= tiszt
tiszthely.	= tiszthelyettes
titk.	= titkár
tsz.	= továbbszolgáló
tü.	= tüzér
ue.	= ugyanez
UK(b)P	= Ukrán Kommunista (bolsevik) Párt
úm.	= úgymint
ún.	= úgynevezett
uo.	= ugyanott, ugyanolyan
USA	= Északamerikai Egyesült Államok
ü.	= üteg
ütk.	= ütköző
v.	= vitéz
vad.	= vadász
vezds.	= vezérezredes
vez. ezrds.	= vezérezredes
vez. őrnagy	= vezérőrnagy
véhíd	= vasút és hídépítő
vép.	= vasútépítő
vivon.	= visszavonulás
v. k.	= vezérkari
VKF, vkf.	= Vezérkar Főnökség, vezérkar főnöke
vm.	= vármegye
von. kis.	= vonatkísérő
vőrgy.	= vezérőrnagy
VS	= Vörös Segély
zj., zlj.	= zászlóalj
zls.	= zászlós

1941.	jún. 22.	A fasiszta Németország hadüzenet nélkül megtámadja a Szovjetuniót.
	jún. 22.	A magyar kormány megszigorítja a kivételes állapotot.
	jún. 24.	Magyarország megszakítja a diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval.
	jún. 27.	A németek provokációs bombatámadást intéznek Kassa ellen.
	jún. 27.	A Bárdossy-kormány hadat üzen a Szovjetuniónak.
	jún. 27.	A HM a további szabotázscselekmények megátlására elrendeli a fontosabb objektumok fokozott őrizetét.
	jún. 27.	Belgrádban Tito vezetésével megalakul a Népfelszabadító Mozgalom partizánosztagainak központi törzse.
	jún. 28.	A KMP KB-a határozata elítéli Magyarország háborúba lépését.
	jún. 29—szept. 20.	Nyomozás az erdélyi kommunisták ügyében.
	jún. 30.	A BM elrendeli a kommunisták internálását.
	jún.—júl.	Nagyarányú kommunista letartóztatások Észak-Erdélyben.
	júl. 3.	Sztálin rádióbeszédben felszólítja a nácik által megszállt szovjet területek lakosságát, hogy alakítson partizáncsapatokat.
	júl. 4.	A Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága határozatot hoz a fasiszta megszállók elleni népi felkelés megszervezéséről.
	júl. 6.	Kolozsvárott megkezdődött az ún. „Erdélyi nagy per".
	júl. 7.	A szovjet kormány partizáncsapatok szervezésére szólítja fel Európa szabadságszerető népeit.
	júl. 7.	Szerbiában kitör a fegyveres felkelés.
	júl. 12.	Angol—szovjet kölcsönös segélynyújtási egyezményt írnak alá Moszkvában.
	júl. 13.	Montenegróban általános népi felkelés kezdődik.

júl. 15—27. Elkezdődik a partizánharc Szlovénia, Bosznia, és Hercegovina területén is.

júl. 28. A KMP KB-a határozatba foglalja a függetlenségi harc alapelveit és a párt feladatait.

júl. 28. Karlovácon megkezdődik a fasiszta megszállók ellen a népi felkelés.

aug. A jugoszláv partizánosztagok felszabadítják Macedóniát és Szerbia nagy részét.

szept. 1. A KMP KB határozata a német fasizmus elleni harcról.

szept. 8—9. Általános politikai sztrájk Norvégiában.

szept. 24. Megalakul a francia Nemzeti Felszabadító Bizottság.

szept. 27. Görögországban megalakul az EAM (Görög Nemzeti Felszabadító Front) és az ELAS (Görög Népi Felszabadító Hadsereg).

szept. A KMP Külföldi Bizottsága a Szovjetunióban megkezdi a Kossuth-rádió adásait.

okt. 6. Háborúellenes tüntetés Budapesten a Batthyány-örökmécsesnél.

okt. 28. Megalakul a Paraszt-szövetség.

okt. Tárgyalások kezdődnek a KMP és a Szociáldemokrata Párt baloldali vezetői között.

nov. 1. A KMP kezdeményezésére több ezer főnyi tömeg megkoszorúzta Kossuth és Táncsics sírját. Tüntetés Magyarországnak a háborúból való kilépése és a különbéke mellett.

nov. 1. A belgiumi magyar partizánok kézigránáttal megtámadják a belga fasiszták, a rexisták menetét.

nov. 7. A katonai bíróság ítélete a zentai kommunisták szervezkedése ügyében. 10 vádlottat kötél általi halálra ítélnek, hatot később kivégeznek.

nov. 11. Hadbírósági ítélet alapján kivégeznek 6 zentai kommunistát.

nov. 18. Szabadkán 24 kommunistát ítélnek el. Közülük 15-öt kivégeznek, a többit 10—15 évi fegyházbüntetéssel sújtják.

dec. 7. Anglia hadat üzen Magyarországnak.

dec. 16. Bárdossy a parlamentben bejelenti, hogy beállt a hadiállapot Magyarország és az Amerikai Egyesült Államok között.

dec. 25. Megjelenik a Népszava karácsonyi száma. Több kommunista és haladó szellemű író síkraszáll a béke és a nemzeti függetlenség ügye mellett.

dec. A német fasiszta seregek nagy veresége Moszkva alatt.

1941—1942 tele	A partizánmozgalom kifejlődik a Szovjetunió egész megszállt területén.
1942. jan. 4.	Kőrösmezőnél ejtőernyővel földre ereszkedik Borkanyuk Elek 6 fős partizáncsoportja.
jan. 13.	A BM elrendeli a szakszervezetek belső életének ellenőrzését.
jan. 13.	A szövetséges kormányok képviselőinek londoni értekezlete elhatározta, hogy a háború után felkutatják és megbüntetik a náci háborús bűnösöket.
jan. 20—22.	Keitel Magyarországra látogat. Eredménye: frontra küldik a 2. magyar hadsereget.
jan. 21—febr. 5.	A magyar csendőr- és katonai alakulatok vérfürdőt rendeznek Bácskában a polgári lakosság között.
jan.	Bulgáriában megalakul a Hazafias Front.
jan.	Megalakul a Lengyel Munkáspárt, s megkezdi a Népi Gárda partizánosztagainak szervezését.
jan. vége	A Szovjetunióban levő magyar hadifoglyok első konferenciája.
febr. 1.	Megjelenik a KMP lapja, az illegális Szabad Nép.
febr. 6.	A KMP a Bárdossy-kormány tevékenységét leleplező röpiratot ad ki.
febr. 12.	Elfogják Borkanyuk Eleket.
márc. 1.	Megjelenik a Magyar Történelmi Emlékbizottság felhívása március 15-ének — függetlenséget követelő — megünneplésére.
márc. 7.	Bárdossy miniszterelnök lemond.
márc. 9.	Megalakul az új kormány Kállay Miklós vezetésével.
márc. 9.	A szakszervezeti aktivisták értekezlete állást foglal a Történelmi Emlékbizottság március 15-e hazafias megünneplésére felszólító határozata mellett.
márc. 14.	A jobboldali szociáldemokrata vezetők megtiltják, hogy a szervezett munkásság részt vegyen a március 15-i tüntetésen.
márc. 15.	Tömegtüntetés Budapesten a Petőfi-szobornál a háború befejezése, a független, szabad, demokratikus Magyarország megteremtése mellett.
márc. 19.	A Szakszervezeti Tanács közgyűlése határozatot hoz a dolgozók szociális helyzete megjavításáért és politikai jogai védelméért folytatandó fokozott harcra.

márc. 23. A VKF bíróságának büntető indítványa 13 adai lakos ellen, akik partizánszervezkedést kezdtek a megszállók ellen.

márc. Balatonszárszón 8 napon át ülésezett az első demokratikus ifjúsági konferencia.

ápr. 11. Frontra indul a 2. magyar hadsereg.

ápr. Több száz baloldali szakszervezeti és szociáldemokrata funkcionáriust visznek a frontra különleges büntetőszázadokban.

ápr. vége A belgiumi magyar partizánok felrobbantanak egy fasiszta könyvesboltot.

máj. 3. Több ezer fővárosi dolgozó sorfala között helyezik el József Attila holttestét a Kerepesi temetőben.

máj. 10. Varsóból harcra indul a Népi Gárda első partizánosztaga.

máj. 26. Aláírják a szovjet—angol szövetségi szerződést.

máj. 27. A cseh hazafiak Prágában halálosan megsebesítik Heydrichet, a német birodalmi helytartót.

máj. 30. A Szovjetunióban létrejön a partizánmozgalom központi vezérkara.

máj. Feloszlik az Országos Ifjúsági Bizottság.

máj. A szovjet arcvonalon a partizánok ellen küldött egyik magyar zászlóalj megtagadja a parancsot. A németek bosszúból bombázzák a magyarokat.

máj. Bauer Tatjána Komszomol-tag partizánharcra jelentkezik.

máj.—jún. A horthysta rendőrség több száz kommunistát letartóztat, köztük Rózsa Ferencet és Schönherz Zoltánt is.

jún. 5. Az Amerikai Egyesült Államok hadat üzen Bulgáriának. Magyarországnak és Romániának.

jún. 10. A németek a Heydrich elleni merénylet megtorlásául Lidice falut eltörlik a föld színéről.

jún. 11. Az Amerikai Egyesült Államok egyezményt köt a Szovjetunióval a kölcsönös segítség elveiről.

jún. 13. A horthysta nyomozók halálra kínozzák Rózsa Ferencet, a KMP KB titkárát, az illegális Szabad Nép szerkesztőjét.

jún. 13. A SZDP választmányi ülése elhatárolja magát a KMP vezette antifasiszta függetlenségi mozgalomtól, és támogatásáról biztosítja a kormányt.

jún. 18. Weisz Pál franciaországi magyar partizánt üzemi szabotázs vádjával letartóztatják. Hat nappal később az elszenvedett kínzások következtében meghal.

jún. 22. Baracska László a franciaországi Maubeuge mellett részt vesz egy német vonat felrobbantásában.

júl. 21. Martinowski Ferenc, franciaországi magyar partizánt a douai fogházban kivégzik. (Franciaország.)

júl. 31. Kárpát-Ukrajnában a VKF különbírósága 11 kommunistát halálra ítél, közülük hatot kivégeznek.

júl. Kovpak tábornok szovjet partizánjainak támadása a 47. magyar ezred ellen. 40 magyar átáll a partizánokhoz.

aug. 5. Bauer Tatjána ejtőernyővel bevetésre kerül a németek hátában a Minsztől ÉK-re fekvő erdőkben.

aug. 11. Hadbírósági vádindítvány Schönherz Zoltán és társai ellen.

aug. 12. Az antifasiszta nagyhatalmak kormányfőinek első moszkvai konferenciája.

szept. 20. A 10. honv. ho. tábori bírósága kivégeztet 23 szökni készülő munkaszolgálatost.

szept. 22. A HM rendeletet ad ki az ejtőernyős elhárítással kapcsolatosan.

szept. vége Az orjoli, brjanszki és voronyezsi kerületek partizánparancsnokainak tanácskozása Moszkvában.

okt. 3. A Margit körúti fegyházban kivégzik Borkanyuk Eleket, a kárpátukrán nép hősét.

okt. 9. Kivégzik Schönherz Zoltánt, a KMP KB titkárát.

okt. 10. Megjelenik a Szovjetunióban levő magyar hadifoglyok hetilapja, az Igaz Szó.

okt. 20. A BM javaslatot tesz egy csendőr karhatalmi zlj. felállítására a dolgozók megmozdulásainak letörésére.

okt. 22—23. Silinkánál a szovjet partizánok szétverik a magyar helyőrséget. A foglyokból és átállókból sokan a brjanszki partizánok között harcolnak tovább.

nov. 23. Sztálingrádnál a szovjet csapatok teljesen bekerítik a 6. német hadsereget.

nov. 26—27. A jugoszláv népek képviselői a felszabadított Bihácson tartott tanácskozásukon megalakítják Jugoszlávia Nemzeti Felszabadításának Antifasiszta Tanácsát.

nov. 28. Tábori bírósági ítélet alapján agyonlövik Túróczi Gábort, a brjanszki magyar partizánok egyik vezetőjét.

dec. 13. Az SZDP XXXIII. kongresszusa.

dec. 18. A Kossuth-rádió ismerteti a magyar néppel a Nemzeti Függetlenségi Front harci programját.

dec. 24. A szovjet partizánok karácsonyi röplapot intéznek a magyar honvédekhez.

1943. jan. 8. Megkezdődik az észak-erdélyi kommunisták ellen indított per főtárgyalása.

jan. 9. A jugoszláv partizánok kapcsolatot építenek ki a magyar területen levő uradalmi cselédekkel.

jan. 11. A katonai bíróság Nagy Sándor szakaszvezetőt 15 évi fegyházra ítéli, mert megrongálta a repülőgépek benzinszűrőjét.

jan. 12. A szovjet hadsereg megindítja támadását a 2. magyar hadsereg ellen a Donnál.

jan. 16. Az 1. jugoszláv proletárhadosztály felszabadítja Prnjavort, Bosznia-Hercegovina fontos centrumát.

jan. 24. Hatályba lép a magyar mezőgazdaság kirablását szolgáló Jurcsek-terv.

jan. A belgiumi magyar partizánok Brüsszelben részt vesznek Scholtz SS vezető kivégzésében.

febr. 2. A Sztálingrádnál körülzárt német hadsereg megmaradt része leteszi a fegyvert.

febr. 8. A belgiumi magyar partizánok Saventhem és Sterrebeke között kisiklatnak egy német gyorsvonatot.

febr. 9. A Minisztertanács csendőr karhatalmi zlj. felállítását határozta el a dolgozók megmozdulásainak elfojtására.

febr. 15. A vasasszakszervezet felhívása a vasmunkásokhoz: minden gyárban építsék ki a bizalmi rendszert.

febr. 22. Hans és Sophie Scholl, valamint C. Probst német ellenállókat a nácik meggyilkolják.

febr. 27. Norvég ejtőernyős egységek az ellenállás haderőivel együttműködve levegőbe repítik a nehézvizet előállító német berendezést.

márc. 15. A németek Belgiumban kivégzik Löwenwirth Miklós fiatal magyar partizánt.

márc. 15—18. Pesterzsébeten és Csepelen ismeretlen egyének kommunista röpiratokat szórnak szét.

márc. 19. A magyar katonai bíróság kommunista vezetőket ítél sokévi börtönre.

márc. 20. A katonai bíróság Varga Ferenc bányászt szabotázs cselekedetért 3 évi fegyházra ítéli.

március. 31. Megalakul az albán felszabadító néphadsereg.

márc. A KMP röpiratban ismerteti a független, szabad, demokratikus Magyarország megteremtésének programját.

ápr. 7. A lengyel Népi Őrség Néphadsereggé alakul át.

ápr. 16—17. Horthy tárgyalásokat folytat Hitlerrel.

ápr. 18. A varsói gettó felkelése.

ápr. 23. Himmler utasítást ad ki, hogy a varsói gettó felszámolását a legnagyobb kegyetlenséggel kell végrehajtani.

máj. 1. A Pécs környéki bányászok egy része munkabeszüntetéssel ünnepli május elsejét.

máj. 1. A Francia Kommunista Párt az egész országban ellenállási tüntetéseket szervez.

máj. 4. Horthy bizonytalan időre felfüggeszti a parlament üléseit.

máj. 9. Megalakul a Parasztszövetség Országos Földmunkás Szakosztálya.

máj. 15. Határozat a Kommunista Internacionálé feloszlatásáról.

máj. 16. Franciaországban megalakul a Nemzeti Ellenállás Tanácsa.

máj. 19. Megújul a varsói gettó felkelése.
Táncos István brjanszki magyar partizán hősi halált hal.

máj. Csepelen, Kőbányán, Pesterzsébeten több száz munkást tartóztat le a horthysta rendőrség.

jún. 2. Varsó közelében ejtőernyővel partizán bevetésre kerül Rózsa Richárd, Fodor Zoltán és Visontai Ilona.

jún. 3. Giraud és De Gaulle megegyezése a francia Nemzeti Felszabadítási Bizottság szervezete tárgyában.

jún. 10. A KMP csonka Központi Bizottsága kimondja a párt feloszlatását.

jún. 17. A VKF bírósága 8 évi fegyházra ítéli Domonkos Miklóst, mert két mozdony kenőkészülékébe homokot szórt.

jún. 25. Kilián György Moszkvából ejtőernyős bevetésre kerül.

jún. 25. A VKF intézkedést ad ki, hogy a hadműveleti területről ne kerülhessen fegyver és lőszer Magyarországra.

jún. 28. Megalakul a Független Kisgazdapárt polgári tagozata.

jún. A maquis-k első támadása Felső-Savoyában.

júl. 4. Az anderghemi erdőben (Belgium) a németek agyonlövik Weisz Sándor alias Molnár Istvánt és elfogják Lévai József magyar partizánt.

júl. 6—27. Kovpak tábornok partizán-magasabbegységének portyája a Kárpátok előterében.

júl. 6. Egy partizántámadás megtorlásaként a németek az albániai Borovë egész lakosságát lemészárolják.

júl. 9—10. Amerikai és angol csapatok szállnak partra Szicíliában.

júl. 13. A 12. jugoszláv rohamdandár megtámadja a lepoglavai börtönt Horvátországban és sok politikai foglyot kiszabadít.

júl. 14. Moszkvában Paulus vezetésével megalakul a Szabad Németország Bizottság.

júl. 21. A belgiumi magyar partizánok robbanóanyagot helyeznek el egy németeket szállító vonatban.

júl. 22. A 105. könnyű ho. tábori bírósága kivégezteti Herbert József honvédet, a szovjet partizánokkal fenntartott kapcsolataiért.

júl. 25. Badogliót Olaszország miniszterelnökévé nevezik ki.

júl. 25. Béketüntetések Milánóban és Torinóban.

júl. 27. Weisz Lázár brjanszki magyar partizán hősi halált hal.

júl. A Vörös Hadsereg nagy jelentőségű győzelme a kurszki csatában.

júl. Megalakul a dán Szabadság-tanács.

aug. 6. A Szociáldemokrata Párt és Független Kisgazdapárt nyilatkozatot ad ki a két párt együttműködéséről. Állást foglalnak a háború továbbfolytatása ellen.

aug. 12. A németek megkezdik Szicília kiürítését.

aug. 15. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg kötelékében megalakul a magyar Petőfi-zászlóalj.

aug. 17. A komáromi kikötőben szabotázs nyomán elég 800 vagon német szénа.

aug. 20. A Független Kisgazdapárt országos értekezlete jóváhagyja a párt politikáját.

aug. 21. Nagy tüntetés Mezőtúron a háborús nyomorpolitika ellen.

aug. 23. A szovjet csapatok felszabadítják Harkovot.

aug. 23—28. Munkás, paraszt és értelmiségi ifjúsági konferencia Balatonszárszón.

aug. 24. A dán ellenállók Koppenhágában felrobbantják a Forum Hallt.

aug. 26. Az Egyesült Nemzetek elismerik a francia Nemzeti Ellenállás Tanácsát.

aug. 31. Utcai harcok Koppenhágában.

aug. Megalakul a Békepárt.

aug. A horthysta katonai hatóságok a Kárpátalján kibontakozó ellenállás letörése céljából letartóztatnak 250 embert. A bíróság 10 halálos ítéletet hoz.

aug. A német hadsereg kurszki katasztrófája.

aug. Franciaországban Magyar Függetlenségi Mozgalom néven antifasiszta tömegszervezet alakul.

aug.—szept. A szovjet partizánok a brjanszki erdőségekből és a Dnyeper bal partjáról a folyó jobb partjára helyezik át tevékenységüket.

szept. eleje A csepeli Weiss Manfréd gyárban kb. 5000 munkás sztrájkol a hadiüzemi munkások rossz közellátása miatt.

szept. 3. A szövetségesek partra szállnak Olaszországban. Aláírják az olasz fegyverszüneti egyezményt.

szept. 8. Kivégzik Julius Fučikot, a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának tagját.

szept. 9. Diósgyőrött kétezer munkás tüntet a háború ellen.

szept. 9. Fegyveres népi felkelés Korzikán.

szept. 9. Olaszországban megalakul a Nemzeti Felszabadító Bizottság.

szept. 11. Görögországban az ELAS partizánjai és Infante tábornok csapatai együttműködési szerződést írnak alá.

szept. 14. A Szovjetunió elismeri a Tito vezette jugoszláv kormányt.

szept. 14. Brjanszk felszabadul.

szept. 17. A legfelsőbb honvéd törvényszék antifasiszta kijelentéséért Tömösi Ferenc századost lefokozza, és 4 havi fogházra ítéli.

szept. 17. Elfogják Boczor József franciaországi magyar partizánt.

szept. 17. A spalatói Garibaldi-zászlóalj visszaveri az első német támadást.

szept. 19. Jelentős szovjet előnyomulás a keleti front egész hosszában. 1700 helység felszabadul.

szept. 22. A németek legyűrik a keffaloniai ellenállást. 4500 katonát és tisztet lemészárolnak az Acqui hadosztályból.

szept. 22—23. Szövetséges csapatok szállnak partra Bariban.

szept. 23. A németek elfogják és halálra kínozzák Weisz János, alias Petit Jean franciaországi magyar partizánt.

szept. 23. A szovjet csapatok felszabadítják Poltavát.

szept. 25. Felszabadul Szmolenszk.

szept. 27—30. Felkelés Nápolyban.

szept. 28. A BM a Minisztertanácstól a fokozott partizánveszélyre való tekintettel a csendőrség fegyverhasználati jogának kiszélesítését kéri.

szept. A Naumov, Szaburov, Fjodorov és Melnyikov parancsnoksága alatt álló szovjet partizánok harcolva egészen a Kárpátokig törnek előre.

1943 ősze A vésztői földmunkás-kongresszus fellép az ellenforradalmi rendszer nemzetvesztő politikája ellen.

1943 ősze A Szovjetunióban levő magyar hadifoglyok programot dolgoznak ki a demokratikus Magyarország megteremtésére.

okt. 6. Tüntetés a Batthyány-emlékmécsesnél.

okt. 8. A szovjet csapatok három helyen átlépik a Dnyepert.

okt. 13. Olaszország háborút üzen Németországnak.

okt. 19—30. A második moszkvai konferencia az amerikai, az angol és a szovjet külügyminiszter részvételével.

okt. 21. A rendőrség budapesti kapitánysága 73 letartóztatott kassai kommunistát ad át a honvédség rendkívüli bíróságának.

okt. 21—22. Összeült a magyar parlament. A Békepárt a parlamenthez intézett nyílt levélben követeli a Kállay-kormány megbuktatását.

nov. 1. Tüntetés Kossuth és Táncsics sírjánál a Kerepesi-temetőben.

nov. 1. A szovjet csapatok felszabadítják Perekopot, és elvágják a németek szárazföldi összeköttetését a Krím-félszigettel.

nov. 3. A belgiumi partizánok megszállják a Le Soire című lap nyomdáját és antifasiszta cikkeket helyeznek el az újságban, amely így kerül forgalomba. Az akcióban magyarok is részt vesznek.

nov. 6. Felszabadul Kijev.

nov. 8. Egy partizánosztag elfoglalja a lengyelországi janiszowi tábort, és a zsidók százait szabadítja ki, akik csatlakoznak a partizánokhoz.

nov. 11. A budapesti rendőrség detektívjei jelentést készítenek a baloldali színészek gyűlésén részt vett személyekről.

nov. 16. A Minisztertanács határozata a „rendbontó" munkások hadműveleti területre történő küldéséről.

nov. 24. A szamosfalvi börtönben halálra kínozzák Józsa Bélát, az észak-erdélyi kommunista mozgalom egyik vezetőjét.

nov. 24. Az angolok 13 magyar partizánt dobtak le ejtőernyővel Jugoszláviában.

nov. 26. Csatay Lajos rendelete a „hadviselés érdekei elleni" bűncselekmények megtorlásának szigorításáról.

nov. 26. A Vörös Hadsereg felszabadítja Gomelt.

nov. 27. Jugoszláviában megalakul az olaszokból álló Garibaldi hadosztály.

nov. 28—dec. 1. A teheráni konferencia Roosevelt, Sztálin és Churchill részvételével.

nov. 30. Az oslói egyetemet megszállják a németek. Ezerötszáz hallgatót és tanárt letartóztatnak és Németországba deportálnak.

nov. Milánóban megalakul a Garibaldi rohamalakulatok első parancsnoksága.

dec. 1. A Teheráni Nyilatkozat közzététele.

dec. 12. Szovjet—csehszlovák kölcsönös barátsági, segélynyújtási és háború utáni együttműködési egyezményt írnak alá Moszkvában.

dec. 15. A krasznogorszki magyar hadifogolytábor 48 antifasiszta tisztje a németekkel való szembefordulásra hívja fel a honvédség tisztikarát.

dec. 24. A 153. sz. magyar hadifogolytábor katonái nyílt levélben fordulnak Stomm Marcel altábornagyhoz, Deseő László vezérőrnagyhoz, hogy álljanak a szervezendő magyar antifasiszta alakulatok élére.

dec. 24. Új szovjet offenzíva indul a Dnyeper jobb parti Ukrajna felszabadításáért.

dec. Megalakul a Békepárt Bányászbizottsága.

1944. jan. 1. A Gramsci zászlóalj Albániában heves harcok után felszabadítja Gjirokastërt és Përmetet.

jan. 1. A lengyel Országos Nemzeti Tanács határozatot ad ki a Népi Hadsereg megalakítására.

jan. 17. A magyar partizánok egy csoportját besorolják Fjodorov partizántábornok csernyigovi egységébe.

jan. 20. A Jugoszláv Kommunista Párt röpiratot ad ki a Vajdaság magyar lakossága részére.

jan. 21. A jugoszláv nemzeti felszabadító erők elfoglalják Jajcát.

jan. 23. Károlyi Mihály üzenetet intéz a szovjet hadifogságban levő magyar katonákhoz. Sürgeti a partizánharc megindítását.

jan. 27. A Vörös Hadsereg felszabadítja Leningrádot a blokád alól.

febr. 3 Magyar csoport alakul a Gyágya Petya szovjet partizánegységben.

febr. 9. A Békepárt négy vezetőjét a székesfehérvári katonai bíróság halálra ítéli.

febr. 15. A németek pert indítanak a párizsi ellenállók, köztük 3 magyar ellen.

febr. 21. A németek Párizsban kivégzik a Manuchian—Boczor partizáncsoport 23 tagját, köztük 3 magyart.

márc. 1. Megjelenik a Béke és Szabadság, a Békepárt lapja.

márc. 1—8. Általános sztrájk Olaszország német megszállás alatt álló területein.

márc. 11. A Gyágya Petya szovjet partizánegység — magyarok részvételével — felrobbantja a Kovel—Breszt vasútvonalat.

márc. 14. A Reuter hírszolgálati iroda közli Károlyi Mihály 9 pontból álló antifasiszta programját.

márc. 15. Károlyi vezetésével megalakul az Angliai Magyar Tanács.

márc. 19. A németek megszállják Magyarországot.

márc. 19. A Békepárt röplapja harcba hívja az ország lakosságát a fasiszta zsarnokság és elnyomás ellen.

márc. 19. Bajcsy-Zsilinszky Endre a Gestapo fogságába kerül.

márc. 19. A Gyágya Petya szovjet partizáncsoport csatlakozásra szólítja fel a magyar katonákat.

márc. 19. A 2. Ukrán Front csapatai 80—100 km-es szakaszon elérik a Dnyesztert.

márc. 20. Tóth József magyar partizán a Szovjetunióban hősi halált hal.

márc. 22. Horthy miniszterelnökké nevezi ki a nácibáb Sztójay Dömét.

márc. 22. A sátoraljaújhelyi fogház politikai foglyai kitörést hajtanak végre.

márc. 24. Kovács Mihály százados és 28 magyar hadifogoly honvédtiszt átállásra szólítja fel honfitársait.

márc. 26. A 2. Ukrán Front csapatai elérik a Prut folyót.

márc. 27. A BM rendelete a Szakszervezeti Tanács és a szakszervezetek fokozott ellenőrzésére. A szakszervezetek élére hatósági biztost nevez-nek ki.

márc. 28. A BM betiltja a szociáldemokrata és a kisgazdapártot.

márc. 28. A Franciaországban élő magyarok Magyarország megszállása alkalmából felhívást adnak ki.

márc. 30. A 3. Ukrán Front megkezdi offenzíváját a keleti front déli szakaszán.

ápr. 2. A szovjet csapatok átlépik a Prut folyót, és behatolnak Romániába.

ápr. 7. A BM kidolgozza a zsidók elkülönítésének, gettóba tömörítésének és deportálásra való előkészítésének tervét.

ápr. 8. A szovjet csapatok elérik Kárpát-Ukrajna és Szlovákia határát.

ápr. 10. A Vörös Hadsereg egységei felszabadítják Ogyesszát.

ápr. 13. A BM irányelveket ad ki a német fegyveres erő és a rendőrség alakulatai közötti együttműködésre.

ápr. 19. A BM utasítást ad ki a német biztonsági szolgálat szerveinek támogatására.

ápr. 21. A csendőrség jelenti, hogy 8 nyíregyházi lakost partizánszervezkedés címén letartóztatott.

ápr. 27. A HM kiterjeszti a rögtönbíráskodást a rádió adó-vevő készülékek engedély nélküli üzemben tartása esetére is.

ápr. 29. A lengyel Népi Hadsereg lubartovi helyőrségének parancsnoksága felhívja a honvédeket, hogy fordítsák fegyvereiket a hitleristák ellen, és csatlakozzanak a lengyel partizánokhoz.

ápr. A 220 000 főből álló 1. magyar hadsereget a szovjet arcvonalra küldik.

máj. 1. A Pécs környéki bányákban a bányászok nagy része munkabeszüntetéssel ünnepli május 1-ét.

máj. 6. A BM újabb rendeletet ad ki a gyülekezési jog megszigorítására.

máj. 9. A Vörös Hadsereg felszabadítja Szevasztopolt.

máj. 13. A szövetséges hatalmak felhívást intéznek Magyarország, Románia, Bulgária és Finnország kormányaihoz a hitlerista blokkból való kilépésre és a háború beszüntetésére.

máj. 15.	A Szatanovszki egység magyar partizánjai megérkeznek a rovnói partizániskolára.
máj. közepe jún. vége	461 ezer zsidót hurcolnak el Magyarországról, s adnak át a németeknek.
máj.	Megalakul a Magyar Front.
jún. 3.	A németek hágai partizánelhárító tanfolyamára 30 magyar csendőr indul útba.
jún. 4.	Róma felszabadul.
jún. 6.	A szövetséges erők partra szállnak Normandiában.
jún. 6.	A Francia Nemzeti Ellenállás Tanácsa általános felkelést hirdet Franciaországban.
jún. 9.	A megszállt Olaszországban megalakul az olasz ellenállás főparancsnoksága.
jún. 11.	Német SS-egységek legyilkolják Oradour sur Glane egész lakosságát.
jún. 13.	A BM rendelete a partizánok rejtegetőinek súlyos büntetésére.
jún. 13.	Bauer Tánya hősi halált hal.
jún. 15.	A BM és a VKF egységes intézkedést léptet életbe a partizánok ellen.
jún. 15.	A német nevű dorogi lakosok tiltakoznak, hogy be akarják sorozni őket a német hadseregbe.
jún. 17.	Az Ukrán Kommunista Párt KB-a határozatot hoz arra, hogy a csehszlovák, magyar és román kommunista párt kérésére a Partizán Mozgalom Ukrán Törzse segítséget nyújt ezen országok területén a partizánmozgalom megszervezéséhez.
1944. jún. 27— 1945. febr. 1.	A Gottwald csehszlovák partizánbrigád működési ideje.
1944. júl. 7— 1945. máj. 9.	A Stefanik tábornokról elnevezett 2. Szlovák Partizán Brigád működési ideje.
júl. 10.	Békéscsabán antifasiszta röpiratok jelennek meg.
júl. 17.	A sachsenhauseni koncentrációs táborban kivégzik Alpári Gyulát. A jugoszláv partizánokhoz történő szökések meggátlására a pécsi hadtest megszigorítja az idegenek ellenőrzését.
júl. 18.	A Nemzetközi Vöröskereszt felhívása a magyar kormányhoz, hogy szüntesse meg a zsidók deportálását.
júl. 20.	Német tábornokok sikertelen puccskísérlete Hitler eltávolítására.
júl. 21.	Megalakul a lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottság.

	júl. 22.	A francia ellenállásban harcoló Tamásy Albert egy vasútrobbantási akció során hősi halált hal.
	júl. 23.	A németek megölik a francia ellenállásban részt vevő Bauer Tamást.
	júl. 24.	Az 1. Belorusz Front csapatai felszabadítják Lublint és a majdaneki német haláltábort.
	júl. 27.	Ságvári Endre a detektívekkel folytatott tűzharcban életét veszti.
	júl. 27.	Lvov felszabadul.
	júl. 29.	A 23. ho. egyik alakulata a magyar vonalakon keresztül engedélyezi a lengyel felkelők továbbhaladását.
	júl. 31.	Az 1. Belorusz Front csapatai 15—20 km-re közelítik meg Varsót.
	aug. 1.	Sztrokács altbgy., a Partizánmozgalom Ukrán Törzsének parancsnoka elrendeli az Uszta partizánosztag megszervezését.
	aug. 1.	Varsóban felkelés tör ki Bor-Komorowski tábornok parancsnoksága alatt.
	aug. 2.	A szovjet csapatok Sandomierztől keletre elérik a Visztulát.
1944.	aug. 6—	„A szlávok szabadságáért" elnevezésű 2. Csehszlovák Partizán Brigád működési ideje.
1945.	febr. 27.	
	aug. 7.	A csehszlovák „Jánosík" partizánbrigád megkezdi tevékenységét.
	aug. 8— okt. 26.	Az Uszta egység működési ideje Kárpát-Ukrajna területén.
	aug. 8.	Szőnyi Márton partizáncsoportja bevetésre kerül a Bükkben.
	aug. 8.	Befejeződik a nyomozás a baranyai háromszögben folyó, s a vele összefüggő budapesti partizánszervezkedés ügyében. 117 főt letartóztatnak.
		A partizánmozgalom letörése céljából Kassán megbeszélést tartanak a német, magyar és szlovák biztonsági szolgálat emberei.
	aug. 10.	Megalakul a Priscsepa partizánosztag.
	aug. 12.	Boncos Miklós belügyminiszter kijelenti, hogy letöri a „bomlasztó mozgalmakat".
	aug. 12.	A német csapatok megkezdik általános visszavonulásukat Normandiából.
	aug. 12.	Churchill Olaszországban megbeszélést folytat Titóval.
	aug. 14.	Az Országos Ifjúmunkás Bizottság határozatot hoz a magyar fiatalság partizánharcra történő felkészítésére.
	aug. 14.	A VKF a Magyar Front háborúellenes röplapja kapcsán tiszti parancsot ad ki.

aug. 14. Horvátországban megalakul az „Ernst Thälmann" antifasiszta német partizánszázad.

1944. aug. 14—1945. ápr. 6. A Csehszlovákiában harcoló „Sztálin" partizánbrigád működési ideje.

aug. 15. A magyar, a csehszlovák és a romániai kommunista párt képviselői felterjesztést küldenek Sztálinhoz, amelyben segítséget kérnek a partizánmozgalom kiszélesítéséhez országaik területén.

aug. 15. A Magyar Front röpiratot ad ki a honvédség tisztikarához.

aug. 15. A Varsó körüli magyar alakulatok kapcsolatot teremtenek a felkelőkkel.

aug. 15. Az angol, amerikai és francia csapatok partra szállnak Dél-Franciaországban.

aug. 17. Borszeg község közelében 9 különböző nemzetiségű ejtőernyős partizán száll földre.

aug. 17. A szovjet csapatok Marianpolétól északnyugatra elérik Kelet-Poroszország határát.

aug. 18. Felkelés Párizsban a németek ellen.

aug. 18. Ernst Thälmannt egy német koncentrációs táborban meggyilkolják.

aug. 18. A Varsó körüli magyar egységek átengedik vonalaikon a felkelők segítségére menő lengyel osztagokat.

aug. 19. A 9. német hadseregcsoport jelenti elöljáró parancsnokságának, hogy a magyarok nem lesznek hajlandók a lengyelek ellen harcolni.

aug. 19. Lengyel katonai vezetők levelet írnak egy magyar ezrednek, melyben a honvédek támogatását kérik.

aug. 20. A lengyel Palmira Mlocina ezred tárgyalásokat folytat a Varsó alatt levő egyik magyar alakulattal.

1944. aug. 22—1944. okt. 20. A Dékán partizáncsoport működési ideje.

aug. 23. Népi felkelés Romániában.

aug. 24. Magyarországon felfüggesztik a politikai pártok működését.

aug. 25. Az Uszta-osztag második fele bevetésre kerül.

aug. 25. A magyar Minisztertanács a szovjetellenes háború folytatása mellett foglal állást.

aug. 25. Románia hadat üzen Németországnak.
A 9. német hadseregcsoport intézkedést ad ki a Varsó körüli magyar erők ellen a felkelőkhöz való csatlakozás esetére.

aug. 26. A Bolgár Kommunista Párt felkelésre szólítja fel a népet.

aug. 26. Párizs felszabadul.

aug. 26. A Közép-Szlovákiában működő partizánosztagok visszafoglalják a németektől Turócszentmártont.

aug. 28. Megkezdi működését a Stefanik tábornokról elnevezett 1. Szlovák Partizánbrigád.

aug. 28. Stern Pál a francia szabadságharcosok soraiban Frédillé-nél hősi halált hal.

aug. 29. Magyarországon Lakatos Géza vezérezredes elnökségével új kormány alakul.

aug. 29. A Szlovák Nemzeti Felkelés kezdete.

1944. aug. 30—1944. okt. 26. A népi felkelés eredményeként létrejön a Szlovák Népköztársaság.

aug. 31. A 2. Ukrán Front csapatai bevonulnak Bukarestbe.

aug. Megjelenik a Magyar Front, a Magyar Frontba tömörült demokratikus pártok lapja.

aug. vége szept. eleje A Varsó körüli magyar alakulat parancsnoka találkozik a varsói felkelők megbízottjával.

szept. eleje Az újjáalakult MKP Katonai Bizottsága megkezdi a kis létszámú „akciógárdák" szervezését.

szept. 4. Finnország szakít a fasiszta Németországgal.

szept. 5. A 2. magyar hadsereg betör Dél-Erdélybe.

szept. 5. A VKF utasítást ad ki, hogy a Varsó körüli magyar alakulatok szakítsák meg a kapcsolatokat a felkelőkkel.

szept. 6. A Priscsepa partizánosztag egyesül Uszta Gyula osztagával.

szept. 6. Franciaországban megjelenik a legális Magyar Szemle.

szept. 6. A Vörös Hadsereg elfoglalja Turnu Severint, és eléri a jugoszláv határt.

szept. 7. Ajnácskő környékén földet ér a Kuznyec—Molontay vezette ejtőernyős osztag.

szept. 8. A rendőrség a tatai szénmedencében 58 főt vesz őrizetbe kommunista szervezkedés miatt.

szept. 8. Horthy titkos tanácskozást hív össze a katonai helyzet megtárgyalására.

szept. 8. A Vaszilij Ruszin vezette partizánosztag bevetése Kárpátalján.

szept. 8. Az első V—2 alkalmazása London és környéke ellen.

szept. 9. A sztrájkok és népi felkelések kormányra juttatják a bolgár Hazafias Frontot. Bulgária hadat üzen Németországnak.

szept. 9. A bolgár partizánok bevonulnak az ország falvaiba és városaiba.

szept. 11. A nácik lerombolják a jugoszláviai Zaniesdo és Udora falvakat. Az összes férfit felakasztják.

szept. 12. A Békepárt feloszlása után újjászerveződik a Magyar Kommunista Párt.

szept. 12. Az 1. amerikai hadsereg Aachen térségében átlépi a német határt.

szept. 13. A szovjet csapatok elérik a lengyel—csehszlovák határt.

szept. 14. A szovjet légierő fegyvereket és utánpótlást dob le Varsóba a lengyel Honi Hadseregnek.

1944. szept. 14—1945. máj. 9. A „Sztálin" csehszlovák partizánbrigád működési ideje.

szept. 15. A KMP bányászbizottságának körlevele tiltakozik a bányászok letartóztatása ellen.

szept. 15. A Hruscsov-partizánegység bevetése Kassától északnyugatra.

szept. közepe Zgyerka János vezetésével megkezdi tevékenységét a bányász partizáncsoport Sárisáp környékén.

szept. 16. A szovjet csapatok Negotin mellett találkoznak a jugoszláv felszabadító hadsereg partizánjaival.

szept. 17—okt. 17. A Tasnád környéki magyar partizánosztag működési ideje.

szept. 19—1945. febr. 24. A Kozlov vezette magyar partizánegység és a Grubics—Fábri osztag (Petőfi osztag) működési ideje.

szept. 21. A diósgyőri munkások háborúellenes tüntetése.

szept. 21—okt. 20. A Riszdorfer-(Rékai) osztag működési ideje.

szept. 21. Moszkvában egyezményt kötnek a Vörös Hadsereg és a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg hadműveleteinek koordinálására.

szept. 21. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg a dalmát szigetek legnagyobb részét felszabadítja.

szept. 22. A „Táncsics" csoport tagjai kézigránátot dobtak a Wesselényi utcai SS-laktanya ablakaiba.

szept. 22. Horthy megbízásából Náday István vezérezredes a nyugatiakkal való érintkezés felvételére Rómába repül.

1944. szept. 25—1945. jan. 7. A XIV/2. Kiska-alakulat működési ideje.

szept. 26. A szovjet csapatok bevonulnak Makó városába.

szept. 26. Lvovban megjelenik a Vörös Hadsereg magyar nyelvű lapja, a Magyar Újság, utóbb Új Szó.

szept. 28.	Magyar kormányküldöttség indul Moszkvába a fegyverszünet előkészítésére.
szept. 28.	Olaszország kapitulál.
1944. szept. 28—1945. jan. 24.	A „Csorsz" partizánbrigád működési ideje.
szept. 28.	A Vörös János nevű magyar partizánszázad megkezdi működését a „Csorsz" brigád kötelékében.
szept. 29.	Megalakul a Magyar Front intézőbizottsága.
szept.	A KMP kiáltványa a magyar néphez.
szept.	Megalakul a MOKAN-komité.
szept.	Atzél Ede, Fauszt Imre és másokból álló fegyverszüneti felderítő bizottság megy a szovjet csapatokhoz.
szept.	Franciaországban megszervezik a Petőfi-századot.
szept. vége	Budapesten megkezdik működésüket az első fegyveres ellenállási csoportok.
szept. vége	Újra megjelenik az illegális Szabad Nép.
szept. vége	A Magyar Front memorandumot juttat el Horthyhoz, amelyben Románia, Finnország és Bulgária példájának követésére szólítja fel.
okt. eleje	Tárgyalások Horthy megbízottai és a Magyar Front között.
okt. 1.	Moszkvába érkeznek Horthy megbízottai, hogy fegyverszüneti tárgyalásokat kezdjenek a szovjet kormánnyal.
okt. 1.	Általános vasutassztrájk tör ki Hollandiában.
okt. 3.	63 napos hősies harc után elbukik a varsói felkelés.
okt. 5.	Angol csapatok szállnak partra Görögországban és Albániában.
okt. 6.	A „Marót"-csoport felrobbantja a Gömbös-szobrot.
okt. 7.	Az Örley partizáncsoport bevetése a Börzsönyben.
okt. 8—dec. 29	A Nógrádi-partizánegység működési ideje.
okt.8.	A németek tömegmészárlást rendeznek Cservenkán a munkaszolgálatosok között.
okt. 9.	Konferencia Moszkvában Churchill, Eden és Sztálin részvételével.
okt. 10.	Az SZDP és a KMP közös határozatot hoz az akcióegységről.
okt. 10.	A szovjet és csehszlovák csapatok áthatolnak a Kárpátokon.
okt. 11.	A moszkvai magyar delegáció aláírja a fegyverszüneti egyezményt.

okt. 11 A Vörös Hadsereg felszabadítja Szegedet és Kolozsvárt.

okt. 15. Horthy rádiónyilatkozatban bejelenti a fegyverszünet megkötését. A nyilasok a német fasiszták segítségével átveszik a hatalmat.

okt. 15. Bajcsy-Zsilinszky Endre szabadlábra kerül.

okt. 15. Az Andrássy laktanyában 44 tartalékos tiszt összetűz a nyilas különítményekkel.

okt. 15. A Takácsi községben állomásozó repülőalakulat fegyveresen összetűz a németekkel. 5 német és 3 saját halott volt.

okt. 15. A kőbányai partizáncsoport megszervezése.

okt. 15—nov. 2. A Bujanov—Lencsés partizánosztag működési ideje.

1944. okt. 15—1945. ápr. 5. A „Győzelem" csehszlovák partizánbrigád működési ideje.

1944. okt. 17—1945. máj. 2. A „Jan Kozil" csehszlovák partizánosztag működési ideje.

okt. 18. Miklós Béla, az I. magyar hadsereg parancsnoka és tisztikarának egy része átáll a Vörös Hadsereghez.

okt. 18. Megalakul a XIII/1. Kiska-század.

okt. 19. A 2. Ukrán Front csapatai felszabadítják Debrecent.

okt. 19. A franciaországi Petőfi-század zászlóavató ünnepélyt tart.

okt. 20. Megalakul a Vörös Brigád-partizáncsoport.

okt. 20. Belgrád felszabadul.

okt. 20. A 4. Ukrán Hadseregcsoport parancsnoka utasítást ad ki az átálló magyar tisztekkel és katonákkal szemben tanúsítandó megkülönböztetett magatartásra.

okt. 21. A budapesti partizánok sikeres vasútrobbantási akciót hajtanak végre.

okt. 22. A szovjet csapatok elérik a norvég határt.

okt. 24. A Bujanov-Lencsés-csoport felrobbantja az ungvári villanytelepet.

okt. 24. A XIV. kerületi nyilas üzemszervező jelenti, hogy a Danuvia gyárban egy nyilasellenes fegyveres csoport működik.

okt. 25. Rendeletet adnak ki a Nemzetőrség felállítására.

okt. 26. Az Uszta—Priscsepa-egység egyesült a Vörös Hadsereg csapataival.

okt. 26. A szovjet csapatok felszabadítják Munkácsot.

okt. 27. Nagyláz közelében 800 honvéd átáll a Vörös Hadsereghez.

okt. 27. A németek visszafoglalják Besztercebányát.

okt. 28.	Újjáalakul a Kommunista Ifjúsági Szövetség.
okt. 28.	Moszkvában aláírják a fegyverszüneti egyezményt Bulgária és az Egyesült Nemzetek között.
okt. 29.	Megindulnak a hadműveletek Budapest elfoglalásáért.
okt. 29.	A 2. Ukrán Front Csapnál egyesül a 4. Ukrán Front északkeletről előretört csapataival.
okt. 30.	Miskolc utcáin megjelennek a MOKAN-komité első röplapjai.
okt. 31.	Kecskemét felszabadul.
okt. második fele	Az MKP „Nyílt levélben" fordul a nemzethez, s fegyverbe szólítja a magyar nép legjobb fiait.
okt.	Pálffy György a Kommunista Párt Katonai Bizottságának vezetője lett.
1944. okt.—1945. jan. 12.	Az újpesti partizáncsoport működési ideje.
nov. eleje	A KMP Külföldi Bizottsága Kossa Istvánt a fronton át Budapestre küldi, hogy megteremtse az összeköttetést a párt Központi Bizottságával és a Magyar Fronttal.
nov. első fele	Megalakul a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága.
1944. nov. 2.—1945. febr. 19.	A csehszlovák „Sverma" 2 önálló partizánezred működési ideje.
nov. 3.	A Magyar Front a kiürítési rendelet szabotálására hívja fel Budapest lakosságát.
nov. 4.	Sopronkőhidán 14, Miskolc környékén elfogott partizánt végeznek ki.
nov. 4.	Dálnoki Miklós Béla felhívja a honvédeket, hogy álljanak át a Vörös Hadsereghez.
nov. 4.	Cegléd és Szolnok felszabadul.
nov. 5.	Az MKP Központi Bizottságának hazaérkező tagjaiból Szegeden Központi Bizottság alakul a felszabadított területek kommunista pártszervezeteinek irányítására.
nov. 7.	Poroszlónál egy magyar század átáll a Vörös Hadsereghez.
nov. 10.	A nyilasok ellenállás szervezésének vádjával a Ludovika Akadémián letartóztatják az ott állomásozó karhatalmi zászlóalj tisztjeinek egy csoportját.
nov. 10.	A szovjet csapatok elérik a Budapest—Miskolc vasútvonalat.
nov. 10.	A szovjet csapatok Baja és Apatin között 70—75 km-es szakaszon átkelnek a Dunán.
nov. 11.	A 201. honvéd zászlóalj Dunaföldvárnál teljes egészében átáll a Vörös Hadsereghez.

nov. 11. A komáromi erődből megszökik 10 védőőrizetes kommunista fogoly.

nov. 12. Megjelenik a Szabad Ifjúság.

nov. 13. Székesfehérvárról Szegedre, a Vörös Hadsereghez repül egy magyar hadirepülőgép.

nov. 14. A nyilas kormány hivatalosan megállapodik a német kormánnyal a magyar javak Németországba való kiszállítására.

nov. 14. A 10. hegyilövész zászlóalj 1. századának 101 katonája átáll a Vörös Hadsereghez.

nov. 15. A kőbányai partizánok mozgósítási parancsot kapnak a kommunista párttól.

nov. 15. Megjelenik Debrecenben a Néplap, a MKP lapja.

nov. közepe Erősödik és szélesedik a budapesti és a főváros környéki ellenállási mozgalom.

nov. közepe Kibontakozik a miskolci MOKAN-komité tevékenysége.

nov. 17. A budapesti hadtestparancsnokság megerősíti a parancsnokok felkoncolási jogát.

nov. 18. Budapest lakossága tömegesen tagadta meg a honvédelmi munkát elrendelő polgármesteri intézkedést.

nov. 18. Megalakul Budapesten a Magyar Ifjúság Szabadságfrontja.

nov. 23. Megjelenik a Dél-Magyarország, az MKP szegedi lapja.

nov. 20. A MOKAN tagjai Miskolcon megmentenek egy vasúti hidat a felrobbantástól.

nov. 22. Budapesten letartóztatják a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának katonai vezérkarát.

nov. 23. Budapesten letartóztatják Pataki Istvánt, Pesti Barnabást és Kreutz Róbertet, a vasas „fegyverszerző csoport" tagjait.

nov. 23. Messik János hadnagy és Széchenyi Pál zászlós tűzharcot folytat Tartsay Vilmos lakásán a Nemzeti Számonkérő Szék embereivel. Mindketten halálos sebet kapnak.

nov. 25. A 2. folyamőr zászlóalj 1. százada teljes egészében átáll a Vörös Hadsereghez.

nov. 27. A KMP röplapja Csepel népéhez. Felszólítja őket, hogy ne engedelmeskedjenek a kiürítési rendeletnek.

nov. 27. A BM rendeletet ad ki a partizánok és szökevények hozzátartozóinak internálásáról.

nov. 28. A KMP felszólítja Budapest dolgozóit, hogy akadályozzák meg a főváros elpusztítását.

nov. 28.	Kézigránátos támadás a Kresz Géza utcában levő német gépkocsik ellen.
nov. 28.	A HM rendeletet ad ki a Tábori Biztonsági Szolgálat létesítéséről.
nov. 29.	Pécs felszabadul.
nov. 29.	Albánia felszabadul.
nov. 30.	A németek ellenállási cselekmények miatt kivégeznek három salgótarjáni bányászt.
nov. 30.	A nyilasok meggyilkolják Koródi Béla újságírót, a Szabadságharc c. illegális kiadvány szerkesztőjét.
nov. 30.	A nyilasok kivégzik Győrffy Gyula repülő alezredest, aki 1944. X. 15-én szembefordult a nyilasokkal.
nov.	Fegyveres összecsapás a solymári erdőben a németek, nyilasok és az ellenállási mozgalom emberei között.
nov.	A jugoszláviai Petőfi-zászlóalj brigáddá alakul.
1944. nov.—1945. jan.	A szlovák népfelkelés által felszabadított területeket visszafoglalják a németek.
dec. 2.	Kaposvár és Szekszárd felszabadul.
dec. 2.	A budapesti partizánok a Semmelweis utcában felrobbantanak egy német tehergépkocsit.
dec. 2.	Szegeden megalakul a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front és a Szegedi Nemzeti Bizottság.
dec. 3.	A 2. Ukrán Hadseregcsoport felszabadítja Miskolcot.
dec. 3.	Fehér Lajos akciócsoportja robbantást hajt végre a budapesti Városi Színházban.
dec. 4—6.	A csepeli dolgozók ellenállásukkal meghiúsítják Csepel kiürítését.
dec. 5.	Szigetvár és Vác felszabadul.
dec. 5.	A pécsi partizánok elindulnak a jugoszláviai Petőfi-brigádhoz.
dec. 5.	Megalakul a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front debreceni bizottsága.
dec. 6—8.	A Bajcsy-Zsilinszky Endre—Kiss János ellenállási csoport elfogott vezetőinek a pere.
dec. 6.	A XIII/1. Kiska-század egy csoportja fegyverszerzési célból megtámadja a Komáromi úti nyilas fegyverraktár őrségét.
dec. 6.	A KISZ csoportjai megkezdik a fegyveres akciók végrehajtását.
dec. 6.	A Szabad Ifjúság vezércikke antifasiszta fegyveres harcra szólítja fel az ifjúságot.

dec. 6. Szálasi látogatást tesz Hitlernél.
dec. 7. A Vörös Hadsereg a Balaton déli partját megtisztítja az ellenségtől.
dec. 8. 1419 fővel átáll a Vörös Hadseregheez az 51. magyar gyalogezred teljes állománya.
dec. 8. A nyilasok kivégzik Kiss János altábornagyot, Nagy Jenő ezredest és Tartsay Vilmos századost.
dec. 10. A KMP kiáltványa harcra, fegyveres felkelésre hívja fel Budapest népét.
dec. 10. A Szálasi-kormány rendeletet ad ki a totális mozgósításra.
dec. 10. Francia—szovjet barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződést írnak alá Moszkvában.
dec. 12. Budapesten közös német—magyar rögtönbíráskodás lép életbe.
dec. 13—20. Képviselőválasztások a felszabadított területeken az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe.
dec. 14. Megalakul a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front.
dec. 14. A Bükk hegységben az 57. határvadász osztály 1300 katonája átáll a Vörös Hadseregheez.
dec. 18. A XIII/1. Kiska-század a nyilasok támadásával szemben megvédi a Nemzetközi Vöröskereszt oltalma alatt álló házakat.
dec. 18. Vámosmikolán megkezdi tevékenységét az antifasiszta fiatalokból álló Görgey-csoport.
dec. 20. A Nógrádi Sándor vezetése alatt álló partizáncsoport egységgé alakul.
dec. 20. Az 1. hadtest parancsot ad ki a tömeges katonai szökések meggátlására.
dec. 21. Debrecenben összeül az Ideiglenes Nemzetgyűlés.
dec. 21. Várgedén 220 honvéd átáll a Vörös Hadseregheez.
dec. 21. A Görgey-csoport tagjai értékes hírszerzési anyagot visznek át az arcvonalon keresztül a Vörös Hadseregheez.
dec. 22. Debrecenben megalakul az Ideiglenes Kormány.
dec. 24. A szovjet csapatok teljesen körülkerítik Budapestet.
dec. 24. Bajcsy-Zsilinszky Endre, Pesti Barnabás, Pataki István és Kreutz Róbert kivégzése Sopronkőhidán.
dec. 24. Csehszlovákiában, Mamják Ilko egységében megalakul a Rákosi magyar partizánszázad.

dec. 25. Szlovákiában 300 honvéd, 200 szekérnyi felszereléssel átáll a Martinov-partizáncsoporthoz.

dec. 25. A KMP röplapja a főváros népéhez. Partizánosztagok szervezésére, a németek és nyilasok elleni harcra szólítja fel a lakosságot és a város védőit.

dec. 25. A nyilasokkal vívott tűzharcban hősi halált hal Stollár Béla, Hullay Jenő, Sweiger János és a Klotild utcai csoport 21 más tagja.

dec. 26. A Csehszlovák Partizánmozgalom vezérkara elrendeli a magyar csapatok körében végzendő felvilágosító munka fokozását.
Salgótarján felszabadul.

dec. 27. A Görgey-partizáncsoport átmegy a Vörös Hadsereghez.

dec. 28. A Magyar Ideiglenes Nemzeti Kormány hadat üzen Németországnak.

dec. 28. A Nógrádi-csoport egyesül a Vörös Hadsereggel.

dec. 29. A németek kivégzik a Radó ellenállási csoport 81 tagját.

dec. 29. A Vörös Hadsereg megadásra szólítja fel a Budapesten körülzárt német—nyilas csapatokat.

dec. 29. Budapest határában a fasiszták meggyilkolják a szovjet parlamentereket. Megkezdődik Budapest ostroma.

dec. 31. A Vörös Hadsereg engedélyezi az 1. magyar műszaki hadosztály megalakítását.

dec. 31. A kőbányai csoport megtámadja a kispesti nyilasházat.

dec. 31. Az újpesti csoport együttműködésre felhívó levele Flint Antalhoz, a kerületi nemzetőrség parancsnokához.

dec. 31. Újpesti partizánok megakadályozzák, hogy a németek felrobbantsák a víztornyot és a Phoebus villanytelepet.

dec. 31. Szlovákiában, a Hruscsov-partizánosztag kötelékében, 72 fős magyar csoport alakul.

1945. jan. 1. A jugoszláviai Petőfi brigád Petőfi rohambrigáddá alakul át.

jan. 2. A Vasas fiatalokból megalakul a Turcsányi vezette partizáncsoport.

jan. 2. A fasiszták elfogják Braun Évát.

jan. 2—13. Sikertelen német támadások a Budapest köré vont ostromgyűrű áttörésére.

jan. 5. Kassán 12 honvédet végeznek ki szökés és partizántevékenység miatt.
jan. 6. Elfogják a Vörös Brigád tagjait.
jan. 6. Mórnál 102 honvéd áll át a szovjet csapatokhoz.
jan. 6. 60 magyar honvéd átáll a szlovákiai Martinov-partizáncsoporthoz.
Churchill kéri, hogy a Vörös Hadsereg az arcvonalszakaszán indított támadással nyújtson segítséget az Ardennekben súlyos helyzetben levő angol—amerikai csapatoknak.
jan. 7. A nyilasok a Garay téren lefegyverzik a XIV/2. Kiska-alakulatot.
jan. 8. A nyilasok a Vilmos laktanyában lefegyverzik a XIII/1. Kiska-alakulatot.
jan. 8. A rákospalotai partizáncsoport felveszi a kapcsolatot a Vörös Hadsereggel.
jan. 9. A szovjet csapatok felszabadítják Csepelt. A kerület dolgozóiból küldöttség megy a Vörös Hadsereg elé.
jan. 9. Az újpesti partizáncsoport üldözötteket szabadít ki a nyilasházból.
jan. 9. Hősi halált hal Bán Tibor újpesti partizán.
jan. 9. Az újpesti partizánok bombát robbantanak a kerületi nyilasházban.
jan. 10. Újpest felszabadul.
jan. 12. A 2. hegyi tüzérosztály Trinicskán átáll a Vörös Hadsereghez.
jan. 13. A Vörös Hadsereg alárendeltségében megkezdi munkáját az I. Honvéd Műszaki Hadosztály.
jan. 14. Losoncot felszabadítják a szovjet csapatok.
jan. 17. Budapesten a Honvéd Élelmezőraktár 15 tisztje és 205 katonája átáll a felszabadító csapatokhoz.
jan. 17. Felszabadul Varsó, az ideiglenes lengyel kormány Lublinból a fővárosba költözik.
jan. 18. Budapesten átáll a szovjet csapatokhoz a 72. határvadász műszaki gépesített zászlóalj.
jan. 18. A szovjet csapatok teljesen felszabadítják Pestet.
jan. 20. Az Ideiglenes Kormány fegyverszünetet köt a Szovjetunióval.
jan. 20. Hronec faluban 32 magyar honvéd átáll a partizánokhoz.
jan. 20. A nyilasok hűtlenség bűntettének vádjával kivégzik herceg Odeschalchi Miklós repülőhadnagyot.

jan. 20. Beregfy nyilas honvédelmi miniszter rendelete kimondja, hogy a szökevényekre és a partizánok rejtegetőire halál vár.

jan. 21. A szlovákiai Martinov-partizáncsoporthoz 88 magyar honvéd áll át.

jan. 22. A Sztálin 1. partizánbrigád jelenti, hogy 70 magyar harcol soraiban.

jan. 23. A szovjet csapatok elérik az Oderát.

jan. 25. Újabb sikertelen német támadás a Dunántúlról a Buda körüli ostromgyűrű áttörésére.

jan. 26. A Várban kivégzik a Vörös Brigád 10 tagját.

jan. 26. A szovjet csapatok felszabadítják az auschwitzi koncentrációs tábort.

jan. 29. Sonnenburgban kivégeznek 885 antifasisztát.

jan. 30. Megjelenik az ideiglenes Nemzeti Kormány toborzási felhívása.

jan. 31—febr. 28. A VIII. hadtest tábori bírósága kivégeztet 28 honvédet, akik nem akartak tovább harcolni.

jan. vége—febr. vége A Budai Önkéntes Ezred felszabadító tevékenysége Budán.

febr. 1. Beregfy rendeletet ad ki az ejtőernyős elhárítás és figyelés fokozására.

febr. 1. A Sztálin 1. partizánbrigád Szlovákiában — magyar honvédek segítségével — elfoglalja a jaszenói villamos erőművet.

febr. 1. A 4. Csehszlovák partizánbrigád kötelékében megalakul a magyarokból álló „Pusztai-század".

febr. 4. Toborzó gyűlés Szegeden.

febr. 4—13. A jaltai konferencia.

febr. 5. Rendelet a Népbíróságok felállítására.

febr. 8. A II. szlovák nemzeti partizándandár kötelékében magyar csoport alakul.

febr. 10. A 107. vasúti felépítményi század Szlovákiában átáll a partizánokhoz.

febr. 11. A Gellért Szállót védő magyar alakulat lefegyverzi a németeket, és átáll a Vörös Hadsereghez.

febr. 11. Toborzó nagygyűlés az új honvédségbe Budapesten és Miskolcon.

febr. 11—15. A Budai Önkéntes Ezred katonái részt vesznek a Budáról kitörést megkísérlő németek elleni tisztogató akcióban.

febr. 13. Felszabadul Buda, a fővárost teljesen megtisztítják a németektől és a nyilas csapatoktól.

febr. 14. A Budai Önkéntes Ezred szemléje a Kapisztrán téren.

febr. 20.	A Vörös Hadsereg 734 volt magyar partizánt ad át az új magyar honvédség részére.
febr. 25.	A Vörös Hadsereg alárendeltségében megkezdi tevékenységét a magyar Vasútépítő Dandár 1. zászlóalja.
febr. 25.	A II. szlovák nemzeti partizándandár magyar csoportja sikeres vasútrobbantást hajt végre Žilina-Trenčin térségében.
febr. 28.	A Budai Önkéntes Ezred katonái elindulnak Jászberénybe.
febr.	A Martinov-partizánosztag — a köztük levő magyar partizánokkal együtt — súlyos harcot vív a fasisztákkal. Az elfogott honvédek közül a fasiszták Kremničkán kb. 50—60 főt meggyilkolnak.
febr.	A „Szlovák szabadságért" csehszlovák partizánbrigád a harcok befejezése után 61 magyart indít útba Debrecenbe.
febr.	A „Štefanik" partizánbrigád 88 magyar partizánt indít útba hazafelé.
márc. 6.	A Petőfi brigád részt vesz a bolmányi ütközetben.
márc. 6—15.	A németek jelentős páncélos erők összevonásával áttörést kísérelnek meg a Balaton és a Velencei-tó között.
márc. 14.	A Sztálin 1. szlovák partizánbrigád jelenti, hogy 100 magyar van soraiban.
márc. 22.	A bolmányi ütközetben hősi halált hal Kiss Ferenc, a Petőfi brigád parancsnoka.
márc. 22.	A „Halál a fasizmusra" csehszlovák partizánbrigád — soraiban 200 magyarral — egyesül a Vörös Hadsereggel.
márc. 25.	A 4. szlovák partizánbrigád egyesül a Vörös Hadsereggel.
márc. 28.	A Vörös Hadsereg felszabadítja Komáromot és Győrt.
márc. 28.	Csornánál egy magyar zászlóalj átáll a Vörös Hadseregbez.
márc. 29.	Felszabadul Szombathely és Zalaegerszeg.
márc. 30.	A Vörös Hadsereg Kőszegnél átlépi az osztrák határt.
márc. vége	A szlovák „Halál a fasizmusra" partizánbrigádban 358 magyar harcol.
ápr. 2.	A 25. magyar hadosztály néhány tisztje kapcsolatot teremt az osztrák partizánokkal.
ápr. 4.	Magyarország felszabadul.
ápr. 4.	A Vörös Hadsereg oldalára áll a 24. magyar hadosztály.

ápr. 4.	Kassán megalakul a csehek és szlovákok nemzeti frontjának kormánya.
ápr. 6.	A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg felszabadítja Szarajevót.
ápr. 11.	A demokratikus honvédség 6. hadosztálya megkezdi elvonulását a hadműveleti területre.
ápr. 11.	A szlovákiai Ján Kozil-partizáncsoport jelenti, hogy 184 magyar van az osztagban.
ápr. 11.	Felszabadul a buchenwaldi koncentrációs tábor.
ápr. 13.	A Vörös Hadsereg felszabadítja Bécset.
ápr. 13.	Felszabadul a bergenbelseni koncentrációs tábor.
ápr. 24.	A demokratikus honvédség 1. hadosztálya útbaindul a hadműveleti területre.
ápr. 25.	A szovjet és amerikai erők találkoznak az Elba folyón.
ápr. 25.—jún. 26.	Az Egyesült Nemzetek Szervezetének alakuló konferenciája San Franciscóban.
ápr. 27.	Felszabadul a dachaui koncentrációs tábor.
ápr. 28.	Az olasz partizánok menekülés közben elfogják Mussolinit és hadbírósági ítélet alapján kivégzik.
ápr. 28.	Hitler átadja a hatalmat Dönitznek.
ápr. 30.	A szovjet katonák kitűzik a Reichstagra a győzelmi lobogót.
ápr. 30.	A dániai antifasiszták röplapokat és újságot adnak ki az odahurcolt honvédek részére.
máj. 1—4.	Morvaországban 8000—9000 magyar honvéd átáll a csehszlovák hazafiakhoz és szembefordul a németekkel.
máj. 2.	A berlini német csapatok feltétel nélkül leteszik a fegyvert.
máj. 2.	A csehszlovák Ján Kozil partizánosztag egyesül a Vörös Hadsereg egységeivel.
máj. 4., 6., 8.	A Lackó (Jugoszlávia) harccsoporthoz tartozó magyarok Oberhag és Mahrenbergnél harcokban vesznek részt.
máj. 5.	Felkelés Prágában.
máj. 5.	Az osztrák partizánok levélben kérik a honvédeket, hogy Schwanberg általuk tervezett megtámadásánál ne fejtsenek ki ellenállást.
máj. 9.	A szovjet csapatok felszabadítják Prágát.
máj. 9.	Keitel marsall a berlini szovjet főparancsnokságon a szövetségesek képviselői előtt aláírja a feltétel nélküli fegyverletételt.

A MAGYAR ANTIFASISZTA ELLENÁLLÁSI MOZGALOM VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA*

I. Bibliográfiák — — — — — — — — — — — — 821

II. Általános és összefoglaló munkák, cikkek — — — — 822

III. Okmányok és forráskiadványok — — — — — — — 830

IV. Antifasiszta ellenállási mozgalom Magyarországon — — 831

1. Az ellenállási mozgalom kibontakozása — — — — 831

2. Az ellenállási mozgalom Budapesten — — — — 833

3. Az ellenállási mozgalom vidéken — — — — — 843

4. Különböző munkák az ellenállási mozgalomról — — 848

6 Egykorú hírek és felhívások — — — — — — — — 850

V. Magyar antifasiszták Európa népeinek szabadságharcában — — — — — — — — — — — — — 852

1. Szovjetunió — — — — — — — — — — — 852

2. Csehszlovákia — — — — — — — — — — 854

3. Jugoszlávia — — — — — — — — — — 856

4. Lengyelország — — — — — — — — — — 856

5. Románia — — — — — — — — — — — 857

6. Franciaország — — — — — — — — — — 857

7. Belgium — — — — — — — — — — — 858

8. Európa más országai — — — — — — — — 859

* Lezárva 1964. július 31-én.

I. BIBLIOGRÁFIÁK

1. Bibliographie d'ouvres choisies de la science historique hongroises 1945—1959. — Bibliografija izbrannüh szocsinenij vengerszkoj isztoricseszkoj nauki 1945—1959 gg. Bp. Akad. K. 1960. 279 p.
   — Le mouvement de résistance [Ellenállási mozgalom.] 227—228. p.
2. A második világháború története /1939—1945/. Válogatott művek bibliográfiája. /Összeáll. Köves Erzsébet.) Bp. Fővr. Szabó Ervin Könyvtár, 1955. 167 p.
3. Hazánk felszabadulása /1944—1945/. Bibliográfia és dokumentumgyűjtemény. (Szerk. Tiszay Andor.) Bp. Fővr. Szabó Ervin Könyvtár, 1955. 316 p. 39 t.
   — Partizánharcok 153—166. p.
4. Hazánk felszabadulása 1944—1945. Bibliográfia. [Kiad. a] Magyar—Szovjet Baráti Társaság. Bp. Kossuth K. 1959. 42 p.
5. A szovjet hadsereg magyarországi felszabadító hadműveleteinek magyar nyelvű bibliográfiája. /Lezárva 1955. március 31-én.) — Az ellenállási mozgalom irodalma. — Hadtörténelmi Közlemények, 1955. 1. sz. 197—198. p.
6. A Magyarországon megjelent történeti munkák /Önálló kötetek, tanulmányok, cikkek/ jegyzéke. [Összeáll. V. Windisch Éva.] 1955—1963. — Századok,
   1955. 4—5. sz. 813—820.,
   1956. 1—2. sz. 292—307., 4—6 sz. 854—871.,
   1957. 5—6. sz. 919—931.,
   1958. 1—4. sz. 527—541., 5—6. sz. 923—941.,
   1959. 2—4. sz. 729—746.,
   1960. 1—3 sz. 472—497., 5—6. sz. 923—944.,
   1961. 1—3. sz. 443—468, 6. sz. 923—978.,
   1962. 1—2. sz. 367—389., 5—6. sz. 943—962.,
   1963. 2. sz. 475—500, 4. sz. 925—947.,
   1964. 1—2. sz. 345—371. p.
7. A magyar munkásmozgalom történetével foglalkozó 1955-ben megjelent könyvek. — Párttörténeti Közlemények, 1956. 2. sz. 192—194. p.
8. A magyar munkásmozgalom történetéről szóló cikkek jegyzéke, 1956—1963. — Párttörténeti Közlemények, 1956. 3. sz.

198—199., 1957. 1. sz. 186—187., 1958. 1. sz. 233—235., 2. sz. 266—271., 3. sz. 214—217., 4. sz. 214—217., 1959. 1. sz. 243—246., 2. sz. 296—301., 3—4. sz. 302—305., 1960. 1—2. sz. 299—302., 3. sz. 212—213., 4. sz. 231—233., 1961. 1. sz. 245—246., 2. sz. 262—264., 3. sz. 229—231., 4. sz. 211—213., 1962. 1. sz. 174—175., 2. sz. 240—242., 3. sz. 191—193., 4. sz. 225—227. 1963. 1. sz. 214—215., 2. sz. 241—243., 3. sz. 220—221., 4. sz. 38—40. p.

9. Az 1955. évi hazai hadtörténeti irodalom bibliográfiája. — Magyar partizánok. — Hadtörténelmi Közlemények, 1956. 3—4. sz. 374—376. p.

10. Az 1956—1962. évi Magyarországon megjelent hadtörténelmi irodalom bibliográfiája. [Összeáll.: Kovalcsik József, Viniczai István, Windisch Aladárné.] — Ellenállási mozgalom. — Hadtörténelmi Közlemények,

1957. 3—4. sz. 408—411.,
1958. 1—2. sz. 299.,
1960. 2. sz. 302—303.,
1962. 2. sz. 302—328.,
1964. 2. sz. 346 p.

11. A magyar nép szabadságáért. A magyar kommunista ifjúmunkásmozgalom mártírjai. Bibliográfia. Összeáll.: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár KISZ-szervezete munkaközössége. Bp. FSZEK, 1959. 88 p.

12. *Mitru* Ibolya: Hősi harcok emlékei. Ajánló bibliográfia a magyar munkásmozgalom történetéhez. Bp. 1962. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 144 p.

13. *Szalai* Klára: Ajánló irodalom jegyzék hazánk felszabadulásának 15. évfordulójára. — Honvédségi Szemle, 1960. 1. sz. 122—124. p.

13a. Legyetek éberek! Antifasiszta művek ajánló bibliográfiája. Összeáll.: Szalai György. Bp. FSZEK, 1961. 302 p. /Ellenállási és partizánmozgalmak 201—215. p./

II. ÁLTALÁNOS ÉS ÖSSZEFOGLALÓ MUNKÁK. CIKKEK

14. Die Klassiker des Marxizmus—Leninismus über den Partisanenkampf. Sammelband. Moszkva. Verl. für Fremdsprächige Literatur, 1945. 138 p.
[A marxizmus—leninizmus klasszikusai a partizánháborúról.]

15. *Marx,* Karl — *Engels,* Friedrich — *Lenin,* Vladimir Iljics — *Sztálin,* Joszif Visszárionovics: La lutte des partisans selon les auteurs classiques du marxisme—léninisme. /Recueil de matériaux./ Moszkva, Inst. Marx—Engels—Lénine, 1945. 117 p.
[A marxizmus—leninizmus klasszikusai a partizánháborúról.]

16. Antifasisztke dvizsenije szoprotivlenija v sztranah Evropu v godü vtoroj mirovoj vojnü. Moszkva, Szocekgiz, 1962. 733 p. [Antifasiszta ellenállási mozgalom Európában a második világháború éveiben.]
17. *Klokov,* Vszevolod Ivanovics: Bor'ba narodov szlavjanszkih sztran protiv fasisztkih porabotitelej [1939—1945]. Kiev, Akad. Nauk Ukrainszkoj SZSZR, 1961. 429 p. 1 térk.
[A szláv országok népeinek harca a fasiszta elnyomók ellen 1939—1945 között.]
18. Der nationale und der internationale Charakter der Widerstandsbewegung während des Zweiten Weltkrieges. Internationale Konferenz über die Geschichte der Widerstandsbewegung Warschau, 15. bis 19. April 1962. — Internationale Hefte der Widerstandsbewegung, 1963. März, IV. Jahrgang, 8—10. sz. 3—160. p.
[Az ellenállási mozgalmak nemzeti és nemzetközi jellege a második világháborúban. Nemzetközi konferencia az ellenállási mozgalmak történetéről, Varsóban 1962. ápr. 15—19. között. — *Pintér* István és *Harsányi* János referátuma. 130—134. p.]
[Quatrieme] IVe Congres de la FIR — La discussion. István *Gábor:* Les fascistes hongroises ont trouvé asile en RFA. — Widerstandskämpfer, 1963. 1. sz. 17. p.
[Az Ellenállók Nemzetközi Szövetségének IV. kongresszusán Gábor István hozzászólása.]
20. Karlovy Vary: Die Wichtigkeit des Studiums der Geschichte der Widerstandsbewegung. — Widerstandskämpfer, 1963. 10. sz. 16—17. p.
[Az ellenállási mozgalom története tanulmányozásának fontossága a Karlovy Vary-i III. Nemzetközi Ellenállási kongresszuson.]
21. *Schumann,* Wolfgang: III. Internacionale Kongress für die Geschichte des europäischen Widerstandes in Karlovy Vary. — Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, 1964. 1. sz. 84—91. p.
[Az európai ellenállási mozgalommal foglalkozó történészek III. Nemzetközi kongresszusa Karlovy Varyban.]
22. *Radziwończyk,* Kazimierz—*Stepniowski,* T.: III. Międzynarodowy Kongres historików Europejskiego Ruchu oporu drugiej wojny światowej w Karlovych Vrach, 2—4. 9. 1963 r. — Wojskowy Przegląd Historyczny, 1964. 1. sz. 365—375. p.
[Az európai ellenállási mozgalommal foglalkozó történészek III. Nemzetközi kongresszusa Karlovy Varyban, 1963. szeptember 2—4. között.]
23. *Bodea,* Gheorghe: Történészek emlékeztetnek. — Korunk, 1964. 4. sz. 547—549. p.
[A máramarosi partizánokról, a Karlovy Vary-i III. Nemzetközi kongresszuson a román beszámolóból.]

24. *Copoiu*, N.: Congresul al III—lea de istorie a rezistentei europene Karlova-Vary, 2—4. septembrie 1963. — Studii Revista Istorii, 1963. 6. sz. 1409—1413. p.
[Az európai ellenállási mozgalommal foglalkozó történészek III. Nemzetközi kongresszusa. Karlovy Vary, 1964. szeptember 2—4.]
25. [*Lontay* László:] Az Ellenállók Nemzetközi Szövetségének budapesti találkozója. — Magyar Nemzet, 1955. 225. sz. 5. p.
26. Országos partizántalálkozó Budapesten. — Szabad Nép, 1955. 23. sz. 2. p.
[A felszabadulás 10. évfordulóján a Magyar Néphadsereg Színházában tartott ünnepi gyűlés leírása. Farkas Mihály megemlékezése a magyar partizánok második világháború alatti tevékenységéről.]
27. Partizántalálkozó. — Néphadsereg, 1955. 19. sz. 1. p.
28. *Keserü* István: A magyar partizánok találkozója elé. Fegyverrel a szabadságért. — Néphadsereg, 1955. 14. sz. 4. p.
29. „Népünk, pártunk, kormányunk számíthat a volt partizánokra." Országos partizántalálkozó Budapesten. — Néphadsereg, 1955. 20. sz. 1—2. p.
30. A magyar nép története. Rövid áttekintés. 3. kiad. [Írták:] Heckenast Gusztáv—Incze Miklós stb. Bp. Művelt Nép, 1953. 738 p. 82 t. 12 térk.
31. Magyarország története. 1—2. köt. Bp. Gondolat, 1964.
32. *Rákosi* Mátyás: Nemzetmentés. Bp. Szikra, [1945.] 48 p.
33. *Rákosi* Mátyás: A magyar jövőért. 4. kiad. Bp. Szikra, 1950. 563 p.
[Az 1941. július és 1946. május közötti időből származó cikkek, rádióbeszédek és előadások.]
34. *Rákosi* Mátyás: Válogatott beszédek és cikkek. 3. bőv. kiad. Bp. Szikra, 1952. 630 p.
35. A magyar szabadságért. A Magyar Kommunista Párt vértanúi. Bp. Szikra, 1946. 151 p.
[Cikkek és megemlékezések az illegális mozgalom vértanúiról. A könyv megemlékezik azokról a magyarokról is, akik a francia, jugoszláv, belga, szlovák és más népek antifasiszta harcában áldozták életüket.]
36. A szabadság vértanúi. Az életrajzokat írta: T. *Szerémi* Borbála. Bp. Kossuth K. 1960. 333 p.
37. Kommunisták harca a magyar ifjúság boldog életéért. Bp. Athenaeum, 1950. 58 p.
[Rövid összefoglalás a kommunista ifjúsági mozgalom hősi harcairól a háború éveiben.]
38. *Pintér* István: Az „Igaz Szó" — a magyar hadifoglyok lapja a Szovjetunióban. (Megjelenésének 15. évfordulójára.) — Párttörténeti Közlemények, 1958. 1. sz. 148—156. p.
39. Hősi harcok emlékei. Szerk. Lányi Ernőné. Cikkgyűjtemény. Bp. Szikra, 1955. 214 p. 8 t.

[A magyar ellenállási harcok részvevőinek visszaemlékezései.]
40. *Árokay* Lajos: Felszabadulásunk a szovjet hadsereg röpcédulái nak tükrében. — Hadtörténelmi Közlemények, 1955. 2. sz. 101—125. p.
41. *Gellért* László: Példaképeink. Bp. Tankönyvk. 1959. 36 p. [Ifjúkommunista mártírok életéből.]
42. *Boldizsár* Iván: A másik Magyarország. A magyar ellenállási mozgalom története. 2. kiad. Bp. Új Magyarország, 1946. 94 p.
43. *Czebe* Jenő—*Pethő* Tibor: Magyarország a második világháborúban. A háborús évek katonai története. Bp. Új Magyarország, 1946. 96 p.
44. *Pethő* Tibor—*Szilágyi* István: Szabadságharc 1944-ben. Az ellenállási mozgalom katonai története. Bp. HM, [1946.] 43 p.
45. *Nagy* Vilmos, nagybaconi: Végzetes esztendők. 1938—1945. Bp. Körmendy, 1947. 272 p.
46. *Paál* Jób—*Radó* Antal: A debreceni feltámadás. Debrecen, Tiszántúli ny. 1947. 384 p.
[Krónikás könyv az új Magyarország megszületéséről.]
47. *Dezsényi* Miklós: Hősök és árulók. A magyar összeomlás katonai története. Bp. Magyar Téka, 1946. 192 p.
48. *Réti* László: Negyedszázados harc a reakció ellen. Adalékok a MKP történetéhez. Bp. Szikra, 1946. 21 p.
(Szemináriumi füzetek.)
[Fegyverek a kézben. Az ellenállási mozgalom munkája.]
49. *Réti* László: A Magyar Kommunista Párt harca az elnyomás éveiben. IV. kiad. Bp. MKP Orsz. Okt. Oszt. é. n. 20. p.
(Oktatási füzetek 2. — Városi tanf. Politikai ismeretek.)
[A 16—20. lapon a Megszállók ellen c. fejezet foglalkozik az ellenállás történetével.]
50. *Görgényi* Dániel: Miért harcoltak a partizánok? — Honvéd, 1947. máj. 5. sz. 23—27. p.
51. *Fehér* Lajos: Fasizmus ellen a magyar szabadságért. Bp. Szikra, 1948. 20 p.
(Szabad Föld téli esték könyvei.)
[A magyar partizánharcokról az ország területén belül és kívül.]
52. *Nemes* Dezső: Magyarország felszabadulása. Bp. Szikra, 1955. 256 p.
—2. jav. kiad. Bp. Kossuth, 1960. 330 p.
[129—141. p a magyar partizáncsoportok 1944. júl.—szept. közötti tevékenységéről, majd a budapesti harcokról.]
53. *Nemes* Dezső: Bor'ba narodov Vengrii za oszvobozsdenie ot nemecko—nilasisztszkogo goszpodszt va. — Dokladü i Szoobscsenija Insztituta Isztorij, 1955. 7. sz. 32—46. p.
[Magyarország népeinek harca a német—nyilas uralom alól való felszabadulásért.]

54. *Korom* Mihály: A magyarországi fasizmus bukásának és a népi demokratikus forradalom érlelődésének kérdéseihez 1943—1945. — Párttörténeti Közlemények, 1957. 1. sz. 32—66., 1958 1. sz. 1—30. p.
55. A Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt 1944. október 10-i határozata a fasizmus elleni közös harcról és a munkásosztály egységének megteremtéséről. (Közli: *Korom* Mihály.) — Párttörténeti Közlemények, 1958. 3. sz. 108—113. p.
56. *Korom* Mihály: A fasizmus bukása Magyarországon. A népi demokratikus átalakulás feltételeinek létrejötte. 1943—1945. [Kiad. az] MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete. Bp. Kossuth K. 1961. 266 p.
57. *Kállai* Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom. — Igaz Szó, 1947. dec. 24 2. p.
58. *Kállai* Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom. 1939—1945. Bp. Szikra, 1955. 264 p.
[Összefoglaló munka a magyar nemzet antifasiszta erőinek harcáról.]
59. *Kovács* István—*Harsányi* János: Partizánharcok Magyarország felszabadításáért. — Hadtörténelmi Közlemények, 1955. 1. sz. 115—132. p.
60. *Kovács* István—*Harsányi* János: Partizánharcok Magyarország felszabadításáért. — Felszabadult hazánk. Bp. Katonai K. 1955. 91—103 p.
61. *Harsányi* János: A partizánmozgalomról. — Katonai Szemle, 1956. 4. sz. 119—127. p.
62. *Mayer* Mária: Adatok a magyar—szovjet kapcsolatokhoz a magyarországi partizánharcokban a második világháború idején. — Magyar—orosz történelmi kapcsolatok. Szerk.: Kovács Endre. Bev.: Horváth Péter. Bp. Művelt Nép, 1956. 422—455. p.
63. *Mucs* Sándor: A magyar fegyveres ellenállási mozgalom megszervezése és szerepe Magyarország felszabadításában. (1941—1945.) — Hadtörténelmi Közlemények, 1957. 1—2. 32—54. p.
64. *Mucs* Sándor: Magyar partizán és katonai egységek harca a hitleri fasizmus ellen a szabadságért. — Néphadsereg, 1958. 74. sz. 2. p.
65. Magyar szabadságharcosok a fasizmus ellen. Adatok a magyar partizánmozgalom történetéhez. Szerk.: *Kovács* István, *Flórián* János. (Bev.: Illés Béla.) Bp. Athenaeum, 1946. 62. p.
66. *Kovács* [István] Étienne—*Flórián* [János] Jean: Champions hongrois de la liberté contre le fascisme. Aperçus sur l'histoire du mouvement partisan hongrois. Rédigé par — —. Bp. Athenaeum, 1946. 67 p.
67. *Kovács* István: Fegyverrel a hazáért. — Néphadsereg. 1955. 19. sz. 2. p.
[Magyar partizánok a második világháborúban.]

68. Magyar partizánok. Emlékek a felszabadítás magyar partizánjainak harcaiból. [Írták:] (*Dékán* István, *Kőrösi* Andor, G. *Fazekas* Erzsébet stb.) Bp. Honvéd K. 1954. 124 p.
(Szabad Hazánkért kiskönyvtára 12.)
69. Magyar partizánok. Emlékek a felszabadítás magyar partizánjainak harcaiból. (Írták: *Dékán* István, *Kőrösi* Andor, stb.) Bp. Belügymin. 1955. 85 p.
(Határőrök Belső Karhatalmisták kiskönyvtára 61.)
70. *Tóth* Sándor: Magyarország felszabadítása. Bp. TTIT, 1954. 69 p.
(Útmutató a TTIT előadói számára.)
71. *Tóth* Sándor: A Szovjet Hadsereg felszabadító hadműveletei Magyarországon. Bp. Szikra, 1955. 196 p. 8 t.
72. *Tóth* Sándor: Dicső harcok nyomán — szabad ország. — Honvéd Újság, 1957. 39. sz. 5. p.
73. *Tóth* Sándor: Magyar katonák a hitleri fasizmus ellen. — Hadtörténelmi Közlemények, 1957. 1—2. sz. 94—119. p.
74. *Okęcki*, Stanislaw: Z dziejów ruchu oporu na Węgrzech w okresie drugiej wojny światowej. — Wojskowy Przeglad Historyczny, 1960. 2. sz. 176—213 p.
[A magyar ellenállási mozgalom történetéből a második világháború idején.]
75. *Puskas*, A. I.: Iz isztorii bor'bü progresszivnüh szil Vengrii protiv hortisztszkogo rezsima (konec 1941—nacsalo 1942 g) Voproszü Isztori, 1957. 4. sz. 72—89. p.
[A haladó erők harca Magyarországon a Horthy-rezsim ellen, 1941 végén — 1942 elején.]
76. *[Gosztonyi]* Gosztony Péter: Der Kampf um Budapest 1944/45. Wehrwissenschaftliche Rundschau, 1963. 10—12. sz., 1964. 1—2. sz.
[Az 1944/45. évi budapesti csata.]
77. *Pintér* István: A Kállay-kormány „hintapolitikája" és az antifasiszta ellenállási mozgalom. — Történelmi Szemle, 1962. 3—4. sz. 470—496. p.
78. *Békés* István: Hazádnak rendületlenül. A magyar nép aranykönyve. Bp. Művelt Nép, 1955. 340 p.
79. A magyarországi munkásmozgalom 1939—1945. [Kiad.] a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete. Bp. Kossuth, 1959. 383 p.
[Tananyag a Magyar Szocialista Munkáspárt Magyar Munkásmozgalom története tanfolyama számára, 1958—1959.]
80. *Zágoni* Ernő: Magyar kommunisták a munkásegységért. 1939—1942. Bp. Kossuth, 1963. 283 p.
81. *Péntek* Gyula: Beszélő kövek. Budapest munkásmozgalmi emlékeiből. A KISZ I. kongr. tiszteletére. Kiad. a KISZ Bp-i Biz. és Bp. Főv. Tanács Bp. 1960. 163 p.
82. *Horváth* József—*Nemes* János: Az utolsó felvonás. Bp. Zrínyi K. 1959. 526 p.

A Népszabadság hasonló című riportsorozatának átdolg. és bőv. kiad.
[Riportregény 1944-ből. Szereplői között elvonulnak előttünk: Ságvári Endre, Kiss János, Kádár János (Lupták néven), Orbán László, Padányi Mihály (Marót), Földes László és mások. Több partizánakcióról történik említés.]

83. Újjáépítő magyarok. Szerk. Kő Kálmán. Pécs. Műhely 1945.
—*Zsadányi* Oszkár: A Magyar Kommunista Párt megindítja az ellenállási munkát. 64—65. p.

84. Pesti Kalendárium 1946. Szerk. Kárpáti Aurél. Bp. Bpest Irod. és Műv. Int. [1945.]
— *Kolozs* Jenő: Akikről a demokrácia utcát nevezett el. A fasizmus elleni harc kis lexikona. 153—159. p.

85. A Hírlap naptára 1947. Egy nap, egy mondat. Történelem 1944. december 1-től 1945. december 31-ig. Bp. Légrády, 1946. 17—20. p.

86. A munka kalendáriuma 1947 Szerk. Vértes György. Bp. Szakszerv. Tanács, 1947. 22 p.
— *Majoros* Éva: Németek... [A német megszállásról és a partizánharcokról.]

87. *Szergényi* Pál: Akik szembeszálltak a náci pusztítás ördögével. — Magyar Jövő, 1945. 10. sz. szept. 8.
[Az ellenállás harcosairól.]

88. A világ közvéleménye elé tárjuk a magyar ellenállási mozgalom hős fegyvertényeit. — Világ, 1946. 351. sz.

89. *Kristóf* Károly: A magyar „Partizán-per" vértanúi. — Világ, 1947. 665. sz. — 672. sz.-ig.
[Riportregény a magyar ellenállási mozgalomról, könyvalakban nem jelent meg.]

90. Milyen volt a szakszervezeti élet 1944-ben a német megszállás idején? [Írta:] L. M. — Népszava, 1963. 88. sz. 2. p.
[Szakszervezeti mozgalom a hadiüzemekben. Katonai megszállás a szakszervezetekben.]

91. *Erőss* Emma—*Erényi* Tibor: Vasas, ne hagyd magad! A magyar vasmunkások harcos múltjából. Bp. Népszava, 1955. 176—186. p.
[A vasasok részvétele a független Magyarországért vívott harcban.]

92. *Bokor:* Két május: — Dinamó, 1956. ápr. 21. 2. p.
[1944. május 1. a Moszkva melletti antifasiszta táborban és 1945. május 1. a hajmáskéri magyar önkéntes hadosztály táborában.]

93. *Szerémi* Borbála: Mert szerették a hazát és a népet. — Világosság, 1951. 35. sz.
[Megemlékezés a német megszállás alatt harcoló bátor, elszánt kommunisták ellenálló csoportjáról.]

94. Útmutató „A magyar dolgozók élete és harcai a Horthy-fasiz-

mus éveiben. Magyar partizánok a második világháborúban" c. téma feldolgozásához. Bp. Zrínyi K. 1959. 45 p.

95. Dolgozó népünk harca a felszabadulás előtt a szabadságért. Bp. H. M. Pol. Fcsfség, 1953. 80 p.
96. A magyar nép forradalmi múltja. — Évszázados forradalmi harcukat a felszabadító szovjet hadsereg segítette diadalra. Bp. H. M. Po. Fcsfség, 1950. 40 p.
97. Történelmi áttekintés hazánkról. 6. Munkásmozgalmunk hősi emlékei. Bp. Katonai K. 1955. 22 p.
(A Drága Szabad Hazánk körök előadásai.)
98. Történelmi múltunkból. Akik életüket és vérüket adták a magyar szabadságért. Bp. Katonai K. 1956. 115 p.
(A Drága Szabad Hazánk körök előadásai.)
99. Partizánharcos: a mi mintaképünk. Bp. H. M. Pol. Fcsfség, 1948. 24 p.
100. Partizán — a szabadságharcos mintaképe. A Magyar Dolgozók Pártja népi demokráciánk élcsapata. Bp. H. M. Pol. Fcsfség, 1949. 18 p.
101. Partizánok a magyar nép szabadságáért. — A Hazáért, 1960. 13. sz. 12. p.
102. A Partizánbarátok Szövetsége. — Honvéd, 1947. ápr. 4. sz. 62—64. p.
[A Szövetség megalakulásáról, céljáról.]
103. A Partizánbarátok Szövetsége. Bp. Szabadság ny. 1947. 24 p.
104. *Kossa* István: Dunától a Donig. [Regény.] 2. kiad. Bp. Szépirod. K. 1960. 529 p.
105. *[Sallai]* Salamon Elemér: 8000 km. [Regény.] Bp. Corvina, é. n. 160 p.
106. *Vajda* Zoltán József: A lapátos hadsereg. Bp. Müller. é. n. 116 p. Magyar Golgota. Regénysorozat.
107. *Petyke* Mihály: A Gestapo foglya voltam. Bp. Müller, é. n. 118 p. Magyar Golgota. Regénysorozat.
108. *Izsáky* Margit: Ország a keresztfán. Bp. Müller, é. n. 85 p. Magyar Golgota. Regénysorozat.
109. *Gyenes* István: Élet a föld alatt. Bp. Müller, é. n. 96 p. Magyar Golgota. Regénysorozat.
110. *Fóthy* János: Horthy-liget — Magyar Ördögsziget. Bp. Müller, é. n. 89 p. Magyar Golgota. Regénysorozat.
111. Partizánok esküje. — Néplap, Debrecen, 1945. 7. sz. jan. 12.
112. *Kerekes* Zoltán: A katonai eskü történetéből. Partizánok esküje. — Néphadsereg, 1956. 11. sz. 2—3 p.
113. *Földes* Mihály: Ítéletvégrehajtás. [Elbeszélés.] — Szabadság. Magyar Írók antológiája. Bp. Szépirod. K. 1959. 235—238. p. [Az ellenállási mozgalom tevékenységéről.]
114. Felszabadult hazánk. Bp. Katonai K. 1955. 293 p. 2 t.
[Dokumentumszerű anyag a magyar partizánok tevékenységéről. Szépirodalmi jellegű visszaemlékezések.]

115. *Gárdos* Miklós: Azon az őszön... Krónika a magyarországi partizánharcokról. Bp. Ifj. K. 1956. 183 p.
116. Hősök voltak. [Elbeszélésgyűjtemény.] Bp. Ifj. K. 1956. 601 p.
117. *Komlós* János: Elárult ország. Bp. Gondolat, 1961. 286. p. 12. t.
118. *György* István: Soha többé! Bp. Kossuth, 1961. 241 p. [Szépirodalmi visszaemlékezések.]
119. *Vadász* Ferenc: Harcunk a magyar pokollal. Bp. Kossuth, 1961. 287 p.

III. OKMÁNYOK ÉS FORRÁSKIADVÁNYOK

120. A népi demokrácia útja. A Magyar Kommunista Párt III. Kongresszusának jegyzőkönyve. Bp. Szikra, 1946.
121. *Kádár* János: Erősítsük a Magyar Kommunista Pártot. — A népi demokrácia útja. Bp. Szikra, 1946. 228—230. p.
122. Felszabadulás. 1944. szeptember 26—1945. április 4. Dokumentumok hazánk felszabadulásának és a magyar népi demokrácia megszületésének történetéből. Összeáll. a MMI — a MTA Tört. tud. Int. Bp. Szikra, 1955. 512 p. 15 t.
123. Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. V. köt. 1939 szeptemberétől — 1945 áprilisáig. Bp. Szikra, 1955. 287. p.
124. Dokumentumok a magyar antifasiszta és partizánharcok történetéhez hazánk felszabadulásának éveiből (1944—1945). Közlik: *Gazsi* József és *Harsányi* János. — Hadtörténelmi Közlemények, 1960. 1. sz. 245—290. p.
125. Dokumentumok a magyar ellenállási mozgalom történetéből a második világháború idején. Közlik: *Gazsi* József—*Harsányi* János. — Hadtörténelmi Közlemények, 1962. 2. sz. 262—308. p.
126. Válogatott írások a magyar ifjúmunkás mozgalom harcos múltjából 1919—1945. Összeáll. *Svéd* László. Bp. MMI — Ifj. K. 1952. 744 p.
127. „Előre, harcra ifjúmunkás" 1919—1945. Összeáll. *Svéd* László. Bp. MMI — Ifj. K. 1954. 813 p. 16 t. [Számos dokumentum az illegális pártharcokról és a fegyveres partizánakciókról.]
128. Az illegális Szabad Nép. (Összeáll. *Svéd* László. Bev. Horváth Márton.) [Kiad. a] Magyar Munkásmozgalmi Int. Bp. Szikra, 1954. 135 p. 3 t.
129. Emlékezzetek ránk! Mártírok utolsó levelei. Bp. Athenaeum, 1954. [Pataki István levele, 30—31. p.]
130. Szerették az életet... Az európai ellenállási mozgalom mártírjainak búcsúlevelei. Thomas Mann előszavával. Bp. Ifj. K. 1955. 315 p. [Pataki István levele, 222—223. p.]
131. Küzdtünk híven a forradalomért. Képes röplapok az illegali-

tás idejéből. (Összeáll. és a jegyz. írta: Gábor Imréné Orbán Ilona.) Bp. Kossuth, 1961. XXIII, 100 p.
[III. rész: Harc a háború ellen és a Népfront megteremtéséért. Kb. 20 röplap.]

132. „A harcban nem szabad megállni." A magyar munkásmozgalom képekben. 1848—1962. Bp. Kossuth, 1962. 303 p. [Képek magyar partizánokról.]
133. Pártunk a felszabadult magyar nép élén. Képek a magyar munkásmozgalom történetéből 1945—1955. Összeáll. Tarjáni Sándor. Szerk. Murányi István. Bp. MMI — Szikra, 1955. 28 t.
134. Szabadság kiállítás 1848—49. 1918—19. 1944—45. [Kiállítási útmutató.] A Magyar Partizánok Bajtársi Szövetsége és a Partizánbarátok Szövetsége rendezésében. Bp. Szikra, 1947. [14—15. p. a Kiállítás utolsó terme a hazai földön harcoló partizánok dokumentumait mutatta be.]
135. Partizánharcok. [Ismertető.] — Útmutató a magyar munkásmozgalom történetét bemutató kiállításhoz. Bp. Magyar Munkásmozg. Int. 1950. 87 p.
136. „Partizánok a szabadságért" kiállítás, 1958. okt. 18—nov. 18. Rendezi a Magyar Partizán Szövetség. Bp. Egyet. ny. 1958. 16 p. [Katalógus.]

IV. ANTIFASISZTA ELLENÁLLÁSI MOZGALOM MAGYARORSZÁGON

1. AZ ELLENÁLLÁSI MOZGALOM KIALAKULÁSA

137. *Pamlényi* Ervin: A magyar ellenállás riadója. A Népszava 1941-es karácsonyi száma. — Magyar Nemzet, 1961. 304. sz. 7. p.
138. *Máté* György: Schönherz Zoltán. Emlékezés vértanúhalálának 20. évfordulójára. — Népszabadság, 1962. 236. sz. 2—3. p.
139. *Vészi* Endre: A küldetés. [Filmregény.] Bp. Ifj. K. 1954. 188 p. [Schönherz Zoltánnak állít emléket.]
140. *Non* György: Emlékezés Schönherz Zoltánra. — Magyar Nemzet, 1962. 236. sz. 2—3. p.
141. *Balázs* Anna: Mire megjönnek a fecskék. [Regény.] Bp. Athenaeum. 1948. 232 p.
[A kommunista párt illegális harca a felszabadító harcok alatt.]
142. Kulich Gyula, 1914—1944. — Szabad Nép, 1947. júl. 26. 6. p.
143. *Bellér* Béla: Ságvári Endre. — Köznevelés. 1954. 14—15. sz. 220. p.
144. *Tarján* Katalin: Az életért. Epizódok Ságvári Endre életéből (Ill. Szőnyi Gyula.) Bp. Zrínyi K. 1963. 61 p.
145. *Bíró* Lajos: „Harcos élete és hősi halála fáklyaként világít a munkásmozgalom útján." — Viharsarok, 1956. júl. 27. 2. p. [Emlékezés Ságvári Endrére.]

146. Halálával is utat mutatott. — Szabad Nép, 1949. júl. 27. 5. p.
147. *Hámori* Ottó: Endri. Bp. Móra K. 60 p.
[Ságvári Endre életregénye.]
148. Három éve halt hősi halált Ságvári Endre. — Szabad Nép, 1947. júl. 29. 6. p.
149. *Horváth* József—*Nemes* János—*Pintér* István: Harc az utolsó töltényig — egy csendes budai cukrászdában. — Népszabadság, 1958. május 8. 2. p.
[Ságvári Endre haláláról.]
150. *Máté* György: Ságvári Endre. Halálának tizedik évfordulójára. — Szabad Nép, 1954. júl 27. 3. p.
151. *Máté* György: Ságvári Endre emlékezete. — Népszabadság. 1959. júl. 26. 3. p.
152. *Mezei* Erzsébet: A párt neveltje. — Esti Budapest, 1954. júl. 27. 3. p.
[Ságvári Endre.]
153. *Orbán* László: Ságvári Endre. Emlékezés a gyilkosság első évfordulóján. — Szabad Nép, 1945. júl. 27. 3. p.
154. Ságvári Endre. — Népszava, 1949. júl. 27. 1. p.
155. *Soproni* János: Emlékezés Ságvári Endrére. — Szabad Ifjúság. 1954. júl. 27. 4. p.
156. *Svéd* László: Ságvári Endre. — Népszava, 1954. júl. 27. 4. p.
157. *Vitéz* Hédi: Emlékezés Ságvári Endrére. — Néphadsereg, 1954. júl. 27. 2. p.
158. Emlékezés Ságvári Endrére. Délmagyarország, 1954. júl.
159. Akik értünk harcoltak... Előadások a Budapesti DISZ Bizottság Előadói Irodája és a Megyei DISZ Bizottságok Előadói Csoportjai számára. Bp. [1955.] DISZ, Szikra, 95 l.
160. *Sárdi* Mária: Aki legyőzte a gonosz varázslót. Húsz éve halt meg Ságvári Endre. — Esti Hírlap, 1964. 174. sz. 3. p.
161. *Ruffy* Péter: A szilfa alatt. Emlékezés Ságvári Endrére. — Magyar Nemzet, 1964. 174. sz. 9. p.
162. *Hollós* Ervin: A szemüveges. — Népszava, 1964. 174. sz. 3. p.
[Ságvári Endre vértanú halálának 20. évfordulójára.]
163. *Ságvári* Endre és az ifjúság. A kommunista vértanú halálának 20. évfordulójára. — Népszabadság, 1964. júl. 26. 174. sz. 4. p.
164. *Gellért* Gábor: 1944 nyara. Randevú a taxiban. — Magyarország, 1964. 27. sz. 16. p.
[Ságvári Endréről.]
165. *Hofman* Éva: Kilián György élete. — Népszava Naptár, 1956. 71—77. p.
166. A hős halála. (Kilián György.) — Népszabadság, 1958. 175. sz. 2—3. p.
167. Illegalitásban [Kilián György]. — Izzó, 1955. jan. 29., febr. 5., febr. 19.
168. Kilián György. — Néphadsereg, 1954. júl. 28. 2. p.

169. Kilián György élete. Bp. Szikra, 1953. 22 p.
[Előadás a Bpest-i DISZ Bizottság Előadói Irodája számára.]
170. *Lukács* Imre: Kilián György utolsó csatája. — Népsport, 1963. 154. sz. 5. p.
171. *Lukács* Imre: Mindhalálig. — Szabad Ifjúság, 1954. júl. 28., 29., 30. 3. p.
[Kilián Györgyről cikksorozat.]
172. *Lukács* Imre: Örökké él... — Művelt Nép, 1953. júl. 20—22. [Kilián György.]
173. *Máté* György: A magyar munkásosztály igaz fia. Emlékezés Kilián György elvtársra. — Népszabadság, 1963. 172. sz. 5. p.
174. *Réti* Ervin: Beszélgessünk Kilián Györgyről. Emléketek szívünkben él. — Szabad Ifjúság, 1955. máj. 22. 2. p.
175. *Seres* Ernő: Harcos elődeink: a KIMSZ ifjú kommunistái. [Kilián György.] — Motor, 1955. dec. 16. 2. p.
176. Szabadságunkért áldozta életét. [Kilián György.] — Északmagyarország, 1955. dec. 25. 3. p.
177. Történelmi emlékséta Kilián György élete nyomában. — Szabad Ifjúság, 1955. nov. 27. 4. p.
178. Útmutató a középiskolai DISZ-szervezetek vezetőinek, aktivistáinak munkájához. Bp. 1956. 3. sz.
[Kommunisták: Kilián György (1907—1943). 23—24. p.]
179. Emlékezés Kilián Györgyre. — Izzó, 1963. máj. 23., 30., jún. 6., 13.
[Mozgalmi pályájának leírása.]
180. *Lukács* Imre: A holnap elébe. [Regény.] Bp. Szikra, 1956. 309. p.
[Kilián György életregénye.]
181. *Sochacki,* Stanislaw A.: Útban hazafelé. — Emlékezés Kilián Györgyre. — Munkásőr, 1964. jan. 1. sz. 7. p.
[Kilián György Lengyelországban, lengyel partizánok közt.]
182. *Máté* György: Testvérek. Bp. Móra K. 1958. 61 p.
[A két Rózsa-testvér életregénye. Rózsa Richárd 1904—1943 Lengyelország felett ugrott le, mint ejtőernyős partizán, német golyó oltotta ki életét.]
183. *Vadász* Ferenc: Bevetés előtt. Ma húsz éve halt hősi halált Rózsa Richárd, pártunk hű katonája. — Népszabadság, 1963. 127. sz. 6. p.

2. AZ ELLENÁLLÁSI MOZGALOM BUDAPESTEN

184. *Pintér* István: Adatok a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának történetéhez. — Hadtörténelmi Közlemények, 1961. 2. sz. 431—456. p.
185. *Pintér* I[stván]: Dannüe k isztorii Vengerszkogo—Oszvoboditel'nogo Komiteta Nacional'nogo Voszsztanija. — Acta Historica. 1963. 9. tom 1—2 nr. 129—154. p.
[Adatok a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának történetéhez.]

186. Bajcsy-Zsilinszky Endre. — Az Új Szó Naptára, 1947. Bp. Új Szó, 1947. 100. p.
[Tevékenységének rövid áttekintése.]
187. Bajcsy-Zsilinszky Endre szörnyű megkínzásáról vallott ma özvegye a Radó-tárgyaláson. — Világ, 1946. 280. sz.
188. *Barcs* Sándor: „Egyetlen fringiával..." Bajcsy-Zsilinszky Endre a Gestapo fogságában. — Szabadság, 1945. 22. sz. febr. 14.
189. *Berend* Miklósné: Ne ölj. [Regényrészlet.] Bp. Körmendy, 1946. 168—223. p.
[Kiss János, Bajcsy-Zsilinszky Endre kivégzése.]
190. *Boldizsár* Iván: Sopronkőhida, 1944. december 24. — Szabad Szó, 1945. 50. sz. máj. 27.
[Bajcsy-Zsilinszky Endre vértanúhalálának története.]
191. Az ellenállási mozgalom vezetőinek megkínzói a népbíróság előtt. — Szabad Szó, 1946. 85. sz.
[Hogyan vallatták a nyilasok az ellenállókat.]
192. *Gergely Gregor* Vilmos: Bajcsy-Zsilinszkyt Szálasiék a Vérmezőn akarták felakasztani. — Kis Újság, 1945. 19. sz. ápr. 22.
193. *György* István: Bajcsy-Zsilinszky Endréné: Az utolsó karácsony. — Népszabadság, 1961. 305. sz. 15. p.
194. *Győri* I. István: Embernek lenni!... Emlékezés Bajcsy-Zsilinszky Endrére. — Magyar Nemzet, 1956. 139. sz. 3. p.
195. Hogyan halt meg Bajcsy-Zsilinszky Endre? — Szabad Nép, 1945. 17. sz. ápr. 14.
196. *Koczkás* Gyula: Bajcsy-Zsilinszky Endre. [Életrajz.] Bp. Partizánbarátok Szövetségének Országos Elnöksége, 1947. 16. p.
197. „Legyen a magyar faj büszke és gerinces a jövőben." — Kis Újság, 1945. 17. sz. ápr. 20.
[Bajcsy-Zsilinszky Endre kivégzése.]
198. Lévai Jenő: A hősök hőse...! Bajcsy-Zsilinszky Endre a demokrácia vértanúja. Bp. Müller K. 1945. 108 p.
199. *Lévai* Jenő: A Margit körúti vészbírák. Részletek a különböző ellenállási mozgalmakból. Vádirat Babos József, Dominich Vilmos és hadbíró-pribékjeik ellen. Bp. Légrády ny. 1945. 94. p.
200. *Lévai* Jenő: A Margit körúti vészbírák. Bp. Müller, é. n. 96 p.
Magyar Golgota. Regénysorozat.
[Az ellenállási mozgalom hőseinek megkínzása.]
201. *Mann* Miklós: „A férfi, aki harcolt, amikor mások megbújtak..." — Lobogó, 1961. 23. sz. 4. p.
[Bajcsy-Zsilinszky Endre.]
202. *Pamlényi* Ervin: Vázlat egy életrajzhoz. Bajcsy-Zsilinszky Endre születésének hetvenötödik évfordulójára. — Magyar Nemzet, 1961. 131. sz. 7. p.

203. *Pethő* Tibor: Bajcsy-Zsilinszky Endre. — Magyar Nemzet, 1956. 142. sz. 7. p.
204. Radó Endre csendőrszázados beismerte az ellenállási mozgalom hőseinek megkínzását. — Világ, 1946. 283. sz.
205. Radó csendőrszázados a bíróság előtt. Elmondja, hogyan göngyölték fel Bajcsy-Zsilinszky mozgalmát. — Világ, 1946. 270. sz. ápr. 10.
206. *Révai* József: Bajcsy-Zsilinszky Endre. — Szabadság, 1945. 42. sz. márc. 9.
207. [*Röszler* János]: Bajcsy-Zsilinszky Endre. — Néplap, Debrecen, 1945. 39. sz. febr. 20.
208. Sopronban kivégezték Bajcsy-Zsilinszky Endrét. — Néplap, Debrecen, 1945. 39. sz. febr. 20.
209. *Szentiványi* Sándor: Bajcsy-Zsilinszky Endre: az örök emlékjel. — Világ, 1945. 24. sz. jún. 13.
[Ellenállásának jelentősége.]
210. *Szilágyi* István: Három fekete évtized. Bp. Magyar Téka, 1946. 192. p.
[Bajcsy-Zsilinszky Endre levele Malinovszkij marsallhoz és Molotovhoz, 169—170. p.]
211. *Szabó* Miklós: Bajcsy-Zsilinszky Endre, a magyar függetlenség vértanúja. — Az Élet és Tudomány tudományos kalendáriuma az 1964. évre. Bp. Gondolat, 1963. 31—35. p.
212. *Szilvási* Lajos: Emlékezés Bajcsy-Zsilinszky Endrére. — Szabad Nép, 1956. 164. sz. 4. p.
213. Márványba véstük — szívünkben él a Mártírok útja. Írta: B. E. — Néphadsereg, 1958. 141. sz. 2. p.
214. *Dezsényi* Miklós: Kiss János altábornagy. — Vasi Szemle, 1959. 2. köt. 1—12. p.
215. 1944. december 10. [MTI jelentés.] — Képes Világ, 1945. 22. sz. okt. 12.
[Kiss Jánosék letartóztatásáról szóló egykorú MTI hír.]
216. Hogyan ölték meg Kiss János tábornokot a nyilas banditák. — Néplap, Debrecen, 1945. 38. sz. febr. 18.
Ua. — Szabadság, 1945. 17. sz. febr. 8.
217. Így halt vértanúhalált három vitéz katona ... — Kossuth Népe, 1945. 113. sz. szept. 15.
[Kiss János, Nagy Jenő, Tartsay Vilmos.]
218. *Révai* Kálmán: Sopronkőhida. Bp. 1946.
[Képes ill. könyv a kivégzésekről.]
219. Mártírjaink. — Szabadságharc, 1945. 1. sz. jan. 22.
[Kiss János altábornagy, Nagy Jenő ezredes, Tartsay Vilmos százados, Koródy Béla újságíró.]
220. *Révay* Kálmán: A szabadság négy vértanúja. Bp. Partizánbarátok Szöv. 1947. 15 p.
[A sopronkőhidai kivégzésekről.]
221. Szálasiék akasztatnak. — Délmagyarország, Szeged, 1944. 20. sz. dec. 13.
[Kiss János, Nagy Jenő, Tartsay Vilmos kivégzése.]

222. Tartsay Vilmos százados megkínzatásának és mártírhalálának ismeretlen részletei. — A Reggel, 1945. 8. sz. jún. 10.
223. Újabb súlyos ítéletet hozott a hadbíróság. — Összetartás, 1944. 288. sz. dec. 7.
[Kiss János altbgy., Nagy Jenő ezds., dr. Tartsay Vilmos szds. halálos ítélete az ellenállási mozgalomban való részvételük miatt. Végrehajtva 1944. december 8-án. Nyilas híranyag.]
224. *Juhászi* Imre: Megemlékezés az ellenállási mozgalom katonai vértanúiról. — Honvéd, 1946. dec. 1. 54—57. p.
[Kiss János, Nagy Jenő, Tartsay Vilmos.]
225. *Hofman* Éva: A sopronkőhidai sortűz. — Néphadsereg, 1954. dec. 24. 2. p.
226 *Kállai* Éva: Emlékezés három fiatal hősre. — Új Március, 1954. dec. 3. p.
[Pesti Barnabás, Kreutz Róbert és Pataki István emlékezete.]
227. *Kincses* György: Égnek a tüzek... — Lobogó, 1960. 51. sz. 4. p.
[Pataki István, Pesti Barnabás és Kreutz Róbert kivégzése 1944-ben.]
228. *Kreutz* György: Égnek a tüzek... Az 1944-ben kivégzett három ifjúkommunista: Pesti Barnabás, Kreutz Róbert és Pataki István emlékezetének. — Turbó, 1954. febr. 26. 2. p.
229. *Lévai* Béla: Pesti Barnabás, Pataki István, Kreutz Róbert. — Szabadságharcos, 1954. 12. sz. 8. p.
230. A magyar szabadság négy vértanúja. — Szabad Nép, 1954. 358. sz. 3. p.
[Bajcsy-Zsilinszky Endre, Pesti Barnabás, Pataki István és Kreutz Róbert 1944. december 24-én a fasiszták áldozatai lettek.]
231. A magyar ifjúság vértanúi: Pesti, Kreutz, Pataki, akiket Bajcsy-Zsilinszkyvel együtt végeztek ki. — Képes Ifjúság, 1945. 7. sz. dec. 26.
232. Meghívó. A magyar szabadságharc fiatal mártírjainak. Pesti Barnabás, Pataki István és Kreutz Róbertnek földi maradványait kivégzésük évfordulóján a Városi Színház előcsarnokában ravatalozzuk fel. [Röplap.] Bp. Szikra, 1945. dec. 24. 10×15 cm.
233. dr. *Stollár* Béla. — A Hírlap Naptára, 1947. Bp. 1946. Légrády Testvérek, 34. p.
[Stollár Béla haláláról az ellenállási harcokban, 1944. december 25-én.]
234. ...és Stollár Béla huszonhárom társával a felszabadítók előharcosaként, fegyverrel a kezében hősi halált halt. [Riport.] — Feltámadás, 1945. 1. sz. febr. 19.
[A magyar szabadságharcos mozgalom egyik hősi epizódjáról.]

235. A vérző város. A Pozsony-kávéház balladája. — Stollár Béla és 23 társa. — Magyar Nemzet, 1949. 51. sz.
236. *Várkonyi* András: Egy pesti ház nemet mondott. — Szabad Ifjúság, 1955. 14. sz.
[Történet a Klotild utca (ma Stollár Béla utca) 22. sz. házról, ahol Stollár Béla főhadnagy és ellenállási csoportja működött 1944 decemberében.]
237. *Aranyossi* Magda: [Braun] Éva emléke. — Új Világ, 1955. jan. jan. 27. 6. p.
238. *Árkus* József: Új sír a temetőben. — Egyetemi Lapok, 1962. febr. 3.
[A Vörös Brigád 1945. január 26-án mártírhalált halt tagjairól, az ellenállási mozgalomban végzett munkájukról.]
239. Braun Éva emlékezete. — Ifjúság, 1946. 3. sz.
[Ságvári Endre tanítványát, az ellenállási mozgalom fiatal harcosát 1945. januárban végezték ki a nyilasok.]
240. Braun Éva és Rónai Ferenc emléke. — Szabad Nép, 1955. jan. 26. 2. p.
241. *Horváth* Zsóka: Napkelte előtt. A Vörös Brigád krónikája. 1944—1945. [Dokumentumregény.] — Bp. Zrínyi K. 1962. 187 p.
242. *Horváth* Zsóka: Sortűz a Vár fokán... Emlékezés a Vörös Brigádra. — Magyar Nemzet, 1962. 21. sz. 5. p.
243. *Gazsi* József: Vörös Brigád. — Ifjú Kommunista, 1961. 2. sz. 54. p.
244. *Kántor* Zsuzsa: Feledhetetlen ifjúság. Bp. Szikra, 1955. 223 p.
[Életrajzi regény Braun Évaról, aki a német megszállás idején nehéz és veszélyes megbízatásokat hajtott végre.]
245. Két ifjú mártírunk. — Esti Budapest, 1955. 21. sz.
[Megemlékezés Braun Éva és Rónai Ferenc kivégzésének 10. évfordulóján.]
246. *Simon* Gy. Ferenc: Egyszerű emberek, nagyszerű hősök. Emléksorok Braun Éva és Rónai Ferenc halálának 10. évfordulójára. — Szabad Ifjúság, 1955. jan. 26. 2. p.
247. *Fehér* Lajos: Harcunk Budapestért. Fejezet a magyar fegyveres ellenállási mozgalom történetéből. Bp. Szikra, 1946. 109 p. 8 t. 2 térk. — Új kiad. Bp. Szikra, 1955. 119 p.
[A kommunista párt fegyveres partizáncsoportjai vezetőjének visszaemlékezései 1944. október—december között Budapesten végrehajtott akciókra.]
248. *Fehér* Lajos: Hogyan harcoltak a kommunisták Budapest felszabadításáért. — Szabad Nép, 1946. 34. sz.
249. *Fehér* Lajos: Szabadságharcosok. — Szabad Nép, 1955. 22. sz. 3. p.
[Cikk a magyar partizánmozgalomról.]
250. Gömbös Gyula szobrát merénylők felrobbantották. Erélyes nyomozás indult a tettesek kézrekerítésére. — Új Magyarság. 1944. 229. sz.

251. Harcban a fasizmussal. A Gömbös-szobor akció. — Igaz Szó, 1963. 13. sz. 53—57. p.
252. Kommunista banditák felrobbantották Gömbös Gyula szobrát. — Összetartás, 1944. 230. sz. okt. 10.
[Nyilas beszámoló.]
253. Merénylők felrobbantották Gömbös Gyula szobrát. /1944. okt. 6./ — Magyarság, 1944. 229. sz.
254. Szemtanúk vallomásai a Gömbös-szobor robbantójáról. — Új Magyarság, 1944. 230. sz.
[Hamis nyilas hír.]
255. Több mint száz detektív keresi a Gömbös Gyula-szobor merénylőjét. — Összetartás, 1944. sz. okt. 11.
256. Váratlan fordulat történt a Gömbös Gyula szobra ellen elkövetett merénylet ügyében. — Virradat, 1944. 41. sz.
257. Bombával felrobbantották Gömbös Gyula szobrát. A rendőrség jutalmat tűzött ki a nyomravezetőnek. — Függetlenség. 1944. 229. sz. okt. 9.
258. *Fehér* Lajos: A Magyar Kommunista Párt ellenállási mozgalmából. — Szabad Nép, 1945. 224. sz.
[A Gömbös-szobor felrobbantása.]
259. *Fehér* Lajos: Harcunk Budapestért. [Regényrészlet.] — Szabad Föld, 1955. 16. sz.
[A „Marót", „Szir" és „Laci" csoport tevékenységéről, 1944-ben.]
260. *Sárdi* Mária: Maróték akcióba lépnek. — Néphadsereg, 1958. 305. sz. 2. p.
261. *Csillik* Gábor: Budapesten harcoltunk. Bp. Magvető, 1964.
[Önéletrajzi jegyzetek a budapesti harcokról és a Szir-csoport tevékenységéről.]
262. *Szabó* László: Ki volt Szir? (Weinberger Dezső.) — Népszabadság, 1962. 79. sz. 8—9. p.
[A legendás hírű partizán akciói, eltűnése. Sorsa máig sem teljesen tisztázott.]
263. Fiúk évkönyve 1963. (Összeáll. Korányi Tamás.) Bp. Móra K. 1962. 390 p.
[A tartalomból:] *(Dezsényi* Miklós: Séta a Hadtörténeti Múzeumban. — *Várkonyi* András: „Marót". „Ostor", „Véső" és a többiek.)
264. *Fehér* Lajos: Magyar szabadsághősök. Bp. Szikra, 1948. 20 p. /Szabad Föld téli esték könyvei./
[A budapesti „Marót" partizáncsoportról.]
265. „A döntő szó itt a fegyvereké." — Emlékezés a Marót-csoport fegyvertényének 15. évfordulóján. [Írta:] M. P. — Néphadsereg, 1959. 233. sz. 5. p.
266. *Berényi* György: Budapest közbeszól... — Szabad Nép, 1954. 337. sz.
[1944. december 3-án a Marót-csoport szétugrasztotta a Városi Színházba összehívott nyilas nagygyűlést.]

267. Harcban a fasizmussal. — Igaz Szó, 1963. 18. sz. 49—54. p.
[A nyilas nagygyűlés szétrobbantása a Városi Színházban.]
268. Így robbant szét a nyilas nagygyűlés a Magyar Művelődés Házában. — Szabadság, 1954. 28. sz. febr. 21.
269. *Molnár* Pál: A nyilas nagygyűlés felrobbantása a Városi Színházban. — Néphadsereg, 1958. 285. sz. 2. p.
270. *Zádor* István: A Városi Színházi nyilas nagygyűlés felrobbantása 1944-ben. [Rajz.] — Új Március, 1955. 2. sz.
271. Elfogták a decemberi nagygyűlés merénylőjét. — Nemzetőr, 1944. 94. sz. dec. 19.
[A nyilas hír szerint a merényletet Mendel Hermann követte el, aki zsidó szabotázscsoportot szervezett. A szervezet csaknem valamennyi tagját elfogták.]
272. Okmányok a felszabadulás történetéhez Pest megyében. Szerk. Krizsán László. Bp. MSZMP Pest megyei Biz. 1960. 158 p.
[Újpesti és Pest megyei partizándokumentumok.]
273. *Földes* Mihály: Az újpesti partizánok. 2. átd. kiad. Bp. Szikra. 1955. 144 p.
[A Földes László által vezetett újpesti partizánegység harcai 1944. októbertől a felszabadulásig.]
274. *Földes* Mihály: Pillanatképek az újpesti partizánharcokról. Kollektív riport. Újpest, 1945. MKP Újpesti Szervezete, 49 p.
275. *Földes* László: Magyar partizánok útja... Újpesti partizánok hősi harcai. — A Hazáért, 1955. 3. sz. 3. p.
276. „Elöljárunk a harcban és bátran támadunk." — Szabad Újpest, 1945. 3. sz. febr. 3.
[Földalatti harc a nyilas rémuralom idején.]
277. *Ember* Mária: Ifjak példája. Gyönge leány. — Magyar Nemzet 1955. 19. sz.
[Cikk egy újpesti kommunista ifjúmunkáslányról, aki részt vett az ellenállási mozgalomban, 1944—1945-ben.]
278. *Márkus* László: Ítéletvégrehajtás 1945. január 9-én. Az újpesti nyilasház felrobbantása. — Szabad Ifjúság, 1955. 8. sz.
279. *Lévai* Béla: Büszkeségeink: az újpesti partizánok. — Szabadságharcos, 1955. 1. sz.
280. *Kendi* Mária: Újpesten, 1945. január 9. éjszakáján. — Magyar Nemzet, 1955. 7. sz. 4. p.
281. *Hofman* Éva: Újpesti partizánok a magyar szabadságért. — Néphadsereg, 1955. 7. sz. 4. p.
282. Harcban a fasizmussal. Az újpestiek. — Igaz Szó, 1963. 19. sz. 25—30. p.
283. *Gerencsér* Miklós: Újpesti hajnal. — Néphadsereg, 1954. 78. sz.
284. *Pintér* István: Kisvárosi hajnal. Csepel és Újpest tíz éve szabad. — Néphadsereg, 1955. 7. sz. 5. p.
285. „Öröm és vigasztalás, hogy voltak Bán Tiborjaink." — Szabad Újpest, 1946. 3. sz.

[Bán Tibor hősi halált halt partizán emléktáblájának felavatása.]

286. *Polónyi* Béla: A szabadság egyszerű katonája. Emlékezés Bán Tiborra. — Néphadsereg, 1958. 8. sz. 2. p.

287. Újpesti munkások hősi harca. — Szabadság, 1945. 4. sz. jan. 24. [Az újpesti partizánharcok.]

288. *Sólyom* László: A víztorony. — Szabad Hazánkért, 1955. 3—4. sz.
[Történet az újpesti partizánok életéből.]

289. *Földes* Mihály: Ítéletvégrehajtás. — Szabadság. Magyar írók antológiája. Bp. Szépirod. K. 1951.
[Az újpesti nyilasház felrobbantásának története, az újpesti partizánok fegyveres akciója.]

290. *Sólyom* László: Hazatérés. Regény. Bp. Ifj. K. 1952. 220 p.
[Az újpesti partizánharcok regényes feldolgozása az ifjúság számára. A szerző 1944. október 15-én kezdi az eseményeket egy frontról hazatérő század életének bemutatásával és Újpest felszabadításával végzi. — Leírja Bán Tibor tragikus halálát is.]

291. *Szilvási* Lajos: Nem azért született... [Regény.] (Bozóky Mária rajzaival.) Bp. Magvető, 1962. 439 p.
[Az újpesti ellenállók akciói a felszabadítás előtti hónapokban.]

292. Kőbánya és Kispest partizánjainak harca a felszabadulásért. — Sörgyári Dolgozó, 1960. február 8.

293. *Rab* Ferenc: A magyar partizánok országos találkozója előtt... Hőstettek a város peremén. — Néphadsereg, 1955. 16. sz. 3. p.

294. *Baktai* Ferenc: A kőbányai előőrs. [Regény.] Bp. Szikra, 1956. 127 p. 1 térk.
[A kispest—kőbányai partizáncsoport harca 1944 végén és 1945 elején.]

295. *Ács* Kató: Kőbányai gyerekek. [Regény.] Bp. Athenaeum, 1950. 182 p.
[1944 novemberétől az újjáépítésig.]

296. *Szabados* Rezső: Partizán voltam a Királyerdőben. — Ifjúság. Szentes, 1945. 1. sz. febr. 8.

297. *Kerekes* István: A magyar dolgozók hősi harcaiból. A csepeli kommunisták 1944 őszén. — Magyar Rendőr, 1961. 10. sz. 6. p.

298. *Pethő* Erzsi: Csepel — 1945. január 9. — Új Világ, 1955. 1. sz.

299. *Rubin* Szilárd: Partizánok a szigeten. Bp. Szépirod. K. 1953. 87. p.

300. Így harcoltak az óbudai partizánok a németek hátában. — Szabadság, 1945. 17. sz. febr. 8.

301. *Kutassy* János: Horváth Árpád mártírhalála. — Alföld, 1962. 4. sz. 151—154. p.

[Horváth Árpád rendező szerepe az ellenállási mozgalomban.]

302. *D[ömötör]* L[ászló]: Koporsók a Várban. A testőrség fegyveres ellenállásának története. — Hétfői Hírek, 1963. 43. sz. 2. p.
[A cikk Dezsényi Miklós hadtörténész tájékoztatása alapján készült.]

303. *Tóth* Sándor: Budai önkéntesek. Bp. Zrínyi K. 1961. 172. p. /Fegyver a munkáskézben./

304. *Tóth* Sándor: Magyar önkéntesek Budapest felszabadításában — Élet és Tudomány, 1963. 13. sz. 387—391. p.

305. *Szebelkó* Imre: Magyarok a Szovjet Hadsereg oldalán. — Zalai Hírlap, 1960. febr. 25.
[Az 1944 decemberében és 1945 januárjában átállt budai honvédekről és az I. hadosztály megalakulásáról.]

306. *Dersi* Tamás: Valahol Budán eldördült egy ágyú... — Új Világ, 1955. 6. sz.
[Cikk a pesti és budai harcokról. Magyar katonák csoportosan áttörték Budán a német védelmi vonalat és hősiesen harcoltak a Vörös Hadseregben.]

307. *Balogh* László: A budai fronton. Magyarok a felszabadító harcokban. — Esti Hírlap, 1963. 79. sz. 3. p.

308. *Nógrádi* Sándor: Partizánok Budapest felszabadító harcaiban. — Új Szó, 1947. 37. sz.

309. *Zsombor* János: Így történt. Bp. Ifj. K. 1955. 127 p.
[A budapesti felszabadító harcok és előzményei. A budapesti partizánok tevékenységéről.]

310. *Novák* Károly: Találkozásom a történelemmel. [Visszaemlékezések.] Bp. Kossuth K. 1957. 212 p.
[Pálffy és harcostársainak részvétele az ellenállási mozgalomban.]

311. „Itt a Kossuth-rádió beszél!" /A vérző város I./ — Magyar Nemzet, 1949. 19. sz.
[Rákosi Mátyás beszéde 1944 november elején... „Most Budapesten a sor..." A magyar főváros lakosait felhívja az ellenállásra.]

312. A vérző város. A „robbanó" propaganda. — Magyar Nemzet, 1949. 53. sz.
[A Kossuth Lajos utcai nyilas könyvesbolt felrobbantása.]

313. A szabad Budapestért... Néphadsereg, 1955. 37. sz.
[Cikk az 1944. évi partizánharcokról.]

314. Partizánháború Budapesten. /A vérző város IV./ — Magyar Nemzet, 1949. 22. sz.

315. Mozaikok a budapesti partizánharcokról. — A Tett, 1946 8. sz.
[1944 őszén.]

316. *Keserű* Ernő: Különös katonák. Bp. Zrínyi K. 1963. 152 p. /Fegyver a munkáskézben./
[A Ságvári partizáncsoportról.]

317. *Lévai* Béla: Részletek a Szovjet Hadsereg Budapestet mentő akciójából. — Új Szó, 1947. 12. sz.
[Illinger János és Sudár István honvédek partizántevékenysége december végén.]
318. *Lukácsy* Sándor: A Táncsics-zászlóalj története. — Új Hang, 1955. 6. sz. 84—92. p.
[Budapesti egyetemisták passzív ellenállásának története.]
319. A magyar ellenállási mozgalom történetéből. — Magyar Jövő, 1945. 19. sz. nov. 12.
[A Népszínház utcai front története 1945. október 15-e utáni napokban.]
320. Miért nem sikerült megakadályozni a Ferenc József-híd felrobbantását? — Szabadság, 1945. 149. sz. júl. 19.
[Sportemberek ellenállási mozgalma.]
321. *Sz. Kalmár* Pál: Kézrekerült a sportemberek ellenállási mozgalmának árulója. — Szabadság, 1945. 140. sz. júl. 8.
322. György Ferenc riportja a magyar ellenállási mozgalomról. A budai Szt. Erzsébet kórház legendája. [Riportsorozat.] — Világ, 1947. 653—664. sz.
323. *Halas* Lajos: Hősi múltunk. A budapesti partizánharcokról. — Néphadsereg, 1956. 211. sz. 2. p.
324. *Halász* Péter: Ők ötvenen a hajógyárban. — Magyar Nemzet, 1955. 14. sz. 3. p.
325. *Gerő* Zoltán: Az illegális kommunista párt harca a budapesti gyárak munkásainak és termelőeszközeinek elhurcolása ellen. — Párttörténeti Közlemények, 1963. 3. sz. 172—179. p.
326. *Gimes* Imre: Grúziától Budapestig. — Pestmegyei Hírlap, 1957. máj. 16.
[Kupper Béla, egykori kommunista emigráns, majd partizán és felesége életéről.]
327. *Kendi* Mária: A szabadságért harcoltak. — Magyar Nemzet, 1954. 300. sz.
[Volksbund-ház partizánjai.]
328. A Volksbund-ház partizánjai. — Szabadság, 1945. 44. sz. márc. 11.
329. *Lévai* Jenő: És megrohanták a védtelen „Védett házakat" ... Képes Figyelő, 1947. 33. sz., 34. sz., 35. sz.
330. A testvérhegyi pártnyomda. — Esti Budapest, 1952. 205. sz.
[Az illegális pártnyomda munkájáról.]
331. *Szécsy* János: A fekete sereg. Bp. Bibliotheca, 1947. 112 p.
[Regényes krónika a budapesti ifjú ellenállókról.]
332. Hősi harcok emlékei. Szerk. Sági Ernőné. [Cikkgyűjtemény.] Bp. Szikra, 1955. 214 p. 8 t.
[A magyar ellenállási harcok szereplőinek visszaemlékezései. *Kende* István: A budapesti partizánharcokról. 204—208. p.]
333. *Kántor* Zsuzsa: Márciustól — márciusig. [Ifj. regény.] Bp. Új Idők, 1947, 168 p.
[1944. III.—1945. III-ig. Pesti gyerekek ellenállási történetei.]

334. *Darvas* József: Város az ingoványon. [Regény.] Bp. Szikra, 1945. — Ua. Bp. Magvető, 1955, 172 p. 1 t.
335. Fiatal lány kopogtat az ajtón. [Írta:] S. M. — Esti Hírlap. 1963. ápr. 3. 79. sz. 7. p.
[*Hegedűs* István visszaemlékezése Turcsányi Lajos húgára és az 1944. évi decemberi budapesti harcokra.]
336. *Darvas* József: Két visszatérés... Emlékezés Budapest felszabadulására. — Új Írás, 1962. 4. sz. 377—379. p.
337. *Barát* Endre. A Csikágó hősei. [Regény.] Bp. Szikra, 1949. 58 p.
[Kisregény az ifjúmunkások nyilasuralom elleni harcáról.]
338. Ellenállási mozgalom Budapesten és környékén. [Térkép.] — Pártunk a felszabadult magyar nép élén. Képek a Magyar munkásmozgalom történetéből 1945—1955. Bp. Szikra, 1955. 3. tábla.

3. AZ ELLENÁLLÁSI MOZGALOM VIDÉKEN

339. *Nógrádi* Sándor: Tíz évvel ezelőtt. Magyar partizánok Salgótarján vidékén. — Hadtörténeti Közlemények. 1954. 3—4. sz.
340. *Nógrádi* Sándor: Emlékeimből. Bp. Kossuth K. 1961. 295 p.
341. *N[ógrádi]* S[ándor]: Dokumentumok a magyar partizánharcok történetéhez. [Okmánytár.] — Hadtörténelmi Közlemények, 1956. 3—4. sz. 357—359. p.
342. Magyar partizánok a salgótarjáni szénmedencében. (Bev. Révai József.) Bp. Szikra, 1945. 47 p.
[Az Alacsony-Tátra vidékéről elindult Nógrádi-csoport története.]
343. Magyar partizánok a salgótarjáni szénmedencében. — Néplap. Debrecen, 1945. 15. sz. jan. 21.
344. A Nógrádi-partizáncsoport harca a salgótarjáni szénmedencében. [Térkép.] — Pártunk a felszabadult magyar nép élén. Képek a Magyar Munkásmozgalom történetéből. 1945—1955. Bp. Szikra. 1955. 1. tábla.
345. *Prieszol* József: Partizánharcok hazánk felszabadításáért. — Északmagyarország, 1961. március 17.
[A Nógrádi-csoport, a Szőnyi Márton-csoport és a MOKAN-komité tevékenységéről.]
346. S. *Nagy* Sándor: Karancslejtősakna, 1944. november. — Szabad Nép, 1954. 323. sz.
[Bányászok szembenállása a német megszállókkal.]
347. *Szilvási* Lajos: Harcban találkoztak. Lapok egy partizáncsoport történetéből. — Szabad Nép, 1954. 350. sz.
[A Nógrádi-partizáncsoportról.]
348. *Szilvási* Lajos: Riadó a tárnák felett. [Regény.] Bp. Katonai K. 1955. 180 p.
/Szabad Hazánkért Kiskönyvtára 13./
[A nógrádi partizánokról és az ellenállási mozgalomban részt

vett bányászokról 1944. március 19-től december 28-ig, Karancsbánya felszabadulásáig.]

349. G. *Fazekas* Erzsébet: Egy nagyüzem tetszhalála és feltámadása. — A Tett, 1946. május 11.
[A Diósgyőri Vasgyár megmentése. Leszerelésének megakadályozása 1944 decemberében.]

350. *Gazsi* József: A diósgyőr-vasgyári munkások tüntetése a háború ellen. /Adalékok Miskolc munkásmozgalmának történetéhez/ — Borsodi Szemle, 1960. 4. sz. 309—312. p.
[1943. szeptember 9-én, 1500 munkás részvételével.]

351. *Kósi* Gyula: A vasgyár megmentésének története. I—II. Újgyár. — Szabad Magyarország, Miskolc, 1945. 36. sz. febr. 15—16.

352. *Kirschner* Béla—*Rácz* Béla: az Ózdi Vasmű története a felszabadulás időszakában. 1—2. rész. — Századok, 1963. 3. sz. 647—665., 4. sz. 810—830. p.

353. *Jancsenkov,* Nikolaj: Szovjet hadtörténész a magyar partizánmozgalom történetét kutatja. Ki ismerte Szőnyi Mártont és Ósz-Szabó Jánost? — Magyar Nemzet, 1964. máj. 17. 114. sz. 14. p.

354. *Mester* László: A hazáért. — Repülés, 1954. 23. sz.
[Szőnyi Mártonról, Ósz-Szabó Jánosról, Csizmadia Gyuláról.]

355. *Juhász* Róbert: A sikátorosi partizánsír. Jeltelen sírban is nyughat jeles halott... — Lobogó, 1959. 20. sz. 15. p. [Ósz-Szabó János sírja.]

356. *Krizsán* László: A verselő partizán (Szőnyi Márton.) — A Lobogó melléklete, 1961. 9. sz. 2—3. p.

357. *Major* Lajos: Emlékezés három magyar partizánhősre. — Szabad Föld, 1955. 4. sz.
[1944 őszén a Bükkben hősi halált halt három magyar partizán: Szőnyi Márton, Ósz-Szabó János és Csizmadia Gyula. Részlet: „A magyar szabadságért" c. műből.]

358. *Szilvási* Lajos: Csillaghullás. Regény. Bp. Zrínyi K. 1960. 677. p.
[Szőnyi Márton [a regényben Szanyi Márkus] partizán életét írja le a szerző.]

359. *Szilvási* Lajos: Fény a hegyek között. — Nógrádi történet. — Regény. Bp. Katonai K. 1956. 507 p.
[A karancsi bányászok hősies partizántevékenységéről, akik osztályöntudatból és németgyűlöletből csatlakoztak a mozgalomhoz. — A regényben szereplő fontosabb személyek: Szőnyi Márton és Bajcsy-Zsilinszky Endre.]

360. *Szilvási* Lajos: Szőnyi Márton. /1918—1944./ — Néphadsereg. 1956. 212. sz. 2. p.

361. *Szilvási* Lajos: Az utolsó töltényig. (Szőnyi Márton.) — Lobogó, 1959. 26. sz. 4. p.

362. *Kocsis* Tamás: Felkutattuk a bükki partizánok hiteles történetét. A Magyar Nemzet válasza Jancsenkov szovjet hadtörténész kérdéseire. — Magyar Nemzet, 1964. május 24. 120. sz. 7. p.
[Szőnyi Márton életéről.]
363. Emlékezés Szőnyi Mártonra. — Lobogó, 1963. 49. sz. 4. p.
364. *Kocsis* Tamás: Gyilkosság a Macskás-tanyán. — Magyar Nemzet, 1964. máj. 31. 126. sz. 7. p.
[A bükki partizánok története. Hogyan harcolt 1944-ben Szőnyi Márton partizáncsoportja.]
365. *Kossa* István: Vissza a Dunához. Bp. Szépirod. K. 1964.
[Részlet Szőnyi Mártonról és a Bükkben bevetett partizáncsoportjáról. — Magyar Nemzet, 1964. 132. sz. 12. p.]
366. *Kossa* István: Szőnyi Márton csillaga. — Magyar Nemzet, 1964. június 7. 132. sz. 12. p.
367. *Barát* Endre: Heten voltak. Történet a magyar partizánok harcaiból. [Kisregény.] Bp. Ifj. K. 1955. 90 p.
[A salgótarjáni, karancsi bányászok harcairól.]
368. *Barát* Endre: Karancsi éjszaka. — Népszava, 1954. 304. sz.
[Elbeszélés a salgótarjáni partizánokról.]
369. *Antal* Ferenc: A MOKAN-komité. — Északmagyarország. Miskolc, 1954. 283—289. sz. /7 közlemény./
[Miskolc és környéke ellenállási mozgalmáról.]
370. *Antal* Ferenc: Harc a fasiszta megszállók ellen. — MMI. 1955. 3. sz.
[A MOKAN-komitéről.]
371. *Bohál* Gyula: A béke első karácsonya. — Szabad Nógrád. Salgótarján, 1954. 101—102. sz. 1955. 1. sz.
[Elbeszélés a salgótarjáni bányászok ellenállásáról és a felszabadulásról.]
372. Bükki gerillák. [Írta: s. a.] — Borsodi Szemle. 1960. 1—2. sz. 53—55. p.
373. Dokumentumok a MOKAN-komité működéséről. — Borsodi Szemle, 1960. 1—2. sz. 11—23. p.
374. *G. Fazekas* Erzsébet: Miskolci vasutasok. — Új Szó, 1945. 6. sz. febr. 15.
[A miskolci vasutasok szabotázsai a németek ellen és a MOKAN-komité harca.]
375. *Fekete* Mihály: Partizánok az Avas alján. Egy diósgyőri munkás visszaemlékezése. Bp. Szikra, 1955. 123 p.
[A magyar ellenállási mozgalom egyik fontos osztagának, a Miskolc környékén működő MOKAN-komitének érdekesen megírt története.]
376. *Gábor* Balázs: Egy kommunista harcos élete, munkássága. — Új Komló, 1957. máj. 25., jún 5.
[Csizmadia Gyula komlói bányász, később partizán a Bükkhegységben, mártírhalála Sopron-Kőhidán.]

377. Harcban a fasizmussal. — A MOKAN-komité. — Igaz Szó. 1963. 16. sz. 46—52. p.
378. Harcban a fasizmussal. [A Nógrádi csoportról.] — Igaz Szó. 1963. 15. sz. 50—56. p.
379. Miskolc felszabadulás előtti napjai. A miskolci MOKAN-komité egy tagjának beszámolója. — Néplap, Debrecen, 1944. 14. sz. dec. 10.
380. Miskolc, Marx Károly utca 29. [Kép.] — Új Világ. 1954. 48. sz.
[Ebben a házban volt a partizánok és ellenállók találkozóhelye 1944-ben, a német megszállás alatt.]
381. A miskolci ellenállási mozgalom hősi epizódjai. — Szabad Magyarország, Miskolc, 1947. jan. 5., 26.
[A vasgyári munkásság és a nemzetőr század ellenállási tevékenysége okt. 16-tól november végéig.]
382. *Oroszi* István: Hazatérés. — Népszava, 1954. 288. sz.
[Elbeszélés két magyar katonáról, akik átmentek a Vörös Hadseregbe harcolni a Mátra aljában folyó harcok idején, 1944 novemberében.]
383. Partizántanyán. Látogatás egy fodrászműhelyben, ahonnan a németellenes mozgalmat irányították. [Riport.] — Szabad Magyarország, Miskolc, 1945. 21. sz. jan. 27.
[Újdiósgyőr, Andrássy út 23.]
384. *Pogonyi* Antal: Diósgyőri partizánok. — Magyar Rendőr, 1955. 3. sz. 3. p.
385. *R[adó]* I[stván]: Miskolc példája. — Néplap, Debrecen. 1944. 10. sz. dec. 5.
386. *Nagy* Kálmán: A magyar szabadságért. — Szabadság. 1956. 14. sz. 5. p.
[Az Abroncs-puszta—Monosza-hegyi partizánharc: 1944-ben.]
387. *Sulyok* Tibor: Egy partizán emlékére. — Fejérmegyei Néplap, Székesfehérvár, 1955. 52. sz.
[Elbeszélés egy salgótarjáni bányászról.]
388. *Szabó* Lajos: A miskolci partizánokról. — Északmagyarország. 1957. máj. 23., 24., 25.
389. Üzenet Salgótarján bányászainak. [Hír.] — Magyar Újság Híradója, 1944. nov. 23.
[A Kossuth-rádió felhívásáról.]
390. *Vihar* Béla: Barla Anna diadala. — Új Világ, 1954. 48. sz.
[A miskolci partizánok hősiessége a német megszállás alatt. A város felszabadulásának története. Megemlékezés.]
391. *Paál* Jób—*Radó* Antal: A debreceni feltámadás. Debrecen, Tiszántúli ny. 1947. 384 p.
[*Soltész* Imre: A magyar Ruhr-vidék feltámadása. A MOKÁN-partizáncsapat tevékenységéről. 345—350. p.]
392. *Vass* Éva: Feltette életét. Beszélgetés egy 71 éves partizánnal. — Magyar Nemzet, 1957. nov. 21.

[Váradi Sándor életútja a nagyváradi munkásmozgalomtól a Tanácsköztársaság küzdelmein keresztül a Horthy-fasizmus börtönein át a MOKAN-komitébeli partizántevékenységig, a felszabadulásig.]

393. *Győri* Dezső: Gömöri rengeteg. [Regény.] Bp. Zrínyi K. 1960. 353 p.
[1944 októberében partizánok a Rimavölgyben.]

394. Tóthfalusi Sándor. 1909—1945. (Visszaemlékezések. Írták: Gárdos Miklós, Kulcsár Ferenc, stb.) Debrecen, Alföldi ny. 1955. 32 p.

395. Tóthfalusi Sándor. 1909—1945. Névadónk, példaképünk. Debrecen, Szabadság ny. 1957. 4—16. p.

396. *Fábián* Sándor: Tóthfalusi Sándor. — Néplap [Hajdú-Bihar-megyei], 1955 ápr. 3. 7. p.

397. Emlékezés Tóthfalusi elvtársra. — Néplap [Hajdú-Bihar-megyei], 1955. jún. 24. 3. p.

398. Táncos István 1927—1952. — Szabadságharcos, 1954. 10. sz. [Megemlékezés egy ifjú partizánról, aki Elek községnél /Békés megye/ harcolt a fasiszták ellen, 1944-ben.]

399. *Hajdu* Gyula: Harcban elnyomók és megszállók ellen. Emlékezések a pécsi munkásmozgalomról. Pécs, Városi Tanács. 1957. 451 p.

400. *Méhászné Ivanovna* Anna: Egy partizán visszaemlékezése. — Tanulmányok Baranya és Pécs történetéhez. 1944—1960. Szerk. Babics András, Kopasz Gábor. Pécs. Városi Tanács. 1961. 105—124. p.

401. *Nagy* Sándorné: A baranyai partizánharcok és ezek társadalmi feltételei. — Tanulmányok Baranya és Pécs történetéhez. 1944—1960. Szerk. Babics András, Kopasz Gábor. Pécs, Városi Tanács, 1961. 75—103. p.

402. *Kovács* Tibor: Tíz évvel ezelőtt, újév reggelén. — Néplap, Debrecen, 1955. 1. sz.
[Történetek az SS-ek és nyilasok vérengzéséről és egy sikeres ellenállási tevékenységről Tihany határában, amelyet egy magyar katona hajtott végre.]

403. *Urbán* Ernő: Csillag a Rábán. [Elbeszélés.] Bp. Springer-ny. [1948] 28. p.
[Dunántúli partizánharcokról.]

404. *Vadász* Ferenc: A harcnak nincs vége. [Regény.] Bp. Ifj. K. 1952. 285 p.
[Csallóközi illegális kommunista fiatalok harcairól.]

405. *Barát* Endre: Hajnalban indultak el [Regény.] Bp. Athenaeum, 1950. 358 p.
[Bányász partizánok harca a német megszállók ellen 1944 őszén Dorogon.]

406. *Kovács* Klára: Emlékszel? [Cikk.] — Komárom megyei Dolgozók Lapja, Tatabánya, 1955. 27. sz.

[A tatabányai illegális mozgalom részvevőinek találkozójáról — a felszabadulás 10. évfordulója alkalmából.]

407. *Kovács* Klára: Tatabánya szabadságáért. — Komárom megyei Dolgozók Lapja, Tatabánya, 1955. 1., 3., 5., 18., 19., 20., 21., 22. sz.

408. A Pilis hegy lakói. — Komárom megyei Dolgozók Lapja, Tatabánya, 1954. 106. sz.
[Emlékezés a kesztölci kommunistákra, 1944. őszére.]

409. *Füsi* József: Egy ifjú partizán elbeszéléseiből. — Szabad Hazánkért, 1955. 3—4. sz.
[Elbeszélés egy Kisbér—Vértessomló környéki partizáncsoportról.]

410. Sárisápi partizánok. [Szilvási Lajos cikke nyomán.] — Komárom megyei Dolgozók Lapja, Tatabánya, 1954. 106. sz.
[Emlékezés az SS-es kegyetlenkedéseire és a sárisápi és annavölgyi hős bányászokra.]

411. *Pásztor* János: A tárnák katonái. Bp. Zrínyi K. 1964. 163 p. /Fegyver a munkáskézben./
[Az 1944—45 telén Sárisáp környékén harcoló partizánok emlékére.]

412. *Kovács* Béla: Fejezetek a sárisápi partizánok történetéből. Az országos partizántalálkozó alkalmából [1955. jan. 23.] Új Világ, 1955. 3. sz. 6. p.

413. Harcban a fasizmussal. — Igaz Szó. 1963. 20. sz. 57—63. p.
[A sárisápi partizánokról. Zgyerka János csoportja.]

414. *Baktai* Ferenc: A sárisápi példa. — Népszava, 1955. 18. sz.
[Sárisáp partizánjainak hősies és eredményes küzdelme az ellenállási mozgalomban. 1944 telén.]

4. KÜLÖNBÖZŐ MUNKÁK AZ ELLENÁLLÁSI MOZGALOMRÓL

415. *Illés* Béla: Honfoglalás. 3. kiad. Regény. Szépirod. K. 1955. 686 p. 9 t.
[A regényben szerepelnek a felszabadításban részvevő egyszerű emberek, régi kommunisták és magyar származású szovjet emberek. A szerző leírja, hogyan váltak igazi honfoglalókká a volt magyar emigránsok, partizánok és hadifoglyok.]

416. *Kállai* Gyula: Az igazi honfoglalás. — Népszabadság, 1963. nov. 3. 258. sz. 3. p.
[Illés Béla: Honfoglalás c. filmjéről. Dálnoki Miklós Béla átállásának politikai jelentősége.]

417. *László* Miklós: Az elmulasztott alkalom. — Miért nem sikerült a „kiugrás"? Hitler mindent tud. Milyen ember volt Dálnoki Miklós Béla? A televízió történelmi eseményfilmje, a Honfoglalás kulisszatitkai. — Esti Hírlap, 1963. 252 sz. 5. P.

418. *Rózsa* László: Egy forradalmár orvos. Emlékezés a mártírhalált halt dr. Jahn Ferenc elvtársra. — Népszabadság, 1962. 31. sz. 2. p.
419. *Dezsényi* Miklós: Örvények a Dunán. Egy katona emlékei. Bp. Móra K. 1964. 179 p.
[Az ellenállási mozgalomról 120. p.]
420. A Nemzeti Parasztpárt története. Bp. Nemzeti Parasztpárt, 1947. 16 p.
[7—8. lapon a párt illegális tevékenységéről a német megszállás idején.]
421. *Árkus* József: Szovjet katonák, magyar partizánok, felszabadult munkások és parasztok. Epizódok 1944 végéről, 1945 elejéről. — Igaz Szó, 1960. 7. sz. 5—12. p.
422. *Vincze* József: Beszélgetés hősi harcokról. — Néphadsereg, 1955. 17. sz. 3. p.
[Visszaemlékezés az 1944. évi partizánharcokra.]
423. *Borsi* Eszter: Partizán volt. — Szolnok megyei Néplap, 1960. április 23.
[Szabó András, volt szovjet hadifogoly, majd ejtőernyős partizán.]
424. A legjobbakat válasszuk. Pártunk egy régi harcosáról. — Turbó, 1955. dec. 16. 2. p.
[Takács István elvtárs mozgalmi munkája. Sikeres szabotázs a második világháború idején.]
425. *Koós* Tamás: A relatív ember. — Lobogó, 1960. 14. sz. 6. P.
[Turánszky Miklós.]
426. *Vadász* Ferenc: Tíz nap — és még nyolc. — Népszabadság, 1960. 308. sz. 6. p.
[Varró András és 9 társa hősi halála 1944 decemberében.]
427. *Sánta* Ferenc: Ezerkilencszáznegyvennégy. — Új Hang 1955. 5. sz. 27—35. p.
[Elbeszélés egy partizánakció végrehajtásáról.]
428. *Ottlyk* Ernő: Tizenöt éve történt... — Theológiai Szemle, 1959. 11—12. sz. 393—399. p.
[Visszaemlékezés 1944-re.]
429. *Örkény* István: Idegen föld. [Elbeszélés.] — Szabad Nép, 1947. 294. sz.
[A magyar partizánok tevékenységéről 1944-ben.]
430. *Dános* Miklós: Kommunisták a fegyveres felkelés élén. — Népszabadság, 1958. 199. sz. 5. p.
431. *Bodó* Béla: Partizánok voltak. — Nők Lapja, 1955. 3. sz.
[Cikk két bátor magyar partizánnő hőstettéről.]
432. *Berényi* György: Partizánok. — Szabad Nép, 1955. 24. sz. 2. p.
433. Bátor harcosok. [Írta:] S. M. — Néphadsereg, 1960. 9. sz. 6. p.
[Partizánakciók 1944-ben.]
434. *Fehér* Lajos: Magyar parasztok a partizánmozgalomban. [El-

beszélések.] Megjelent a Látom a szép eget c. Szabad Föld téli esték c. műsorfüzetben. Bp. Szikra, 1947. 4—8. p.
A mű név szerint is felsorolja azokat a magyar parasztokat, akik fegyverrel harcoltak a fasiszták ellen.]

435. *Kassák* Lajos: Partizánok. [Vers.] — A Nemzeti Segély centenáris albuma. Bp. Nemzeti Segély, 1948. 73. p.

436. *Várnai* Zseni: Üldözött versek. Bp. Athenaeum, 1945.
[Lázadj magyar c. verse a 35. oldalon. Ezt a verset kézi sokszorosítón sokszorosították, és az ellenállási mozgalom harcosai terjesztették a német megszállás alatt. A németek elleni ellenállásra szólítja a magyarságot.]

427. *Mária* Béla: Partizán ballada. [Vers.] — A Nemzeti Segély centenáris albuma. Bp. Nemzeti Segély, 1948. 63 p.

438. *Lyr:* Egy magyar partizán beszél... A földalatti Magyarország harcairól. [Elbeszélés.] — Jövendő, 1947. 41. sz.

439. *Hunyady* József: Hét vércsepp. Elbeszélések. Bp. Móra K. 1962. 197 p.
[Négy elbeszélés különböző partizáncsoportokról.]

5. EGYKORÚ HÍREK ÉS FELHÍVÁSOK

440. Vitéz Dálnoki Miklós Béla vezérezredes, a Magyar Fegyveres Erők főparancsnokának parancsa. Az 1. honvéd hadsereg tisztjeihez és katonáihoz. A Magyar Fegyveres Erő minden tagjához! — Magyar Újság, 1944. 30. sz. nov. 1.

441. *Kassai* Géza: Akar-e a magyar szabad és független lenni? — Magyar Újság, 1944. 37. sz. nov. 26.
[Felhívás a németek elleni fegyveres harcra.]

442. *Kassai* Géza: Csak németellenes fegyveres harccal menthető meg Magyarország. [Vezércikk.] — Magyar Újság, 1944. 22. sz. okt. 1.1. p.
[A magyar ellenállás egyre erősödő jeleiről, buzdítás a határozott cselekvésre.]

443. A magyar csapatok már harcolnak a németek ellen. [Hír.] — Szegedi Népakarat, 1944. okt. 18.
[Önkéntes partizánok, sőt más csapattestek is küzdenek a Vörös Hadsereg oldalán.]

444. Magyar katonák és Budapest lakossága! Mint a Honvéd Vezérkar Főnöke a Kormányzó úr nevében az alábbi parancsot adom ki: I. sz. parancs, 1944. november 3-án... Vörös János vezérezredes, a Honvéd Vezérkar Főnöke. [Röplap. H. ny. n.] 16,5×10,5 cm.
[Felhívás arra, hogy ne védjék a fővárost, akadályozzák meg a hidak felrobbantását, szabotálják a német és nyilas parancsokat.]

445. Magyar partizánegységek harcolnak Pesten Szálasiék ellen. — Délmagyarország, Szeged, 1944. 33. sz. dec. 30.
[Rádió- és lapjelentések.]

446. A partizánháború taktikája. — Igaz Szó, 1944. szept. 19.

447. A magyar partizánparancsnokság felhívása az ország területén működő partizánegységekhez. — Igaz Szó, 1944. nov. 5.
448. Magyar Partizán röpiratok. [Ismertetés.] — Magyar Újság, 1944. 40. sz. dec. 8.
449. Magyar partizánok — arccal Budapest felé! — Igaz Szó, 1944. 45. sz. nov. 5.
[A magyar partizánparancsnokság felhívása az egész ország területén működő partizánegységekhez.]
450. Magyar Tisztek! Bajtársaink! — Igaz Szó, 1944. 43. sz. okt. 24.
[Magyar tisztek felhívása szovjet hadifogságból a németekkel és nyilasokkal való leszámolásra.]
451. Mi Újpestiek már a német megszállás idején megkezdtük harcunkat városunk megmentéséért. Megakadályoztuk a villany- és vízművek felrobbantását, ahol csak tehettük, segítettük a nyilas hadseregből megszökőket... Budapestiek! Csak rajtatok múlik, hogy ti is emberi körülmények közé kerüljetek... [Röplap.] [H. ny. é. n.] 21,5×14,5 cm.
452. Német uszítás. — Magyar Újság, 1944. 22. sz. okt. 1.
[A berlini rádió a magyar katonaszökevényekről és partizánokról.]
453. Razziákon szedik össze a lázítóhangú röpcédulák készítőit és terjesztőit. — Függetlenség, 1944. 227. sz. okt. 6.
454. Röpiratosztogatókat fogott el a rendőrség. — Magyarság, 1944. 227. sz. okt. 6.
[Nyilas hír.]
455. *R[adó]* I[stván]: Debrecen tegnap cselekedett. — Néplap, Debrecen, 1944. 8. sz. dec. 2.
[Felhívás a honvédséghez, Budapest és a Dunántúl lakosságához.]
456. Partizánok előre! — Igaz Szó, 1944. 43. sz. okt. 24.
[A magyar partizánok rádióelőadásairól.]
457. *R[adó]* I[stván]: „Ha élni akarsz, harcolj a német ellen!" Néplap, Debrecen, 1954. 4. sz. jan. 9.
[Az MKP kiáltványa Nagy-Budapest népéhez.]
458. *Farkas* Mihály: Üzenet a Budapesti Központi Vezetőségnek, 1944. november 13. — Felszabadulás. Bp. Szikra, 1955. 119. p.
[A KMP szervezze a fegyveres harcot.]
459. *Gerő* Mária [G. *Fazekas* Erzsébet]: Toulon—Párizs—Budapest. — Magyar Újság, 1944. 38. sz. nov. 30.
[Felhívás a francia hazafiak példájának követésére.]
460. *Háy* Gyula: Harcolnak már a magyar partizánok! — Igaz Szó, 1944. 42. sz. okt. 17.
461. *Jánosi* Ferenc: Lenni kell, nem látszani. — Magyar Újság, 1944. 39. sz. dec. 4.
[Felhívás a németek elleni cselekvésre.]
462. Budapest sorsa. — Igaz Szó, 1944. 51. sz. dec. 19.
[A nyilasok hazugságairól és az aktív harc szükségességéről.]

V. MAGYAR ANTIFASISZTÁK EURÓPA NÉPEINEK SZABADSÁGHARCÁBAN

1. SZOVJETUNIÓ

463. *Agárdi* Ferenc: Magyar hősök szovjet földön. — Szabad Ifjúság, 1955. 45. sz. 3. p.

464. Harcban a fasizmussal. Partizánvadászokból partizánok. [Írta:] Árkus József. — Igaz Szó, 1963. 10. sz. 41—46. p.
[Magyar partizánok a Szovjetunióban.]

465. Harcostársak emlékeznek. (Szerk. *Dékán* István.) [Kiad. a] Magyar Partizán Szövetség. Bp. 1960. Zrínyi K. 240 p.
[Magyar partizáninternacionalisták visszaemlékezései, akik szovjet emberekkel harcoltak együtt.]

466. *Háy* Gyula: Partizánok tükre. Bp. Athenaeum, 1945. 74 p.

467. *Illés* Béla: Magyarok a szovjet hadseregben 1941—1945. — Szabad Hazánkért, 1955. 3—4. sz. 10—11. p.

468. *Kovács* István: Hazafelé! [Riport.] — Új Szó, 1945. 8. sz.
[Magyar partizánok megérkeznek a felszabadított Debrecenbe, 1945. elején.]

469. *Molnár* Zoltán: Magyar partizánokról. — Csillag, 1956. 3. sz. 530—532. p.

470. Földes Pál hazatért Magyarországra. — Igaz Szó, 1946. dec. 7.

471. *Nádasi* Lajos: Két nép hőse. [Bauer Tatjána.] — Lobogó, 1959. 10. sz. 8. p.

472. *Poljanovszkij*, Maksz: A budapesti vendég, Szénási Pál szovjet barátai körében. — Élet és Irodalom, 1960. november 4.
[A második világháborúban a magyar hadsereg őrmestereként támogatta a minszki partizánokat.]

473. *V[ajda]* P[éter] 2. A magyar partizánok tanítója. — Népszabadság, 1963. április 4. 79. sz. 6—7. p.
[Beszélgetés Vihogyec ezredessel, aki 1943-ban számos magyar partizánnak volt kiképzője, többek közt Szőnyi Mártonnak és Uszta Gyulának is.]

474. *Dékány* Sándor: Fjodorov tábornok partizánseregében. — Szabad Nép, 1955. 338. sz. 4. p.
[Dékány Sándornak, egy magyar partizánegység parancsnokának személyes élményei Ukrajna felszabadító harcairól.]

475. Mayer vagy Bayer? — Ország-Világ, 1964. 29. sz. 28. p.
[Mayer Józsefről, a Szovjetunióban hősi halált halt magyar partizánról.] Ld. Ország-Világ máj 6-i cikkét is!

476. *Andreev:* Magyarok a brjanszki erdő partizánjai között. — Andreev ezredes visszaemlékezései a magyar partizánokról. Ford.: Rozvány Szidónia. — Béke és Szabadság, 1955. 3. sz. 3. p.

477. *Sipos* Imre: Magyar partizánok a Szovjetunióban. — Csongrád megyei Hírlap, 1960. március 15.
[A brjanszki erdőben harcoló, 90 főből álló magyar egységről és más ukrajnai csoportokról.]

478. A brjanszki levél nyomában. I—IV. rész. — Magyar Nemzet, 1964. ápr. 26. 97. sz. 9. p., 101. sz. 9. p.
[Kovpak, Versigora, Szaburov legendás partizáncsapataiban harcoló magyarokról.]
479. *Lovászi* Ferenc: A partizántábornok emlékezik. Az ellenállási mozgalom új dokumentumai. — Népszabadság, 1964. jún. 3. 128. sz. 6—7. p.
[Kovpak tábornok visszaemlékezése Túróczi Gábor tizedesre.]
480. G. *Fazekas* Erzsébet: Vándorló szerkesztőség. Bp. Művelt Nép, 1955. 152 p.
[Riportok a magyar partizánok és a Vörös Hadsereg magyar nyelvű sajtójának történetéből. — Az első magyar partizánképző iskola története, 117—123. p.]
481. *Vadász* Ferenc: Csendesen, szép szóval... [Aleksz Borkanyuk, a kárpátukrajnai kommunista mozgalom kimagasló vezetője. Partizánok a Kárpátokban.] — Népszabadság, 1962. 231. sz. 2. p.
482. *Grancsak*, I. M.: A partizánmozgalom Kárpátukrajnában 1943—1944-ben. Naukovi Zapiszki, Uzsgorodszkij Derzs. Univ. XXXVI. 1958. 123—144. p.
483. *Gerő* Mária [G. *Fazekas* Erzsébet]: Szabadságharcosok. Kurucok és labancok. [Kisriportok.] — Magyar Újság, 1944. 37. sz. nov. 26.
[A kárpátukrajnai magyar partizánok életéből.]
484. *Gerő* Mária [G. *Fazekas* Erzsébet]: Szabadságharcosok. [Beszámoló.] — Magyar Újság, 1944. 35. sz. nov. 17.
[A kárpát-ukrajnai magyar és ukrán partizánok életéről és november 7-i ünnepükről.]
485. Partizán a Kárpátokban. [Kép.] — Az Új Szó naptára. 1947. Bp. — Új Szó, 1946. 104. p.
[Partizánharc közben, 1944.]
486. G. *Fazekas* Erzsébet: A Rákóczi partizánegység. — Néphadsereg, 1954. 184. sz.
[Az első magyar partizánbevetés 10. évfordulójára.]
487. Harcban a fasizmussal. — Igaz Szó, 1963. 14. sz. 51—57. p.
[Az Uszta csoport.]
488. *Horváth* Sándor: Egy volt partizán emlékeiből. — Néphadsereg, 1954. 184. sz.
[A Rákóczi partizánegység harcai.]
489. A Magyar Munkásmozgalom története képekben. (Szerk.: a MMI. Összeáll.: T. Szerémi Borbála.) Bp. Szikra, 1950.
[Az Uszta partizáncsoport. [Kép.]16. p.]
490. *Molnár* Zoltán: Fegyver ropog a Buzsorán. [Regény.] Bp. Szikra, 1956. 155 p. 1 t.
491. *Kendi* Mária: Akik szabadságunkért harcoltak. Az Uszta partizáncsoport. — Magyar Nemzet, 1955. 17. sz. 3. p.
492. *Buzás* Endre: Partizánösvényen. (Sipos Gyula visszaemlékezé-

se alapján írta — Ill. Csergezán Pál.) Bp. Zrínyi K. 1962. 122. p.
/Fegyver a munkáskézben./
[A Lencsés csoport története.]

493. Harcban a fasizmussal. — Igaz Szó, 1963. 17. sz. 52—57.p. [A Lencsés csoportról.]

494. *Dékán* István: Vihar Ukrajnában. Egy magyar partizán naplója. Bp. Athenaeum, 1954. 80 p.

495. *Dékán* István: Partizánutakon. [Regény.] Bp. Szikra, 1955. 195 p.

496. *Dékán* István: A partizánok hősiessége (1944.) — Szabadság, 1956. 6. sz. 5. p.

497. *Dékán* István: Hazatérés. Egy magyar partizánparancsnok visszaemlékezései 1942—1944. Bp. Zrínyi K. 1960. 191 p.
/Fegyver a munkáskézben/

498. Igaz honvédek. — Igaz Szó, 1944. aug. 1.
[Magyar partizánok a Pripjaty vidéken.]

499. *Versigora,* Petr Petrovics: Tiszta lelkiismeretű emberek. Ford. Bácskai Tamás, Mándy Stefánia. — 1—2. köt. Bp. Új Magyar K. 1953. 2 db.

500. *Versigora,* Petr Petrovics: Nyugati portya. Ford. Nemeskürthy István. Bp. Zrínyi, 1962. 268 p.

501. *Cserjés* Gyula: Egy harcos a „Bátrak" csapatából. (Nagy Sándor) [volt partizán visszaemlékezése.] — Néphadsereg, 1961. 12. sz. 2. p.

502. *Borvendég* Imre: Egy kitüntetés története. — Magyar Nemzet, 1961. 80. sz. 4. p.
[Nagy Sándor kitüntetése.]

503. *Bakonyi* József: A hősi múlt életre kel. (Szaburov vezérőrnagy visszaemlékezése a partizánharcokra.) — Lobogó, 1961. 3. sz. 6. p.

504. *Serfőző* László: Partizánok a hadak útján. (Szaburov vezérőrnagy elvtárs visszaemlékezése.) — N, 1962. 8. sz. 5. p.

505. A magyar partizánok tanítója. [Írta:] V. P. — Népszabadság, 1963. 79. sz. 6—7. p.

506. Magyar—orosz történelmi kapcsolatok. Szerk. Kovács Endre. Bev. Hanák Péter. Bp. Művelt Nép, 1956. XV. 456 p.
[*Mayer* Mária: Adatok a magyar—szovjet kapcsolatokhoz a magyarországi partizánharcokban a második világháború idején. 422—455. p.]

2. CSEHSZLOVÁKIA

507. *Dolezal,* Jiri—*Hroziencik,* József: Medzinárodná solidarita v Slovenskom národnom pvstani. Bratislava, Vyd. Osveta. 1959. 278 p.
[Nemzetközi szolidaritás a szlovák nép nemzeti felkelésében.]

508. Partyzanské hnuti v Ceskoslovensku za druhé svetové války.

Napisali: Antonin Bencik, Václav Kural atd. Praha, Nase Vojsko, 1961. 492 p. 18 t. 8 térk. mell. — Bibliogr. 493—495. p.
[Partizánmozgalmak Csehszlovákiában a második világháború idején.]

509. *Buzi* Antal: Az 1944. évi antifasiszta szlovák nemzeti felkelés. Bp. TTIT, 1955. 39 p.
[TTIT. Útmutató a — — előadói számára. 6.]

510. Emlékezés. (Frantisek Karasz, volt partizán, visszaemlékezései alapján írta:) S. L. — Igaz Szó, 1963. 18. sz. 70—73. p.
[Az 1. csehszlovák hadseregcsoport Kárpát-duklai harcairól.]

511. „80 kilométeres vándorlás után megtaláltuk a közös határon szovjet barátainkat." Beszélgetés a duklai áttörés kitüntetett harcosával (Mlynárik Jánossal). [Írta:] D. L. — Hétfői Hírek, 1961. 10. sz. 7. p.

512. (*Lakatos* Ernő:) Küzdelmes évek. Történetek a csehszlovák nép antifasiszta harcáról. Bp. Zrínyi K. 1961. 46 p.

513. Partizán-küldöttségünk a pozsonyi partizán-kongresszuson. — Igaz Szó, 1946. aug. 17.
[3—4000 magyar a szlovák partizánharcokban.]

514. *Pintér* István: Magyar antifasiszták részvétele a szlovákiai partizánharcokban. — Párttörténeti Közlemények, 1959. 3—4. sz. 88—134. p.

515. *Sallai* Elemér: Magyar partizánok cseh földön. — Honvéd Újság, 1957. 117. sz. 6. p.

516. *Sas* Andor: Magyar antifasiszták kapcsolata a Szlovák Nemzeti Felkeléssel. — Új Szó, 1960. aug. 16.

517. *Solo*, Jaroslav: Le mouvement slovaque des partisans. — RHDGM, 1963. 52. sz. 61—78. p.
[A szlovák partizánmozgalom, 1942—1945 között.]

518. Steiner Gábor emlékére. A szlovákiai magyar forradalmár mártírhalálának 20. évfordulóján. [Írta:] T. S. — Népszabadság, 1962. 242. sz. 7. p.

519. C. *Tóth* Béla: A rajovi 12. — Népszabadság, 1963. május 10.
[Dél-Csehszlovákiában Zlata Koruna és Rajov helységben csehszlovák hazafiakkal együtt magyar katonák is harcoltak a hitlerista megszállók ellen.]

520. *Bakonyi* József: A rajovi tizenkettő. — Lobogó, 1963. 49. sz. 4. p.
[Hét cseh és 5 magyar partizán halála a háború utolsó napjaiban.]

521. *Roják*, Dezider: Akik nem hajtanak fejet. Bratislava, Pol. Kiad. 1963. /Délszlovák partizánmozgalom./

522. *Baktai* Ferenc: Az égből hulltak. (Ill. Rogán Miklós.) Bp. Kossuth K. 1959. 255 p.
[A Petőfi partizánbrigád harcai Szlovákiában.]

523. *Fábri* József: Partizán emlékeimből. — Néphadsereg, 1962. 34. sz. 12. p.

[A Petőfi Sándor partizánegység harcai Szlovákiában 1944-ben.]

524. *Fábri* József: Szovjet, csehszlovák és magyar partizánok a magyar szabadságért. — Egy partizánparancsnok élményeiből. — Néphadsereg, 1959. 79. sz. 7. p.

525. *Ivanics* István: Fegyverrel a hazáért. — Néphadsereg, 1958. 77. sz. 2. p.
[A Petőfi Sándor partizánegység és parancsnoka: Fábri József.]

526. *Kacsó* Lajos: Váraljai komisszár. — Néphadsereg, 1962. 52. sz. 2. p.
[Fábri József ezredes harcos életútja.]

3. JUGOSZLÁVIA

527. Zbornik dokumenata i podataka o narodno-oslobodilackom ratu jugoslovenskih naroda. (Red. odbor: Moma Markovic, Jovan Veselinov—Zsarko, itd.) T. I. Knj. 1—12. Beograd, Vojnoistoriski Inst. 1949—1956. 12 db.

528. *Mészáros* Ferenc: A Petőfi partizánbrigád. — Élet és Tudomány, 1961. 11. sz. 323—327. p.

529. Történelmi tények durva meghamisítása. — Magyar Szó [Új Vidék], 1961. jún. 25. 6. p.
[A jugoszláv álláspont a Petőfi partizánbrigád történetével kapcsolatban.]

530. Aki a Szerémségbe ment harcolni. — Új Várpalota, 1958. jan. 11.
[Nagy Ica partizán hőstetteiről és hősi haláláról.]

531. *Gazdagh* István: A híd alatt. — Igaz Szó, 1960. 12. sz. 83 — 87. p.
[Fábián Béla partizánról.]

532. Harcban a fasizmussal. — Igaz Szó, 1963. 21. sz. 46—52. p.
[A jugoszláviai „Petőfi" partizánbrigád tevékenységéről, 1944—1945-ben.]

533. A Vajdaság fegyvert ragad. [Írták: Mrksic, Rajic stb.] Bp. Franklin ny. 1956. 215 p.

4. LENGYELORSZÁG

534. *Baráth* Mária: Partizánkereszt kitüntetést kapott. — Megafon, 1961. július 21.
[Kovács Pál elvtárs a második világháborúban a lengyel—szovjet partizánokkal együtt harcolt.]

535. Harcban a fasizmussal. — Igaz Szó, 1963. 22. sz. 52—58. p.
[Magyar partizánok Lengyelországban.]

536. *Krzyczkowski*, József: Konspiracja i powstanie w Kampinosie 1944. Warszawa, ISW, 1961. 532 p. 1 t. 1 térk.
[Németellenes összeesküvés és felkelés Kampinose-ban, 1944-ben.

537. *Lossowski:* Piotr: Przelali krew za wolnośc Polski...: — Wajsko Ludowe, 1963. 1. sz. 23—33. p.
[Európa népeinek fiai Lengyelország szabadságáért.]

538. *Sochacki,* Stanisław Andrzej: Fejezetek a lengyel—magyar fegyverbarátság történetéből. Bp. Orsz. Béketanács, 1964 129 p.
[2. fejezet: Magyar antifasiszták részvétele a lengyel ellenállási mozgalomban.]

539. *Sochacki,* Stanisław Andrzej: Magyar antifasiszták részvétele a lengyel ellenállási mozgalomban. — Párttörténeti Közlemények, 1961. 2. sz. 85—110. p.

540. *Vadász* Ferenc: Bevetés előtt. Ma húsz éve halt hősi halált Rózsa Richárd, pártunk hű katonája. — Népszabadság, 1963. 127. sz. 6. p.
[1943. jún. 1-én mint ejtőernyős partizánt dobták le Varsó közelében.]

541. *Csapláros* István: A XI. században kezdődött... Magyarok Lengyelországban. — Lengyelország, 1964. 3. sz. 22. p.

5. ROMÁNIA

542. *Csatári* Dániel: A magyar—román ellenállási mozgalmak történetéből. (1943 augusztus—1944 augusztus.) — Hadtörténelmi Közlemények, 1959. 2. sz. 3—27. p.

543. *Stanescu, M. C.—Mocanu,* V. I.: Din lupta antifascista a oamenilor muncii din regiunea Brasov sub conducerea P. C. R. intre anii 1941 si 1944. — Studii Revista Istorii, 1963. 6. sz. 1283—1298. p.
[A brassói munkások antifasiszta harca a RKP vezetésével, 1941—1944 között.]

6. FRANCIAORSZÁG

544. *Bedecs* Éva: Magyarok Párizsért. Bp. Zrínyi K. 1963. 146 p.
[Wolff Ferenc /Boczor József/, Elek Tamás és Békés-Glasz Imre, a francia ellenállási mozgalom három magyar hőse.]

545. *Boóc* Imre: Francia ég alatt. Bp. Szikra, 1947. 109 p.
/Szikra regénytár./

546. 1946. Magyar újesztendő. A franciaországi magyarság évkönyve. Szerk. Angyal György, Beöthy István stb. Páris, Magyar Függ. Biz. é. n. 114 p.
[A francia ellenállás magyar hőseiről, 80—81. p.]

547. A franciaországi magyar partizánok üzenete budapesti bajtársaiknak. — Magyar Újság, 1944. 32. sz. nov. 6.

548. Harcban a fasizmussal. Schamburg tábornok utolsó sétalovaglása. [Írta:] Á. J. — Igaz Szó, 1963. 11. sz. 58—62. p.
[Békés-Glass Imre, Boczor József és Elek Tamás, a francia ellenállási mozgalom magyar részvevőinek tevékenységéről.]

549 ...hogy jobb legyen a holnap... Francia ellenállók búcsúlevelei. (Ford. Benyhe János, Gellért Gábor. Bev. Thomas Mann.) Bp. Móra K. 1958. 78 p.
[Békés-Glass Imre búcsúlevele, 1944. febr. 22.]

550. Ketten az egyszívű brigádból. [Írta:] R. M. — Nők Lapja, 1958. máj.
[Gál Miklós és felesége mozgalmi múltja, részvételük a spanyol polgárháborúban, majd a franciaországi ellenállási mozgalomban.

551. *Kollár* Mária: Nevezetes évforduló. — Telefon, 1961. október 11.
[Váli Zoltán festőművész életútja. Részt vett a spanyol polgárháborúban és a franciaországi ellenállási mozgalomban.]

552. *Ligeti* Vilma: Emlékezés egy ifjú partizánra. — Esti Hírlap, 1956. ápr. 14. 3. p.
[Elek Tamásról, a franciaországi ellenállási mozgalom mártírjáról.]

553. Pages de gloire des vingt trois. Pref. de Justin Godart. Postface de Charles Tillon. Paris, Immigration, 1951. 203 p.
[Boczor József, Elek Tamás és Glasz Imre a francia ellenállási mozgalom 23 hőse között. Életrajzi adataik, tevékenységük, arcképük.]

554. *Tálas* Géza: Illegális magyar sajtó a francia ellenállási mozgalomban. Bp. ny. n. 1960. 313—323. p.
/Klny. a Magyar Könyvszemle, 1960. 3. sz.-ból./

555. *Tálas* Géza: Magyarok a francia szabadságért. — Lobogó, 1961. 9. sz. 4. p.
[A magyar maquik: Boczor József, Elek Tamás, Békés (Glacz) Imre.]

556. *Tillon,* Charles: Les FTP [Francs-Tireurs et Partisans Francais.] (Temoignage pour servir a l'Histoire de la Resistance.) Ed. René Juillard. Paris, 1962. 686 p.

557. Magyarok a francia ellenállásban. — Igaz Szó, 1946. dec. 14.

558. *Kohn* Hillel: A „Manuhián—Boczor"-csoport hősei. — Korunk, 1964. 4. sz. 500—504. p.
[Az örmény Manuhian és Boczor-Wolf Ferenc a francia ellenállási mozgalomban.]

7. BELGIUM

559. *Harsányi* János: Magyarok a belga nép ellenállási harcában a második világháború idején. [Hadtörténelmi apróságok.] — Hadtörténelmi Közlemények, 1956. 1. sz. 182—184. p.

560. *Lukács* Teréz: A Leopold-rend lovagja. Magas belga kitüntetéseket kapott egy hős magyar asszony. — Esti Hírlap, 1963. 121. sz. 5. p.
[Basch Endréné az első külföldi nő a spanyol köztársasági hadseregben. Érdemei a belga ellenállási mozgalomban, 1940—1945.]

561. *Somlyó* Zsuzsa: „Az életnek szabadság nélkül nincs értelme." Emlékezés a partizánharc belgiumi és franciaországi magyar hőseire. — Néphadsereg, 1956. 50. sz. 4. p.

562. Váratlan közjáték egy brüsszeli moziban. [Írta:] Á. J. — Igaz Szó, 1963. 12. sz. 61—65. p.
[A Brüsszeli Magyar Század, a belgiumi magyarok ellenállási szervezetének akciója a német megszállás idején.]

563. *Árkus* József: A brüsszeli magyar század. Bp. Zrínyi K. 1964. 159 p. 4. t.
/Fegyver a munkáskézben./

564. *Gazsi* József: Belgium földjén, népünk szabadságáért. — Ifjú Kommunista, 1960. 9. sz. 73. p.
[Löwenwirth Miklós életrajza.]

8. EURÓPA MÁS ORSZÁGAI

565. *Károlyi* Mihály: Válogatott írásai. 1920—1946. (Vál. és sajtó alá rend. Kiss Szilvia.) 1—2. köt. Bp. Gondolat, 1964. 2 db.

566. *Mátrai* Sándor: Meghalt „il professore", a piemonti partizánok magyar parancsnoka. (Gustavo Meltzeid — Duller Jenő.) — Hétfői Hírek, 1958. 2. sz. 7. p.

567. Harcban a fasizmussal. [Buchenwald magyar hősei.] — Igaz Szó, 1963. 23. sz. 58—64. p.

568. *Molden*, Ottó: Der Ruf des Gewissens. Der österreichische Freiheitskampf 1938—1945. 2. Aufl. Wien—München, Herold. 1958. 370 p.

Absolon Sarolta 463, 473, 545, 547, 698
Abt tbk. 147
Ács János 454, 456
Ádám László 259
Adametz Imre 468
Adamko Mihály, ifj. 70
Ádler Károly 424, 435
Adonyi őrgy. 744
Aggteleky Béla 181
Ághy Zoltán 187
Ajtay Miklós 650
Aleksz János 122
Alesinszkij 126
Álgya Papp Zotán148, 174
Almásy szds 609
Almássy Pál315, 568, 572, 576, 577, 587, 589, 591. 592,596, 597, 598, 599, 602, 604
Alpári Görgy 396
Altman László 396
Ambrózy Antal 532
Anda Tibor 547
Andics Erzsébet 220
Andrásfi Gyula 539, 564, 668
André 396
Andrejev V. 149, 402, 514, 515, 516, 517, 518
Andronov Alekszandr Konsztantinovics 455
Androszov 137
Anosin vőrgy. 680
Antal Ferenc 558
Antal Géza 487
Antal József 396
Apponyi 247
Apró Antal 314
Aranyi József 396
Arató Béla 223
Árkos Pál 663
Aszmolov ezds. 517, 666
Atrocsenko 669
Avdonyin 321
Avgusztin 426

Babicsev szds. 765
Bagamir 428
Bajcsy-Zsilinszky Endre 37, 247, 360, 470, 552, 567, 568, 570, 571, 572, 573, 575, 578, 579, 582, 583, 587, 589, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 601, 603, 607, 615
Bajcsy-Zsilinszky Endréné 578
Bakay Szilárd 119
Baki Ferenc 641, 749
Bakos Kálmán 75, 77
Bakradze, D. 49, 50
Baky Ferenc 547, 549, 550, 551, 552, 682, 697, 698
Balas 446
Balassa Bálint 544, 550, 551, 552, 697, 698
Balássy Miklós 568, 577, 584, 587, 596, 602, 604
Balázs Barna 499
Balázs Zsigmond 402, 403, 404
Balázsi Miklós 348
Bali Ferenc 343, 349
Balla Ödön 464
Baló Elemér 465, 470
Balogh György 396
Balogh Antal 526
Balogh Lajos 487
Balogh Sándor 552
Balthazár Géza 86
Bán 281
Bán Tibor 565
Bandur 625, 627
Bandur Árpád 502, 503
Bandur Gyula 499, 500, 502, 655
Banyik József 397
Barabás D. 478
Barabás Ferenc 480
Barakony szds. 675
Baranyai 247
Baranyi Tibor 543
Barátosi ezds. 744
Barbai Ferenc 558
Barborják Z. 495, 496
Barcsay-Armant Zoltán 385
Bárczy 33
Bardócz hdgy. 617
Bárdossy 32, 33, 37
Barla Anna 558
Bársony Máté 502, 625, 627
Barszuhov I. 21
Barta 314
Bartal Károly 403
Bartók Lajos 532, 533
Bathin ezds. 733
Battaglia, Roberto 12, 21
Bauch Sándor 473, 545, 547, 548

Bauer István 129
Bauer István 299
Bauer János 299
Bauer Márton 299
Bauer Tamás 396
Bauer, Tatjána Sztyepanovna 129, 130, 131, 133, 134
Baumann 121
Bay László 552
Bazgó János 457
Becker vőrgy. 442
Becker István 401
Bedanov 281
Bedő László 558
Begma 50
Beinrohr Dezső 222
Békeffy 697
Békés (Glasz) Imre 241, 242, 347, 519, 550
Belényi 422, 426, 429, 432, 434, 435, 437, 446
Beleznay István 596
Beleznay Tibor 700
Beljanov 489
Beller József 540
Belosztockaja, J. A. 129, 134
Bencze Vilmos 210
Benedek András, ifj. 473, 546, 551
Benke 260
Benya Antal 260
Benyus Ferenc 503
Benyus János 503
Berán Iván 191
Berbezich József 299
Berdicsevszkij hdgy. 278
Bereczky Albert 593
Beregi Ferenc 396
Berényi Béla 539
Béres István 539, 543, 564
Berki Szergej 778
Berky Lajos 223
Bernáth alez. 163
Bernáth Aurél 37
Berthier 97
Berzeviczy Gizella 269, 271
Berzom Pál 122
Beständ Jaroslav 670
Beznogov 425, 430, 433
Bielik 704
Bihari József 540
Binder Rudolf 299
Birjukov, Ivan Lukjakovics 333
Biró 697
Biró Zsigmond Elemér 593, 594
Bitter István 648
Bjelov, N. A. 643
Blagojevics, M. 557
Blasko 430
Blau Ferenc 479
Bock Henrik 163
Boczor József (Wolf Ferenc) 241, 242, 396, 519, 550
Bodnár István 543
Bodnár László 481
Bodnár László 503
Bodó Jenő 773, 778
Bodonyi Pál 543
Bodor Elemér 659
Bodor Fülöp 487
Bódy 471
Bogár György 403
Bogdanovits, Bud. S. 640, 642
Bohus Sándor 306, 719, 739
Bojaronceva, Anna Kuzmunyicsna 131
Boldizsár Iván 594
Boldizsár Tamás 487
Bonczos Miklós 363
Bondar 627
Bondarenko, A. 126, 149
Bondarev 137, 138, 404
Bondi Vilmos 539, 540, 542, 543, 563
Bondor Vilmos 683
Borbély Andor 471
Borbély József 223
Borbiró 697
Borbola M. 337
Borbu Mihail 329
Borhegyi Balázs 321, 325, 348
Borkanyuk Anna 89, 91, 92, 93
Borkanyuk Demeter 93
Borkanyuk Demeterné 89, 90, 91, 92, 93
Borkanyuk Elek 37, 77, 89, 90, 91, 92, 93, 94
Borkanyuk János 93, 94
Borkanyuk László 89, 90, 91, 92, 93
Borkiewicz, Adam 371
Bor-Komorowski 369, 383, 384
Borku László 325
Boros Gyula szds. 119, 120, 156
Boros Lajos 568, 584, 587
Borsos 174, 175
Bory Sándor 471
Botás György 639
Bovkun 744
Bozai János 532
Bozi László 396
Bozjuki 457
Böhm Károly 396
Bratved, C. G. A. 707
Braun Éva 471, 545, 547, 550, 682, 683, 697
Bráz Lajos 343, 348
Brázs József 396
Brezina István 530
Brinski ezds. 141
Brunovsky Jozef 405
Buday Gábor 540, 542
Buday István 470
Bugujev, Fjodor Petrovics 332, 352
Bujanov, Vaszilij Vaszilijevics 323
Buk Sándor 487
Bulkin 137
Bulyovszky László 223
Burec 480
Burián Lajos 471
Burov V. 381
Buttykay Béla 607

Canava 206
Capenko ezds. 452
Christensen szds. 708
Churchill, W. 367
Chymic fhdgy. 777
Cimbaliszt, Pjotr Nyikolajevics 327, 330
Cinkon János 414
Ciprich Anton 704
Csalapek József 692
Csányi András 552
Csapó Ferenc 425, 434, 435, 446
Csatáry József 28
Csatay 296
Csebán Lajos 637
Csejthey Lajos 462
Csekalkin, Mihail Petrovics 327, 332
Cseki István 396
Cselényi Antal 310, 311
Csemiczky 470
Cseney ezds. 734
Cserba Lajos 223, 323
Cserepov 435
Csergő szds. 544, 551, 682, 697, 698
Csermák Mátyás 635
Csernobrovkin, Andrej Nyikitovics 454, 456, 458, 459
Csernogorov, J. E. 606
Cservenák 422, 430
Cservenyák Imre 640
Cservenyák Pál 640
Cseszlik 696
Csézán Illés 281
Csicsmann Péter 70
Csiki 693
Csiki Jenő 551
Csillik Gábor 652
Csima János 121
Csirizes János 540
Csiszár Sándor 681
Csizmadia 423, 424, 428, 430, 432
Csizmadia Gyula 250, 343
Csizmadia István 414
Csobánczay Domokos 465
Csohány Endre 656
Csoma Ferenc 487
Csonka B. 685
Csorba János 596
Csordás János 466
Csornoky Viktor 312
Csukás őrgy. 306
Csumakova, Alekszandra Nikiticsna 155
Czeglédi Gergely 552
Czikkely Imre 258, 259, 262
Czinko János 348

Dacs István 487
Dajka Miklós 615, 616
Dajkó Ferenc 414, 421, 509
Dallos G. Henrik 396
Dálnoki Nagy Ferenc 465, 473, 545, 547, 550
Damm Tibor 223
Dani 722
Dániel György 385
Danyilov 490
Darázsi László 533
Darvas József 37
Darvasi István 395
Dávid Tamás 583
Deák László 714, 717
Décsi Gyula 313
Degtyarov, P. F. 413
Dékán István 283, 378, 379, 380, 381
Dékán József 93, 95
Dékán Sándor 250, 417
Dely László 465
Demény 570
Demtsa Pál 741
Dénes László 396
Denning altbgy. 23
Denyiszov 665
Dépold Miklós 148
Derecskei Sándor 722, 723
Deseő Gusztáv 377, 382
Deseő László 224, 744
Dészpe György 487
Deutsch Ödön 471
Dezsi A. 403
Dimitrijevics, S. A. 418
Dixon, C. Auberey 20, 23
Dobragosz, Pjotr 130
Domanszky fhdgy. 697
Dombai József 169, 171
Dominich Vilmos 567, 586, 587, 602, 603, 604 605
Domonkos Ernő 530, 531, 532, 533
Domonkos Ferenc 283, 333, 337
Domonkos Miklós 164
Domzsevics, Vaszilij Fjodorovics 329
Dorosenko, I. I. 413, 435
Drágun János 186
Drapál Ferenc 533
Drapál János 532
Drebuscsok 704
Drenkó 431
Druca Sándo

Eckhardt 567
Edgecumbe vőrgy. 488, 489
Eggert Lajos 620
Egri János 650
Eisenberger Sándor 260
Eisenhower, Dwight 18
Ékes István 222
Elek Tamás 241, 242, 396, 519, 550
Elekes vőrgy. 608, 609
Ember József 541
Endre László 688
Endrész János 558
Engler Antal 396
Érchegyi József 223
Erdélyi Pál 113, 115, 116
Érdi Sándor 594
Erdős László 207
Erényi Sándor 487
Erneszt Béla 396
Erős Tibor 307
Érsek Bertalan 349

Esztov, F. 719
Eténvi Gyula 223

Fábián János 423, 424, 431
Fábián Rudolf 540
Fábics Ferenc 651
Fábri József 250, 414, 417, 418, 422, 423, 424, 427, 428, 431, 435, 444, 445, 446, 447, 495
Fái István 139
Faludi György 563, 673
Falus Endre 520
Faragó 399
Farkas András 539
Farkas Béla 476, 479, 480
Farkas Ferenc, Kisbarnaki 305, 306
Farkas Gábor 396
Farkas Mihály 396
Farkas Mór 348
Farnady Károly 103
Fazekas György 116, 117
Fazekas István 238
Fazekas József 278, 283, 378
Fazekas Péter 260
Fazekas Szűcs József 618
Fehér István 403
Fehér Lajos 313, 314, 316, 634, 637, 650, 652
Fehér Sándor 191
Fehér Zsuzsanna 635
Feig Sámuel 704
Fekete Géza 596
Fekete György 169, 170
Fekete János 148
Fekete Mihály 558
Fekete Pál 558
Feketehalmy Czeidner Ferenc 296, 602, 603
Fener Oszkár 396
Feofonovics, D. V. 456
Ferdinánd őrgy. 758, 770, 776
Ferenci hdgy. 693
Ferenczfalvy Kálmán 468
Ferenczy Sándor 396
Ferko 430
Filevics 381
Firszanov 121
Fisch Emil 570, 583
Fischer Andor 101
Fischer István 250
Fischer József 403
Fischer Mátyás 163
Fiser Imre 397
Fjodorov vőrgy. 50, 417
Flander 424
Fleischner 397
Flint Antal 667, 668
Flor Sándor 396
Fock Jenő 608
Fodor Ferenc 169, 172
Fodor Sándor 70
Fogarasi Béla 220
Foki József 348, 381
Forgács Antal 396
Forrai 428
Forrás 565
Forró Zoltán 223
Földes Ferenc 37
Földes Imre 397
Földes László 539, 563, 566, 699
Földes Pál 112
Fölker Ferenc 657
Frankl László 557
Frankovics 432
Freinfeld József 397
Fridmann Anna 652
Fridrik, Jan 627
Fried Lajos 348
Fried Zoltán Ferenc 268
Friedmann 471
Friedmann Henrik 397
Friedmann Imre 97, 98
Friedrich 498
Frok 352
Fuchs Miklós 397
Furmann Vilmos 473, 545, 547, 550, 697
Furman 379, 381
Füredi László 463, 465, 472, 545, 546
Füredi Lászlóné 463, 473, 545, 548, 697
Fürst Alfréd 652

Gabányi András 223
Gábor Pál 657
Gacsai Bálint 465
Gagyi Ferenc 487
Gajdos Andrej 476
Gajdos Iván 482
Gál 470
Gál Imre 480
Gál József 325
Gál Vojteh 421, 426
Gallal József, ifj. 84
Gally Géza 384
Gallyas Ferenc 222
Galovács A. 337
Garami István 395
Gárdonyi Artur 471
Gasch 344
Gatovcov 321
Gaudy, Konrad 254
Gazda Imre 211
Gazsi József, 62, 186, 557
Gellai József, ifj. 83
Gellén István 141, 250, 381
Georgicsevszkij fhdgy. 669
Gereblyés László 519, 520, 522
Gerecz 344
Gerezsdy István 471
Gerhardt Márton 348
Geri Károly 190
Gerő István 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81
Gerő Sándor 121
Gerő Zsigmond 533
Gerzanics János 154
Getzler József 397
Gidófalvy Lajos 539, 540, 541, 542, 563, 564
Gira László 223
Girjanics 434, 435, 446

Gladcsenko, A. Sz. 324, 325, 334, 341, 352, 353
Gleba, Georgij Mihajlovics 323, 331, 332, 333, 337, 338
Glesz János 499
Glugovszkij, Vaclav Marjanovics 402, 404
Godor Galambos 487
Goga 426
Goldberger István 264, 265, 397
Goldmann György 207, 209
Goldsleger Ármin 414
Golenszky Emil 541
Gorgyijenko, V. I. 328, 329, 330, 337
Gorskov vőrgy. 213
Gödér Pál 471
Göllner 627, 628
Gömbös Gyula 290, 486, 567
Görgényi Dániel 222
Grabcsák 50
Grand Béla 472
Grand István 472
Grant, Alfred 235, 236, 245, 257
Grenstenger Sándor 533
Grósz Dezső 207, 208, 209, 210
Grosz László 203
Groszmann Nándor 307
Gruber 693
Grubics Zoltán 414, 418, 421
Grün Armand 397
Grün Gyula 397
Guderian, Heinz 383
Gulácsy Dénes 222
Gunda 430
Gundel Alfréd 647
Gurin Gáspár 537
Gurin Lajos 536
Gurin Sándor 537
Gurkin őrgy. 616
Gurszikov 137
Guscsin, K. I. 129
Gutman István 393, 394
Gutmann István 412
Gyárfás Kálmán 678
Gyáros László 282
Gyenes József, 414, 425, 426, 429, 432, 433, 434, 435, 446, 450
Gyenge Emil 637
Gyenge István 538
Gyeniszov, N. V. 505
Gyöngyösi Nándor 158
Győrffi Gyula 528
Győrffi Károly 530, 533
Győrffi-Bengyel Sándor 39
György Béla 503
György Lajos 503
Györgydeák Gábor 618
Győri László 397
Győrkei Jenő 26, 28
Győry Vilmos 568, 570, 573, 585, 587
Gyulassy Elemér 388
Gyuranek 431
Gyuricza Pál 83, 84
Hackel Mihály 392
Hacsavec István 414
Hain Péter 638
Hajdók Béla 530
Hajdú Gábor 718
Hajdú Pál 397
Hajlo, M. Ja. 352, 522
Hajnácskőy László 567
Hajnik Sándor 537
Halápi János 469
Halász Lajos 701
Halász Miklós 481
Halbauer János 299
Haliulin, Borisz 250
Hall István 719
Hallier, A. 142, 143
Halpern Izsák 397
Hamcsenko 453
Hamoda András 186
Hámori Illés 718
Hankovszky 179
Hantos József 86
Hárai Ferenc 545
Harmos Zoltán 581
Harsányi János 46, 50, 57
Hart Miklósné 163
Hász Imre 325, 352
Hatvany Vince 627
Hauer I. 403
Havas Béla 223
Haynau 653
Hegedűs Béla 397
Hegedűs Béla 532
Hegedűs Pál 191
Hegyi László 603
Heilbraunn, Otto 20, 23
Hekepek Erzsébet 99
Heller Simon 397
Hengl Lajos 191
Hennyey Gusztáv 107
Henrich, Francisek 422
Herbert József 166, 168, 169, 170, 172, 173, 175
Herczog József 520
Herencsár Lajos 278, 282
Hermann Gyula 136, 567, 587, 602
Hertelendy János 657
Herz 669
Herzka Imre 397
Hetés Tibor 27
Hetesi Ferenc 530, 532, 533
Hevesi Andor 397
Heyde, Skjöld Victor 645, 647
Hidalmási Ottó 465, 470
Hideg József 487
Hidvégi Ferenc 250
Hikkert Ernő 169
Hilár László 705
Hilmayer András 397
Hindy Iván 604
Hirsch Jenő 398
Hirsch László 541
Hites Vilmos 122

Hitler, Adolf 7, 8, 29, 32, 38, 40, 41, 42, 55, 237, 245, 247, 251, 273, 317, 365, 612, 661
Hochvart János 223
Hódossy József 499
Holló István 479
Holter, Wilhelm 281
Horba György 117
Hornok Imre 83, 84
Horosilcev 506
Horthy Miklós 28, 29, 31, 33, 40, 42, 225, 226, 236, 237, 245, 246, 251, 257, 383, 511, 583, 592, 603, 661
Horthy Miklós, ifj. 568, 583
Horváth Emil 540, 541
Horváth Ferenc 348
Horváth Imre 480
Horváth István 530, 532, 534
Horváth István 414
Horváth János 349
Horváth János 530, 533
Horváth Lajos 700
Horváth Márton 315, 316, 319
Horváth Miklós 38
Horváth (Hamburger) Sándor 199, 276, 320, 322, 324, 336, 338, 340
Hosszú László 398
Hőgye János 649, 652
Hőnig József 498, 502, 503
Hrisztyuk, Borisz Ivanovics 329, 332
Hruska Máté 719
Hugonnot, Jean 12, 18, 342
Hullai Jenő 532, 663, 664
Hullai Lajos 530, 532, 537
Hugyadváry József 153
Huszár Károly 657
Huszár Lajos 260

Ibarruri, Dolores 27
Ibrányi 382
Ihász Kovács Sándor 199, 276, 378, 379, 381
Ilicsevszky, A. 659
Illés Sándor 539
Illyés Gyula 37
Imecs József 657
Imre László 223
Imrédy 317, 368
Ionov, J. 343
Iszakovics, I. A. 413, 439
Iványa Mihály 692
Ivancov, G. K. 327, 336, 337, 352
Ivankin 352
Ivanov 491
Ivanovszkij 132
Izrael [Ihász] Miklós 250, 328, 329, 332, 336, 337, 348, 351, 352, 353
Izutyinov 379, 381

Jabencou 392
Jáger Miklós 169
Jakab István 348
Jakob Miklós 395
Jakubovics Andor 199 .276
Jakubovszkij 422, 423, 432, 433, 435
Jambrich József 637
Jambrik 555
Jancsó Ervin 487
Jancsuk, Polja 171
Jándi Géza 558
Janikovszki Béla 650
Jankó László 80
Jankovics Rudolf 641
János Deák László 348
Jánusek, Rudolf 768
Járdány Kálmán 708
Jaross Andor 368
Jascsuk, Polja 169
Jaszus 424, 425, 426, 427
Jefimov 403
Jegorov, A. Sz. 343, 491, 512, 517, 696, 702
Jemljutyin, D. V. 212
Jeney zls. 472
Jermakov 704
Jevdokimov, P. M. 330, 332, 352
Joachim Rezső 520
Jolsvay ezds. 591, 597
Joó János 530, 531, 532, 533
Józó István 70
Józsa Antal 26
Jozsa Ferenc 397
Juhász 697
Juhász Dénes 397
Juhász György 487
Juhász István 551
Juhász Zoltán 558
Jungowsky, Edmund 393
Jurkovics, Mihail 130
Jurkovics, Pjotr Ivanovics 130
Jutasits József 222
Jutvay 308

Kacsalka 435, 446
Kacser József 768
Kádár János 26, 37, 316, 319, 589, 635
Kaj, Bork fhdgy. 709
Kalamár József 678
Kalenkov, V. I. 669
Kalicsenko 702
Kalincsuk 666
Kalisch Jenő 397
Kállai Gyula 30, 31, 36, 37, 38, 251, 570, 592, 595, 596, 781
Kállai Tibor 397
Kállay Miklós 37
Kálmán Rudolf 397
Kálmán Sándor 462, 469
Kálmánfi Ferenc 539, 540, 451, 542, 513
Kálmánfi Pál, ifj. 541
Kálmánfi Pál, id. 541
Kalmikov 137, 138
Kaminski, Stanislaw 369, 371
Kapás Sándor 565
Kapocsy 542
Kaposi László 471
Karaszev 429
Karátsony tbk. 744, 763, 764, 765, 777

Kardelisz András 266
Kardelisz Mihály 266
Kardos (Rákosi) Éva 283, 496, 502, 510, 513, 627
Kardos Sándor 659
Kárer József 299
Károly 577, 578
Károlyi Mihály 235, 236, 245, 257, 520, 661
Kározs Lajos 349
Karpov, Sz. J. 336, 337, 338
Karsay testvérek 540
Kassai Géza 220
Kassay Károly 733
Kaszás Károly 715
Kaszner Albert 113
Kató Béla 487
Katona 303
Katyelnyikov, Sz. Ja. 325
Kauba Sándor 168, 170, 171, 172, 173
Kaufer Sándor 190
Kaznacsajev, G. V. 321, 322, 333, 344
Kefely Miklós 397
Kelemen Béla 656
Kelemen Endre 547
Kelemen Kornél 568, 582, 587
Kelen 555
Kelényi B. Ottó 583
Keleti Ferenc 400, 495, 496
Kemény 693
Kemény Tibor 540, 541
Kende Béla 137
Kenessei György 648
Kényi Lajos 349
Kerekes 544, 547, 551
Kerekes János 432
Kerekes Károly 533
Kerekes Lajos 494
Kerekes Sándor 552
Kerényi Dezső 500, 502
Kerényi Károly 526
Keresztes Bálint 163
Keresztes Fischer 41
Kéri ezds. 735, 736
Kernács 435, 446
Kertész Béla 223
Kertész Tibor 670
Keszericze Imre 636, 637
Khuen-Héderváry Sándor 29
Kirejev 491
Kis Erzsébet 195
Kischka Viktor 397
Kiss Benjamin 343
Kiss Ferenc 113, 115
Kiss Ferenc 470, 471
Kiss Ferenc 190, 195, 284, 641, 642, 749
Kiss Gábor 397
Kiss Imre 718
Kiss János altbgy. 315, 470, 552, 567, 570, 571, 574, 575, 576, 579, 580, 583, 585, 587, 588, 590, 592, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 602, 603, 604, 607, 653, 656
Kiss Jánosné 579
Kiss József 539, 540
Kiss Kálmán 349
Kiss Károly 530, 532, 535
Kiss Sándor 537
Kiszeljova, Anasztázia Filjemonova 155
Kitzing Mátyás 299
Klein Lajos 397
Klein László 557
Klein Sándor 397
Klimov, N. M. 669
Klingenberg Béla 557
Klokov 453
Knyázovics András 537
Kocsis Zsigmond 188, 189
Kócsy Elemér 108
Kodály Zoltán 37
Kodolányi Knébl Béla 472
Koenig 386
Kohn, Hillel 208, 209
Kókai Béla 495
Kókai Sándor 258, 261, 262, 263
Kolb Ferenc 657
Kolgobajev 352
Kolincsák 435
Koller Vilmos 467
Kolobovnyikov 379, 381
Komondy Ferenc 223
Konán, Elisaveta 169
Konkoly Thege Barna 758, 759, 776
Kónya Lajos 541
Koós Géza 469, 472, 545, 551
Konsztantinovics, A. A. 456
Konsztantinovics, V. A. 768, 769
Kontler Kázmér 307
Kontor Lajos 527
Kontz János 397
Kopácsi József 558
Kopacz Ferenc 109, 110
Kopcsányi Dezső 169, 172
Koppány Sándor 414
Korbuly János 609
Koresnyik Olga 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175
Korloch Ondrej 627
Kormos László 678
Korobajev, K. A. szds. 741
Koródi 697
Korotkov 404
Kós Árpád 545
Kósai Lajos 414
Kossuth 25, 26
Kosszovszkij 513, 514, 515, 517
Kosura 491
Kosztelic József 250
Kotyelnyikov, Sz. J. 322, 324, 334, 351, 352, 353
Kovács 272
Kovács 281
Kovács 426, 446
Kovács Béla 606
Kovács Géza 115, 117
Kovács Gusztáv 465
Kovács Gyula 563
Kovács Imre 558
Kovács Imre 593, 594, 596
Kovács István 113

Kovács István 283, 336, 337
Kovács István 199, 250, 276
Kovács János 122
Kovács József 723
Kovács Kálmán 499
Kovács Károly 537
Kovács Mihály 469, 472, 545
Kovács Pál 395
Kovács Sándor 414
Koval, A. I. 413
Kovpak, Sz. A. 49, 50, 111, 112, 120, 122, 186, 187
Kozina József 774
Kozlov, V. M. 413, 417, 418, 451, 495, 509, 510, 512, 514, 516, 525
Kozma Zoltán 174
Kozuk János 187
Kőbalmi György 119
Kökényi Gyula 526
Kőnig Ludvig 417, 435, 446
Körscher, Leander 541
Kővágó András 701
Kővágó Gyula 93
Kővágó József 315, 568, 572, 578, 579, 587, 602, 605
Kővári 278
Kővári Imre 596
Kövecses 351
Krasznai Andor 652
Krausz András 397
Krausz Endre 137
Krazik János 397
Krämer Flórián 162, 163
Kresztyuk, B. J. 337
Kriska Béla 552
Kristóf László 310, 311
Krjucskov, F. F. 326, 327
Kropilák, Miroslav 52
Krsztek 704
Krudy Ádám 33
Krupiczer Ferenc 717
Krzyczkowski, Jozef 393, 395
Kubalski, Tadeusz 371
Kuban 498, 503, 627
Kubinyi István 398
Kucserov, P. M. 131, 132, 133
Kudar csŏ. ezds. 492
Kugusev, Vaszilij Ivanovics 328, 332, 333, 352
Kulhanek Armand 223
Kulich Gyula 158, 310
Kulikov 138
Kulkin 743
Kunder 368
Kunossy János 397
Kunwald György 709
Kurbanov 702
Kurgyumov 505
Kurilla Bálint 83, 84
Kurilla István 83, 84
Kurimszki (Molnár) Sándor 494, 496, 500, 502, 515, 622, 625
Kurman 282
Kuthy 287
Kuti Imre 487
Kuzmics, Ivancov Georgij 328
Kvitinszkij, V. A. 505, 506, 665

Labancz Ferenc 223
Laci 721
Laczkó 351, 352
Laczkó B. László 542
Laczko Imre 348
Lahosinczki Béla 349
Lakatos miniszterelnök 567
Lakatos Béla 563
Lakos Károly 223
Lammel Antal 223
Lándor 269
Lang Ádám 163
Láng Gyula 530, 531, 534
Láng Pál 530, 531
Lantos András 397
Lantos János csŏ. főtörm. 544, 546, 550, 552, 697
Lantos László 397
Lányi Aladár 305, 306
Lapin, Alekszandr 502
Lapin Péter 627
Laposnyik András 533
Lapsov J. 496, 497, 500, 502, 514, 622, 625, 627, 684
Lazar, André 56, 396
Lazinger János 299
Lebovits Izidor 381
Lechreich Ferenc 541
Lechreich Ottó 541
Lefranc, Luis 265
Leguckij 351
Leintolik József 480
Leitner Ferenc 557
Lejthényi László 466
Lénárt Imre 469
Lencsés János 323
Lengyel altbgy. 385
Lengyel, Ivan Georgijevics 330
Lenin, V. I. 15
Letko, Karol 498, 503, 627
Lévai József 182, 183, 184
Lichtmann István 397
Lihacsov
Liko Gusztáv 397
Lindenberger Lajos 260, 261
Lipárdy Lajos 397
Liptay Ervin 27
Lissauer Sándor 397
Liszenko 491
Lize 387
Ljach, A. K. 606
Lóczi István, ifj. 70
Logvinyenko 483
Lóskay Ferenc 45
Lovasi Mihály 537
Lozsek Ludvig 405
Lőcsei József 563
Lőrinc Béla 403
Lőrinc Dezső 714, 715, 723
Lőrinc Kálmán 487

Lővei Dániel 414
Lővei Mihályné 73, 74, 76, 77, 78, 80
Löwenwirth (Lakatos) Emil 183
Löwenwirth Miklós 57, 151, 157
Löwi Dénes 73, 74, 76, 77, 78, 80, 81
Löwi Károly 73, 74, 76, 77, 78, 80, 81
Löwi Tibor 259
Lukács 397
Lukács Albert 487
Lukács Barnabás 760, 761
Lukács Dávid 487
Lukács Ferenc 113, 115, 186
Lukács Ferenc 757
Lukács József 397
Lukács Zoltán 487
Lukász Ferenc 467
Lunyin 133

Machovszky Miklós 773
Madarász Miklós 469
Mágor Gábor 186
Magos György 223
Magyar Pál 464
Magyari Ferenc 471
Majda 426, 434, 446
Major Béla 533
Major Tamás 465
Majoros Sándor 533, 534
Majorossy Béla 470
Majszkij 236
Makarenko 704
Makarov 352
Makarov 399
Makay Zsigmond 609
Makkay Miklós 314, 568, 571, 573, 575, 587, 588, 591, 592, 594, 595, 598, 599, 600, 603, 604
Maksai Géza 165
Makszimenko 206
Makszimov 330
Makszimov, T. A. 413
Malasits 247
Maléter Pál 402
Malinovszkij marsall 573
Maljuk, F. F. 643
Malonay Géza 520
Mamet 101, 102
Mancher József 109, 110
Mándi Márton István 657
Mandrik, Vlagyimir Nyesztonovics 413, 419, 435, 444
Mankottai Weisz Jenő 694
Manuchian, Misaak 55
Marcsuk 674, 685, 687, 696
Marcsukov 421, 435
Máriássy Katalin 581
Marič S. 9, 11, 17
Markovics, Andrej 330
Markovics Kálmán 186
Markovits János 454
Márkus Frigyes 397
Marosán Gergely 186
Marosán György 589
Marossy cső. ezds. 701
Marschall László György 374, 375, 386, 520
Marsovszky Miklós 520
Marti György 487
Martinov 476
Martinovszky Ferenc 397
Martinovszky Rudolf 397
Martinowszki Ferenc 127
Márton Pál 710, 718
Martyinyenko 426
Marx. K. 25
Marx József 163
Mat altbgy. 105
Mataszov, Leonyid Nyikitovics 323, 330, 332
Máté András 487
Matejko 422, 426, 429, 432, 434, 435, 446
Mátrai 427 430, 431
Matvejev 505, 665, 666
Matvejevics, V. V. 418
Mátyás János 468, 470, 548
Matyejev 121
Mayer Mihály 299
Mayer Ottmár 75
Mede 282
Mede József 349
Meiszner Adolf 397
Melentyev, Alekszandr Grigorjevics
Melnyik 134
Melnyik 627
Melnyik 767
Melnyik ezds. 455
Merényi Scholtz Gusztáv 142, 143
Merzik János 627
Meskov 381
Messik János 603
Mészáros Sándor 454
Mészöly Béla 397
Micsudik 704
Mihajlev 352
Mihajlov táb. 561
Mihalik 435
Mihályfi Ernő 37
Mihna 435, 446
Miklós Béla 677, 704
Miklósi F. László 463, 464, 471
Mikó István 471
Mikó Zoltán 656
Mikolajczyk 41
Miksitor József 487
Mikuscsák András 472, 473
Milanovič, A. 9, 11, 17
Milnyikov 491, 695
Minich József 118
Mldics, Iván 778
Mohácsi József 283
Moldoványi Ferenc 218
Molnár polgármester 631
Molnár István 57, 182, 183, 184
Molnár István honvéd 283
Molnár István 343, 348
Molnár István 398
Molnár János 537
Molnár II. János 497, 502, 622, 623, 624, 627

Molnár Péter 73, 74, 75, 76, 77, 80, 81
Molnár S. 403
Molotov 573
Mónus Illés 30
Mórocz Győző 563
Mosonyi Győző 581, 582, 583, 592
Mosura ezds. 757
Motesicki András 537
Motesicki Anna 537
Motesicki József 537
Mráz Ferenc 558
Mucs Sándor 37, 46
Muhamedov, Georgij 327
Muhr József 119
Mulik 490
Murzin 744
Müller István 73, 74, 76, 77, 78, 80, 81
Müller Péter 545

Náday vezds. 488
Nagy Bálint 403
Nagy Béla 349
Nagy Bódog 707
Nagy Elek 568, 581, 585, 587
Nagy Ernő 780
Nagy Ferenc 283
Nagy Géza 100, 124
Nagy Ilona 191
Nagy Imre 402
Nagy Jenő 315, 348, 568, 570, 572, 574, 575, 576, 578, 579, 581, 583, 587, 589, 590, 591, 592, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 602, 603, 604, 653
Nagy József 414, 428, 430
Nagy József 718
Nagy Kálmán 166, 167, 171, 172, 173
Nagy Károly 656
Nagy László 634
Nagy Péter 258, 261, 262, 263
Nagy Sándor szkv. 135
Nagy Sándor 206
Nagy Sándor 541
Nagy Zsombor 544, 551
Nagyabonyi Vince Miklós 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80
Nagymélykúti János 81
Nagymélykúti Mátyás 73, 74, 76, 77, 80
Nánási János 537
Naszlady Gyuláné 526, 527
Nasztyenko 744
Naumov, Mihail Ivanovics 50, 283, 378
Nazarov szds. 656, 658
Neher Ferenc 397
Nemes Dezső 58, 220, 269
Német Béla 382
Német József 148, 149
Németh Ferenc 348
Németh József 619
Németh József lelkész 604
Németh Pál 581, 596
Neumann Károly 397
Neumann N. 627
Névai László 212, 213
Nidosi 547, 698
Nielsen, Hans Heinrichs 708
Nocor 435
Nógrádi Sándor 276, 379, 400, 457, 494, 500, 503, 504, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 515, 516, 517, 518, 622, 624, 625, 626, 627, 655, 660
Non György 532
Noszov, Ivan Epifonavics 329, 336, 337
Novak 419, 431, 435, 446
Novák alez. 764, 765, 777
Novák Béla 503
Novák Ernő 712
Novák István 760
Novák Károly 313
Novotnij, Grigorij Alekszandrovics 343
Nyeste Kálmán 473, 545, 547, 551, 698
Nyikoláj, Nyikolajevics 133
Nyikolajenko 505, 506
Nyikolajev 453
Nyikolajevics, P. V. 418
Nyírő Sándor 558
Nyitrai Károly 744
Nyúl Miklós 381

Ocelnyik 433
Oduchi 50
Oláh István 348
Oláh Jakab 700
Olexa, Ladislav 345
Omálycsenko Mária 169
Ondrus Lajos 527
Orbán László 652
Orendi Norbert 544, 550, 552
Orlov őrgy. 764, 765
Orlow 250
Ornstein Imre 466
Orosz 351
Orosz 692
Orosz György 454
Orosz György 487
Oroszi Imre 348
Ortutay Gyula 656
Osváth Ferenc 568, 581, 584, 587
Oszip István 558
Osznald Sándor 299
Osztrovszkij 506
Otta István 222
Ovszjanyikov, Mihail Vasziljevics 768, 769

Ölvedi Ignác 735
Őrfalvy Aladár 260
Őrley Tibor 710, 718
Őrley Zoltán 222, 250
Ősz Szabó János 73, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 199, 343, 348

Padányi Mihály 650
Pál János 487
Pál József 222
Palásthy László 223
Pálffy György 312, 313, 316, 319, 369, 570
Pálhiday László 222
Pálinkás László 471
Pálné 577, 578

Palotás Ferenc 310, 311
Palotás Imre 520
Pamij, M. Sz. 413
Panaszenko, Andrej Petrovics 329, 333
Panfilov őrgy. 681
Papp 278
Pap Béla 494, 497, 502, 515, 622, 625, 627
Papp Gusztáv 701
Papp György 563
Papp Lajos 519
Papp Nándor 563
Papp Zsigmond 454
Pár Klára 191
Parkavenko, Mária Klementovna 477
Parlagi András 398
Parragi György 37
Paszternák Irén 397
Pásztohy Arthur 644
Pásztor 430
Pásztor Béla 743
Patacsek Mihály 397
Patak Guido 397
Pataki Pál 414, 423, 424, 427, 428, 430, 432
Patkó Béla 617, 619
Patócz György 471
Patócz Pál 471
Patus Ferdinánd 70
Pátzai Pál 37
Paulus 367
Pavljukov 132
Pavlovics, Milut 557
Pavlovics, S. J. 418
Pecserszkij, Ivan Sz. 323, 328, 329, 330, 332, 337
Pelesko György 190
Pelikán Gyula 220
Penzenyik 352
Percel ezds. 617
Perecsinszkij 704
Pereladov, V. 21
Pergel Flórián 70
Pergel István 70
Perger 760
Perlaky 492
Peskai Dezső 526
Petain marsall 8
Péter Gyula 466
Pétervári János 311
Pető Géza 708
Petrov 627
Petrovics, Z. P. 710, 718
Pfeiffer Zoltán 580, 594, 595
Pfulger Sebestyén 299
Pickler Ferenc 520
Pigurnov 121
Pilevics 381
Pimtner Márton, id. 299
Pintér 551
Pintér István 41, 52
Pintér Lajos 163
Pintér Marianne 635
Pintér Sándor 552
Piri Gábor 100, 124
Pirithy Mátyás 488, 489
Pisky-Schmidt Frigyes 621
Piszker Gábor 619
Placak, K. 405
Platthy Pál 220
Pobi Pál 240
Pocsanyin, Sz. 219
Pogrebenko ezds. 320, 340, 357, 359, 360, 361, 362, 378, 420, 451, 454, 457, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 515, 516
Pogugyin 323
Pojmas, Andrej 329
Polgár János 454
Pólik István 223
Politzer György 207
Polnyickaja 343, 684
Poltan, Fedor 21
Pomothy János 398
Pongrácz József 692
Ponomarenko marsall 49, 125, 147
Popov, K. K. 719, 739, 740
Popov, V. N. 413, 451
Popovcsenko 685
Popovits László 94
Pórffy György 222
Porkoláb 383
Porszászy Vilmos 526, 527
Portás János 452
Poszpelov, P. N. 6
Potapov, Timofej Alekszejevics 328
Povázsai György 563
Pozicsek János 480
Pozsonyi József 650, 651
Pödör László 558
Prenc Gyula 563
Priscsepa, Iván Szavvics 321, 324, 331, 332, 340, 351, 352, 353, 355, 356, 357, 359, **360**, 361, 362
Prjadka, Alekszandra 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 175
Procenko 352
Prónay Pál 656, 657
Pronyi Lajos 349
Prudkin, Andrej 455, 457, 458
Psetinov, Alekszander Pavlovics 379
Puchner János 299
Puchner József 299
Pust, Tine 774

Rácz Gyula 199, 276, 379
Rácz Max 397
Radách József 348
Radák 334, 351
Ráday—Róth Imre 543
Radnai Győző 742
Radó szds. 542, 543, 578
Rado, Mirko 718
Radul, Nyikolaj 669
Ráduly Sándor 487
Radványi őrm. 579
Radványi Imre 315, 581, 596
Rahmanov, Szergej 496, 500, 503, 627
Raics István 621
Rajk László 316, 319, 589

Rákosi Mátyás 269, 271, 352, 406, 407, 456, 457, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 517, 518, 678
Rassay 247
Ráti János 414, 423, 427, 430
Rátz Kálmán 247
Ravasz Károly 313
Reich 397
Reichard ezds. 421
Reichmann 397
Rékai Miklós 454
Rendek András 207
Rendulic, Lothar 23
Repicsky Dezső 397
Reszjakin, Ananyij Sztyepanovics 332
Rétfalusi József 659
Rév Mártonné 462
Révai Dezső 520
Révai József 671
Révay Kálmán 315, 568, 574, 576, 578, 588, 590, 592, 598, 599, 603, 604, 607
Reynon 102
Rezner György 348
Richter Károly 307
Riesóy-Uhlyarik Béla 285
Rigó Dezső 349
Rigó János 165
Risutics 303
Riszdorfer Miklós 223, 454, 458, 459
Ritter 55
Ritthing József 299
Róbl János 677
Roják Dezső 345
Rojev 352
Rokicki 371
Romhányi István 472
Rónai Ferenc 465, 471, 473, 545, 546, 547, 548 550
Rónai Gyula 465, 470, 472
Rónai Rudolf 558
Roszmusz Tibor 471
Róth Imre Endre 207
Róth (Ráth) Imre 468
Rovnyáj 434
Rózsa Ferenc 37
Rozsnyói Ágnes 42
Rubcov, Fedor 503, 627
Rudas László 220
Rudenko, Sura 166, 168, 169, 171, 173, 174, 175
Rudnyánszky Pál 558
Rumi ezds. 744
Ruppert János 124
Ruszkiczay-Rüdiger altbgy. 110
Ruttka Pál 397
Rzseckij 491

Sadrin 483
Sághy Gyula 532
Ságvári Endre 40, 310, 311, 610
Saint, Michel 101
Salamon István 325, 352
Salamon Márkus 330, 337, 348
Salgo Elemér 397
Sallay István 541
Salzinger József 299
Samponer Imre 692
Sándor András 480
Sándor Lajos 259
Sándor László 608, 609
Sandoval, Jose 494, 500, 501, 514, 515, 517, 627, 628
Sánta szds. 609
Sárdi József 258, 262, 263
Sárközi Zoltán 657
Sárváry Jenő 568, 585, 587
Sass Ernő 540, 563
Satanowski ezds. 50, 276, 320, 379
Schaal 387
Schachter Ferenc 397
Schaffel 397
Schiffer F. 381
Schiller György 329
Schlanger, Emeric 397
Schlesinger Márton 557
Schmidt Mihály 299
Schollen 57
Schönfeld Imre 397
Schönherz Zoltán 37, 158, 207, 208, 209, 211
Schreiber Róbert 568, 577, 581, 587, 602, 604
Schubert Antal 635
Schwarcz Sándor 201
Schwartz József 397
Schweiger 397
Schweiger János 663, 664
Schweitzer József 471
Scsebetovszkij, J. P. 413, 435
Scserbakov 676
Sédi Loránd 223, 332, 336, 337
Selymes Ferenc 223
Serényi László 481
Sesztov, A. D. 413, 434
Sevcsenko 491
Sevcsenko, F. P. 49
Severev, Nyikolaj Ivanovics 768
Siebrant őrgy. 649
Sigray 247
Sík Sándor 604
Sikur László 123
Simics, Miroszláv 259
Simon Albert 558
Simon Gyula 587
Simon László 223
Simon Vince 397
Simonffy Tóth Ernő 615
Sipos 606
Sipos Miklós 268
Siskin, Iván 503
Sitov 321
Skocir Iván 773
Skolnik József 158
Skolnyik, Stefán 424, 425, 427, 430, 431, 433, 435, 446
Skorecz József 520
Skrek Pál 537
Sljakov őrgy. 678
Sloane, C. C. 644

Smelkó József 223
Sochacki, S. A. 53, 376, 388
Solymári Károly 106, 107
Sólyom László 313, 315, 316, 570
Solt Lajos 223, 250
Solt Nándor 471
Somkereki ezds. 734
Somogyi Imre 223, 735
Somogyi Miklós 37
Sonnenschen Jenő 398
Soós László 692
Sömlyén Rezső 712
Sörös Pál 169, 172
Sörös (Schauer) Rezső 106
Spiró Mátyás 73, 74, 76, 77, 78, 80, 81
Stein Ferenc 299
Stein János 299
Steiner Ferenc 99
Stern Gyula 469
Stern Oszkár 397
Stern Pál 392, 397
Stern Sándor 397
Stern Sándor 464, 469
Stipkovics Fülöp 719
Stollár Béla 663, 664
Stomm Marcell 224
Sujer Ferenc 325
Sukajev, M. I. 490
Sulzsenko 139, 140, 141, 213
Surán Gáspár 563
Surányi Pál 530, 531, 533
Sütő 588
Syposs János 603

Szabados 310, 311
Szabó András 72, 136
Szabó Gusztáv 307, 308
Szabó Gyula 466
Szabó János 276
Szabó Jenő 699
Szabó József 222
Szabó József 325
Szabó Lajos 561
Szabó László 382, 383
Szabó Pál 337, 349
Szabó Sándor 520
Szabó Sándor 643
Szadány 693
Szádeczki Béla 539
Szagyilenko, A. M. 669
Szakál Géza 532, 533
Szakáll Antal 568, 570, 585, 587
Szakasits, ifj. 463, 471
Szakasits Árpád 37, 312, 589, 592, 596, 615, 620, 621, 663
Szakasits György 621, 664
Szakoni szds. 744
Szalai András 258
Szalaja 321
Szálasi 511, 527, 556, 567, 568, 608, 611, 612, 613, 638, 652, 657, 667, 668, 692, 701
Szalay Béla 470, 471
Szalay József 542
Szálecsiván László 186
Szalma Mihály 70
Szamoljuk, Mihail 684
Szamplos József 678
Szamszonjenko, Tanja 494, 497, 502, 517, 623, 624, 625, 627
Szántó Károly 348
Szántó Róbert 398
Szarinyaka 219
Szász Kálmán 700
Szavcsenko, Nyikolaj Prokofejevics 332
Szavickij 399
Szebeni Mihály 481
Szebenyi Städler Béla 468
Széchenyi Pál 603
Szeder 247
Szederkényi Engelbert 526
Szedov, Ivan Ivanovics 476, 478, 480
Szejfulin, Anatolij Pavlovics 325
Székely 282
Székely 351
Szekeres hdgy. 718
Szekfű Gyula 37
Széll Miklós 567, 586, 587
Szemejnyuk 343
Szemelka Ernő 667
Szemes 315
Szemirjaga, M. U. 22
Szenitar 352
Szente Kálmán 670
Szentgyörgyi Albert 583
Szentiványi 399
Szenttoronyi Gyula 670
Szepesi Imre 250
Szepesvári Béla 539
Szigeti János 487
Szijjártó Lajos 657
Sziklai Sándor 268, 270
Szikra Sándor 635
Szilágyi Imre 467
Szilágyi Sándor 471
Szintan István 414
Szinyica, Tamara Szergejevna 131
Szirándi Sziránkó Géza 548, 552
Szirmai István 230
Szivald Béla 467
Szlanak Antal 692
Szlanszki 517, 666, 696
Szlavkij 453
Szmetana József 223
Szmetanin 704
Sznyatru József 403
Szombathelyi vezds. 80, 86, 100, 124, 165, 210, 251
Szoták Mihály 343, 348
Szőke Lőrinc 345
Szöllősi Endre 568
Szöllőssy Endre 581, 585, 587
Szöllősy Győző 580
Szöllősy Pál 700
Szőnyi Márton 199, 205, 223, 276, 277, 343, 348
Szőnyi Szűcs András 540, 541, 543
Sztálin, J. V. 546. 639, 677
Sztanó János 700
Sztaskó János 558

Sztelepcsényi Tibor 714
Sztójay 317, 368
Sztrokacs 320, 321, 322, 324, 325, 326, 350, 352, 353, 355, 356, 357, 359, 378, 413, 457, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 515, 517, 684, 744
Sztugyenszkij őrgy. 666, 696
Sztyepanyuk, Sz. Sz. 413, 435
Szuharjev, Anton Denyiszovics 332
Szulojev 352
Szurkov, V. P. 643
Szuskevics, Nyikolaj Sztyepanovics 329, 333
Szűcs István 113
Szvetlik Barna 503

Takács 533
Takács János 115
Tamási Béla 397
Tanay 470
Táncos István 139
Tarabrin, Galij Gyimofejevics 476
Tarda Károly 80, 81
Tarleckaja, Nagyezsda Petrovna 133
Tartsay Vilmos 77, 315, 552, 568, 572, 573, 576, 578, 587, 588, 590, 591, 592, 596, 597, 598, 599, 603, 604, 653
Tasi András 70
Tatarincev őrgy. 725, 728, 730, 732
Tatyanyenko, I. I. 321, 325
Tauber Kálmán 348
Teleki 399
Teleki László 26
Temessy Béla 347
Temesváry fhdgy. 464
Thuránszky Miklós 650
Tidre Ferenc 487
Tilbert György 463
Tildy Erzsébet 312
Tildy Zoltán 37, 312, 589, 592, 593
Tildy Zoltán, ifj. 615
Till József 299
Till Márton 299
Tillon, Charles 401
Timli Sándor 348
Tipold Katalin 191
Tisje József 96
Tisza István 235
Tiszai Andor 543
Tiszai Zoltán 250
Tito, Joszip Broz 235, 236, 246, 266, 309, 367, 407, 553, 577, 618
Tkács Illés 115, 116
Tkacsenko, Sztyepan Petrovics 333
Tkankó 323, 400, 515
Tobisz Ján 430
Tolkan Pál 414
Tombor Jenő 568
Topa János 570, 576, 581, 582, 591, 592, 597, 600
Toplanszki 427
Topolay Imre 96, 210
Torma László 348
Tornyay Ferenc 465
Toro István 397
Tóth 430, 431
Tóth Béla 558
Tóth Ferenc 223
Tóth Ferenc 397
Tóth Gyula 428
Tóth István 568, 578, 587, 596, 602, 604
Tóth János 222
Tóth József 50
Tóth József 719, 740
Tóth Kálmán 169
Tóth Mihály 207, 208
Tóth Mihály alez. 525, 527
Tóth Mihály 479
Tóth Mihály 675
Tóth Sándor 45, 46
Totov, Grigorij Mihajlovics 332
Tölgyessy Győző 344, 631
Tömösi Ferenc 103, 305, 306
Tömpe András 496, 497, 502, 513, 515, 622, 623, 627
Tömpe Sándor 500
Török fhdgy. 615
Török Béla 70
Török Erzsébet 465
Török Loránd 539
Török Mihály 70
Trepsa István 195, 196
Trepsa József 195
Tribuha, Ivan P. 327, 333
Turcsányi Lajos 554
Turkó 776
Turóczi Gábor 77, 111, 112, 113, 114, 116, 118, 120
Turóczi Sándor 348
Tuza 429
Tyihobajev, V. P. 413, 434, 436
Tyimofej, Alekszejevics 330

Ubor 446
Uglijár 435
Uhrin György 82, 83, 84
Ujfalusy Zoltán 581
Újházi András 414
Újszászy István 41
Ulicsini Zoltán 325
Umanszky 538
Ungár Lajos 110
Unger Károly 541
Unterberger József 398
Unterberger Miklós 398
Urbán Lajos 637
Urbancsok Mihály, id. 558
Urvancev 509, 516
Uszlijav, Jurij 417
Uszta Gyula 250, 320, 324, 331, 332, 351, 352, 353, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362
Utassy Loránd 142

Vadász József 397
Vadászy Viktor 223
Vadkli István 113, 115, 116, 118
Vágó János 349
Vajda József 348
Valasek József 502, 503

Valázsik Lajos 46
Vall Ottó 473
Vámos Gergely 70
Vándor Lajos 222
Vanyó János 430
Váradi István 48
Váradi Jenő 563
Váradi Sándor 563
Varga 500
Varga Béla 41
Varga Béla 479
Varga Béla 603
Varga Ferenc 123
Varga Ferenc honvéd 166, 168, 169, 170, 171, 172
Varga Ferenc 619
Varga István 640
Varga Jakab 537
Varga János 26
Varga Károly 465, 470, 472, 473, 547
Varga L. 479
Varga S. 478
Vargha Ernő 473, 545, 547
Vargyassy Gyula 567, 587
Vári József 191
Variházy Oszkár 711, 713
Várkonyi Ágnes 25
Várszegi Valasek Lajos 711
Vas Gitta 191
Vas Jolán 191
Vass Tibor 397
Vassy Géza 737
Vaszin, V. M. 413, 451
Vaszkov, V. T. 413
Vattay 378, 382
Večera Pavel 498, 502, 622, 627
Vedres Ferenc 258, 262, 263
Végh Márton 398
Viszmár Béla 595
Velebit tbk. 236, 275
Velicskó 494, 511, 512, 517, 606
Venyige Vince 552
Vera 397
Verbisz Mihály 479
Verebes László 719
Veres Albert 487
Veres Józsefné 547, 548
Veres Péter 37
Versikov, U. Sz. 413, 435
Vészi Béla 563
Vida Ferenc 207
Vida Imre 466
Vida János 169
Vigne, F. 98
Vigon Károly 479, 480, 482
Vipler, Vladimir 345
Virág Lajos 651
Virág Róbert 190
Vittay Béla 647
Vladár 625
Vladiszkij 132
Vlahov ezds. 742
Vlaskalics, Milenko 259
Vlaszov, Andrej 131
Vlaszov ezds. 725, 728, 730, 732
Voljanszkij 399, 494, 512, 516, 517
Vormann 53, 376, 377, 383, 391
Vorosilov marsall 489
Votruba László 541
Vörös János 312, 383, 384, 475, 615, 617
Vörös Lajos 701
Vörös Tibor 615
Wágner Károly 299
Warecki, Jerzy 254
Waschner Hermann 105
Wehner Miklós 163
Weih Sebestyén 299
Weimann Ödön 348
Weinberger Dezső 652
Weinberger Miklós 652
Weingartner József 398
Weinstein Miklós 229
Weiss 383
Weisz János 241, 398
Weisz József 184
Weisz Lázár 140
Weisz Nándor 168, 171, 173
Weisz Pál 241, 398, 519
Weisz Tibor 265, 398
Weltner József 398
Werth Henrik 32
Wertheimer 446
Wich Ferenc 299
Wilhelm Péter 124
Winkler 542
Wittman Zsigmond 398
Yvonne 397

Zádor Miklós 583
Zágoszto, Sztyepán Sztyepánovics 133
Zahányi György
Zajan, Nyikolaj Petrovics 327
Zakariás János 682
Zalán Zoltán 548, 549
Zalán Zoltánné 548, 549
Zamek, Vlagyimir 199, 276
Zay György 542, 543
Zbanackij 321
Zdorni Márton 503
Zeidmann 659
Zellinger Pál 397
Zempléni Ferenc 700
Zengő János 537
Zentko, Ján 433
Zentko, Vlagyiszlav 433
Zgyerka Fábián 537
Zgyerka Gyula 537
Zgyerka János 536
Zgyerka Pál 537
Zgyerka Sándor 537
Ziegler Klára 191
Zoltán Sámuel 397
Zvezdicsev, A. A. 413, 435
Zwist ezds. 147, 148
Zsabka Kálmán 472, 473, 547, 548, 549, 551
Zsélyi Illés 526, 527
Zsenei László 637
Zsidov, Vaszilij Dimitrovics 329, 337, 352
Zsigmond Zoltán 551, 682, 683
Zsiljajev, Vlagyimir 343, 695, 702
Zsingor 719,739
Zsuravszkij, Nyikolaj Antonovics 460

Abárov — 378
Abaúj-Torna m. — ma: Borsod- Abaúj-Zemplén m. — 411
Abony — 223
Abronycsór — 502
Abroncsospuszta (Ragyolchoz tartozik) — 500, 501, 502
Ada — 70, 75
Aisne — 374
Ajnácskő — (Lásd: Hajnáčka)
Aknasugatag — (Lásd: Ocna-Sugatag)
Alacska — 123
Alag — 610
Albánia — 7, 8, 17
Algéria — 56
Alacsony Tátra — Lásd: Nizké Tatry)
Almásrákos — 403
Alsónereszlnice — (Lásd Nerešnice)
Amerikai Egyesült Államok (USA) — 6, 104, 214, 272, 583, 644,661, 662, 735
Andrási — (Lásd: Paca)
Anglia — 6, 7, 124, 245, 661, 662, 679, 735
Antwerpen — 182, 375
Arad — 349
Aranyida — (Lásd: Zlatá Idka)
Aranyos — 700
Ardanovo — 324, 333
Asntérs — 241
Aszód — 223, 241
Auderghem — 182
Ausztria — 7, 11, 737, 758
Avramovszkaja — 177

Babicsi — 334, 335
Babinec — (Babarét) — 418, 510
Babócsa — 149
Bačka Topola — (Bácska Topolya) — 23, 54, 79
Bácska (Lásd: Vojvodina)
Baglyasalja (Salgótarjánhoz tartozik) — 498
Bagolypuszta — 502, 628
Bahmacs — 151
Baia Mare — (Nagybánya) — 379, 380, 381
Bakony — 619
Balassagyarmat — 411, 493, 498
Balaton — 744
Balatonújlak — 186
Balkán-félsziget — 8
Balmazújváros — 267
Balogtamási — (Lásd: Tomašovce)
Bálványoscsaba — (Lásd: Ceaba)
Bánhida — (Tatabányához tartozik) — 165
Bánréve — 417
Banská Bystrica — (Besztercebánya) — 343, 399, 411, 415, 489, 494, 496, 606, 705
Bántölgyes — (Lásd: Dubnička)
Baranj Petrovo Selo — (Petárda) — 746
Baranya megye — 162, 309, 341, 610
Barbara-csatorna — 747
Barcs — 150, 195, 304
Bardejov (Bártfa) — 505
Barnabás — 691
Bars megye — 411
Bártfa — (Lásd: Bardejov)
Batina — (Kiskőszeg) — 640
Batiz — 242
Begomlj — 131, 134
Belcsapuszta (Barcshoz tartozik) — 195
Belgium — 8, 17, 21, 46, 56, 57, 151, 182, 183, 374, 375
Beli Monastir (Pélmonostor) — 163, 641, 753
Belorusszija (Fehér-Oroszország) — 19, 45, 47, 130, 176, 177, 199, 201, 203, 206, 218, 219, 238, 450
Bena (Bene) — 267, 328
Benedeki — 281
Beregbőszörmény — 700
Beregovo (Beregszász) — 326, 328, 358, 457
Beremend — 641
Berezovo — 360, 361
Berlin — 273, 342
Beszkidek-hágó — 180
Betliar — (Betlér) — 429
Bicske — 223
Bilin — 691
Bilki — 334
Birkenau — 259
Bistrita (Beszterce) — 281, 456, 497
Bisztrik — 224
Bjelovar — 284, 304
Bobri — 130
Bobrovica — 166, 167, 168, 169, 170, 171
Bolman (Bolmány) — 642, 746, 747, 751, 755
Boom — 157
Bór — 557
Borsod megye — 762

Borsodnádasd — 349
Borsodszentgyörgy — 343
Borsovka — 167
Bostana-Zvernjak — 747
Bosznia — 187, 275
Botfa — 186
Brabant — 151
Bračevo — 303
Braszovo — 148
Bratislava (Pozsony) — 737, 741
Břeclav (Lundenburg) — 737
Breendonck — 151, 157, 182
Breszt — 50, 199, 201, 238, 250
Bresztov —335
Bretagne — 367
Brevnice — 768
Brezenec — 737
Brezno (Breznóbánya) — 490, 491, 505, 665, 670, 704, 744
Brjanszk — 45, 111, 121, 125, 139, 140, 141, 148, 187, 212
Brno (Brünn) — 158
Brod — 362
Brody — 324, 333
Bronejka — 335
Bronyka — 49
Bronzavia — 265
Brozsnyav — 746
Brustusi (Borszeg) — 372, 373, 423
Bruxelles (Brüsszel) — 57, 151, 182
Buchenwald — 182
Bucsony-hegy — 503, 628
Buda — 711, 720, 724, 726, 742
Budafok — 676
Budakeszi — 166, 269
Budaőrsi repülőtér — 467, 713
Budapest — 42, 44, 45, 80, 82, 83, 86, 96, 99, 100, 103, 108, 109, 110, 123, 124, 135, 139, 141, 142, 165, 191, 201, 203, 207, 210, 218, 222, 223, 238, 240, 241, 263, 266, 285, 289, 305, 306, 307, 310, 311, 313, 341, 348, 349, 383, 388, 391, 395, 462, 485, 489, 492, 497, 512, 516, 523, 524, 525, 527, 531, 536, 544, 549, 550, 554, 561, 567, 568, 572, 573, 575, 577, 579, 584, 588, 594, 597, 602, 603, 604, 605, 606, 610, 611, 612, 620, 621, 629, 630, 634, 635, 637, 644, 645, 648, 652, 657, 673, 675, 677, 679, 692, 693, 697, 699, 701, 712, 714, 715, 716, 717, 724, 729, 757
Bulgária — 17, 18, 21
Burgenland — 349
Buzsora — 324, 334, 350

Čabuna — 195, 196
Čadca — 767
Čakanovce (Csákányháza) — 498, 499, 501
Čakovec (Csákánytornya) — 691, 692, 718. 761
Camovce — 420
Carei (Nagykároly) — 403
Ceaba (Bálványoscsaba) — 186
Cellendorf — 737
Černý Lehota (Fekete Lehota) — 405, 421, 423, 437, 442, 443, 445, 446, 448, 643
Černi Potok — 324, 332, 334, 335, 338
Červona Skala — 425, 426, 427, 477
Château-Thierry — 241
Cherburg — 280
Chojnyiki — 50
Ciganski Budžak — 747
Ciglana — 748
Cluj — (Kolozsvár) — 229, 242, 267, 348, 380, 580
Čokani — 415
Črešnjevica (Teljes nevén: Velika Črešnjevica — 304
Crna Gora (Montenegro) — 275
Csaholy (Magyarcsaholy és Oláhcsaholy) — 404
Csákányfalva — 627
Csop (Csap) — 359
Csehország — 737
Csehszlovákia — 7, 11, 22, 46, 51, 92, 142, 158, 245, 250. 399, 495, 505, 665, 669, 670, 691, 696, 704, 705, 737, 779,
Csepel — 43, 109, 348, 486, 598, 606, 608, 676, 677, 678, 679
Csernackije — 147
Csernovci (Czernowicz) — 372
Csernyigov — 121, 320
Csernyik — 334, 335
Csikcsicsó — 109
Csillaghegy — 310, 610
Čoma (Csomatelke) — 500
Csomaháza — 346
Csomai-hegy — 659
Csongrád megye — 83, 546
Csorna — 164, 526
Csőrőgy — 572, 594
Čurug (Csurog) — 231
Čučma (Csucsom) 425, 433, 434, 448, 450
Czerniaków — 370

Dánia — 8, 46, 57, 645, 646, 647, 707, 708, 709, 771, 772. 775
Davcse — 335
Debrecen — 50, 178, 197, 230, 353, 403, 451, 483, 501, 568, 657, 659, 691, 700, 701, 704, 735, 744
Déli pu. — 46, 712, 713, 715, 720, 721, 722, 723
Deménd — 267
Detva — 606
Didier — 101
Diósgyőr — 349, 438, 558
Divény — 495, 496, 513
Djrenove (Somfa) — 740
Dnyeper — 49, 104, 120
Dnyeszter — 45
Dobšina — 399, 420, 424, 430, 433, 437, 442, 443, 444, 477, 505
Dolna — 643
Dolnji Miholjác — 497, 711
Domaháza — 343
Don — 45, 224, 283, 411, 454
Douai — 127
Donovaly (Dóval) — 496, 704
Dorog — 106, 107, 296, 299
Dordev — 746, 751, 752
Dovge (Dolha) — 334
Drahobratovo (Drágabártfalva) — 186

Dráva — 54, 190, 192, 229, 304, 642. 752, 754, 755, 761
Drenovac — 194
Dresden (Drezda) — 273
Dritmijev — 125
Dubi — 334, 335, 338, 362
Dubnička (Bántölgyes) — 142
Dubové (Dubova) — 452
Duna — 191, 197, 257, 598, 608, 619
Dunaharaszti — 531, 588
Dunántúl — 763
Dunkerque — 241
Dunkovice — 328, 358, 361
Duszina — 324, 327, 334, 335, 339
Duszinov — 328, 335
Dvor — 746, 751, 752

Ebat — 206
Ebro — 27
Eger — 223, 414, 437, 438, 475, 639
Egyházasbást (Lásd: Kostolná Basta)
Endrőd — 83
Eperjes (Lásd: Prešov)
Erdély — 34, 141, 229, 265, 276, 283, 355, 378
Erdőszentgyörgy — 588
Ermihályfalva (Lásd: Valea lui Mihai)
Érsekújvár (Lásd: Nové Zamky)
Észak-Írország — 23
Eszék (Lásd: Osijek)
Esztergom megye — 206
Eszterház-puszta —546

Feled — 513
Felsőardó — 348
Felsőmihály (Lásd: Gornji Mihaljevec)
Felsőpokorágy (Lásd: Vysnia Pokoradz)
Feltókés (Lásd: Vysni Tejkes)
Filakovo (Fülek) — 415, 420, 437, 438, 495, 501 507, 558, 660
Finnország — 647
Flandria — 241
Franciaország — 6, 7, 11, 12, 17, 18, 46, 54. 55, 56, 57, 127, 142, 245, 265, 280, 313, 316, 342, 367, 374, 392, 396, 519, 520, 522, 553
Frédille — 392

Gačaltov — 434
Gacište — 195
Gács (Lásd: Halič)
Gakovac — 751, 752
Galanta (Galánta) — 181, 493
Galícia — 93
Garam — 496, 514, 744
Gasseldorf — 758
Gellérthegy — 46
Gelnica (Gölnicbánya) — 478
Genič (Kisgencs) — 437
Gérce — 267
Gesztes (Lásd: Hostišovce)
Gilicsin — 90
Glima — 50
Glimsko — 741
Glinnoje — 148
Glubocska — 147
Gluhov — 121, 148
Gmunden — 758
Gola — 240
Golubovka — 147
Gora Kalvaria — 377
Gorkij — 199, 269
Gornji Mihajlevac (Felsőmihály) — 692
Gorozsanka — 147
Gotalovo — 240
Gödöllő 733
Gömörsid (Lásd: Šid)
Görögország — 8, 11, 17, 21
Görömböly — 558
Graz — 758, 776
Grodzisk — 382, 383
Gusztye — 326, 327, 329, 360
Guta — 283
Gyékényes — 240
Gyeszna — 49, 148
Gyivjaki — 453
Gyoma — 82
Gyömrő — 348
Gyöngyös — 414
Győr — 700
Győrvár — 378
Gyula — 538

Hajdel — 739
Hajnáčka (Ajnácskő) — 50, 415
Halič (Gács) — 223, 495
Handlova — 606
Hangony-völgy — 343
Harkov — 89
Hartberg — 758
Havasalja — 691
Hegyeshalom — 181
Hejőcsaba — 558
Hejőkeresztúr — 348
Helylak — 206
Hercegovina — 187, 275
Heves — 349
Heves megye — 700
Hidegkút — 500
Hleborob — 147
Hnilčik (Szepespatak) — 430
Hnilec (Nyilas) — 430, 431, 433, 443, 444
Hódmezővásárhely — 230
Hollandia — 8
Hólyapuszta (Ipolytarnóchoz tartozik) — 498
Hornia-Subna — 453, 606
Horvátország — 189, 192, 195, 220, 275
Hostišovce (Gesztes) — 417
Hotriszlav — 177
Hrabča — 497
Honec — (Kisgaram) — 702
Hrušovo — 417, 479
Huszt — 141
Huta — 430
Hvojanovka — 50
Hylov (Hilyó) — 427

Igló (Lásd: Spišska Nova Ves)
Ilavka — 405
Illocska — 162, 163
Ilnyica — 334, 335

India — 104
Indra — 392
Inn — 758
Ipel (Ipoly) — 478, 497, 625, 626
Ipolyfödémes — 410
Ipolynaszód — 659
Ipolyság (Lásd: Šahy)
Ipolytarnóc — 497, 498, 625, 626
Irpeny — 120
Irsava — 329, 331, 332, 334, 335, 358, 359, 362
Ivaszkovici — 334, 335, 339, 338, 362
Ivry — 242, 519, 521
Ixelles — 182

Jagodjak (Kácsfalu) — 750, 751, 752, 753
Jamna — 689, 691
Jampol 125, 148,
Japán — 104, 158
Járdánháza — 343
Jasenice — 768
Jasenka — 768
Jasov (Jászó) — 424, 427, 428, 429
Jászberény — 711, 713, 171
Jászújfalu (Lásd: Nováčany)
Jaszimja (Körösmező) — 90, 91, 93, 186
Jaures metroállomás (Párizs) — 241
Jelšava (Jolsva) — 434, 442, 445, 495, 508, 513
Jugoszlávia — 8, 11, 12, 17, 32, 46, 53, 142, 150, 187, 195, 245, 250, 272, 275, 557, 640, 710, 718, 746, 761, 773, 778
Jütland (Jylland) — 58, 708, 709

Kácsfalu (Lásd: Jagodjak)
Kalinko — 622
Kalinkovici — 177, 201, 203
Kalonda — 410
Kamencsik — 335
Kamennaja — 238
Kampinos — 393
Kampinoska-erdőség — 395
Kaposvár — 240, 284, 303, 304
Karačkovačka Bara — 749
Karancsalja — 499
Karancsberény — 499
Karancskeszi — 498
Karintia — 758
Kárpátalja (Kárpát-Ukrajna) — 32, 34, 89, 90, 92, 187, 229, 231, 246, 286, 320, 321, 324, 335, 508, 711, 737
Kárpátok — 49, 111, 158, 185, 186, 228, 257, 259, 268, 355, 691
Katalonia — 27
Kecskemét — 316
Kékkő (Lásd: Modry Kameň)
Kelemér — 438
Kelenföld — 554
Kémer — 404
Kerecki — 324, 327, 334, 335, 339
Kerepesi temető — 235
Kesztölc — 127
Kevele — 691
Kijev — 21, 60, 103, 104, 120, 152, 276, 321, 324, 399, 402, 413, 414, 456, 494
Kína — 104
Kipr-hegy — 443
Kisbér — 701
Kiskőszeg — (Lásd: Batina)
Kiskunfélegyháza — 83
Kismalom — 660
Kispest — 43, 533
Kisrőce (Lásd: Revučka)
Kissikátor — 343
Kistarcsa — 417
Kistelek — 577
Kisvárda — 223
Kiszács — 266
Kiszelavoda — 514
Kiszel-völgy — 606, 684, 696
Kivjazsd — 328, 329, 358, 360, 362
Kloptaňa — 475, 478
Kloštar — 284
Kobizscsa — 152, 166, 167, 170, 171
Kobrzego — 273
Kokova nad Rimavicou (Rimakokova) — 479, 480, 481
Kolomea (Kolomija) — 186
Kolozsvár (Lásd: Cluj)
Komaricsi — 139, 148
Komárno (Komárom) — 178, 197, 283, 348, 453, 617, 619
Koppenhága — 707, 771
Kopráš (Korpás) — 428, 443
Koprivnica — 240
Kordiky (Kordéháza) — 415
Korelici — 280
Korosztyeny — 189
Košice (Kassa) — 34, 158, 187, 268, 344, 416, 427, 428, 431, 451, 476, 506, 669
Košická Belá (Kassabéla) — 411
Košické Hamre (Kassahámor) — 411
Kostolná Bašta (Egyházasbást)— 500
Kováčová (Kiskovácsvágás) — 480
Kovel — 199, 250, 417
Kozarevac — 304
Kőbánya — 530, 532
Körösmező (Lásd: Jaszinja)
Körőstelep — 404
Kőszeg 313, 567, 568, 573, 579, 594
Krajna Martinka — 324, 330, 332, 334, 335, 338, 359, 362
Krajovic — 710, 718
Kralová Lehota (Királylehota) — 491
Kraska — 249
Krásnohorské Podhradie (Krasznahorkaváralja) — 422, 432, 434
Kraszna Kvadlienszka — 168
Krasznogorszk — 48, 199, 215, 220, 221, 224, 276, 378, 417
Kremnica (Körmöcbánya) — 606, 705
Krempachi — 451
Krivány — 606, 691
Kriznica — 304, 335
Kroměříž — 764
Kurszk — 185, 378

Laa an der Thaya — 737
Lapáncsa — 162
Lapovica — 335

Lapujtő (Teljes nevén: Bocsárlapujtő) — 499
La Rochelle — 97
Laski — 393
Larnica — 557
Lawoczne — 180
Lengyelország — 8, 21, 46, 50, 52, 60, 199, 273, 277, 388, 689
Leningrád — 21, 277
Lens — 127
Levice (Léva) — 493, 546
Levanska (Teljes nevén: Levanjska Varoš) — 284
Levoča (Lőcse) — 399
Levroux — 392
Liguria — 21
Limburg — 182
Linz — 758
Lipovec (Gömörlipóc) — 479
Lipovnik (Lipovnok) — 429
Liptói völgy — 704
Liptószentmiklós (Lásd: Mikuláš)
Liptovsky Hrádok (Liptóújvár) 665
Liszki — 281
Litomyšl — 764
Liptovel — 741
Logojszk — 130, 131
Lokoty — 148, 330, 334, 335, 339, 362
Lom Voiskovi — 643
London — 40, 101, 235, 275, 661
Lónyabánya — 691
Losoncapátfalva (Lásd: Opatová)
Lpinyikin — 189
Lublin — 52, 277
Lubnyi — 121
Luč (Lócs) — 746
Lučatin (Lucató) — 497
Lučenec (Losonc) — 222, 399, 410, 411, 417. 491, 495, 499, 501, 507, 509, 623, 627, 657, 691
Luck — 48
Lučka (Lucska) — 424
Luganszk — 147
Luho Brezo — 625
Lukavica (Kislankás) — 448
Lukova — 334
Lukovištia (Kőhegy) — 417
Luxemburg — 8
Lvov (Lemberg) — 181
Lyon — 101, 265

Macedonia — 275
Macinec (Milcsavár) — 760, 761
Macskástanya — 343
Madrid — 27
Magas Tátra (Lásd: Vysoki Tatry)
Magyarkomját (Lásd: Veliki Komjati)
Magyarország — 22, 29, 32, 33, 35, 38, 39, 40, 44, 45, 46, 51, 55, 58, 59, 67, 83, 84, 89, 92, 103, 129, 139, 142, 158, 159, 160, 161, 162, 182, 183, 187, 195, 201, 203, 206, 209, 214, 215, 225, 226, 228, 245, 246, 248, 250, 254, 269, 275, 280, 285, 298, 318, 242, 355, 365, 374, 379, 380, 388, 395, 399, 402, 403, 406, 410, 414, 419, 420, 422, 437, 440, 441, 444, 445, 456, 475, 477, 501, 504, 508, 513, 520, 524, 546, 548, 553, 559, 583, 596, 612, 616, 620, 623, 626, 639, 644, 646, 647, 661, 662, 679, 703, 744, 766, 772, 773, 776
Majšká Meda — 641, 746
Makó — 223
Makov — 768
Makovje — 134
Maluzsina — 665
Manzanares — 27
Máramaros megye — 457
Máramarossziget (Lásd: Sighet)
Marburg (Maribor) — 760, 773
Margit körúti fogház — 89, 158, 568, 570, 588
Margitha (Margitta) — 403
Marne — 24
Marseille — 367
Martin — 405, 606, 719, 744
Martinci — 303
Martinka — 361
Martinszky Kameny — 324, 325, 334, 350
Martonháza — (Lásd: Ochtiná)
Mátyásföld — 178
Medgyesegyháza — 267
Medvesalja — 500
Mefedovka — 148
Meleched (Meleghegy) — 480, 481
Mezőcsát — 348
Mezőkövesd — 223, 475
Meximieux — 101
Mihajlovi tanyák — 122
Mihajlovszky-chutor — 148
Mihályfalva — 692
Mikuláš — (Liptószentmiklós) — 399, 505, 704
Mikulov (Nikolsburg) — 737
Minszk — 129, 130, 131, 132, 133, 134, 280
Miskolc — 44, 348, 416, 437, 438, 475, 493, 513, 546, 558, 561, 562, 608
Mistriki — 496
Modlin — 393
Modrova — 405
Modrý Kameň (Kékkő) — 496, 623, 625
Mohács — 272
Mokotów — 370, 371
Monosza-hegy (Ragyolc határában) — 500
Mont-Valerien — 241
Morvaország — 91, 762
Mostenica (Mosód) — 514
Moszkva — 16, 21, 36, 37, 106, 129, 158, 199, 220, 236, 271, 283, 320, 399, 450, 454, 494, 570, 583, 615, 714
Mučín (Mucsény) — 498, 500, 627,
Muhipuszta 69
Mukacsevo (Munkács) — 280, 323, 324, 326, 328, 329, 330, 332, 333, 334, 335, 350, 355, 357, 358, 359, 361, 362, 737
Murakö z — 229, 231, 286, 761
Muránska Huta (Murányhuta) — 442
Muránska Zdyznava — 442, 448
Muráň (Murány) — 420,442,478
Muravidék — 32
Muzsilina — 505
Myjava — 405

Nadobula (Sajóháza) — 424
Nádudvar — 395

Nadorna (Teljes nevén: Nadvornaja) 186, 305
Nagybánya (Lásd: Baia Mare)
Nagybörzsöny — 657, 658
Nagycenk — 267
Nagykanizsa — 417
Nagykároly (Lásd: Carei)
Nagyléta — 267
Nagyrőce (Lásd: Revúča)
Nagyszabos (Lásd: Slavošovce)
Nagyszuha (Lásd: Velika Sucha)
Nagytétény — 283
Nagyvárad (Lásd: Oradea)
Nagyvázsony — 135
Nancy — 127
Nardska — 752
Na odicsi — 189
Našice — 303, 710, 718
Nasvad (Naszvad) — 223
Navlinszk — 148
Navlja — 148
Németország — 5, 6, 7, 8, 11, 83, 84, 103, 104, 142, 153, 158, 159, 161, 185, 214, 231, 245, 257, 272, 316, 367, 378, 386, 577, 525, 527, 536, 553, 568, 603, 604, 611, 646, 658, 679, 704, 717, 771
Németújvár — 589
Nerešnice (Alsóneresznice) — 186
Neüengamme — 183
Nice (Nizza) — 367
Nizké Tatry (Alacsony Tátra) — 496, 704
Nižnia Pokoradz (Alsópokorágy) — 421
Nižnia Slaná (Alsósajó) — 422, 426
Nógrád megye — 555
Normandia — 18
Norvégia — 8, 21
Noszovka — 151
Nová Baňa (Ujbánya) — 399
Nováčany (Jászóújfalu) — 428
Novelles — 127
Nove Mesto — 765
Nové Zámky (Érsekújvár) — 484, 493, 588
Novgorod — 14
Novgorod-Szeverszky — 148
Novinszkij — 155
Novi Sad (Újvidék) — 34, 230, 266, 603, 700
Novoje Szelo — 324
Novoszelk — 219
Nove Miasto —390
Nyékháza — 349
Nyerussza — 148
Nymindengab — 58, 709
Nyifki — 148
Nyilas (Lásd: Hnilec)
Nyíregyháza — 223, 268
Nyohajevij körzet — 454

Óbást (Lásd: Stará Bašta)
Óbecse — 546
Ober-Steiermark — 758
Obidovicsi — 177
Oborovo — 199, 277, 417
Ochtina (Martonháza) — 423, 426, 428, 437
Ocna-Sugatag (Aknasugatag) — 455, 456, 457
Ófutak — 266
Ógács (Lásd: Stará Halič)
Óhegy (Lásd: Staré Hory)
Olaszország — 8, 11, 17, 21, 158, 316, 488
Olevszk — 48
Olomouc (Olmütz) — 741
Opatová (Losoncapátfalva) — 689
Oradea (Nagyvárad) — 223, 229, 283, 348, 372, 373
Óradna (Lásd: Rodna)
Oranki — 199
Orenlazovo — 623
Orešac — 195
Orjol — 126, 147, 149
Orló — 404
Oroszlán — 700
Oroszország — 6, 32, 50, 103, 168, 679
Osijek (Eszék) — 284, 303, 746
Ovrucs — 417
Ózd — 223, 343, 438
Óriszentpéter — 688
Örkénytábor — 568

Pača (Andrási) — 432
Palánka — 191
Paňa — 744
Pápa — 164, 222, 693
Pápča (Pápocs) — 479
Papradno — 768
Papuk-Krndija — 193, 194, 195
Paris — 9, 11, 55, 97, 101, 235, 241, 242, 374, 375, 386, 487, 392, 396, 400, 519, 520
Párkány (Lásd: Štúrovo)
Paszika — 329, 335
Pásztó — 109
Pcsenszk — 148
Pécel — 241
Pécs — 162, 163, 303, 309, 316, 341
Pecsétszeg — 186
Pécskabányatelep — 124
Pélmonostor (Lásd: Beli Monastir)
Pereces — 558
Pesterzsébet — 43, 99
Pestszentlőrinc — 469, 534, 629
Peszki Vajszkove — 687
Pétervására — 343
Petlovac — 747
Petrovodszk — 280
Piaseczno — 383, 384
Piaski — 393
Piliscsaba — 712
Pincehely — 348
Pinszk — 199, 201, 203
Pipitke-hegy — 423
Piros — 266
Piszarevka — 125
Pitomača — 304
Pleš (Pilis, teljes nevén: Fülekpilis) — 501
Plešivec (Pelsőc) — 416, 420, 442, 445, 505
Plevnik (Pelvás) — 740
Plovija — 335
Podarovce — 480
Podgorci — 304
Podhradie — 405

Podkonice (Padkóc) — 704, 705
Podorezovo — 686, 687
Poganovci — 303
Pogarszk — 148
Pokoradz (Pokorágy) — 480
Pokutyje — 334, 335
Poličká — 764, 765
Poloma — 430, 431, 433, 443, 444
Polonina-Borsava — 358
Poprad (Poprád) — 399, 483, 505, 606, 665, 768
Popradno — 768
Považka Bystrica — 744
Pozsega — 194
Praha (Prága) — 273, 744
Prešov (Eperjes) — 345, 505
Priechod — 705
Pripjaty (Pripet) — 49, 199, 249, 250, 320
Prostejov — 764
Przserov — 744
Puchov — 738
Pulawska — 369
Pusztakengyel — 267
Putivl — 113
Putnok — 438, 503

Racsa — 191
Radovce (Ragyolc) — 499, 501, 502, 628, 659, 660
Rahov (Rahó) — 691
Rajec — 606
Rákoshegy — 43
Rákoskeresztúr — 531, 554
Rákospalota — 43, 468
Rákos-patak — 465, 467
Rastova Meda — 752
Ratková (Ratkó) — 417
Rawa Mazowieczka — 390
Rejdová — 443
Remeti (Pálosremete) — 455, 458
Renault-gyár — 241
Renget-völgy — 343
Repede — 154
Revúca (Nagyrőce) — 420, 424, 442, 477
Revučka (Kisrőce) — 443
Rezi — 379
Rimakokova (Lásd: Kokova nad Rimavicou)
Rimava (Rima) — 478
Rimavská Baňa (Rimabánya) — 481, 495
Rimavská Sobota (Rimaszombat) — 416, 419, 421, 442, 445, 477, 478, 479, 481, 495, 507, 508, 509, 510
Rodna (Óradna) — 380
Rogodno — 478
Rokoszov — 329
Roma — 367
Románia — 22, 51, 92, 231
Romhány — 498, 500
Roštár (Restér) — 422, 423, 426
Roszos — 334, 335
Roszto — 21, 454
Ronillé — 97
Rovno — 199, 277, 378
Rožňava (Rozsnyó) — 415, 417, 419, 420, 422, 424, 428, 429, 432, 433, 434, 437, 442, 444, 445, 450, 476, 477, 493, 495, 505, 506, 508
Rózsadomb — 463
Rudaványa — 343, 348
Rudavka — 177
Rudnik (Rudnok) — 424, 431, 447
Rudniki-fürdő — 429, 447
Rudnya — 148
Ruttka — (Lásd: Vrúttki)
Ružomberok (Rózsahegy) — 704

Safárikovo (Tornalja) — 416, 419, 429, 495, 508
Šahy (Ipolyság) — 507, 509, 513
Saine et Oise — 374
Saint-Germain — 386
Saint-Michel — 386
Sajóháza (Lásd: Nadobula)
Sajókeresztúr — 762
Sajószentpéter — 123
Šala (Vágsellye) — 737
Salgótarján — 44, 348, 349, 414, 415, 419, 437, 438, 493, 496, 498, 499, 500, 501, 507, 509, 513, 655, 660
Salgótarjáni-szénmedence — 223
Salzkammergut — 758
Sandhiolm — 708
Šandrovac — 284
Săpânta (Szaplonca) — 455
Sárisáp — 44, 106, 230, 536, 537
Sarkad — 267
Sárospatak — 323
Sárvár — 692
Săsarm (Szeszárma) — 186
Sátoraljaújhely — 258
Sátoros — 660
Sátorosi — 498
Satu Mare (Szatmárnémeti) — 403, 582
Saventhem — 57, 151, 182
Schaerbeck — 157
Schneeberg — 758
Schwanberg — 776
Sedlarica — 304
Seeland — 708
Segre — 27
Seine megye — 400
Senice (Szenc) — 484
Senta (Zenta) — 73, 74, 75, 80, 81
Sianki — 180
Siblje — 753, 754
Šid (Gömörsid) — 555
Sighet (Máramarossziget) — 178, 379, 455, 456, 457, 689, 690
Sihla (Szikla) — 480
Silinka — 137, 140, 212
Sinica — 405
Skierniewice — 390
Sklené — 453
Slaná (Sajó) — 478, 561
Slavošovce (Nagyszabos) — 426, 448
Sluzew — 369
Smolnik (Szomolnok) — 423, 424, 434, 480
Sochaczew — 393

Soignies — 182
Šoltýska (Újantalfalva) — 479, 480
Sombor (Zombor) — 348
Someseni (Szamosfalva) — 229
Somfa (Lásd: Djrenove)
Somogy megye — 195, 309, 347
Somorja — 619
Somos — 660
Somoskő — 499
Somoskőújfalu — 499, 500, 501, 628
Sopron — 583, 692, 693
Sopronkőhida — 316, 526, 527, 568, 570, 602
Sopronnémeti — 267
Soroksár — 610
Sosztka — 148
Sőreg (Lásd: Surice)
Špania Dolina (Úrvölgy) — 704
Spanyolország — 28
Spiška Nová Ves (Igló) — 430, 431
Središce — 240
Stará Basta (Óbást) — 415, 500
Stará Halič (Ógács) — 399, 606
Stará Tura — 405
Staré Hory (Óhegy) — 496
Staro Selo — 752
Steiermark — 76, 770, 776
Sterrebeke — 57, 151, 182
Stitnik (Csetnek) — 422, 423, 426, 428, 437, 442, 505
Stockholm — 707
Stolica — 1840-es magaslat — 443
Stračena — 430
Šturovo (Párkány) — 737
Subotica (Szabadka) — 71, 75
Suché Brezovo (Száraznyirjes) — 496
Šurice (Sőreg) — 500
Sušany (Susány) — 480
Svájc — 510
Swratauch — 766
Swratka — 765

Szabadka (Lásd: Subotica)
Szabolcs megye — 348, 349
Szagutyevo — 148
Szászóka — 154
Szatmár megye — 242
Szatmárnémeti (Lásd: Satu Mare)
Száva — 191
Százd — 267
Szczecin (Stettin) — 273
Szeged — 185, 222, 283, 300, 301, 577, 615
Szeghalom — 267
Szejm — 113
Székesfehérvár — 44, 107, 223, 313, 615, 617, 692
Széleslonka (Lásd: Usztycsorna)
Szelscse — 329, 358, 359, 360
Szeltanovka — 148
Szemki-Gorodok — 133
Szentendre — 223
Szentes — 83
Szepespatak (Lásd: Hnilčik)
Szerbie — 187, 275
Szeregyina-Buda — 125, 137, 147, 148
Szerencs — 348
Szerémség — 191, 220
Szeszárma (Lásd: Sasarm)
Szeverszkij-Kroloved — 121
Szevszk — 148, 149
Szhov — 156
Szibéria — 26
Szinva — 561
Szinyezemki — 148
Szlavoska — 426
Szlovákia — 18, 21, 32, 52, 206, 229, 289, 344, 345, 349, 400, 410, 416, 439, 440, 442, 444, 494, 498, 508, 513, 687, 703, 704, 705, 706, 737
Szlovénia — 53, 54, 275, 640, 641, 778
Szmolenszk — 9
Szmoligovica — 324, 330, 331, 334, 338, 361, 362
Szombathely — 346, 688, 692
Szovjetunió — 5, 6, 7, 8, 9, 16, 18, 19, 22, 30, 33, 35, 36, 46, 47, 48, 49, 51, 60, 67, 70, 75, 79, 90, 92, 94, 129, 158, 159, 161, 167, 210, 212, 214, 225, 273, 323, 333, 337, 384, 406, 452, 596, 612, 622, 639, 661, 662, 677, 678, 679, 735, 744
Sztaniszlav — 186, 281
Sztaraja Guta — 49
Sztari Oszkol — 224
Sztolica-magaslat — 425
Sztrecsno — 142
Sztrijna — 335
Szumszki terület — 111, 120
Szuzemka — 125
Szuzemszk — 148
Szvalava — 324, 326, 327, 329, 334, 355, 357
Szvjatosino — 324 378

Talica — 269
Tarnalelesz — 343, 346
Tarnaszentjakab — 123
Tasnád (Tasnád) — 402, 403
Tasnádszarvad — 404
Tatabánya — 44, 700
Tatarszkij pereval (Tatárhágó) — 186
Tatarov — 306
Telgárt (Garamfő) — 420, 433, 442, 443
Tepliska — 505
Tibova — 327
Timisoara (Temesvár) — 242, 546
Tisovec (Tiszolc) — 416, 417, 418, 419, 442, 480, 481, 490, 505, 569, 665, 704
Tisza — 416, 690
Tiszaföldvár — 223
Tjacsev (Técső) — 94
Tolna — 348
Tomášovce (Tamási) — 223, 494, 495, 606
Tomaszów — 390
Topolja — 754
Torni — 316
Tornalja (Lásd: Safárikovo)
Tótkomlós — 267
Toulouse — 264
Törökország — 367

Tragöss — 758
Trenčin (Trencsén) — 405 738 740
Trepcsanszkaja — 206
Trévoux — 101
Tribtorul-hegy — 456
Trosztna — 139
Trstenice — 323
Trubcsevszk — 148
Turecka — 496
Turie Pole (Túrmező) — 497
Turna (Teljes nevén: Turna nad Bodvau) (Torna) — 422
Turóczentmárton (Lásd: Martin)
Tuzla — 220
Tyetyerev — 120
Tyn — 779

Úhorná (Dénes) — 482
Újantalfalva (Lásd: Šoltýska)
Újpest — 43, 99, 348, 468, 563, 564, 565, 566, 667, 668, 673, 699
Újvidék (Lásd: Novi Sad)
Ukrajna — 19, 26, 32, 45, 47, 49, 50, 51, 111, 116, 120, 199, 247, 250, 320, 413, 450, 459, 719
Ulica — 147 148
Ung megye — 372
Ural — 26
Urvölgy (Lásd: Špania Dolina)
Usztar — 147
Usztycsorna (Széleslonka) — 94
Uzsgorod (Ungvár) — 154, 187, 348
Uzsoki-hágó — 180

Vág — 619
Vágsellye (Lásd: Šala)
Valea lui Mihai (Érmihályfalva) — 403
Valovec-hegy — 443
Vámosmikola — 657, 658
Vár (Budai-vár) — 46, 461, 463, 545, 547, 548, 549, 550, 682, 697, 698
Varaždin (Varasd) — 304
Városliget — 465
Vas megye — 347
Vaspataka (Lásd: Železnik)
Vaszar — 164
Vaszkovicze — 189
Vecsés — 472
Vecskov (Helyesen: Vucskovo) (Vucskómező) — 327
Velem — 692, 693
Velika — 710, 718
Velká Suchá (Nagyszuha) — 481
Vérmező — 46
Verpelét — 267, 438
Veszprém — 135, 465
Veszprém megye — 347, 693
Vésztő — 267
Vidosszapuszta (Csomatelkéhez tartozik) — 500
Vigonyecsk — 148
Vilejki-Krasznoje — 130
Villefrance — 101
Vilok — 328, 358, 361
Virovitica (Verőce) — 149, 284
Visztula (Wisla) — 377, 383
Vityebszk — 279
Vízvár — 149
Vjazma — 455
Vlagyimir-Volinszkij — 250
Vojszkovi — 643
Vojvodina (Vajdaság — Bácska) — 32, 53, 54, 75, 220, 229, 230, 231, 286
Volga — 199
Volhinia — 250
Voloszke — 330, 331, 332, 334, 335, 358, 359, 361, 362
Volovce — 359
Volovo — 326
Vorenyka — 691
Vruttky (Ruttka) — 142, 497, 606
Vučje Topolje — 752, 753
Vucsin — 195
Vyskov — 764
Vyšni Tejkeš (Felsőtőkés) — 431
Vyšnia Pokoradz (Felsőpokorágy) — 421
Vysoké Myto — 670
Vysoki Tatry (Magas Tátra) — 704

Warszawa (Varsó) — 52, 53, 60, 369, 370, 371, 376, 377, 382, 383, 384, 385, 390, 393, 395, 484, 523
Wechsel — 758
Wien (Bécs) — 151
Wiener Neustadt — 568, 717
Wilanów — 370
Wroclaw (Breslau) — 273

Zadnye — 334, 335
Zagatye — 324, 328, 331, 332, 362
Zagreb (Zágráb) — 240, 718
Zalaegerszeg — 187
Zala megye — 347, 379
Zalizsje — 148 328, 370
Zapregyil — 327
Žarnovica (Zsarnóca) — 410
Zászlávlj — 133
Zelenij Gáj — 147
Železnik (Vaspataka) — 448
Zemplén — 348, 349
Zenta (Lásd: Senta)
Žilina (Zsolna) — 410, 453, 606, 738, 740, 744
Zlatá Idka (Aranyida) — 427, 432, 448
Znob-Trubcsevszkaja — 148
Zoliborz — 395
Zombor (Lásd: Sombor)
Zornice — 750, 751, 752, 753, 754
Zsabja — 34
Zsadány-puszta — 626
Zsdála — 240
Zserev — 189
Zsihova — 148
Ztratelka — 443
Zugló — 473, 554
Zvernjak — 747
Zvolen (Zólyom) — 399, 414, 491, 494, 495, 496, 497, 513

TEMATIKUS MUTATÓ

(A mutatóban felsorolt számok a dokumentumok sorszámait jelzik.)

A KMP Békepárt MKP tevékenysége: 1, 7, 12, 31, 51, 59, 60, 67, 75, 87, 94, 95, 97, 106, 124, 146, 167, 173, 174, 180.

Az MKP Katonai Bizottsága: 95, 97.

Magyar Front: 96, 107, 162, 163.

A Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága: 162, 163, 165, 181.

Antifasiszta mozgalmak partizánharcok Budapesten: 131, 149, 152, 153, 155, 156, 161, 162, 163, 165, 166, 170, 174, 180, 187, 189, 193, 194, 195, 197, 201, 204, 205, 211, 212, 215, 216, 217, 218, 219, 226.

Budai Önkéntes Ezred: 211, 212, 215, 216, 217, 218, 219, 226.

Budapesti Akciógárdák: 174, 180.

Újpesti partizáncsoport: 161, 189, 193, 194, 205.

Kőbányai partizáncsoport: 149, 187.

Klotild-csoport: 149, 187.

Kisegítő Karhatalom (Kiska): 131, 152, 153.

Vörös Brigád: 153, 197, 204.

Csepeli ellenállás: 12, 165, 166, 195.

Antifasiszta megmozdulások, partizánharcok vidéken: 73, 76, 101, 140, 143, 150, 158, 159, 160, 169, 171, 182, 183, 184, 185, 199, 206.

MOKAN-komité: 158, 159, 160.

Sárisápi csoport: 150.

Görgey-zászlóalj: 183, 184.

Ejtőernyős szervező csoportok: 5, 98, 101, 104, 109, 112, 122, 127, 130, 140, 141, 143, 171, 182, 185.

Borkanyuk-csoport: 5.

Szőnyi-csoport: 101.

Uszta—Priscsepa-partizánegység: 98, 104.

Borszeg környéki csoport: 109.

Dékán-csoport: 112.

Tasnád környéki csoport: 122.

Petőfi-partizánosztag: 127.

Rákosi-partizáncsoport: 130.

Nógrádi-partizánegység: 140, 141, 143, 171, 182, 185.

Magyarok a szovjet partizánmozgalomban: 13, 14, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 28, 29, 34, 35, 39, 40, 47, 48, 50, 52, 55, 62, 68, 98, 104.

Magyarok a Vörös Hadseregben: 126, 128, 151, 196, 232.

Magyar vasútépítő műszaki alakulatok a Vörös Hadsereg oldalán: 200, 220, 222, 227.

Magyarok a csehszlovák partizánmozgalomban: 102, 120, 123, 125, 127, 129, 132, 135, 137, 138, 142, 164, 177, 188, 190, 191, 192, 198, 202, 203, 207, 208, 214, 223, 224, 225, 228, 229, 236, 237, 244, 246.

Magyar antifasiszták harcai a jugoszláv népek felszabadító mozgalmában: 2, 3, 26, 42, 43, 44, 56, 63, 75, 78, 80, 84, 89, 90, 92, 93, 99, 157, 176, 210, 213, 230, 231, 234, 235, 241 245.

Magyarok a lengyel partizánmozgalomban: 69, 70, 79, 81, 82, 108, 111, 113, 115, 117, 118, 133.

Magyarok a francia nép felszabadító mozgalmában: 6, 8, 17, 64, 74, 100, 110, 114, 116, 119, 121, 144, 145, 154.

Magyarok a belga ellenállásban: 27, 30, 38.

Magyar katonák segítsége a dán ellenállási harcosoknak: 179, 209, 239, 240, 242.

Az Angliai Magyar Tanács, Károlyi Mihály tevékenysége: 61, 66, 72, 186.

Kossuth-rádió: 71, 181.

Autifasiszta hadifogoly-mozgalom: 46, 49, 53, 57, 58, 61, 77, 200, 220, 221, 222, 227.
Antifasiszta frontpropaganda: 83, 168.
Antifasiszta megnyilvánulások, akciók a magyar hadseregben: 9, 14, 16, 19, 29, 32, 34, 41, 91, 107, 111, 113, 125, 137, 138, 147, 148, 162, 163, 164, 165, 168, 179, 183, 188, 191, 196, 198, 201, 203, 206, 207, 208, 209, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 225, 226, 233, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246.
A lakosság hangulata, belső helyzet: 10, 86, 105, 134, 172, 195.
Szabotázsakciók: 4, 11, 15, 33, 36, 45, 59, 166, 173.
Az erődítési munkálatok és a kiürítés megtagadása: 166, 172.
A szövetséges nemzetek katonáinak támogatása: 24, 136, 178.
A hatóságok ellenintézkedései: 36, 37, 54, 60, 65, 85, 88, 93, 99, 102, 103, 105, 115, 127, 139, 199.

TARTALOM

Az európai népek antifasiszta ellenállási mozgalmának szerepe a faisiszta hódítók feletti győzelem kivívásában. A magyar nép harca a fasizmus ellen. (Bevezető) — — — — 5

1941

1. A KMP Központi Bizottságának felhívása az antifasiszta nemzeti egység megteremtésére — — — — — — 67
2. A honvéd vezérkar főnöke bíróságának büntető indítványa 13 adai lakos ellen, akik partizánszervezkedést kezdtek a megszálló csapatok hátában — — — — 70
3. A honvéd vezérkar főnöke bíróságának ítélete a zentai kommunisták szervezkedése, partizán rohamcsapatok szervezése ügyében — — — — — — — — 73
4. A honvéd vezérkar főnökének bírósága másfél évi börtönnel sújtja Uhrin István gyomai lakost, mert Endrődön a kenyérmagvak elrejtésére és a mezőgazdasági munkák szabotálására buzdította a lakosságot — — — 82

1942

5. A honvéd vezérkar bíróságának ítélete Borkanyuk Elek ügyében, akit kisszámú ejtőernyős csoportjával partizánmozgalom szervezése céljából Kárpátalja területére dobtak le — — — — — — — — — — — — 89
6. A Francia Franktirőrök és Partizánok Nemzeti Egyesülete tanúsítja, hogy Friedmann Imre magyar partizán részt vett az antifasiszta ellenállási harcban — — — 97
7. Bírósági ítélet Hekepek Erzsébet hűtlenségi perében, amelyet háborúellenes röpcédulák szórásáért hoztak — 99
8. A francia felszabadítási kormánybizottság igazolja, hogy Fischer Andor magyar partizán tevékenyen részt vett a francia ellenállási mozgalomban — — — — — 101
9. Tömösi Ferenc századost a legfelsőbb honvéd törvényszék antifasiszta kijelentéseiért lefokozza és 4 havi fogházra ítéli — — — — — — — — — — — — 103

10. A székesfehérvári hadtestparancsnokság vád- és elfogató parancsa Sörös Rezső, valamint Solymári Károly sárisápi bányászok ellen, akik a Vörös Hadsereg győzelmét hangoztatták — — — — — — — — — — 106
11. A budapesti 1/80. sz. hadiüzem parancsnokának 1. sz. parancsa, melyben robbantásos szabotázsakcióról tesz említést — — — — — — — — — — — — — 108
12. A budapesti I. hadtestparancsnok vád- és elfogatóparancsa három, a Weiss Manfréd-gyárban dolgozó munkás ellen, akik a Kommunisták Magyarországi Pártja által kiadott röplapot elolvasták és továbbadták — — 109
13. A magyar tábori bíróság halálos ítélete Túróczi Gábor szökött honvéd ellen, aki Kovpak partizánjainak soraiban harcolt a Brjanszki erdőben — — — — — — 111
14. Szemelvények a Brjanszki Front politikai csoportfőnöksége haditudósítójának, Vejnerovicsnak tájékoztató jelentéséből a brjanszki partizánok tevékenységéről. A magyar katonák megtagadják a rablásra és gyújtogatásra adott parancsokat — — — — — — — — 121
15. A katonai bíróság Varga Ferenc bányászt az alacskai hadiüzem felszerelésének rongálásáért három évi börtönnel sújtja — — — — — — — — — — 123
16. Beszámoló jelentés a partizánmozgalom állapotáról az Orjol területi körzetek csoportjában (a Brjanszki erdőben). Egy magyar hős katonai dísztemetése — — — 125
17. Martinowszki Ferenc franciaországi magyar partizán búcsúlevele, amelyet kivégzése előtt írt — — — — 127
18. A szovjet háborús veteránok bizottsága kebelében működő volt partizánok szekciója vezetőségi tagjának, J. Melnyiknek tájékoztatója a magyar nemzetiségű Bauer Tatjána Sztyepanovna felderítő partizánnő harci tevékenységéről — — — — — — — — — — — 129
19. A honvéd vezérkar főnöke bíróságának ítélete Nagy Sándor szakaszvezető ellen, aki több repülőgép üzemanyagszóró berendezését megrongálta — — — — — 135
20. Bondarev alezredes jelentése elöljáró parancsnoka részére a silinkai helyőrség szétverésénél fogságba ejtett magyar katonákról — — — — — — — — — 137
21. Az SZKP Brjanszki területi bizottsága pártlevéltárának igazolása arról, hogy Táncos István magyar partizán a brjanszki partizánok oldalán vívott harcban hősi halált halt — — — — — — — — — — — — 139
22. Az SZKP Brjanszki területi bizottsága pártlevéltárának igazolása arról, hogy Weiss Lázár magyar partizán a

brjanszki partizánok oldalán vívott harcban hősi halált halt — — — — — — — — — — — — — — 140
23. Az SZKP Brjanszki területi bizottsága pártlevéltárának igazolása Gellén István magyar partizánnak a brjanszki partizánok közötti működéséről — — — — — — — 141
24. A. Hallier volt budapesti francia katonai attasé igazolja, hogy Merényi Scholtz Gusztáv segítette a Németországból hazánkba menekült francia hadifoglyokat — — — 142

1943

25. Az Orjoli terület nyugati körzetében működő egyesített partizánbrigádok politikai osztályának beszámolója az 1942. november 20—december 31-ig terjedő időszakról — 147
26. A VKF 2. osztályához érkezett besúgói jelentés arról, hogy a jugoszláviai partizánok összeköttetést létesítettek magyar területen az uradalmi cselédekkel — — — 150
27. A hősi halált halt Lőwenwirth Miklós partizán hadnagy kitüntetési okmánya — — — — — — — — — 151
28. Részlet a magyar 47/II. zászlóalj parancsnokának harctudósításáról: a szovjet partizánok igen sokszor nem lőttek a magyar katonákra — — — — — — — — 152
29. A 108. honvéd könnyű hadosztály parancsnokság tábori bíróságának rendelkezése Gerzanics János honvéd elfogására, aki fontos hadititkokat tartalmazó okmányokat juttatott el a szovjet partizánokhoz — — — — — 154
30. A Nieuwe Jeungd című belga lap 1944. XXI. 9-i számának megemlékezése Lőwenwirth Miklósról — — — 157
31. A Kommunisták Magyarországi Pártjának háborúellenes harca a honvéd vezérkar főnöke bírósága egy per kapcsán tett tény megállapítása tükrében — — — — 158
32. A csendőrség központi nyomozó parancsnokságának átirata a HM 15. osztályához, melyben közli, hogy Lapáncsa és Illocska községekben átvonuló honvédek a Volksbund-tagok házaira festett náci jelvényekre lövöldöztek — — — — — — — — — — — — — — 162
33. A VKF bírósága Domonkos Miklós mozdonyfűtőt 8 évi fegyházra ítéli, mert Pápán két mozdony kenőkészülékébe homokot szórt — — — — — — — — — 164
34. Az m. kir. 105. könnyű hadosztály parancsnokság tábori bírósága a 32. gyalogezred állományába tartozó Herbert József tartalékos őrvezetőt kötél általi halálbüntetésre ítéli, mert szökést kísérelt meg a Bobrovica mellett táborozó szovjet partizánokhoz, segítette őket, s a partizánok röplapjait terjesztette — — — — — — — — — 166

35. Összesítés a Nagy Honvédő Háború partizánmozgalmában Belorusszija területén részt vett magyarokról — — 176
36. A HM rendelete a honvéd hadtest és kerületi parancsnokságokhoz, amelyben szabotázscselekmények miatt megtiltja, illetve korlátozza a munkaszolgálatosok felhasználását — — — — — — — — — — — — 178
37. A honvéd vezérkar főnöke intézkedik, hogy a „fokozódott partizánveszedelem miatt" hadműveleti területről fegyver, lőszer és robbanóanyag ne kerülhessen az ország területére — — — — — — — — — — — — 180
38. A belgiumi magyar függetlenségi mozgalom értesítőjének cikke Molnár István és csoportja elfogatásáról — 182
39. A szegedi V. hadtestparancsnokság 33. sz. bizalmas parancsa közli, hogy 58 magyar partizán érkezett Kurszkba a magyar csapatok által megszállt területen végzendő partizánmunkára — — — — — — — — — — 185
40. A VKF összefoglalója az Északkeleti-Kárpátokban folyó partizántevékenységről. Magyarok Kovpak tábornok partizán-magasabbegységében — — — — — — — 186
41. Kocsis Zsigmond honvéd verse, amelyben arról ír, hogy az igazi ellenség, a hitleristák ellen kell fordítani a fegyvert — — — — — — — — — — — — — 188
42. Horvátország népfelszabadító hadserege II. hadtestének törzse közli a területéhez tartozó valamennyi egységgel, hogy megalakult a Petőfi Sándor nevét viselő magyar zászlóalj — — — — — — — — — — — — — 190
43. A horvátországi népfelszabadító hadsereg II. hadtestének törzse által kiadott külön parancs, melyben a magyar Petőfi zászlóalj és egy német század szervezésére, felszerelésére és beosztására intézkedik — — — — 192
44. Az Új-Somogy című imrédysta lap cikke a jugoszláviai „Petőfi"-brigádról — — — — — — — — — — 195
45. A 2. hadtest táviratban jelenti a honvédelmi miniszternek, hogy a komáromi szabad kikötőben a németek részére tárolt szénából és szalmából 800 vagonnyi — feltehetően gyújtogatás következtében — elégett — — — 197
46. Szőnyi Márton hadifogoly zászlós verse harcba szólítja a munkásnépet elnyomóik ellen — — — — — — — 199
47. Belorusszijában, a szovjet partizánok soraiban harcolt Schwarcz Sándor magyar partizán személyi lapja — — 201
48. Belorusszijában a szovjet partizánok soraiban harcolt Grosz László magyar partizán személyi lapja — — — 203
49. Szőnyi Márton verse — — — — — — — — — — — 205

50. A Belorusz SZSZK államvédelmi népbiztosság különleges osztagában harcolt Nagy Sándor magyar partizán kitüntetési lapja — — — — — — — — — — — 206
51. A honvéd vezérkar főnöke bíróságának ítélete a Schönhercz Zoltán és társai ellen folyó perben, a bíróság ténymegállapításai a KMP-nek a független Magyarország megteremtése érdekében kifejtett tevékenységéről — 207
52. Az SZKP Brjanszki területi bizottsága pártlevéltára által készített hiteles másolat Névai László brjanszki partizán kitüntetési lapjáról — — — — — — — — 212
53. A Szovjetunióban élő antifasiszta hadifoglyok által kidolgozott program a demokratikus Magyarország megteremtésére — — — — — — — — — — — — 214
54. A honvédelmi miniszter annak engedélyezését kéri a minisztertanácstól, hogy a hadiüzemek „rendbontó" munkásait munkásalakulatban a hadműveleti területre küldhesse — — — — — — — — — — — — 216
55. Belorusszijában a Cskalov-osztagban harcolt Moldoványi Ferenc magyar partizán személyi lapja — — — 218
56. Az V. hadtestparancsnokság helyzetjelentése a VKF 1. osztályának: a németektől vett értesülés szerint Tito partizánjaihoz az angolok 13 magyart dobtak le ejtőernyővel, hogy a Szerémségben és Bácskában szervezzék a partizánharcot — — — — — — — — — — — 220
57. A krasznogorszki 27-es tiszti hadifogolytábor lakói felhívják az Ukrajnában tevékenykedő magyar katonákat, hogy szakítsanak a németekkel és menjenek át a partizánokhoz — — — — — — — — — — — — 221
58. 756 magyar hadifogoly nyílt levele gróf Stomm Marcel altábornagyhoz és Deseő László vezérőrnagyhoz, valamint a Szovjetunió területén élő magyar hadifogoly tisztikarhoz — — — — — — — — — — — — 224
59. A IV. honvéd hadtestparancsnokság tájékoztató közleménye a Béke Párt szabotázsra szólító röpiratát és a kommunisták háborúellenes tevékenységét szidalmazza 227
60. A Belügyminisztérium államvédelmi központjában tartott értekezlet összefoglalója a kommunista nyomozásokról — — — — — — — — — — — — — 229

1944

61. Alfred Grantnak, a Reuter londoni tudósítójának interjúja Károlyi Mihállyal, aki a partizánharc megindítását sürgeti. Károlyi üzenete a szovjet hadifogságban levő magyar katonákhoz — — — — — — — — — — 235

62. Belorusszijában, a szovjet partizánok soraiban harcolt Fazekas István magyar partizán személyi lapja — — 233
63. A pécsi IV. hadtestparancsnokság távirata a kaposvári 10. gyaloghadosztály parancsnokságához, melyben közli, hogy Srediscen egy magyar partizánbrigád tartózkodik 240
64. A franciaországi magyar kommunista csoport megemlékezése a függetlenségi mozgalom 5 magyar hősi halottjáról — — — — — — — — — — — — — 241
65. A 23. könnyű hadosztály parancsnoksága az elfogott partizánok és a szerzett zsákmány után jutalomszabadságot helyes kilátásba — — — — — — — — — 244
66. A Reuter hírszolgálati iroda közli Károlyi Mihály 9 pontból álló antifasiszta, az ország felszabadulását és demokratikus fejlődését elősegítő programját — — — 245
67. A Békepárt röplapja a német megszállók elleni kíméletlen harcra szólítja fel az ország népét — — — — 247
68. A VIII. hadtest 1/B. osztályának közlése szerint a Gyágya Petya partizáncsoport megbízottja útján felvette a kapcsolatot a magyar katonai parancsnoksággal és átállásra hívta fel a honvédeket — — — — — — — 249
69. A lengyel partizánok oldalán harcoló szabadságharcosoknak a honvédekhez szóló felhívása, melyben soraikba hívják volt bajtársaikat — — — — — — — — 251
70. A lengyel hazafiak által a lengyel lakosság részére kiadott röplap magyar nyelvű párbeszédet is közöl a fegyvervásárlások megkönnyítésére — — — — — — — 253
71. A Kossuth-rádió instrukciói a partizánharc megindítására, fegyverek és robbanóanyag szerzésére — — — — 255
72. Károlyi Mihály a Reuter hírszolgálati iroda tudósítójának adott nyilatkozatában kijelenti: reméli, hogy a magyar munkások és parasztok válaszul a német megszállásra megszilárdítják a földalatti mozgalmat — — — 257
73. Az m. kir. rendőrség vidéki főkapitánya kitüntetésre javasolja a sátoraljaújhelyi börtönből kitört partizánok elleni hajszában részt vett rendőröket — — — — — 258
74. A „La voix du midi" c. francia lap „Külföldi önkéntesek a francia ellenállásban" című cikkében Goldberger István magyar partizánról emlékezik meg — — — — 264
75. A csendőrség központi nyomozó parancsnoksága jelenti a belügyminiszternek, hogy budapesti kommunisták léptek be Tito partizánjainak soraiba. A jelentésben szó van a Békepárt röpcédula-akcióiról is — — — — — 266
76. A kassai csendőr nyomozóalosztály jelentése a nyíregyházi partizánszervezkedésről — — — — — — — 268

77. Rákosi Mátyás levele Sziklai Sándorhoz, a 153/I. sz. hadifogolytáborban működő magyar antifasiszta iskola vezetőjéhez a hallgatók partizánmunkára való felkészítése ügyében — — — — — — — — — — — — 269
78. A „Fel magyar délre" c. röpirat a jugoszláviai „Petőfi" zászlóaljba hívja a magyarokat — — — — — — — 272
79. A lengyel népi hadsereg lubartovi helyőrségének parancsnoka felhívja a magyar honvédeket, hogy fordítsák fegyvereiket a hitleristák ellen, és csatlakozzanak a lengyel partizánokhoz — — — — — — — — — — — — 273
80. Velebit tábornok Londonban kijelentette, hogy egy magyar egység is harcol Tito partizánhadseregében — — — 275
81. Kivonat Satanowski lengyel ezredes partizánegységének napiparancsából. Ebbe az egységbe sorolták be Rácz Gyula magyar partizáncsoportját — — — — — — — 276
82. Szőnyi Márton magyar partizán levele, amely a „Jeszcze Polska Nie Zginela" című lengyel partizánújságban jelent meg — — — — — — — — — — — — — — 277
83. Fazekas József frontpropagandista naplója a szovjet hadsereg oldalán folytatott hangszórós felvilágosító munkáról — — — — — — — — — — — — — — — 278
84. A kaposvári 10. gyaloghadosztály parancsnokság helyzetközlésében magyar partizánokról tájékoztat — — — — 284
85. A belügyminiszter és a vezérkari főnök körrendelete egységes vezetést léptet életbe az ejtőernyősök és partizánok ellen — — — — — — — — — — — — 285
86. A német nyelvű dorogi lakosok a belügyminiszterhez intézett levelükben tiltakoznak az ellen, hogy őket a Volksbund a német hadseregbe akarja besoroztatni — — 296
87. A szegedi V. hadtestparancsnokság bizalmas parancsban tájékoztatja alárendelt alakulatait arról, hogy a Békepárt utasítást adott tagjainak lőfegyverek szerzésére a honvédség tagjaitól — — — — — — — — 300
88. A szegedi V. csendőrkerület utasítása közli, hogy a partizánok rejtegetőit a jövőben súlyosabb, szükség esetén halálos ítélettel fogják sújtani — — — — — — — — 301
89. A pécsi hadtestparancsnokság távirati tájékoztatója a kaposvári 10. gyaloghadosztály parancsnoksága részére jugoszláv és magyar partizánbrigádok támadásáról — — 303
90. A kaposvári 10. gyaloghadosztály parancsnokság alárendelt alakulatai részére küldött helyzetközlése magyar partizánokról is említést tesz — — — — — — — — 304
91. Dr. Lányi Aladár százados nyilatkozata arról, hogy a németellenes kijelentéseiért honvéddá lefokozott Tömösi

Ferenc százados részt vett a szovjet partizánok és a magyar honvédek közötti ellenségeskedés megszüntetésében 305
92. A budapesti I. honvéd hadtestparancsnokság büntető indítványa Erős Tibor és dr. Richter Károly ellen, akik tudtak a jugoszláv partizánokhoz való átszökési tervekről — — — — — — — — — — — — — — 307
93. A pécsi IV. honvéd hadtestparancsnokság átiratban közli Somogy és Baranya megye főispánjával, hogy a budapesti zsidók Tito partizánjaihoz szöknek, elrendeli az idegenek fokozottabb ellenőrzését — — — — — — — 309
94. A m. kir. rendőrség budapesti főkapitánya a Ságvári Endre meggyilkolásában részt vett rendőröket kitüntetésre javasoja Horthy kabinetirodájának — — — — 310
95. Pálffy György összefoglaló jelentése az ellenállási mozgalomban kifejtett tevékenységéről — — — — — — 312
96. A Magyar Front röplapja az ország súlyos helyzetében cselekvésre szólítja fel a nemzetet — — — — — — 317
97. Rajk László, Kádár János és Horváth Márton nyilatkozatukban beszámolnak az MKP katonai bizottságának tevékenységéről, s igazolják, hogy annak vezetője Pálffy György volt — — — — — — — — — — — — 319
98. Az Uszta—Priscsepa partizánosztag katonai és pártpolitikai tevékenységéről szóló összefoglaló jelentés, amelyet partizánmozgalom ukrán törzsének terjesztettek fel — — 320
99. A pécsi IV. csendőrkerület nyomozó alosztályának jelentése a baranyai partizánszervezkedésről — — — — — 341
100. Az MTI berlini jelentése arról, hogy a francia partizánok között magyarok is harcolnak — — — — — — — 342
101. Az m. kir. csendőrség központi nyomozó parancsnokságának eseményösszesítője Szőnyi Márton partizáncsoportjának magyarországi bevetéséről — — — — — — 343
102. Az m. kir. csendőrség központi nyomozó parancsnokságának jelentése arról, hogy Kassán megbeszélést tartottak a német, magyar és szlovák csendőrségi szervek a partizánok elleni közös akciók megszervezéséről — — 344
103. A szombathelyi 3. honvéd kerületi parancsnokság a VKF utasítása értelmében intézkedik a ledobott partizánok felkutatására és a velük rokonszenvezők figyeltetésére — 346
104. Rádiógramok a partizánmozgalom ukrán törzsének parancsnoka, Sztrokacs altábornagy és az Uszta—Priscsepa partizánosztag között — — — — — — — 350
105. Részlet Bonczos Miklós belügyminiszternek a belügyminisztériumi osztályvezetőkhöz intézett beszédéből, amelyben bejelenti, hogy leszámol az ellenállási mozgalommal 363

106. Az országos ifjúmunkás bizottság határozata a magyar fiatalság partizánharcra történő felkészítéséről — — — 365
107. A Magyar Front tájékoztatója sürgős szakítást követel a németekkel, útmutatást ad a honvédség tisztikarának a cselekvésre — — — — — — — — — — — 367
108. Kaminski Stanislaw („Daniel") alezredes, a „Baszta" ezred és Varsó V. kerülete volt parancsnoksának tájékoztatója a magyar hadsereg egységeinek a lengyel felkelőkkel való együttműködéséről — — — — — — — — 369
109. Csendőrségi jelentés a Borszeg község határában földet ért soknemzetiségű partizáncsoportról — — — — — 372
110. Az FFI „Itália" szabadcsapat igazolja, hogy Marschall György soraiban harcolt — — — — — — — — — 374
111. A német 9. hadseregcsoport távmondatban közli a „Közép" hadseregcsoporttal, hogy a magyar csapatok előreláthatóan nem lesznek hajlandók a lengyelek ellen harcolni — — — — — — — — — — — — 376
112. Összefoglaló jelentés a Partizánmozgalom Ukrán Törzse részére a Dékán István parancsnoksága alatt működő magyar partizánosztagról — — — — — — — — — 378
113. Lengyel altábornagy vallomása a II. tartalék hadtestnek a lengyel partizánokkal való barátkozásáról — — — 382
114. Párizs katonai kormányzója kitüntetésre terjeszti fel Marschall László György FFI századost, aki meghiúsította két német páncélos támadását — — — — — 386
115. A 9. német hadseregparancsnokság tervezett intézkedései a Lengyelországban állomásozó magyar csapatok ellen a lengyel—magyar barátkozás esetére — — — — — 388
116. A franciaországi magyar önkéntesek és ellenállók egyesülete igazolja, hogy Stern Pál magyar partizán 1944. augusztus 28-án a francia szabadságharcosok soraiban hősi halált halt — — — — — — — — — — — — 392
117. A kampinosi erdő lengyel harcosának, Edmund Jungowskinak visszaemlékezése a magyarokkal létesített kapcsolatokról — — — — — — — — — — — — 393
118. A Lengyel Szabadságharcos Szövetség kitüntetésre terjeszti fel Kovács Pált, aki a kampinosi erdőben a lengyel partizánok oldalán harcolt — — — — — — — 395
119. Névjegyzék a franciaországi magyar önkéntesek és ellenállók szövetségének hősi halottairól — — — — — 936
120. Részlet „A szlávok szabadságáért" 2. csehszlovák partizánbrigád tevékenységéről szóló összefoglaló jelentésből. A harcok befejezése után 61 magyar partizánt Debrecenbe irányítanak — — — — — — — — — — — 399

121. A Francia Szabadságharcosok és Partizánok Országos Katonai Bizottsága tanúsítja, hogy Becker István magyar partizán soraikban harcolt a megszállók ellen — — 401
122. A Partizánmozgalom Ukrán Törzse hadműveleti osztályának összefoglaló jelentése a Tasnád környékén bevetett magyar partizánosztag harci és pártpolitikai tevékenységéről az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottsága részére — — — — — — — — — — — 402
123. Részlet a Sztálinról elnevezett II. csehszlovák partizánbrigád harci és pártpolitikai tevékenységéről szóló összefoglaló jelentésből: 70 magyar katona fegyveresen átállt a partizánok soraiba — — — — — — — — — 405
124. A párt közli a magyar dolgozókhoz intézett röpiratában: újból kommunista párt név alatt folytatja tevékenységét 406
125. Az m. kir. Belügyminisztérium VII. osztálya megküldi a miniszterelnökség II. osztályának a csendőrség központi nyomozóparancsnokságától kapott jelentést, mely szerint a szlovákiai partizánok között sok magyar katonaszökevény van — — — — — — — — — 410
126. A Vörös Hadsereg 17 849 tábori postaszámú egysége igazolja, hogy Gutmann István a csapat tűzszerész instruktora — — — — — — — — — — — — — 412
127. Részletek a Rákosiról elnevezett partizánosztagok magasabbegysége parancsnokának és komisszárjának alakulatuk létrejöttéről, harctevékenységéről és pártpolitikai munkájáról szóló összefoglaló jelentéséből — — — — 413
128. Portás János szovjet kitüntetése a Nagy Honvédő Háborúban való részvételéért — — — — — — — — 452
129. A Sztálinról elnevezett I. partizánbrigád Nyikolajev zászlóaljának összefoglaló jelentéséből: a személyi állomány nemzetiségi megoszlása — — — — — — — 453
130. Összefoglaló jelentés a Rákosiról elnevezett magyar partizánosztag harctevékenységéről és politikai munkájáról 454
131. A XIV/2. Kiska-század törzsének összefoglalója az alegység szervezéséről és tevékenységéről — — — — 461
132. Részletek a Scsorsz partizánosztag Vörös Jánosról elnevezett partizánszázadának tevékenységéről szóló összefoglaló jelentésből — — — — — — — — — — 475
133. Az m. kir. rendőrség érsekújvári kapitányságának jelentése a német csapatok garázdálkodásáról és a lengyelekkel barátkozó magyar csapatok Varsó körzetéből való leváltásáról — — — — — — — — — — — 484
134. Részlet a csendőrség központi nyomozóparancsnokságának az országban uralkodó általános hangulatról szóló jelentéséből — — — — — — — — — — — 485

135. A csehszlovák partizánok soraiban harcolt magyarok esküjének szövege — — — — — — — — — — — 487
136. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság magyarországi angol megbízottja, Edgecumbe vezérőrnagy Pirithy Mátyásnéhoz írott levelében köszönettel emlékezik meg a férje által az elfogott angol repülőknek nyújtott segítségről — 488
137. A Sztálinról elnevezett partizánosztagok magasabbegysége parancsnokának jelentése az osztagok harci romboló és pártpolitikai tevékenységéről. 200 magyar katona áll be a Nyevszkij partizánosztagba — — — — — 490
138. Az I. csehszlovák partizánbrigád 1. önálló zászlóalja 13. osztagának összefoglalója arról számol be, hogy a magyar katonák elelemmel és lőszerrel látták el őket, majd fegyveresen beálltak soraiba — — — — — — — — 491
139. A Belügyminisztérium VII. osztályának feljegyzése: az Államvédelmi Központ jelentése szerint Salgótarjánban partizánbetörés várható. Erőteljesebb felderítést és karhatalmi megerősítést kér — — — — — — — — — 492
140. Nógrádi Sándor összefoglaló jelentése a Magyar Kommunista Párt Központi Bizottságának partizánegysége tevékenységéről — — — — — — — — — — — 494
141. A magyar ejtőernyős csoportok partizánjainak esküje 504
142. Részletek a Gottwald-brigád harci és felderítési jelentéseiből, amelyek arról számolnak be, hogy magyar katonák harcolnak a németek ellen a partizánok oldalán — 505
143. Rádiótáviratok a Nógrádi partizánosztag és a 4. Ukrán Front haditanácsa mellett működő partizánmozgalom törzse valamint a Partizánmozgalom Ukrán Törzse között 507
144. A franciaországi magyar ellenállók lapjának, a „Magyar Szemlé"-nek megemlékezése a hősi halált halt bajtársaikról — — — — — — — — — — — — — 519
145. Gereblyés László verse, melyet a franciaországi Petőfi századnak ajánlott — — — — — — — — — — 522
146. A Magyar Kommunista Párt röplapja október 17-re általános sztrájkra, és munkásmilíciák alapítására szólítja fel a főváros dolgozóit. Kéri a katonákat, hogy támogassák a megmozdulást — — — — — — — — — 523
147. A honvédség főparancsnoka II. sz. bíróságának büntető indítványa a nyilas kormányt gyalázó Tóth Mihály alezredes ellen — — — — — — — — — — — — 525
148. Az MTI jelentése Györffy Gyula repülőalezredes elítéléséről és kivégzéséről. Nevezett október 15-én a VKF-nek a harc folytatására vonatkozó parancsát nem hirdette ki, és a szovjet viszonyokat dicsőítette — — — 528

149. Horváth Istvánnak, a kőbányai partizánosztag egyik tagjának összefoglalója a kőbányai partizánok tevékenységéről — — — — — — — — — — — — — 530
150. A sárisápi bányászok partizáncsoportjának tevékenysége 536
151. A 13. szovjet hadosztály tábori kórházának igazolása dr. Gyenge István részére, aki a kórház orvosaként működött — — — — — — — — — — — — — 538
152. Kálmánfi Ferenc századparancsnok beszámolója a XIII/3. kisegítő karhatalmi (Kiska) század ellenállási tevékenységéről — — — — — — — — — — — — — 539
153. A Budapesti Népbíróság ténymegállapításai a „Vörös Brigád" tagjainak megkínzásáról és mártírhaláláról. Részletek az elfogott fasiszta gyilkosok bírósági ítéletéből — — — — — — — — — — — — — 544
154. A Franciaországi Magyar Függetlenségi Mozgalom Központi Bizottságának határozata a Petőfi-századba belépők jogairól — — — — — — — — — — — — 553
155. Csendőrségi jelentés a rákos—rákoskeresztúri és a fülek—gömörsidi vasútrobbantásokról — — — — — — — — 554
156. A XIV. kerületi nyilas üzemszervező jelenti a Hungarista Mozgalom XIV. kerületi szervezetének, hogy a Danuvia gyárban egy nyilasellenes fegyveres csoport működik — — — — — — — — — — — — — 556
157. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg II. hadteste 19. brigádjának igazolása öt magyar részére, akik a felszabadító hadsereghez csatlakoztak — — — — — — 557
158. A miskolci MOKAN-Komité felhívása a németellenes harcra — — — — — — — — — — — — — — 558
159. A MOKAN-Komité szervezési direktívái — — — — 560
160. A MOKAN-Komité utasítása a felderítő tevékenység ellátására — — — — — — — — — — — — — 562
161. Földes László beszámolója a vezetése alatt működő újpesti partizánok jelentősebb akcióiról — — — — 563
162. Jegyzőkönyv a hűtlenség bűntette miatt vádolt Bajcsy-Zsilinszky Endre és társai ellen az m. kir. honv. vezérkar főnökének bíróságánál indított bűnvádi ügyben megtartott tárgyalásról — — — — — — — — — — 567
163. Az m. kir. honvéd vezérkar főnöke bíróságának ítélete vitéz Kiss János altábornagy és társai ügyében — — 587
164. Részletek a „Stefanikról" elnevezett I. szlovák partizánbrigád harci és politikai tevékenységéről szóló összefoglaló jelentésből — — — — — — — — — — — — 606

165. Révay Kálmán nyilatkozata, amely szerint utasította Buttykay Béla századost a csepeli rádióadó felrobbantásának megakadályozására — — — — — — — — — 607
166. Dr. Sándor László csepeli nyilas pártmegbízott jelenti fölöttes szervének, hogy a Weiss Manfréd-üzemben szabotálják a hadianyaggyártást és a kiürítési rendeletet 608
167. A Szabad Ifjúmunkás, a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség lapja, harcra szólítja fel a fiatalokat a németek és a nyilasok ellen — — — — — — — — — — 610
168. A Vörös Hadsereg 43 826 tábori postaszámú alakulatának igazolása a gépével együtt átrepült Dajka Miklós főhadnagy tevékenységéről — — — — — — — — 615
169. Az m. kir. rendőrség komáromi kapitánysága jelenti a rendőrség székesfehérvári szemlélőjének, hogy a komáromi börtönből szervezett kommunista- és partizánszöktetés folyik — — — — — — — — — — — — 617
170. Szakasits Árpád, a Magyar Front vezetőségi tagja igazolja, hogy a „Magyar Szabadság Mozgalom" megvédte a Légrády-nyomdát a demokratikus sajtó számára — 620
171. Részletek Tömpe Andrásnak, a Nógrádi-partizánegység politikai biztosának naplójából — — — — — — — — 622
172. Kispest polgármestere jelenti Pest megye alispánjának, hogy a lakosság szabotálja az erődítési munkálatokat — 629
173. A Szabad Ifjúmunkás c. lap útmutatása az antifasiszta propaganda- és szabotázsakciók szervezésére. A magánnyos harcosokat akciógárdák szervezésére szólítja fel — 632
174. A budapesti főkapitányság politikai rendészeti osztályának jelentése a belügyi államtitkárhoz a Budapest területén észlelt partizáncselekményekről — — — — — 634
175. Botás Györgynek, az Egerért folyó felszabadító harcok résztvevőjének a 759. szovjet lövészászlóalj parancsa köszönetet fejez ki — — — — — — — — — — 639
176. Bud, S. Bogdanovitsnak, a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg 16. hadosztálya történetírójának összefoglalója a 15. Petőfi-brigád megalakulásáról és harcairól — — — 640
177. Részlet a Sztálinról elnevezett I. partizánbrigád 1. ezredének harci és politikai tevékenységéről szóló összefoglaló jelentéséből. Adatok az 1. század magyar hősi halottjáról — — — — — — — — — — — — — 643
178. Az ausztriai USA-erők főhadiszállásának köszönete Pásztohy Artúr alezredesnek, aki több amerikai repülő meneküléséhez nyújtott segítséget — — — — — — 644
179. Skjöld Heyde, a „Magyarország Barátai" nevű dán társaság elnökének jelentése a dániai magyarok ellenállási tevékenységéről — — — — — — — — — — — — 645

180. A rendőrség budapesti főkapitánysága politikai-rendészeti osztályának jelentése a belügyi államtitkárnak egy német gépkocsi és a Városi Színház ellen elkövetett partizántámadással kapcsolatosan — — — — — — 648
181. A Kossuth-rádió megemlékezése Kiss János altábornagy, Nagy Jenő ezredes és Tartsay Vilmos százados vértanúhaláláról — — — — — — — — — — — — — 653
182. Bandur Gyula, salgótarjáni kommunista veterán levelében bejelenti Nógrádi Sándornak, hogy csoportjával csatlakozik a partizánegységhez — — — — — — 655
183. Nazarov szovjet százados igazolása a vámosmikolai magyar partizánok tevékenységéről — — — — — 656
184. A Vörös Hadsereg 32 148. sz. alakulata igazolja, hogy Bodor Elemér, Kardos Sándor és Rétfalusi József értékes adatokat szolgáltattak a német hadseregről — — 659
185. A Nógrádi-partizáncsoport felderítőjének jelentése — — 660
186. A Reuter jelentése a Károlyi Mihály elnöksége alatt működő londoni magyar tanács felhívásáról, amelyet az Amerikai Egyesült Államokban, a Szovjetunióban és a felszabadított országokban működő magyar közösségekhez intézett az együttműködés megteremtése érdekében 661
187. A Honvédelmi Minisztérium 5. nyomozócsoportjának jelentése a nyilasok elleni harcban hősi halált halt Stollár Béla és társai ügyében folytatott ténymegállapításról — — — — — — — — — — — — — 663
188. A csehszlovák partizánmozgalom vezérkarának levele Kivitinszkij, Denyiszov és Matvejev partizánparancsnokokhoz a magyar tisztek és katonák között végzett munka fokozása tárgyában — — — — — — — — 665
189. A Magyar Ellenállási Mozgalom Újpesti Területi Bizottsága Flint Antalt, az újpesti nemzetőrség parancsnokát együttműködésre hívja fel — — — — — — 667
190. A Hruscsovról elnevezett magasabb partizánegység VII 3519/194. XII. 31. számú rádiógramja a Partizánmozgalom Ukrán Törzsének a magyar osztag megalakulásáról — — — — — — — — — — — — — — 669
191. A csehszlovákiai Vysoké Myto város nemzeti tanácsa igazolja, hogy szökött magyar katonák harcoltak a csehszlovák hazafiak oldalán a német fasiszták ellen — — 670

192. Adatok a Sztálinról elnevezett I. partizánbrigád Kirejev zászlóalja 7. partizánosztagának összefoglaló jelentéséről. Az osztag nemzetiségi megoszlása — — — — 673
193. Faludi György újpesti partizán nevére kiállított hamis nyílt parancs, amelynek segítségével zavartalanabbul végezhette az osztagparancsnoktól kapott feladatokat — 674
194. Az újpesti partizánokhoz tartozó Tóth Mihály őrvezető hamis nyílt parancsa a járőrtevékenység ellátására — — 675
195. A 3. Ukrán Front politikai főcsoportfőnökének jelentése Scserbakov vezérezredesnek, a Vörös Hadsereg politikai főcsoportfőnökének a felszabadított Csepel és Budafok helyzetéről — — — — — — — — — — — — — 676
196. A 70 755. sz. szovjet katonai alakulat parancsnoka igazolja, hogy Csiszár Sándor tolmácsként az alakulatnál működött — — — — — — — — — — — — — 681
197. Zsigmond Zoltán a rendőrség előtt tett tanúvallomásában beszámolt fogolytársának, Braun Évának megkínzásáról — — — — — — — — — — — — — 682
198. A Sztálinról elnevezett 1. partizánbrigád parancsnokának összefoglaló jelentése a brigád harci és pártpolitikai tevékenységéről. Részletek a jaszenói villamos erőmű magyar helyőrségének a partizánokkal való együttműködéséről — — — — — — — — — — — — — 684
199. A hadműveleti terület polgári közigazgatása vezetőjének átirata a hadműveleti kormánybiztoshoz távbeszélővezetékek rongálása tárgyában — — — — — — — 688
200. Az I. vasútépítő magyar hadosztály műszaki előadójának zárójelentése az első munkafeladat elvégzéséről — 689
201. A Vörös Hadsereg oldalára átállt magyar rádiós katonák által lehallgatott fasiszta hírváltások — — — — — 692
202. A Sztálinról elnevezett I. partizánbrigád komisszárjának, Milnyikov őrnagynak jelenti Zsiljajev főhadnagy, a 3. partizánezred komisszárja, hogy egységében 70 magyar harcol — — — — — — — — — — — — 695
203. A Partizánmozgalom Csehszlovákiai Törzse vezetőinek levele Marcsuk partizánosztag-parancsnokhoz, amelyben a magyar őrség segítségének igénybevételét kérik a Kiszlaja-völgyi villanytelep megmentéséhez — — — 696
204. A fasiszta Baki Ferenc vallomása a „Vörös Brigád" tagjainak kivégzéséről — — — — — — — — — — 697
205. Az újpesti partizánok a városrész felszabadulása után nagy segítséget adtak a kerület lakosságának az élet beindításához — — — — — — — — — — — — 699

206. A Honvéd Híradó 1945. augusztus 20-i számának egyik cikke közli, hogy a hadbíróság Kisbéren 28 honvédet végeztetett ki, akik nem akarták folytatni a harcot, és szökést kíséreltek meg a Vörös Hadsereghez — — — 700

207. A Sztálinról elnevezett I. partizánbrigád 3. ezredének parancsnoka jelenti Jegorov alezredes brigádparancsnoknak, hogy magyar katonák fegyveresen átálltak a partizánok oldalára — — — — — — — — — — 702

208. A partizánalakulatok szlovákiai főparancsnokságának levele a határmenti magyar helyőrségek parancsnokaihoz, amelyben a magyar határmenti katonai szervek és a magyar nép által a szlovák felkelőknek nyújtott támogatásokról tesznek említést — — — — — — — — 703

209. A stockholmi dán követség jegyzéke a svédországi magyar követséghez a Dániába hurcolt magyar katonák ellenállási tevékenységéről — — — — — — — — 707

210. A jugoszláviai Petőfi partizánbrigád egyik zászlóaljának napiparancsa dicsérően emlékezik meg Örley Tibor zászlós vállalkozásáról — — — — — — — — — 710

211. Variházy Oszkár alezredes jelentése a Budai Önkéntes Magyar Ezred tevékenységéről — — — — — — — — 711

212. A Budai Önkéntes Ezred harcosának, Deák László hadnagynak beszámolója az átállásról, századuk megszervezéséről és harcairól — — — — — — — — — 714

213. A jugoszláviai Petőfi partizánbrigád napiparancsa a harcokban tanúsított bátorságukért dicséretben részesít hét magyar partizánt — — — — — — — — — 718

214. A II. szlovák nemzeti partizándandár 18-as számú parancsa magyar csoport megalakulását jelenti be, és közli a magyar parancsnokok kinevezését — — — — — 719

215. Az Első Hadosztály című lap cikke a Budai Önkéntes Ezred harcáról — — — — — — — — — — 720

216. A 83. szovjet dandár törzsének 0028. HDM számú harcutasítása a tüzérségi főnök és a 16., 144., 305. önálló gépkocsizó gyalogzászlóalj parancsnokai részére. Magyar önkéntes alegységek a budai felszabadító harcokban — 721

217. A 83. dandár törzsének 042/HDM. hadműveleti jelentése a 18. gárda-lövészhadtest parancsnoka részére. Magyar önkéntes alegységek a budai felszabadító harcokban — 726

218. A 83. dandár törzsének 0029/HDM. sz. harcutasítása a 16., 144., 305. önálló gépkocsizó gyalogzászlóalja és a dandártüzérség parancsnokai részére. Magyar önkéntes alegységek a budai felszabadító harcokban — — — — 729

219. A 83. DD. törzsének 043/HDM. sz. harcjelentése a 18. gárda-lövészhadtest törzsparancsnokának. Magyar önkéntes alegységek a budai felszabadító harcokban — — 731
220. Kassay Károly százados jelentése a Vörös Hadsereg kötelékében tevékenykedő 3. magyar vasútépítő dandár 1. zászlóaljának megalakulásáról — — — — — — 733
221. Kéri ezredes átirattervezete a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, mely szerint a Vörös Hadsereg 734 fő magyar partizánt adott át Debrecenben a demokratikus honvédségnek — — — — — — — — — — — — 735
222. Vassy Géza őrnagynak a honvédelmi miniszterhez küldött jelentése a Vörös Hadsereg alárendeltségében működő 3/V. magyar vasútépítő zászlóalj tevékenységéről 737
223. A Popov és Zsingor vezetése alatt álló partizánbrigád hadműveleti naplójának VH. 1328/1945. III. 10. számú rádiógramja a magyar csoport vasútrobbantásáról tudósít — — — — — — — — — — — — — — 739
224. A II. szlovák nemzeti partizánbrigád 26-os számú parancsa sikeres vasútrobbantásért dicséretben részesíti a soraiban harcoló magyar partizánkülönítményt — — 740
225. A pozsonyi városparancsnok igazolja, hogy Demtsa Pál százados és katonái segítették a partizánoknak a németek elleni harcban — — — — — — — — — — — 741
226. A szovjet hadsereg 17 202 tábori postaszámú alakulata igazolja, hogy Radnai Győző alhadnagy egy önkéntes magyar osztag tagjaként részt vett a németek elleni harcban — — — — — — — — — — — — 742
227. A Vörös Hadsereg 25 278. sz. alakulata igazolja, hogy Pásztor Béla a 3. magyar vasúti dandár 2. zászlóaljának parancsnoka — — — — — — — — — — — 743
228. Részlet a „Jan Zizká"-ról elnevezett 1. Morva partizánbrigád rádiógramjaiból, kapcsolat a partizánok és a magyar katonák között — — — — — — — — — 744
229. A Sztálinról elnevezett I. partizánbrigád Sztroganov zászlóaljának összefoglaló jelentéséből: a zászlóalj nemzetiségi összetételét tartalmazó kimutatás — — — — 745
230. A 15. Petőfi-rohambrigád törzsének hadműveleti jelentése a 16. jugoszláv hadosztály törzséhez — — — — 746
231. Kivonat a 15. Petőfi-rohambrigád hadműveleti naplójából — — — — — — — — — — — — — 750
232. A Vörös Hadsereg 34 048 tábori postaszámú alakulatának igazolása arról, hogy Lukács Ferenc budapesti lakos állományában szolgált — — — — — — — — — — 757

233. Konkoly vezérkari százados levele a Ferdinánd szovjet őrnagy által vezetett „osztrák szabadságfronthoz", amelyben ajánlatot tesznek az együttműködés megteremtésére — — — — — — — — — — — — — — — 758
234. Macinec jugoszláviai község elöljárósága igazolja, hogy Lukács Barnabás őrmester és katonái fegyveresen harcoltak a németek ellen — — — — — — — — — 760
235. Lukács Barnabás nyilatkozatában beszámol a németekkel való összecsapásukról és a jugoszláv partizánoktól kapott segítségről — — — — — — — — — — 761
236. Ismeretlen szerző jelentése a Morvaországban fogságba esett magyar csapatok antifasiszta magatartásáról — — 763
237. A Ján Kozilról elnevezett partizánosztag parancsnokának, Melnyiknek összefoglaló jelentése elöljáró parancsnoksága részére a partizánosztag harci és pártpolitikai tevékenységéről. Adatok az osztag 184 magyar harcosáról — — — — — — — — — — — — — — — 767
238. Ferdinánd szovjet őrnagy elismervénye a 25. hadosztály által az „osztrák szabadságfront" részére átadott anyagokról — — — — — — — — — — — — — — — 770
239. A dániai Magyar Szó című kőnyomatos illegális lap cikke arról számol be, hogy fegyveres összetűzésre került sor egy magyar század és a németek között Koppenhága utcáin — — — — — — — — — — — — 771
240. A dániai Magyar Szó felszólítja a honvédeket, hogy készüljenek a németekkel való leszámolásra, s tegyék el láb alól a nyilas vezetőket — — — — — — — — 772
241. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg Lackó-különítménye vezérkarának megbízása dr. Bodó Jenő részére a III. sz. magyar zászlóalj megalakítására — — — — 773
242. Dán szabadságharcosok röpirata a Dániában állomásozó magyar csapatokhoz — — — — — — — — — — 775
243. Ferdinánd szovjet őrnagy levele a 25. ho. tisztjéhez, Konkoly Thege Barna századoshoz, amelyben közli, hogy az általa vezetett csoporttal támadást tervez Schwanberg ellen. Kéri, hogy a honvédek ne fejtsenek ki ellenállást — — — — — — — — — — — — — — 776
244. A Vörös Hadsereg svratkai parancsnokságának válaszlevele Karátsony vezérőrnagyhoz, a partizánokhoz való átállási kérelme tárgyában — — — — — — — — — 777
245. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg szlovén vezérkarának nyílt parancsa, amellyel hazájukba útbanidítják a jugoszláv hazafiak soraiban harcolt magyarokat 778

246. A csehszlovákiai Tyn város katonai és polgári hatóságai igazolják, hogy Nagy Ernő főhadnagy alakulatával együtt részt vett a földalatti mozgalomban — — — — 779
Rövidítések — — — — — — — — — — — — — 783
Időrendi táblázat — — — — — — — — — — — 789
A magyar antifasiszta ellenállási mozgalom bibliográfiája 819
Névmutató — — — — — — — — — — — — 861
Helynévmutató — — — — — — — — — — — 877
Tematikus mutató — — — — — — — — — — — 887

Az 1942. március 15-i antifasiszta tüntetés a Petőfi-szobornál

Kilián György a Vörös Hadseregben teljesített szolgálata idején

A Margit körúti katonai börtön udvara

Kovpak tábornok,
a Szovjetunió hőse,
a legendás hírű brjanszki
partizánok egyik vezetője

Tóth József,
az egyik szovjet partizán-
zászlóalj magyar politikai
biztosa

A magyar hadifoglyok antifasiszta iskolájának épülete Krasznogorszkban

Dalos Henrik (Goldberger István) megkínzott magyar partizán fényképe a Gestapo archívumából

A franciaországi Manuchian—Boczor partizáncsoport elfogott tagjai kivégzésük előtt a bíróság udvarán. Jobbról az első Elek Tamás, az ötödik Boczor József

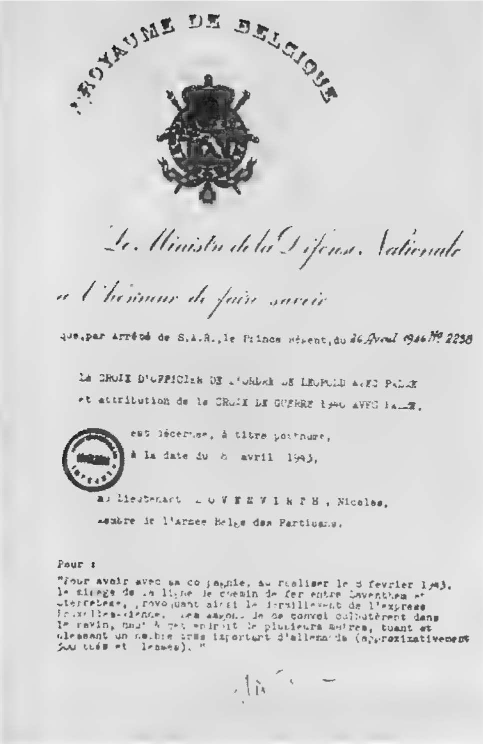

ROYAUME DE BELGIQUE

Le Ministre de la Défense Nationale

a l'honneur de faire savoir

que, par Arrêté de S.A.R., le Prince Régent, du 26 Avril 1946 N° 2238

LA CROIX D'OFFICIER DE L'ORDRE DE LEOPOLD AVEC PALME

et attribution de la CROIX DE GUERRE 1940 AVEC PALME,

est décernée, à titre posthume,

à la date du 6 avril 1943,

au Lieutenant LOVENWIRTH, Nicolas,

membre de l'Armée Belge des Partisans.

Pour :

"Pour avoir avec sa compagnie, au réaliser le 5 février 1943, le sabotage de la ligne de chemin de fer entre Saventhem et [illegible], provoquant ainsi le déraillement de l'express Bruxelles-Vienne. les wagons de ce convoi culbutèrent dans le ravin, [illegible] de plusieurs mètres, tuant et blessant un nombre très important d'allemands (approximativement 500 tués et blessés)."

A Belgiumban hősi halált halt Lőwenwirth Miklós kitüntetési okmánya

A sátoraljaújhelyi börtönfelkelés elesett partizánjainak emléktáblája

BÉKE ÉS SZABADSÁG

Szabadságot az ifjúságnak!

Ezért büntetik börtönnel a magyar fiatalok politikai szervezkedését.

egy újabb terrorhadjárat.

A magyar ifjúság nem [illegible]

A Béke és Szabadság első száma

Magyar partizánok vasútrobbantási gyakorlata a kijevi partizántáborban

Magyar partizánok kiképzése a táborban

Jak porozumieć się z Węgrami

Tekst polski.	Pisownia węgierska.	Wymowa.
Dzień dobry panu! Czy z daleka pan jedzie? Zapewne jest pan bardzo zmęczony? Czy pan jest Węgrem? Wraca pan do kraju?	Isten hozott! Messzirol jon? Valószinüleg nagyon fárád? Maga magyar? Haza megy?	Isztén hozott! Messzirol jon? Valószinüleg nadjon ferád? Maga madjar? Haza medj?
2. Ja jestem Polakiem. U nas wszyscy bardzo sympatyzują z Węgrami. Jesteśmy bratnimi narodami i często sobie wzajemnie pomagamy.	2. Én lengyel vagyok. Nálunk mindenki szereti a magyarokat. Testvéri nemzetek vagyunk és gyakran közösen segítünk egymásnak.	2. Ejn lendjel wadjuk. Naalunk mindenki szereti a madjarokat. Tesztvéri nemzetek wadjunk ejsz djakran közösen szegitünk edimasznak.
3. A może jest pan głodny po tak długiej podróży? Może coś panu ofiarować do zjedzenia? Ułatwić dalszą drogę?	3. Biztosan ehes olyan hossú út után? Szivesen megkinalom valamivel. Segitem magának a további útra.	3. Biztoszan ehesz olyan hossu ut utan? Siweszen megkinalom walamivel. Szegitem maganak a towaabbi utra.
4. Może pan pozwoli do mego domu ogrzać się trochę, odpocząć przed dalszą drogę. Znajdzie się pewnie i coś do zjedzenia. Jest miejsce do przenocowania i odpoczynku.	4. Jöjönn az otthonomba egy kicsit megmelegiteni magát és kipihenni. Lesz is valami enni való és hely, a hol aludhatna.	4. Jöjön az otthonomba edi kicsit megmelegiteni magat ejsz kipihenni. Lesz is valami enni walo ejsz hel, a hol aludhatna.
5. Mogę panu dostarczyć trochę chleba i słoniny lub masła. Może chce pan zjeść zupy gorącej, trochę mięsa z kartoflami albo mleka?	5. Tudok maganak egy kis kenyeret, szalonat vagy vajat kinalni. Talán akar egy meleg levest hust krumplival vagy tejet?	5. Tudok maganak edi kisz kenyeret, szalonat wadi wajat kinalni. Talán akar edi meleg leweszt, huszt krumplival wadi tejet?
6. Chętnie kupię u pana broń (ekwipunek, naboje). A może chce pan wymienić to na chleb (masło, mleko, jedzenie).	6. Szivesen venniek magatól fegyvert (felszerelest, töltényt). Vagy talán kiakar cserélni a kenyérre (vajra, tejre, elelmire)?	6. Siweszen wenniek magatol fedjwert (felszerelest, töltéjt). Wadi talan kiakar cserelni a kenjérre (wajra, tejre, elelmire)?
7. Czy ten koc (buty, koń, wóz, samochód, motocykl, armata, czołg) jest do sprzedania? A może do zamiany na żywność (wódkę)? Czy pańscy towarzysze nie mają czego do sprzedaży, zamiany?	7. Ez a pokroc (cipő, ló, kocsi, auto, motocikl, agyú, tank) elado? Vagy kicserélhető az elelmire (pálinkára)? És a maga tarszainak nincs valami eladni vagy kicserelni?	7. Ez a pokroc (cipő, ló, kocsi, auto, motocikl, adju, tank) elado? Wadi kicserélhető az elelmire (palinkára)? Ess a maga tarszainak nincz walami eladni wadj kicserelni?
8. Z Rosji pan wraca? do domu już niedaleko. Postarać się pan dostarczyć sam broni i innych przedmiotów wojennych, a zapłacimy dobrze i dopomożemy do powrotu.	8. Oroszországból visszajön? Már a haza nem messze van. Igyekezen behozni nekünk a fegyvert és más hadi tárgyakat, mi jó kifizetünk és segiteni fogunk a hatatereszhez.	8. Orosorszagbol visszajön? Mar a haza nem messe wan. Idjekezen behozni nekünk a fedjwert esz masz hadi tardjakat, mi jou kifizetünk ess szegiteni fogunk a hatatereszhez.
9. Dowidzenia panu, życzę szczęśliwej podróży!	9. Visszontlátásra, szerencsés utat!	9. Wissontlatasszra, szerencsés utat!

Akcent po węgiersku zawsze na pierwszej sylabie.

A lengyel hazafiak kétnyelvű röplapja a honvédekkel való barátkozás megkönnyítésére

Antifasiszta röplapok a háború éveiből

Magyar partizánok egy csoportja a táborban

Nógrádi Sándor a kijevi repülőtéren útbaindítja a „Rákóczi"-osztagot. A képen jobbról Nógrádi Sándor, Kaznyacsajev törzsparancsnok és Uszta Gyula, az osztag parancsnoka

A „Rákóczi" partizánegység hősi halottainak emlékműve Csornapatakon

Az oborovi partizántábor magyar csoportja: az alsó sorban balról a hatodik Nógrádi Sándor parancsnok

Szovjet és magyar partizánok támadása a Kárpátokban

Rajk László és Kádár János, az antifasiszta ellenállási mozgalom vezetői, az MKP Katonai Bizottságának pártirányítói

Pálffy György, a Katonai Bizottság vezetője

A Nyugat-Európában kiadott illegális magyar nyelvű lapok

Magyar partizánok egy csoportja

A Nógrádi partizánegység Abroncsos-pusztán hősi halált halt tagjainak emlékműve

Kállai Gyula, az antifasiszta ellenállási mozgalom egyik vezetője

Fehér Lajos, a budapesti akciógárdák vezetője

Kiss Károly, a kőbányai partizáncsoport pártirányítója

A franciaországi magyar „Petőfi"-század

A franciaországi magyar antifasiszta önkéntesek zászlaja

A Fábri József vezette „Petőfi" partizánegység által felrobbantott fegyver- és lőszerraktár Rudnokfürdőn

A szlovák partizánokhoz csatlakozott magyar honvédek egy csoportja Balázsi községben

A Jegorov partizánbrigád magyar csoportja Kalistye községben, 1944 telén

A Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának mártírhalált halt vezetői:

Bajcsy-Zsilinszky Endre

Kiss János altábornagy

Nagy Jenő ezredes

Tartsay Vilmos százados

Kiss Ferenc, a jugoszláviai „Petőfi"-brigád hősi halált halt parancsnoka

A csehszlovákiai Rajov községben hősi halált halt magyar antifasiszta honvédek sírjai

A Vörös Brigád mártírjainak siremléke a Kerepesi úti temetőben

HARSÁNYI JÁNOS

MAGYAR SZABADSÁGHARCOSOK A FASIZMUS ELLEN

Népünk történetének legsötétebb időszakát jelentették azok az évek, amelyekben a magyar uralkodó osztályok — uralmuk fenntartása érdekében — a hitleri Németországhoz láncolták az országot, gyáva, megalkuvó politikájukkal rászabadították hazánkra a nyilas rémuralmat. Olyan kor volt ez, „mikor ki szót emelt, az bújhatott, s rághatta szégyenében ökleit" (Radnóti).

A Kommunisták Magyarországi Pártjának elmúlhatatlan érdeme, hogy ebben a korban is meg tudta mutatni az utat, amely a jövő felé vezetheti a nemzetet. Szervezte az antifasiszta ellenállási mozgalmat, iparkodott összefogni azokat az erőket, amelyek készek voltak harcolni a fasizmus ellen.

Harsányi János hadtörténész ezeknek a harcoknak, ezeknek a harcosoknak dokumentumait kutatta fel, s az eddigi legteljesebb kiadásban tárja az olvasó elé. Hadműveleti és politikai összesítő jelentések, parancsok, kitüntetési okmányok, harccselekményekről szóló beszámolók, a horthysta bíróságok periratai nyomán tárul elénk a magyar antifasiszták nagyszerű harca. Izgalmas és lelkesítő dokumentumok szólnak a Nógrádi- és az Uszta-brigád tevé-

MÁSODIK KIADÁS

kenységéről, a budapesti harccsoportokról, az újpesti partizánokról. Tragikusan megdöbbentő dokumentum a Kiss János altábornagy és társai ellen folytatott hadbírósági tárgyalás és ítélet anyaga. Helyet kaptak a kötetben olyan okmányok is, amelyek arról tanúskodnak, hogy Európa más országaiban is találkoznak magyarokkal, akik életükkel tettek hitet a proletár internacionalizmus mellett.

A Zrínyi Katonai Kiadó ezzel a kötettel nemcsak a hősöknek kíván emléket állítani, hanem segítséget akar nyújtani az e korral foglalkozó tudományos kutatóknak. Nem utolsósorban pedig szeretne hozzájárulni népünk, ifjúságunk igaz hazafiság szellemében történő neveléséhez.